

374

55.

UVA BHSC

~~371~~

218

235

UVA.BHSC

UVA.BHSC

UVA.BHSC

UVA.BHSC

UVA.BHSC

UVA.BHSC

UVA.BHSC

UVA.BHSC

UVA.BHSC

UVA.BHSC

UVA.BHSC

[Faint, illegible handwritten text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.]

El autor es Don Tobal Jarcin
Guillermo de Paz
J. Buenez

Summula D. Thome

coniunctam aut^{em} elicitam eiusdem voluntatis et
Sic ipsum videre aliter uoluntatis impata si sit uel
muis finis habebit precedentem aut elicitam et sic quid
quid dno fuerit dicit fieri ppter finem. Ad. 3. patet
Velles alio modo sufficit finis imaginarius non autem
p rationem ppositam

Ar. 2. Vm agere ppter finem sit
ppriam rationis naturam?

e uidet q sic 1° qd aliter ab ordine uel non cognoscit
finem ut res insensibiles uel non cognoscunt rationem fi
nis ut animalia bruta / 2° qd ordinare aut in finem op^{er}is r^{ati}o
nis / 3° qd uoluntas est in r^{ati}one cuius obiectum est bonu
et finis / sed d^{icitur} est qd p^{ro}us dicitur 2. phis. qd quicquid natura
agit ppter finem. In qd finis est iⁿ causam qua subla
ta omnes alie cause cessarent, quod ex eo patet qd ma
t^{er} sequit formam s^{ing} qd d^{icitur} ab agente. agens uero
determinat a fine. sed d^{icitur} t^{er} d^{icitur} qd agere ppter finem
contingit dupliciter s^{ed} insuendo se in finem quod facit
Vt r^{ati}o n^{atur}alis nat^{ur} aut^{em} insuendo ab alio ut natura irra
tionales (sicut sagitta a sagittante) cum hac differ^{entia}
q^{ue} sensibiles apprehendunt finem ut puta animalia bruta
insensibiles uero minime / Ad. 1° patet ex dictis nam
et dno uero ab alio mouet seu agit non est necesse qd
finem. Ad. 2° et pat. Ad 3° sub. In est d^{icitur} qd cause
omnes particulares insuunt ab aliqua causa vniuersali
interdente bonum uel p^{er} a uoluntate diuina

Ar. 3. Vm actus hominis recipiant
speciem a fine?

e uidet q sic 1° qd finis est causa extrinseca / 2° qd est posteri^{or}

aliter nil est qd agere
posset

maxime sicarent
ratione

non in esse. 3° q^o idem numerus actus ordinat ad diversos
 fines. Sed d^r est Aug. lib. de moribus ecc^l in d^m q^o unumquod
 q^o speciat ab aliquo actu et sic actiones humanae specificantur
 deoent^r ab actu. hinc considerentur ut actiones s^z quatuor homo movet,
 scriptum, sive quatuor passionis s^z quatuor homo movet a seipso
 primum autem humanum altum est finis et similiter
 est terminus eorundem a quo specificantur sunt pass
 sive motus quidam ad finem intentum a seipso. *de libera*
 t^r Ad. 1° patet ex dictis. Ad. 2° hinc q^o finis est pri
 or intentus. Ad. 3° q^o altus humanus s^m q^o semel egre
 dit ab agente non ordinat nisi ad unum finem proximum
 a quo sortit^r speciem pot^r t^r ordinari ad plures fines remota
 quorum unus sit finis alterius. unus vero et idem altus s^m
 speciem naturae pot^r esse duplex s^m speciem moris quae accidit
 altui naly. et d^r

a quo specificantur
 sunt actiones
 quia ad hoc speciat
 ab actu qui est
 terminus illis =

ordinem
 intrinse
 cum im-
 portantes

Ad. 4° v^o sit aliquis ultimus finis humanus?
 Evidet q^o sed q^o det peccatus in infinitum in finibus q^o fi
 nis est bonum. et quod libet bonum est diffinitivum sui.
 2° q^o appetitiones rationis sunt infinite sicut et species
 numerorum, q^o sicut et desideria finium sicut fines sunt sine
 ultimo. 3° q^o voluntas infinites pot^r supra se saltus re
 flecti. Sed d^r est q^o plus dicit in 2° meta q^o qui faciunt in
 finitum auferunt rationem boni, et prout rationem finis.
 d^r q^o in eis que sunt peccata et non per se ordinata non
 in bonum d^r respectum in infinitum. Sed in parte ordinatis
 d^r d^r est ultimus finis q^o in quibus quae causae ordina
 tae sublata prima auferunt reliquos modos. cum igi^r
 primum

Summula d. Thome

ut dicitur. II.

primum intentionis sit ultimus finis. principium autem
executionis sit primum eorum, que sunt ad finem ex ne-
cessitate est possibile procedere in infinitum in finibus. Ad. 1.
Unde q. d. ratio boni est q. aliquid ab ipso effluat, non tamen
q. ipsum ab alio procedat, ut patet in deo, cetera autem bona
procedunt ab ipso in modum speciem et ordinem. Et non ut in
infinitum diffundant suam bonitatem. Ad. 2. patet ex dictis q.
etiam intellectus in parte ordinatis pervenit ad primam partem
vnde dicit philosophus q. in demonstrationibus non datur processus in inf.
Ad. 3. q. in illis reflexionibus non est ordinis, sed p. acc. s.
Ad. 5. Unde unusquisque possunt esse plures
ultimi fines.

Fuerit q. d. i. q. iuxta Augustinum. q. dicitur quidam
p. sicut ultimum finem boni in quatuor. puta in voluptate
quiete bonis naturae. Et in virtute. 2. q. multa
sunt que non opponuntur q. nec se excludunt a rat. ultimo fine
haurandi. 3. q. voluntas postquam constituit sibi unum finem
non amittit liberam voluntatem qua pot. alium constituere. Sed
est q. illud in quo homo quiescit tanquam in ult. fine affectu
eius dominat. Unde sicut regulas d. bus suis, nempe autem
ut dicitur in mat. 7. pot. duobus dominis servire q. Unde q. n.
est possibile ut voluntas hominis ferat in diversa tanquam in
ultimos fines p. ter tria. 1. q. ultimus finis ita perficit
et salvat ut nullus ex se indegeat et sic ungesse debet
2. sicut ex p. rationis primum est quod n. cognoscit, ita
ex p. voluntatis primum est quod n. desiderat. nat. vero de
terminat ad unum. 3. q. ab ultimo fine communi op. q.
omnes al. humane sortiantur speciem generis. et ab uno ult.
fine

fine voluntas cuiuslibet hominis moueat. Ad. 1. omnia
 quae illa gloria constituunt ab illis in ratione uoluntatis boni perfecti.
 Ad. 2. quod quodlibet de aere repugnat aliquid aliud ab illis
 fine perfecti est de perfecti rei extra ipsam. Ad. 3. quod uolun-
 tas non potest facere oppositum esse timet.

Ar. 6. Vn homo oia que uult uelit op-
 ter ultimam finem.

Respondet quod non. 1. quod saltem que in se facit non uult pro
 ultimam finem ad quem seruisa solum uident ordinari.
 2. quod plus dicit in his meta. quod sua speculatione proscripta
 que sunt quod. 3. quod non in omni alio sua cogitatione deult fine
 sed dicit Aug. 19. dicitur. Omnia que in se appe-
 tit appetit ad ultimam finem quod uel appetit aliquid uel bonum aliquid
 perfectum non tendens in aliud uel ut tendens ad bonum perfec-
 tum qui est ultimus finis. nam et que sunt ad arte aut nat-
 es inchoant ut ad suam perfectionem tendant. 2. quod ulti-
 mus finis respectu appetitus est sicut primum mouens in alijs
 motibus. Ad. 1. quod dicitur. Iudices non ordinant ad finem extra
 se cum ipsius iudicent sed ad eius delectationem bonum aut consumma-
 tum finis est ultimus finis eius. Ad. 2. quod illa compositio
 dicitur sub bono completo. Ad. 3. quod sufficit uirtus i. intentionis
 sicut qui uadit puicam non est necesse ut in quibus parte de ea co-
 gitet.

Ar. 7. Vn sit unus ultimus
 finis omnium hominum?

Respondet quod non. 1. quod ad incommutabili bonis multi auctores quod deberet esse ul-
 timus finis. 2. quod cum a fine meta hominum regulatur timus finis
 si esset unus omnium finis non essent in eis diuersa studia ui-
 uendi.

et multum inter se
differentium -

3° q^o actiones sunt singulares q^o non omnes actiones
hominum habent eundem ultimum finem. Sed d^o est Augu.
13 de trinit. d^o q^o vultum sine potestatis loqui dupli-
citer nimirum vel quantum ad rationem ultimi finis, vel
quantum ad id in quo ultimi finis ratio reperit. ~~et quodam~~
quantum ad rationem ultimi finis omnes conantur in appeti-
tu finis ultimi q^o omnes appetunt suam perfectionem adimple-
ri. Sed q^o tunc ad id in quo ista ratio reperit non omnes conantur
nam quaedam divinitas alijus voluptates est q^o sine constituantur.
Sed quomodo ad modum cuiuslibet gustui delectabile est dulce
eum quod stat q^o quibusdam sit magis delectabile dulce vinij
alijus dulce mellis, illud tri dulce oportet simpliciter esse
melius delectabile in quo maxime delectat, qui hec opti-
mum gustum. Similiter illud bonum erit completissimum q^o
tuncq^o ultimum finem appetit habens affectum bene dispositum
Ad. 1. et 2. pat. ex dictis. Ad. 3. Sufficit q^o ratio q^o est prin-
cipium agendi in oib^o singularib^o, sit determinata ad unum

quidam

Ar. 3. Vm in illo ultimo fine alij creat conantur
et videt q^o sic. i. q^o idem est omnium principium. Sed de q^o get idem
finit / 2° q^o dicitur de divinis. dicit q^o dicit omnia in scriptu
conuertit / 3° q^o finis hominis est bonum usque / Sed d^o est
q^o finis hominis est beatitudo cuius alij creat irrationales
capaces non sunt. d^o q^o finis ut dicit philosophus in 1. meta. d^o
dupl^o. Sed cuius. hoc e^o res que e^o finis. et que e^o est adeptus
ipsius finis: ut finis cuius, auari est pecunia, que possessio eius
dem, quantum q^o ad finem cuius, omnes alij creat conantur
et in fine d^o minis. Sed q^o tunc ad eius consecutionem diffe-
rent q^o his deum consequuntur cognoscendo et amando ipse. alij
creatorum quatenus aliquam ipsius similitudinem participans sicut sunt
vel

c. 10

vel ijuunt uel cognoscunt. Et per hoc patet sicut ad obiecta

Q. 2. De his in quibus hominis beati-
tudo consistit in 3. art. diuisa.

Art. 1. Vm Beatitudo hominis consistat in
diuitijs?

Et uidet q. sic. 1. q. illi maxime affectui hominis dominat
Vt eccl. 10. di. pecunie obediunt omnia. 2. q. habens
pecunias uidet esse in statu omnium bonorum aggregat^e p. fult^e
et omnia possidere. 3. q. desiderium diuitiarum maxime in
auarus nunq. deficit ac p. inde uidet esse infirmus. Sed d^r
est q. beatitudo magis consistit in retinendo, q. in emittendo
diuites u. magis nitent in largiter emittendo illas iuxta bo-
netum. 3. deconsolat. Vm q. duplices sunt diuites s. na-
turales quibz naturales defectus subleuantur ut puta ubi, vesti-
menta domus et uehicula, et alie artificiales s. pecuniaz
quibz nat. tm seruo inuolat sed ad inueniendz sunt p. fruendo
u. conmutat^e rerum uenalium ad usum uultz. iamque cu
diuites naturales ordinant tanq. ad finem ad uitam hominis
sustentandam. Et artificiales diuites hinc ppter natura-
les nequitias, neq. in illis hominis beatitudo potest consistere.
Ad. 1. Vm q. pecunie obediunt oia apud insensabiles
sed no apud sapientes. Ad. 2. q. pecunia possunt tm tra-
beri uenalia, sed no spualia. Ad. 3. q. appetitus diuitiarum
naturalium no est infinitus, neq. appetitus diuitiarum artificialium
mitigat^e deseruit concupiscentie inordinat^e. et differt
multum a desiderio simi boni, q. hoc ^{boni} q. magis potest detur
magis amat et alia contemnunt. at diuites et temporalia bo-
na habita contemnunt et alia appetunt et carit. maiorem si-
m. Joan. 4

ut ait philo. i. po-
liti.

Ar. 2. Vm Beatitudo hominis consistat in honoribus?

Et videtur quod sic quia honor sicut et beatitudo est premium virtutis ut dicitur in 1. et 4. ethicorum. 2o quia honor maxime debet deo ut dicitur philosophus in 3. ethicorum. et Paulus in 1. timotheo. 2. quod 3o quia honor est maxime desideratus ab omnibus et precelestis Sed dicitur quod honor est inhonorante ut dicitur in 1. ethicorum. beatitudo vero est inbeato. Unde quia honor est signum alicuius excellentie excellentia autem hominis maxime consistit in beatitudine potest igitur honor beatitudinem consequi sed beatitudo in honore non consistit. Ad. 1. Non quia honor non est premium propter quod virtutes operantur (hic enim esset ambitio) beatitudo vero sic. Ad. 2. patet quia honor non facit sed sequitur aliquam excellentiam in homine Ad. 3. quia ex naturali desiderio beatitudinis quam consequitur honor nascitur quod homines maxime honorem desiderant precipue a sapientibus ex subditis

quia reverentiam ex subditis honoratis

ab hominibus impetantur.

Ar. 3. Vm Beatitudo hominis consistat in fama sive gloria?

Et videtur quod sic 1o quia gloria redditur pro premio tantis ad quam non sunt condignis nisi patet ut dicitur ad Romanos. 8. 2o quia bonum hominis maxime diffundit ad alios per famam. que sicut bonum est frequens cum laudatione 3o quia beatitudo est stabilissimum et perpetuum bonum, quod etiam conuenit fame Sed dicitur quod fama seu gloria quandoque est falsa, beatitudo vero est verum et perfectum bonum. Unde quia humana cognitio causatur a rebus cognitis unde divina est causa rerum cognitivarum. Unde est quod infama aut gloria non potest consistere hominis beatitudo immo fama aut gloria que est inditicia cum laude potest esse de beatitudine alicuius, ex gloria autem dei hominis beatitudo

Saltem inchoata

alias

titudo dimanat. Ad. 1. *Qui q. Apud deus loquitur ibi de gloria que est a deo non de ea que est ab hominibus. Ad 2. q. fama ut sic vera supponit beatitudinem saltem in chvatem. uale est falsa. Ad. 3. q. fama contrariis uisio refacile perdit. quia uero hęc firmissimam stabilitatem*

Ar. 4. Vm hominis beatitudo consistat in Potestate?

*Euadet q. sic 1. q. homines potestatem habentes appellatuntur exod. 13. / 2. q. perfectissimum e q. qui s. alios regat. 3. q. homines maxime appetunt dominari et fugiunt seruitutem. Sed d. est q. potestas inquietudinem secum affert ut dicit Boet. 3. de consol. Dm q. beatitudo in potestate consistere non pot. 1. q. potestas eetra non principi / al. pij. beatitudo u. finis ultimi. 2. q. potestas est indifferens ad bonum et ad malum, et q. in nullis exteriorum bonorum consistat beatitudo pbat quadrupliciter. primo q. ea non excludunt totaliter mala. secundo q. per se non sunt sufficientia bona, tertio q. a singulis diuersorum bonorum possunt aliqua mala imminuere. et quarto q. ad beatitudinem ordinat homo per principia pcedens. pmissa autem q. bona magis sunt a causis exterioribus, u. et bona fortune dicuntur. Ad. 1. *Qui q. deus non pot. abuti sua potestate et in hoc homo deo assimilari non potest. Ad. 2. pat. Ad. 3. q. homines fugiunt seruitutem tanq. impedimentum boni usus potestatis. Sed non pbat intentum.**

*et possit
magis consistere
in bono uel
potestatis q. in ipsa
potestate.*

Ar. 5. Vm hominis beatitudo consistat in aliquo corporis bono?

Euadet q. sic q. salus corp. est maxime optata et bona ut

directo 30

que sunt maxima
bona

2. q. ad esse et vivere necessaria est salus. 3. q. ut
salus causae efficientis attendit influentiam ita cau-
salitas finis in appetitum q. sicut causa efficiens e. que
in omnia influit. ita ultimus finis est ipsum esse quod
ad omnibus maxime appetit. Sed d. est q. in bonis corpo-
ris homo exceditur a multis alijs animalibus. d. quod
est impossibile q. beatitudo consistat in bonis corporis. ppter
duo primo q. q. aliqua^{res} ordinat in alium finem conser-
uatis eiusdem rei non pot. esse ultimus finis, manifestum
est autem q. homo ordinat in aliquid tanq. in finem. q. 2.
q. d. q. conseruatis humani esse esset finis ultimus ratio-
nis. et voluntatis humanae ad huc beatitud. non contisteret
in bonis corporis, q. esse hominis est esse aq. rationalis in
bonam autem et esse aq. ordinant omnia bona corp. tan-
q. in finem. Ad. 1. R. q. bona exteriora ordinant ad ee
corp. sicut et bona corp. ad animam. Ad. 2. q. esse prout tu
mit illimitate includit omnem perfectiorem et est per-
fectius quod q. uita. et omnia subsequentera perfectiorem
Sed ipsum esse prout in hac aut illa re participat est emine-
tius cum sup. addita perfectiorem uita. et hoc inuit d. d.
s. c. redire in nom. Ad. 3. q. q. finis respondet principi
ill. arg. pbat. q. ultimus finis est primum primum essendi

Ar. 6. Vm Beatitudo hois consistat in voluptate

Fundat q. sic. 1. q. voluptas ppter se ipsam appetitur
ut dicitur p. 10. et sic. 2. q. delectatio maxime absorbet
rationem et mouet appetitum. 3. q. omnes tam sapientes
q. insipientes immo et ratione carentia sume appetunt
voluptatem. Sed d. est q. sic peccat etiam beatus di-
cerent ut arguit Boetius. 3. de consolatione. d. q. de
lecta

tactus corporis tanquam magis nobis retinuerunt nobis voluptatis nomen. et ultra instandum quod delectatio non est ipsa est beatitudo. Sed quoddam accidens proprium consequens illa tanquam bonum unde quicquid perfectum bonum autem comiens corpori quod per apprehensionem sensus delectationem carum corporealem non est perfectum bonum. Sed minimum quod in comparat ad bonum animae ut si sapiens. 7. dicitur quod delectatio corporalis neque est ipsa beatitudo. neque accidens se beatitudinis. Ad 1. dicitur quod hoc propter ibi dicit causam finalem non tripartitam et motiuam haec enim est bonum quod est delectationis obiectum. Ad 2. quod operationes et delectationes sensuum sunt magis perceptibiles quod sunt propriae nostrae cognitionis. Ad 3. quod eo modo appetitur delectatio sicut et bonum. in delectatione appetitur ratione boni ad quod sequitur et non est.

Arg. *Ubi beatitudo hominis consistat in aliquo bono animae?*

Sed dicitur quod ^{est hoc bonum et quod consistit} quod non consistit in bonis exterioribus neque in bonis corporibus neque in bonis animae quando quidem bonum quod in distanti membra secas. 2° quod magis amat amicus cuius huius pecuniam quam ipsa pecunia. 3° magis amat se quam omnia bona sibi et per consequens beatitudo consistit in bono huiusmodi et non corporibus quod animae. 3° quod beatitudo est perfectio huiusmodi quod est bonum ipsius et non corporibus quod animae. Sed 2° est quod huiusmodi et quod quid in eo est. Diligendum est propter deum. id autem in quo constituitur vita beata. Diligendum est propter se ut dicit Augustinus de doct. x^{na}. dicitur quod finis ut dicitur dicitur dupliciter scilicet cuius et quod scilicet ad hoc quod appetitur in se. ultimus quod finis huiusmodi est res ipsa quod appetitur ut

Supra res quam appetimus

Summula 2. Thomae

ut firmis et in qua Summis beatitudo consistit non potest esse.
Simo neq; aliquid Summis, q; hinc omne quidquid sit est
bonum particulare in quo non potest consistere humana uel
aeri uelcimus firmis ut est adeptis. q; etiam beatitudo non uo-
pat est aliquid ipsius animi. Ad. 1. dicit q; sub illa diuinitate
etiam comprehendit bonum ultimum quod est obiectum
extrinsecum in quo beatitudo consistit. Ad. 2. p. nunciandi
q; beatitudo amat tanq; bonum concupitum, amicus uer-
tanq; ad uis concupiscat bonum. et sic homo amat scriptum
Vn non est eadem ratio amoris utrobiz. Vn autem amor cari-
tatis homo aliquid supra se amet ex hoc uis considerandi qn
de caritate agit. Ad. 3. pat q; dicta de beatitudo formalis
aut obiectiua.

Ar. 3. Vn beatitudo consistat in aliquo
bono creato.

Sicut q; sic q; videtur q; dicitur. non dicit q; supremum
inferius attingit in firmum superius q; beatitudo hominis co-
sistit in hoc q; attingit aliquem ad angelum / 2° q; pars
ordinat ad deum, q; beatitudo hominis consistit in uis
beate creaturaz / 3° q; homo non potest capere bonum quod
excedit limites totius creaturaz, neq; eius desiderium tende-
re ad maius bonum q; ipse capere potest. q; Sed dicit Aug
19 de ciuit. c. 26. et ps. 143. beatus populus cuius dominus deus.
Dm q; hinc obiectum intelligit est uis. Verum sic et obiecti-
uo hinc est universale bonum quod in solo deo inueni-
t. Vt ipse solus replet in bonis desiderium nostrum ut dicit
in ps. 102. cetera enim bona participata et particularia
sunt. Ad. 1. R. q; supremum Summis attingit in firmum
neq; angelus nisi in uis. Ad. 2. q; etiam beatitudo
tas creaturarum ordinat in deum ut ultimum fine. Ad. 3.
pat. ex dictis firmis uis et
quis!

2 Questio 3
C. 3. quid sit beatitudo in
octo art. diuisa

Ar. 1. Vm Beatitudo sit aliquid increatum.

¶ Videtur quod sic quod Boetius 3. de consolat. dicit incipit dicens
2° quod beatitudo est summum bonum quod increatum / 3° quod est ultimus
finis humanus sicut / Sed 3^a est quod beatitudo est aliquid fac-
tum in nobis ut innuit Aug. 1. de doct. x. / Vm quod beatitudo
hic finis ultimus quantum ad rem ipsam seu quod dicitur
est causam et obiectum est aliquid increatum, sed quantum
ad adaptionem finis seu ess^{ant} beatitudinis est aliquid creatum
in nobis. Ad 1. R^o ex dictis, et quod deus est beatus poss^o
hominem per participationem sicut et dii appellantur. Ad 2
et 3. pat. ex dictis

Ar. 2. Vm beatitudo sit operatio

¶ Videtur quod sic quod Boetius 5. de finem u^o uitam est. sed uita non
est operatio, sed ipsum esse. 2° quod beatitudo dicitur status quod
non operatio / 3° quod beatitudo est aliquid existens in operante
operans u^o dicitur aliquid ut ab operante exiens quod / 4° quod ope-
ratio transit, beatitudo in beato manet semp / 5° quod unusquis-
que unius est beatitudo operationes u^o multas / 6° quod beatitudo
nunquam interumpit operatio uero sic puta somnus aut alio-
similiter. Sed 3^a est plus in 1. et sic. Vm quod cum beatitudo
sit ultima hominis perfectio, et unusquisque incrementum sit
perfectum in quantum est in actu sibi operationis (ob quam et res
alio esse dicuntur) beatitudo hominis quod est aliquid crea-
tum est ultima et perfectissima eius dem hominis operatio

Ad 1. R^o quod uita dicitur et ipsum esse uiuentis, et operatio eius
dem inquam primum uitae in actu reducit, quod pat. mat^o
17. hęc est uita quod ut cognoscant te. s. d. v. et sic dicitur uita alti-
mo

Boet. 3. de consol.

Summula d. Thomae

ua & contemplativa / Ad. 2. q. beatitudo sibi commune
 sui rationem quatenus est bonum perfectum di. statq. Sed in hoc
 statu sumus participative in qua ne possit sibi beatitudinis
 esse consistere. Ad. 3. q. in alio ne transeunte qualis e. ure
 re. et secare non potest consistere beatitudo qm. Invisum al. et
 magis sunt perfectiores patientis q. agentis, i. consistit q. in
 alio immanente, puta in intelligere et velle. Ad. 4. q.
 operatio beatitudinis nra post hanc vitam (sicut et angelorum)
 erit unica continua et sempiterna. Sed in p. vita quan-
 tum deficiamus ab unitate et continuitate talis operatio
 tantum deficiamus a beatitudinis perfectio, est t. aliqua bea-
 titudinis participatio sequitur in vita contemplativa, que
 e. unum est intentio puta circa veritatis contemplationem
 e. quam etiam si setipso non potest semp. t. est operatio q.
 eam in promptu h. et q. ipsam etiam cessationem s. b.
 domini vel alicuius occupationis nalis ad ipsam operatio-
 nem ordinare potest. et propterea videtur operatio continua
 et hoc patet s. ad. 5. et ad. 6.

Art. 3. Vm. beatitudo sit operatio sensitiva
 ~ partes an intellectiva tm?

Suadet q. utriusq. simul. 1. intellectiva operatio depen-
 det in nobis a sensitiva / 2. q. beat. est aggregatio oim. b.
 bono. q. / 3. q. beatitudo est bonum perfectum q. quo
 firmi beatitudo videtur, ad omnia que in homine sunt. Sed d. est q. in operatione
 q. est statq. omnium bono. aggregat. perfectio
 Sensitiva communicant nobis cum animalibus t. minime
 autem in beatitudo. Om. q. ad beatitudinem pot. pertine-
 re aliquid tripliciter. s. b. antecedenter, essentialiter, et
 consequenter operatio igitur sensitiva non potest essentialiter
 ad beatitudinem pertinere q. beatitudo consistit in omnino
 ad

q. Boe. 3. de conso. dif. bono. q. / 3. q. beatitudo est bonum perfectum q. quo firmi beatitudo videtur, ad omnia que in homine sunt. Sed d. est q. in operatione q. est statq. omnium bono. aggregat. perfectio

ad ultimum finem increatum, antecedenter tri pertinet
 opatio sensibilia indacuita ad beatitud^{em} imperfectam quate^m
 p^{er} exigue ad opat^{em} intellectuam, et ad beatitud^{em} perfectam
 patria pertinet consequenter quate^m fiet quisdam effluen
 tia ex gloria aⁿg ad corpus ut dicit Aug. ad dioscorum n^o
 autem tunc opatio qua mens humana deo coniungit a
 sensu dependebit. *Ar. 1. De exditis. Ar. 2. q. in beati
 tud^{em} perfecta angelorum aggregant in unum omnia bona in
 nobis nunc p^{er} distinctas opationes sparsa / Ar. 3. q. in imp
 fecta beatitudine p^{er} incipit hominis perfectio a sensu
 na opat^{em} sed in beatitudine gl^{or}ie est a opatione intellectu*

*Ar. 4. Vm si beatitudo est intellectu p^{er}
 sit opatio intellectu an voluntatis.*

et ps. 147
 immitur

*Et videt q. in uoluntate q. dicit Aug. 19. dicit q. in pace est
 ficit beatitudo pax aut^{em} p^{er}stat ad uoluntatem / 2° q. est
 ficit in summo bono, summum bonum obiectum est uolunt.
 3° q. ultimus finis respondet primo mouenti, q. uolunt^{as}
 tas sic primum mouent ut f. dicitur habemus intentum
 4° q. nobilior est dilectio q. intellectus ut inuit etiam
 Apost. 1 corint. 13. / 5° q. Aug. 13 dicitur dicit beatus est
 qui habet omnia que uult et nihil mali uult. q. in actu
 uoluntatis consistit beat^{udo}. Sed d^{icitur} q. dicitur dicit Ioanis
 17 h^{ec} est uita q^{ue} ut cognoscere te solum deum. v. e. q. m.?
 Dm q. ut d^{icitur} dicitur est aliud est esse ipsum beatitudinis. et
 aliud accidens proprium ipsam consequens s^{ed} delectatio. q^{ue}
 tum q. ad esse beatitudinis essenziale impossibile est quod
 consistat in actu uoluntatis, q^{ue} est consecutus ultimis que
 p^{er} uoluntatem fieri nequit. alias enim etiam cupidus est ip^{se}*

iama de pro

q. uellet perueniam ipsam consequeret. voluntas igitur
 fertur in finem uel absentem cum ipsum desiderat, uel pre
 sentem cum in ipso delectatur. unde patet q. ad uoluntatem
 pertinet delectatio beatitudinem consequens. In q. Aug. dicit
 in confess. q. beatitudo est gaudium de ueritate. q. scilicet ipsum
 gaudium est consummatio beatitudinis / Ad. 1. Rom. q.
 pax antecedit beatitudinem quatenus omnia perturbantia sunt re
 mota. et consequenter etiam quatenus homo ad eam ultimum
 fine manet pacatus desiderans quietatem / Ad. 2. q. actus uol
 untatis non est obiectum ipsius, sicut nequitia est obiectum
 uirtutis potius et ex hoc liquet q. beatitudo non sit uoluntatis actus
 siquidem est primum eiusdem uoluntatis obiectum / Ad
 3. q. scilicet ad finem primo moueat uoluntas ipsum tunc primo
 apprehendit intellectu et inde est quod ultimum consequens
 beatitudo scilicet delectatio tribuit uoluntati / Ad. 4. q. delectatio
 praeminet cognitioni in mouendo, sed non in attingendo
 finem. nam et finem sensibilem primo attingimus per actum
 sensus. Ad. 5. q. beatus habet ea quae uult per actum
 uoluntatis. et nihil male uelle est diffinitio actus beatitudinis
 et demum bona uoluntas di facere beatum sicut motus re
 ducit ad suum terminum.

L. fructus

reductiue

Ar. 5. Vm beatitudo sit opatio intellectus
 Speculatiui an practici?

1. uidet q. practici. 1. q. per eum magis assimilatur homi
 nes q. practicius intellectus est causa rerum. Speculatiuus uero
 accipit signa a rebus. 2. q. beatitudo est perfectio bonum
 magis autem diuimus bonum per intellectum practicum q. speculati
 uis est causa uerum. 3. q. beatitudo est bonum hominis in
 terius

qui est causa bonum

eē quod magis occupat intell^g practicus q^z speculativus, qui
 magis eē cō extensiva vera. Sed d^o inhiuat Aug. 1. dicitur
 d^o q^z beatitudo non pot^{est} esse op^{er}ativus intellectus practicus p^{ro}pter
 tria. Primo q^z debet esse optimatissimis op^{er}ativus circa opti-
 mum obiectum s^{ed} bonum divinum, quod est p^{ro}xim^{us} intell^g
 speculativus. 2° q^z contemplativus maxime quib^{us} p^{ro}pter se
 ip^sam, alio vers^{us} intell^g practicus p^{ro}pter op^{er}ativitatem, quod virtus
 op^{er}ativus ad ulteriorem finem ordinat. 3° q^z in vita alt^{er}a ad
 quam est intell^g practicus homo etiam aliquat^{er} communi-
 cat cum animalib^{us} brutis. V^{er}o patet q^z beatitudo p^{er}fecta op^{er}ativus est
 intellectus speculativus, imperfecta^{us} qualis h^{ic} d^{icitur} potest p^{ro}xi-
 m^{us} etiam consistit in contemplatione, secundaris vers^{us}
 in alt^{er}o intellectus practici ordinantis actioes et pass^{us} hum^{an}
 ut d^{icitur} in 10. et sic. Ad 1° q^z maior assimilatis ad deū
 consistit in unione, quod fit p^{er} intell^g speculativus, neq^{ue} deus respu-
 tu sui principalis cogniti s^{ed} est in h^{ic} cognitionem practica
 sed speculativam. Ad 2° q^z intellectus practicus ordina-
 t^{us} ad bonum extrate, sed speculativus contemplativus ē in traip-
 tum. Ad 3° q^z p^{ro}cederet si homo ip^se esset sui ult^{er}imus finis,
 ad eum enim vivimus p^{er} intell^g speculativum.

Ar. 6. Vm beatitudo consistat in considerate
 scilicet speculativarum?

S^{ed} videt^{ur} q^z sic. 1° q^z p^{ro}ph^{eta} iul^{ius}. et sic distinguens virtutes
 op^{er}ativis p^{er}fectis in qua consistit felicitas t^{er}m^{us} ponit sua
 sapiam, et p^{er} intell^g, 2° q^z speculativus suis p^{ro}pter se ac-
 quirit, et ab omnib^{us} desiderant^{ur} ut d^{icitur} in 1. meta
 3° q^z beatitudo est ult^{er}imatis p^{er}fectis p^{er}fectis aut^{em}
 consistit in reducte de qua ad actum, quod fit p^{er} scias specula-
 tivas

Summula d. Thomae

Sed d. dr. Hebr. 9. non glorie sapiens in sapientia sua
Dm q in cognitione suarum speculatiuarum e aliquas
participatis beatitudinis et quaedam imperfecta beatitudo
ut supra expositum e sed perfecta beatitudo in eis consistere
non pot. qz earum cognitio non sepot ultra extendere
qz ad ea que habitant virtualiter in primis earunde
suarum pijs. prima aut pna suarum speculatiuarum sunt
p sensum accepta ut dicit phus i. meta et in fine posteri
orum. v. ita earum consideratio non sepot ultra extendere
qz sensibilem cognitio ducere potest. Ad. 1. Dm. qz
phus loquit de imperfecta beatitu. Ad. 2. qz etiam nalu
viderant imperfecta beatitudo. Ad. 3. qz illis patet redu
cere intellectus noster in altum. sed non ultimum et comple
tionem.

It. 7. Vm beatitudo consistat in
cogni subar separator. V3
Angolorum?

Quid e qz he qz gregor in quadam homil. innuit quod
interesse festu angelorum facit beatum. no interesse festu
hominum. 2. qz tunc res est perfecta quando finis con
iungit pna. sed nra cognitio nis pna e ab angelis ut
dit d. d. m. 4. c. de diu. nom. g. / 3. qz perfectio inferi
oris ne est ut coniungat superiori. Sed d. est Hierem. 9.
supra citat. Dm qz hominis beatitudo non potest consistere
in contemplatione alius entis quod non sit tale et ce
rum personis p. quales no sunt angeli in quorum con
templatione aliquas imperfecta beatitudo attendit et per
fectum qz in consideratione suarum speculatiuarum
Ad. 1. R. qz festa angelorum consistunt in diu contemplatione
Ad. 2

Ad. 2. q. intellectuales subq. non sunt, angeli sumantur

sunt creati ab angelis ut quidam falsè existimarunt neq. illuminant. Omnes nisi tñ ministrualv ad beatitudinem adiuuand.

consequendam

Ad. 3. q. nam inferiorem attingere superiorem contingit dupliciter unum modo tñ gradum pōg participātes, alio mō sicut obiectum attingit a pōa quam complete et ut timore perficit.

quāly sumus contem-
plac sicut et angelis

in quo repe-
rit perfectio-
nis termi-
nandi cam

Art. 3. Vm beatitudo hominis sit in uisione diuina est?

Suadet q. nō. i. q. Dion. in. i. cap. mystic et h. dicit q. nō. mō pōd quod est supremum intellg. coniungit des sicut omni-
mō ignit. id autē quod uidet pōt tñne ois ignitum. 2°
q. uidere de pōt. ut pōm solius des. Sed d. dr. Boetius. 3
uidebitur eum sicut est. Dm q. ultima et perfecta hominis
beat. nō pōt. consistere nisi in uisione diuina essentia. q. q.
Smo nō est perfecte beatus quādiu ei aliquid amplius res-
tat desiderandum, et querendum. cum autē perfectio pōg
ex perfectiōne obiecti desumat et obiectum intellg. sit ipsum
quod quod est. et ex cognitione qualis unq. effectus solum
cognoscat deus quantum ad an. uel saltem eius est nō
pōt cognoscat, sed restet ad huc magis ac magis inues-
tiganda. in sola optius uisione et contemplatione beati-
tudo hominis consistit qua eadem de uisitur sicut obiecto
perfectissimo. Ad. 1. R. q. d. n. loquit de cognitione
et qui tunc in uia tendentē ad beatitudinem. Ad. 2. q.
idem est finis uisus, inferioris et superioris nō, sed ad
optis talis finis est discerba, et sic deus uidet se tuam est
comprehendens. Smo autē l. angelus uidet quidem des
est. Sed ipsum minime comprehendit

C. 4

quod in beatitudine postea est iustus quod fructus hinc delectatus. Ad. 1. R.
 quod est perfectus concurrens non datur esse specificum perfectum
 Ad. 2. quod operatur sensitiue appetunt propter delectationes quod se
 sitientia apprehensio uersat in bonum quoddam particulare quod
 est delectabile. sed intellectus apprehendit in se rationem
 boni ad quam sequitur delectatio. V. principaliter intendit bonum
 quod delectationem. Ad. 3. quod charitas non querit bonum delecta-
 tum propter delectationem sed magis propter uitam ut finem per
 quam finis primo fit ei finis.

Ar. 3. Vm ad beatitudinem requiritur comprehensio
 Et uidetur quod quod Aug. ad Paulinam dicit comprehendere deum
 est impossibile. 2. quod intellectus beatus satis persue per rationem
 dei et uoluntas per delectationem quod non est necessitas comprehendendi.
 3. quod duo tunc sunt obiecta respondentia intellectui et uoluntati
 scilicet uerum et bonum quod non est tertium quod reat comprehendendi
 huius. Sed dicit Paulus. 1. ad corinthios. 13. sic currite ut compre-
 hendatis. Vm quod cum beatitudo consistat in consecutione
 ultimis finis ea que requirunt ad beatitudinem sunt in hunc
 modum ex ipso ordine uicinis ad finem ad quem ordinat huius
 modo ex ipso intellectu per aliquam imperfectam cognitionem in eis per exper-
 tem quod uoluntatem primo per amorem qui est primus eius
 motus. 2. per realem habitudinem ad amatum que potest esse tri-
 plex scilicet aut cum finis huius finis et tunc non querit. aut si est
 absens neque possibilis et tunc timetur non querit. aut cum est ab-
 sens et possibilis aliquo adiuuante possideri et tunc inquiri
 et iam quod in beatitudine raptus perfectus cognitionis finis respondet
 imperfecte cognitionis eiusdem finis uero finis respondet ha-
 bitudini spei. sed delectatio in presentia consequitur delectationem
 propter uitam ut finem et delectationem in beatitudine est proprie
 sentit que importat gratiam finis. Ad. 1. R. quod comprehendit
 or

ut uel beatus in cluro comprehendi in comprehendente
et hoc in beatus non comprehendit deum uel qualis unq
rei que partiali tenet et sic dicunt beati comprehensores. Ad. 2. q. siue
habetur ad uoluntatem pertinet spes et amor. ita ad eandem spectat res
partice comprehendit et delectatur. Ad. 3. q. comprehendit
non est aliqua opatio preter uisionem. sed quidam habitus
ad finem iam habitum. Etiam ipsa uisus uel res uisa que
partiali adest obiectum comprehensionis est.

Beatitudinem Ar. 4. Vm ad uoluntatem requirat redigunt
Euidet q. non q. beatitudo ut dictum est consistit in opate
intellig. In uisione 1. 2. q. prior est opatio intellectus
non dependet a posteriori. sed ab opatione uoluntatis. 3. q.
quod ordinatur ad finem non est necess. adepti iam fine q.
reluctatio uoluntatis, que per uirtutem ordinat ad beatitudinem
non est necess. beatitudinis iam adepti. Sed dicit magis
5. beati mundi corde qui ipsi deum uidebunt. et hebr. ultimo.
dm q. reluctatio uoluntatis ad beatitudinem requirit et an
tecedenter, et concomitantem, antecedenter quidem tanq
diss. prouia. concomitantem uero quatenus beatus ex uisione
est diu (que est ipsa bonitatis est) quid quid amat ^{nec} amat sub
suntatem rectam. Ad. 1. R. Augustinum qui decogni
tione ueri. quod non est ipsa est bonitatis. Ad. 2. q. omnia ac
tius uoluntatis procedit ab aliquo actu intellig. aliquis tri
altus uoluntatis est prior q. aliquis actus intellig. sed beati
ca uisus q. ad ipsam ordinat. Ad. 3. q. ea que dicunt imp
fessionem cessant adepti fine ut in istis. sed non cessat debet
ordo ad finem.

Sicut non uident deum
amat quid quid amat
sub communi rat. bonij

sed retain dicitur

Ar. 5. Vm ad hominis beatitud. requirat corp.
Euidet q. sic q. perfectio uirtutis que ecclie supponit perfectio
nature, qua anima caret sine corpore 1. 2. q. beatitudo est

operatio perfecta que necessariis debet precedere ad esse perfectum
 esse huius aut sine corpore est imperfectum. ut parte partis sine toto
 3° q^o beatitudo est perfectio hominis. et non solum anime.
 4° q^o beatitudo est operatio non impedita. at operatio anime sepe
 impeditur ex desiderio naturali administrandi corpus. quod hinc hinc
 desiderium anima vero non quietat donec uniat corpus / 6. q^o
 homo beatus equat angelis non autem anima sine corpore ut dicit
 Augustinus. Sed 3° dicit apocal. 14. beati mortui qui in domino mor.
 Omnia q^o ad beatitudinem imperfectam suamque requirunt cor
 pus q^o non cognitionis sine speculativa sine practica dependet a
 phantasmatis. Sed ad beatitudinem glorie corpus non est necessarium
 sed aliqui falsum id putaverunt. quod Job. 1° q^o post peregrinat
 suus uicq^o non ambulat anima perfidem sed specie uicdes
 est presentis q^o est beata sine corpore. 2° ratione q^o separata non
 dependet in sua cognitione a phantasmatis corporeis sed sine
 ipsis dum intuetur et est beata. notandum tamen q^o ad perfecti
 vantem esse speciem beatitudinis non requirat corpus. requi
 rit tamen ad perfectiorem de bene esse. et quemadmodum pulchri
 tudo est de hominis perfecta quatenus operatio beatitudinis eo
 erit perfectior quod processerit a anima in suam perfectiorem q^o
 est unita corpori. quod innuit Augustinus. 12. sup genes ad hram
 Ad. 1°. Res. q^o beatitudo est perfectio anime ex parte intellectus
 non tamen q^o est hominis forma. Ad. 2. q^o anima hominis non est
 sicut alia q^o compositorum q^o separata hinc idem esse ~~hominis~~ in
 potest post corporis destructionem. et hinc idem q^o idem est esse for
 me et materie et hinc idem est esse compositi. non tamen separata
 sic perfectam naturam. Ad. 3. sicut ad 1° nam et dentes etis
 qui hinc quod dicitur esse albus dicuntur albi post euulsionem. Ad. 4
 q^o impedimentum a contrariis repugnat felicitatis operationi
 sed

desiderium

et

Summula d. Thomae

Sed non impedimentum quod dicit aliqualem defectum quatenus anima separata non habet quidquid ad omnimodam eius perfectionem pertinet. hinc enim non beatitudinis, sed totali anime perfectioni repugnat. Ad. 5. quod resumpto corpore beatitudo crevit non intentione, sed extensive, quia anima separata in beatitudine stabiliter quiescit expressis appetibus, quamvis non expressis appetentibus. Ad. 6. quod Aug. intelligit quod angeli beati statim habent perfectionem, quam postea sunt habituri. Sed non autem ut dictum est procedit de inaequalitate proportionis, sed non de inaequalitate quantitatis sic etenim multae animae separatae clarius vident deum et perfectius fruuntur ipso, quam multi angeli quod ad superiora res christi angelorum sunt assumptae.

Ar. 6. Vm ad beatitudinem requiratur aliqua perfectio corporis.

1. videtur quod non quod beatitudo non consistit in aliquo corpore bono
2. quod ad usum spiritualem diuine essentiae nihil conferat corpus
3. quod anima quae abstracta a corpore perfectius intelligit, quod
Sed dicitur quod Isai. ultimo promittit quod obsequium tanquam premium beatitudinis. Vnde quod ad beatitudinem imperfectam
Suiusmodi necessitas est corporis recta dispositio et perfectio, quod in
inualitatem corporis operatio virtutis impeditur, ad beatitudinem
tamen perfectam glorie (sicut aliqui falsi sicut Porphyrius dixit
firmauerunt longe debere adesse corpus) requiritur tamen ut omnibus
modis sit perfecta corporis perfectio et recta dispositio, antecede-
ter ne grauet animam, et consequenter quatenus ab anima
in corpus beatitudo redundat, et effluit. Ad. 7. Res corpora
lebonum non conueniunt ut obiectum, sed ut decor et ornatus
Ad. 2. quod corpus ad illam operatio non conferat, posset triuillam
impedire. Ad. 3. quod procedit de abstracto ab hoc corruptibili corpore

sed non ab eo spirituali
to et anima subdit ut in

13

Ar. 2° 2° questio 9
Ar. 7. Vm ad beatitudinem requirant
-u. aliqua exteriora bona?

Et videt q. sic q. p. mittunt in premium beatitudinis luce
22. mat. 6. et mat. 25 / 2° q. beatitudo est status
omnium bonorum, 3° q. esse in se habet est esse in hoc q. saltem
suis exteriora p. tinet ad beatitudinem, sed d. ps. 72 quid mirri
est in se habet et a te quid visui super terram. Dm q. ad beatitudinem
imperfectam huius vite requirunt exteriora bona non ut deest
eius, sed tanq. instrumentum tam vite contemplatiue q. altius
ad beatitudinem u. patrie exteriora bona non requirunt q. in
illamita uel eie solius anime, uel corporis simul iam non
uiuentis uita animalis ad quam illa bona ordinant. Ad. 1°
R. q. illi q. p. mittunt bonorum temporalium sunt metaphis
rici, quatenus p. sensibilia et rasta ad incommensurata dei duamur
Ad. 2. q. quid quid habet in bonis illis habet in patria uni
tate in illis sum fonte bonorum. Ad. 3. q. p. uel s. m. Aug
intelligit altitudo sp. ualium bonorum, uel q. uel uel emp
rii non requirit ppter necessitatem beatitudinis, sed s. m. quanda
congruentiam et decorem.

Q. De a de p. trone beatitudinis in octo
articulos diuisa

Ar. 1. Vm homo possit consequi beatitudinem?
Et uidet q. sic q. natura intellectualis s. angelica est
supra racionales s. humanam, q. hęc nequit peruenire ad
finem illius, sicut nequit sensibiles ad finem rationales
2° q. beatitudo est uita purgaueritatis, ac homo intelli
git p. p. hantata mata materialia / 3° q. ad extremum non
uenit nisi transcendendo medium, ac homo imperfecte
non potest transcendere nat. angelicam mediam inter ipsum et
deum

Sed dicitur in ps. 93. beatus homo quem tu erudieris dñe.
 Dñm q̄ cum beatitudo sit adeptus perfecti boni quod homo appetit
 ferdit p̄ intellectum et appetit per voluntatem, beatitudinem
 adeptus potest, quod etiam ex eo patet q̄ homo ē capax virtus
 in diuina esse. Ad. 1. Rñ q̄ nat̄ intellectualis excedit
 rāonale q̄tum ad modum attingendi intelligibilem
 veritatem. Sed rānalis excedit sensitivam q̄tum ad obiectum
 quod sensitiva attingere non potest. Ad. 2. patet ex dictis. Ad
 3. q̄ homo h̄ non innat̄, in p̄tione tri potest angelos trans-
 cendere, quia q̄ intelligit aliquid esse supra se, in quo beatitudi-
 nis consistit.

¶ 11. Ar. 2. Vñ unus homo possit esse beator alter?
 Et videtur q̄ non. q̄ mat. 20. omnes acceperunt eodem dena-
 rium, qui significat premium q̄ beatitudinis. 2° q̄ beatitudo
 est summum bonum, summum autem non dat̄ maius. 3° q̄ vel bea-
 to deest aliquid ad supplendum desiderium et hoc nō, vel
 non deest et sic nihil maius esse potest. Sed dicitur quod dicit
 Iohannis 14 in domo patris mei mansiones multe sunt, ut ubi
 exponit Augustinus. Dicendum q̄ quantum ad p̄tione finē
 ultimum ut res ē obiectum et causa beatitudinis, cum hic de
 ipse una beatitudo non potest esse maior altera, potest tri et est
 maior q̄tum ad ad p̄tione huius finis, ex eo q̄ unus homo
 est magis dispositus et ordinatus ad hunc finem q̄ alius.
 Ad. 1. Rñ q̄ unitas denarij significat unitatem obiecti beatifici
 Sed diuersitas manuum diuersos gradus fructus. Ad. 2.
 q̄ p̄cedit dicitur quāto beatitudo est summi obiecti fructus. Ad
 3. q̄ qui h̄et summum bonum p̄ se s̄ deum, nil remanet desi-
 derandum. Sed in participatione huius boni est differentia
 beatitudinis tri quam unus de alio beator, additis enim ali-
 orum bonorum non auget beatitudinem. Augustinus dicit in. sc̄
 festi

festum, qui te et alia sunt, non propter illa beator sed pro
te solum beatus

Art. 3. Vm aliquis in hac vita possit esse beatus?

Respondet q. sic .i. q. in ps. 118 dicit beati immaculati in uia
q. amb. i. l. d. / 2° q. imperfecta participatio boni non
adimit rationem beatitudinis, aliter unus non esset beatoralis
sed talis participatio imperfecta habet in uia. q. / 3° q. plures
falli non uidentur. at fere omnes dicunt illud ps. 143 beatus
populus cui hae sunt sibi bona temporalia. q. sed dicitur
ps. 14. homo natus de muliere. b. v. t. r. m. miseris. dicitur
in hac uita perfecta beatitudo haberi non potest. q. bona tempo-
ralia nec saucant appetitum, neq. excludunt omnimoda
corp^{is} et ams, ut dictum e. neq. dant p^{er} in hac uita uideri potest.
imperfecta q. est beatitudo p^{er} peregrinationis. Ad. i. Item q.
procedit de beatitudine imperfecta, uel de beatitudine in spe, qua salui
facti dicimus Roman. 8. / Ad. 2° q. imperfecta beatitudinis
exp^{er} obiecti ^{ueteram} illius beatitudinis rationem, sed non imperfecta que
desumit exp^{er} subiecti minus frequentis obiecti clare uis. Ad
3° q. homines existimant in hac uita esse aliquam beatitudinis
participat. neq. ex isto decipiunt.

Art. 4. Vm Beatitudo Sabita possit amitti?

Respondet q. sic .i. q. recipit in homine mutabili, et p^{er} cons mutabi-
liter. 2° q. beatitudo consistit in alt^{er} intellectu subiecti mistis
ni, et multibilitati uolunt^{is}. 3° q. beatitudo ^{habet} sic p^{er} uiam q. est fine
sed dicitur q. beatitudo de uita q. mat. 23. ac p^{er} cons indefectibilis.
Vm q. beatitudo imperfecta si uis uisq. amitti potest tam uis complati-
ua p^{er} obliuionem, aut non usum, q. alia p^{er} degenerat^{ur}, ad alia
uirtutes, ut in uis p^{er} huc. c. 10. beatitudou perfecta
que expectat post hanc uitam amitti non potest, q. uis contrarium
te

Summula d. Thomae

ps. 16. et sapiens
7 et 8.

tenuerit origenes cum platonis errans. quod probat. i. ex ipso
ratione beatitudinis incommuni, que dicit perfectum bonum qui
etans et facians appetitum, cum certa et uera opinione quod
nunquam sic amittendum. 2.º probat ex consideratione beatitudinis
perfecte in particulari que consistit in uisione diuine essentiae
sibi, quod nec uoluntas beati potest uelle non uideri deum in
quo nihil fastidiosum est, et extraneum nihil melius est. Ne
quod uoluntas, deus subtrahet beatitudinem sine culpa que
in beato esse non potest: est iustus iudex non inflictorus talem
poenam; aliud uero quodlibet agens inferius est ad hominem
uidentem clare dei essentiam ac prout undequaque beatitudo inest
homini beato inamittibiliter. Ad. 1.º. R. q. beatitudo exclu
dit mutabilitatem et omnem defectum a beato. Ad. 2.º. q. ad
ultimum finem homo naturaliter necessitate ordinatur, nec potest
uelle non esse beatus. Ad. 3.º. q. initium beatitudinis est ex
pectatio participantis, sed caret fine expectato et conditione boni
cuius participatio facit beatum.

Ar. 5. Vni homo per sua naturalia possit acquirere beatitudinem.
Et uidetur quod sic. i. quod natura non deficit in necessariis. 2.º quod
irrationalis creatura per sua naturalia consequuntur suos fines. q.
2.º quod eiusdem est rem inueneri et proficere, sed homo per sua
naturalia incipit participare laborum uirtutum beatitudinem imperfectam. q.
Sed dicitur quod dicitur. 1. ad corinthios. 2. nec oculis uidit nec
auribus audiuit, que per se d. diligentibus se deum. q. uidere clare
dei essentiam non solum naturam hominis, sed etiam cuiuslibet cre
aturae excedit, et prout participatio beatitudinem perfectam per
sua naturalia homo adipisci non potest, imperfectam uero beatitudi
nis acquiri potest a homine per sua naturalia, sicut et uirtus ab eo
acquiri potest in cuius uirtutibus beatitudo consistit. Ad. 1.º. R.
quod natura dedit homini liberum arbitrium quo auxiliatur a deo

consequi beatitudinem potest. sicut h. eidem non dederit arma
 naturalia s. ungues dentes et similia sed ut trahat ut ^{et agere} ~~sepe~~ ^{de se} ~~de se~~
 sua inueniat. Ad. 2. q. perfectius e. q. aliquid perfectum bonum
 consequat auxiliis alterius, q. q. consequat bonum imperfec-
 tum et deficiens uiribus propriis. Ad. 3. q. quando perfectum
 et imperfectum sunt eius dem speciei ab eadem uirtute causari
 possunt. sed opatio que subiacet hominis uoluntati non est
 eius dem speciei cum illa, que est hominis beatitudo ^{essentia} ~~opatio~~
 nis species dependeat ex obiecto.

Sec. que per amicos
 possumus aliqua
 tr. dicimus q. nos
 posse ut dicit in
 3. et dicitur

Ar. 6. Vm homo consequat beat. part. ab aliis sup. creat.
 Et uidet q. sic q. ordo partium inter se ordinat ad ordinem
 totius ex partibus, q. part. superioris na. s. angelicus ordinat homi-
 in bonum totius uniuersi s. in ipsum deum, e. beatitudinem
 2. q. quod e. in p. a. beatus ut homo potest fieri actu talis par-
 getum actu beatum. 3. q. angelus pot. illuminare intellectus
 hominis in cuius opatione beatitudo consistit, q. Sed dicit
 in ps. 83. gratiam et gloriam dabit dominus. Dm. q. cum omni crea-
 tura nature legibus sit subiecta non pot. eius uirtus sup. naturam
 extendi. uirtus aut. beatifica in qua beatitudo consistit excedit
 omnem nat. creatam ac inde eius alt. acquiri ad hominem non
 pot. Et beatitudo uero imperfecta dicendum e. sicut de uirtute in
 cuius actu consistit. Ad. 1. Per q. homo ad ultimum finem con-
 sequendum adiuuat ab angelis. sed ipsa finis consecutus est a deo
 primo agente. Ad. 2. q. quando aliquid e. actu tale per aliquam
 formam quam h. e. t. esse perfectum et nale potest esse princi-
 pium actus in alterum. beatitudo aut. hominis est a deo
 p. participationem et t. esse similitudinariam v. nulla crea-
 tura beata pot. communicare suam beatitudinem alteri. Ad. 3.
 q. angelus non illuminat hominem q. tum ad uirtutem diuine
 esse

aliqua per
 dentia que
 hominum.

Ar. 7. Vm requirant aliqua bona opa ad hoc ut homo

beatitudinem consequatur a deo? r

¶ Sicut q. nō q. concurrerent ut dispositiones (nec enim homo est
 et agens beatitudinem) ac deus concedet dispositionibz ad dan-
 dam formam / 2° q. hinc nam, sic et beatitudinem deus im-
 mediate causat, q. sicut illam ^{in pmo mundi} sine pignis dispositionibz, sic et
 beat^{us} confert. 3° q. Romanos. 4. dr iustiam conferre deum
 sine opibz // Sed dicit Joannis. 13 si hoc feceritis beati eritis &
 dñi q. rectitudo voluntatis necess^o p^o p^o p^o ad beatitudinem
 sicut disp^o ad formam. quamuis deus simul possit facere vidu-
 tatem realem et finem consequentem, q. tñ ea que nata sunt
 habere bonum perfectum. quaedam hent finem uti ut p^ote qui-
 bus natur^o comit tale bonum. quaedam hent ~~unum~~ unum motu, alia
 uero pluribz modis. ut dr. in. 2. de celo. deus hiet beatitud^{us}
 sine ullo motu, angelus habuit unum motu opis meritorij q.
 est dignioris nō q. homo qui pluribz modis operum bonorū
 beatitu^{us} consequit. v. hñ p^otem beatitud^{us} est premium vir-
 tutis solum operatum. Ad. 1. Rō q. deus nō neget p^oquia
 primis dispositione. sed est nec ut seruet ordo rerum. Ad. 2.
 q. prima individua deus perfectas sine p^oquia dispositione
 p^oduxit, q. per illa erant alie creature et earum species propa-
 gande. Et hñ ^{us} dominus sine eius aia ab instanti hñcō
 ceptum in grā consummata ē, q. de eius plenitudine reliqui,
 erant accepturi, etiam parvuli recente baptizati. Ad. 3. q. A-
 postolus loquit de beatitudine sp̄i que ē p̄m, et nō terminus
 modis

requiritur

siue primas creatu-
 ras

Ar. 8. Dñi omnis homo appetat beatitu^{us}.

¶ Sicut q. nō. 1° q. multi in quo conturbat ignorant, ut ex mul-
 tis opinionibz ce hñc constat. nullus autē appetit quod nō nūc
 2° q. aliqui existimant deum nullum posse per eis uideri. q.
 si beat^{us} nō appetit,

3. q. beatus nihil male uult, ac multi male uolunt et uolunt se male uelle, q. Sed est Aug. 13. de trin. dicit q. beatitud. in communem eius rationem put est bonam perfectum sciens appetitum omnes nulli dempto appetunt, sed q. ignorant nulli cui bono in particulari ratio communis beatitudinis coniat beatitud. in particulari non omnes appetunt, et hoc pat. 1. ad 2. q. si beatitudo contingeret sub ratione finalis boni et perfecti necesse et naturaliter appetit a uoluntate, non tamen si contingeret ex se ipsius operationis, uel ex se ipse operatione, uel ex se seculi, sic enim non ex necessitate appetitur nec uoluntas naturaliter tendit in ipsam. Ad 3. q. qui habet omnia que uult naturaliter appetit est beatus, et tunc nihil male uolet, sed aliter quando appetitum rationali uult sed multa que impediunt a consecutione beatitudinis, sicut et ratio interdum accipit ut uera, que impediunt a cognitione ueritatis ~||~||~||~||~||

Q. 6. de uoluntario et inuoluntario in

octo Art. Diuisa

Art. 1. Vni in humanis aliter inueniat uoluntaria
 Sicut q. non. 1. q. uoluntarium est cuius principium est in ipso, ac appetitus mouet tanquam a principio ab extrinsecis appetitibus, quod est mouens non motum, q. 2. q. 3. phis. dicit phis. q. omnis aliter motus in animalibus prouenit ab aliquo motu extrinseci, sed qui libet aliter hominis est motus q. non est, q. 3. q. per se aliter homo agere potest in illud Ioan. 15. si nemo uobis potestis facere Sed est Damasc. lib. 2. dicit q. inter ea que mouent que dam habent in se principium intrinsecum tales motus ut cum lapis mouet hinc thum, quodammodo habent principium intrinsecum ut cum lapis mouet deorsum, et rursus inter ea que mouent a principio intrinsecum quodammodo habent cognitionem finis ad quem mouent et hoc motus

Summula d. Thomae

tes et alij dicunt voluntarij, aliorum uero non item. V. voluntarium est a principio intrinseco cum cognitione finis. Ad. i. dicitur in voluntariis principium intrinsecum mouet ab extrinseco ^{hoc obstat} ut possit dici primum in suo genere. Sed in genere appetituum motus, quamuis moueat ab aliquo exteriori in alias species motus. Ad. 2. quod motiones exterioris, sicut frigoris caloris, aut ab aduentu alicuius animalis (ex quibus accidens etiam mouet appetitus sensitivus qui est uirtus organica corporis) non sunt de ratione voluntarij, quod huiusmodi motus ab exteriori principio sunt alterius rationis. Ad. 3. quod non est de ratione voluntarij quod deus non tamen ut proponens appetibile et ut immutans corpus, sed etiam ut mouens ^{tanquam agens} uoluntatem. est enim in omni genere primum efficiens et mouens.

¶ 11. Ar. 2. Vm voluntarium inueniat in brutis.

ut dicitur in 3. dicitur. Videtur quod quod voluntas est in brutis, qua carent bruta. 1. quia animalia bruta non habent dominium suorum aliorum. 2. quia actus voluntarij sicut dicit Damascenus, sequitur laus aut uituperium, quod non sunt digna bruta. Sed dicitur est plus 3. et sic. Gregorius. Riccius. et Damascenus. Dicitur quod voluntarium debet esse a principio intrinseco cum cognitione finis, et cum huiusmodi cognitionis duplex sit scilicet perfecta quae cognoscit rationem finis et habitudo eius quae ordinat in ipsum finem, et imperfecta quae solum cognoscit res quae est finis, duplex est etiam voluntarium scilicet perfectum in homine deum creaturam rationalem, et imperfectum in brutis quae per sensum et per estimatiuam rem quae est finis cognoscunt. Ad. i. patet ex dictis. Ad. 2. quod in brutis non est dominium suorum aliorum, quod dicitur deliberationem et se habet ad oppositum. Ad. 3. quod laus et uituperium sequuntur voluntarium perfectum.

¶ 11. Ar. 3. Vm voluntarium possit esse absque actu. et uidetur quod non. 1. quod impossibile est a voluntate sine aliquo actu altem ipsius voluntatis. 2. quod non uelle voluntatis quod est cessare ab actu causat in voluntarium, quod voluntarium semper includit actum.

3. q. de ratione voluntarij est cognitio, qui est actus intellectus
 Sed 2° est q. sumus dominum suum quod est non agere et non
 velle, in quo contestit ratio voluntarij. Dm quod voluntarium
 di illud quod est a voluntate. uel directe ut cum quis uult
 studere, uel indirecte quando aliquid sequit ad defectum ac
 tumis eiusdem voluntatis cum possit et debeat operari. et
 sic quandoq. est sine actu exteriori ut puta cum quis uult
 non agere; aliquando uero est etiam sine actu interiori ut
 cum quis non uult agere. Ad 1° pat. ex dictis. Ad 2°. R^r
 q. non uelle si sumat p. simpliciter dicitur idem quod non uelle
 in causat in uoluntarij, causat tñ illud si sumatur
 in uoluntatis orationis, tunc enim non affirmat actus uolun
 tatis. Ad 3. Dm q. eorum deo requirit ad uoluntatem in ma
 tus cognitio, sicut et actus uoluntatis. ut sibi sit in potes
 tate alius considerare et uelle, et agere; et tunc tunc
 non uelle, et non agere, cum tempus fuerit est uoluntarij
 ita etiam et non considerare.

Ar. 4. Dm uolentia voluntati possit inferri?
 E. uidet q. sic q. saltem deus potentis e. humana uoluntate
 q. pot. eam cogere. 2° uoluntas e. mouens motum ut dr. in
 3° de aia, ac omne passiuum quando mouet a se uoluntate cogit.
 3° q. motus uoluntatis ad peccandum e. contrarij, q. est uoluntatis
 Sed 2° est Aug. 5. de ciuit. c. 10. thomo. 5. Dm q. duplex e. actus
 uoluntatis, alter immediate ab ipsa elicitur ut, uelle, alter
 ab ea impat. elicitur tñ media alia poa p. motu uoluntatis utambu
 lare, et loqui. Quancumque ad actum immediate a uoluntate
 elicitum ei uolentia inferri pot. sicut neq. motus sursum // q. hic est quodam
 pot. esse ex inclinac. naly lapidis. Potest tñ uolentia inclinac. uolentis
 inferri q. tñ ad actus a uoluntate imperat, q. membra ex p. uolentis a p. in
 terra impediri possunt ne exequantur imperium uoluntatis // tñ in se cognoscit
 sicut et lapis potest sursum p. huius. Ad 1°. R. q. deus est p. te.
 tentis

Summula d. Thomae

tentari q̄ voluntas sum̄ et ipsam mouet ut dicitur p̄. 11.
suauiter t̄i ad modum ipsius uolunt̄. Ad. 2. q̄ non semper
uis lentat passiuum a se alio. sed quando mouetur
contra suam inclinationem. et nullam passu conferent eum
Ad. 3. q̄ quando uoluntas mouet in aliquod obiectum pec
cans app̄hendit ut comens. q̄ uis in se tale non sit

ut bonum et

Ar. 5. Vm̄ uis lentia causet inuisentariu.

Suidet q̄. q̄ inuisentariu dicitur t̄i uis lentatē cui uis
lentia inferri non potest. 2. q̄ inuisentariu est uis
lentia, ac sepe qui patit uis lentiam t̄i tristat / 3. q̄ aliqua
uis lentia t̄i a uis lentate. ut uis lentat mouet sursum aut
membra d̄ eorum inclinat inflectit. Sed d̄ est Damasc. lib. 2
c. 24. et Phil. 3. el. 1. c. 1. d̄m q̄ t̄i in rebus que cog
nitione carent uis lentia facit aliquid d̄ nam siue inna
turale, sic etiam facit inuisentariu in habentibz cogni
tionem. q̄ t̄i et n̄ale et uis lentariu sunt a p̄is in
t̄i. Ad. 1. R̄ q̄ quantum ad actus imperat̄ uis
tati inferri pot. uis lentia et in huiusm̄ pot inuisentariu
reperi. Ad. 2. q̄ n̄ale dicit dupliciter. s̄ et q̄ od est
a nat̄ tanq̄ a p̄is alio. et quod est t̄i n̄alem inclinat
rei ad recipiendum. t̄i a p̄is passiuo. ut m̄tes celi in es
ab angelis agente extrinsec̄ causatus. et utroq̄ p̄is modo
d̄ inuisentariu. v̄ cum quis uult pati aliquid n̄ censet
s̄mple inuisentariu aut uis lentat. Ad. 3. q̄ uis lentat
non est uis lentat simpliciter q̄ est conformis appetitui t̄i
s̄ sit contra inclinationem corporis. uel alio. partis ip
suis.

(quod nimirum est
in natura inclina
tionem ^)

Ar. 6. Vm̄ metus causet inuisentariu

- simpliciter

Suidet q̄. q̄ hic est d̄ uis lentatē respectu futuri mali. que
admodum uis lentia respectu p̄is. 2. q̄ illud quod per metum
agit

agere sibi suam nam est involuntarium. q' et adveniēte
 metu manet involuntarium. 3.º q' id quod agit per me-
 tum est tri voluntarium sup^{ta} aliqua conditione et si quid
 q' simplr est involuntarium. Sed d' est gregor nisenus li.
 5. c. 1. et Thos lib. 3. et 5. c. 1. dñi q' unum quodq' dicit
 simpliciter tale si quod est in actu. et non si quod est in
 apprehensione. id autem quod fit per metum est in actu pro-
 ut dependet ab hie et nunc sibi conditiones individuales res-
 pectat quarum d' simplr voluntarium. quamvis sibi contide
 rationem hie apprehensionem extrahunturum sit in vo-
 luntarium. Et propterea a dñis greg. et Thos hie dicitur hie
 iustm dicunt voluntaria mixta. Ad 1.º R' q' est diff' nō
 lum ex pñti aut futuro. sed ex repta. et q' in volente nihil
 confert voluntas. confert tñ et concurre in eo quod fit per
 metum. Ad 2.º q' illa que absolute dicuntur que libet addi-
 to remanent talia. sed que respectu variant et ita quod in
 se est involuntarium ex habitudine ad aliud tanq' ad finem
 dicit et est voluntarium. Ad 3.º q' immo sub conditione est
 involuntarium quod fit per metum s' si talis metus non
 immineret. v' ex illis argum^t potius infert oppositionem

Ar. 7. Vm concupiscentia causet involuntarium
 e' unde q' hie q' est quodam passio sicut et metus. q' eodem mō ali-
 quali cat involuntarium. 2.º q' incontinent (sicut et timidus)
 p'prie concupiscentiam facit d' illud quod p'ponebat. 3.º q' concu-
 piscentia corrumpit cognitionem ut dicit. in. 6. ethic. q' cat
 involuntarium. Sed d' videt Damasc. lib. 2. fidu dñi. c. 24
 dñi q' concupiscentia nō causat involuntarium. immo potius
 voluntarium quātq' p' concupiscentiam voluntas indiligit fer-
 tur. Ad 1.º R' q' magis se habet metus ad causandum involun-
 tarium q' concupiscentia. q' hie est ad bonum. metus v' respicit
 malum ipsi volunt. Ad 2.º q' incontinent concupiscentia agit
 contra id quod prius p'ponebat, non autem contra id quod nunc
 vult

appetitq

vult, sed timidus agit contra etiam quod nunc sibi se vult
Ad. 3. q. voluntas potest passim resistere et hoc ipsum quod
est non considerate ex passione voluntarium est. nisi pas-
sio concupiscentia sic ad se vehementer, quod tollat rationis
usum, et tunc nec voluntarium nec involuntarium
pote reperit in homine.

Art. 3. Vm ignorantia causat involuntaria

Fuit d. q. no. i. involuntarium ut dicit Damascenus s. cir-
cumveniam meret, at. 1. corinth. 14. dr. qui ignorat ignorabit.

2. q. omne peccatum est cum ignorantia. ut dr. 1. per. 14
q. omne peccatum est involuntarium d. August. et theod.

3. involuntarium est cum tristitia. at si quis ex ignorantia
occidat hostem, putans se occidere ceruicem, gaudet, q. igno-
rantia non causat involuntarium. Sed 5. est Damasc. et

Phil. huius vitatis s. Om. q. ignorantia eatenus dicit cau-
sare involuntarium quatenus privat cognitionem que per
exigit ad voluntarium nisi tunc quodlibet ignorantia minus
modo di. cognitionem privat. pro sciendum q. ignorantia
tripliciter se pot. habere ad actum voluntatis. 1. m. m. m.
tunc ut in dicto exemplo argum. 3. et tunc non causat

involuntarium sed facit involuntarium. 2. m. se pot. ha-
bere consequenter, et hoc dupliciter. 1. q. aut q. positive
vult quis ignorare et hoc di. ignorantia affectata de qua

Job. 21. aut q. cum pot. et tenet ex passione aut habitu
non considerat aut negligit acquirere sciam quam ha-
bere debet. et hęc ignorantia dicit voluntaria ac inde
no pot. causare involuntarium simpliciter. Sed tunc quod, in
quantum precedit motum voluntatis ad aliquid agen-
dum, qui non esset scia p. tunc. 3. m. d. ignorantia se habet
antecedenter ad actum voluntatis quando non est volunta-
ria, q. qui ad subit. delig. debet ut sciret, et tunc est causa
voluntatis quod alias non vult. et hęc causat involuntari-
um simpliciter. Et hęc pat. 1. ad 2. ad 2. nam. i. p. dicit de ig-
no

quem alias vult
occidere

q. non pot. esse actu
voluntatis, quod digno
ratione est.

Ignorantia
et
malis electis

ignorantia eorum, que quis tenet scire. 2^m de ignorantia
electivis que quoddammodo est voluntaria ut dicitur. 3^m
vero de ignorantia, que concomitantem se habet ad voluntatem.

C. 7. De circumstantiis humanorum actuum
in 4^a art. diuisa

Ar. 1. Vm circumstantia sit accidens actus humani
Fuit et quoniam. i. quod Tullius in De Officiis dicit quod circumstantia
est eorum quae tribuit firmitatem argumentationi. hae
actus sumit ab his que sunt subiecta rei. puta diff. generis et
2° quod quod circumstat non inest, q^o neq^o est accidens. 3° quod actus
sumuntur sunt actus, accidentis vero non est actus. Sed 3° est
philos. in 3. et sic. ubi circumstantias dicit esse particula
res actuum conditiones. Vm q^o abstrahit huiusmodi impo
nimus ad minus nota significanda et inde est quod adis
tantia locali que nobis magis nota est nomen hominis ad sig
nificandam contrarietatem et alios modus. et qm ea que rem
circumstant aliquam eam tangunt vel ei approximant et
non sunt de eius substantia inde est q^o circumstantia sumuntur
nom actuum dicuntur actus eorundem. Ad. 1. Rm q^o illud
firmitatem puenit primario a substantia actus. Secunda
rio vero a circumstantia sicut quis primario reddit accusa
bilis ex subst^o homicidij, secundario u^o q^o dolo fecit. et in
locis sacris. Ad. 2. q^o accidens aliquando dicitur. uel q^o inest
ei. uel q^o ambo coniungunt in uno sicut albedo et musicum
Ad. 3. ut ad. 2. addendo q^o quandoq^o unum accidens di in
esse alteri. sicut albedo superfici. Firmus actus di inesse
ad huius. quis alia actus ut locus et tempus sine ordine alteri
ad alterum inest subiecto inest albidum et musicum

Ar. 2. Vm circumstantia sum actuum sint conde
randa a theologo?

Videtur quod non quod alii sunt considerant a thes. 2° quod sunt
 aliquales hoc est boni aut mali. at ea que circumstant non
 qualificant alii, quod neg. insunt eis. 2° quod unum infinita
 accidunt. et ides dicit in 6. meta. quod esse ens procedens non
 est sua. q. 3° quod consideratio circumstantiarum pertinet
 ad Rethoricam. Rethorica autem non est pars thes. 2°
 Sed 3° est quod ignorantia circumstantiarum ut dicitur Damasc
 et gregor. excusat in voluntarium ^{et excusati} quod excusat a
 culpa. 2° quod consideratio circumstantiarum pertinet ad the
 legum tripliciter. i. quatenus debite ordinant in finem
 actum ipsum. 2° quatenus ipsum bonum aut malum, melius
 aut peius efficiunt. 3° quatenus reddunt actus sunt meritorij
 ad hoc enim requiritur quod sine voluntarij quod excusant
 aut ignorantia que sunt circumstantie. Ad. 1. R. quod
 in his que ordinant ad aliud ut puta finem et dicunt ad
 aliquid. etiam ab extrinsecis sunt denominato. ut pat
 in dextro et sinistro, et equali. et inaequali. Ad. 2. quod accia
 pro se que aliquis non tangunt actum non sunt extra actum
 neg. infirmitas. et huiusmodi sunt circumstantie. Ad. 3. quod de ciru
 tantis agit moralis que sunt in eis inveniuntur in uirtutis,
 Rethorica que reddunt actum vituperabilem aut excusa
 bilem. Politicus similiter et que de eis iudicium profert. Sed thes
 legum omnibus per dicitur modis de circumstantiis humanis
 aliquid tractat.

Ar. 3. vni conienter numerentur circumstantie
 in tertio ethicorum.

Videtur quod non quod solus locus et tempus videntur circumstantie
 actum quod ubi et quando solum sunt circumstantie,
 2° quod omnes videntur includi in modo actus. q. 3° quod cause
 proinere videntur ad subst. actus. q. quis. circ. quid. et pro
 ter quod non sunt circumstantie sed de subst. 1. Sed 3° est auctoritas
 phi. 3. ethic.

Dm q. Tullius in sua rethorica assignat has septem cir-
 cunstancias actuum humanorū. scilicet. quis, quid, ubi, qui-
 bus auxilijs, cur, quomodo, quando, sed Ar. locutat
 cap. 1. addit aliam scilicet circa quid, numerus u. scilicet actum cir-
 cunstanciarū sic colligitur. circūstā. Quis dicit de substātia,
 ipsum tri aliquo m. attingit et hinc pot. esse tribus modis
 1. ^{vel exp^{te}} causā ipsius. et sic sumuntur quis, ppter quid. et
 cū quid exp^{te} agentis, finis et materis. q. sic causatū instru-
 mentalis addit quibz auxilijs. 2. exp^{te} ipsius actus et
 hoc uel per modum mensurę et sic circūstant tempus et
 locus uel per modum qualificantis actum. et sic sumit^r mo-
 dus agendi. 3. ex parte effectus et tunc considerat quid ali-
 quis fecerit. Ad. 1. pat. ex dictis. Ad. 2. q. modus pot. tu-
 mi communiter ponitur circūstā. uel q. la qualitate actus
 ut puta si ueritat quis aut loquatur uel sciter uel ter de
 Ad. 3. q. illa conditio causę ex qua substantia actus depen-
 det non dicitur circūstā sed aliqua conditio adiuncta. ut pu-
 ta q. alienum sit paruum aut magnum et exp^{te} finis q. sit bo-
 num uel malum aut diuini hominis. Et similiter quid dicitur
 circūstā nō q. cum quis perfuridit alium aqua abluat
 nō sit tuba alij. sed quātq. abluendo infigidat aut cale-
 facit. Et similiter dicat de circūstā. quis quātq. est lai-
 cy aut religio.

Ar. 4. vni sunt principales circūstā ppter quid
 et ea in quibus est operatio.

ut dicit in 3. ethic

In dicit q. nō q. locus et tempus in quibus maxime est op-
 tio nō sunt de principalibus circūstātijs. 2. q. finis
 est dicit extrinsecus rei q. nō est de dignioribus circūstātijs
 3. q. agent et forma. scilicet modus uident sine duobz princi-
 palibus q. d. p. h. Sed d. est gregorius in senus. lib. 3. cap
 2. dicens quid est. et cuius gradus principales actus cir-
 cūstā

Summula d. Thomae

Dm. q. adus proprie dicuntur humani quod sunt in voluntarij
 in voluntarij autem obiectum est finis. Et sic prima inter om-
 nes circumst^{ae} est, cuius gra^{ta} secundaria u^{el} quae attingit sub-
 tantiam alij s^{ed} quod fecit, reliquae magis aut minus prin-
 cipales quatenus praedictis magis aut minus accedunt.
 Ad. 1. q. p^{ri}us p^{er} ea in quibus est actus non intelligit seum
 et tempus ut Gregorius uidet exposuisse. Ad. 2. q. finis
 h^{ic} ut de substantia actus est t^{er} causa principalissima.
 Ad. 3. q. persona agens est causa agentis in quantum mo-
 uet a fine. modus u^{el} sumit non prout est forma substantis
 actus sed prout est quaedam qualitas eius accidentalis.

Q^o d. de uoluntate quorum sit ut uolitorum
 In tres articulos diuisa

Ar. primus v^{el} uoluntas sit tantum boni?
 et uidet q. etiam sit mali q. eadem est p^ota oppositorum
 ut uirtus albi et nigri / 2° q. s^{ed} in p^{ri}mo p^ota r^{ati}onales se ha-
 bent ad opp^o / 3° q. bonum et est uoluntas sed uoluntas
 est etiam n^{on} entium, puta futurorum, et uolunt^{as} non am-
 bulare, q. et est malorum. Sed d^{icitur} est diuisa 4 de diuina m.
 Dm q. uoluntas est quidam appetitus r^{ati}onalis, omnis
 autem appetitus est in aliquo. et p^{er} uis in bonum, q. uis
 nat^{ur}alis n^{on} est ens est bona. Et inde i. ethic. dicit q.
 bonum est quod omnia appetunt. Sed n^{on} standum q. appetitus
 r^{ati}onalis sequit^{ur} formam p^{ri}ut in re ex^{ist}entem, appetitus uero
 r^{ati}onalis sequit^{ur} formam p^{ri}ut r^{ati}one app^{re}hensam. V^{el} id in quod
 fert appetitus r^{ati}onalis n^{on} est necesse sit bonum in re uerita-
 te. Sed uel app^{re}rens bonum ut dicit in 2. ethic. Ad. 1.
 Qm q. p^ota n^{on} eadem m^{od}o seket ad utrumq. oppositorum, et sic
 uoluntas ad bonum seket appetens respectu uis di uo-
 luntas

inclinatio

Sunt ad malum uero fugiendi quos patet fugam mali dicitur
 potius uoluntas sicut dicit uoluntas insecuti boni. Ad
 2. q. uoluntas non sehet ad quodlibet obiecta sequenda sed
 ad ea que comprehendunt sub suo obiecto inuenienti. Sicut
 non quos patet sehere possunt moueri et quiescere, loqui et
 tacere. Ad 3. q. illa uoluntas non boni appropinquat nam
 et 5. ethic dicit q. carere malo habet rationem boni.

Ar. 2. uoluntas sit in finem an et eorum que
 sunt ad finem.

^{causis et finis}
 Euidet q. 1. q. 3. ethic dicit q. uoluntas est finis elec
 tio uero eorum que sunt ad finem. 2. quia poa non est di
 uersorum generum. ac finis uoluntas non est quicquid aut
 delectabile est de genere qualitatis aut altitudinis ea uero que
 sunt ad finem ut potentia sunt de genere ad aliquid. ut
 dicitur in 4. ethic q. 3. q. in habitibus alius est finis alius uero
 mediorum ad illum finem. ut patet q. nauis alia est nauis quae
 gubernatur uel uelut seu finis ipsius nauis. Sed dicit q. in na
 ueribus per eandem poam aliquid pertransit media et pertin
 que ad terminum q. dicitur. Omnis uoluntas potest terminari et prop
 sa poa uoluntatis, et sic est mediorum et finis nam et in me
 dijs reperit ratio boni, potest etiam accipi uoluntas prout
 nominata autem ipsius poa et hinc patet proprie dicitur altitudo
 simplicem que fertur in finem. nam et si uellet media
 est ob finem, immo et in ipsis uult finem, sicut et in
 relectis in alijs que intelligit propria que sunt se tunc agnos
 cognoscat uoluntas. Ad 1. q. dicitur q. uoluntas uoluntatem pro alicuius
 simplici. Ad 2. q. dicitur quando ea que sunt diuersa
 genere unum non est secundum alterum et ordinata ad ali
 quid. sed ex quo distincta. alias color et lux pertinent
 ad eandem poam uoluntatem. Ad 3. q. non quicquid diuersi
 cat

Summula D. Thomae

nam et gubernator
considerat nauim
et nauifaltina usum
optius sub diuersis
respectibus.

fiat habitus diuertificat potest qz habitus sunt quidam
determinationes potest ad aliquos speciales actus ad huc
in quibus ars optima considerat finem et ea que sunt ad finem
et licet finem proprium et aliquid quod est ad finem quod proprii
ad rem illam pertinet.

Ar. 3. Vn voluntas eodem actu moueat

in finem et in id que est ad finem.

Et uidet qz sic. i. qz ut dicit philosophus ubi est unum propter alterum
ubi est unum tunc peruenit motus uoluntatis etc. 2. qz finis est
ratio uolendi media qz tunc eodem actu uidet lux et color ita
etc. 3. qz idem nomen motus naturalis tendit in media et in finem
qz. Sed 5. est qz alius diuertificat potest obiecta distincta que
sua sunt finis et media. Vnde qz potest uoluntas ferri in
finem dupliciter unum in se et sic distincto actu et tempore
procedet ab eo que fertur in media, alium potest ferri in
finem que est ratio uolendi media et ipso pacto eodem motu
ferre uoluntas in finem et in media. et simili phandum e
deus quod prius et conclusionum que ex ipsis deducunt
Ad. 1. pat. Ad. 2. qz bene potest uideri sine colore sicut et
finis sine medio appeti rationi etc. Ad. 3. qz in executione
operis ea que sunt ad finem sunt media ad ipsum in quibus potest
supere uoluntas sine eo qz perueniat ad finem. tunc et motus
naturalis potest cessare in medio sine eo qz perueniat ad terminum
at in uolendo et in intentione finis est medium et ratio
uolendi media et e contrario phandum est. et pari ratione
principia possunt sine conclusionibus agri sui. sed non uoluntatis
sine ipsis que sunt media ad ipsas. Ad illud uero quod in
adducit Dm est qz bonum utile medio uoluntatis ordinat ad bo
nitatem finis ut dictum est

¶ C. 9. De motu uoluntatis in sex articulis diuisa

Ar. 1.

Ar. 1. Vm voluntas moueat ab intellectu?

Fuit et q. n. i. q. ut dicit Augustinus scimus bonum. nec delectat
 agere et q. p. u. s. at intellectu et sequitur nullus aut tardus
 affectus. q. 1. 2. q. imaginatio h. ostendat aliquid appetitui
 ipsum non mouet. q. simili intellectu ad uoluntatem se habet.
 3. q. uoluntas mouet intellectum ut patet ex eo q. intelligimus
 quando uolumus q. non mouet ab eis. Sed est p. h. in 3.
 de anima dicens q. appetibile est mouens non mouetur, uoluntas
 appetibile intellectus autem est mouens motum. Omne q. moueri uult ab alio s. m.
 q. est in p. a. ut reducat ad actum. p. d. autem aliqua uis animae
 esse in p. a. dupliciter. s. uel ad hoc quod est agere et non
 agere. uel ad hoc quod est agere h. uel illud, sicut uisus q.
 quodet aliu quandoq. non uidet et quandoq. uidet album et
 quandoq. nigrum. indiget igitur mouente quantum ad uis. s. h.
 quantum ad utrum uel exercitium alio. s. quantum ad deter
 minationem ipsius alio. Primum sumit exp. s. uel illi, et q. bo
 num uel p. a. quod h. e. r. a. n. e. m. p. n. s. est s. uel illi uoluntatis ipsa
 mouet alias p. a. quantum ad usum seu exercitium alio. Sed
 determinationis ad actum h. uel illud sumit exp. s. uel illi quod
 se h. e. ut p. i. u. m. f. o. r. m. a. l. e. s. p. e. c. i. f. i. c. a. n. s. a. c. t. i. o. n. e. m. p. r. i. m. u. m. a. u. t. e. m.
 p. i. u. m. f. o. r. m. a. l. e. e. s. t. e. n. s. e. t. u. e. r. u. m. u. p. s. e. q. u. o. d. e. s. t. s. u. b. i. e. c. t. u. m. i. n. t. e. l. l. e. c. t. u. s.
 et i. s. t. o. m. o. d. o. m. o. t. u. s. i. n. t. e. l. l. e. c. t. u. s. m. o. u. e. t. u. o. l. u. n. t. a. t. e. m. s. i. c. u. t. p. r. e. s. e. n. t. i. a. s.
 e. i. s. u. b. i. e. c. t. u. m. s. u. u. m. Ad. 1. R. q. q. u. o. d. n. o. n. i. n. t. e. l. l. e. c. t. u. s. n. o. n. m. o. u. e. a. t.
 s. e. d. q. n. o. n. m. o. u. e. a. t. e. x. n. e. c. e. s. s. i. t. a. t. e. Ad. 2. q. s. i. c. u. t. i. m. a. g. i. n. a. t. i. o.
 s. i. n. e. e. s. t. i. m. a. t. e. c. o. r. r. i. e. n. t. i. s. n. o. n. m. o. u. e. t. a. p. p. e. t. i. t. u. m. s. i. c. n. e. g. a. p. p. r. o. p. r. i. e.
 s. i. u. s. s. e. u. o. s. t. e. n. t. i. u. e. r. i. t. i. n. e. r. a. t. e. b. o. n. i. e. t. a. p. p. e. t. i. b. i. l. i. s. u. o. l. u. n. t. a. t. e. m.
 s. i. c. u. t. d. i. m. 3. d. e. a. n. i. m. a. i. n. t. e. l. l. e. c. t. u. s. s. p. e. c. u. l. a. t. i. u. s. n. o. m. o. u. e. t. s. a. p. r. a. c. t. i. c. u. s.
 Ad. 3. R. q. e. a. d. u. m. u. p. s. e. e. s. t. q. u. o. d. d. i. a. m. b. o. n. u. m. e. t. b. o. n. u. m. i. p. s. u. m.
 a. p. p. r. o. p. r. i. e. n. d. i. t. s. i. m. q. u. a. n. d. a. m. s. p. e. c. i. a. l. e. m. r. a. t. i. o. n. e. m. c. o. m. p. r. e. h. e. n. s. i. o. n. e. m.
 s. a. m. s. u. b. u. p. s. e. r. a. t. i. o. n. e. u. e. r. i. e. t. i. n. d. e. e. s. t. q. i. n. t. e. l. l. e. c. t. u. s. m. o. u. e. t. u. o. l. u. n. t. a. t. e. m.
 q. u. o. d. h. o. m. a. d. d. e. t. e. r. m. i. n. a. t. s. e. u. s. s. e. n. t. i. a. l. e. m. a. l. i. o. e. t. m. o. u. e. t. a. b. e. a. q. u. o. d. h. o. m. a. d.
 e. x. e. r. c. i. t. u. m. u. n. d. e. n. o. n. e. s. t. m. o. u. e. n. s. e. t. m. o. t. u. m. s. i. m. e. a. n. d. e. m. r. a. t. i. o. n. e. m.

Summula d. Thomae

Ar. 2. Vm voluntas moueat ab appetu sensu.

Et uidet q non q mouens est nobilius mōdo. 2° nulla
qualis est appetitus virtus particularis pot causare effectum uslem qualis est mo
sensitivus sequens tunc voluntates sequens uslem appetitionem intellectus
particularem sensu 3° q potius voluntas mouet appetitum sensitivum inq
appetitionem
tum virtus appetitus obediens rationi q. Sed d^r dicit Jacobus 3.
unusquisq tentat a concupiscētia abstractus est q. Vm
q id quod apprehendit ut bonum et coniens mouet voluntate
tem exp^{te} obiecti. coniens autē dicit aliquid contingit et exp^{te}
sive conditione eius quod opponit, et eius etz cui opponit. cum
q passio appetitus sensitivi sic aut aliter disponat hūmores
facit ut tm illam pass^{em} videat illi aliquid coniens quod ali
as non uideret. q. qualis uerus quisq est talis sibi uidet spm
ac p inde appetitū p hunc modum exp^{te} obiecti mouet in
Ad. 1. R^o q simpli voluntas est prestantior. Sed nō qm ad
aliquid s hūm in quo est passio. Ad. 2. q etiam aliter
Simum sunt et singularia. Ad. 3. q irascibilis et concupis
cibilis mouent a ratione, in qua est voluntas ut di. 1. potit.
non despicias sine seruili sed regali et politico principatu, ac
p inde in aliquo particulari ut dicitur e potest et ipsa volu
tas ab appetitu moueri.

Ar. 3. Vm voluntas moueat se ipsam?

Et uidet q nō i^o qz esset in actu et in pōa respectu eiusdem, quod
est impossibile. 2° qz mobile mouet ad finem mouentis iam
q cum semper voluntas sit sibi prius semper se ipsam moueret, quod
est falsum. 3° qz sup^{er} ut dicitur e quod mouet ab intellectu
moueret a diuisib^{us} motib^{us} immediate, quod esse non potest
Sed d^r est q voluntas est domina sui actus. Vm q voluntas mouet
ut alias pōas exp^{te} et rat^{em} prius qui est eius obiectum et hōt se in
appe

L 2 2.9.

appetibilibus sicut primum in speculabilibus ac perinde quemadmodum
 dum intellectus quando cognoscit primum reducat se de poa ad ac-
 tum ^{quo ad} cognoscendum et sic movet seipsum. eodem modo volun-
 tas per hoc quod vult finem movet se ad volendum ea que
 sunt ad finem. Ad. 1. R. q. non est in idem sed est in aliter
 pedu voluntatis finis. Ad. 2. q. h. poa voluntatis sit semper sibi
 prius non tri actus eius semper adest. Ad. 3. q. non eodem modo
 voluntas a seipsa et ab intellectu nam a se movet quoad ex-
 ercitiu alio sicut rationem finis ab intellectu u sicut rationem obiecti.

Ar. 4. Vm voluntas moueat ab aliquo ex-
 teriori Principio.

videtur q. non q. de ratione motus voluntarij sicut et naturalis
 est q. sit a primo intrinseco / 2. q. alias voluntas posset volen-
 tarii. cum volentum sit cuius primum est extra. 3. q. sufficie-
 ter movet voluntas a seipsa. q. et sic. Sed est q. voluntas
 movet ab obiecto quod potest esse aliquare exteriori sensui
 pp. In q. voluntas in quantum movet ab obiecto certuz
 est q. movet ab aliquo exteriori. Sed tres etiam modo quo
 movet ad exercitiu alio movet ab aliquo extrinseco in
 primo suo actu. quoniam enim ipsa ex resolutione finis conti-
 nuo mediante movet se ad volendum media. ad. Sic ut pri-
 mo incipit velle aliquem finem movet ab aliquo exteriori
 instinctu alias daret processus in infinitum. Ad. 1. dicit q. prin-
 cipium proximum in trinsecum motus voluntarij movet ab
 extrinseco primo motore. sicut et primum primum motus naturalis
 est ab extrinseco motore quod movet naturam. Ad. 2. q.
 ad volentum requirit etiam q. passum non conferat vim
 Ad. 3. voluntas in suo ordine est proxima et intrinseca mo-
 ventis sufficienter seipsam movet. Sed indiget moveri ab
 aliquo sicut a primo mouente.

VVA. BHSC Ar

Summula d. Thomae

Ar. 5. Vm voluntas moueat a corp^{re} coelesti.

Et uidetur q. sic. i. q. omnes motus uarij et differtimes reducuntur in motum uniformem coeli ut dicitur 2° phy^s. at tales sunt motus uoluntatis incipientes esse post q. non fuerunt q. 2° q. motus Summi corporis qui causae aut Summate non possent etiam reduci in motum coeli sicut in cam. nisi ipsa uoluntates a coelo mouerent. 3° q. de humanis actibus p. motum corporum coelestium astralogi multa uera pronuntiant. Sed dicitur Damasc. lib. 2. dicens corp^{re} coelestia non sunt causa motus altuum.

dm q. p. motum obiecti non inuenit immutata e q. uoluntates mouet a corp^{re} coelesti quod obiectum sensibus ipsam mouet at quod ad exercitium actus directe corpus coeleste in uoluntate q. q.

q. uis spuale potest esse in ratione et p. spuales) influere non potest. indirecte agere in corporale u. quatenus influit in corpora organa et appetitus sensitivus q. est maioris uirtutis

passione affectus ab eis mouet uoluntate ut dictum est. non est inuenit q. uoluntates a corp^{re} coelesti aliquatenus moueri dicat

Ad. 1. q. motus uoluntatis reducuntur in cam i. superiorem et uniformem quod sit in intellectu et uoluntate superior. Ad. 2. quia motus quatenus redundat in uoluntate est ex p. obiecti non ex aliquo interiori instinctu. sicut cum ad uentem frigus incipit quis uelle caleferi. Ad. 3. q. appetitus sensitivus ex influentia coelestium corporum in organa corporis humani affectus passionibus quibus uoluntates in multis trahit et ideo astralogi uera pronuntiant quandoq. a spiritibus seductibus moti ut dicit Aug. 2. sup genes. Sapiens tri ut dicit Psalms meus in corde quoq. Dominabitur astris.

Ar. 6. Vm uoluntas moueat a deo solo, sicut ab exteriori principio?

Et uidetur q. no q. inferius natura est moueri a his superioribus sed angelus post deum est etiam superior ad humanam uoluntatem q. mouet eam / 2° q. intelligit reduci in istum actum

aliam ab angelis uim habet illuminat. qd uoluntas
 3. qd si a solo de moueret uoluntas nunq peccaret. sed
 5. est Paulus ad Philip. 2. qd deus operat in uobis uelle et
 perficere. dicit qd motus natus rei non potest esse ab ali
 qua causa quae non sit aequaliter causa naturae ipsius rei
 motu. et propterea quamuis homo uoluntatem hanc moue
 at ab aliquo quod non est causa ipsius, sicut et lapis mouet
 sursum ab homine qui non causauit illum, attamen motus
 uoluntarius esse non potest nisi ab eo qui est causa uoluntatis
 sicut et grana et leuia mouentur sicut a gravante ut de
 3. physie. cum igitur deus solus sit causa uoluntatis qd est potest
 spualis a irrationalibus a solo deo creatis. Et secundo qd inclina
 tio ad uniuersale bonum non potest esse ab aliquo bono aut causa
 particulari. Unde nec motus qui est in potestate ad omnes formas
 potest ab aliquo agente particulari produci colligit manifeste
 uoluntatem a solo deo posse moueri tanquam ab exteriori ipso.

quod ex eo patet
 i. f.

Ad. 1. patet ex dictis nec enim angelus eam uoluntatis sicut cor
 pora coelestia inferiorum mouet. Ad. 2. qd patet demonstratione
 ex parte subiecti et sic bene potest moueri. Ad. 3. qd deus mouet
 sicut uoluntas motus ad uisibile bonum. Similiter praeuentionem se de
 terminat ad hoc aut illud, quod uoluntas etiam deus sicut moueat
 ad aliquid determinate uolendum per gratiam.

C. 10 de modo quo uoluntas mouet
 In quatuor art. diuisa

Art. 1. Vm uoluntas ad aliquid naturae moueatur?
 Respondet quod non quod agens naturale diuidit in uoluntarium? 2. qd
 talis motus semper inesse uoluntati, sicut et igitur ferri sursum
 aut esse calidum. 3. qd uoluntas est ad oppositum. Nat. u. ad unum
 determinata. sed dicitur qd uoluntas sequit intellectum, qui ali
 qua intelligit naturae dicitur ut in 5. metaph. qd nat. sursum
 uel

Summi d. Thomae

vel p^{ri}mat^{us} et forma ut in. 2. phys. vel p^{ri}substantia cuius
h^{ab}itu et hoc modo illud d^{icitur} h^{ab}ituale quod est p^{ri}ncipium in h^{ab}itu quod
coniunctum rei (ea enim quae non perse insunt reducunt in ali
quod d^{icitur} perse inest sicut in p^{ri}ncipium) sicut igitur p^{ri}ncipia intellectua
lia cognitivum sunt naturae mota, sic p^{ri}ncipium motum in voluntate
visum op^{er}is esse aliquid naturae visum s^{ed} bonum in communi
et etiam ipse finis ultimus. immo et usque omnia illa quae
coniunctum voluntati s^{unt} suam naturam, quoniam voluntas est appetitus
usque h^{ab}itu suppositi bona ipsius et cuiuslibet partis eius ap
petens Ad. 1. R^{es} admittere illam dist^{inctionem} sed ad huc volun
tas fundat in aliqua nat^{ura} necesse est q^{uod} modus p^{ri}ncipii naturae
q^{uod} ad aliquid pertinet a voluntate, sicut commune in par
ticulari. Ad. 2. q^{uod} ea quae sunt naturalia quasi sequentia s^{unt}
semper insunt sicut calor igni. sed quae sequuntur naturam aut
p^{ri}ncipium naturam de quorum numero est motus qui est actus existens
in p^{ri}ncipio v^{el} neg^{ativus} ignis semper movet sursum. sed qui est extrinsecus
sicut naturalis. voluntas autem dei quae est actus purus semper est in actu
volendi. Ad. 3. q^{uod} na^m inquire re^m unum inquire. et in specie
aut in individuo unum in specie aut in individuo. et sic
intellectui re^m unum commune s^{ed} verum. et voluntas bonum
commune. sub quo continentur particularia bona, ad quorum
nullum voluntas determinat.

Ar. 2. Vm voluntas movetur de necessi
tate a suo obiecto.?

et videtur q^{uod} sic. 1° q^{uod} est mobile sufficiens voluntatis. 2°
q^{uod} intellectus similis est p^{ri}ncipio immutabilis et tri^{um} de necessitate mo
vetur a suo obiecto. 3° q^{uod} aliquis ex necessitate nullum finem
q^{uod} et ea quae sunt ad finem siquidem ratio volendi ea est fi
nis necessarius voluntatis. Sed d^{icitur} est q^{uod} voluntas est p^{ri}ncipio actus
et exanti ad opp^{ositu}m ut d^{icitur} in. 3. de h^{ab}itu. Vm q^{uod} voluntas q^{uod}
tum ad extrinsecum actus a nullo obiecto movetur de necessitate
q^{uod} p^{ri}ncipio est aliquis de quo unum obiecto non movetur. quantum
ver

uere ad specificationem inquam mouet. et que deturrit ex obiecto, ab illis obiectis mouet uoluntas de necessitate inquit est uoluntas rationis. Hic beatitudo, ab alijs obiectis quibus cumq; non necessit mouet qz cuiusq; defectus erit aliqua ratio boni quod ut sic, e esse non bonum et per se in hanc rationem repudiabile a uoluntate. Ad. 1. patet ex dictis. Ad. 2. similiter intellectus non mouet necessit. nisi ab illis obiectis quod est semper ex necessitate uerum. Ad. 3. qz finis ultimus ex necessitate mouet uoluntatem, et etiam ea sine quibus talis finis haberi non potest, ut esse et uiuere, non tria alia media sicut neq; uoluntas sine quibus pna possunt esse uera non ex necessitate credit, qui pna credit.

Ar. 3. Vm uoluntas de necessitate moueat ab inferiori appetitu.

Et uidet qz sic. 1. qz ppter appetitus passionis dicit Paulus Rom. 7 non enim quod uoluntas bonum hoc agit. s. q. v. m. i. f. 2. qz non est in se uoluntas statim ad hucere passionem, et quales unusquisq; e talis finis uidet ei. ut dicitur. 3. et dicitur qz. 3. qz neq; causa uoluntas applicat nisi a particulari, neq; uoluntas nisi ab appetitu, qz qualis ille existit erit motus uoluntatis. Sed dicitur genes. 4. subterce erit appetitus et dicitur illius. Vm qz ut dicitur qz appetitus mouet uoluntatem ex se obiecti, et sic si passio fuerit tam uehemens ut pueri ira aut similes, qz omnino evertat iudicium rationis uoluntas rapit ex necessitate trahit et inuoluntatis est, neq; enim illic est motus rationis et per se neq; uoluntatis ppter. Vm qz si motus uoluntatis non est in homine. Sed si passio dominat, aut si motus uoluntatis sit non ex necessitate sequit passionem. Ad. 1. Qz qz non est in uoluntate potest qz motus concupiscit non insurgat, tunc potest uoluntas non uelle concupiscere, aut concupiscere non consentire.

Summula d. Thomae.

Ad. 2 q. in homine est duplex nat. scilicet spiritualis que proprie
ualet in sanctis, et corporalis que absoruet quando
rasmus usum. aliquando uero illud subnubilat sed
aliquid liberum relinquit quo potest uel passionem
repellere uel se tenere ne illam sequatur. Ad. 3 q.

+
Et solum appe
titi electionem

Voluntas etiam mouet a bono apprehensio per sensum / nendum p m
et solum sine passione appetitus. ut patet in his in qui / collectus /
Pau contactu passioni

Ar. 4 Vm uoluntas de necessitate moueat
ab exteriori motiua q. e. deus?

¶ uidetur q. sic i. q. uel de Rom q. uoluntati eius quis resistat
2. q. uoluntas de necessitate mouet in illa que naturaliter
nil autem ei uiuunt magis naturale. q. illud quod in eadem
opatur uel ad quod eam mouet. q. 3. q. alias sequeretur
unum impossibile. scilicet q. motus dei esset inefficax. Sed
3. di. ecc. 15. reliquit eum in manu consilij sui. Vm q.
deus mouet ex sua prudentia res non corrumpendo eorum
natura, et ita causas naturales mouet ad producendos effectus ne
cessarios et contingentes contingenter ac inde cum uolun
tate conuenit non determinando eam necess. nisi in his
ad que ipsa naturaliter mouetur. Ad. 1. ¶ q. uoluntas diu
non solum se extendit ad hoc ut aliquid fiat per rem qua
mouet, sed et ad modum rei conformem. quod maxime
deus congruit. Ad. 2. q. non quidquid deus operatur in rebus
multis eis esse naturale ut puta q. motui resurgant. sed illud
est esse naturale quod deus operatur ut eis sit naturale, et hoc multum
uiuunt rei naturale q. diuine potestati subdatur. Ad. 3
q. si deus mouet uoluntatem ad aliquid impossibile est
poni quod uoluntas ad illud non moueat, nisi sit im
possibile simpliciter. et non sequitur quod uoluntas a deo ex
necessitate moueat.

scilicet hominem

26

L 2. R 22

¶ C. 11 de fructione que est actus
voluntatis In 4^a ar. diuisa

Ar. 1. vñ frui sit actus appetitiue pōa.
Et videtur q. Cui. i. q. frui est fructum capere. In cuius
magis est in intellectu cuius actus beatitudo consistit ut s.
dictum ē. 2° q. finis rei est fructus eius, atque quis pōa
sēc. p. sine fructu actum. q. d. 3° q. fructus importat de
lectationem que reperit sensibiles in actu sensus, et
intellectualis in actu intellectu. q. etiam ē actus pōa appē
sentiu. Sed d. est Aug. i. de doct. x. et 10 de trinitate
frui est amare inherere rei ppter seipsam. Dm q. fructus
et fructus ad idem pertinere videntur. Et unum ab altero
deriuari, quod autem a quo nō est ad oppositum. Sed q.
sensibilia sunt magis notanda a sensibilibus arboribus
fructibus fructus desumpta ē. Illi autē ultimi tanq. boni
ad arbore expectant finis autem et bonum sunt obiecta
appetitiue pōa. et sic fructus actus ipsius. Ad. i. q. nō in
conit idem tm diuersas rāones ad diuersas pōas pertine
re, v. utro utro est intellectu, sed ut bonum et finis est obiecti
ut sunt fructus et quidem finem hunc intellectu consequi
tanq. pōa agens, voluntas autem tanq. pōa mouens ad finem,
et fructus sine iam adepti. Ad. 2. q. perfectio et finis cuiusq.
pōa in quantum bonum quoddam pertinet ad appetitiuam
pōam et continet sub eius obiectis. Ad. 3. q. in delectatione
sunt duo s. et perceptio comientis et hūc ē pōa appēhen
sionis, et complacentia eius quod offert et hūc est appetiti
ue in qua rāo delectationis completur.

Ar. 2. vñ fructio coniat tm rationali

¶ 11. creaturę an etiam brutis.

Et videtur q. solum hōib. q. Aug. dicit. i. de doct. x. nō homines
sunt qui fruuntur et utuntur. 2° q. animalia bruta nō pōt
frui

Summula 2. Thomae

Sunt pertinere ad ultimum finem cuius ~~nam~~ est fructus
 q. 13° q. si frui coniret appetitui sensitiuo pari ratione
 etiam extenderet ad appetitum natez. quod pat. ee falsuz
 Sed d^o esse videt Aug. lib. 83. q. dicit q. fructus est actus
 p^oq. imperantis abscautis nempsim, hie est appetitius et
 non p^oq. exequentis ipsum finem in rebus autem cognitane
 carentibz inuenit p^oa pertinens ad finem per modum
 exequentis Per modum si imperantis in aliqua superuui
 nat^o cognoscente, cognitiu autz finis uel est perfecta s^z
 rei que e finis et rasonis uel est finis et boni que t^o e incre
 abita rasonali; uel est imperfecta s^z rasonis et finis par
 ticularis qualis reperit in brutis, in quibz exenti e fructus
 imperfecta, in rasonaliu creat fructus perfecta, in alijs
 u^o creaturis nullo modo. Ad. 1. pat. Ad. 2. q. fructus no
 op^o q. sit ultimi finis simplr. sed eius quod ab uno quo
 q. hie^o gultus sine / Ad. 3. s^z patet, Ad. 4. q. Aug.
 loquitur de fructu imperfecta, nam, ~~et~~ ibi dicit q. non uia
 absurde dicerent fructus esse. s^z sicut uti, absurdistime
 dicerent?

Ad. 3. Vm fructus sit tm^o ultimi finis.
 e^o uidet q. no. i. q. ad Philemonem dicit Paulus, itaq. fru
 ter eq. te fruar in dno. 2° q. fructus qui numerantur ad
 galat. 5. no. bene rasonem ultimi finis q. / 3° q. actus
 uoluntatis supra se refertur uel^o enim uelle, q.
 et uoluntas fruet sua fructu ne. que t^o no e ultimus finis
 sed deus ipse. Sed d^o est Aug. 10. de trimi c. 10. tom. 3. / dicit^o aut^o medius
 q. ad rasonem fructus duo pertinent s^z q. sit ultimum, et
 q. sit delectabile in se, et no sicut potus amara que sumi
 t^o ppter sanitatem. Ultimum autz pot esse aliquid du
 p^o s^z s^z in quid respectu aliorum precedentiu i p^ouz,
 et simplr q. ad ipsum omnia et ipse ad nullum aliud
 ordinat^o et sicut ipse est fructus, aliorum autz magis
 sed incomplete

Ad. 1. Quia cum Aug. in. 1. dicit. ^{na} q. non dixit Apostolus
 te fruar. sed addidit in dno. Ad. 2. q. illi ^{hunc} fructus spūs sanc-
 ti ut causę hinc et pomum arboris. non in respectu nri
 voluntatis: vel dñi q. hinc in se unde appetant ^{ultimi} potius
 formaliter. sed nō finaliter. Ad. 3. q. dicitur est finis
 ut res. fructus ut adeptus rei. nec sunt duo fines. et ex
 sequenti una ē fructus dei et fructus nri ipsius: et eadem ra-
 tio est de beatitudine creata. quę in fructione consistit.

et placeant

Ar. 4. Vm fructio sit solus finis habitus?
 Et videtur q. sic. 1. q. Aug. 10. de trinitate dicit q. frui ē cum gau-
 dium non ad huc spū. sed rei. q. 2. q. appetitus non quærit
 v. nisi in fine habitus. 3. q. frui est capere fructum finis. q. ha-
 bitus. Sed 2. q. potestur rei non habet integrere amore
 potest seipsam. dñi q. cum fructio sit ultimus finis. Et hinc ha-
 beri potest duplex s. in intentione hinc imperfecte. Et
 perfecte in re duplex fructus altera perfecta. et altera im-
 perfecta quę sit finis habitus in intentione. Ad. 1. Quia Aug.
 loquitur de fructu perfecta. Ad. 2. q. species fructus nri hinc
 ex objecto. sed modus perfectionis ex subiecto. quę est
 q. fructus ultimus finis non dicitur habitus ē p. p. sed nō perfecta
 fructio. illa uero quę est finis ultimus. neq. est perfecta neq.
 p. p. Ad. 3. pat. ex dictis hinc enim finis etiam in intentione

quę est finis in re habitus

C. 12 De Intentione in sa. diuisa

Ar. 1. Vm intentio sit actus intell. s. volunt.
 Et videtur q. intell. 1. q. mat. 6. per oculum simplicem
 aut neq. intelligit (s. Aug.) intentio. at oculus p. q. am-
 dit apprehensiuam. 2. q. s. in eundem loc. citato p. lumen
 intelligit intentio. at lumen ad intell. spectat. q. 3. q.
 intentio dicitur ordinat ad finem. ordinare uero ad rationem p. tinet
 4. q. actus voluntatis aut ē fructus finis. aut uoluntatis medio
 rum. q. intentio ad intell. ē referenda. Sed 2. q. Aug.
 10. de trinitate. c. 7. dñi q. intentio ut nomen sonat est in ali-

lib. 2 de serm. dñi in mon. c. 21.

Summula D. Thomae

aliquid tendere in aliquid autem tendit & alicui mouē
tis et motus mobilis sed sic quatenus ab alio mouentis proce
dit. cumque uoluntas omnes potest moueat ad finem mani
festum est quatenus prope est alius uoluntatis. Ad. 1. R.
q. oculus metaphorice significat intentio quatenus cognitio finis suppo
nit ut ad ipsum tendere possimus. Ad. 2. quatenus dicit
lumen quod est iuxta intendenti sed opera dicuntur tenebrae
quod homo nescit quid ex opere sequatur ut dicit Augustinus.
Ad. 3. quod ordinatio rationis supponit ad intentionem uoluntatis
Ad. 4. quod uoluntas respicit finem triplex. 1. ut unum absolute
te ut est in se. et sic dicitur uoluntas alicuius rei, 2. prout
in eo quiescit et sic dicitur finis. 3. prout est finis alicuius quod
in ipsum ordinat. Et sic intentionis respicit finem.

Ar. 2. Vni intentio sit tamen ultimis finis.

Et uidetur quod sic. 1. quod ut dicit Prosper clamor ad deum est intentio
cordis. 2. quod intentio respicit finem ut terminum quod ut ultimū
3. quod finis est ultimis finis quod et intentio quod eodem modo respicit finem
sed dicitur quod non essent plures hominum intentiones quod non est
nisi unus ultimis finis. Vni quatenus respicit finem ut
est terminus motus uoluntatis terminus autem motus uel
seu respectu actus est ultimus simpliciter uel respectu partium precedentium am
bi sit primum subsequentiū. ut est B. quando primum mo
uetur ab A. in C. est igitur intentio semper finis. non tamen
ultimū. Ad. 1. R. q. tamen patet quod deus est intentio in cognitione qua
ad eum dirigimus dum oramus. Ad. 2. patet ex dictis. Ad. 3. quod
finis est quies in fine ultimo, intentio uero motus in finem non aut
tem in quietem.

seu respectu actus

respectu actus

Ar. 3. Vni aliquis possit simul duo intendere,
et uidetur quod non. 1. quod Augustinus dicit in monte dicit quod non
potest quis intendere deum et commodum corporale. 2. quod neque
aliquis duo aut plura. 3. quod uoluntas non potest
esse plures termini. 3. quod non contingit plura intelligere quod
neque intendere

neque intendere
C. re

Sed dicitur q^d in naturalibus unum ordinatur ad duo ut puta lingua
 ad gustum et ad lectiones q^d et in arte q^d similitudinem nam
 unum et idem potest ordinari ad duo fines. Dicitur q^d si plura
 sunt ad invicem ordinata possunt simul incendi ut patet
 q^d si non sunt inter se ordinata ad huc simul incendi ut patet
 q^d si non sunt inter se ordinata ad huc simul incendi ut patet
 ca potest quatenus unum (ut pote ad plura valens) alteri potest
 eligi. Ad. 1. Item q^d Aug intelligit non posse quis illa duo
 aut alia intendere tanquam duo ultimos fines. Ad. 3. q^d q^d
 motus potest habere duos terminos ad invicem ordinatos ut dic-
 tum est. alias unus motus termini duo esse non possunt. sed in
 motu voluntatis ea que sunt plura in rem possunt accipi
 ut unum in rationem cap^{te} ordinantem (ut calor et frigus ad
 sanitatem) vel q^d aliqua plura sub uno communi continentur
 ut puta acquisitio vini et vestis sub lucro que simul potest
 intendere qui intendit lucrum. Ad. 3. q^d plura simul pos-
 sunt intelligi in quantum sunt aliquo modo unum

*
 commensurata

quamint^o
 supponit

Ar. 4. Unum intentio finis sit idem actus
 cum voluntate eius quod est ad finem?

Respondetur q^d non. 1. q^d dicit Aug. 10. de trin. q^d voluntas videndi
 fenestram finem habet fenestrationem, et altera est volun-
 tas videndi per fenestram transeuntes. hoc autem est finis illius q^d
 2. q^d actus distinguuntur per obiecta finis autem est id quod est
 ad finem sunt distincta obiecta. 3. q^d electio que est in medio
 non est in fine que est finis. Sed dicitur q^d idem motus est ad medium
 transeuntem ad terminum. Dicitur q^d si medium hinc id quod est ad finem
 non consideret per se, sed ut ordinatum ad finem idem motus
 voluntatis est in utroque q^d ut sic finis est ratio videndi illud q^d
 est ad finem, et idem motus cadit super obiectum et super rationem
 obiecti. sicut eadem visio est coloris, et luminis. et idem dicitur de actu
 de intellectu respectu premissum et conclusionis. Ad. 1. R. q^d
 August

Aug sumptio illa dicitur secundum et per se singula. Ad 2. si
 multo patet. Ad 3. q. motus qui est unius subiecti potest
 differre rāone sūm pūm et finem ut ascendens et descendens
 ut dicitur 3. phys. idem q. motus voluntatis dicitur intentus
 que fert in finem sūm q. acquirat per media. et dicitur electus
 que fert in media sūm q. ordinat ad finem.

Ar. 5. Vm intentio coniat brutis animalibus.

Et videtur q. sic nam et naturales sine cogit^{re} intendunt
 finem ut dicitur in 2. phys. 2° q. etiam fructus finis coniat bru-
 tis ut dictum est, 3° q. bruta animalia agunt propter finem
 Sed dicitur q. in eis finis potest supponere rāonem ordinantem ad
 finem. Vm q. intendere est in aliud tendere et hoc coniat
 aliter in mouentis et motui mobiles. sūm q. q. coniat agen-
 ti supponere rāonem sicut alia in finem ordinantem
 et sūm coniat creat^r rāonalis. si uero accipiat^r ut competat eis
 motui mobiles in eis finis etiam in brutis et rebus naturalibus re-
 pent. Ad 1. Et ex dictis. Ad 2. q. fructus dicitur solum qui
 etiam in fine nō importando ordinat rāonis. Ad 3. q. bruta
 intendunt finem quasi ab alio motu, sicut et cetera que
 mouentur naturaliter.

absolutum

C. 13 de electione que est actus voluntatis

respectu eorum que sunt ad finem. in 6. ar. diuisa

Ar. 1. Vm electio sit actus voluntatis uel rāonis?

Et videtur q. rāonis q. electio importat collat^r sūm ad alte-
 rum quod est rāonis. 2° q. electio in opabilibus est quodammodo
 actus illata q. opus rāonis. 3° q. ut dicitur 3. et sic est igno-
 rantia electionis, ignorantia uero ad intellectum pertinet. Et rāones
 Sed dicitur q. plus in 3. et sic dicens q. electio est desiderium
 eorum que sunt in nobis, desiderium uero voluntatis est.
 Vm ex 6. et sic q. electio est appetitus intellectus, uel appe-
 titus intellectus, itaq. nomine electionis importat aliquid
 per

Portiones ad rationem sive intellectum, & aliquid pertinet ad
 voluntatem. Vnde electio sive ipsam voluntatem neque constitutum, neque
 appetitum solum, sed quod ex illis compositionem, quando aliter
 duo simul concurrunt ad aliquid, compositionem unum
 scilicet ut materiam et alterum ut formam, et in actibusque tam
 potentiam quam habitum altus qui est essentia unius potentiae aut ha-
 bitus recipit speciem a superiori potentia aut habitu a quo diri-
 gitur et ordinatur. electio quoque ordinatur a ratione, sed substantia
 licet est altus voluntatis. Ad. 1. R. q. 1. dicitur quod electio
 est altus voluntatis. Ad. 2. q. illa unum pertinet ad electionem tanquam ad
 consequens. Ad. 3. q. tunc probatur quod aliquando ignorat quid
 sit eligendum.

malitiam est us
 suntatis formalis
 si rationis putat ab
 ea ordinatum

Ar. 2. Vnde electio conuenit brutis animalibus?

Et videtur quod sic quod appetunt multa propter finem et hoc dicitur
 electio. 3. dicitur, 2. quod bruta unum pro alijs accipiunt ut
 cum ouis hanc deposuit herbam et nonnullam. 3. quod prudentia
 deseruit ad recte eligendum, et tunc ut dicitur in primo meta. re-
 perit in multis brutis, ut apibus, araneis, serpenticis, et canibus
 sed dicitur gregorius in senis dicens quod bruta et pueri agunt volun-
 tate sed non eligunt. Vnde quod electio unum sit pro acceptis unum
 alijs dimittis in his que sunt determinata ad unum solum
 non habet appetitum autem sensitivum, qui reperit in brutis
 determinat ad unum bonum particulare, ac proinde eis non
 conuenit electio. Ad. 1. R. q. ultra est necessaria discretio
 rationis unius ab altero. Ad. 2. q. appetitus brutorum pro acci-
 pit unum alteri, quod ad illud naturaliter inclinatur et sine electioe
 sicut ignis fertur sursum. Ad. 3. q. ut dicitur in 3. phys. motus est
 altus motus a mouente, et idem in omnibus ingeniorum
 generibus que mouentur a ratione ut hirundo gurgis et sagittis emittis
 apparet aliquid rationis, sicut autem se habent artificia ad
 artem, sic se habent omnia naturalia ad deum, et ob hoc dicuntur
 quaedam animalia sagacia aut prudentia quod ordinatissime suis
 motibus obseruant, non quod in eis sit aliquid ratioe vel electioe, quod
 ex eo patet, quod omnia que sunt unius nature similiter operantur

et non au-
 dientibus

Voluntas sive
 determinata ad
 bonum esse, ad unum
 solum bonum
 particulare de-
 terminatur

Ar. 3. Vm electio sit tm eorum que sunt
ad finem anu quandoq, ipsius finis.

Et videtur q, sic etiam finis quirit, ut di. Ethic facit rec-
tam electionem, cuius gratia quonata sunt fieri nō sunt
virtutis, sed alterius pōq. cuius autē grā aliquid fit fi-
nis est. 2° qz unus finis potest esse p̄ceptis omittit
aliis fine. Et electio, sed d^o est p̄hib. in 3. et d. Dm q, sub
electione cadit illud quod est ueluti in 2. et d. q, sub
opabiliū, finis u^o h̄c se ut p̄m accipit finis ut sic
nō ē electio, si tñ id quod respectu unius est finis dicitur
ut medium ad aliud potest cadere sub elect. finis enī
ultimū nunq, est electio. Ad 1. R^o q, fines p̄ij virtutū
ordinant ad beatitud. et sic pot. esse eorum electio. Ad 2.
quoniam finis pot. p̄ eligi alteri s̄m q, ordinant ad ultimū

Ar. 4. Vm electio sit tm eorū que per
nos aguntur?

Et videtur q, nō solum sit actum humanū, qz et organa
na ut d^o ~~et~~ 2. p̄hib. sunt ad finem / 2° qz electio
etiam ē contemplatiua (s̄b huius aut illius optimis)
que ab alt^o distinguit / 3° qz et homines eligunt ad officia
sed d^o est p̄hib. in 3. et d. Dm q, h̄c finis sit res aliqua, ē tñ
necessaria aliqua interueniens alt^o inq̄tum hōm̄ finis
ut rem que ē finis (ut medicus sanitatem) aut finit^o ip̄s^o Ep̄ostolus
fine, et eodem mō id quod ē ad finem est actus, uel res ali^o Senectus
qua interueniente alt^o ne accipit sempe electio est hu-
manorum actuum. Ad 1. pat. Ad 2. q, assentiens huic
aut illi optimi est aliquis alt^o intell^o / est contemplatiua
distinguit ab opate exteriori. Ad 3. q, qui eligit aliquē
in ep̄m̄ aut Prinapem, eligit etiam actum, qua ip̄s^o
nominat, aut instituit

Ar. 5. Vm electio sit solum possibilium?

Cuiusmodi q. nō .i. q. voluntas ut dicitur. 3. et sic est etiam impossibi-
 bilium. 2. q. saepe eligimus id quod est impossibile nisi
 q. possumus etiam eligere, quod absolute est impossibile.
 3. q. impossibile preceptum a Prælato ut dicit beatus Bene-
 dictus, est tentandum, q. et eligendum. Sed dicitur plus in. 3.
 et sic. Dicitur q. electio est respectu naturarum actuum, et ultra
 hanc rāō eligendi aliquid est q. conducat ad finem et sic cum
 considerando preueniunt. Si enim ad aliquid impossibile cessat
 discursus. Et tandem ex finis possibili nō sequitur conclusio
 possibilis et ex nō nisi ex fine utilitatis (qui necessarius debet esse
 possibilis) sequitur electio rei impossibilis et ad talem finem nō
 ordinabilis. Vnde patet q. electio semper possibilium. Ad. 1. R.
 q. voluntas media est in ceruicellum et exteriorem autem q. quam
 aliquis tendit ad id quod est bonum ut dicitur et per se possibile
 si actus voluntatis sit completus. nam uelle ita quodam incom-
 plecta uellet aliquis hanc aut illud si esset possibile. Ad. 2. q.
 sicut voluntas aliquando est eius quod non est bonum, sed ap-
 prehendit ut bonum. ut electio quandoque est eius quod appre-
 hendit ut possibile eligendi, et si non est ei possibile. Ad. 3. q.
 subditus non debet definire de possibilitate precepti, sed stare
 iudicio superioris.

Ar. 6. Dicitur Homo ex necessitate eligat libere?

Cuiusmodi q. ex necessitate siquidem et ex propriis necessitatibus deducit
 et conclusionem. 2. q. et rāō necessitatis indicat de aliquibus
 ex propriis premissis, q. et voluntas necessitate eligat ex propriis rāōis
 3. q. ex duobus obiectis equaliter mouentibus ferret voluntas
 appetitus (ut patet Platō de rotunditate et situ terre in medio)
 q. ut uterque equaliter trahit, q. si quis hanc eligat id est quod est
 eminentius aut tale apparet, ac per se electio est ex necessitate
 Sed dicitur q. electio est actus per se rationalis. Dicitur q. cum electio nō
 est perfecti boni et utilitatis (sicut beatitudinis aut dei) quod nō potest
 apprehendi cum aliqua imperfecte aut defectu bonitatis, sed sic po-
 tius mediocrum, et bonorum particularium, si non ex necessitate
 tate, sed libere eligat. Ad. 1. R. q. tunc solum ex propriis neces-
 sariis

Summula d. Thomae

Satis infertur. quia prima non possunt esse vera nisi et
non sine uero, et similiter electio medijs solum est de necessitate
quando sine fine haberi non potest, ac ut tale apprehendat
Ad. 2. quia scilicet aut iudicium rationis de rebus agendis est et con-
tingentia, in quibus non sequuntur de necessitate expressione
cessarijs absoluta necessitate sed ex suppositione, ut si Petrus currit
mouetur. Ad. 3. quia ex duobus quibuslibet potest uoluntas unum
preferre, quia circa illud considerat aliqua eminenti condi-
tio.

Q. 14 De consilio, quod electionem
precedit in sex articulis diuisa.

Ar. 1. Vtrum consilium sit inquisitio?

Et uidetur quod non quia Damascenus dicit quod est appetitus. 2o quia de
consilio dicitur ut patet ad ephes. 1. Et tamen non discurre, ne
quod inquit, 3o quia inquisitio est de rebus dubijs, consilium
autem etiam de certis. i. corint. 7 de uirginibus. p. d. n. huius
consilium autem de quibus. Sed dicitur quod Gregorius miseris dicitur omne
quidem consilium quod est, non autem omne quod consilium
Vtrum quod electio supponit iudicium rationis, ratio autem est electio
quod sunt contingen-
tia et incerta) gerenda non est iudicium sine inquisitione, quod inquisi-
tio consilium dicitur. Vt et philosophus 3. ethicorum dicit quod electio
est appetitus postconsiliati. Ad. 1. Respondeo quod quando actus du-
orum personarum adinuicem ordinantur, in utroque est aliquid quod
est alterius potest, et ita actus uoluntatis diriguntur a ratione, et
inquisitio rationis est de his que uolumus facere, ac postinde
in ea est aliquid uoluntatis uoluntatis. et inde est quod electio dicitur
a philosopho in 6 ethicorum intelligitur appetitus, et Damascenus dicit
quod consilium est appetitus inquisitiuus. Ad. 2. quod de consilio
consilium sine imperfectione discursus et inquisitionis
Ad. 3. quod multa sunt certa bonis et spiritualibus uiris, que non
sunt certa omnibus carnalibus. et de talibus dari possunt
consilia.

Ar. 2. Vtrum consilium sit de
fine an solum de his que sunt ad

UVA. B. finem?

c. 5.
 Et videtur quod etiam desine, quod etiam finis est dubius et deceptus potest
 inquisitus fieri. 2° quod quidam fines sunt operationes sicut
 ut dicitur 1. et 5. at est aliter sicut versat consilium. Sed dicitur quod
 quod miseris. 5. lib. in primo lib. Dicitur quod finis est ut primum ex quo
 tanquam concluduntur media in omni actu inquisitus supponit
 et primum accipit de desine ut sic non est consilium nisi accipiat ut
 medium ad ulteriorem finem sicut etiam id quod est primum
 unius demonstrationis potest esse conclusio alterius. Ad 1. R^r
 quod desine ut finis est nunquam dubium. Ad 2. quod si operatio sicut
 sit finis, de ea non erit consilium.

Ar. 3. Vnde consilium sit solum de his, que
 a nobis aguntur.

Et videtur quod non solum, quod collatis et inquisitis inter multos
 potest fieri etiam de naturis rebus, que non aguntur a nobis. 2°
 quod iuris consulti consilia que veniunt a legibus, que non fecerunt
 3° quod de futuris eventibus que non sunt in potestate nostra consilia
 fiunt. 4° quod alias nullus consulat de his que ab aliis
 sunt agenda quod videtur falsum. Sed dicitur miseris hoc dicitur
 lib. 3. c. 5. Dicitur quod consilium est quasi considium mul-
 ty de aliquo contingenti et variabili quod incertitudine
 preesertim (necessaria enim sunt magis simplicem et abstru-
 tam cognitionem) ac primum consilium proprie est de his que
 aguntur a nobis. Ad 1. quod non sufficit quod quicquam collatis. Ad
 2. R^r quod quod est lege positum saltem est directivum ad op-
 dum et hoc satis est. Ad 3. sed quod quod futuris eventibus
 cognoscitur dirigat quis ad sic vel aliter operandum. In operando
 Ad 4. quod consulamur de rebus aliorum potest fieri aliquo mo-
 do nostra preterquam amicitia, vel per modum instrumenti que patet de
 minimis consiliat de agendis per se ipsum.

Ar. 4. Vnde consilium sit de omnibus, que
 a nobis aguntur.

Summula D. Thomae

que est appeti- / Et uidet q. sic. i. q. electio est de omnibus que a nobis agunt
 tus pro ratione / 2. q. inquisitione facimus de rebus que a nobis absq. impe-
 ti- / tu pathemur fieri / 3. q. plus dicit in 3. et sic q. quando
 aliquid fieri potest propterea per quod fiat consiliat. si quidem
 qualis q. semper consiliamur in agendis a nobis. Sed 5. est Greg.
 in sententia lib. 5. c. 5. dicens q. deus que sunt disciplinae uel
 artem sunt operibus non est consilium. Dm. q. cum inquisitione
 consilij fiat de rebus dubijs non habet locum neque consiliamur
 de rebus arbitrariis in quibus per iam determinatas uias per-
 uenit ad finem. ut puta si scriptura qualiter debeat trahere
 litteras. nisi forte in quibusdam coniecturalibus sicut medicina,
 negociatilia et huiusmodi. Et similiter non fit consilium de rebus
 paruis que parum conducunt. et ut nihilum accipiant
 a ratione. Ad. 1. q. quando ratio est manifesta uel inditio pa-
 tens sine inquisitione fit electio. Ad. 2. similiter q. ratio non
 inquit. sed statim indicat in rebus manifestis. Ad. 3. q. et
 quando quid futurum est sciendum utimur consilio. q. dubita-
 tione. si tamen res et modus sunt determinati non est opus
 consilio.

Ar.

Ar. 5. Dm. consilium procedat ord. resolutio?

Et uidet q. no. i. q. actus incedunt in compositione de sim-
 plicibus ad comp. 2. q. ratio a prioribus incipit ad posteriora ac-
 cipe inde in consiliando a posterioribus et prioribus ad finem q. in comp.
 3. q. consilium est deus que nobis sunt possibilis. et ex his
 que deprehi possimus coniecturalibus q. idem. Sed dicit q.
 plus dicit. 3. et sic q. ille qui consiliat uidet querere. et
 resoluere. Dm. q. in omni inquisitione inueniendum est ab ali-
 quo prius. quod si sit prius in esse si licet in cognitione est posterioris
 posterioris quo a causis ut pote simplicioribus procedit ad effectus
 si autem id quod est prius in cognitione est posterioris in esse est proces-
 sus resolutionis qualis est in inquisitione consilij cuius prius
 est finis prior quidem in intentione. sed posterior in executione
 Ad. 1. Ar. q. modus et ordo ratiocinandi de operationibus est contra-
 rius ordini operandi. Ad. 2. q. no. semper ratio incipit ab eo quod est
 prius temp. Ad. 3. q. prius querimus de aliquo (quod uidet agen-
 dum propter finem) Dm. ad finem conduceat q. vni sit possibile

Ar. 6. Omne consilium procedat in infinitum?
 Vnde dicitur qd sic qd est inquititio de particularibus, quibus in infinitum
 2° qd modi quibus actiones humane impediri possunt (quisitio
 infinita) cadunt etiam sub consilio. 3° qd consilij inquititio non
 est ut inquititio demonstrativa in qua devenit ad prima prima
 parte nota qd. Sed d^o est qd ut dicitur i. de vobis nullus movet ad
 id ad quod est impossibile ne perveniat. accipit de nullus consili-
 an incipere in inquititio consilij esset infinita. Omne inquit-
 itio consilij est finita in actu ex duplici capite. *et sic* 1° qd exp. *proij. f.*
 proprius in operabilibus. 2° qd est finis vel veluti ex alio genere alium
 quod sicut in suis de una in aliam supponitur. accipitur
 per se ipsum ut pote qd hinc sic panis. illud ferrum est sic etiam e
 finita exp. terminati hinc illius quod primo est in pot^o ut
 faciamus et hinc de ut ultima con^o exp. primo sic fine deducta.
 nihil autem prohibet consilium per se infinitum esse. Inquit in in-
 finitum possunt aliqua occurrere consilio inquirenda. Ad
 1° qd singularia sunt infinita non in actu sed in potentia. Ad
 2° qd humana actio non semper habet impedimenta parata. Ad
 3° qd in singularibus pot^o aliquid accipi ut certum ex supposito
 aliqua. sicut sortem sedere dum sedet est necessarium. *11*

Q. 15. De consensu qui est actus voluntatis
 incomparat^o eorum quae sunt ad finem in 4° ar. d. 11

Ar. 1. Unconsensus sit actus appetitus apprehensivus.

Vnde dicitur qd apprehensivus qd Aug. 12. dicitur. dicitur qd sentire ad superiorē
 rationem. 2° qd consentire est simul sentire. sentire autem apprehensivus
 hinc est pot^o. 3° qd etiam assentire est apprehensivus. Sed d^o est
 Damasc. lib. 2. c. 2. Omne qd consentire dicitur applicationem
 sensus ad aliquid. et quoniam voluntas fertur in rem. Sine est qd apph-
 catio voluntatis ad rem cui inhaeret et de qua velut experimenti
 sensibile sumit nomen sensus. accipit de consentire e actus appetitus
 vultus v. sapi. 1. de sentite de dominis in bonitate. Ad. 1. R^o
 qd est voluntas in ratione consistit ut dicitur in 3. de anima et sic accipit
 Aug. Ad. 2. qd sentire hinc similitudinem transferre ad appetitum
 Ad. 3. qd in illis assentit inquititum voluntas movet. *11* qd assentire
 non

accipit

importat

Summula d. Thomae.

ipsam

nō dicit applicat^{ur} ad rem ut in se est sicut consentire quod im-
portat voluntatem quandam ad rem cui consentimus, ac p-
inde assentire est intelligi, consentire autem sunt^{ur} quibus et
unum q^{ui} alius accipi solet.

Ar. 2. Vm consensus coniat brutis animalibus?

Evidet q^{ui} sic. i. q^{ui} importat determinat^{ur} appetit^{us} ad unum
2° q^{ui} alias in brutis non esset operis executus. 3° q^{ui} huius ex
part^e aliqua dicunt in hoc aut illud consentire, pass^{us} uers^{us} et
in brutis reperiunt. Sed d^{icitur} est Damasc. lib. 2. fidu. alb. c. 22.

Dm q^{ui} bruta quamuis appetant non hi hnt in sua potest^e
appetituum motum, sic q^{ui} applicent ipsum; sed tales mo-
tus est in eis ex instinctu nature, sicut bacul^{us} tangit lapidem
nō hi se ipsum applicat ad tangendum. V^{er} pat. q^{ui} consensus
pprie brutis non conuenit. Ad. i. R^{es} q^{ui} in animalib^{us} inuenit^{ur}
determinatus passiva appetit^{us} ad aliquid, nō hi actiua. Ad 2°
Executus opis non solum sequit^{ur} ex consensu, sed etiam ex
impetu appetitu qui reperit^{ur} in animalib^{us} brutis. Ad. 3° q^{ui}
Omnes qui agunt ex passione possunt pass^{us} non sequi, nō
aut^{em} bruta animalia. Et sic non est similis ratio.

Ar. 3. Vm consensus sit de fine uel de his que sunt ad finem?

Evidet q^{ui} de fine etiam sit. i. q^{ui} de his que sunt ad finem consen-
timus ppter finem. 2° q^{ui} intempat^{us} consentit in alium intem-
perant^{ur} qui est finis eius. 3° q^{ui} alias essent idem consensus et
electio d^{icitur} Damasc. dicentem ubi s. q^{ui} electio sequit^{ur} sententiam
seu consensum, Sed d^{icitur} est idem Damasc. dicit. lib. 2. c. 22. Dm
q^{ui} in ordine agibilium primo quidem op^{er} sumere appetentia
nem finis, deinde appetitum finis, deinde consilium de his que sunt
ad finem, deinde appetitum eorum que sunt ad finem, et idem app^{er}
tatis appetituum motus ad determinationem consilij pprie est conse-
sus. Cum autem consilium nō sit nisi de his que sunt ad finem con-
sensus etiam pprie loquendo non est nisi de his que sunt ad finem
motus enim appetitus in finem non applicat^{ur} consilio sed consilium
ip^{si},
Ad

ubi consensum us-
cat simiam a con-
silio manantem

Sumula di. Thomae

impetus ad operationem precedit usum, impetus autem huiusmodi est potius executivus quae est posterior voluntate q. 3. q. Aug. lib. 33. q. dicit q. ratio huiusmodi utitur omnibus iudicando. huiusmodi ratio est non voluntatis. Sed dicitur Aug. 20. dicitur. dicitur quod est rem aliquam ad aliud applicare, et quae potius applicamus ad operationes ut intellectum ad intelligendum (sicut et baculum ad percussendum) potius operationes dicuntur usus earum et quae voluntas est quae movet potius, organa, et instrumenta ad huiusmodi operationes dicitur q. proprie et primo usus est actus voluntatis veluti principalis agentis, ratio vero ut dirigens, et tamen aliam potius uteretur. Ad. 1. patet ex dictis. Ad. 2. sub. Ad. 3. q. etiam intellectus speculativus dicitur uti tanquam ratione motu.

Ar. 2. An uti coniat brutis animalibus?

Et videtur q. sic i. q. fieri quod dignius est coniat eis ut supra diximus 2. q. bruta applicant membra ad suas operationes. Sed dicitur Aug. lib. 33. q. 30. esse medium tom. 4. dicitur q. applicare et referre unum ad aliud proprie dicitur huiusmodi coniat fieri arbitrium superem quam applicat, ac inde consentire et uti brutis non competit. Ad. 1. dicitur q. ex parte subiecti dignius quid est fieri, sed uti dicitur ex parte subiecti potius antecedenter ordinantem unum ad aliud, et huiusmodi huiusmodi maiorem dignitatem non reperibilem in brutis. Ad. 2. q. animalia bruta large dicuntur applicare membra quae non conducunt eorum habitudinem ad suas operationes.

Ar. 3. An usus possit etiam esse ultimus?

Et videtur q. sic i. q. 10. dicitur. dicitur Aug. q. omnis qui fuerit utitur sed finis est ultimus. q. et usus, 2. q. nihil magis assumitur a voluntate, quae ultimus finis 3. q. Hilarius in. 2. dicitur. dicit q. usus est in munere. i. in spiciendo, qui est deus et ultimus finis Sed dicitur Aug. lib. 33. q. 30. dicitur quod est aliquid ad aliud applicare unde et utilia dicuntur quae sunt ad aliquem finem immo et ipsa utilitas dicitur usus ac inde uti non dicitur de ultimo fine ultimus autem finis est res, et non adeptio rei. huiusmodi enim

quod dicitur dicitur absolute motu appetitus in aliquid

30

enim
210

usu

Duo ad invicem alterum ad alterum ordinat nam avaritia finis
 est pecunia quam ad possessionem refert. et c. Ad. 1. q. Aug.
 loquitur de fine communiter in q. q. de fine adeptio quae sic fuit
 Ad. 2. q. finis assumit in facultate voluntatis ut in illis
 quiescat. Ad. 3. q. Hilarius sumit usum pro quiete in ult.
 fine

Ar. 4. Vm usus precedat electionem?

Et videtur q. sic i. q. precedit executionem quae est immediata ad
 electionem / 2. q. relatum est posterius absolute, et magis relatum
 posterius minus relatum ac electio importat duas relationes al
 teram ad obiectum eius quod eligit ad finem, alteram eius cui pro
 eligit, usus autem solam relationem ad finem q. usus precedit
 electionem / 3. q. voluntas etiam utitur electa in q. tunc consentit
 ac consensus precedit electionem. Sed dicitur Damasc. lib. 2. de
 dei orthodoxis. c. 22. Dm q. voluntas sic duplicem habet ad
 aduolutum alteram scilicet imperfectam in q. quaedam inest in us
 quendam plene alteram perfectam in q. tendit in uolutum ut realiter ha
 beat illud ultimum autem quod pertinet ad primam habitudinem
 uoluntatis respectu eius quod est ad finem est electio. usus uero pertinet
 ad 2am habitudinem uoluntatis. V. usus si sumat prout uo
 luntas utitur executiva potest posterior est electione; Sed q. voluntas
 etiam mouet quodam modo rationem et utitur ea. De modo uero
 precedit electionem. Ad. 1. R. q. usus pertinet ad motionem
 uoluntatis, quae media est inter electionem, et executionem
 Ad. 2. q. procedit de eo quod est per essentiam relatum, sed non
 de eo cui attribuitur relationes, immo quo causa est quia habet
 relationes ad plures effectus. Ad. 3. q. electio precedit usum si
 referantur ad idem respectu enim diuersorum mutuo se prece
 dunt et sequuntur, nam et uoluntas consentit se eligere, et con
 sentit se consentire, et utitur se ad consentiendum, et eligendum
 et reflectit supra suos actus. Semp. tri. isti actus ordinati ad id quod
 est prius, sunt priores.

Q. 17.

Summula d. Thomae

C. 17 De actibus imperantis a voluntate

in nouem art. diuisa.

Ar. 1. Vm imperare sit actus rationis suuoluntatis?

Fuisset q. uolunt' qz imperare est quoddam mouere. Sic autz
 Auicena q. quadruplex est mouens. scz perficiens. dispones,
 imperans. et consilians; 2° qz radix libertatis uidet esse in
 uoluntate; 3° qz ad imperium statim sequit actz. no autem
 ad actum rāonis iudicantis huc aut illud esse faciendum
 Sed d^o est ppter mittere. et plus dum dicunt q. appetitus
 obedit rāoni; d^o q. actus uoluntatis et rāonis mutuo sepe
 supponunt quatz scz rāo d^o gnat de uolendo et uoluntas uult
 rāonari. sic igit quatz unus actz fertur supra alium ma
 net virtualiter aliquid de priori in secundo ac p inde impa
 re ē actus rāonis p^o supposito in actus uoluntatis. p^o quom
 tandum q. imperare est ordinare eum cui imperat ad aliquid
 agendum int^o mand. quod fieri pot. et p^o uerbum indicatiui scz
 absolute dicendo huc est tibi faciendum; aut mouendo et p^o
 imperatiui uerbum dicendo fac huc. cum autz uoluntas sit p^o
 mouens quod ad executionem actz. huc optum quod rāo mo
 uet imperando. Sic ex uirtute uoluntatis. qz secundum mouens
 mouet in uirtute primi mouentis. Ad. 1. pat. ex dictis q. impa
 re no est quodcuqz mouere. Ad. 2. Q^o q. radix libertatis
 subiectiue est uoluntas. sed causaliter est rāo s^o diuersas
 conceptiones boni quas uolunt' opponere potest. Ad. 3. pat. etz.

essentially

Ar. 2. Vm imperare pertineat ad animalia bruta?

Et uidet q. sic. i. qz ut dicit Auicena uirtus imperans motum
 est appetitiua. et exequens est in musculis. hęc autz bruta
 conueniunt. 2° qz etiam in brutis corpus uidet imperari
 tanqz seruus ab anima tanqz domina; 3° qz per imperium
 fit impetus ad opus. qui in brutis sine dubio reperit. Sed d^o est

q. in brutis non est ratio. dicitur q. imperare est ordinare cum
quodam intimatone, quod in brutis minime potest reperiri

Ad. 1. R. q. in brutis virtus appetitiva largi dicitur imperati-
ua, et non proprie. Ad. 2. q. in brutis corpus hinc unde imperare

sed anima non hinc unde imperet. Ad. 3. q. impetus in
inimicis est a ratione ordinante ac p. inde hinc rationem imperij
sed in brutis sic p. instinctum nature.

*
ad opus

Ar. 3. Vm usus precedat imperium necne?

et videtur q. sic q. imperium est actus rationis supponens actus uoluntatis
usui u. est actus uoluntatis. 2. q. imperium est aliquid eorum
que ad finem ordinant. 3. q. imperium est quidam usus rationis
motus aut uoluntatis q. est posterior usus incho. sumpto. Sed dicitur da-
masius lib. 2. fid. eth. c. 22. dicens q. impetus ad opat qui fit per
imperium, est prior usu. dicitur q. usus eius quod est ad finem potest
est in ratione referente ipsum in finem precedit electionem ut dicitur
dictum est, ac perconis multo magis imperium; sed usus eius quod
est ad finem potest subditur post executionem sequit imperium ut patet

Et iudicium
rationis sequi
relatiu uoluntatis

Ad. 1. R. q. post consilium sequit electio, postea imperium et
imperium usus uoluntatis quod inchoat exequi imperium rationis

Ad. 2. R. q. sicut actus sunt p. quibus possunt, ita et obiecta actibus
ac p. inde ex eo q. imperium sit de his que sunt ad finem p. dicitur ad
sequit q. sit obiectum usus ac p. inde usu prius. Ad. 3. q. actus ra-
tionis et uoluntatis supra seipsum reflectunt, ac p. iterea illud im-
perium precedat aliquis usus uoluntatis. C. d. 5.

Ar. 4. Vm imperium est aliquid imperat, hinc unus
actus an diuersi?

et uidetur q. non. 1. q. sunt actus diuersarum p. dicitur / 2. q. aliquid
precedit imperium et non sequit actus imperat / 3. q. imperium
natura precedit actum imperatum. Sed dicitur q. imperium est p.
ter actum imperatum q. ibi est unum t. ut dicitur plus. dicitur
q. bene possunt aliqua t. quid esse multa et t. quod esse unum

diuersi

Simula d. Tho me

imo ut dicit Dionis. ult. cap. deducimus nominibus omniamul-
ta sunt sicut aliquod unum, unum autem sicut dicit sicut et
ens ac propterea que sunt unum sicut substantiam sunt simpliciter unum
que uero sunt unum sicut actus, aut entitatem rationis sunt
unum sicut quid, et quemadmodum in genere rerum naturalium
estum aliquod componit ex materia et forma, ita et in actibus
humanis actus inferioris potest se habere materialiter ad actus
potest superioris, in quantum inferior potest agere in uirtute su-
perioris mouens ipsam, unde patet quod imperium et actus
imperatus sunt unum actus humanus, sicut quoddam totum
essibile aut integrale est unum, sed est sicut partes multa
Ad. 1. R. quod procedit de potestibus que non sunt inter se ordinatae,
alias enim idem est actus mouentis, et moti. Ad. 2. quod etiam
partes sicut potest separari, que tamen sunt unum in toto
Ad. 3. quod in his que sunt multa partibus, et unum in toto non
incognit unum esse prius aliis, sicut anima quoddam modo est
prius corpore, et cor est prius aliis membris.

Ar. 5. Sicut actus uoluntatis imperat?
Sicut uidetur quod non. 1. quod Bernardus confessus dicit Augustinus imperat animus,
ut uellet animus nec tamen facit, ac uelle est actus uoluntatis quod
2. quod uoluntas non potest intelligere imperium quod nec imperat
tunc. 3. quod si uimus quod et omnes actus uoluntatis imperant
ac proinde dabitur processus in infinitum, quod actus uoluntatis pro-
cedit actum imperantis rationis. Sed 2. est quod actus uoluntatis
sunt immo maxime sunt in potestate nostra. Dicitur quod cum ratio
potest ordinare de actibus uoluntatis (sicut enim potest iudicare
quod bonum sit aliquid uelle, ita potest ordinare imperando quod homo
uellet) actus uoluntatis potest esse imperatus. Ad. 1. R. quod
Augustinus loquitur de imperfectis imperis rationis quando homo fluctuat
inter aliqua, si enim perfecte imperat animus iam uult ut ibi
Dicit Augustinus / Ad

Ad. 2. q. homo impat sibi in quantum e intelligens et
 volens, nam et oculus sibi et isti sup^o videt, et simili us
 luntas sibi et isti homini mult, et simili aliq^o po^o. Ad. 3
 q. primus altus us lunt^o non pcedit ex imperio rāonis, sed
 ex instinctu naturę, aut superioris causę.

sibi ipsi altum
 us luntatis ~

Ar. 6. Vm altus rāonis imperetur?

Et videt q. nō .i. q. rāo est que impat, nū autem imperat si
 bi ipsi. 2° q. ut dr. i. et sic. poā cuius altus a rāone impa
 e est rāo q. participat non est. 3° q. altus rāonis sibi qn
 cere et indicare verum non est semper in mā potestate q
 sed 2° est q. ut Damascenus ait altus rāonis exercent perli
 berum mūm arbitrium. Vm q. altus rāonis suprascriptis
 reflectunt ac p inde sicut rāo ordinat de aliorum poarum
 altibz pot. et ordinare de suis. ac pōns altus rāonis potest
 imperari quantum quidem ad exercitium altz semp. sed q
 tum ad spectationem distingue dicit altus alterast qz tum ad
 hęc quod e de aliquo veritatem apprehendere, et hic non
 est in potē mā nec impari pot; alter rāonis altus est dum
 sis que apprehendit assentit. et sic a rāone pot imperari qz
 tum ad ea que nō sunt prima pūa neqz conuincunt intelluz
 sed que ad pūa pprie loquendo naturę imperio subiacet ~
 Ad. 1. pat. nam ex reflexione sursum altum us luntas m
 uet seipsam Ad. 2. q. non inueniunt ppter diuersitatem
 obiectorum rāonem seipsam participare; hanc et incognite
 conclusionum participat cognitū principis eum. Ad. 3.
 patet responsio ex dictis.

quaty pot assenti
 re aut dissentire
 aut saltem ppter
 aliquam causam
 assensum uel di
 sensum suspende
 re

Ar. 7. Vm altus appetitus sensitivi
 sic imperatur?

Et videt q. nō .i. q. dicit Apōst. ad Rom 7. non q. uis bonū
 hęc agi glōsa q. homo uult non concupiscere. et tū concupis
 cit. 2° q. mat^o temporalis qz tum ad hanc mūtatur sibi desobe
 dit

que sibi frigus aut
 caliditas reperit in
 actu appetitus ~

Summula d. Thomae

3° q^o nō est in potestate enīa semp q^o apprehendamus aliquid
 sensu vel imagine quod est proprium motuum appetitus
 Sed d^o est Gregor. missenus lib. 4. c. 8. et c. 9. ^{alio} d^o q^o appeti-
 tus sensitivus est actus organi corpori. omnia autē pōt^o quij
 actus debet exerceri per organum in corpore dependet tum
 a pōt^o, tum a dispositione organi. appetitus q^o sensitivus actus
 quantum ad illud quod sequitur pōt^o actus sequit^o apprehensi-
 onem imaginativam que est pōt^o particularis et regulata ad
 apprehensionem rānis, que est apprehensio utilis, ac pōt^o
 dei ad ultimum ut sic actus appetitus imperat a voluntate.
 Sed quantum dependet a dispositione organi corpori rōnū
 perat. imo et quando subito conuocat ad apprehensionem
 imaginativam preter imperium rānis quamuis rās si pōt^o
 vidisset potuisset impedire. v. i. potest. dicit p^o q^o rās pōt^o
 est irascibili et concupiscibili non principatu despotico. i.
 servili, sed potest. i. libero. Ad. i. De exultis Ad
 2. q^o qualitas corporalis ad actum appetitus potest habere
 dupliciter. 1° antecedenter s^o q^o aliquis sic vel aliter est dis-
 pōt^o et sicut non subiacet imperio rānis. alia est
 qualitas que sequit^o ut consequens, sicut cum ex ira aliquis
 incalcescit, et sic subdit rānis imperio. Ad. 3. q^o ad appre-
 hensionem sensus est necessarium sensibile exterius quod nō
 semp est in potestate. apprehensio autem imaginativam sub-
 iacet ordinati rānis. s^o modum virtutis, vel debilita-
 tis imaginativam ex aliqua dispositione organi.

f. pōt^o,

qua solum exte-
 dit ad imagina-
 bilia s^o.

Ar. 3. Vm actus animi vegetabilis imperet?

videt^o q^o sic q^o eidem imperio subdunt vires aq^o sensitivam que
 sunt nobiliores. 2° q^o deus est veluti aia mundi cui in mundo
 obediunt omnia. q^o et in homine oia obediunt aq^o. 3° q^o in acti-
 onibus nutritivis et generativis contingit esse laudem et vitupe-
 rium. ut patet in gula luxuria et virtutibus oppositis. s^o d^o
 Sed d^o est Gregor. missenus lib. 4. c. 15. d^o q^o appetitus natu-
 ralis

valis non sequit aliquam apprehensionem sicut appetitus
 intellectualis, et etiam animalis ac inde actus vegetabilis
 aq non impat. Ad. 1. Rr q. quanto aliquis actus est imma-
 terialis magis subdit imperio animae Ad. 2. Rr q. simili-
 tudine tenet quantum ad ^{oia} aliqua, neq. enim aia creavit corp⁹
 (licet illud moueat) sicut deus creavit mundum. Ad. 3. q.
 Sicut et vituperium non debent ipsis actibus vegetatiuis puta
 digestiui et nutritiui. Sed actibus sensitibus concupiscentibus
 quando et quomodo op⁹ aut non op⁹.

Ar. 9. Dm actus exteriorum membrorum

imperiatur. ~11.

videtur q. nō q. magis distant a rāone q. actus aq vegetabi-
 2° q. motus cordis ut patet. et dicit missenus nō subest rāonis
 imperio. q. 3° q. idem dicit Aug. 14 de ciuit. dei de motu mē-
 brorum genitalium. Sed dicit Aug. 3 confess. cap. 9. Dm q.
 motus membrorum, qui sequuntur vires sensitivas subdunt
 imperio rāonis, nō autem qui fiunt a partibus naturalibus. Ad. 1.
 Rr q. sepe membra mouentur p. potas uicinas rāoni q. sunt vires
 uegetabiles. Ad. 2. q. sicut in his que ad intellectum pertinent
 pūm sumit ab eo q. est sū naturam (ex quibus derivantur)
 h³ cognitio pūm, et appetitus finis, ita in corporalibus membris
 pūm est sū naturam h³ a motu cordis quod pulsatiuum di-
 a greg. q. manifestat peruenas pulsatiuas, nec subdit imperio
 rāonis, sicut neq. nutritiui, aut nutritiui. Ad. 3. Dm q.
 ut ait Aug. in poenam peccati in illis membris per quod originale
 traduce ad posterā p. obedientia s. pl. reperit. Sed sū pūm rā-
 nalis est, q. motus cordis et membris pūm sequuntur aliquam
 apprehensionem ex qua derivantur passionnes anime cum ali-
 qua alteratione naturali caliditatis, aut frigiditatis que nō
 subiace imperio rāonis; et hoc specialiter accidit in his mem-
 bris, q. sunt ueluti quedam animalia separata, et tota quedam
 cor quidem in q. tum in uirtute est pūm uite, et gemitale in q.
 est pūm uitalis q.

lib. de cau-
 tis motui-
 animalium. c.
 3.

Summula d. Thomae
C. 13. de Bonitate & Malitia Humana

¶ 11. norum aliuu ingratu in 11. ar. diuisa.
Ar. 1. Vm omnis Sumana actio sit bona uel ali
qua sit mala?

Fuadet q. omnis sit bona. q. ut dicit Dion. 4. cap. dedit no 11
mi. malum no agit nisi uirtute boni, at uirtute boni no
fit malum. q. 2. q. nil agit nisi ingratum e in actu q. ingratum e
tum e bonum 3. q. omnis actio sit aliquis perse effectus
at tm Dion. 4. c. dedit. malum solum pot. ee ca p. acude;
sed d. dicit dicit Dan. 3. dicit q. male agit odie lucem. dicit
q. unaqueq. res talem dicit actio nem qualis est ipsa, et unu
quodq. tantum hie de bonitate q. tum hie de esse. sicut u
dicit hie de plenitudine essendi tm aliquid unum et
simplex, unaqueq. res hie plenitudine essendi sibi co
uenientem tm diuersa. Vt si aliquid ei deest de perfusione si
bi debita deest a bonitate et pot. dicit simpliciter ens e
tm quid non ens, no tm dicit simplr bonum, ut patet in ho
mine cecus. Igitur tantum dicit alio bona ingratum habet de
esse, et ingratum u. deest aliquid de plenitudine essendi sibi
debita deest a bonitate et dicit mala, ut puta si deest

quod enim nihil
habet de entitate
aut bonitate no
dicit malum!

ci, uel determinata quantitas tm ratione, uel debitas leg
uel aliquid sui usm. Ad. 1. q. uirtute boni deficientis Gu
sat bonum etiam deficient. Ad. 2. q. aliquid pot. esse tm unu
in actu, et tm aliud actu priuari deficient, qui enim est ce
cus hie p. amgressiuam in actu, sed patet defectum in ambulat
de dum respicit q. deest illi uisus dirigens. Ad. 3. q. actio ma
la pot. habere aliquem effectum perse, tm illud quod hie de boni
tate et entitate. Et patet adulterium est ca q. urat hum

Ar. 2. Vm actio hominis heat bonitatem
uel malitiam ex obiecto?

Fuadet q. no. i. q. obiectum est res quedam, at in rebus no repe
rit

3. De doctr. Christiana

re bonitas aut malitia ut dicit Aug. et Thetogi. sed in usu alii
 omnium et peccantium. 2° q^o obiectum est ut mal^u ad alt^u. q^o ab eo
 non sumit forma bonitatis. 3° q^o obiectum pot^o alt^u est effectus
 actus dicitur. magis autem sumit bonitatem effectus aca q^o est
 sed 2° dicit osee. q^o facti sunt abominabiles sicut ea que dele
 xerunt. et idem dicit de bonitate actus. Dm q^o bonum
 et malum in actibus sicut et in alijs rebus accipitur ex plen
 tudine aut defectu essendi. primum autem quod pertinet ad
 plenitudinem essendi est illud quod dat rei speciem. que in
 rebus naturalibus sumit a forma. in moralibus a terminis. et in ac
 tus a ma^lis terminibus ab obiectis. que dicuntur bon^u ex gn^o. generesumptis
 propria. sicut dicimus humanum generes. Ad. 1. dm q^o bon^u ex te
 rminis sunt in scriptis bon^u. aliud iudicium est de scriptis sic ut de
 vent^u que obiecta et ut hinc ordinem ad hanc aut illam alt^u
 Ad. 2. q^o obiectum n^o est mal^u ex qua. sed circa quam habens
 quodammodo rationem forme. Ad. 3. q^o q^o tumuis pot^o alt^u
 obiectum aut non erit effectus actus ip^o sed mal^u est qua
 ut patet in alim^o respectu nutritiu^o. aut si est effectus compa
 rabile ad alt^u sicut terminus ad motum dans ei speciem.
 et ex hoc dicitur alio bona q^o bonum effectum inducere pot^o.
 et ita ipsa oportet actus ad effectum est r^o bonitatis ip^o.

mal^u.

Ar. 3. Dm actio boninis sic bona
vel mala ex circumst^o.

Et videt q^o n°. 1° q^o bonum aut malum sunt in ipsis rebus
 ut dicit in 6. meta. at circumstantes extraneas. 2° q^o bo
 nitas aut malitia actuum maxime et pure considerat in doc
 trina morum. circumstantes vero sicut accia quorundam p^o acc^o
 3° q^o ex gn^o et propria substantia sunt actus bonitas et
 malitia q^o non ex accidenti circumst^o. Sed d^o est q^o n^o. in
 2. et sic. c. 6. Dm q^o sicut in naturalibus non consistit tota ple
 nitudo perfectissimi ex forma substantiali sed et ex accidentibus
 que ei sup^oveniunt puta figura colore etc. ita similiter et in
 actibus moralibus

Sum mul ad. Thomaz

69 ex circumstantijs est. Ad. 1. D^r q^d circumst^e sunt ex
tract^{us} alt^{er} sed in ipsa actione tanq^{am} accia ipsius. Ad. 2 q^d
nō omnia accia q^{ae} accēs se dicit ad suam substantiam, q^{ia} quaedā
sunt accia per se. quali se hōnt circumst^e ad alt^{er} Sum^{us}
Ad. 3. q^d bonum sicut et ens dicit de aliquo et sū esse
substantiale. & accidentale,

Ar. 4 Dm alio dicit bona & mala
ex fine?

Et videt q^{uod} q^{uod} ut dicit dicitur. 4. c. de diu. no. nemo respiciet
ad malum operat. ac p^{ro}vis nulla actus esset mala ex fine
2° q^{ia} finis est aliquid extrinsecum nō existens in actu
sicut existere debet bonitas. 3° q^{ia} furat quis ut det elemos
sinam. et dat quis elemosinam sibi in anem gloriam. q^{ia} ex
fine nō sumit bonitas aut malitia. Sed d^{icitur} est plus. 3. cap. 1.
c. 1. Dm q^{uod} sicut esse rerum quandoq^{ue} est abs^{que} obitum sine
ordine ad alios quandoq^{ue} considerat sū q^{uod} ab aliis dependet
eodem mō et bonitas earum, quemadmodum autem esse rei
dependet ab agente et forma, ita bonitas illius dependet
a fine (prae^{ter} quam in deo optimo maximo qui ad finem
non ordinat) est autem in alt^{er} Sumana quadruplex bo
nitas considerabilis s^{cilicet} bonitas gravis sū suomette, 2° boni
tas sp^{eci}ā sū obiectum, 3° bonitas ex circumstantijs tanq^{am}
per se accidentib^{us}. & 4° bonitas ex fine sive habitud^{ine} ad ipsū
finem tanq^{am} ad causam. Ad. 1. D^r quod quandoq^{ue} quis opat
respicit non ad verum bonum sed apparet tū ex quo actus
est mala. Ad. 2. q^{uod} p^{ro}vis et relatis ad finem in h^{oc} rec^{ipit} alio
Ad. 3. q^{uod} non inveniunt si actus sū habenti aliquam vel alij
quas ex p^{ro}vis habitib^{us} desit alia. et tunc dicit mala
q^{ia} ad se sufficit particularis defectus et ad bonum requiri
t^{er} integra causa ut dicit dicitur. 4. cap. de diu. no. nemo
69.

Ar. 5.

12 e 13.
Ar. 5. Vm actus Sumana sit bona
uel mala ⁱⁿ ex sua specie?

¶ Videtur quod non nam in rebus bonum et malum non diversificantur
speciem ^{nam} eiusdem speciei est homo bonus et malus. quod non
quod in actibus est. 2° quod malum est privatio quod non diversificat
speciem per se in actu moralis. 3° quod idem effectus sequitur ex
actu bono et malo, ut puta filius ex adultero, aut a matris
nisi quod non distinguuntur specie. quod alias est effectus specie distinguere
¶ 4° quod bonum et malum quandoque dicuntur secundum circumstantias
accidentales. quod. Vm quod omnis actus speciem sumit a subiecto
secundum quod comparatur ad suum primum per se, nam aliquid subiectum aliquid
comparatum ad unum primum potest facere diuersam speciem et tamen si
comparatur ad aliud sicut cognoscere colorem et sonum in ordine
ad sensum, non tamen in ordine ad intellectum. Differentia autem
boni et mali in actibus Sumanis sumitur ex obiectis ^{prout} sunt a
ratione tanquam a primo per se secundum quod subiectum est illi consonum aut
dissonum, ac proinde bonum et malum diversificantur speciem in
actibus moralibus. Ad. 1. Quod quod etiam in naturalibus bonum et ma-
lum quod est secundum naturam diversificantur speciem ut patet in
corpore uiuus et mortuus. Ad. 2. quod privatio est aliquid consequens
speciem actus desumptam ex obiecto. Ad. 3. quod illi actus sunt eius-
dem speciei comparati ad primum grativam, sed non sic comparantur
ad rationem, hec enim alter laude, alter vituperio dignus est
Ad. 4. quod circumstantia aliquando sumitur ex parte obiecti ut diuersa
essentials ipsius et dat speciem actui. per hoc quod rationi consonat
aut repugnat.

Ar. 6. Vm actus Sumanus heat
speciem boni aut mali ex fine?

¶ Videtur quod non quod obiectum dat speciem quod non nisi quod a subiecto
distinguitur. 2° quod actui accidentaliter conuenit quod ordinat ad suum
aut illum finem, ut elemosine quod ordinat ad inanem gloriam
aut ad subueniendum pauperibus. 3° quod ad eundem finem. Vm inanis
gloria

Sumula d. Thomae

Actus possunt ordinari distincti actus virtutum, et et virtutum. Sed dicitur eum quod actus Sumari sumunt speciem a fine. Unde quod aliqui actus dicuntur Sumari inquantum voluntarij. in actu autem voluntariis inveniunt duplex actus scilicet interior et exterior illius obiectum est finis, istius vero illa circa quod uersat. et illud quod sumit ex actu interiori habet rationem formae respectu actus exterioris qui non habet rationem moralitatis nisi inquantum est voluntarius. Unde etiam est quod species actus Sumari formaliter desumuntur ex fine et sic Aristoteles 5. ethicorum ait quod qui furat ut committat adulterium peius loquendo magis est adulter quam fur. Ad 1. patet ex dictis. Ad 2. quod finis est obiectum actus interioris et sic accidat actui exteriori. Ad 3. quod tunc est diuersitas speciei ex parte actuum exteriorum, sed est unitas speciei ex parte actus interioris.

a quo sumitur forma.

- Ar. 7. vni species quae est ex fine continetur
- sub specie quae est ex obiecto sicut
- sub genere uel conuerso.

puta cum quis uult furari ut det elemosinas

Et uidetur quod species quod species quae est ex fine continetur sub ea quae est ex obiecto. 1. quod species actus sumit ex obiecto, sed nihil potest contineri sub alia specie quod sub hac tanquam propria non continetur. quod alias esset sub duabus speciebus nisi sub altera quod est. 2. quod omnia quae sumit ex fine qui est ultimum est posteriori ac inde inferior ad eam quae sumit ex obiecto. 3. quod species quae sumit ex fine est formalior, quod minus uisibilis est sub ea quae est obiecti contenta. Sed dicitur quod actus eiusdem speciei ex parte obiecti potest ad infinitos fines ordinari, cuiusmodi autem generis sunt determinate diffinitae. Unde quod obiectum actus exterioris dupliciter sepe habere ad finem voluntatis. scilicet aut peius ordinatum ad illud sicut bene pugnare ad uictoriam, aut sicut per accidens ordinatum ut furari ad dandam elemosinam quod supponitur

si obiectum per accidens ordinem erunt duae species formalis bonitatis
aut malitiae disparatae interesse quod dicitur dividentes genus et con-
tinentes speciem oportet ut per se dividant illud, at si obiectum
per se ordinem ad finem una dicitur dicitur est per se de ter-
minativa respectu alterius et continet sub altera ea nimirum
quae est ex obiecto sub ea quae est a fine. 1. quod finis est forma
magis universalis. 2. quod quanto agens est magis universale tanto ex-
plicitius est magis universalis. 3. quod quanto finis est posteriora tanto res
pondet fini universaliori, sicut victoria supremo duci. ordi-
natis vero finis aut illius alicui duci particulari. Ad 1. R.
quod finis suam substantiam non potest aliquam sub duabus speciebus conti-
neri. sed bene finis ea quae ei accidunt, nam homo est albus
musicus etc. Ad 2. quod finis est posteriora in executione est bi-
narium in intentione sicut quae sumunt species a duobus moralibus
Ad 3. quod dicitur comparat ad genus ut forma ad materiam in quantum
facit illud esse in actu, sed hoc est genus ad illam se habet ut forma
hinc quod in quantum facit esse absolute et minus contractum

ut in dicitur cuius
obiectum est finis

Ar. 3. Vm aliquis actus sit indifferens
suae speciei?

videtur quod non quod sicut Augustinum bonum et malum sunt privatio
ve opposita, bonitas et privatio sunt opposita immediata, quod nullus
actus inter ea dicitur indifferens. 2. quod omne obiectum et omnis finis est
bonus aut malus et non indifferens, quod sub actus in est tendens. 3. quod actus
aut habet istam suam plenitudinem perfectam, et est bonus, aut aliquid
deest illi, et erit malus. sed dicitur Augustinus lib. de serm. dicitur in monte as-
serens se quosdam fuisse media de qua est temerarium iudicare, dicitur
quod omnis actus habet speciem ab obiecto, et actus humanus qui dicitur mo-
ralis habet speciem ab obiecto relativo ad primum actum humanum
quod est ratio, unde si obiectum includat aliquid convenientis ordinis
tunc erit bonus, si includat aliquid repugnans eidem ordini erit ma-
lus, si contingat autem (ut quandoque fit) quod actus nihil includat pertinentem ad

Summula d. Thomae

ordinem rationis ut lenare festucam aut fricare barbam alius est ¹ live in
ut indifferens in suam speciem. Ad. 1. Ar. 9. duplex est priva-
tio, altera quae consistit in privatio esse sicut mors et cecitas et
haec nil relinquit de habitibus in se susceptibilibus, altera in privatio est
quae consistit in privari, sicut equitudo quae non privatur ista sanita-
te et inter huiusmodi privationem et habitum dat medium, haec
autem pars opponit malum bono quae privatur ut dicit simpliciter in
comment. super lib. predicamentorum. Ad. 2. quae procedit de bonitate et
malitia naturalium finis vel obiecti, quibus non semper est moralis. Ad. 3.
quae non quod quid habet actus pertinet ad speciem eius, unde et si in ratione huius
speciei non continetur quod quid pertinet ad plenitudinem bonitatis
ipsius, non propter hoc est ex specie sua malus, neque etiam bonus, sicut
homo in suam speciem neque est virtuosus neque vitiosus.

Ar. 9. Num aliquis actus sit indifferens in individuo?

videtur quod dicitur indifferens in speciem, sub qualibet specie. 1.
debet aut saltem aliquid in individuo potest contineri. 2. quod dant aliqui habitus
indifferentes ut de placidis et prodigis videtur sentire philosophus in 4. ethicis
quos dicit non esse malos, et tamen constat non esse bonos, quod et actus qui sunt
generativi habituum erunt indifferentes. 3. quod contingit quod ac-
tus qui ex se est indifferens huiusmodi non ordinatur ad finem virtutis neque
virtutis, quod. Sed dicitur auctoritas gregory in quadam homilia
lib. 7. moral. c. 25. ante medium, ostensum verbum est, dicitur
quod cum actus moralis habeat bonitatem non solum ex obiecto quo
terminat speciem, sed etiam a circumstantiis quae sunt quatenus quaedam
accidentia individualia, aliquis actus indifferens in speciem est
bonus vel malus in individuo considerat quod saltem ex intentione
operantis oportet quod ordinatur et non ordinatur ad debitum finem et tunc
erit bonus aut malus et hoc est necessarium si ex ratione deliberati-
va procedat, alias enim si a tali ratione non procedat sed ex quadam ima-
ginatione sicut cum quis fricat barbam, talis actus non est proprie mo-
ralis, neque humanus, et tunc potest esse indifferens quatenus extrahens actuum
moralium existentem

4

Ad. 1. dicitur quod procedit in casu quo alteri debet esse ejusmodi differens
 secundum suam speciem et hoc modo non datur alteri indifferens secundum suam
 speciem, sed alteri in se, scilicet quatenus ex sua specie non habet
 quod sit bonus vel malus, sicut homo ex sua specie non habet quod
 albus vel niger, neque non sit albus aut niger, quod huiusmodi
 possunt ei aliunde provenire quod a suis speciebus. Ad. 2. quod philosophus
 dicit illud non esse malum hoc est aliis non nocivum, nisi dicitur
 malum quod videtur rationi repugnantes. Ad. 3. patet ex dictis.

Ar. 10. Vm aliqua circumstantia constitu-
at actum in specie boni, vel mali,

et videtur quod non quod circumstantia aliud quod est ab obiecto. 2.
 quod circumstantia est accidens actus. 3. quod unius rei non potest
 successe plures species, ac unius actus sunt plures circumstantie
 quod. sed 2. est quod fieri in hoc sacro constituit speciem sacrile-
 gij ex circumstantia sui sacri. quod. dicitur quod in naturalibus spe-
 cies sumuntur et constituntur ex naturalibus formis, ut in moralibus
 species actuum sumuntur ex formis prout sunt a ratione con-
 ceptis ut ex dictis patet, quod tunc natura est determinata ad unum
 non potest dari processus in infinitum quingobius deenitur
 ad aliquam ultimam formam ex qua determinat species, pro-
 cessus vero rationis non est determinatus et ita id quod dicitur actu
 accipitur ut circumstantia, in alio potest iterum accipi a ratione
 ordinante ut principales conditiones obiecti dant speciem actus
 vel boni vel mali. Ad. 1. R. ex dictis modo in fine corporis.
 Ad. 2. similiter patet ex dictis. Ad. 3. quod non est inconveniens
 quod idem actus ~~plures~~ sit in diversis speciebus moris etiam dispar-
 tis, hoc tamen non quod a quavis circumstantia, nisi sumatur
 ut conditio principalis ex parte obiecti, alias plures circumstantie
 eodem actu esse possunt.

moralis

Summula d. Thomae

Ar. 11. Vm omnis circumstantia augens bonitatem uel malitiam constituat aliam moralem in specie boni uel mali?

Et uidetur qd sic qz bonum et malum sunt diu. spec. qd circumstantia addens bonitatem aut malitiam constituat speciem. 2o qz omnis circumstantia non potest augere bonitatem aut malitiam nisi in se eam habeat, qd in se hnt quendam speciem boni aut mali. 3o qz sicut dicitur in 4o d. de diu. nom. ad malum sufficit singularis defectus, qui causari potest a quavis circumstantia. Item et bonitas consistit in indiuisibili sicut numerus qd addita quavis bonitate mutatur species, sicut et numerus addita quavis unitate, sed dicitur qd magis et minus non variant speciem. dicitur qd non omnis circumstantia addens in bonitate s. malitia uariat speciem moralis, sed illa tantum que respicit specialem ordinem rationis, ut hoc quod est esse alienum in re accepta, quod sit in magna uel parua quantitate et similes circumstantiae et si augeant grauitatem s. malitiam peccati, non tamen mutant speciem moralem. Ad. 1. R. qd procedit de magis et minus sicut intentionem et remissionem. Ad. 2. qd non omnis circumstantia hnt bonitatem uel malitiam sicut in se sed p ordinem ad aliam conditionem alio quam supponit, ut qd res accepta sit in magna s. parua quantitate non respicit ordinem rationis in bono s. malo, nisi sup conditione s. circumstantia alieni. Ad. 3. R. sicut ad 2m.

Q. 19. De Bonitate uel malitia actus interioris uoluntatis in 10 art.

Ar. 1. Vm bonitas uoluntatis dependeat ex obiecto? Et uidetur qd non alias enim omnis uoluntas esset bona et nulla mala cum omnis uoluntas sit boni, ut dicit Dion. 4 cap. de diu. nom. 2o qz bona aliter ipsa pot. esse sicut ut dr. 6 et sic. bonitas uel est factum aliter

autem finis in se est propria. quod bonitas actus non pendet ab ob-
 iecto. 3° quod quale unumquodque est tale alterum facit, iam quod
 cum bonitas obiecti solum sit naturalis solum poterit prestare
 bonitatem moralem actui, sed dicitur Philosophus. s. et sic
 c. i. in principio / dicitur quod bonum et malum sunt differentie actus
 voluntatis. nam bonum et malum ad voluntatem pertinent
 sicut verum et falsum ad rationem. diff. autem speciei in actibus
 est sicut obiecta, et voluntas bona et mala sunt actus differentes
 sicut speciem. Ad. 1. R. quod voluntas est boni. vel veri. vel
 apparentis et ex contrario aliqui actus eius malus / Ad. 2. quod aliter
 qui est ultimus finis hominis sicut aliquem modum, non est actus volun-
 tatis ut sicut dicitur, Ad. 3. quod ratio est principium humanorum et mo-
 raliu actuum, et sic obiectum ut principium representaturus
 voluntati pertinet ad genus moris

Ar. 2. Vm bonitas voluntatis dependeat
 ex solo obiecto?

Suadet quod non. 1° quod actus aliarum partium recipiunt bonitatem
 ex fine. quod et actus voluntatis quod viciniore est sicut quod aliter potentia.
 2° quod ex circumstantiis. sicut quod ubi quando est sumitur bo-
 nitas actuum, ut diximus supra / 3° quod ignorantia circumstan-
 tiarum excusat malitiam voluntatis ut dicitur quod illa pendet ex
 circumstantiis. sed dicitur est quod circumstantiis ut sic, actus non habent spe-
 ciem, bonum autem et malum sunt duae species. quod tamen sumuntur ab
 obiecto. dicitur quod principium in quolibet genere est magis unum et simplicius / quodammodo
 unum et simplex
 sicut principium autem bonitatis et malitiae sumuntur actuum du-
 mit ex actu voluntatis quod sicut unum aliquid attendi debet, unum
 et tamen quod est principium in quolibet genere non est per accidens quod quod tale est
 reducit ad unum per se. et ideo bonitas voluntatis ex solo obiecto
 sicut ex obiecto quod per se facit bonitatem in actu dependet, et non ex cir-
 cumstantiis, quod sunt quoddam accidentia, aliarum vero partium actu
 um bonitas et malitia potest sicut diversa attendi Ad. 1. R.

q

Summula d. Thomae

q. finis est obiectum voluntatis per se loquendo (nisi forte fi-
nis dependeat a fine. et voluntas a voluntate) quod non dicitur in a-
lijs uiribz / Ad. 2. q. circumstantia aut cadit in uoluntatem et
sic surrit ex p^{te} obiecti. aut refert ad alium uolendi et tunc est
impossibile q. quis uelit bonum quando non debet. q. semper de-
bet uelle bonum. nisi patet in quantum uolendo hoc bonum im-
pedire ne tunc uelit aliquod bonum debitum. et tunc patet ma-
lum non ex q. uelit illud bonum. sed q. non uelit aliud bonum
et tunc dicitur de alijs circumstantijs. Ad. 3. q. procedit de cir-
cumstantia ignorantia ut surrit ex p^{te} obiecti sicut uolens in
quantum quis ignorat circumstantias actus quem uelit.

Ar. 3. Vm Bonitas uoluntatis dependeat ex ratione?

Et uidetur q. non. i. q. bonum prius pertinet ad uoluntatem ut dictum est
2° q. plus. 6. et sic. dicit q. bonitas intellectus practici est ue-
rum bonum appetitui recto. 3° q. uoluntas mouet intellectum
et alias uires q. ab illis dependet in bonitate. sed est // Sed dicitur aucto-
ritas Hilary. 10. dicitur in p^{te} ubi de subiecte uoluntatis ad
rationem loquitur. dicit q. bonum intellectum est obiectum uoluntatis et a ratione
bonum autem sensibile uel imaginarium est obiectum appetitui ^{propositum}
appetitui sensitivo q. hic notandum nisi in bonum particulare
uoluntatis uoluntatis dependet a ratione opponente obiectum
potius eum q. pendet ad obiectum. Ad. 1. Per q. procedit de bono
ut appetibile non ut uerum. sic enim prius pertinet ad rationem q. ad
uoluntatem ut appetibile. Ad. 2. q. plus loquitur de intellectu prout
est consiliarius de his que sunt ad finem ^{in l^{ib}} ^{rationis} ~~quod non consistit~~
in conformitate ad appetitum ~~de ditionis~~. Sed tunc iste appetitus sup-
ponit apprehensionem de fine que fit per rationem. Ad. 3. q. iusti-
tas et ratio se inuicem mouent ut supra dictum est.

Ar. 4. Vm Bonitas uoluntatis dependeat
ex lege eterna?

Sicut quod graduum una regula sufficit. Sed ratio recta ut
 diximus / 2° quod mensura ut di. in meta. debet esse homogenea
 mensurato. talis autem non est Lex quod respectu humanam voluntatis
 3° quod mensura debet esse certissima. talis uero non est Lex quod ut potest
 est ignota. Sed dicitur est quod Aug. 22 dicitur frustum diffinitur peccatum per
 hoc quod est dicitur legem eternam. Dicitur quod in omnibus causis ordinatis
 effectus plus dependet a causa prima quam a causa secunda. quod autem
 ratio summa sit regula humanam voluntatis hinc a lege quod iuxta prae
 4° quis ostendit nobis bonam voluntatem signatum est s. n. l. v. t. d. unde patet
 quod multo magis pendet bonitas voluntatis humanam a lege eterna
 quam ab humana ratione. et ubi defuit humana ratio oportet ad
 rationem quod recurrere. Ad. 1. R. quod procedit de mensura
 ximus non de subordinatis. Ad. 2. quod concludit de mensura
 proxima non de remotis. Ad. 3. quod lex quod immo testatur nobis vel
 ex revelatione superaddita. vel aliquo aliter per rationem naturalem
 quod a divina derivat et in se certissima et manifestissima est

quod est ra
 tio divina

hoc d. 15. non ita ex
 presse dicit.

Articulus 5. De voluntate discordans a ratione errans
 ~ te sit mala ~ ~ ~

Sicut quod quod talis ratio non derivat a ratione eterna. 2° quod ratio
 errans proponit quandoque quod dicitur preceptum dei. non est autem ut dicit
 Aug. faciendum quod pro consilio iubet ~~contra preceptum imperatoris.~~
 3° quod si voluntas discordet a ratione dicitur esse fornicandum ad
 nullam malitiam potest. huiusmodi discordantia reduci. quod. Sed
 dicitur quod talis voluntas est contra consuetudinem. omnis autem talis vo
 luntas mala est ut potest non ex fide ut dicit Rom. 14 // dicitur quod hoc
 est querere vni consuetudinem errans obligat. et quod quaedam dicitur
 quod consuetudinem errans precipiendo ea quod ex se sunt mala. Et
 prohibendo ea quod ex se sunt bona non obligat. obligat tamen
 et indifferentia ut puta levare festucam siue precipiendo siue
 prohibendo sed hoc irrationaliter dicitur quod sicut illud quod dicitur indiffe
 rentis

Si impera
 tor prohibet

Sciendum in ratione est
 voluntas. dicit
 sanctus doctor

Summula d. Thomae

Summalis 5^a

rens accipit rationem boni vel mali & accidens quod sic vel
aliter apprehendit. Similiter illud quod est ex genere bonum
etiam si sic hoc quod est credere in christum ratione apprehen-
sionis et consensu errantis pacis potest induere rationem ma-
li. ut colligitur ex pho 7 et huc. Unde dicitur quod simpliciter dicitur
voluntas discordans a ratione ~~errante~~ siue recta, siue er-
rante semper est mala. Ad. 1. dicitur quod sufficit quod ratio errans in
iudicio opponat ut verum. Ad. 2. dicitur quod procedit et dicitur
Augustini intelligit, quando cognoscit quod inferior potestas pre-
cipit aliquid contra preceptum superioris potestatis, et tunc ra-
tio non erit statim errans. Ad. 3. quod quando ratio appre-
hendit aliquid ut malum apprehendit illud sub aliqua ra-
tione mali, et ad talem speciem malitiae reducit illam malum
voluntas.

Ar. 6. Voluntas concordans rationi
erranti sit bona?

Respondet quod sic. 1° quod discordans ab ea etiam errante est mala
& concordans erit bona. 2° quod preceptum dei potest nobis ^{et} opponi
& apprehensionem rationis errantis. 3° quod si discordans et con-
cordans rationi erranti esset mala homo esset perplexus. Sed
5^a est quod voluntas occidentinum apostolorum erat mala, et tunc non
dabat rationi erranti quia arbitrabantur se obsequium prestare
deo Ioannis. 16 dicitur quod hoc est querere vultu consensu in omnia
excuset. et ad hoc dicitur est proportionabiliter sicut supra dicebamus
de ignorantia si enim ignorantia talis sit quae cause immediati
tationem excuset illud rationem boni et mali moralis, illa autem
ignorantia quae est iudicia vel diracte quia quis vult non scire
in diracte quod non vult scire aut negligit quae sunt necessaria
ad salutem non causat involuntarium, et tunc talis error
rationis vel consensu non excusat quin voluntas ei concordans sit
mala

mala. alias sic iuxta dicta de ignorantia. Ad. 1^m R^o ex
 dicitur. 4° dicitur non. q. ad malum sufficit particularis defectus
 ad bonum uero requiritur integra causa. Sed q. id in quo dicitur
 uoluntas sic bonum et appetit bonum uel bonum. Ad. 2° q.
 ratio humana potest errare. lex uero aeterna minime. Ad. 3^m
 R^o q. in moralibus sicut et in syllogisticis uero inconuenien-
 ti data alia contingunt. non tamen sequitur q. homo sic perplexus
 q. potest et prauam intentionem et errorem pelleret. Signi-
 ficat ignorantia est uincibilis, et uoluntaria.

Ad. 7. Quomodo uoluntatis bonitas in his que
 sunt ad finem dependeat ex intentione finis

¶ uidetur q. non i. q. in his que sunt ad finem aliud est obiectum
 uoluntatis (a quo solo eius bonitas dependet) et aliud finis in-
 tentio. 2° q. potest quis uelle seruare mandatum dei propter
 inane gloriam. 3° q. et in bonum et malum diuertificant
 finem sicut et uoluntatem. at qui furat uult ut det elemosinam
 finem uoluntatem malam hinc. hinc intendat bonum finem
 q. Sed dicitur Aug. 9. confess. q. intentionis remunerat a deo
 dicitur q. intentionis uel procedit uoluntatem. s. conuenit ut pro-
 cedat quidem causaliter quando aliquid uolumus propter inten-
 tionem alicuius finis ut puta cum quis uult ieiunare propter de-
 um, et sic uoluntatis bonitas ^{cum} pendat ex bonitate uoluntatis. pendet
 de necessitate ex intentione finis. conuenit autem in uoluntate
 quod aliquid prius uolumus facere. et postea illud referimus in deum
 et tunc prius uoluntatis bonitas non dependet ex intentione
 finis. nisi quatenus reiterat alius uoluntatis cum sequenti intentione
 Ad. 1. R^o q. considerat ordo ad finem quando intentionis e causa
 uolendi. Ad. 2. q. uoluntas non potest dici bona. si sit intentionis
 mala causa uolendi. sed sic si intentionis sit consequens. quamuis
 postea deprauet aliter qui cum tali intentione reiterat. Ad. 3. q.
 ma

Summula de Theologia

malum est ex speciali defectu. Et sic voluntas mali subtrahit
boni. vel boni sub ratione mali est mala, at ut sic bona voluntas
exigit ut dicitur est integra causa. Et sic boni subtrahit
boni.

Ar. 3. Vm quantitas bonitatis vel ma-
litie involuntate sequat quantitate boni
vel mali in intentione?

Et videtur quod sic quod gloria super mat. 12. dicit tantum boni quis
facit quantum intendit. q. 2. quod augmentata causa aug-
mentat effectum, at intentionis bonitas est causa boni voluntatis q.
3. quod in malis tantum quis peccat quantum intendit, reus est
enim homicidij qui percussit lapidem homicidium intendit. q.
et in bonis similiter, sed dicitur quod potest intentionis esse bona et voluntas
mala quod et in modo casu est. Dicitur quod est alium et intentionem fi-
nis duplex quantitas potest considerari, una expressio obiecti, alia
ex intentione actus. Si loquar de prima. Res ad quod situm nega-
tive. et hoc potest contingere expressio actus exterioris dupliciter, uno
modo quod obiectum ordinat in finem non est illi proportionatum ut si
quis intendit emere decem libras rem valentem centum libras.
alio modo per impedimenta supervenientia que non est in potestate hominis
removere esse actus exterioris, ut si quis intendit ire Romam
ab hoc opere impediatur. Sed expressio interioris actus (ut potest in nostra
potestate existens) non potest contingere quod quantitas actus non se-
quetur quantitate intentionis nisi uno modo quod scilicet voluntas vult aliquid
obiectum non proportionatum fini intentionis, et tunc etiam in hoc casu
quantitas intentionis quod quodammodo pertinet ad actum voluntatis
redundat in voluntatem. Si vero consideret quantitas intentionis
nis et actus sui intentionem seu expressio agentis et non obiecti. sic inte-
ntio intentionis redundat in actum interioris et exterioris et
quodammodo formaliter se habet ad utrumque ut ex dictis patet
Et quis malitiam contingat quod quis non vult intendere vult medicinam
sumere

Sumere sicut vult sanitatem formaliter enim hoc quod est
intense intendere sanitatem redundat in hoc quod est intense
velle medicari. Sed tri considerandum est quod intentio actus in
terioris vel exterioris potest referri ad intentionem ut ad ob
iectum cum aliquis intendit intense velle vel aliquid inten
se operari et tamen propter hoc intense vult vel operat quod
intentionem boni non sequitur bonitas actus interioris vel
exterioris ut dictum est. Et inde est quod non quantum aliquis
intendit mereri meret quod quantum meriti consistit in inten
tione actus ut infra dicitur. Ad 1. Quod procedit quantum ad
reputationem dei et ex hoc quod ut dictum est bonitas intentionis
quodammodo redundat in voluntate quod etiam facit exteriorem actum
meritorium apud deum. Ad 2. quod sola bonitas intentionis non
est ista causa bonae voluntatis et sic ratio non sequitur. Ad 3. quod
sola malitia intentionis sufficit ad malitiam voluntatis et ideo
quantum mala est intentio tantum etiam mala est voluntas sed
non est eadem ratio de bonitate ut dictum est.

Ar. 9. Quomodo bonitas voluntatis dependeat ex
conformitate ad voluntatem divinam?

1. videtur quod quod dicitur. 55. sicut exaltant velle a terra sicut igne
et a velle velle ut cogitationes meae a cogitationibus vestris. 2. est impossibile
has dicta conformitas / 2. quod non requiritur quod voluntas nostra sit conformis
voluntati divinae, si quidem plurima ignoramus quae deus scit et est
3. quod actus nostra non potest conformari voluntati divinae si nec voluntas
voluntati. Sed dicitur Mat. 26 non sicut ego volo sed sicut tu, et
Aug. in enchir. Dicitur quod ut dictum est bonitas voluntatis sumit ex
intentione finis ultimi vel finis ultimi humani est deus quod pro se tanquam summi
bonum primum comparat ad voluntatem divinam et ita ut primum in hoc
genere est mensura omnium aliorum illius generis. ac proinde ut volun
tas summi sit bona oportet quod conformet voluntati divinae. Ar. 9.

Summula d. Thomae

Pr. q. conformitas uoluntatis sue, et altioris hominis ad deum
non est per equiparantiam, sed per imitationem.

Ar. 10. Vm necessarium sit uoluntatem hu-
manam conformari uoluntati diuinae in uol-
lito, ad hoc ut sit bona? ~~~

Respondet q. no. i. q. ignoramus in plurimis quid deus uelit
at non possumus uelle quod ignoramus. 2° q. is quem deus
uult damnare teneret uelle suam damnationem. 3° q. sic
uelleret quis de pietatem sed patrem suum mori, quem deus uult
morte finire. Sed d. ut gl. sup ps. 32. retinuit uoluntatem qui
uult quod deus uult. 2° q. forma uoluntatis est ex obiecto
q. si tenemur conformari uoluntati diuinae hoc est in uolito.
3° q. repugnantia uoluntatum consistit in hoc q. aliqui di-
uersa uolunt. qui autem repugnat diuinae uoluntati heretice
uoluntatis q. in uolito tenemur diuinae uoluntati conformari. Dm qui
uoluntas fertur in obiectum tuum ut ex supra dictis patet sicut q.
a ratione uel intellectu apprehendit, idem autem sicut uoluntas
tuam apprehensum est bonum, et tibi alia non est bonum, ut
q. suspendat latere ad bonum commune, aut apprehensum ab uxo-
re et filijs ut tibi in uolito. sicut autem q. ratio boni apprehensum
erit commune sicut hoc et uoluntas fertur in bonum commune,
bonum autem totius uniuersi est id quod est apprehensum a
deo qui est uniuersi factor et gubernator unde quod quid uult
uult subtrahere bonitatem, quod est bonum totius uniuersi
ad quod debet ordinari (si recta esse debet) uoluntas hominis uelle
tibi aliquid bonum particulare. cum etiam naturalis appetitus
cuiuslibet partis ordinatur in uniuersale uel commune bonum
ordinatur. unde ad hoc q. aliquis uoluntas uelit aliquid
particulare bonum oportet ut illud particulare bonum sit uol-
lito maliter, bonum autem commune est diuinum et uol-
lito

apprehensum a
iudice ~

tanquam ad finem)

tum formaliter. Voluntas igitur humana tenet conformari
 voluntati divinae in usibus formaliter ut dictum est. sed non
 materialiter, sed ut utroque modo aliquantulum humana vo-
 luntas divinae conformatur quod formaliter conformatur ei in fine
 ultimo, scilicet in ratione causae efficientis quatenus deus habet
 inclinationem dedit huic naturae particulari qua vult id quod
 deus vult carnelle. est etiam alius modus conformitatis
 sine rationem causae formalis. ut si homo velit aliquid ex
 charitate, sicut deus vult. et ista etiam conformitas redu-
 citur ad conformitatem formalem, quae attendit ex ordine
 ad ultimum finem, quod est proprium obiectum charitatis
 Ad. 1. R. quod nescimus quid deus velit sine rationem particula-
 rem, sed non sine communem, in generali utroque modo divinae
 voluntati conformabimur. Ad. 2. q. sufficit quod homo in
 tali casu velit ordinem divinae iustitiae servari. Inquam
 deus vult damnationem peccatoris, alias enim omnes homines
 vult salvos fieri. id patet ad. 3. / Ad. 1. eorum quae
 adducunt in contrarium R. quod magis vult quod deus vult qui
 conformatur ei in ratione usitata, quam in ratione usitata, quod voluntas
 principalis fert in finem, quam in id quod est ad finem. Ad. 2. q.
 species actus attendit sine formale et non sine materiale obiecti
 Ad. 3. q. repugnancia est sine eandem rationem et eandem re
 quod non contingit in casu argumenti.

C. 20. de bonitate et malitia exteriorum

~ actuum humanorum in 6. ar. diversa

Ar. 1. De bonitate vel malitia propriis ut in actu
 voluntatis an in actu exteriori?

Fuit etiam in actu exteriori, quod hic est obiectum voluntatis, ab ob-
 iecto sumitur bonitas et malitia. 2. quod actus voluntatis ut dictum est
 potest.

Summula d. Thomae

potest habere rationem finis. sed potius alius alterius potest qd
 3° qd alius uolunt^{is} est formale respectu exterioris. qd est posterior
 in bonitate // quid qd forma supponit materiam. Sed 2^a est Aug. in lib. retrac-
 uel malitia // tatorum. Dm qd bonitas actuum exteriorum potest uoluntate
 vari dupliciter unum ex ordine ad finem intentum qui est
 ut si quis det elec- // ppriis obiectum uoluntatis et hoc in^{et} in executione proprius est
 maximam obinane // bonitas in actu uoluntatis quae a prius exterioris alij. altero in pac-
 gloriam quod est // te uoluntate bonitas actus exterioris in genus suum et suas in-
 malum // uent^{is} quomodo dare electionem uoluntatis in circumstantijs est
 bonum. et obinane gloriam et diuinit^{is} bonitas aut malitia pendet
 a ratione et prius inuenit in actu exteriori. Ad. qui a ratione
 ppone uoluntati tanq³ obiectum. Ad. 1. R^o ex dictis. Ad. 2. qd
 finis est prior intentione, et posterior in executione / Ad. 3. qd
 forma uoluntatis est posterior uel recepta in mat^{is}. Sed ut est in
 agente omnib^{us} modis est prior uoluntatis aut^{is} est efficiens alij ex-
 terioris

Ar. 2. Dm tota bonitas & malitia exte-
 rioris actus dependeat ex bonitate uoluntatis.

i. bona uoluntatis // Fuit et sic i. ex mat^{is}. 7. ubi arbor bona non potest mala fructus
 ut dicit gla // facere. nec mala bonis qd / 2° qd Aug. lib. tractatus in un-
 uel dicit qd non nisi uoluntate peccat. qd nec fit bonum / 3° qd bonum et
 malum sunt differente actus morales, ut alij di morales ex eo qd
 est uoluntatis. Sed 2^a dicit Aug. lib. 3^a mendacium qd sunt quae-
 dam quae nullis quasi bonis fine, aut bonis uoluntate possunt benefe-
 ri. Dm qd bonitas uoluntatis dependet ab obiecto a ratione appre-
 hensi, in actu autem exteriori propter hanc bonitatem quae uoluntati
 cae a uoluntate ex p^{ri} finis, reperit illa alia bonitas iam dicta ex
 mat^{is} et circumstantijs; cum autem ad malum sufficiat particularis
 defectus et ad bonum requiratur integra causa, ut actus exterior huius-
 mus requirit qd uoluntatis sit bona et ex p^{ri} obiecto et ex fine
 hinc est ex intentione finis et ex actu uoluntatis. Ad. 1. R^o qd arbor i. uoluntatis
 debet esse bona in mune mune dictis. Ad. 2. qd etiam qui peccat quod
 uult malum actum, sicut qui uult malum finem. Ad. 3. qd actus ex-
 teriores dicuntur boni // quatenus a
 uoluntatis uoluntate
 cedunt

quatenus a
 uoluntatis uoluntate
 cedunt
 Ar

Ar. 3. Vm bonitas et malitia sit eadem interi-
ous et exterioris actus?

Fundat q non i. qz idem accidens non pot esse in diuersis subiec-
tis, q negz eadem bonitas etc. 2° qz ut dicitur in 2. et sic alia est virtus
intellectualis in pota imperante, et alia virtus moralis in poten-
tia imperata. 3° qz nil est causa simpliciter bonitas autem actus
interioris est causa bonitatis actus exterioris. Sed 2° est qd actus
voluntatis scilicet ut formale ad actum exteriorem ex formali u
et materiali sic unum q. Vm qd actus interior et actus exterior

put considerant in genere moris sunt unus actus unum autem
subiecto potest habere plures rationes bonitatis aut malitiae, et quia
dicitur unam tm. Sic ergo quando actus exterior est bonus uel ma-
lus solum ex ordine ad finem tunc e eadem bonitas interioris et
exterioris qui respicit finem mediante actu voluntatis cum actus
actus exterioris hanc bonitatem uel malitiam tm se tm materiam
et circumstantiam tunc in utroqz est alia et alia bonitas sic tm quella
quae e ex fine redundat ab interiori in exteriorem, bonitas u tm
se et tm materiam actus redundat ab exteriori in actum voluntatis

Sicut potio amara est
bona qz causatur
est ad salutem ordi-
nat. sed potio dulcis
est etiam bona tm se

Ad. 1. Per q, sunt idem in genere moris qz no in genere naturae. Ad. 2
qz sicut dicitur in 6. et sic virtutes morales ordinant ad ipsos actus vir-
tutum, qui sunt quasi fines, prudentia autem quae est in ratione ad
ea quae sunt ad finem, et propter hoc requirunt diuersas virtutes
sed ratio recta de ipsi fine virtutum no hnt aliam bonitatem qz
bonitatem virtutis. tm qz bonitas ratio mis partecipat in qualibz virtute
Ad. 3. qz bonitas actus interioris et exterioris e communis ut acta
uniuersa, sed veluti tm analogiam et proportionem tm quam eadem
e sanitas animalis, vring et medicina

Ar. 4. Vm actus exterior aliquid addat de bonitate
et malitia supra actum interiore?

Fundat qz nil addat qz ut dicitur cor. 13. sup malis voluntas est
quae remunerat, opacu sunt testimonia voluntatis ad homines 2°
qz ut

Summula d. Tho. m. 2.

ut dictum est eadem e bonitas utriusq; actus q' exterius nō addit
 debitorie / 3° qz bonitas creature ppter ea nihil addit supra
 bonitatem divinam, qz ab ea derivat. q' sicut in actu interiori et
 exteriori inq; ad invicem ab uno in alium ut dictum e bonitas
 communicat. Sed 2° est qz alias frustra qui hęc bonam voluntatem
 exequuntur opus. Dm q' si loquamur de bonitate sumpta a fine
 actus exterior nō addit aliquid supra interiorem, nisi rāōne ^{invenit}
^{et} multiplicativis actu multum sicut q' i' voluit et postea voluit
 et operata e' sicut 2° rāōne extensionis qz voluntas dicitur magis
 operanda / uel 3° sicut intentionem quāq; actus exteriores qz sunt
 delectabiles aut poenosi magis uel minus intendunt voluntate.
 si autem loquamur de bonitate actus exterioris quam hęc summa
 t^{ab} et circumstantias addit supra actum interiorem qz comparat
 ad eum ut terminus et finis omnis autem inclinatio uel motus
 p' sicut ex inclinatione ad suum terminum neq; est perfecta vol
 untas nisi sit talis qz non impedita data opportunitate nō
 operetur. Ad. 1. R^o q' procedit quando non cessat ab actu nisi ppter
 impiam faciendi. Ad. 2. q' procedit de bonitate finis, nō autē de
 bonitate sicut t^{ab} et circumstantias, hęc enim alia e' ab ea qz e'
 a fine. Sicut non sit alia a voluntate bonitatis quam hęc ex
 ipso actu volito, comparat enim ad ipsam ut rāō et causa eius si
 aut s' dictum e', et Per hęc etiam patet ad. 3.

Ar. 5. Vm' eventus sequens aliquid addat de bonita
 te uel malitia ad exteriorem actum?

e' videt q' sic. 1. qz eventus virtute sicut effectus p' existunt in
 actu, unumquodq; q' iudicat sicut suam virtutem. 2° qz bona ^{que} faciunt
 audaces redundant in meritum p' dicatoris ex quo sequuntur p' hūilip.
 4 constat q' 3° qz poena non addit nisi crescente culpa, at exē
 tu bonis corruptis punit dñs eius exod. 21. qz m' m' nō reclusit
 in percussione ali q' / p' p' q' si ex s' m' lata m' ortus non sequat mors nō contrahit
 cuius irregularitas contrahit autem morte secuta q'. Sed 2° est q' ex eo

In percussione ali q' / p' p' q' si ex s' m' lata m' ortus non sequat mors nō contrahit
 cuius irregularitas contrahit autem morte secuta q'.

q. quis abueat electio sine non perdit meritum qui ei eam dedit
 neq. etiam excus. quis patienter ferat iniuriam illatam excusa
 a culpa qui illam intulit. Dm q. si actus deus euentus se
 quent est prosequatur addit de malitia aut bonitate ut patet
 si u. non sit prosequatur talis in qui perse et ut in pluribus se
 que ad actum simili addit ad bonitatem aut malitiam eius
 q. si p. aces et ut in paucioribus sequat. no addit q. de his munda
 et iudicium nisi de illis, que sunt perse. Ad. 1. R. q. proce
 dit de effectu causae perse. Ad. 2. R. q. illa bona audientium
 sunt effectus perse predicabuntur, maxime si ab illis sunt pro intentione
 Ad. 3. si q. ^{seu euentus} q. illi poena infligenda mandat, est effectus per
 se illius causae, et iterum ponit ut prosequatur. Ad. 4. q. irregula
 ritas non sequit culpam, sed factum propter aliquem defectum sa
 cramenti.

Ar. 6. Dm actus ex te possit ee bonus et malus?

Et uide q. sic q. idem motus ad eandem finem pot. ee obinamem
 gloriam, et in medio aut fine propter deum. 2. q. actus et passio
 sunt unus alio. 3. physi. et in actus in id quod fuit mala et passio
 Christi bona. 4. q. actus serui et dni mandantis eadem. et in
 ut ab uno e potest esse bona, et ut ab alio mala. Sed d. est q. co
 traria non possunt esse in eodem. Dm q. id quod est unum
 in uno genere pot. esse multiplex in alio, et ita actus qui e unus
 in genere nature pot. esse multiplex in esse moris ut sciam super
 fructus una in genere quant. est multiplex in genere coloris si partim
 sit alba et partim nigra, in genere autem moris sumpt. idem actus
 no pot. esse bonus et malus bonitate et malitiam rati. Ad. 1. R. q.
 ex dictis. Ad. 2. simili q. ex diuersa u. hunc euenit in eodem ac
 tu diuersa rati moris. Ad. 3. q. actus serui est idem actus dni ea
 ratiue solum qua pcedit ex uoluntate domini, no qua pcedit appri
 a uoluntate serui unde rati non concludit.

Q. 21. de Actis que consequuntur actus humanos
 ratiue bonitatis et malitiae. in 4. Ar. diu.

Ar. 1.

Summula d. Thomae

Ar. 1. Vm actus humanus in quantum est bonus vel malus heat ^{in se} rectitudinis vel peccati?

Suadet q. nō q. peccata sunt monstratur q. ut dicitur 2. phys. monstratur autem voluntate alio sed res quaedam generatur praeter ordinem naturae. 2° q. ut dicitur 2. phys. peccatum accidit innat^e et arte cum nō puenit ad finem intentum, at bonitas vel malitia alio consistit in intentione finis. 3° q. si malitia induceret rationem peccati, ubicumq. esset malitia etiam poenae esset p^{ro}bitum. Sed 5^a est q. bonitas et p^{ro}bitus malitia etiam alio dependet ex ordine vel deordinatione a lege aeterna, et hoc facit ratio nempe p^{ro}biti ex Aug. 22. contra faustum. Dm q. in plus se habet malum q. peccatum et bonum p^{ro}bitum, q. p^{ro}bitus boni in quo unq. consistit et rationem mali, sed peccatum consistit p^{ro}bitus in actu qui agit p^{ro}bitus finem aliquem, cum nō habet debitum ordinem ad illum finem debitum autem sicut ad finem in rebus naturalibus est ipsa virtus naturalis que se habet ut mensura regula, in moralibus uero regula p^{ro}bita est ratio humana, regula autem suprema est lex aeterna a qua si obliquat alio est peccatum et malus ut dicitur in 1. et in uero autem si ei commensuratur est bonus et rectus, unde sequitur q. actus humanus ex hoc est bonus aut malus sicut rationem rectitudinis vel peccati. Ad. 1. R. q. monstratur dicunt peccata in quantum p^{ro}bita sunt ex peccato in actu naturae existente. Ad. 2. q. in peccato naturae et voluntatis semp est defectus ab ultimo fine qui innat^e est p^{ro}fectus nō q. generati et in uoluntariis beatitudo, cum hoc tri stat q. nō deficit ab aliquo fine p^{ro}bito quem nat^e uel uoluntas intendit et consequitur aliquod efficiendo aut formando. unde etiam cum ipsa intentione huius finis ordinat ad finem ultimum in ipsa intentione huius finis p^{ro}bitus inuenitur ratio rectitudinis aut peccati. Ad. 3. q. peccatum consistit in actu, poenae respicit personam.

Ar. 2. Vm actus humanus in quantum bonus vel malus heat rationem laudabilis uel culpabilis?

Videtur quod non quod naturalia ut dicitur in 3. et sic non sunt laudabilia
 naturalibus, sed nec culpabilia, ac sic in istis sunt peccata ut dicitur in 2. phys.
 2° quod etiam in rebus artis sunt peccata ut hoc dicitur dicitur philosophus, nec
 tamen culpatur artifex cum aliquod malum facit quod ad industriam
 artificis pertinet, quod potest et bonum opus facere et malum cum
 voluerit / 3° quod dicitur in 1. c. de diuina nom. dicitur quod malum est infir-
 mum et impotens, quod non culpabile, quod infirmitas minuit et im-
 potens tollit rationem culpe. Sed 5° est philosophus asserens laudabilia
 esse virtutum opera contraria autem vituperabilia. Dicitur quod sicut
 in plus se habet malum quam peccatum, ita in plus est peccatum quam
 peccatum quod solum reperitur in actibus voluntariis quorum huius est
 virtus et in his idem est malum, peccatum, et culpa. Ad. 1. R.
 quod peccata nature non sunt impotens naturalis agentis, natura enim determi-
 nat ad unum / Ad. 2. quod peccare sic deuiare ab ordine ad finem unde philosophus in 6. eth.
 artifex potest deuiare a fine dicitur. Sed vel a particulari ab ar- et sic dicitur quod in ar-
 te intentis et tunc culpabitur in quantum a fine, vel a fine commu- te volens peccans
 ni humani quod ex eius deuiatione attendit rationem culpe in his est eligibilior et
 rationibus ut puta si in opere artis intendat alium deperire aut da- prudentiam autem
 mnificare quod in opere artis non erret, et tunc culpabitur in- ming
 quantum huius est, et moralis. Ad. 3. quod illa impotens et infirmi-
 tas subiacet potestati hominis in actibus voluntariis. ~ ~ ~

Art. 3. Vm actus humanus in quantum est bonus vel
 ~ malus habeat rationem meriti. I demeriti.

Videtur quod non quod meritum I demeritum dicitur respectum ad alterum
 sed multi actus humani sunt ad seipsum / 2° quod si quis destruat de-
 mum tuam non ob id meret poenam aut poenitentiam, si neque si dicitur
 nat ad habitum de suis actibus / 3° quod ex hoc quod quis acquirat sibi u-
 num bonum (ut sic per bonum malum) non videtur mereri quod tibi bene-
 fiat ab alio quod Sed 5° dicitur in 1. c. de iust. et iur. dicitur quod fiet ei
 Dm quod meritum et demeritum dicuntur in ordine ad retributionem, quod
 fit

Sum u lad. Thomae

fit sibi iustitiam. qd agit quis in nocentem aut profectum
alterius, qui autem laedit aut iniurat partem alius communitatis
ipsam communitatem ex se laedit aut iniurat, sicut qui offendit
manum. offendit deum hominem, et est qui laedit partem commu-
nitatem similiter laedit ex se ipse illius, ac proinde debet alii re-
tribui sibi qd ordinat alium suum in bonum aut malum allegij
aut singularis p[er] se / si u[ero] in se ipsum alium ordinet sibi quandam
similitudinem et non propriam attendit rationem retributionis ~~attende~~
~~de~~ sibi videtur ut particularis persona. et non ut pars communi-
tatis. habet qd actus bonus uel malus rationem laudabilem uel
culpabilem sibi qd est in potestate uoluntatis, rationem uero retributionis est
peccati sibi ordinem ad finem, rationem autem meriti uel demeri-
ti sibi retributionem iustitiam ad alterum // Ad. 1. q. 9. ordinat ad al-
terum. i. communitatem. Ad. 2. q. 9. etiam ipse homo in se communi-
tatem offendit. Ad. 3. simili

Ar. 4. Unus actus humanus in quantum bonus uel
malus habeat rationem meriti, aut demeriti apud deum?
1. uidetur qd non qd nil damni aut profectus affert deo ut si. Job. 35
2. qd homo in bonis operibus est instrumentum dei ut insinuat
isa. 10. sed instrumentum nihil meret, aut demeret apud eum
qui utitur eo. qd. 3. qd non omnis actus humanus ordinat ad deum
qd neq[ue] omnia tales habent rationem meriti aut demeriti apud ipsum,
sed hoc est quod dicit ecl. ult. cuncta quae fiunt adducet deus ad
iudicium, siue bonum siue malum, iudicium uero retribuit iustitiam
importat apud deum. Unus qd actus humanus habet rationem me-
riti aut demeriti in ordine ad deum ~~in ordine~~ ^{et} respectu ipsius in-
quantum est ultimus finis, in quem omnes actus debent referri;
et etiam ut diximus ratione communitatis uniuersi quatenus ipse
est omnium gubernator et rector. specialiter creaturarum ra-
tionabilium, alioquin sequeretur, qd deus non haberet curam de
actibus humanis. Ad. 1. q. 9. qd des in se nil adueniat uel de-
percat -
sic

deus // sic in quatuor est ad affectu peccantis. Ad. 2. q. etiam mouet
 homo a se plibetum arbitrium. sicut dei instrumentum
 Ad. 3. q. sicut homo sicut se habet, et sicut omnia sua non ordinatur
 ad communitatem politicam, at sicut quod homo est, potest
 et sicut ordinandum est ad deum ac sicut omnia alia hominis
 sicut rationem meriti aut demeriti apud deum, quatenus ex ipso
 nat alia.

Q. 22. De subiecto passionum aeg
 ~ in tres articulos diuisa ~

Ar. 1. An aliqua passio sit in Anima necne?
 Et uidetur quod non quia passio est proprium materiae ut in i. sicut in materia / 2.
 quia passio est motus et anima non mouetur ut dicitur in i. de anima. 3. quia pas-
 sio est uia ad corruptionem animae in corruptibilibus. sed. 5. ut quia
 dicitur in Rom. 7. passiones peccatorum sunt peccata autem sicut in anima.
 dicitur quod passio dicitur tripliciter uno modo communitate sicut quod omne
 recipere est pati et sic sentire et intelligere est quoddam pati. 2. ^{uidetur de anima}
 in parte est recipere cum abiectione disconuenientis ut cum sana-
 tur quis sanitate recepta et uicta equitudine. 3. in parte passio re-
 ceptis disconuenientis conuenienti abiectione ut cum quis sanitate abie-
 cta infirmitatem recipit, et iste ultimus est magis proprius modus pas-
 sionis, quia quid sicut ad agentem trahit in quo passio consistit. passio
 quod sicut in inuenit in anima. sed alijs duobus non ei impeditur in
 actus quod sicut quando transmutatur in corporalem sicut in
 sicut. et inde in ista dicta, tristitia magis proprie dicitur passio quod tristitia
 Ad. 1. An quod anima sicut sit composita ex materia sicut in aliquid pa-
 tentia ad recipiendum et sicut nata est pati sicut potius sicut

Ar. 2. et 3. Patet ex dictis ~
 Ar. 2. Vm passio magis sit in parte appetitiua
 quod in apprehensiua?
 Et uidetur quod in appre-
 hensiua. 1. quod non uidetur posse pati appetiti-
 ua

Summula 2. ~~Thema~~

na nisi precedente passione in apprehensiva. 2^a q^z passiva 1^a.
passiva est magis activa, q^z minus passiva. 3^a q^z passio animi
fit tm transmutationem corporalem. hec autem magis in

affectiones seu
turbationes ->

est parti appetitus sensitivus, q^z apprehensivus etiam sensitivus
q^z vere instrum^{tu} corporali. Sed d^r est q^z Aug. 9 dicitur. dei
dic q^z motus animi gr^{ec}e passus seu passionis dicunt^r affectus
nes autem magis pertinent ad vim appetitivam / d^m q^z nomine
passionis importat q^z patiens trahat ad id quod est agentis,
cum q^z anima q^z vim appetitivam trahat ad res prout in se ipsis
sunt (v^o bonum et malum dicunt^r ee in rebus) primum appre
hensivam trahat res ad se tm intentionem (unde veteres
falsum dicunt ee in intellectu) patet q^z ratio passionis magis
invenit in appetitiva, q^z in apprehensiva / Ad. 1. Per q^z per
falsum r^{ati} attendit p^{er} accessum ad maxime vel summe tale. de
fectus v^o p^{er}cessum a perfecto, passio autem ad defectum per
tinet ut p^{er} se coniens r^{ati} existenti in p^ota. unde sequit^r q^z in
p^ota in animo s^{ed} apprehensiva minus inveniat de passionis

Ad. 2. q^z vis appetitiva di magis activa quata est magis principiu
exterioris actus. sed ex hoc ipso hec q^z sic magis passiva q^z magis
fere in rem prout ad extra et in se ipsa e / Ad 3. Per q^z utraq^z
illam virtus sic actus organi corporalis, adhuc tm magis habet de
pass^{iva} appetitiva q^z transmutatio corporalis p^{er} se ordinat^r ad ap
petitivam, et sic ira di ascendit sanguinis circa cor. sed ad ap

Duplex transmu
tatio corporalis.
s^{ed} realis, et in
tentionalis ->

prehensivam seu actus eius ordinat^r s^{ed} in transmutatio
p^{er} access^u puta si oculus dissolvat ex vehementiam visibiles, nisi
loquamur de transmutatione sp^{irit}uali organi qua recipit int^{er}
tionem rei visibiles, sicut enim posse invenit in actu appre
hensivus virtutes sensitivus, sicut in primo dicitur est ->

aut aliud
simile ->

Ar. 3. Vm passio sic magis in appetitu sensitivo
q^z in intellectu qui dicitur voluntas.

Sicut q^z ex equo sic in intellectu. i. q^z dicit Dion. 2. cap. de
div.

divinomin. q. Hierotheus ex quadam diuiniore inspiratione //
 doctus e. n. n. solum dicens, sed et patiens dicit. Sicut modi autem //
 passio diuina non potest esse nisi in appetitum intellectuum //
 q. 2. q. obiectum appetitus intellectui est fortius (q. sensitui) //
 q. est bonum uniuersale, q. fortius agit et excedit fortius ap- //
 petitus intellectuius patit. 3. q. gaudium et amor etiam an- //
 gelus et deo attribuitur. Sed dicit Damascenus lib. 2. c. 22 //

dm q. ras transmutatis corporales magis proprie ut patet
 inuenit in appetitu sensitui q. in intellectu, et p. consequens
 magis proprie etiam est in eo ras passionis. Ad. 1. R. q. passio
 diuina ubi idem q. coniunctus ad diu. p. amorem s. b. sine transmu-
 tatione corporali. Ad. 2. q. appetitus sensituius est magis passi-
 uis etiam si eius obiectum sit minus altius, magnitudo autem
 passionis et ab agente et a dispositione patientis dependet. Ad
 3. q. rationa passiuum ut dicit Aug. 9. De ciuit. dei attribuitur
 deo et angelis et etiam appetitui intellectu p. p. per quandam op. //
 similitudinem, non p. per affectionum infirmitatem //

C. 23. De differentia passionum ab inuicem
 in quatuor articulis diuisa

Ar. 1. Vm. passiones que sunt in concupiscibili sunt
 diuersa ab his que sunt in irascibili.

Sed et q. omnes sunt in concupiscibili, q. ut dicit philosophus in 2 //
 ethic. passiones anime sunt quas sequuntur gaudium et tristitia
 Sed autem sunt in solo concupiscibili. q. 1. 2. q. gla. Hieronimitu
 f. c. 13. malis. in irascibili inquit possideamus odium uitiorum. Sed
 odium etiam esse in concupiscibili inquit in eo est amor uitiorum
 et contraria // priat. q. eadem passio est in utroque appetitu. 3. q. bonum et malum
 uersant circa sunt obiecta passionum utriusque appetitu, q. hinc eadem passiones
 q. pass. et alij distinguunt obiecta. Sed dicit q. diuersarum passio-
 num sunt specie distincti. q. et pass. irascibilis et concupiscibilis. dm
 q.

Summula d. Thomae

potentia

q. diuersae pot. hēnt diuersa obiecta. et inde q. pass^{es} diuersarū
 potarum ad diuersa etiam obiecta terminantur. imo multo ma-
 gis pass^{es} diuersarum potarū specie differunt, maior enim distinctio
 obiectorum requiritur ad diuersificandam potarū speciem. q. ad
 diuersificandam speciem passionum uel alium. Obiectum
 q. concupisibilis appetitus est bonum uel malum simpliciter uel / sensibile
 prout, quod est delectabile uel dolorosum; prout uero habet ra-
 tionem ardui uel difficultatis ad prosequendum uel fugiendum
 est obiectum pot. irascibilis, unde tristitia, amor, gaudium
 et odium sunt pass^{es} concupisibilis / audacia u. timor spes, et
 Suiusmodi sunt pass^{es} irascibilis. ac p. inde passionet utriusq.
 appetitus specie in se ipsas distinguunt. Ad. 1. Qu. q. passionet
 irascibilis ordinant ad passionet concupisibilis. et ad hoc ut
 concupisibilis ablati impedimentis in suum obiectum tendere possit
 Ad. 2. Qu. q. Hieronymus attribuit odium irascibili minus
 proprie propter impugnationem quam facit. Ad. 3. q. excepto
 q. bonum hēt aliquam difficultatem ad adipiscendum. uel
 malum ad fugiendum repugnat concupisibili; ac p. inde con-
 tituenda sunt alia pot. ab ea specie distincta uel irascibilis.
 Ad. 2. Vm. contrarietates passionum irascibilis
 sunt sm. contrarietatem boni. & mali?
 Et uidet q. hic i. q. pass^{es} concupisibilis ad quas ordinantur
 contrariant nisi sm. rationem boni et mali; ut patet in odio
 et amore / 2. q. hēt motus a termino sic pass^{es} ab obiecto
 habent contrarietatem. obiectum autē pot. appetitus inest
 in bonum et malum q. / 3. q. ut dicit Avicenna. 6. de nat. lib.
 pass^{es} causant tm. accessum et recessum, ad bonum s. et
 a malo. q. / Sed 2. est q. timor et audacia sunt respectu aliquorū
 et eorūdem malorum. Vm. q. pass^{es} est quodam motus ut dicit
 in 3. phys. contrarietas autem motuum et motuum altē
 dicit

die vel tm accessum et recessum ab eodem termino, puta ad
 esse in gnrate et recessum ab esse in gnrate et hoc est ad
 trarietas mutabilium: contrarietas uo gnrata instrumentis
 siderat ex parte termini ad quem, sicut de albatis et nigre
 factis contrariant qz altera ad album, altera tendit ad
 nigrum. Sic igitur in passionibus aqz duplex contrarietas inue-
 nit, una tm contrarietatem obiectivam, alia tm accessum
 et recessum ab eodem termino. in passionibus quidem non
 possibili inuenit i contrarietas tm, qz eius obiectum e bonu
 uel malum sensibile absolute. bonum autem semper hiet rationem
 termini ut ad quem, malum uo ut a quo. et sic pass concupis-
 cibilis respectu boni sunt amor, desiderium, gaudium, respectu mali
 fuga, abominatio, tristitia; Sed passiones irascibiles uersant
 et bonum ut arduum e ac difficile, ac inde in eis utraqz ex die
 tis contrarietas inuenit, obiecti sicut quatuor ^{sunt} bona et mala, et
 quatuor ad idem bonum aut malum est accessus aut recessus tm
 rationem ardui quod detinet aut in quod tendit ut quis euadat
 subiecti nem alterius mali ut patet in spe et desperatione
 audacia et timore. et per hoc patet responsio ad obiecta

Ar. 3. Vm sit aliqua passio anime non ha-
 bens contrarium?

Quid est qd dicitur qz ut modo dicebamus tam que sunt in concupis-
 cibili, qz que in irascibili habent contrarium / 2o qz passio mi-
 cuius obiectum e bonum contrariatur passio cuius obiectum est ma-
 lum / 3o qz si e tm accessum contrariatur a recessu, et passio
 tm accessum et recessum sunt ut diximus. Sed est qz nulla
 passio anime contrariatur irqz uel dicitur in 4 et dicitur. Dm qz lingue
 care e in passione irqz qm non habeat contrarium, neqz tm accessu, ad fugiendum ha-
 et recessum qz causat ex malo difficili iam iniacente cui hinc bene non potest. qz
 uitio causat tristitia, si inuadit ^{malum letium} ad fugiendum ira / neqz etiam iam ponit malum
 ex ut presentis uel pre-
 teritum

malum ex concupisibili; sic igitur patet q. in concupisibili
 li sunt tres coniugationes passionum. scilicet amor et odium
 desiderium et fuga; gaudium et tristitia. Similiter in iras
 cibili sunt tres. scilicet spes et desperatio, timor et audacia, et
 ira cui nulla passio opponitur, sunt q. omnes passio^{es} specie differen
 tes quindecim, sex in concupisibili, et quinq. in irascibili; sub
 quibus omnes animae passionis continentur. s. ph. q. pat. s. ad ob
 iecta.

Q. 24 de Bono & malo in anime passionibus in 4 ar. diuisa

Ar. 1. Dm bonum et malum morale possit in passio
 nibus anime inueniri.

Et uidetur q. no. i. q. passionis sunt hominibus uoluntatis et es
 morale autz e proprium hominis. ut dicit Ambrosius. super lucam, 2. q. q.
 bonum uel malum morale est in rationem ut dicit d. n. c. 4. de di
 uina nom. passio autem sunt in appetitu sensitivo / 3. q. dicit ph.
 in 2. ethic. q. passionibus non laudamur, neq. vituperamur. q.
 sed dicit Aug. 14. de ciuit. dei. Dm q. passiones anime possunt
 dupliciter considerari uno modo s. in seipsas; alio modo que subia
 cent imperio rationis et uoluntatis, et hoc e secundo inuenitur in
 eis ratio boni et mali morales (imo et in aliis membrum ex
 teriorem que magis distant a ratione et uoluntate q. appetitus)
 diuine autem uoluntatis ex eo q. a uoluntate imperantur uel
 ab ea no. prohibentur. Ad argum. patet solutio si considerentur
 dicta in corpore istius articuli.

Ar. 2. Vm omnis passio anime sit mala morale.
 et uidetur q. sic. i. q. Aug. 9. de ciuit. dei. dicit q. quidam uiscant
 eas morbos, aut animi perturbaciones. 2. q. damascenus dicit
 q. opaco que e s. naturam motus est, que autem preter na
 turam passio est, et peccum diaboli ponit in eo q. fuit preter natu
 ram q.

Summula d. Thome

3° q^o inducunt ad peccatum. Et sic Roman. 8. dicunt pas-
siones peccatorum, q^o. Sed 2° est Aug. 14. de civitate dei, cum
dicit q^o rectus animus has pass^{es} moderat^{as} et regit, habet. Dm^g
q^o Stoici dixerunt omnes passiones esse malas, peripateticus
vero, non omnes, sed moderatas potius esse bonas, in re
autem force aut parva aut nulla est differentia Stoici enim
non discernebant inter sensum et intellectum, neq^{ue} inter
appetitum intellectivum et sensitivum, ac peris non discer-
nebant pass^{es} animi, a motibus voluntatis, sed omnem ra-
tionabilem motum appetitus partis vocabant voluntatem
passiones autem vocabant motus egredientes extralimites
rationis, et hinc sicut adscriptum Tullius. 3. de Tuscul. quest.
invenienter improbat peripateticum suam. Et inde
patet Responsus ad. 1. Ar. 2. q. 13. in pass^{ibus} animi aliquid ad-
dat aut minuat in subtilem aut diastabilem de naturali mo-
tu cordis. t^u non op^{er} q^o semper passus declinet a naturali ord^{ine} ratio-
nis. Ad. 3. patet. q^o pass^{es} possunt esse in ordinem aut preter ord^{inem}
rationis.

Ar. 3. Vm passus addat aut diminuat ad bo-
nitatem vel malitiam actus?

Et videtur q^o diminuat q^o omnis impedit iudicium rationis et
hinc innuit Tullius in catilinariis. 2° q^o altus hominis quod
des timore est melior, ad ysa. 5. sed deus et etiam angeli in-
ferre pass^{es} ut innuit Aug. 9. de civitate dei. q^o 3° q^o minus peccat il-
le qui peccat ex passione, q^{uam} qui ex industria, q^{uod} et minus bonum
operabitur sine passione, q^{uam} cum illa. Sed 2° est Aug. 9. de civitate dei
dicens q^o passus misericordie deservit rationi. Et d^{icitur} Dm^g q^o iuxta
Stoicos passiones animi ut pote male, peris diminuant bo-
nitatem moralem actus, et hinc esse verum si passiones animi
solum essent inordinati motus appetitus sensitivi, sed cum hi a
ratione ordinari et dirigi possent in bonum, sicut et alius mem-
brum exteriorum, imo multo melius ad profectum boni mo-
ralis

ralis continent moderatę passionem animę iuxta illud quod dicitur
 ps 83. cor meum. sicut appetitus intellectualis, et carnis mea. i. sen-
 sitivus exultaverunt in decem vinum. Ad. 1. R. q. passio
 antecedens iudicium rationis minuit de bonitate alij moralis
 sed si sequatur dictum iudicium primum redundans est signum
 incertitudinis et bonitatis insipientis, q. p. ad superioris motu suo
 trahit partem etiam inferiorem; si vero sequatur primum elec-
 tivum, quando sicut homo eligit aliqua affectu passione ut pro-
 prius opere cooperante appetitu sensitivo, sic passio animę
 addit ad bonitatem aliorum. Ad. 2. q. in deo et angelis non
 est appetitus sensitivus. Ad. 3. R. q. passio tendens in malum
 procedens iudicium rationis diminuit peccatum, sed consequens
 aliquo modo dicitur modum auget ipsum vel signat augmen-
 tum eius.

Ar. 4. Vm aliqua passio sit bona & mala ex sua spe.
 et videtur q. nō q. esse sicut rationem accidit passio q. ipsa est in
 appetitu sensitivo, et nihil quod est accidens potest dare speciem
 q. nulla passio ex sua spe est bona vel mala moraliter, cum tunc
 attendat sicut rationem / 2° q. passiones habent speciem ex obiecto
 iam q. sequeretur q. passio quorum obiectum est bonum ut amor spes
 et desiderium semper essent bonę, ille v. quorum obiectum est
 malum, ut odium, timor, et tristitia semper essent malę, quod
 est falsum / 3° q. omnis species passionum invenit in brutis.
 Sed est Aug. 9. dicitur. loquens de misericordia, et Philosophus
 2. ethic. de reverentia. Vm q. passiones sicut et alia pertinent
 ad genus moris sicut etiam obiecta dicunt ordinem ad rationem
 non v. si sicut tuam naturam ut sunt entia naturalia considerentur.
 Ad. 1. R. q. procedit de passio aut appetitu in specie nature, et nō
 ut subordinantur rationi. Ad. 2. concedit si intelligat de vero bono
 et de vero malo quātq. accidit vel recedit ab eis. Ad. 3. q. in brutis
 appetitus nō subditur rationi. in eis tñ est quędam moralis boni simili-
 tudo

Summula D. Thomae

habeat quatuor nati & stimatua rasi in superiori s3 diuina sub
hinc

Q. 25. De ordine passionum ad invicem
in quatuor articulos diuisa.

Art. 1. Vm passiones irasubiles sint priores q3 pass
concupisubiles vel econtario

Et videtur q3 irasubiles sint priores. i. q3 bonum arduum quod
e irasubiles obiectum e supremum et primum / 2 q3 irasubi
lis hinc se ut remouent psubens ad concupisubilem et ut
mouens ad motum. Item passiones sunt priores. 3 q3 gaudi
um et tristitia que sunt pass concupisubiles consequunt ad
pass irasubiles. ut dicitur plus q3 et sic q3 ex punitone ire sequit
delectatio. Sed 2 est q3 passiones concupisubiles respiciunt bonu
absolutum, passiones autem irasubiles bonum intractum s3
arduum. q3 ille sunt priores. Vm q3 in passionibus concupisubi
lis inuenit aliquod pertinens ad quietem ut gaudium et trist
te aliquod pertinens ad motum ut desiderium. Sed in passionibus
irasubiles solum inuenit quod pertinet ad motum. et ratio est
q3 illud in quo iam quiescit. ratio hinc rationem ardui. quia u
est prima in intentione q3 e finis motus sed posterior in execu
tione. passiones q3 concupisubiles que important quietem in bono
sequunt ad passiones irasubiles sed executionis. que u impo
tant quietem in malo ut tristitia est inter duas pass irasubiles
timorem s3 precedentem. et motum ire qui ex ea sequit. Sed
passiones concupisubiles que important motum sunt priores q3
passiones concupisubiles irasubiles. spes enim supra desiderium
addit quendam conatum et sic patet q3 passiones irasubi
lis et principium hinc a passionibus concupisubiles et in ipso ter
minant. Ad. 1. Per q3 obiectum concupisubiles in hinc aliquid
oppositum. sed commune arduo. et sic est prius et ex econtario pass
Ad. 2 q3 procedit de passionibus concupisub ad quietem p // et
tinentibus ut dictum est

in bono. s. in malis

Ar. 2. Vm amor sit prima passio concupiscibilis?

et videtur quod non sed concupiscentia a qua denominatur concupiscibilis. 2° quod amor dicit unionem & delectationem. et concupiscentia est via ad unionem & prior amore. 3° quod delectatio quandoque est causa amoris & erit es prior. Sed est Augustinus de ciuitate dei dicens quod omnes passiones ex amore causantur. Dicitur quod obiecta concupiscibiles sunt bonum et malum. bonum autem est prius malo cum malum sit prius boni, et sic passio cuius obiectum est bonum est prior suae passio opposita et uincibilium habeat rationem finis qui prior est in intentione posterior autem in executione accipit de motu ad bonum in executione ab amore incipit et desiderium tendit ut quiescat in gaudio, aut delectatione, sed in ordinem intentionis est ad quod a gaudio uel delectatione intentio procedit. Ad 1°. Per quod licet in nomine aliquid, tamen quomodo bis innotescat qui causas perfectas ut in plurimum innotescit magis inter omnes autem passiones concupiscibiles, magis sensibilis est concupiscentia et ideo ab ea priora denominatur. Ad 2°. quod amor importat unionem affectiuam, gaudium autem delectationem unionem realem ad quam ab amore per desiderium peruenit. Ad 3°. quod delectatio causat amorem in quo est prior in intentione.

Ar. 3. Vm spes sit prima inter passiones irascibiles?

videtur quod non. 1° quod ab ira denominatur quod illa est prior. 2° quod magis sic de ratione ardui malum praesens dicitur, quod de proprio auda et ad hoc magis in praesens quod est proprium ire. 3° quod spes est prior, quod timor et desperatio dicuntur recessum a termino, quod spes prior, quod audacia et spes quae dicuntur accessum ad terminum. Sed 3° est quod spes est propinquior amori quae est prima omnium passionum. Dicitur quod passiones irascibiles important motum in aliquid in irascibile autem ex presentia boni non dicitur aliqua passio ut delectatio est, sed ex presentia mali causal ira, quae via generatur est ut timor passio in irascibiles; nec et alias autem passiones irascibiles.

fuerunt

excitati

Summiū d. Thomæ

bilis, que impitant in tunc consequentem amorem vel
 odium boni vel mali; oportet q. passiones quarum obiectum
 est bonum, sicut spes et desperatio, sint priores passibus
 quarum obiectum est malum. Sicut audacia et timore, ita tri
 q. spes est prior desperatione q. spes est motus in bonum. Despe
 ratio autem recessus a bono, audacia autem sequit spernit
 rit, et timor desperationem / ira u. consequit audaciam. V
 patet q. spes est prima inter passiones irascibiles. et si ordine
 omnium passium via generationis sure uelimus, primo occur
 runt amor et odium, 2° desiderium et fuga. 3° spes et despera
 tio, quarto timor et audacia, 5. ira. 6° et ultimum gaudium
 et tristitia, que sequuntur ad omnes passiones ut di in. 2. ethic.
 ita tri q. amor prior odio. et desiderium fuga, et spes despera
 tione, et timor audacia, et timor q. tristitia, nec ex predictis
 colligi potest. Ad. 1. Quod q. ira est effectus aliarum passionum
 ides ab ea tanq. a radice denominat pos. / Ad. 2 q. bonum et
 non arduum est ratio accedendi uel appetendi et ides spes que
 directius respicit bonum est prior. Ad. 3. q. appetitus primus et
 p se mouet in bonum, et ex hoc causal q. recedat a malo, ppor
 tional enim motus appetitus partis, non quidem motus natu
 ralis, sed intentionis nature, que per prius intendit finem q. 3
 remotionem contrarij, que non querit nisi ppter adfectum
 firmis.

An 4. Vm ista sint principales pas
 siones gaudium, tristitia, spes
 et Timor?

Cuius q. non primo q. Augustinus 14 de ciuit. di
 Locs spei, ponit cupiditatem. 2° q. secundum or
 dinem intentionis gaudium et tristitia sunt prin
 cipales et sicut, et in ordinem generationis aut conse
 cu

cutionis solus amor est principalis / 3.º qz ex spe
 nascit audacia, et ex desperatione timor, ergo spes
 et desperatio sunt principales tanqz cause, aut spes
 et audacia tanqz sibi affines. / Sed contra est Boe-
 tius lib. de consolatione / Dicendum qz gaudiu
 et tristitia sunt principales passiones qz sunt fina-
 les et completive simpliciter respectu omnium pas-
 sionum, timor autem et spes sunt completive rñ
 simpliciter sed in genere motus appetitivi ad aliquo
 ad ^{bonum futurum} appetendum uel ^{malum} fugiendum, relique autem pas-
 siones ad has reducunt, nam respectu boni, motus in-
 cipit ab amore, et per desiderium terminat in spe
 respectu uero mali incipit in odio, et procedit ad fugam
 et terminat in timore / Ad 1.º R. qz Aug ponit de-
 siderium aut cupiditatem hinc spei, qz utraqz est
 de bono futuro / Ad 2.º qz dicuntur principales secun-
 dum ordinem intentionis, ut dictum est, nec potest
 esse instantia nisi de ira, qz tamen rñ est passio
 principalis sed quidam effectus audacie. Ad 3.º qz
 desperatio dicit recessum a bono, audacia accessum
 ad malum, quorum utrunqz est per accidens, ac pro-
 inde non sunt passiones principales, sicut neqz ira.

in bono uel
 malo iam ad-
 epto et presen-
 ti.

Questio 26. de Passionibus
 anime in specialib. et pri-
 mo de amore in quat-
 tuor articulis di-

~ uisa 2

~ 11. Ar. 1. Vm amor sit in concupiscibilib.

Summula d. Thomae

¶ Unde q. non q. sapiens d. dicit hanc. scilicet
sapientiam amari, at appetitus sensitivus non
potest tendere in sapiam que est quid spiritua
le. ergo | 2. q. amor videtur esse idem cum qua
libet passione ut innuit Aug. 14. dicitur. ubi inter
alia dicit q. amor fugiens, quod adversat timor
est. sed non omnis passio est irascibilis, et
patet q. timor est irascibilis. ergo et amor est.
3. q. amor naturalis quem ponit Dionis. 3. cap
dedic. non. magis videtur pertinere ad vires na
turales. quae sunt anima vegetabilis. ergo.

Sed contra est philosophus in 2. topicorum
dicendum q. amor est aliquod ad appetitum per
tinetis cum veriusq. obiectum sit bonum et q. est
triplex appetitus. scilicet alius naturalis consequens
apprehensionem non appetentis. sed irascibilis
naturam. alius consequens apprehensionem appe
tentis non ex iudicio liberi sed ex necessitate. et ali
us consequens liberam apprehensionem et iudici
um appetentis scilicet intellectivus seu rationa
lis. sic etiam est amor naturalis seu naturalitas
tas que est principium ~~tendendi~~ motus appetentis
ad id in quod tendit. et complacencia appetitus sensitivi
¶ Insistentia seu aptatio ad bonum; que dicitur amor
sensitive. et intellectivus et pertinet ad concu
piscibilem, q. dicitur per respectum ad bonum abso
lute et non per respectum ad arduum. quod est
obedire irascibilis |

Ad. i. R. q. procedit de amore intellectivo vel rati
onalis. Ad

A
scilicet sensiti
vus in brutis

Ad. 2. q. amor est timor. aut tristitia est non essen-
tialiter. sed causaliter / Ad. 3. q. amor naturalis
in omnibus viribus. et potentijs anime. et partibus
corporis. immo in omnibus rebus reperit. q. omnia
appetunt id quod convenit suę nature. ut dicit dionis.
ms. cap. 4. de div. nom.

Art. 2. Vm amor sit passio?

¶ videtur q. non q. est virtus. ut dicit dionis. 4. cap. de
div. nom. / 2. q. s. in Augustinum est unio aut nexus
ergo magis est relatio / 3. q. ut dicit darnase. lib. 2.
passio est motus. amor autem magis est principium
ipsius motus / Sed contra est Philosophus. 3. eth.
Vm q. passio est effectus agentis in patiente, appeti-
bile autem causat primum complacentiam seu con-
tinentiam in appetitu. ~~ergo~~ et illa est amor. ex qua
oritur motus desiderij qui mediante tendit in ip-
sum appetibile ut in eo adeptus quiescat. et proin-
dedicit in. 3. de anima q. motus appetitivus ter-
minatur per agere. ex quo sequitur q. amor est passio pro-
prie quidem s. sit sensitivus ~~et in concupiscibili~~
communiter autem. et extenso nomine secundum
q. est in voluntate / Ad. 1. R. q. amor ut dicitur a
dionis virtus in quantum est principium motus
vel actionis / Ad. 2. q. amor est unio causaliter
et sic dicitur a dionis virtus unitiva. et philosophus
dicit in. 2. politic. q. unio est opus amoris / Ad. 3. R.
q. amor ut si non nominet motum appetitus tendentem
in appetibile, nominat tamen motum, qui appeti-
tus ⁱⁿ ~~in~~ ab appetibili; ut ei appetibile complacere.

et ex hoc sequitur
in concupiscibili

in concupiscibili
si.

Ar.

Et videtur quod non quod habitus qualis est amicitia. non
 potest esse diuisina passionis. qualis est amor. / 2°
 nihil diuidit per id cum quis ponit in numero. quod
 homo et animal non sunt duo, at concupiscentia
 est alia passio ab amore, ergo / 3° secundum phi-
 losophum in 3. ethic. triplex est amicitia scilicet
 utilis. delectabilis et honesta, sed amicitia utilis
 et delectabilis habet concupiscentiam. ergo concu-
 piscentia non debet diuidi contra amicitiam. Sed
 contra est quod quaedam dicimus amare (N. g. vinum)
 quod ea concupiscimus. ad quod non habemus amicitiam
 am ut dicitur 3. ethic. / Dicendum quod amare est velle
 alicui bonum. Unde motus amoris tendit in bonum
 quod quis vult sibi vel alij, et iste est amor concupis-
 centie, et secundum quod; et tendit in illum cui vult
 et bonum et talis est amor amicitie et simpliciter
 sicut enim est ens simpliciter; et secundum quod, vel
 in alio, ita et bonum, quod cum ente conuertitur.
 Ad 1. R. q. amor non diuidit per amicitiam. et
 concupiscentiam. sed per amorem amicitie et concu-
 piscentiam. et per hoc patet ad 2. / Ad 3. q. amicitia
 utilis. vel delectabilis in quantum tractat ad a-
 morem concupiscentia deficit a ratione vera amicitie
Secus si aliquid utile. vel delectabile vult aliquis,
amico non referens illud ad propriam utilitatem, aut
delectationem.

Quæstio 27. de causa amoris

in quattuor articulos diuisa

Art. 1. Vn bonum sit sola causa amoris?
 et videtur quod non. quod bonum idem est causa amoris quod

Summula d. Thomae

amat. sed etiam malum amat iuxta illud psal
qui diligit iniquitatem est. ergo | 2. q. Ar. 2 Rhetor
dicit q. eos qui mala sua dicunt, amamus | 3. q. di
onis. 4. c. deditur. non. dicit. q. non solum bonum
sed etiam pulchrum est amabile.) Sed contra est Aug.
3 de trinit. / Dicendum q. bonum est proprium
amoris obiectum. et per consequens propria amoris
causa, quia movet appetitum ut in amabile ferat;
Ad. 1. Rr q. malum amat sub ratione boni. et sic ah
quis amor est malus in quantum tendit in aliquid qu
od non est simpliciter verum bonum) Ad. 2. q. dice
re et fateri malum suum est bonum, in quantum
excludit simulationem, et fictionem / Ad. 3. Rr
q. pulchrum est ^{idem cum} bonum sola ratione differens ab eo
bonum enim dicit id quod simpliciter complacet
appetitui. pulchrum autem id cuius ipsa apprehen
sio placet; et in cuius aspectu et cognitione etiam qui
etiam appetitus sicut et in bono.

Ar. 2. Vm cognitio sit causa amoris?

Sciunt q. non. q. scientia amant cum non dicunt cog
noscent. q. cum cognoscunt. iam tenent et sciunt
ut dicit Aug. lib. 33. qq. | 2. q. alias non posset a
liquod plus amari q. cognoscere. at deus in hac vi
ta plus amat. q. cognoscere, ergo | 3. q. in omnibus
rebus ut dicit Dionis. deditur. non. inveniunt amor. sed in
in omnibus inveniunt cognitio. ergo / Sed dicit August.
10 de trinit. / Dicendum q. bonum est causa amoris
per modum obiecti. bonum autem non est obiectum ap
petitus nisi prout est apprehensum. ac prout de cognitio
est causa amoris, ea ratione, quia et bonum. | Ad. 1. Rr
q.

(Sciunt per se
ipsum ~)

q. qui querit scientiam, aliquo modo eam cognoscit
 scilicet vel in effectu, vel quod audit eam laudari. hoc
 autem non est eam scire aut tenere. Ad. 2. dicitur
 q. cognitio pertinet ad rationem cuius est desiderata con-
 iungere, et coniuncta dividere. Sed amor est in appe-
 titu, qui tendit in rem prout est in seipsa, et propte-
 rea ad perfectionem amoris sufficit q. res prout in se ap-
 prehendit amet ac ~~per~~ subito deus in hac vita per-
 fectius amat q. cognoscit, sicut et scientia antequam
 acquirant. Ad. 3. q. amor naturalis etiam causa
 est ex cognitione non amantis, sed influentis na-
 turam, ut diluuntur.

Ar. 3. Vm similitudo sit causa amoris.

Indicet q. non primo q. est causa odij unde prop. 3.
 dicit q. inter superbos semper sunt iurgia. et philoso-
 phus 3. ethic. dicit q. similes corrumpunt ad invicem
 ergo. 2o q. sepe quis amat in alio quod ipse non

ut dicit / Sed esse, ut puta amat similitudinem, qui talis esse non
 Aug. 4. co / vult / 3. q. quiis amat id quo indiget ut infirmus
 fess.

sanitatem, cui ut sic est dissimilis, ergo contra. est.
 3. q. philosophus in 2. rhetor. dicit q. beneficos in res-
 pecuina ~~est~~ salutem amamus, et similitur eos.
 qui circa mortuos servant amicitiam omnes dili-
 gunt, non autem omnes sunt tales, ergo simili-
 tudo non est causa amoris, magis q. dissimilitudo.

Sed contra dicit eccl. 2. omne animal diligit seip-
 simile. Dicendum q. similitudo in re actu a plurib;
 possessa (ut puta inter duos homines aut duo actuali-
 ter alba) est causa amoris amicitie. Similitudo au-

q. ut sic sunt /
 quodammodo
 unum. in illa
 forma illa

tem in re quam quis actu habet causat amorem et
 cupiscentiam in eo qui illam habet tantum in poten-
 tia et uel inclinatione. sicut graue existens ex-
 tra suum locum diligit graue existens in centro, ob
 propriam utilitatem, in amore enim concupiscentia
 amans proprie amat se ipsum. Et quoniam unus
 quisque est magis sibi unus (ue pote in substantia)
 quam alteri amat se magis quam alterum, et proinde si
 impediatur ab aliquo bono, ab eo qui habet cum eo
 similitudinem alicuius forma efficitur ei odiosus
 non in quantum similis est, sed in quantum proprium
 boni impeditiuus. Et ex hoc patet solutio ad. 1.
 Ad. 2. Res quae ubi est bonum similitudinis secundum
 proportionalitatem, nam sicut se habet alius ad
 hoc quod in alio amat, ita ipse se habet ad hoc, quod
 in se amat, et sic bonus carbor amat bonum s.
 eriptorem. Similiterque habet, quod ei conuenit se-
 cundum suam artem. / Ad. 3. quod firmus est simili-
 tus in potentia ad alium sanitatis. / Ad 4. Res simili-
 licet. Et quod quamuis non omnes habeant illas uir-
 tutes completere et in habitu, habent tamen illas
 secundum quasdam terminales rationes, propter
 quas, qui non habet virtutem diligit virtutem
 tanquam suae rationi naturae conformem.

Ar. 4. Vn aliqua passionum anima
 sit causa amoris?

Et uidetur quod sic. quod B. ethic. dicit quod aliqui amant pro-
 pter delectationem, et delectatio passio quaedam est.
 Et quod quosdam amamus propter desiderium, quod sui
 licet

Sicut ab eis expectamus etc. / 3. q. August. so de
 trin. dicit, q. cum speramus in rebus amamus res. ergo.
 Sed contra est August. 17. de civit. ubi asserit q. o
 omnes passiones ex amore causantur / Dm q. cum
 omnis motus vel quies in aliquo procedat ex alij
 qua aptatione, vel conaturalitate in illis unij
 versaliter nulla alia passio potest esse causa omnis
 amoris; contingit tamen aliquando aliquam pas
 sionem esse causam alicuius amoris, sicut et unij
 bonum est causa alterius. / Ad. 1. R. q. ad huc et
 illa delectatio procedit ex alio amore precedente rei
 amatae / Ad. 2. q. desiderium alicuius rei semper
 supponit amorem eius dem. potest tamen esse cau
 sa amoris alterius rei. sicut qui desiderat pecuni
 am, ex hoc amat eum a quo pecuniam accipit /
 Ad 3. q. ipsa spes est alicuius boni amati, quamvis
 ipsum ^{amorem} augeat q. delectationem causat, et deside
 rium fortificat.

Questio 23 de effectibus amoris in sex articulos diuisa

Art. 1. Vn vnus sit effectus amoris?

Indee q. non. i. q. compatitur secum absentia
 et sic Ap. postol. galat. 4. iuxta glossam. ut bonum
 scilicet se absentem gaudere. Sicut. ergo. / 2.
 q. amor nec causat unionem per essentiam. N.
 q. materis cum forma, accidentis cum subiecto, vel
 partes cum toto. q. sic ad diuersa in essentia non ha
 beret amor; nec causat unionem per similitudinem
 vel

Summula D. Thomae

vel generis vel speciei vel accidentis quam potest
 ab ea causare ut dictum est. ergo cum non det
 alia unio unio non est effectus amoris / 3. sensus
 in actu fit sensibile in actu. et intellectus in actu
 fit intellectivum in actu. non accedens in
 actu fit amatum in actu. ergo unio magis est ef-
 fectus cognitionis q̄ amoris / Sed 2. est Dion. cap
 4. de div. nom / Dicendum. q. unionem presentem
 realis rei amatae causat amor effectivus quatenus
 movet ad querendum eam. Unionem autem af-
 fectus causat formaliter q̄ ipse amor est talis uni-
 o vel nexus ut dicit August. 3. de trinit. et hinc fi-
 ne in amore concupiscentis in quo procedit appre-
 hensus concupiti tanq̄ pertinentis ad bene esse a-
 matoris. fide in amore amicitis quo quis ex appre-
 hensione unitatis amati ad amantem unde illud
 rium sicut sibi ipsi. V. amicus dr ab aliis alter
 ego. et dimidium animae amantis / Ad 1. Quod
 procedit de unione reali. quam requirit dilectio si-
 cut causam. desiderium autem est in reali absentia
 amati. amor vero in absentia. et in presentia /
 Ad 2. dicit q. est triplex unio ad amorem scilicet
 unio substantialis vel similitudinis et haec est cau-
 sa amoris. et unio secundum captationem affectus
 quae essentialiter est ipse amor. et tandem est unio
 realis quam amant querit de re amata et haec u-
 niō est effectus amoris. de qua Arist. in 2. politici
 Ad 3. q. amor est magis unitivus q̄ cognitio. quoniam
 am ^{per} hanc similitudinem rei cognite perficit. amor ve-
 ro facit q. res amata amanti aliquo modo uniativus
 ut dictum est

Ar.

Ar. 2. Vm̄ mutua inheſſio ſit effectus
- amoris.

Et videt q̄ non quidem non potest esse continens
ſed et contentum ſcilicet ut amatum in aman-
te et e conuerſo / 2. q̄ penetrare interiora alius
ius eſt ea diuidere. diuidere autem contenta po-
tius eſt ratio, q̄ appetitus / 3. q̄ cum amor ſit
ipſa veritas ſi eſt mutua. ergo ſemper amans redama-
t ab amato, quod conſtat eſſe falſum / Sed contra
eſt quod .i. Ioan. 4. dicit qui manet in charitate in
deus manet. et deus in eo, ergo & ſimili eſt. dicen-
dum q̄ huius effectus mutue inheſſionis poteſt intelli-
gi et quantum ad vim apprehenſiuam in quantum
amatum immoratur in apprehenſione amantis, et
amans ad interiora amati ingreditur ea diſquirendo.
Et quantum ad vim appetitiuam in quantum ama-
tum eſt in amante ſive preſens ſive abſens, per quan-
dam complacentiam interioris radicatum; et e conuer-
ſo amans eſt in amato in amore quodam concupſcen-
tia q̄ querit amatum in ſuperſicialiter. ſed perfec-
te ſabere, et in amore amicitie in quantum bonum
in alio amicum reputat ſicut ſua, factus uelut idem a-
mato. et ſic amatum etiam eſt in amante. Intelli-
git etiam iſta mutua inheſſio ſecundum viam reda-
mationis. in quantum ſe mutuo amant amici. Ad
1. dicit q̄ non inconuenit idem eſſe continens et con-
tentum diuerſo modo. ſicut genus continet in ſpecie
et e conuerſo / Ad. 2. q̄ effectus amoris ſubintrat ad
diſquisitionem rationis / Ad. 3. q̄ procedit de tertio mo-
do

Summula de Thome

do mentis inaccessio. qui non invenit in quolibet amore.

Ar. 3. Vm extasis sit effectus amoris?
Et videtur quod non. qz extasis est quedam alienatio
quam non semper patiuntur amantes. 1. qz amans
desiderat amatum sibi uniri. magis ergo trahit ad
se amatum. qz pergat in amatum extrase exiens.
3. qz sic amans (ut pote extrase exiens) magis
amat se semper amatum qz seipsum, quod patet ex
se falso. / Sed contra est Dion. cap. 4. dicitur. non
loquens de amore diuino. cuius quilibet amor est par
ticipata similitudo / Dicendum qz extasis patitur
quod est extrase poni. contingit et ~~secundum~~ secundum vim
appetensiuam. quatenus quis ad sublimiora eleuat
e. uel grad inferiora. N. qz per furiam aut amentiam
am deprimit. contingit etiam secundum vim appe
tensiuam. quando vehementer appetitus in aliquid
fert exiens ~~ad~~ quodam modo extraseipsum. et
primam quidem extasis facit amor dispositiue. se
cundam autem directe. in amora amicitie simpli
ter in amore concupiscentie secundum quod ~~quod~~
bonum amatum sibi ipsi querit. / Ad 1. R. quod
procedit de prima extasi. / Ad 2. qz procedit de amo
re concupiscentie. qui non facit extasis simpliciter
ut dictum est / ~~Ad 2. dicitur. quod nullus uult bo
na amici magis qz sua. etiam non uult bona~~ / Ad 3. R.
quod ille qui amat in tantum extrase exit in quantum
uult bona amici. non tamen uult bona amici magis
qz sua. nec per consequens alterum plus qz se diligit.

Ar. 4. Vm zelus sit effectus amoris?

et

Et videtur quod non quod zelus est contentio principis
 ut innumer. i. ad corinth. 3 / 2° quod obiectum amoris
 est bonum quod est communicativum sui. Zelus ve-
 ro non patitur consortium in amato. / 3. quod non est
 sine odio. ergo non minus est effectus odij quam amoris /
 Sed contra est Dion. cap. 4. de div. nomin. / Dicendum
 quod zelus procedit ex amoris intensione, intentus e-
 nim amor intendit excludere omnem id quod sibi re-
 pugnat. et hoc tam in amore concupiscentis in quo
 solet reperiri zelus invidiosus. quam in amore amicitie
 quod quis dicit zelare pro amico. et pro deo. ut 3. reg.
 19. et Ioan. 2. patet. / Ad 1°. R^o quod procedit de zelo
 invidiosus / Ad 2° non contravenit amata. sed pro
 re amata contra impedimenta ipsius / Ad 2° R^o
 quod bonum amatum in quantum est communicabile amati-
 ti. et inde est quod omne illud quod impedit perfectionem
 sui communicacionis efficit odiosum / Ad 3° quod illud
 etiam odium zelo admixtum ex amore procedit quod ni-
 hil amans repellere ea, quae repugnant amato.

Ar. 5. Vm amor sit passio lesiva amantis.

Et videtur quod sic. quod facit languere ut dicitur. cant. 2 /
 2° quod in cantibus etiam anima dicitur liquefacta pro
 amore. et liquefactus resolutus quaedam lesiva et
 corruptiva est. / 3° quod fervor causat ex amore ut
 dicitur Dion. cap. 7. de div. nomin. et cant. 3. Lampades
 eius sicut lampades ignis, et excessus in caliditate
 corruptivus est / Sed contra est Dion. cap. 4. de div.
 nomin. ubi amoris conservationem amantis attribuit.

Dicendum quod cum amor sit captatus ad bonum si
 bonum sit conveniens amanti perficit illum. sicut in
 corde

Summula d. Thomae

formaliter ac
cepto.

• Sed et deteriorat, ut amor peccati. ^{sic} ut dicit Osee 9.
et hoc dicitur sic deo quod est formale in amore ex par-
te appetitus, quantum enim est ex parte illius, quod
est materiale in amore, quod est passio aut im-
mutatio aliqua corporalis quandoque legit propter
excessum immutationis organi corporalis. Ad
argumenta R^a q. amoris attribui possunt quatuor
effectus proximi. scilicet liquefactio pellens conge-
tionem. et duritiam ut subintret bonum amatum.
fructus seu delectatio in bono presenti, quod si fuerit ab-
sens sequuntur duae passionis scilicet languor sive tris-
titia, et intensum desiderium sive fervor de con-
tione amati. ut dicit Tullius 3. de trisularis qu-
estioibus. In passione autem amoris consequuntur
aliqui effectus sui proportionati secundum immuta-
tionem.

Ar. 6. Vm amor sit causa omnium. que
amans agit?

• Evidet quod non quod amor est passio, sed non omnia a-
git homo ex passione, immo multa ex electione, et
ignorantia ut dicit in 5. ethic. 1. 2. quod appetitus est
principium motus ut dicit in 3. de anima. ergo om-
nia agit ex amore. alie passionis appetitus partis
erunt superflue 1. 3. quod quaedam fiunt ex odio, ergo.
Sed contra est Dion. cap. 4. de div. nom. / Dicendum
quod omne agens agit propter finem. finis autem est
bonum desideratum, et amatum. Et per consequens
omnia agentia quocumque illa sint, agunt semper ex
aliquo amore / Ad. 1. R^a q. procedit de amore pro
ut

Ut est passio in appetitu sensitivo, nos autem loquimur de amore communiter sumpto, secundumque etiam naturalem complexionem, cum dicitur in 4. de anima, Ad 2. q. omnis actus quae procedit ex aliqua passione tanquam ex causa proxima, procedit etiam ex amore si autem ex causa prima; unde aliae passiones non superflue sunt. Ad 3. q. etiam odium ex amore causatur.

Questio 29 de odio in sex art. divisa

Ar. 1. Vnde causa et obiectum odij sit malum?

Et videtur quod non. quia omne ens ut si est bonum ergo nulla res bona habebit sed tantum aliquis eius defectus quod videtur esse falsum. 2. quia sic omne odium licet potest contra malum esse laudabile. 3. quia nil est si simul bonum et malum, et tamen idem solet esse huic amabile et alteri odibile. Sed contra est quod odium contrariatur amori. Suius autem obiectum est bonum ergo illius obiectum est malum. Dicendum quod sicut appetitus naturalis habet consonantiam ad id quod sibi conveniens est, et dissonantiam ad id quod sibi repugnat. Sic etiam in appetitu rationali, sicut obiectus amor est consonantia quaedam ad id quod apprehendi potest ut conveniens, et odium vero est dissonantia ad id quod apprehendit ut repugnant, quod ut sic habet rationem mali, et per consequens malum est obiectum odij. Ad 1. R. quod malum est (licet potest in quibus omnia conveniunt) habet ut sic in se rationem mali autem repugnantis. secundum tamen quod est determinatum est habet rationem repugnantis in aliquo deinde terminatum. Ad 2. R. quod aliquando id quod apprehendit

natura
lem.

Summula d. Thomae

De utroque malum si est uere malum sicut diximus
etiam de bono. et inde est q. non semper odium malum
est bonum aut amor boni sunt bona. Ad 3. q. idem
potest esse conueniens uni, et repugnans alteri tam
secundum appetitum naturalem, q. secundum senti-
tium ratione diuersae apprehensionis.

Ar. 2. Vm odium cause ex amore?

et videtur q. non. 1. quia quae ex oppositis diuiduntur //
sunt simul (ut dicitur in predicamentis) odium au-
tem diuidit contra amorem. ergo neutrum est causa
alterius. 2. q. unum contrarium non causat al-
terum. 3. q. odium (ut pote dicitur recessum a ma-
lo prius est q. amor quidam accessum ad bonum). Sed
contra est August. 14. de ciuit. dei. Dicendum q. in
sibi odio habet nisi quatenus contrariatur rei conue-
nienti quae amat. ac proinde omne odium ex amo-
re causatur. Ad 1. R. q. non omnia quae ex opposi-
to diuiduntur sunt simul. sed quaedam sunt simul
re et ratione. ut duae species animalis aut colores
quaedam sunt simul secundum rationem. sed non
secundum rem. ut species numerorum. figurarum
et motuum. in quibus unum est prius altero et cau-
sa eius. quaedam nec secundum rem. nec secundum
rationem sunt simul. ut substantia et accidentis
quae diuiduntur sub ente. taliter tamen q. substantia
est realiter prior ut causa accidentis. odium autem et
amor naturaliter quidem sunt simul secundum rationem
sed non realiter. ac proinde amor est causa odij. Ad

sed se inuicem
consequentia
quae pertinet ad
motum appetitus

2. q. praecedat quando amor et odium accipiuntur circa
idem, sed si sunt de contrariis non sunt contraria.
Ad 3. R. q. ordine intentionis prius est accedere ad ter-
minum, q. recedere ab altero. ac proinde amor est prior
odio

Ar

Ar. 3. Vm̄ odium sit fortius
quam amor.

Et videtur q. sic qz secundum August. libr. 33. q. magis fugimus dolorem qz appetimus us voluptatem. 2. qz odium vincit amorem quando amor in odium vertitur ergo 3. qz fortius possumus ad repellendum odiosum qz ad prosequendum amatum. Unde etiam Cicer. a delectabilibus abstinere timentes verbera. ut introducit Aug. libr. 33. q. / Sed contra est q. bonum circa quod est amor est fortius qz malum circa quod est odium qz malum non agit nisi virtute boni. ut dicit Dion. cap. 4. de diuin. nom. Dicendum q. simpliciter amor fortior est qz odium tum qz est causa eius / tum qz fortius mouet quis in finem qz in ea que sunt ad finem (qualis est recessus a malo) in modo quod fit per odium / aliquando tamen videtur odium fortius amore propter duo primo quod est magis sensibile ex eo q. densus immutat subiectum. Secundo qz non comparat odium ad amorem subiecti respondentem et per hoc patet et solutio ad primum argumentum nam amor voluptatis est minor (ut pote de minor bono) qz amor conseruationis sui ipsius cui respondet fuga doloris. et ides magis fugit dolor qz amec voluptas / Ad. 2. q. odium videtur vincere amorem nisi propter maiorem amorem /

quod fit per amorem.

Ad

Summula d. Thomae

Ad. 3. quod illud contingit quod odium est magis
sensibile

Ar. 4. Vm aliquis possit odio habere
se ipsum?

Respondetur quod sic quod ut dicit psalmista qui diligit
quam iniquitatem (ut faciunt multi) odit
animam suam / 2. quod multi se ipsos occi-
dunt ergo / 3. quod Boetius dicit in 2. de con-
solatione quod auaritia facit homines odiosos
sed multi sunt auari, ergo odio habent se
ipsos / sed contra est apostolus ad ephes. 5.
dicendum quod cum nullus possit sibi appete-
re aliquid nisi sub ratione boni nullus sim-
pliciter loquendo potest se ipsum odio habere.
per accidens tamen ^{sic} vel ex parte rei quam
appetit quatenus sibi bona iniquum videtur
cum sic simpliciter mala; vel ex parte sui ip-
sius quatenus estimat magis id quod ipso mi-
nus amabile est scilicet corpus. et utroque mo-
do qui diligit iniquitatem odit animam suam
immo et se ipsum, et per hoc patet solutio ad
primum. / Ad. 2. quod qui se interimit etiam
mortem apprehendit sub ratione boni in quan-
tum est terminativa alterius miserie / Ad. 3.
quod auaritia odiosas facit alijs non sibi. vel
dicendum quod auarus odit aliquod accidens suum
non se ipsum, sicut eger odit suam egritudine
ex hoc ipso quod se amat.

Ar. 5. Vm aliquis possit odio habere ve-
ritatem?

e

Et uide q non qz verum conuertit cum er
 te. et cum bono) 2 qz quod naturaliter in
 est semper inest ut omnis homo naturaliter
 scire desiderat ueritatem ut dicit in principio
 metaph.) 3. qz Arist. dicit in 2 rhetor. qz ho
 mines amant non falsos. ergo) Sed contra est
 Apostolus galat. 4) Dicendum qz cum bonu
 sit quod omnia appetunt. non potest inquan
 tum bonum nec in uniuersali nec in particu
 lari odio haberi. ens autem et uerum ex ea
 parte qua secundum rationem differunt a
 bono uel in uniuersali non possunt odio ha
 beri (qz sunt communia omnibus) potest tamen
 aliquod ens aut uerum in particulari odio haberi
 uel qz in se repugnat bono amato. uel qz ueri
 tas ~~cognita impedit~~ ^{ut} summum a prosecutione
 amati. uel tertio qz ueritas est in intellectu
 alterius tanqz repugnans mihi. N.g. uolens
 iacere in peccato, et secundum hoc dicit Aug.
 10. confess. qz Summes amant ueritatem lucen
 tem. et odiunt eam xedarquentem. et ex hoc
 patet solutio ad primum) Ad. 2. qz per acci
 dens cognitio ueritatis potest esse odibilis. ut
 dictum est) Ad. 3. qz inde constat qz homo a
 mat secundum se cognoscere ueritatem.

ut est in cognitione
 hominis impedit eum
 et contradicens.

Ar. 6. Vtrum aliquid possit odio haberi
 in uniuersali?

Et uide q non qz odium est passio appetitus
 sensitivi. qui mouet ex apprehensione sensi
 bili que non potest esse rei uniuersalis) 2

qz

Summula. d. Thomae.

quod odium potius causatur ex dissonantia quam
obiecti communitati repugnat, communitas au-
tem est de ratione universalis, ergo odium non
potest esse alicuius in universalibus, 3.º quod obiectum
tunc odij, quod est malum, est in rebus, univ-
ersale autem est in mente, ergo / Sed contra est
quod philosophus dicit in 2.º rhetor. quod ira semper
fit inter singularia, odium autem etiam ad
genera, furem enim, et calumniatorem odit
unusquisque / Dicendum quod odium secundum
quod est in parte sensitiva potest esse alicuius uni-
versalis non ut subest intentioni universalibus
talis, sed ut in se est natura communis; sicut enim
dicimus quod color est obiectum visus secundum
genus, quod quod sit cognoscibilis a visu non con-
venit ei in quantum est hic color, et inde est
quod omnis odit lupum generaliter, ira autem
semper causatur ex aliquo particulari, sed odium
secundum quod est in parte intellectiva, cum conse-
quat apprehensionem universalem intellectus
potest esse utroque modo respectu universalis sui
sicut prout est natura communis, et prout sub-
est universalitati intentioni / Ad 1.º. R-
quod sensus apprehendit non universale ut
sic, sed aliquid cui per abstractionem acci-
dit universalitas / Ad 2.º. quod communitatem
dissonat ab alijs, quamvis non dissonet com-
mune omnibus / Ad 3.º. quod procedit de univer-
sali formaliter ut sic /

Questio. 30. de concupiscentia

In 4. articulos divisa.

Ar

Ar. 1. Vm concupiscentia sit tantum
in appetitu sensitivo?

Et videtur quod non quod est quedam concupiscentia sapientie videlicet sapientie b. appetitus autem sensitivus non potest ferri in sapientiam. | 2. quod in psalms dicit anima concupiscere desiderare iustificationes dei. quod non est in appetitu sensitivo | 3. quod quislibet potentia concupiscit proprium bonum. ergo non solus appetitus sensitivus | Sed contra est Damascenus loquens de concupiscentia et ira | Dicendum ut philosophus in ethicis dicit quod concupiscentia est appetitus delectabilis. Delectabile autem accipitur secundum rationem et proprium anime, aut secundum sensum et totius continentis ad corpus et animam pertinentis et hęc est proprie concupiscentia (ut ipsum mens sonat) in appetitu sensitivo. et in concupiscentibus que ab ea derivantur. | Ad 1. Respondeo dicitur est. et etiam quod inferior appetitus suo modo tendit in spiritualia consequens appetitum superiorem immo et caro iuxta illud psalms cor meum et caro mea exultaverunt in deum vivum. | Ad 2. quod desiderium dicitur simpliciter motus virtutis. ac proinde etiam pertinet ad appetitum superiorem | Ad 3. quod procedit de appetitu naturali cuiuslibet potentie indito

Ar

riti est obiectum memoria / Ad. 2. q. cupi-
 ritas dicitur amor, tanquam amoris effectus, uel
 q. Augustinus sumit cupiditatem large et
 respectu boni futuri, et sic comprehendit amo-
 rem, et spem / Ad. 3. q. passio opposita concu-
 piscencia est inmoderata (cuius locus quando
 q. ponit timor) q. est de malo absenti.

Ar. 3. Vm sine aliqua concupiscen-
 tia naturales et alij non?

Et uidetur q. non. q. concupiscencia uel dictum
 est pertinet ad appetitum animalem, qui des-
 tinguitur ab naturali / 2. q. naturale et
 non naturale, sumit secundum differentiam
 materialem obiectorum, et secundum nume-
 rum tantum / 3. q. ratio diuidit contra na-
 turam ut patet in 2. physicorum si ergo in homi-
 ne est aliqua passio concupiscencia non natu-
 ralis, erit rationalis. Sic autem esse non potest
 q. cum sit passio pertinet ad appetitum senti-
 tium, ergo. / Sed contra est philosophus in
 4. ethicorum. / Dicendum q. delectabile dicitur dupli-
 citer primo modo q. conuenit naturae anima-
 lis sicut cibus et potus et concupiscencia huius-
 dicitur naturalis. Secundo modo dicitur delecta-
 bile q. est conueniens animali secundum ap-
 prehensivum, et concupiscencia huius dicitur
 non naturalis. prima est communis hominibus
 et brutis ut dicit philosophus in 3. ethicorum. se-
 cunda est propria hominum ac proprie. i. rhetoricorum
 uocat eam philosophus rationalem, et q. diuer-
 si diuersimode rationantur concupiscencia is
 tuis

et salet
 magis di-
 si cupi-
 tas

Summula d. Thomae

hinc secundi generis dicunt in 4. et sic. pro
prie et opposita scilicet supernaturales. Ad
1. Quod illud idem quod appetit appetitua
terat potest appeti appetitu animali cum fue
rit apprehensum. Ad 2. quia differentia
obiecti non est mere materialis sed formalis
ex diversitate obiecti alij. prout scilicet ab
quod appetit fieri absolute apprehensione
ex qua causantur concupiscentie naturales
aut prout apprehendit cum deliberatione.
Ad 3. quia in homine non solum est ratio univer
salis et intellectiva. sed etiam particularis quae
pertinet ad partem sensitivam, et propterea
appetitus sensitivus potest etiam a ratione
universali moveri mediante imaginatione
particulari.

Ar. 4. Vm concupiscentia sit infinita?
Et videtur quod non quia eius obiectum est bonum, quod
ad habet rationem finis. qui autem ponit in
finem excludit finem ergo. 2. quia infini
tum cum sit improporcionatum non potest
habere rationem convenientis. 3. quia infini
ta non est transire, et per consequens nec in eis
venire ad ultimum, ac subinde nec delectari
quod concupiscentia implicat. Sed contra est
philosophus in 1. polit. / Dicendum quod natura
semper tendit ad aliquam determinationem et
certum ac proinde concupiscentia naturalis
non potest esse infinita in actu quia nullus d. g.
appetit infinitum cibum: quamvis contingat
esse

aut potu

esse infinitam in potentia. & per quandam
 successione[m], q[uo]d uno cibo sausto desideratur
 alius et alius priori consumpto. Ioan. 4. dicit
 saluator. Sed concupiscentia non naturalis
 omnino est infinita. q[uo]d sequit[ur] rationem cuius
 est in infinitum procedere. potest etiam alia
 ratio assignari ex philoso[ph]o. s. potest quare
 quedam concupiscentia sit finita. quedam
 infinita. Semper enim concupiscentia finis
 est infinita. N. g. sanitatis. quatenus maior
 et maior sanitas appetit[ur] et concupiscit. Con-
 cupiscentia vero mediocum non est infinita
 si secundu[m] illam mensuram appetit[ur] quod
 conuenit fini. Unde qui diuitias appetunt ad
 necessitate[m] vite finitatem concupiscunt. Se-
 cus qui in illis finem constituant. Ad 1. R.
 q[uo]d dicitur quod concupiscit accipit ut quoddam
 finitum. aliter enim non posset apprehendi
 preterquam q[uo]d est finitum secundum rem prout
 concupiscit simul in actu. Ad 3. q[uo]d ratio in
 apprehendendo est quodam modo uirtutis in-
 finite. et sic universale apprehendit quod
 continet infinita singularia. et numero in
 infinitum sic addit. Ad 3. q[uo]d ad hoc ut ali-
 quis delectetur non est necessarium. ut conse-
 quat[ur] omnia. que concupiscit. sed in omni
 concupiscentia quod consequit[ur] delectatur.

Quæstio 31. de delectatione

Secundum se in octo articu-

los diuisa.

Ar.

Summula 2. Thomae

• Ar. 1. Vm delectatio sit passio?

Et videtur quod non. quia est operatio ut dicitur philosophus in 7. et 10. et sic operatio autem et passio distinguuntur secundum Damasc. in sub. 2. in hoc quod operatio est motus secundum naturam passio vero est motus contra naturam, ergo
3. quia delectatio consistit in quadam perfectione ut dicitur 10. et sic. perfici autem non est pati ut dicitur 7. phys. et in 2. de anima Sed contra est August. 10. et 14. de civitate dei
dicendum quod sicut contingit in rebus naturalibus quod consequantur suas perfectiones naturales, ita hoc contingit in animalibus et quamvis moveri ad perfectionem non sit totum simul tamen consequi naturalem perfectionem est totum simul. quia autem anima ita sentitur se constitui in eo quod est secundum suam naturam, delectari, et non delectari res naturales ut pote sensu carentes. est ergo delectatio motus in appetitu animalium consequens apprehensionem sensus. ac per consequens est passio animae, quam ut talem et iuxta dicta definit Arist. in 1. rhetoricorum. dicens quod delectatio est quidam motus animae et constitutio tota et simul tota, et sensibilis in naturam existentem quia delectatio non est generatio ut dicitur Plato. nec consistit in gigni aut fieri. sed in termino et in factum esse. Ad 1. R. quod ad operationem naturalem non impeditur (quae ut dicitur)

2. quia pati est motus ut dicitur in 3. phys. delectatio autem consistit in motu esse. quia causa tunc ex bono iam a deo.

esse in 2. de anima est perfectio secunda sequi
 et delectatio que consistit in perfectum esse, un-
 de delectatus est operatio non per essentiam
 sed per causam. / Ad 2. q. licet delectatio sit
 quies in bono presentiam adepti et cessaverit
 motus executionis secundum exteriorem ope-
 rationem, adhuc remanet immutatio appe-
 titus ab appetibilibus, ratione cuius delectatio
 motus quoddam est. / Ad 3. q. et si non tempus
 pre, dicunt etiam quoddam passiones perfec-
 tivas, de quibus est delectatio.

Ar. 2. Vm delectatio sit in tempore.
 Et videtur quod sic. qz est motus. / 2. qz aliqua de-
 lectationes dicuntur morose, ergo in tempore sunt.
 3. qz aliqua passiones anime sunt in tempore
 ergo et delectatio, qz passiones anime unius
 generis sunt. / Sed contra est quod dicit philo-
 sophus. 10. ethicorum q. secundum nullum
 tempus accipiet quis delectationem. / Dicen-
 dum qz quoddam dicunt esse in tempore secun-
 dum se, illa nimirum ^{de} quibus ratio est suc-
 cessus, vel aliquid ad successionem pertinens,
 sicut motus, quies, et locutis. quoddam uero
 sunt in tempore secundum aliud et quatenus
 accidunt, illa scilicet, de quorum ratione non
 est successus. Sed tamen alicui successus aut
 transmutationi subiacent, sicut esse homine
 quod magis est terminus motus aut generatio-
 nis, sic igitur delectatio secundum se (qz est in bono
 iam adepti) non est in tempore, erit tamen in-
 tern

Sumula D. Thomae.

^A
nec successiuus

tempore per accidens s; bonum sit transmuta-
bile. aut non erit in tempore nec perse nec per
accidens. Subonum de quo est nulli mutationi
subiaceat / Ad 1. R. q. non omnis motus qui
est actus perfecti est perse in tempore ut intelli-
gere et sentire. ut dicit in. 3. de anima / Ad
2. q. dicit delectatio inrosa uel diuturna per
accidens. quatenus est in tempore per accidens.
Ad 3. q. alie passionis q. alie ~~passiones~~ motus
bene pro obiecto bonum adeptum. sicut delec-
tatio ~

Ar. 3. Vm delectatio differat a gaudio.
Et uidet q. rō. qz idem est obiectum utriusq; scilicet
bonum adeptum / 2° qz idem motus scilicet
concupiscentia est ad gaudium. et ad de-
lectationem. idem autem motus rō est ad du-
os terminos distinctos / 3. qz pari ratione leti-
tiam. exultatio. et iocunditas essent passio-
nes a delectatione distincte. quod non est ue-
rum / Sed contra est q. in brutis est delectatio.
et non gaudium / Decendum cum Auicenna
in lib. suo de anima q. gaudium est species
quedam delectationis que non habet locum
rati consequi rationem. ac proinde q. uis delec-
tatio conueniat brutis. non tamen eis conuenit
gaudium. omne autem quod concupiscimus se-
cundum naturam. possumus etiam cum delecta-
tione rationis concupiscere. Sed non e conuerso
et propterea quando q. delectat corpus contradicen-
te et renitente ratione. Latius ergo patet delec-
tatio qz gaudium / Ad 1. R. q. obiectum forma-
le

Se utriusq; non est idem, ratione diuersa appre-
hensionis, et sic delectationes animales, quae di-
cuntur etiam gaudia distinguuntur a delectationi-
bus corporalibus, quae solum dicuntur delectationes
sicut supra de concupiscentijs dictum est. / Ad
2. q; non est eadem concupiscentia, q; gaudium
respondet desiderio / Ad 3. q; illa nomina sunt
effectuum delectationis: nam letitia dicitur quasi
latitia, q; dilatat cor; exultatio ab exteriori sig-
no, iocunditas a quibusdam specialibus letitiae
signis vel effectibus.

utrobique

Ar. 4. Vm delectatio sit in appetitu
intellectivo?

Et videtur q; non, q; philosophus i. rhetor. dicit
q; delectatio est motus quidam sensibilis / 2.
q; est passus, omnis autem passus est in appe-
titu sensitivo / 3. q; est nobis communis cum brutis,
ergo in parte quae nobis etiam cum illis est
communis / Sed contra, q; dicitur in psalmo de-
lectare in domino, ad deum autem non exten-
ditur appetitus sensitivus, ergo / Dicendum quod
apprehensionem rationis non solum mouetur
appetitus sensitivus per applicationem ad al-
quod particulare, sed etiam appetitus intel-
lectivus, qui dicitur voluntas in qua ex consequen-
tia reperitur delectatio, quae dicitur gaudium sine trans-
mutatione ^{tamen} corporali, quae reperitur in delectatione
sensibili, / ac propterea nihil aliud est q; simplici-
ter motus voluntatis, iuxta Augustinum q; de ci-
uitate dei. / Ad 1. R. q; sensibile sicut progrediamur
q; apprehensione, iuxta ea quae dicuntur in 10 ethi-
ca

Summula de Theoria

ethic. vel q. tantum definit delectatio appeti-
tus sensitiva? Ad 2. q. delectatio appetitus in-
tellectivi non est cum transmutatione negativa
sicut proprie rationem passionis sed est simplex mo-
tus voluntatis, quod in deo, et angelis reperitur
ut dicit philosophus in 7. ethic. et deonis in
fin. celestis Hierarchia / Ad 3. q. in nobis sunt
delectationes appetitus, in quibus communicamus
cum brutis, et delectationes intellectiva in
quibus communicamus cum angelis, ut dicit
citatus Dionysius ~

Ar. 5. Vm delectationes corporales et sen-
sibiles sunt maiores delectationibus spi-
ritualibus et intelligibilibus.

Et videtur q. sic primo q. plures sequuntur eas,
2. q. transmutant corpus, et in quibus dant
in varias faciunt, ut dicit 7. ethic. ergo sunt
fortiores, ut ex effectibus constat / 3. q. oportet
delectationes sensibiles referre ad earum
vehementiam, quod in spiritualibus non oportet.
Sed contra est quod dicit in psalmo q. dul-
cia faucibus meis. et t. s. m. et famam. et ad-
idem est philosophus in 10. ethicorum / dicendum
q. actiones anime sensitiva et intellecti-
vae cum sint immanentes sunt perfectiones et bonum
ipsius operantis (ut sentire et intelligere) et
~~ipsius operantis~~ sunt etiam cognita per se
sum. et intellectum. ex quo ^{est} ~~provenit~~ q. non
sunt ex earum obiectis sed etiam ex ipsis pro-
venit delectatio, hęc autem delectatio est maior
et consistit ex cognitione actionis intellectiva
quā

q̄z sensitivus q̄z perfectior est et q̄z magis cognos-
 cit q̄z intellectus magis reflectit supra altum
 suum q̄z sensus. Si vero comparantur delectationes
 intelligibiles spirituales delectationibus senti-
 bilibus corporalibus. Sic secundum se et simpliciter
 loquendo delectationes spirituales sunt maio-
 res. ut hoc apparet secundum tria que requiruntur
 ad delectationem. scilicet bonum commu-
 tum et id cui coniungitur et ipsa coniunctio
 nam bonum spirituale est maius et magis dilec-
 tum. ut patet in honore. ipsa etiam pars in-
 tellectiva est multo nobilior cuius sit coniunctio est
 multo nobilior. et coniunctio utriusque est ma-
 gis intima et magis perfecta q̄z tota simul et ma-
 gis firma q̄z sensibilia transcurrunt. Sed quod ad
 nos delectationes corporales sunt magis uehe-
 mentes propter tria scilicet q̄z magis nota que
 ad nos. secundo q̄z fiunt cum quadam transmu-
 tatione corporali, quod in spiritualibus non con-
 tingit nisi per aliquam redundantiā. tertio
 q̄z appetuntur ut medicina contra aliquas
~~tristitias~~ molestias aut defectus corporales ex quibus
 tristitia quedam consequuntur et dicitur de-
 lectionibus mitigantur. delectationes autem
 spirituales non habent tristitias contrarias
 ut infra dicitur / Ad. 1. patet ex modo dictis. et
 etiam q̄z delectationes spirituales sunt virtu-
 osas. et ex consequenti pauciores / Ad. 2.
 q̄z illa transmutatio magis procedit ex de-
 lectionibus corporalibus in quantum sunt pas-
 siones appetitus sensitivi / Ad. 3. q̄z delectationes
 spirituales sunt secundum mentem que est

ut patet

Summula de Thoma

est ipsa regula unde sunt secundum se ipsas
sobria et moderata. alii vero indigent regu-
lari et temperari a ratione.

Ar. 6. vni delectationes tactus sunt ma-
iores delectationibus quae sunt
secundum alios sensus.

Et videtur quod non quod cessante delectatione visus
cessat omne gaudium ut dicit Thome 5. ex
ergo illa est maxima. 2° quod maxime diligatur
visus inter omnes sensus. 3° quod principium a-
micitiae delectabilis maxime est visus. ergo
Sed contra est philosophus in 3. ethicis. dicen-
dum quod ut dicitur in 1. metaph. sensus diliguntur
propter duo scilicet propter cognitionem, et
propter utilitatem. unde et utroque modo con-
tingit esse delectationem secundum sensum
si ergo loquamur de delectatione sensus quae
est ratione cognitionis (maxime quia apprehen-
ditur ut bonum quoddam quod proprium est homi-
ni) maxima delectatio est secundum visum.

intra limites sen-
sibilis delectationis

videtur tanquam firmi propinquior. quoniam tactus
est cognoscitivus eorum, ex quibus consistit
animal. scilicet calidi et frigidi. Humidi et
siccis, et huiusmodi, et hoc est manifestum, quod
id quod est naturale in uno quoque est potentius
suum. Sed si consideremus delectationes visus
prope deseruiunt intellectui. sic sunt potiores
Ad.

(quales sunt huius
modi delectationes
ad quae ordinantur
cupiscentiae naturales
scilicet cibi, potus et
venereorum)

Ad 1. R. q. gaudium magis pertinet ad usum
sed delectatio naturalis magis ad tactum.

Ad 2. q. visus magis diligit ob cognitionem
q. plerumque rerum differentias nobis osten-
dit, ut ibidem dicitur / Ad 3. q. delectatio est
causa amicitiae delectabilis per modum finis
visus autem sicut principium motus amaris
et corruptiscentia delectationis).

Ar. 7. Vm aliqua delectatio sit non
naturalis.

Et videtur q. non. q. est sicut quies in corporali
q. nullum autem corpus quiescit nisi in lo-
co naturali / 2. q. si est contra naturam, non
non erit delectabile / 3. q. constitutum in propri-
am naturam (quod pertinet ad delectationem)
est naturale ergo / Sed contra est philosophus
in 7. ethic / Dicendum q. in homine natura
le sumit dupliciter. nimirum quod est desig-
natura ut pote q. ut intellectus et rationalis
et prout natura in eo condistinguitur a ratione
immo ei non obedit. et secundum utranque ac-
ceptionem contingit aliquas delectationes esse
innaturales simpliciter loquendo, sed contra-
turales secundum quod, propter aliquam corrup-
tionem principiorum naturalium speciei. vel
ex parte corporis (et sic febricitantibus dulcia
videntur amara, et male complexionati comedunt
terram, aut carbones) vel ex parte animae et
sic delectantur multo ob consuetudinem in some-
dendo homines. et visum cum bestiis. et per hoc pa-
tet

in aliquo individuo
Sicut siue aqua ea
se facta est naturale
quod calefaciat
ethic.

Summula d. Thomae

resolutio ad objectiones

Art. 3. Vm delectatio possit esse delectationi contraria?

ut probat in .10 metaph.

Funde q non .1. qz obiectum delectationis est bonum. at bonum bono non contrariatur sed bonum malo. et malum malo. ut dicitur in predicamentis. / 2. qz unum est contrarium sed delectationi contrariatur tristitia ergo non etiam delectatio / 3. qz hęc contrarietas non potest esse nisi propter contrarietate eorum in quibus aliquis delectat. hęc autē est differentia materialis contrarietas vero secundum formam ut dicit in .10. metaphys. Sed contra est q quędam delectationes se invicem impediunt / dicendum q delectatio est ad modum quietis et quę ad modum quę quę est sursum contrariatur quę est deorsum sic est Ad. 1. R. q. in bono virtutis (qz accipit ex convenientia ad aliquid unum scilicet ad rationem) non potest esse contrarietas alias duo bona contrariantur. ut calidum frigidum. Ad. 2. q delectationi opponit delectatio tanqz quies naturalis alterius, et opponit tristitia tanqz quies violenta / Ad. 3. q ea in quibus delectamur sunt obiecta delectationis (ut dicitur in 10) ac proinde illa differentia non solum est materialis, sed formalis

Quęstio 32. de causa delectationis in 3. art. 1. divisa

Ar.

Ar. 1. Vm operatio sit propria causa
delectationis.

¶ Fudat q non qz dicitur i rhetor q delectatio
consistit in eo q sensus patiat ab obiecto, hinc au
tem precedit operationem, ergo / 2. qz delecta
tio consistit in fine adepto, sed non semper ope
ratio est finis, sed quandoqz ipsum operatum /
3. qz otium et requies sunt delectabilia, ut dicitur
i rhetor / Sed contra est philosophus in 7
et 10 ethic dicens q delectatio est operatio co
naturalis, et non impedita / Dicendum q de
lectationem precedunt consecutio boni, et cogni
tio sui adeptio unde oportet q omnis
delectatio aliquam operationem consequatur.
Ad 1. R q obiecta delectabilia non causant de
lectationem ut dictum est, nisi prout unione
nobis media aliqua operatione / Ad 2. qz eti
am cum operationes sunt operata ipsa causant
delectationem in quantum habita uel facta
quod refert ad aliquam operationem, aut usum.
Ad 3. qz operationes sunt delectabiles in qua
tum sunt proportionate et connaturales ope
ranti cuius virtus est finita, alias sunt accedi
ose, et quies prinde et otium delectationem
causare solent.

non sunt excessiue
sed.

Ar. 2. Vm motus sit causa delectatio
nis.

¶ Fudat q non. 1. qz delectatio cau
sat ex bono iam adepto, quod autem mo
tus ad aliud motum habet illud / 2. qz mo
tus inducit lassitudinem et laborem / 3. qz
mo

Summulad. Thomaz

motus inducit novitatem contra consue-
tudinem omnium ea autem que sunt consue-
ta sunt nobis delectabilia ut dicit philoso-
phus .i. rhetor. / Sed contra est Augustinus
B. confess. ubi Somnices quibusdam alterna-
tionibus gaudere affirmat, qd per consequens
motus videtur esse causa delectationis / Dicen-
dum qd motus ex tribus efficit delectabilis. pri-
mo ex parte nostra nature que qd transmuta-
bilis est. modo delectat in hinc postea in illo,
etiam opposito. 2. ex parte delectantis, quod
nobis contingit, quatenus actione continua
ta magis unice. 3. ex parte cognitionis usq[ue]
coniunctionis, qd cum aliqua non possunt ap-
prehendi tota simul delectat transmutatio
ut aut unum transeat, et alterum succedat
secus esset si natura sic intransmutabilis
et totum suum delectabile simul valeat in-
tueri. / Ad. 1. R. qd motus habet aliquid de-
lectationis non perfectum, sed velut in via, et
in quantum per illum fit aliquid conueni-
ens, quod antea non erat / Ad. 2. qd motus
non est delectabilis si transcendat habitu-
dinem naturalem, sed secundum qd remo-
vet contraria sui habitudinis. / Ad. 3.
qd consuetum est delectabile qd efficitur quia
si naturale, et exinde habet etiam motus
qd sic delectabilis, sed tunc in quantum per
eum per eum revertentur contraria habi-
tudini naturali.

Ar. 3. Vm spes et memoria sint causa
delectationis?

et

Evidet q, non q, neutrum eorū est de bono //
 presentia, sicut delectatio / 2. q, spes potius
 affligit animam ne dicitur prop. 14 / 3. q, etiā
 concupiscentia et amor non minus erunt cau-
 sa delectationis, si quidem cum ea conveniunt
 in hoc q, sunt de bono, sicut et spes / Sed contra
 est quod dicitur Rom. 12. spe gaudentes. et in psal-
 mo memor fui dei, et delectatus sum. / Ven-
 dum q, cum delectatus caret ex presentia boni
 secundum q, sentit, vel quocumq, modo percipit
 iuxta modum conjunctionis est et majoritas de-
 lectionis, ac proinde primum gradum tenet
 delectatio quae fit per sensum, quae requirit ipsā
 presentiam rei sensibilis, secundum delectati-
 o spei in qua est conjunctio boni conjunctiōis
 per apprehensionem cum facultate vel possi-
 bilitate adipiscendi illud. Et tertium gradum
 tenet delectatio memorie, quae habet solam
 conjunctionem apprehensionis / Ad. 1. R. q, in spe
 et memoria bonum est presens secundum quod
 ad modum dicitur conjunctionis / Sicut simpliciter
 sit absens / Ad. 2. q, spes delectat ut dicitur est;
 et affligit in quantum caret reali presentia boni
 nihil autem prohibet idem secundum diversa
 esse causam contrariorū / Ad. 3. q, amor et cō-
 cupiscentia suam etiā delectationem causat
 sed spes importat quandam certitudinem rea-
 lis presentiae boni delectantis, et ideo magis pro-
 prie causa delectationis.

et conjunctione

ad minus estimata

Ar.

Summulae d. Thomae

Ar. 4. Vm tristitia sit causa delectatio^{is}?

Et videtur q. non. 1. q. contrarium non est causa contrarij / 2. q. contrariorum contrarij sunt effectus. Sed delectabilia memorata sunt causa delectationis, ergo tristitia memorata sunt causa doloris / 3. q. odium non est causa amoris ergo nec tristitia delectationis / Sed contra est q. in psalmo dicitur fuerunt mihi lacrymae meae panes. d. ac. nocte. per perem autem refectio delectabilis intelligitur / Dicendum q. tristitia et prout est in actu existens causat delectationem (in quantum facit memoriam rei dilectae, de cuius absentia aliquis tristat) et prout est in memoria etiam tristitia causat delectationem propter subsequentem malorum evasionem. unde dicitur Aug. 22. de civitate dei q. saepe. q. tristitiam meminimus. et ad idem est in 3. confest. / Ad. 1. R. q. etiam frigidum quod dicitur per accidens calefacit. ut dicitur 3. phys. et sic tristitia per accidens est / Ad. 2. q. tristitia memorata sunt causa delectationis in quantum ab eis liberamur. sicut memoria delectabilium amissorum causat tristitiam / Ad. 3. q. similiter odium potest esse causa per accidens amoris in quantum aliqui conveniunt in odio unius rei

Ar. 5. Vm ad rores aliorum sint nobis causa delectationis?

Et videtur q. non q. causa delectationis est bonum nobis coniunctum / 2. q. per rationem
omnia

omnia alia bona alioq. erunt nobis delecta //
 tionis causa, quod non est verum | 3. q. opera
 tio est nobis delectabilis in quantum procedit ex
 habitibus nobis innatis ut dicitur in 2. ethic. ergo non
 procedit ex operationibus aliorum. Sed contra est
 Joannes in 2. carnica gaudens de profectu alte-
 rius / Dicendum q. operationes aliorum sunt
 nobis causa delectationis, tripliciter. primo q.
 ex eis consequimur aliquod bonum. 2. q. ex eis
 realiter / efficitur in nobis aliqua cognitio & estimatio pro-
 pria, in quantum laudamus ab alijs | 3. in qua
 tum operationes alioq. si sunt bona & estimantur
 ut propria propter vim amoris, qui facit ami-
 cum eundem mihi. / Ad. 1. R. q. operatio
 alterius potest esse mihi coniuncta, vel per ef-
 factum ut in primo modo; vel per apprehensi-
 onem, ut in secundo modo; vel per affectionem
 sicut in tertio modo / Ad. 2. q. procedit quan-
 tum ad tertium modum, et nunquam ad duos pri-
 mos / Ad. 3. similiter patet ex dictis, nec enim
 est opus ut illae operationes procedant ex habitibus
 qui in me sunt.

Ar. 6. Vm benefacere alteri sit
 causa delectationis?

Et videtur q. non. q. magis facit ad emissionem
 proprii boni, q. ad adaptionem / 2. q. ut dicit
 philosophus in 4. ethic. illiberalitas vicia-
 tur aliorum est hominibus q. prodigalitas illibe-
 ralitas autem consistit in desistendo ab bene-
 facere / 3. q. quaedam que pertinent ad male-
 fa

Summula d. Thomae

facere (ut vincere & arguere, et increpare) ^{et puni}
 sunt hominibus (maxime iratis) delectabilia ^{re.}
 ergo / Sed contra dicitur. 2. potest / Dicendum
 q. benefacere est delectabile. primo ratione bo-
 ni collati amici quod ueritatem reputamus.
 Secundo ratione finis intenti quatenus in de-
 aliquod bonum speramus nobis ipsis, 3. rati-
 one principij a quo beneficium procedit scilicet
 ut facilius benefaciendi quod delectat. ^{2m} ^{et su-}
 bitus ex quo etiam delectabiliter actio benefica
 procedit. tertium principium est motuum //
 N. g. cum quis mouet ab amico ad benefacien-
 dum alteri / Ad. 1. R. q. emissio in quantum
 est indicatio proprii boni est delectabilis, ut
 ne euacuetur illud / Ad. 2. q. prodigalitas ha-
 bet immoderatam et euacuativam emissio-
 nem, et propterea dicitur contranaturam / Ad
 3. q. illa sunt delectabilia in quantum parti-
 nent ad proprium bonum scilicet excellentia
 in vincendo. Scientia in redarguendo potest
 tueri in increpando, et remotiones minorationis
 (quam quis patitur per iniuriam) in vindica-
 do, aut puniendo.

quod est triplex

ostendendum uel
defendendum.

Ar. 7. vni similitudo sit causa
delectationis?

¶ Unde q. non. 1. q. gressu alijs delectari et
 tamen dissimulati facit alijs / 2. q. qui pati-
 untur tristitiam conantur sequi delectationes, ni-
 hil autem magis contrariarum delectationibus
 tristitia ergo / 3. q. repleti delectationibus N. g.
 cibo ^{retho} ^{ue dicit} ^{ethico}

cibo non delectant in eo. immo magis illum fasti-
diant. Sed 2^a est q^d similitudo est causa amari
et per consequens delectationis.

Dicendum q^d simile in quantum dicitur virtuti
est delectabile sicut et amabile. contingit ta-
men q^d quandoq^{ue} corrumpit id quod est ma-
gis virtuti vel q^d excedit mensuram per que-
dam excessum proprii boni. ut super abundantan-
tes ubi. vel per directam contrarietatem ad
oppositum bonum. sicut figuli abominantur ali-
os figulos. non in quantum sunt figuli, sed
in quantum impediunt eis proprium lucrum.

Ad. 1. dicendum q^d qui preest alijs communitat
cum eis. et illis benefacit. et hoc ut sic est de-
lectabile, q^{ui}is ratione cuiusdam excellen-
tie ipsius dissimilis efficiat. Ad. 2. q^{ui} illud in
quo delectat tristis. est dissimile tristitie, non
tamen simili contrarietate, q^{ui} tristitie contra-
riat q^{ui} bono eius. qui contristat. et hoc
est causa quare quedam delectationes corpo-
rales. quibus sunt contrarie quedam tristi-
tie magis appetunt q^{ui} delectationes spiri-
tuales. quoniam habent contrarietatem tris-
tie. Ad. 3. patet ex dictis q^d in illis delec-
tationibus est fastidium non inq^{ui} tum sunt
similes et boni, sed q^{ui} excedunt mensuram
proprii boni.

Ar. 3. Vm admiratio sit cau-
sa delectationis?

Respondetur q^d non. Primo. q^{ui} admiratio inuol-
uit

Summula 2. Thomae.

int ignorantiam, ut dicit Damascenus) 2°
qz admiratio est quasi via et inquisitio ve-
ritatis, quae potest impediri. Delectatio autem
magis convenit contemplationi veritatis iam
cognitae / 3°. qz consuetis delectamur, quae
ut ait Augustinus super Ioan non sunt ad-
mirabilia imo vilesunt. / Sed contra est phi-
losophus. i. rector. / Dixerunt qz miratio
sua in rei amariqz adeptione est delectatio,
sed et in desiderio ad percipiendam eam maior aut
minor secundumqz crescit spes. est autem ad ^{posside}
miratio desiderium quoddam sciendi causa ^{reij.}
alicuius effectus. et proinde omnia admirabi-
lia sunt delectabilia. et conferre unum al-
teri (ne pote proprius actus rationis) est
delectabile et proinde liberari a magnis pe-
runtibus est delectabile qz admirabile. ut
dicit. i. Rector / Ad. 1. Rr qz admirationis
est delectabilis pro eo quod in ignorantia
sed sicut dictum est / Ad. 2. qz quandoqz
accidens inquisitio rei incognitae est delecta-
bilior qz contemplatio cognita quatenus
desiderium sciendi crescit et excitatur ex per-
ceptione ignorantiae. et sic magis qz stimulum
a nobis invenitur. / Ad. 3. qz ea quae sunt con-
suetasunt delectabilia ad operandum inqz
tunc sunt quasi connaturalia: rara autem
possunt esse delectabilia. vel ratione desi-
derij. et cognitionis, vel ratione operationis
qz inclinat mentem ad hoc ut intensius in no-
uita

uitate operet. ut dicitur in. 10. et sic perfectior
enim operatus causat perfectionem delectationis
nem.

Q. 33. de effectibus delectationis

Ar. 1. Vm delectationis sit dilatare?

Et videtur quod non. 1. quod dilatare pertinet ad a-
morem. 2. cor. 5. cor nostrum dilatatione est. et
simile in psalms. Sicut mandatum tuum,
et amor est passus distincta ab amore. 2. quod
dilatare ordinat ad recipiendum. ergo potius
pertinet ad desiderium. 3. quod constructio op-
ponit dilatare, et illud instringimus quod
firmiter instringimus, et quod delectamur. Sed
contra est Mai. 6. Dilatabile cor tuum. et de-
lectatio a dilatare nomen accepit. Dicitur
dum quod latitudo. (ut pote dimensio corporales)
non inuenit in affectionibus animae nisi
secundum metaphoram, dilatare autem
dicitur quasi motus ad latitudinem. et inue-
nit delectationi secundum dicitur, quod ad de-
lectationem requisitum. Sed secundum
apprehensionem boni convenientis. et secun-
dum partem appetitivam qua animus as-
sentit rei delectabili, et in ea quiescit quasi
tradens se ad continendum rem delectabilem.

Ad. 1. Res quod ea quod dicitur metaphoricè dicitur
suis possunt attribui. et sic dilatare pertine-
re potest ad amorem in alios, et ad delectati-
onem in scripto. secundum diversas similitu-
dines

Ad

Summula 2. Thomae

Ad. 2. q. desiderium multo magis ampliat
ex presentia rei delectantis / Ad. 3. q. quid delec-
tatio consistit non delectantem ad se referens
sed ampliat eum ut perfecte delectabili fruatur.

Ar. 2. Vm delectatio cause sitim
sui, vel desiderium?

Et videtur q. non. 1. q. delectatio est quasi-
quies motus desiderij. omnis autem motus
cessat cum peruenit ad quietem. 2. q. de-
lectatio est iam ^{rei} habitus desiderium autem
habitu ^{rei} ergo opponitur potius. Sed contra
est Augustinus. Ioan. 4. Dicendum q. delec-
tatio secundum q. est in actu non nisi per acci-
dens causat sitim vel desiderium sumptius
(Si desiderium dicat appetitum non habi-
tu) sibi vel quatenus res presens non perfec-
te habet vel ex parte sui, vel ex parte habentis.
Si vero desiderium aut sitis solum dicat
exclusionem fastidij delectationes spiritua-
les quo magis habent avidius appetunt
nisi eis adiungantur operationes virtutum
corporalium, quo per assiduitatem lassantur.
Si autem consideret delectatio pronest in
memoria, et non in actu, sic per se nata est
causare desiderium vel sitim sumptius -
nisi memoria ab illa dispositione mutetur.

Ad. i. R. q. procedit quando perfecte habet
quies. / Ad. 2. q. id quod imperfecte habet
habet ad se aliquid ad ipsendum sui -

Ad. 3

3. q. delectatio ple-
narius causat fasti-
dium ergo.

antist.

Ad. 3. patet ex dictis, q. delectationes alio modo
causant fastidium, alio modo desiderium

Ar. 3. Vm delectatus impedit usum rationis?

Et videtur q. non. 1. q. quies iuvat maxime
rationis usum. uel dicat. 7. physic. et sapient. 3.

Et delectatus est quaedam quies. ergo 2. quod
rationis est in parte apprehensiva. ergo non im-
pediet a delectatione, quae est in parte appeti-
tiva. 3. q. motus virtutis apprehensiva
magis mouet et causat delectationem. ergo.

Sed contra est Philosophus. in. 6. ethicorum
dicendum q. delectationes propriae adaugent
operationes. N. q. contemplatio augetur ex de-
lectatione, quae in ipsa percipitur. Delectationes
autem corporales impediunt usum rationis
tripliciter. primo ratione distractionis uel to-
talis (uel ~~in~~ si non fuerit adeo uehementis) attr-
ahit ad aliud. Secundo ratione contrarie-
tatis q. quaedam delectationes corporales mul-
tum excedentes sunt contra ^{ordinem} usum rationis,
maxime practice. 3. per quamdam ligaturam
usus rationis ex corporali perturbatur, ut
patet in visu lentis.

Ad. 1. R. q. etiam quies
in delectabili quandoq. contrariatur usui rati-
onis. Ad. 2. quod dicitur potentia sunt unius a-
nimae cuius intentio ex uehementi intentione
ne ad alium ueniat, impedit ab alio contra-
rio alterius. Ad. 3. q. debitus usus rationis
requirit actus imaginatiue. Et virtutibus sen-
situarum.

Ar. 4. Vm delectatus per-
ficiat operationem?

VVA. BHSC EF

Summula d. Thomae

Et videtur quod non. 1. quod impedit usum rationis a quo dependet omnis actus humana. 2. quod delectatio est operatio vel essentialiter vel causa. Sicut ut dicitur in 7. et 10. et sic nihil autem perficit se ipsum. 3. quod nec perficit ut finis cum potius delectatio sit propter operationem, neque ut agens quod operatio etiam est causa delectationis, neque ut forma ut inquit philosophus in 10. et sic ergo nullum modo. Sed contra est quod ibidem dicitur a philosopho. Dicendum quod delectatio perficit operationem dupliciter scilicet ut finis non propter quem sed tanquam bonum inveniens eidem operationi. et ex parte causae agentis non quidem directe sicut medicus sanum sed sicut sanitas; et in quantum agens delectatio in sua operatione vehementius attendit ad ipsam et impedit extraneam ut dicitur in 10. et sic. Ad 1. Respondeo quod non omnis delectatio impedit actum rationis, quin immo aliqua fortificat ipsum. Ad 2. quod operatio causat delectationem per modum efficientis, delectatio vero operationem per modum finis perficientis ut dicitur. causae enim ut dicitur in 2. physice sunt sibi invicem causae. Ad 3. patet ex dictis.

Quaestio 34 de Bonitate et malitia delectationum.

Ar. 1. Vnde omnis delectatio sit mala? Et videtur quod sic. primo quod ut dictum est impedit usum rationis et etiam corrumpit prudentiam ut dicit Dionysius 4. de divinis nominibus maxime

Summula d. Thomae

¶ q. temperatus et perfecte virtuti non sequuntur omnes delectationes. nec naturales delectationes brutorum sunt malae | Ad. 3. q. non omnis boni est ars. sed exteriorum fallibilium. circa actiones autem nostras, et passiones magis est prudentia, et virtus; quamvis etiam est aliqua ars factiva delectationis. sicut pulmentaria, et pigmentaria. ut dicitur in 7. ethicorum

Ar. 7. Vm omnis delectatio sit bona? Et videtur quod sic quia bonum dividitur ex quo in honestum, utile et delectabile. | 2º delectatio propter se et ipsam quae est (ridiculum enim videtur querere ab aliquo quare vult delectari) illud autem est secundum se (et ex se) querenti uniuersaliter bonum) quod nunquam videtur propter aliud. ut dicitur in 1. ethicorum | 3º quia delectatio ab omnibus (etiam bestiis) appetitur. | Sed contra dicitur per 2. letare cum male fecerint) Dicendum quod nec omnis delectatio est mala. ut posuerunt stoici, nec omnis delectatio est bona ut asseruerunt epicurei. Si enim bonum in quo appetitus conquiescit est simpliciter bonum, erit simpliciter delectatio et simpliciter bona; si autem non sit simpliciter bonum, sed quoad hunc (sicut lepra quandoque comedere venenosa) tunc nec delectatio est simpliciter, sed tunc; nec simpliciter est bona, sed bona secundum quid, vel apparens bona

Ad. 1. R. q. honestum et utile dicuntur se
cum

secundum rationem; delectabile autem secundum appetitum; qui quandoque in illud tendit, quod non est conveniens rationi. Ar. 2. q. delectatio ex eo q. est quies in fine. non querit ob aliud; finem autem contingit esse bonum aut malum, quamvis nuncque sic fiat, nisi sit bonus quod ad finem. Ar. 3. q. nec omnne bonum quod appetitur est per se bonum ~

Ar. 3. Vn aliqua delectatio sit optimus? Et videtur q. non q. nulla generatio est optimus q. nulla sit ultimus finis, ergo nec delectatio q. ex eo q. aliquid constituit in sua natura delectat. 2. q. optimus nil addi potest, quod fiat melius, ac delectatio melior semper fit addita virtute. 3. q. delectatio non est universaliter bonum, ut dictum est; ergo neq. optimum. Sed contra est q. beatitudo, quae est optimum, non est sine delectatione iuxta illud psalmi adimplebitis me letitia est.

Dicendum q. Plato non recte sensit de delectatione existimans nullam esse summum bonum vel optimum, et hinc q. videbat delectationes sensibiles in quadam transmutatione et generatione consistere. et q. summum bonum vel optimum, solum abstractum et deum appellabat. cum tamen ita sit q. in contemplatione scientiae iam acquisitae animus spirituales delectat, et non solum in eius acquisitione seu generatione. et q. ultimus finis et summum bonum dicit ipse deus simpliciter, vel finis beatificatio ipsius cum delectatione illi annexa q.
 109

Summula d. Thomae

quae dici potest optimum bonum inter bona
humana)

Ad. 1. Rr q, aliquae ^{delectationes} operationes sequuntur opera
tiones perfectas, et beatifica perfectissimam.

Ad. 2. Rr tunc q delectatio non est extranea ab
operatione virtutis; tunc q, argumentum pro
cedit de optimo simpliciter. / Ad. 3. q delecta
tio ex hoc scilicet q, sit optimum, q, est perfecta
quies in optimo; non ex hoc q, est delectatio, et
proinde non omnis delectatio est bona, nec dicitur
omnis esse optima, sicut et aliqua scientia est
optima non tamen omnis.

Ar. 4. Vn delectatio sit mensura vel re
gula secundum quam iudicet bonum vel
malum in moralibus?

Et videtur q, non. 1. q, non est primum in gene
re moralium (siquidem ipsam praecedunt amor
et desiderium) omnia autem mensurae aut
primum sui generis. 2. q, mensura et regula
debet esse uniformis; ac delectatio est multi
formis ut patet ex dictis. / 3. q, certius iudicium
sumit de effectu per causam, q, est in verso, ac
operatio est causa delectationis, ergo delecta
tio non est mensura. / Sed contra est Augusti
nus super illud psalmi servitans corda, et verus
deus. et Philosophus in 7. ethicorum. Dicen
dum q, bonitas vel malitia moralis principa
liter in voluntate consistit, ut supra dictum est
utrum autem voluntas sit bona vel mala, pro
cipue ex fine cognoscitur; id autem scilicet pro
fine in quo voluntas quiescit, quies autem in
bono

Summula 2. Thomae

est q. dolor sicut et delectatio, est in appetitu
vel sensitivo vel intellectivo; omnis autem
motus appetitus sensitivi dicitur passio et pro-
cipue illi qui in defectum sonant. Unde dolor
secundum q. est in appetitu sensitivo proprijs
me dicitur passio animae; sicut in lestra corpo-
rales proprie passiones corporis dicuntur.

Ad. 1. R. q. causa doloris est in corpore. et sic
dolor dicitur esse corporis sed motus doloris sem-
per est in anima, nec dolet corpus non dolente
anima, ut Augustinus dicit. / Ad. 2. q. dolor
dicitur esse sensus, non quod sit actus sensitivus vir-
tutis, sed quod requirit ad dolorem corporalem
sicut ad delectationem. Ad. 3. q. dolor non
est actus naturalis appetitus, sed cum natura
aliquid bonum removeri sentit. Sequitur dolo-
ris passio in appetitu sensitivo.

Ar. 2. Vm tristitia sit idem, quod dolor?
Et videtur quod non. 1. quod Augustinus dicit q. dolor
dicitur in corporalibus, tristitia autem dicitur magis
in anima. 2. quod dolor est tantum de presentibus
h. tristitia vero etiam de praeteritis et de futuris.
3. quod dolor sequi videtur solum ad sensum tactus
tristitia vero ad omnes sensus. Sed contra unde
et illud Pauli. Rom. 9. tristitia mihi est magna
et continuus dolor. Dicendum q. delectatio
et dolor potest causari vel ex apprehensione
interiori imaginativus, ^{et} vel intellectus, vel
ex apprehensione exteriori sensus, apprehensio
autem interior ad plura se extendit, quod exterior
illa ergo delectatio quae ex interiori delectatio ap-
pre-

prehensione causae gaudium, et dolor ex interi-
 ore apprehensione causae appellatur tristitia, ex
 exteriori autem uscat quidem dolor, sed non tri-
 stitia. ac p[er]inde tristitia est quaedam species do-
 loris. sicut gaudium delectationis) Ad. 1. R.
 q. August. loquitur de dolore secundum acciōis
 datorem uscabily ad dolorem corporis. Ad.
 2. patet. q. apprehensio interior extendit et-
 iam ad praeterita, et futura) Ad. 3. q. sensib;
 lia tactus sunt dolibrosa, non solum in quantum
 sunt contraria virtuti apprehensivae, sed etiam
 in quantum contrariantur naturae. Si igitur do-
 lor accipiat pro corporali dolore, (quod usitatus
 est) dolor ex oppositis dividit contrarietatem, se-
 cundum distinctionem apprehensionis interio-
 ris, et exterioris. si vero dolor accipiat communi-
 ter sic est genus tristitiae ut dictum est ~

Ar. 3. Vm tristitia seu dolor sit contra- ria delectationi?

Et videtur q. non. 1. q. unus contrariorum non
 est causa alterius. ac matth. 5. dicit beatus qui
 lugent) 2. q. quandoq. fletus et tristitia de-
 lectant) 3. q. unum contrariorum non est
 materia alterius, ac poenitens ut dicit August.
 de dolore gaudeat. et contra malus dolere dicit
 q. delectat est ut dicit philosophus in 9. ethic
 sed contra est August. 14. de civit. de j.

Dicendum q. cum obiecta delectationis et tristi-
 tiae s[ic] bonum praesens et malum praesens sunt
 contraria etiam delectatio et tristitia contraria
 sunt.

Unum autem contrari-
 orum non denominat
 aliud

Ad

Summula Thomae

Ad. 1. R. q. unum contrarium per accidens potest esse causa alterius. ~~non modo quatenus~~ ^{pot. esse causa} ex praesentia et sic tristitia delectationis, uno modo in quantum tristitia de absentia alicuius boni, vel de praesentia contrarij vehementius querit illud in quo delectet: alio modo in quantum ex magno desiderio delectationis non recusat aliquis tristitias perferre. et his duobus modis merentur lugentes delectationem eternam.

Ad. 2. q. dolor ipse potest esse delectabilis per accidens, vel in quantum habet admirabilem admirationem ut in spectaculis; vel in quantum facit recordationem rei amatae. Ad. 3. q. voluntas et ratio supra suos actus reflectunt et sic tristitia potest esse materia delectationis vel e converso per accidens, in quantum sibi utrunq; accipit in ratione boni, vel mali.

Ar. 4. Vm' omnis tristitia omni delectationi contrariet?

Et videt q. sic. q. in ratione passionum animiq; opponunt sicut albedo et nigredo, tanq; species contrarij. 2. q. quilibet delectatus et modicum mentum contra quamlibet tristitiam q. contra riant. 3. q. quilibet delectatus impedit quamlibet tristitiam. ut dicitur. 10. ethic. Sed contra est q. ex eodem habitu caritatis procedit gaudere cum gaudentib; et flere cum flentib;. Dicendum ex. 10. metap. q. contrarietas est differentia secundum formam, aut gratiam, ut virtus et vitium; aut speciem, ut iustitia et iniustitia. tristitia autem et delectatio cum sint passi

ut dicitur 17. ethic.

ones specificant ab obiectis, que sunt uelut forme
 extrinsecæ. et quidem secundum genus suum
 contrarietatem habent. nam unum pertinet
 ad prosecutionem, alterum uero ad fugam; que
 se habent in appetitu, sicut affirmatus, et nega-
 tius in ratione, ut dicitur in. 10. et sic. et id est tri-
 stitia et delectatio, que sunt de eodem habent op-
 positam ad inuicem secundum speciem. tri-
 stitia uero et delectatio de diuersis. Si quidem
 illa diuersa non sint diuersa opposita sed dispa-
 rata non habent oppositionem ad inuicem se-
 cundum rationem speciei, sed sunt etiam dispa-
 rata. Sicut tritari de morte amici, et delecta-
 ri in contemplatione. Si uero illa diuersa sint
 contraria tunc delectatio et tristitia non solum
 non habent contrarietatem secundum rationem
 speciei, sed etiam habent conuenientiam, et af-
 firmitatem, sicut gaudere de bono, et tritari de
 malo. Ad. 1. R. q. albedo et nigredo non ha-
 bent speciem ex habitudine ad aliquid exterius.
 Ad. 2. q. tristitia et delectatio contrariantur se-
 cundum genus, genus autem sumit a materia. in
 accidentibus autem locus materis est subiectum
 et ides in qualibet tristitia est contraria dispo-
 sitio subiecti, dispositio uero, que est in qualibet
 delectatione. preterquam quod quandoque delectatio e-
 tiam contrariat tristitiam secundum speciem.
 et ex qualibet delectatione confortat natura
 animalis. et ex hoc patet ad. 3. ~

Ar. 5. Vm delectationi contemplationis
 ~ ~ sit aliqua tristitia contraria?
 EF

Summula d. Thomae.

Et videtur q. sic. i. q. Apollonius dicit. quae secundum deum tristitia est. (Sed in portione superiori, poenitentiam in salutem stabilem operat.) 2. q. quod contrarium contrarij sunt effectus, ergo si unum contrarium contemplatum causat delectationem, aliud erit causa tristitiae. 3. q. quaedam inveniuntur est medicari. ut dicit philosophus in. ii. metaph. | 4. q. contemplatio potest impediri. ergo in ea potest esse tristitia | 5. q. carnis afflictus est causa tristitiae et eccles. ultimus dicit q. frequens meditatio carnis est afflictus sed contra est sapiens. B. non habet amaritudinem conversatio illius etc.

Dicendum q. delectatio contemplationis potest intelligi dupliciter. uno modo sic q. contemplatio sic delectationis causa, et non obiectum. et hoc patet in philosopho q. delectatio contemplationis habeat tristitiam contrariam. alio modo sic q. contemplatio sit ipsius delectationis obiectum. et ita per se delectatio non habet tristitiam contrariam. potest tamen per accidens ei aliqua tristitia adiungi. delectationis apprehensionis dupliciter. scilicet vel ex parte organij quod lassat, vel ex parte impedimenti ipsius apprehensionis.

Ad. 1. R. q. illa tristitia est non de contemplatione, sed de re contemplata. scilicet de peccato.

Ad. 2. q. quae sunt in rerum natura contraria in mente non contrariantur, immo una est disciplina | Ad. 3. q. contemplatio secundum se non habet rationem maiorem (quod ut sic est consideratio veri) sed per accidens ex parte

21

rei contemplantur, ad quam inordinate appetitus
afficitur, aut quae impedit contemplationem rei me-
toris / Ad. 4. quod tristitia, quae est de impedimen-
to contemplationis, non contrariatur delectationi
in contemplationis, sed est ei affinis / Ad. 5. quod
illa afflicto per accidens se habet ad contem-
plationem mentis.

Ar. 6. Vtrum magis sit fugienda tristitia
quam delectatio appetenda?

Et videtur quod sic. 1. quod ut ait Aug. in lib. 33. qq.
nemo est, qui non magis dolorem fugiat quam
appetat voluptatem / 2. quod alio contrarij fa-
cit ad uelocitatem motus, et sic aqua calefacta
citius et magis congelatur, ergo maior est fuga
tristitiae, quam appetitus delectationis / 3. quod lau-
dabilior et fortior uidetur ille, qui resistit motui,
quod fugit dolorem, quam temperatus, qui resistit mo-
tui, quod appetit delectationem / Sed contra est
quod fortius est bonum quam malum, delectatio au-
tem est appetibilis propter bonum.

Dicendum quod, per se loquendo appetitus delecta-
tionis fortior est, quam fugat tristitiam, tum quod tendit
in bonum, quod est fortius quam malum, tum quod bo-
num appetit propter se, malum autem fugit quod est
privatio boni. Et hinc uidemus quod motus natura-
lis est uelocior in fine (quando scilicet accedit ad ter-
minum naturae conuenientem) quam in principio
quando a termino des conuenienti recedit. Per
accidens autem contingit quod tristitiam aliquis ma-
gis fugiat, quam delectationem appetat, tripliciter
primo ex parte apprehensionis, quod amor magis
ser

Sumula 2. Thomae

Sentit cum eum prodeit iridigentia. Secundo
ex parte causae contrarietas quae repugnat bo-
no magis amato, quae sit bonum illud, in quo de-
lectamur. et 3 ex parte effectus, in quantum
sibi tristitia impedit, non unam tantum, sed o-
mnes delectationes / Ad. 1. R. quod illud est ve-
rum per accidens, et ipse Augustinus explicat in
his, quae ibi adiungit. / Ad. 2. quod motus qui est
ab interiori magis tendit in id quod est conveni-
ens, ut diximus de motu naturalibus: motus autem
qui est ab extrinseco interdum ex ipsa contrari-
etate, et sic motus violentus interdum in princi-
pio, et remittit in fine. motus autem appeti-
tibus partus est ab intrinseco. Hoc est ab anima
ad res, et non a rebus ad animam ut procedit mo-
tus ab extrinseco / Ad. 3. quod fortis ex se laudat
quod non vincit a periculis mortis, quae tristitia ex-
uperat delectationem ciborum, vel venereorum,
temperatus autem magis laudat ex hoc, quod non
prosequit delectationes tales; quod ex hoc quod non
fugit tristitias contrarias, ut patet in 3. ethicis.

Ar. 7. Vm dolor exterior sit maior quae
interior?

Respondetur quod sic. 1. quod contrarietas consistentis unitate
interior autem causat ex aliqua imaginatione
malae / 2. quod magis movet res et coniunctio con-
trarij, quae apprehensio est imago / 3. quod habet
fortiores effectus. et facilius causat mortem quae do-
lor interior. / Sed contra dicitur ecel. 25. omnis
plaga tristitia cordis est / Dicendum quod causa
doloris exterioris est malum coniunctum, quod dicitur

pug

pugnat corpori: causa autem doloris interioris est malum coniunctum, quod repugnat appetitui, dolor etiam exterior sequit apprehensionem sensus, et specialiter tactus, dolor autem interior apprehensionem internam, vel imaginationis, vel rationis: causa ergo doloris interioris perse pertinet ad appetitum: causa autem doloris exterioris pertinet ad appetitum per aliud. s; q; repugnat corpori unde ex parte ista causq; preeminet dolor interior. preeminet etiam ex parte apprehensionis, nam apprehensio imaginationis et rationis altior est q; apprehensio sensus et uniuersalior.

Ad. i. R. q; etiam dolor interior potest esse de his que contrariantur vitq;. Ad. 2. q; dolor interior non procedit ex similitudine, sed ex re ipsa apprehensa, que perfectius apprehendit per internam apprehensionem. Ad. 3. q; immutationes corporales magis causantur ex dolore exteriori, et proinde ex motu appetitus sensitivi corpus magis immutat

Ar. 8. Vm tantum sint quatuor species tristitie.

s; Accidia, anxietas uel Achaos, misericordia, et inuidia.

Unde q; non. i. q; contrarij (s; delectationis) non assignantur aliquae species | 2. q; etiam penitentia, remissio et zelus sicut species tristitie. 3. q; contingit aliquem tritari in alienis malis et in alienis bonis, ergo misericordia et inuidia

n3

Summula de Thomae

Specifice.

non distinguunt. et similitudo posset argui
 de alijs. Sed contra est authoritas Damasceni
 et gregoriij ruceni, quorum primus ponit duas
 primas trinitate species secundus vero alias du-
 as. Dicendum. q. species procedit ex additi-
 ore alius ad genus, quod in virtute continere
 & in genere, sicut rationale in animalibus: im-
 proprie autem dicitur species ex additione alius
 extranei, ut si album addat animalibus. species
 ergo trinitate sumuntur ex applicatione ratio-
 nis trinitate ad aliquid extraneum; quod qui-
 dem sumi potest, vel ex parte cause & obiecti, vel
 ex parte effectus. proprium autem obiectum
 trinitate est proprium malum; unde extraneum
 obiectum trinitate accipi potest, vel secundum
 alterum tantum, quod sibi est malum, sed non
 proprium, et sic est misericordia; quae est trinitate
 trita de alieno malo, in quantum tamen estima-
 tur ut proprium; vel quantum ad utrumque, quod
 neque est de proprio, nec de malo, sed de bono
 alieno in quantum tamen bonum alienum
 estimatur ut proprium malum, et sic est invidia.
 Proprius autem effectus trinitate consistit in
 quadam fuga appetitus, et si tollatur fuga est
 appetitus, et si tollatur appetitus est accidens.
 Ad. 1. R. q. delectatio causatur ex bono, quod
 uno modo dicitur, et non multipliciter, sicut
 malum. Ad. 2. q. pro intentione est de malo
 proprio, quod per se est obiectum trinitate, unde
 non pertinet ad suas species. Zelus vero et re-
 missus sub invidia continentur ut infra patebit

Ad

Ad. 3. patet ex dictis. ~

Quaestio. 36 de causis tristitiae
vel doloris in 4. art. 1. diuisa.

Art. 1. Vn̄ causa doloris sit bonum amissum,
vel malum coniunctum?

Et videt q. magis sit bonum amissum i. q. d. Aug. lib. 33. dicit dulcissimum esse desiderium de amissione bonorum temporalium. 2. q. q. delectatio contraria est de bono adeptis. 3. q. q. amor ut dicit August. 14. de civ. est causa tristitiae, et obiectum amoris est bonum, ergo sed contra est Damascenus. lib. 2.

Dicendum q. in rebus naturalibus privatio vel amissio non habet rationem alicuius entis, sicut in apprehensione, et sic malum coniunctum privatio habet rationem contrarij. et sicut in motu naturali accessus respicit bonum convenientem, et recessus contrarium. sic in motu appetitus, delectatio quae se habet per modum accessus respicit per se prius bonum adeptum, tristitia vero quae se habet per modum recessus respicit malum coniunctum. Sed tamen quoniam ad modum causa motus naturalis. N. g. gravitas per prius inclinat ad bonum deorsum, q. retrahat a bono sursum sic amor qui est causa delectationis et tristitiae prius respicit bonum, q. malum, ne proinde eo modo, quo obiectum est causa passionis, magis proprie est causa tristitiae, vel doloris malum coniunctum, q. malum amissum.

Summulae de Theologia

Ad. 1. Quod ipsa amissio boni apprehenditur
sub ratione mali. et sic amissio mali sub ra-
tione boni. Ad. 2. quod delectatio et dolor con-
trarius respiciunt idem sed sub contraria ra-
tione. scilicet absentis. uel presentis. Ad. 3. quod qu-
ando ex aliqua causa proueniunt multo mo-
tus, non oportet quod omnes principaliter respici-
ant illud, quod principaliter respicit eam, sed
primus tantum; unusquisque autem aliorum
principaliter respicit illud, quod est ei conue-
niens secundum propriam naturam uel ra-
tionem.

Ar. 2. Vm concupiscentia sit causa
doloris?

Et uidetur quod non. 1. quod tristitia respicit malum
concupiscentia uero bonum. 2. quod dolor est
de presenti. concupiscentia autem de futuro.
3. quod concupiscentia est secundum se ipsam
delectabilis. ergo non est causa doloris. Sed
contra est Augustinus in Enchirid.

Dicendum quod causa motus appetitiui per modum
finis est eius obiectum; causa autem sicut unde
est principium motus est interior inclinatio ap-
petitiui, qui quidem prius inclinatur ad bonum
et ex consequenti ad repudiandum malum
contrarium; ac proinde primum principium
huius motus appetitiui est amor, qui est prima
inclinatio appetitus ad bonum consequendum.
Secundum autem principium est odium, quod
est prima inclinatio appetitus ad fugiendum
ma

malum, quod autem concupiscentia est primus
 amoris effectus, ides ab Augustino pro amore
 ponit. ^{et licet non sit} ^{compa tristitia} ^{ipsius} ^{et licet non sit} ^{compa tristitia}
 quodammodo ^{ipsius} ^{et licet non sit} ^{compa tristitia} ^{et licet non sit} ^{compa tristitia}
 men fuit causa ^{ipsius} ^{et licet non sit} ^{compa tristitia} ^{et licet non sit} ^{compa tristitia}
 tione, vel totali ablatione boni contristamur.

Ad. 1. Rr q, inclinatis appetitus ad bonum conse-
 queridiam, est causa inclinationis appetitus ad
 malum fugeridiam. Ad. 2. ^{id quod} q, reuliter futurum e-
^{in presenti} presentialiter sperat, et impedimentum presen-
 tialiter opponit. Ad. 3. q, concupiscentia est de-
 ledabilis quandiu manet pes ~||~||~||~

Ar. 3. Vm appetitus unitatis sit causa
 doloris?

¶ Vnde q, non q, secundum dicta Philosophi
 in. 10. ethic. opinio quorundam fuit q, repletio
 et unitas ad ebum est causa delectationis. 2°
 q, separatio superfluum est delectabilis. 3°
 q, eadem ratione appetimus coniunctionem
 boni, et separationem mali. ergo appetitus huius
 ius separationis non minus dicitur doloris causa
 Sed contra est Augustinus in. 3. lib. de lib. arbi.
 Dicendum q, es modo, qui concupiscentia vel
 cupiditas boni est causa doloris, etiam appetitus
 unitatis vel amor causa doloris ponendus est.
 q, bonum et perfectio unitatis cuius q, rei in qua
 tam unitate consistit. Ad. 1. Rr q, dolor non
 causat ex appetitu cuiusvis unitatis, sed eius in
 qua consistit perfectio naturae / Ad. 2. q, in separa-
 tione potest esse aliqua unitas adiuncta, et per eam
 potest separari remoueri aliquid contrarium per
 fec

Summula d. Thome.

fectionis. Ad. 3. q. appetimus separationem
nocuorum, q. appetimus unitatem convenientes

Ar. 4. Vm potestas cui non potest resisti
sit causa doloris?

E uidet q. non q. quod est in potestate adhuc
est futurum. ergo non causat dolorem. 2. q.
etiam a potestate minori potest inferri ^{quid} nocu-
mentum. 3. q. potestas maior est causa extrin-
seca, ergo non causat cause autem motuum
appetitivorum sunt interiores inclinationes
animi. Sed contra est August. in lib. de natu-
ra boni. Dicendum q. id quod id est causa
coniunctionis mali est causa doloris, quod autem
est contra inclinationem alicuius, nunquam ad-
venit ei nisi per actionem alicuius fortioris
potestatis. que (nisi tantum invalescat q. mis-
cet contrariam inclinationem, in inclinatione
propria) est causa tristitiae. Ad. 1. R. q. non
causat dolorem nisi prout agit in actu. Ad. 2.
q. causa potestas ut nocuamentum inferat, si
non simpliciter, in aliquo tamen maior sit, ne-
cesse est. Ad. 3. q. exteriora agentia causant
presentiam obiecti, et sic etiam.

Q. 37. de effectibus doloris seu
tristitiae in quatuor art. diuisa.

Ar. 1. Vm dolor auferat facultatem ad dis-
cedi? E uidet q. non. 1. q. Isai. 26. dicit
in tribulatione murmuris doctrina tua eis. 2.
q. Isai. 28. dicit. docebit scientiam abstractam.

a

a Salute amulos ab uberibus. et eich. n. dicitur
 q. malitia unius horae oblivionem facit luxu-
 ris maxime | 3° q. cum tristitia interiori po-
 test. Somno addiscere, ergo multo magis cum
 dolore corporali. Sed contra est Augustinus
 in lib. soliloquiorum, loquens de dolore den-
 tium, qui afflictabat.)

Dicendum q. omnes potentiae animae in u-
 na animae essentia radicanur, ac proinde qu-
 ando intentio animae vehementer trahit
 ad operationem unius potentiae, retrahitur
 ab operatione alterius. unius enim animae
 non potest esse nisi una intentio, cum ergo do-
 lor sensibilis maxime ad se attrahat intē-
 tionem animae, impedit eam ne deorsus ad-
 discat, immo ne et iam scita consideret sicut
 nimis intentus, respectu amoris, quem quis ha-
 bet ad ^{id.} sciendum, vel considerandum. Ad. 1°
 R. q. procedit de tristitia moderata, quae
 excludit exagitationem animae, haec enim po-
 tius iuvat, q. retrahat. Ad. 2. q. tristitia
 moderata iuvat potius ad addiscendum per
 accidens, in quantum sibi auferit superabun-
 dantiam delectationum (quae etiam impedi-
 unt ut dicitur est) sed per se impedit. Ad. 3
 q. dolor corporalis magis impedit contem-
 plationem, q. est cum maiori transmutatione cor-
 porali adiuncta, quamvis secundum illud qu-
 od est formale in dolore, dolor interior sic ma-

107 Ar. 2. Vm' aggrauatio animae sit
 effectus tristitiae, vel doloris?

EF

Summula d. Thomae

Et videtur quod non. 1. quod Apostolus 2. corinth. 7. ait
ecce hinc ipsum contristari vis, secundum deum
quantum in vobis operatur sollicitudinem, sed
defensionem est. / 2. quod delectatio dilatat
ergo a contrariis tristitia restringit, et non
aggravat / 3. quod ad tristitiam magis perti-
net omnino absorbere, ut dicitur 2. ad corinth.

Sed contra est auctoritas Gregorij, Niceni, et
Damasceni / Dicendum quod, proportionabi-
liter ad motus et inclinationes naturales
philosophandum est in moralibus, et propterea
tristitia quatenus impedit motum voluntatis
tanquam pondus aggravat eam, et si intantum
exerescat, quod excludat spem evadendi tunc
simpliciter impedit etiam motus interior a-
nimae angustiat, immo et quandoque impedi-
t ipse motus exterior corporis, ita ut homo re-
maneat stupidus in seipso. Ad. 1. quod tristitia
erigit potius ex spe adiuncta remissionis
peccati. / Ad. 2. quod ex hoc quod animus aggravatur
tunc ne extra egrediat, in seipso restringitur.
Ad. 3. patet, absorbet enim cum spes evaden-
di excludit, et tunc etiam aggravat; quae
enim metaphorice dicuntur, non sunt intan-
to vocabulorum rigore accipienda.

Ar. 3. Vm tristitia vel dolor debilitet

omnem operationem
Et videtur quod non. 1. quod ex auctoritate Apostoli
adducta videtur 2. cor. 7. quod causat sollicitudi-
nem / 2. quod ne dicitur 7. ecclesie. tristitia immul-
tis causat concupiscentiam. Secunda enim iuratur

ad

malum praesens

ad operandum cum intentione) 3. q. lugere
 est propria operatio tristitium, ergo ex tristitia au-
 getur) Sed contra est philosophus, in 10. eth.
 dicendum, q. operatio ad tristitiam dupliciter
 potest comparari. scilicet vel sicut ad id de quo est
 tristitia, et ita tristitia quamlibet operationem
 impedit. alio modo sicut ad principium, et ad
 causam. et sic necesse est q. operatio talis ex tris-
 titia augetur. Sicut quarens aliquis magis tris-
 titiae de re aliqua, tanto magis vniat ad expelli-
 endam tristitiam, dummodo remaneat spes ex-
 pelliendi; alioquin nullus motus, vel operatio ex
 tristitia causaretur. Per haec patet solutio
 ad obiecta.

Ar. 4. Vm tristitia magis noceat cor-
 pori, q. aliae animae passiones?

Et videtur q. non. 1. q. tristitia habet esse spiri-
 tuale in anima, nec sufficit causare transmu-
 tationem corporalem, sicut etiam nullum cor-
 pus coloratur ab speciebus colorum, quae sunt
 in aere. ergo) 2. q. si nocet erit ratione cor-
 poralis transmutatorius, at haec ab omnibus
 animae passionibus causatur) 3. q. ira et vniu-
 pudentia insanas faciunt (quibus nihil deterius
 vis est) et desperatio (ne pote causat tristitia) est
 magis noxia. Sed contra est. proverb. 17. spiritus
 tristis exsiccat ossa. et ps. 22. et eccles. 3. d. a tris-
 titia festinat mors) Dicendum q. si humana
 vita consistit in quadam motione, quae a corde
 in cetera membra diffundit, haec autem motio si
 procedat ultra debitam mensuram (quod contin-

^ Huiusmodi pas-
siones vitam

gere potest ex nimis amore aut desiderio aut
gaudio) repugnat vitæ secundum mensuræ qu-
antitatem q̄ nisi in uerit secundum suam speciē,
Passiones autem, quæ important motum appe-
titus cum fuga, uel retractione quadam repug-
nant uitali motioni, non solum secundum qua-
ntitatem, sed etiam secundum speciem motu, ut
timor desperatus, et pessimibus tristitia, quæ
aggrauat animum ex malo presenti, cuius
impressio est fortior, q̄ futuri.

Ad. 1. Rr q̄ anima naturaliter mouet corp-
et sic est causa corporales transmutationis eius
neq̄ est simile de spiritualibus intentionibus.
Ad. 2. q̄ alie passionis habent transmutationē
corporalem conformem secundum suam speciem
motu uitali, sed tristitia contrariam uel dictam
est | Ad. 3. q̄ ex leuiori causa impeditur usus ra-
tionis q̄ tollat vitæ, p̄ter q̄ quod ipsa etiam tr-
istitia quandoq̄ rationem aufert. quoniam et timor
et ira maxime mouent ex permissione tristitiæ.

C. 38. De remedijs Tristitiæ, seu do-
loris in quinq̄ art. diuisa

Ar. 1. Vm̄ dolor uel tristitia mitigetur
per quamlibet delectat.

Et uidet q̄ non. 1. q̄ medicatio fit a contrario
at non quilibet delectatio contrariat cuiuslibet
tristitiæ. 2. quoniam uel dicit q̄ et sic. malis
tristat quoniam delectat q̄ est. ergo non quilibet
delectatio mitigat tristitiam immo causat eam.
3. q̄ August. in. 4. confess. ait q̄ loca in quibus cū
anni

amico mortuo fuerat delectatus, erant illi tristitia,
 et onerosa. Sed contra est Philosophus. in. 8.
 ethic. Dicendum q. siue quolibet quies corpo-
 ris remedium affert contra quamlibet fatigatio-
 nem ex quacumq. causa innaturali prouenientem,
 ita quolibet delectatio remedium affert ad miti-
 gandam quamlibet tristitiam ex quacumq. pro-
 cedat / Ad. 1. q. quolibet delectatio con-
 trariae cuiuslibet delectationi si non secundum spe-
 ciem, saltem secundum genus; et ides ex parte
 dispositionis subiecti, quolibet tristitia, per qua
 libet delectationem mitigari potest. Ad. 2. q.
 mali proueniunt de malis, in quibus letati sunt; et
 siue etiam tristitia subuenit per contrarias de-
 lectationes / Ad. 3. q. quando sunt duae causae
 ad contrarios motus inclinantes, utraq. alteras
 impedit, et tamen illa finaliter vincit, quae
 fortior est et diuturnior. Unde ibi post pauca
 subdit Augustinus, q. pristinus generibus de-
 lectationum egrediebatur dolor eius.

Ar. 2. Vm dolor uel Tristitia miti-
 getur per fletum?

Et uidetur q. non. 1. q. potius est effectus eius,
 2. q. risus non minuit letitiam, 3. q. in fle-
 tu representat nobis malum contristans / Sed
 contra Augustinus. Dicit in morte amici solus
 mihi fletus dulcis erat. Dicendum q. per fletum
 tristitia mitigat. dupliciter, primo quatenus no-
 ciuum ad exteriora diffundit, uel communicat
 Secundo, q. semper operatur conueniens homini se-
 cundum dispositionem in qua est, est ei delecta-
 bilis

Summula. d. Thomae

Ad. 1. R. q. Habitudo causae ad effectum contrari
ae Habitudo contristantis ad contristatum. et
sic mitigat tristitia per effectum tristitiae. Ad
2. q. omne simile auget suum simile, nisi ueni
mictus in excessu. Ad. 3. q. imaginatio rei con
tristantis de se auget tristitiam, sed secus est se
euidum q. homo imaginat se facere illud, quod
sibi in illo statu conuenit. et eadem ratione do
let quis, si sibi risus subrepat in statu quo sibi
legendum uidet

Ar. 3. Vm dolor et Tristitia mitigentur
per compassionem amicum?

Et uidet q. non q. ut dicit Aug. 8. confess. quan
do cum multis gaudeo uberius est gaudium. er
go ex compassione etiam aliorum magis au
get tristitia | 2. q. rependendo vicem amico
condolenti (ut inquit August. 4. confess.) Du
pliciter potius dolor | 3. q. dolor amici con
dolentis est quasi malum proprium | Sed con
tra est Philosophus in. 9. ethic. | Dicendum ex
Philosopho hoc modo allegato. q. amicus condo
lentis in tristitia est consolatiuus. dupliciter. 1.
q. quasi supponit aggravationem et oneri ami
ci ad portandum eum illis. et sic contristatus
apprehendit. et sic alleviatur. 2. q. percipit se
ab amico diligi. et hoc est delectabile, et per con
sequens mitigat tristitiam. | Ad. 1. R. q. eti
am ex compassione cognoscit amicitia. et percipi
t delectatio sicut ex congaudio | Ad. 2. q. p. p. d. c.
tra consideratus est qui delectat | et sic patet ad. 3.

Ar. 4. Vm per contemplationem ueri
tatis dolor et Tristitia mitigentur?

Summula d. Thome

qz ubi capite mitigare tristitiam et dolorem.
Ad 1. R. q. ut cuiqz sine sunt delectabilia / Ad
2. q. delectatio^{nis} tristitiam mitigat, etiam si se impe-
diant, et sint contrarie, ut dictum est / Ad 3. q.
bona dispositio corporis redundat ad cor, sicut ad-
principium, et finem.

Questio 39. de Bonitate & malitia Tristitia, seu doloris in 4° ~ Articulus diuisa ~

Ar. Primus Vm omnis tristitia sit mala?
Et videtur q. sic. dicit enim gregor. niceen. omnis
tristitia malum est sui ipsius natura / 2° q. om-
nes quantumvis virtuosus fugiunt tristitiam
qz ipsi non amant delectationes, ut dicit. in. 7.
et sic. / 3° q. omnis dolor corporalis est malus
corporis, ergo omnis tristitia spiritalis est ma-
lum anime. Sed contra est q. delectatio de
malo est mala, ergo tristitia de malo est bona.
Dicendum q. tristitia absolute simpliciter et
secundum se est quoddam malum per quod im-
pedit quies appetitus in bono. est tamen bona
ex suppositione contrariabilis. Sic enim suppo-
sitis si quis non dolet, aut non sentit, aut non re-
pucat illud, ut sibi repugnat, quorum uerumqz
manifeste est malum. et hoc dicit August. 8. sic
per genes. ad literam. / Ad 1. R. q. gregorius
niceen. loquitur de tristitia ex parte mali tristitatis
non autem ex parte sentientis, et repudiantis
malum. / Ad 2. et 3. patet ex dictis.

Ar. 2. Vm Tristitia possit esse bonum
Honestum?

Et videtur quod non. i. quod ad inferos deducit ut in sinu
 ut Augustinus. 17. super genes. ad literam loquens
 de Jacob. / 2. quod diminuit meritum. Silarum
 enim datorem diligit deus. / 3. quod tritari de
 his que accidunt, est non confirmari diuine pro
 uidentie, cui omnia subiacent. / Sed contra
 est, quod matth. 5. dicit beatus qui lugent: Dicē
 dum quod tristitia est bonum ^{scilicet} cognitionem, et recusa
 tionem mali, quod ~~quod~~ diu attestant rectitudi
 nationis, et voluntatis: ac proinde ex ea parte
 qua tristitia est bonum, potest habere rationem
 boni bonest. / Ad. 1. R. quod Augustinus loquitur
 de immo delectata tristitia / Ad. 2. quod procedit de
 tristitia de bono, hęc autem procedit ex ratione
 et voluntate peruersa, ut cum quis ex tristitia
 facit elemosinam. / Ad. 3. quod bonum non tenet
 et confirmari des in voluto, sed in modo uolendi
 taliter, quod non contraueniat ordini diuini iustitie

Ar. 3. Vm Tristitia possit esse bonum
 Utile?

Et videtur quod non. i. quod eccl. 3. dicit quod occidit in
 uultu, et non est utilitas in illa / 2. quod non est ad
 aliquem finem eligibilis, ergo neque utilis / 3. quod
 impedit operationem, ut dicit in. 10. et sic / Sed
 contra dicit eccl. 7. cor sapientium, ubi tristitia
 ergo est utilis / Dicendum, quod ex malo presenti
 conuergit duplex motus in appetitu, alter, qui
 contrariatur malo; alter, qui fugit ^{illud}, et ex parte
 huius secundi motus tristitia est utilis, siue ma
 lum sit securidum se fugiendum, ut peccatum:
 siue quod est uocatum malum, et tunc germinat fugiendi
 causa, tum quod ipsum malum fugiendum est, tunc

Summula d. Thomae.

quod ipsam tristitiam omnes secundum se fugiunt.
ac proinde tristitia in omni fugiendo est utilis.

Ad. 1. R. q. procedit de immoderata tristitia.

Ad. 2. q. licet eligibile fiat minus eligibile^{quodlibet}
propter tristitiam, quod libet tamen fugiendum
fit magis fugiendum propter eandem / Ad
3. q. tristitia de cessatione operantis facta
videtur operari.

Ar. 4. Vm dolor corporis sit summum
malum?

Unde q. sic quod optime contrariatur pessimus,
ac dat optima delectatio, ut dicitur est, ergo,

2. q. beatitudo, quae est summum bonum con-
sistit, in hoc q. beatus habeat quidquid vult

ergo et contra tristitia quae contingit contra
voluntatem erit summum malum / 3. q. ut

arguit Augustinus in primo soliloq. summum
bonum hominis est melioris partis eius (scilicet

animae) optimum. ergo summum malum est de-
terioris partis (scilicet corporis) pessimum, quod

videtur tristitia aut dolor. / Sed contra est
q. maius malum est culpa, q. poena, tristitia au-

tem ad poenam peccati pertinet. / Dicendum
q. nec tristitia de vere malo potest esse summum

malum (q. peius est non refutare illud, aut non
iudicare esse malum illud, quod vere est malum.)

nec tristitia de malo apparenti, quod realiter est
bonum, potest esse summum malum, q. peius

est alienari a vero bono / Ad 1. R. q. in do-
re vel tristitia est aliquid bonum, per cuius priva-
tio

tionem potest fieri deterior, sed non in omni de-
 lectione est aliquid malum, per cuius remo-
 tionem potest fieri melior / Ad. 2. q. hoc ipsum
 quod est voluntatem repugnare malo est aliq-
 uod bonum, et sic tristitia semper habet admix-
 tum aliquid bonum. / Ad. 3. q. peius est, quod nocet
 meliori. s. h. animę. Augustinus autem inducit
 rationem, non ex proprio sensu, sed ex sensual-
 teris

C. 40. de Passionibus irascibilis
 et. 1. de spe, de desperatione in
 octo articulos diuisa.

Ar. 1. Vni spes sit idem, quod deside-
 rium, vel cupiditas?

¶ Unde q. sic. i. q. Augustinus. in 14 de ciui-
 enumerans quatuor animi passiones. hoc /
 pri ponit cupiditatem. / 2° q. habent idem /
 obiectum. s. h. bonum futurum. Si dicas q. spes ad-
 dit supra desiderium possibilitatem adipsendum
 contra. possibile per accidens se habet ad bonum
 futurum, ergo non variat secundum speciem pas-
 siones / Sed contra est q. spes est in irascibili, cu-
 piditas autem, et desiderium in irascibilis, di-
 uersarum autem potentiarum sunt passiones spe-
 cie differentes / Dicendum q. species passionu
 ex obiecto pensantur / circa obiectum autem spei qua
 hanc consideranda occurrunt. prima q. sit bonu
 et sic differt a timore. Secunda q. sit futurum, et per
 hanc differt a gaudio / Tertia q. sit arduum et per hoc
 differt a desiderio, vel cupiditate. quarta q. illud
 arduum sit difficile adipsu. et per hanc differt a des-
 pe

conditio-
 nes.

possibile

Summulae Thomae

peratione. Sic ergo patet q. spes differat a deside-
rio. sicut differunt passiones irascibilis a passio-
nibus concupiscibilis, ac proinde supponit deside-
rium, sicut et omnes passiones irascibilis pre-
supponunt passiones concupiscibilis. / Ad. i. R.
q. ponit bonum spei q. respicit bonum futurum / Ad
2. q. obiectum spei est bonum futurum cum ardui-
tate. / Ad 3. q. obiectum spei addit supra obiectum
desiderij. non tantum possibilitatem sed differentiam
adipiscendi: possibile autem, et impossibile non
se habent per accidens ad obiectum appetitus virtu-
tis, quae ad nihil mouet, nisi sub ratione possibilis.

Ar. 2. Vm spes sit in vi apprehensiuua
an in vi appetitiua?

Et videtur q. in apprehensiuua, spes enim dicitur ex-
pectatio quorundam Rom. 8. expectare autem aduim
cognoscitiuam pertinet. 2° q. spes idem esse
videtur cum fiducia, et fiducia est idem cum fide
quae est in parte intellectiua. / 3° q. certitudo, quae
attribuitur spei, est proprietas cognitiuae virtutis.

Sed contra est, q. spes est de bono, bonum autem
uoluntate, ad appetitiuam uirtutem pertinet.

Dicendum, q. cum spes importet extensionem ap-
petitus in bonum, manifeste pertinet ad appetitiuam
uirtutem, supponendo alium apprehensiuam sicut
apprehensionem boni futuri, ardui, et possibilis
adipisci. / Ad. i. R. q. sperat quis, quod propria
uirtute et uiribus adipiscatur, sed expectat adipiscen-
dum auxilio alterius, ut dicat expectare, quae ex
alio sperare, in quantum sicut uis apprehensiuapre-
cedens, non solum respicit ad bonum, quod quis in-
tendit consequi, sed etiam ad illud, cuius uirtute

adipisci sperat. Et sic motus sui quandoque dicitur
 expectatio propter inspectionem virtutis cogniti-
 vae precedentem / Ad. 2. q. denominat motus ap-
 petitivus fiducia, a fide adipiscendi quae est in par-
 te intellectiva precedente, sicut effectus ex causa
 magis nota ipsi intellectui / Ad. 3. q. certitudo
 tribuitur motui vel appetitui vel naturali, ob
 certitudinem, aut infallibilitatem, quam ha-
 bet ex vi cognitionis precedentis.

Ar. 3. Vm spes sit in brutis animalibus?

Et videtur q. non. q. est de futuro. bruta autem non
 cognoscunt futura, ut pote ratione carentia / 2°
 q. possibile et impossibile, quae consequuntur sperari
 sunt quaedam species veri, et falsi, quae solum sunt
 in mente / 3° q. animalia tantum moriuntur
 visis, spes autem est de eo quod non videtur, ut dicitur
 in Rom. 8. / Sed contra est q. spes est passibilis
 et in brutis. Dicendum q. inter-
 iores passionum animalium ex exterioribus moti-
 bus apprehendi possunt, videmus autem neque
 canem sequi quandoque leporem longe distantem
 neque accipitrem avem, quasi non sperantes se
 eas posse apprehendere, ac proinde in brutis videtur
 esse spes et expectatio consequens apprehensio-
 nem intellectus eius, qui instituit naturam / Ad
 1°. R^o q. animalia bruta ferunt infutura instinc-
 tu naturali indito ad intellectum divinum pervenire
 te futura / Ad. 2. q. possibile dicitur dupliciter, scilicet
 et ut differentia veri, prout consequitur habitudine
 praedicti ad subiectum, et prout dicitur secundum or-
 dinem ad aliquam potentiam. sic distinguitur Philo-
 sophus in. 5. metaph. / Ad. 3. q. ex visis presentibus

adipisci.

ms

Summula d. Thomae

inuenit animal ad futura uel prosequenda, uel
uitanda.

Ar. 4. Vm̄ spei contrariet̄ desperatio?

Et uidet̄ q̄ non. q̄ um̄ unum est contrarium
ad spei contrariet̄ timor. 1. q̄ contraria sunt
circa idem, sed spes respicit bonum, desperatio ue-
ro malum. 3. q̄ desperatio importat immobili-
tatem, et ueluti quietem, ergo non potest opponi
contrarietatem ad motum spei. Sed contra est q̄
nominat̄ per contrarium spei. Dicendum q̄
ut supra dictum est in passionibus concupiscibilis in-
uenit̄ contrarietas secundum accessum ad contra-
rios terminos, ut patet in amore, et odio. In passio-
nibus autem irascibilis per accessum et recessus
respectu eiusdem terminij: et ita circa idem bonū
cum possibilitate adipiscendi est spes, circa quod
est desperatio si representat̄ ut impossibile ut
dicit̄ in 3. ethic.) Ad 1. R. quia contrarietas
est ex parte obiectorum. scilicet boni, et mali, secundū
q̄ deriuant̄ a passionibus concupiscibilis. Ad 2.
q̄ desperatio non respicit malum sub ratione ma-
li. Sed per accidens quandoq̄ respicit malum, in
quantum facit impossibilitatem adipiscendi, pot-
est autem esse desperatio ex solo super excessu bo-
nij. Ad 3. q̄ desperatio non importat solam pri-
uationem spei, immo sicut et spes supponit deside-
rium, et dicit̄ recessum a re desiderata propter q̄
timet̄ impossibilitatem adipiscendi eam.

Ar. 5. Vm̄ causa spei sit experientia?

Et uidet̄ q̄ non. i. q̄ experientia pertinet ad uim
cognitiuam ut innuit̄ in 2. ethic. 2. q̄ Philo-
sophus dicit in 2. ethic. q̄ senes sunt difficili spei

propter experientiam / 3.º qz in 3. de celo dicit
 qz de omnibus enunciare aliquid, quandoqz est
 signum stultitiz; sed qz uno tenet omnia perti-
 net ad spem magnam, stultitia uero prouenit ex
 in experientia. ergo / Sed contra est Philosophus
 in 3. et sic. / Dicendum qz aliquid esse causam
 spei potest intelligi duobus modis. uno quatenus
 rem speratam facit esse possibilem, sicut homine
 illud, quod auget potestatem hominis. N. g. diuinitas
 fortitudo, et etiam experientia: alio modo qua-
 tenus facit existimare rem adipiscendam, aut
 desideratam esse possibilem, quae antea talis non
 appareret, et hoc facit doctrina, et persuasio quae
 sibi, et etiam experientia, quae ^{similiter} etiam pertinet
 modum potest esse causa defectus spei. qz tamen
 experientia duobus modis est causa spei, et uno
 tantum defectus ipsius, magis debemus dicere,
 eam esse causam spei. / Ad. 1.º R. qz experien-
 tia in operabilibus causat scientiam, et habitum
 quo intellectualis virtus facile operatur demonstrat
 aliquid esse possibile. Et sic causat spem / Ad. 2.
 praeter ex dictis. et ibidem dicit, qz senibus multa
 euenerunt in deterius. / Ad. 3. qz a ratione stul-
 titia, et in experientia possunt esse causa spei, qua-
 si per accideris remouendo scientiam, ^{sicut} qz experi-
 entia est causa defectus spei.

Ar. 6. Vm in iuuenibus Et in ebriosis
 abundet spes?

Et uidet qz non qz sunt mutabiles, spes autem fir-
 mat sicut anchora. ad hebr. 6. / 2.º qz ea quae au-
 gent potestatem augent spem; ebrietas autem, et
 iuuentus habent infirmitatem adiunctam / 3.º qz

Summula d. Thomae

in iuuenibus deficit experientia, quae est causa
spei / Sed contra est Philosophus in 3. ethic. et
in 2. rhetoric. / Dicendum q. iuuenitus est cau-
sa spei, q. secundum tres conditiones boni, quod
est obiectum spei, q. iuuenes multum habent
de futuro, et ratione caliditatis naturae habent
multos spiritus, et in eis cor ampliat ad ardua.
et tertio q. non sunt passim repulsam in multis,
nec experti impedimenta in suis conatibus, de
facili sibi aliquid reputant possibile. / Duo
autem ex dictis tribus scilicet caliditas et multipli-
catus spirituum, nec non et inconsideratio in-
uenit etiam in ebrijs ac proinde sunt bonae spei,
nec non ob eandem rationem, omnes stulti, et
deliberatione inuidentes omnia tentant, et
sunt bonae spei / Ad 1. R. q. licet sint muta-
biles, reputant tamen se firmiter assecuturos
illud, quod sperant. / Ad 2. q. habent firmiter
potestatem secundum suam estimationem, q.
suis defectus non cognoscunt / Ad 3. q. etiam
in experientia est causa spei, ut dictum est.

Ar. 7. Vm spes sit causa amoris? ~
Fundet q. non, q. secundum August. 14. de ciuitate
dei. prima affectionum animae est amor, ergo non
potest causari a spe / 2. q. desiderium precedit
spem et causat ab amore / 3. q. spes causat delectationem,
at delectatio non est nisi de amato /
Sed contra est glossa in illud matth. 1. Abrahama
genitum Isaac ettp. Dicendum q. spes duo respice-
re potest, scilicet et bonum speratum, et illum per quem
nobis fit possibile, quantum ad primum amor
est

est causa spei, quantum ad secundum amor ab spe
causat, qz ex eo amamus quempiam qz speramus
nobis fore proficuum, in quantum s^z credimus
nos recitari ab ipso. Et per hoc patet solutio
ad obiecta.

Ar. 3. Vm spes conferat ad operatio-
nem, vel magis impediatur?

Et videtur qz impediatur, qz s^z ad spei pertinet securitas
at securitas parit negligentiam. 2° qz spes qua
d^o qz causat tristitiam, ut dicitur pro v. 14 spes, quoz
differt affligit animam. 3. qz desperatio, quoz
est contraria spei (maxime in rebus bellis, ut
dicitur 2. reg. 12) adiuvat operationem, ergo spes
potius impedit. Sed contra dicitur 1. cor. 13.
qz qui arat in spe debet arare etc. Dicendum qz
spes adiuvat operationem et intendit eam, tum ex
parte obiecti, quod qz possibile non retardat, et qz
arduum excitat attentionem, tum ex parte effec-
tus s^z delectationis, quam spes causat. Ad 1°
R^o qz spes respicit bonum consequendum, securi-
tas autem malum vitandum, ac proinde magis
videtur opponi timori, qz ad spei pertinere, quin
etiam securitas diminuit rationem ardui, et ex
consequenti rationem spei. Ad 2° qz spes perse
causat delectationem, et per accidens tristitiam
ut dictum est. Ad 3° qz illud fit ex adiuvata spe
vincendi, iam fuga desperata.

Questio. 41. De Timore secundum se

In quatuor articulis diuisa.

Ar. 1. Vm. Timor sit Passio anime?

Et videtur qz non. 1. qz s^m Damascenus in lib. 3. est
vii

Summula S. Thomae

Virtus, secundum sibilem, id est contractionem
sentis desiderativa, ergo non est passio, quia nulla
virtus est passio ut probat. in. 2. ethic. / 2° quod
natus passio ex presentia agentis provenit, timor
autem non est nisi de futuro / 3° quod omnis passio
animae sequit apprehensionem sensus, quae non po-
test esse futuri / Sed contra est Aug. 14. de civ. dei
Dicendum quod ad rationem passionis primo pertinet
quod sit motus passiva virtutis comparate ad suum
subiectum per modum actus inveniendi, et sic senti-
re et intelligere est quoddam pati. Secundo magis
proprie dicitur passio motus appetitivus virtutis habentis
organum corporale; et adhuc proprie dicitur illi mo-
tus dicitur passiones qui important aliquod movi-
mentum, inter quos post tristitiam, quae est de ma-
lo presenti quod magis movet / Secundum dicitur
sibi veridicat timor de malo futuro / Ad. 1. Per
quod motus interiores dicuntur virtutes, in quantum
sunt principia actuum exteriorum. Philosophus
autem negat passionem esse virtutem, quae est habitus
Ad. 2. quod ibi est presentia sine apprehensione a-
nimae / Ad. 3. quod animal ex apprehensione presen-
tis movet ad sperandum futurum bonum, vel time-
dum futurum malum.

Art. 2. Vm. Timor sit specialis passio?
Et videtur quod non quia Aug. in lib. 33. quod remota ti-
more omnes videtur excludere passiones, ergo non
est passio specialis / 2° quod Philosophus dicit in
6. ethic. quod ita se habent in appetitu prosecutus, et
fuga, sicut in intellectu affirmatio, et negatio,
ac affirmatio, aut negatio, non est quod speciale
in intellectu, ergo / 3° quod timor in. 2. dicitur ap-
pellari a philosopho tristitia, et a Damasceno virtus
desiderativa, ergo non est specialis passio / Sed con-

tra est Damasc. lib. 2 / Dicendum qd timor ha-
 bet speciale obiectum. scilicet malum futurum difficile
 ad resistendum. ac per consequens est specialis pas-
 sio animae. sicut et spes. / Ad 1^m R^o qd sicut omnes
 passionēs ~~derivatur~~ habent principium ab amore.
 ita ratione huius connexionis remota timore re-
 mouerentur, non quod non sit specialis passio / Ad 2^m
 qd timor non est quicquid fuga. sed ab aliquo speciali
 obiecto / Ad 3^m qd quod passionēs irascibiles derivan-
 tur a passionibus inextinguibilibus. et terminantur
 ad eas. timor dicitur tristitia et desiderium.

Ar. 3. Vm sit aliquis timor naturalis?
 Et videtur qd sic quod talem uocat Damascenus, qui
 non uult animam diuidi a corpore. / 2° quod timor
 ex amore oritur, ac est aliquis amor naturalis, ut di-
 citur Dionis. 4. cap. de diu. nom. ergo et timor / 3°
 quod timor opponitur spei. est autem spes natura^e ut di-
 citur Rom. 4. de Abraham qui contra spem scilicet na-
 turae. credidit in spem gratiae. ergo est timor natura-
 lis / Sed contra est qd timor non dicitur in rebus in-
 animatis. Dicendum qd aliquis motus dicitur
 naturalis quod ad illum inclinatur natura. et hoc uel
 taliter quod omnino ab ipsa natura perficitur sicut
 moueri sursum est motus naturalis ignis. uel ta-
 liter quod non perficitur nisi per apprehensionem
 et per hunc modum potest dici timor naturalis
 scilicet quod non iuxta primam acceptionem iux-
 ta quam etiam amor desiderium fuga et spes
 naturales quodam modo dici possunt, quod minus
 exposcunt de cognitione. et sic dicitur amor natura-
 lis in appetitu naturali radicans / Et ex his pa-
 tet ad obiecta.

Ar. 4. Vm conuenienter assignentur
 sex species timoris?

Summula d. Thomae

Secundum Damascenum. Sicut segricities
erubescencia, verecundia, admiratio

Stupor, et Agonia.

Et videtur quod non. 1. quod timor est de malo contris
tativus, ergo non sunt plures, quod quatuor differen
tie timoris. sicut quatuor sunt differentiae tristi
tie ut dictum est. | 2. quod timor est de malo, quod
excedit facultatem nostram, ac segricities, erubes
cencia, et verecundia sunt operationes nostrae
respiciunt. | 3. quod verecundia non est de futu
ro sed de turpi actu iam commisso | 4. quod stupor
et admiratio, non semper sunt de malo | 5. quod
admiratio, ut dicitur in 1. metaph. movet ad inqui
rendum, timor autem ad fugam. Sed contra est
auctoritas Damasceni, et Gregor. Niceni. | Dicen
dum quod timor est de malo futuro, quod potest consi
derari vel in operatione timeritis, vel in exterio
ribus rebus, et in operatione quidem potest esse
malum gravans, et causat segricities, aut ledens
opinionem et tunc si turpitudine timeat in actu
mittere est erubescencia, si in iam commisso est
verecundia. Malum autem in exterioribus re
bus tripliciter potest excedere hominis facultatem
ad resistendum. Sicut rationem magnitudinis, et sic
causat admiratio, aut rationem dissuetudinis, et
sic causat stupor; aut rationem improvisionis, ut
in inforturijs, et sic causat Agonia. ac proinde
sex sunt species timoris. | Ad. 1. Per quod illae 4 spe
cies assignatae tristitia, non sumuntur ex directi
tate obiecti (sicut istae timoris) sed secundum
effectus. | Ad. 2. quod non quod quid in sequens nostram
operationem est in nostra potestate | Ad. 3. quod de actu
praeterito potest timeri in vicium futurum. | Ad

4. quoniam quilibet admiratio, et stupor sunt species
 timoris, sed prout dictum est. potest etiam dici quod
 miratio, et stupor refugunt considerationem
 rei magnae et insolite. / Ad. 5. R. q. admirans
 refugit in presenti dare iudicium, de eo, quod mira-
 turus est timens defectum, sed in futurum inquirat. Stu-
 pens autem timet, et in presenti iudicare, et in fu-
 turo inquirere. Unde admiratio est principium
 philosophandi sed stupor est philosophica consi-
 derationis impedimentum.

Quaestio 42. de obiecto Timoris in sex articulos diuisa

Art. 1. Vm obiectum timoris sit bonum
 uel malum? / Videtur quod sic bonum quod

aut Aug. lib. 83. q. nihil timemus, nisi ne id quod
 amamus, aut ad optinam mittamus, aut non
 adipiscamur speratum. / 2° quod in 2. rethor. dicitur
 quod potentia et super alium esse est terribile, hoc
 autem est quoddam bonum et obiectum timoris.
 3° quod deum timere debemus, in quo nihil mali
 esse potest. / Sed contra est Damascenus lib. 2.
 dicendum quod cum timor fugam quandam impor-
 tet primo et perse respicit malum tanquam propri-
 um obiectum. potest tamen etiam respicere bonum
 secundum quod habet habitudinem ad malum. et
 hoc dupliciter. scilicet uel in quantum per malum
 prouocat bonum: uel in quantum bonum est causa
 mali: et per hunc modum deus timet ab homine
 in quantum potest infligere poenam, et timet etiam
 cum homo habens potestatem, maxime ad ledend-
 um. / Per hoc patet Responsum ad obiecta

Summula 2. Thomae

Ar. 2.

Utrum malum Natura sit obiectum Timoris?

Fundat q. non. 1. q. dicit Philosophus in. 2. re
tor q. timor consiliarius facit. non autem consi
liamur de his, quae natura eveniunt. | 2. q.
defectus naturales N. g. mors semper imminet
imminent. ergo semper debet homo esse cum ti
more. | 3. q. natura non movet ad contraria, ac
malum natura provenit ab ipsa natura. | Sed
contra est Philosophus in. 3. et sic ~ Duendum
q. timor provenit ex phantasia futuri mali con
tristatini voluntatis, vel corruptivi naturae, et
proinde de malo natura potest esse timor. con
tra tamen q. praedicta phantasia tollat, et tunc id
quod remouet phantasiam futuri mali, remouet
etiam timorem. quod contingere potest, aut quia
malum est remotum et distans ut apprehendit
mors in iuuenibus, aut q. estimat iam ut praesens
ut in iam iam decapitandis sine spe exati
nis. Et in his duobus casibus timet, et quodam mo
do non timet. ut dicit Philosophus in. 5. rhetor.

Ad. 1. R. q. malum naturae. N. g. mors, quando
q. provenit a causa extrinseca, et quando est ab
ipsa natura adhuc potest per consilium differi.

Ad. 2. q. non semper imminet de praesens. Ad
3. q. defectus naturae proveniunt a natura uni
versali, quibus repugnat natura particularis quae
autem potest.

Ar. 3. Utrum Timor sit de malo culpa

Fundat q. sic. 1. q. dicit August. q. timore castus
timet homo separari a deo. Suiusmodi autem se
paratio movet nisi per culpam. | 2. q. de culpa
praesenti tristamur. ergo de futura erit timor. | 3.

qz spes potest esse de bono virtutis ut dicit philo-
sophus in 9 ethic. et Paulus ad galat. 6. ergo et
timor potest esse de malo culpa. 4° generum
dia que est species timoris est de turpi facto.

Sed contra est Philosophus dicit in 2. theor
q non timeat si aliquis erit iniustus, aut tardus.
Decendum, q id quod omnino subiaceat potestati

ut est culpa
pa
si voluntatis non timeat ab homine, nisi qua-
tenus ab exteriori causa potest ad eam induci

et tunc proprie non timeat culpa, sed seductio, aut
inductio ad eam. Ad. 1°. R. q. separatio ad
est poena peccati. Ad. 2°. q. tristitia cum sit in
cupisibilibus respicit malum presens absolute, sive

parvum sit, sive magnum, timor autem cum
sit in incupisibilibus respicit malum futurum cu-
arduitate, ac proinde non de omnibus, de quibus est

tristitia cum adsunt, est timor si sine futura.
Ad. 3°. q. timor proprie est de malo, quod non sub-
iacet nostris potestati. spes autem de bono uti-
per nos vel per alium adipiscendo, quale est ac-
tus virtutis. Ad 4°. q. verecundia est non de

ipso actu peccati, sed de ignorantia, que ipsum
consequitur, et est a causa extrinseca.

Ar. 4. Vm Timor ipse timeri possit.
Fundat q non qz omne quod timeat timeri
custodie ne amittat, sicut ille qui timeat amitte-
re sanitatem, timerendo custodit eam, si que tim-
or timeat, timerendo se custodit homo, ne time-
at, quod videt esse inconvenerens. 2° qz nihil

fugit seipsum, timor autem est quaedam fuga.
3° qz timor est de futuro, sed ille qui timeat iam
sabet timorem, ergo non potest timere timore

Sed

Sed contra est q. Somo potest amare amorem //
 et dolere de dolore. ergo et timere timorem
 Dicendum q. timor p[ro]ut subiacet cause extrinse
 ce. et ab ea provenit. in quantum est passus conse
 quens phantasiam imminens malis. potest
 timeri. sed non p[ro]ut subiacet voluntati in
 quantum s[ed] appetitus inferior obediens rationi.

Ad. 1. R. q. secundum diversa sunt diversi timo
 res. et sic nihil prohibet q. in uno timore p[re]ser
 veat se quis ab alio timore / Ad. 2. q. alius est
 timor qui timeat malum imminens; et alius qui
 timeat ipse timor / Ad. 3. q. timore p[re]senti time
 t futurus timor /

Ar. 5. Vm. Repentinamagis timeat?
 Et videtur q. non. q. experientia facit ad augmen
 tum spes in bonis. ergo et timoris in malis / 2°
 q. Philosophus. in. 2. rethor. dicit q. magis time
 t mittes. et astricti. q. qui acuti sunt ira. Si autem
 subitot Sabent motu / 3. q. subitumala minus
 possunt considerari. ergo minus timeant / Sed
 contra est August. in. 2. confess. / Dicendum
 q. repentinamala ^{sicut} ~~ut p[ro]pter res corporales sicut~~
 bone sine sine mala) quomagus considerantur
 minores apparent. et magis subtrahunt reme
 dia timentib[us]. ac p[ro]inde. tam ex parte et magni
 tudine malis; q. ex debilitate timentis magis ti
 ment. Ad. 1. R. q. experientia facit Suminem
 magis potentem ad operandum et ad p[ro]scedendum
 ac subinde auget spem, et minuit timorem / Ad
 2. q. mittes occultant iram. et ideo quasi ex impro
 vito

uiso prorumpit. / Ad. 3. q. malum repentinum
 magis timeat q. magis iudicet esse malum. ut pau-
 pertas diuiti superueniens. Sed potest propter al-
 quod acciderit magnitudo mali latere. pucacii
 hostes se insidisse occultant: et tunc verum est
 q. malum ex diligenti consideratione fit terri-
 bilius.

Ar. 6. Vm ea contra que non est re-
 medium magis timeant.

Et videtur q. non. i. q. ad timorem relinquit q. re-
 maneat aliqua spes salutis / 2. q. malum mor-
 tis nullum est remedium. et tamen mors non ma-
 xime timeat / 3. q. Philosophus dicit in 1. ethic
 q. non est magis bonum. q. est diuturnius. ergo ne-
 q. magis malum q. est diuturnius, ut carere re-
 medio ex diuturnitate provenit. Sed contra est.
 Philosophus in 2. ethicor. Dicendum q. augme-
 tum mali facit ad augmentum timoris malum
 autem augere non solum secundum speciem ipsius
 mali sed secundum circumstantias, inter quas per-
 cipua est diuturnitas aut perpetuitas, accipiunt
 autem ut perpetua et per consequens ut magis
 mala et magis timenda, que non possunt habere
 remedium post q. aduenerunt. / Ad. 1. R. q. pro-
 cedat de remedio futuri mali. ne adueniat. nos au-
 tem loquimur de remedio mali que presens ma-
 lum remouet / Ad. 2. q. mors non timeat ma-
 xime, q. non imminet de prope / Ad. 3. q. Philo-
 sophus loquitur de bonitate perse, et secundum speciem

Quaestio .43. De Causa Timoris
In duos articulos diuisa.

Ar. 1. Vni causa Timoris sit amor?

¶ Fuit q. non. immo contra q. ut August. nota super carnificam Ioannis. timor inducit amorem. / 2. q. Arist. 2. Rhetor. dicit q. illis a quibus expectamus malis imminere mala ^{et per nos} (sicut nobis magis exosi) magis timemus. ergo potius videtur est causa timoris. / 3. q. ea quae sunt amaris (qualia sunt quae ab amore proueniunt) non habent rationem terribilem. Sed contra est August. lib. 83. qq. / Dicendum q. obiecta passionum se habent ad eas, sicut quaedam forma. ac proinde illud quod est causa obiecti, uel efficiens conuersionem eius cum potentia. uel disponens subiectum materialiter, ita ut aliquid ei timendum appareat, est causa passionis. et hoc secundo modo nimirum per modum dispositionis materialis amor est causa timoris. ex hoc enim q. aliquis amat alicquod bonum, sequitur q. prius alicuius boni sit ei malum et timent illud, tanquam malum. / Ad 1. R. q. timor per se et primo respicit malum oppositum bono amato. et sic per se nascitur ex amore. per accidens tamen inducit amorem. in quantum secundum deum respicit ad id per quod prouenit tale malum scilicet deum punientem. / Ad 2. q. semper ibi praecedit amor alicuius boni. Ad 3. q. procedit deus, quod est causa mali terribilis, per modum efficientis.

¶ q. preceptorum

Ar. 2. Vni causa Timoris sit defectus?

¶

Et videtur quod non. i. quod illi qui potentiam habent
 maxime timentur / 2. quod illi qui iam decapitanti
 non timentur (ut dicitur in 2. rhetor.) et maxime sunt
 in defectu. / 3. quod decertare provenit ex fortitudi-
 ne. Et tamen decertantes timent eos, qui pro eis de-
 certant. / Sed contra est. quod ex rerum abundantia
 a excludit timor, ergo causatur ex defectu. / Dicen-
 dum. quod defectus ex parte eius, qui timet per se loquen-
 do est causa timoris; ex parte autem eius qui timet
 per modum causae efficientis virtus et robur po-
 tens est causa timoris per se loquendo; per accidens
 tamen ex aliquo defectu contingit quod aliquis ve-
 lit momentum inferre. puta propter iniustitiam,
 vel quod ante laesus fuit; vel quod timet laedam. Ad. 1. R.
 quod procedit de timore ex parte causae efficientis. Ad
 2. quod in illis ob passionem presentis mali defectus
 excedit mensuram timoris. Ad. 3. quod illi timentur
 ex defectu potentiae, qui se superaturos non confidunt.

Quaestio. 44. de effectibus Timoris
 in quatuor articulos divisa.

Art. 1. Vtrum Timor faciat contractionem?
 Et videtur quod non. quod in contractione spiritus ad in-
 teriora reuertantur. et audacem redduntur. Somnum
 ut patet in iratis. / 2. quod ex hac eadem causa spi-
 rituum contractionem, Somnum in vicem prorumpit,
 ut patet in dolentibus, ac timentes tacent. / 3. quod verecundia est
 timoris species. et tamen hanc affecti rubescunt
 quod est contrarium contractioni. / Sed contra
 est Damascen. lib. 3. dicens, quod timor est virtus secun-
 dum systolem. id est contractionem. / Qd.

Summula ad Thomam

Dicendum q. in passionibus anima forma
se est ipse motus appetitus potentia et sicut ma-
teriale transmutatio corporalis. quorum unum
alteri proportionat ac proinde cum hoc quod est
aliquid difficile posse repellere. quod est proprium ex
civis phantasia procedit timor) arguat debilita-
tem virtutis. ex consequenti huiusmodi virtus ad
pauciora se extendit. et ad interiora contrahit
tam in appetitu animalis. q. in partibus corporis et
caloris eius. Ad 1. R. cum Arist. in problema-
tibz q. etiamsi tam in iratis q. in timentibz re-
trahant spiritus ad interiora. tamen interiorius pro-
pter caliditatem et subtilitatem spirituum fit iri-
ratis motus ab inferioribz ad superiora. s. ad
cor. in timentibz autem ob frigiditatem ingressa-
tem spiritus moventur a superioribz ad inferiora
ac proinde irati audent. et timentes fugiunt.
Ad 2. q. ob causam modo dictam spirituum ti-
mentes contracti non possunt clamare. ac dolen-
tes in quibus natura conservat caliditatem et spiritus
ad repellunt ut cumq. potuerint malum. clamant
et voces emittunt. Ad 3. q. pericula mortis non
solum contrariantur appetitui animalis. sed etiam
naturae corporali ex cuius etiam parte imminet
terrore fit contractio. Verecundia autem non op-
ponit nisi appetitui animalis. quia anima contrac-
ta vacat ad emissionem spirituum. et calor qui
erubescerent rubescunt.

et ob eandem cau-
sam eremunt)

Ar. 2. Vm Timor faciat consiliarios?
Fundat q. non .i. q. omnis passio. et precipue ti-
mor perturbat quietem usus rationis) 2. q. ut
nie

aut Tullius in Tuscul. quidam timor est, quies
 gitata, et mentem a suis bonis remouet. 3. qz ut
 solum de bonis consequendis magis uideat perti
 nere ad spem. Sed contra est Philosophus in 2.
 rhetor. / Dicendum qd dupliciter aliquis po
 test dici consiliarius. scilicet ^{aut} a uoluntate, sicut
 consuetudine consiliandi, et sic timor facit consili
 atius. aut a facultate consiliandi et sic nec
 timor, neqz ulla passio facit consiliarius. ut pa
 tet in amore, qui minora uel maiora respici
 tur et in timore, qui mala terribiliora facit
 et per hoc patet responsu ad primum. Ad. 2.
 qd timor si uisus inimicus ita ut omnimodis ratione
 perturbet, inuat ad consiliandum ratione scilicet
 citudinis etiam ipsam facultatem consiliandi. —
 subsequen -
 tis quon -
 doqz.
 Ad. 3. qd magis facit ad consiliandum timor qz spes
 (quous et spes ad id uoducat) quia magis respici
 ut rationem difficilius, et ea in quibus minus de
 nobis confidimus.

Ar. 3. Vm timor faciat tremorem?

Et uideat qd non. qz tremor fit a frigore, timentes
 autem maxime calent (cuius signum est qd si
 timere) ut patet in his, qui ducunt ad suppliciu.
 2. qz emissio superfluitatum ex calore nascit
 et constat qz medicinz purgatiuz sunt calidz, et
 timor superfluitates emittere facit. 3. qz si tre
 mor causat ex timore ad interiora calorem re
 uocante deberent eque ex timore omnia exte
 riora tremere, quod non experimur. Sed contra
 est Tullius in 4. de Tuscul. questionibz /
 dicen.

imms impedit et per
 turbat zelum iudicium

Summula d. Thomae

Dicendum q. cum in Timore fiat contractio ab exterioribus ad interiora, exteriora membra frigida manent. ac ex consequenti tremunt.)

immis et seminis

Ad. 1. R. q. calor ab exterioribus ad interiora reuocatus multiplicat maxime circa nutritivum et inferiora, et ita causat sitim, emissionem urinae ^{et} solutionem ventris. ut dicit Arist. in problematis. Et per hoc patet ad. 2. Ad. 3. q. in timore calor deserit cor descendens ad inferiora et propterea cor tremunt. et membra quae habent connexionem ad pectus (ubi est cor) ut uox et mandibula inferiori: et ea membra quae sunt magis mobilia. ut brachia et genua. ut innuit Isai. 35 ubi genua debilia roborate.

Ar. 4. Vm Timor impedit operationem? Et uidetur q. sic. q. perturbat rationem, ergo impedit operationem. / 2. q. timentis in operatione facilius deficiunt et cadunt. ut patet in ambulante super trabem in alto positam. / 3. q. segnicies, est species timoris / Sed contradicit Apostolus ad Philip. 2. cum timore uestram salutem operamini. / Ad dicendum q. timor impedit de se operationem exteriorem prout dependit a membris, quae sunt instrumenta animae. Sed si sit moderate inuocat operationem in quantum procedit a principali agente scilicet anima, ratione sollicitudinis ut dictum est / Ad. 1. R. q. procedit de timore immo derato / Ad. 2. q. nullus casus imaginatus causat perturbationes imaginationis / Ad. 3. q. pigrizia est timor de ipsa operatione, ac proinde eam fugit. Sed timor, qui est de alijs rebus intantum adiuuat operationem

nem, in quantum inclinat voluntatem ad operan-
dum ea, per quae timor effugit id quod timet.

Quaestio. 45. de audacia in qua
tuor articulos diuisa.

Art. 1. Vm audacia sit contraria Timori?

¶ Videtur quod non quod secundum Augustinum audacia est
virtus timor. Vitium autem virtuti contraria est, et
non passivum, qualis est timor. / 2. quod uniuersum est
contrarium, ac timori contraria est spes / 3. quod timor
excludit securitatem, ergo illi potius contrariabitur.
Sed contra est Philosophus in 2. rhet. / Dicendum
quod timor refugit in uicium futurum propter e-
ius uictoriam super ipsum timentem, audacia autem
aggreditur ipsum periculum propter uictoriam sui su-
pra ipsum periculum. ac proinde maxime distant
et contrariantur sibi / Ad. 1. R. quod minima passio-
num et important motum appetitus, et recessum ab
ordine rationis, et ratione huius recessus dicitur auda-
cia vitium ab Augustino / Ad. 2. quod uiri secundum
diuersas rationes possunt plura esse contraria / Ad
3. quod securitas opponitur timori priuatione, sed auda-
cia contrarie, et sicut contrarium in se includit pri-
uationem, sic audacia securitatem.

¶ Solum enim dicitur ti-
moris exclusionem

Art. 2. Vm audacia consequatur spem?

¶ Videtur quod non quod spes respicit bonum, audacia uero
est respectu terribilium, ac proinde non sunt unius
ordinis. / 2. quod timor non sequitur desperationem, im-
mo ab ea excluditur, ut dictum est, sicut autem audacia
contrariatur timori, sic desperatio spes / 3. quod tendit ad
65

Summula d. Thomae

ad bonum sicut et spes. ergo magis est idem cum
 illa. Sed contra est Philosophus. in. 3. et sic. Di-
 cendum. q. ex hoc q. aliquis sperat superare terribi-
 le imminens audacter insequitur ipsum, ac proinde au-
 dacia sequitur spem. ad timorem vero sequitur despe-
 ratio, ides enim aliquis desperat, quia timet diffi-
 cultatem, quae est circa bonum sperandum. / Ad
 1. R. q. haberet vim nisi illa obiecta haberent or-
 dinem ad invicem. malum autem habet ordinem
 ad bonum. et est ipso posterior. sicut privatio habitu.
 Ad. 2. q. sicut ex timore nisi fuerit intentus non re-
 quit desperatio; ita ex spe non semper sequitur audacia
 sed quando fuerit vehementer. / Ad. 3. q. audacia res-
 picit malum spes autem bonum illi adiunctum, et
 similiter desperatio respicit directe bonum quod re-
 fugit. malum vero adiunctum respicit timor. un-
 de proprie loquendo audacia non est pars spei, sed
 eius effectus; sicut nec desperatio est pars timoris
 sed eius effectus.

Ar. 3. Vm defectus aliquis sit causa audaciae.
 Evidet q. sic q. animositas causat ex defectu e-
 brietatis. ut dicit Philosophus. / 2. q. secundum eun-
 dem in experientia periculorum. etiam facit au-
 daces. / 3. q. iniuriam passi sunt etiam audacio-
 res. et tamen iniuria illata defectus quidam est.
 Sed contra est Philosophus in. 2. rhetor. / Dicendum
 q. quaevis sunt nata causare spem causant au-
 daciam. et pellunt timorem. Hoc autem potest fi-
 eri vel ex parte ipsius motus appetitivi quatenus
 sequit apprehensionem. et hoc parte omnia iuvantia
 ut amici. robur. pecunia, et experientia causant au-
 da

duciam. uel ex parte transmutationis corporalis
 quam facit passus. et sic causat audacia ex his q-
 ueq. causant calorem circa ^{cor} ~~cor~~. ut uinum. ira et
 alia huiusmodi. maxime si cor sit paruum. sic e-
 nim magis calefit. et accendit facilius / Ad. 1. R-
 q. ebrietas causat audaciam. non ut est defectus.
 sed in quantum causat cordis dilatationem / Ad
 2. q. in inexpertis per accidens ex subuersione co-
 usq. timoris causat audacia. et non ex defectu -
 Ad. 3. q. iniusta passi reddunt audaciores. q. esti-
 mant q. talibus deus auxilium feret. et sic patet
 q. nullus defectus causat audaciam. nisi per acci-
 dens. in quantum sbz habet adiunctam aliquam
 excellentiam. uel ueram. uel estimatam; uel ex
 parte sui. uel ex parte alterius

et in quantum fa-
 cet estimationem
 abiectionis magnitu-
 dinis.

Ar. 4. Vm audaces sint promptiores in
 principis qz in fine ^{incipit} periculis.
 E uidet q. non q. audaces sapientissime in principi-
 o. tremunt. tremor autem ex timore causat. qui
 contrariat audaciam. 2. q. per augmentum obiec-
 ti passionis. auget passus. ergo qui presentior est
 periculum arduum. magis augetur audacia / 3.
 q. ex uulneribus inflatus reddunt homines auda-
 ciores. Sed contra est Philosophus. in. 3. et sic. ubi
 audaces proualantes appellat. dicendum q. au-
 daces ob subitam apprehensionem. nequeunt omnia
 pericula negotij prouideri. ac proinde redduntur
 segniores in processu. cum difficultatem experient.
 quod contrariis modis contingit in fortibus. qui def-
 ficulatibus. et periculis prouidentis minora expe-
 riunt. maxime cum ob virtutem tuendam aggre-
 di

Summula d. Thomae.

diant. et propterea in principio uident remissij.
Ad. 1. Rr q. etiam in audacibus accidit tremor
sed in audacibus calor contractus reuocat ad cor;
in timentibus autem ad inferiora. Ad. 2. q.
obiectum audacis est compositum ex bono, et malo
et motus audacis in malum supponit motum spei
in bonum, et ideo si tantum addat de arduitate ad
periculum, q. excedat spem non sequet motus au-
dacis sed diminuit. Ad. 3. q. ex leissione non cau-
sat ira nisi supposita aliqua spe victoria; et tunc
sequat ira augetur etiam audacia. // ~ // ~ // ~

Quaestio 46. de ira secundum se ~

~ In octo articulos diuisa ~

Ar. 1. Vm ira sit specialis Passio?

Euidet q. non. 1. q. ab ea determinatur iras-
cibilis, in qua multae sunt passionis. 2. q. quilibet
hac speciali passioni est aliquid contrarium, quod
in ira non reperit. 3. q. ut dicit Philosophus in
2. rhetor. includit tristitiam delectationem et spe.
Sed contra est Damascenus. et Tullius. in. 4. de
Tusc. q. 1. Dicendum q. aliquid potest dici genera-
le tripliciter scilicet uel ~~secundum~~ secundum
predicationem, ut genus ad suas species: uel secun-
dum causalitatem, ut Sol respectu horum inferis-
rum, uel et 3. q. omnis causa aliquo modo in effe-
tu manet effectus ex congregatione multarum
causarum productus habet quandam generalitatem
et hoc tertio modo ira potest dici passio generalis
in q. tum ex concursu multarum passionum cau-
sa-

sat sibi ex tristitia illata. cum desiderio spe, et delectatione uolenscendi. Unde si persona. quæ non uolentem intulit sit multum excellens, non sequitur ira, sed solum tristitia. ut dicit Auicena in lib. de anima. Primo autem. et secundo modo non potest dici passio generalis. / Ad 1. R. q. ira tanquā passio manifestior determinat potentiam, et quæ omnes ^{motus} passiones istius potentie. ad eam terminant. / Ad. 2. q. ex hoc ipso quod ira causatur ex contrariis passionibus includit contrarietatem in se ipsa. et non habet contrarium extra se, sicut medij colores. / Ad. 3. patet ex dictis.

Ar. 2. Vnū obiectum in se sit bonum uel malum? / Fuit quod malum. quia ira secundum Gregorium. nunc est armigera concupiscentie armatur autem contra mala. / 2. quod odium respicit malum. ergo et ira. quia conueniunt in effectu uolenscendi. / 3. quod causatur ex tristitia. cuius obiectum malum est. / Sed contra est. quia ira secundum Augustinum. 4. confess appetit uindictam. quæ est altus iustitie. / 2. quod semper est cum spe. et causatur delectationem. / Dicendum quod actus appetitiuus potentie sequitur actum apprehensiuum uel simplicis. uel complexi. Simplicis ut cum speramus desideramus et delectamur in bono simplici actu apprehenso. uel tristamur de malo. complexi autem cum amamus aliquod bonum aliorum; aut odium prosequentes cupimus malum inesse illi; et similiter est in ira. sed cum hac differentia quod ira perse respicit duo obiecta. odium uero et amor quandoque respiciunt unum tantum.

Summula d. Thomae

tum. sicut cum quis dicit amare, aut odisse vi-
rum. Secunda q. utrunq. obiecturum, quod res-
pectu amor est bonum: utrunq. vero eorum, quod
respectu odium habet rationem mali. Sed ira res-
pectu alterum obiecturum sub ratione boni, sicut
vindictam, quam appetit, et alterum sub ratio-
ne mali sicut hominem de quo tanq. nescius vult
vindicare. et ideo est passio quoddammodo com-
posita ex contrariis passionibus. Ex his patet
Responsus ad obiecta.

Ar. 3. Vm ira sit in concupiscibilibus? ~

Et videtur q. sic. q. Tullius in 4. de Tuscul. q. di-
cit q. est libido quaedam. ~ 2. q. idem Tullius. et
Augustin in regula dicit q. ira est odium. odium autē
sicut et amor est in concupiscibilibus. ~ 3. q. Damascē.
et Gregor nicens. dicit q. ira componit. ex tristitia
et desiderio, quorum utrumq. est in concupiscibilibus.
Sed contra est q. ab ira denominatur vis irascibilis.
Dicendum q. passiones concupiscibilis. ut supra dic-
tum est sicut circa bonum, et malum absolute. passi-
ones vero irascibilis circa bonum, et malum cum ar-
duitate. ira autem. tam ex parte vindictae, quam
appetit, q. ex parte illius, de quo vult vindicari mag-
nitudinem, et arduitatem exposcit, ac proinde est in
irascibilibus. ~ Ad. 1. Q. q. ibi libido sumit. secundum
rationem quandam communem, ad concupiscibiles
et irascibiles. ~ Ad. 2. q. ira per inueterationem
transit in aliam passionem, quae dicitur odium. ~ Ad
3. q. componit ira ex tristitia, et desiderio, non sicut
ex partibus, sed tanq. ex causis, q. passiones concu-
pis

percipibiles sunt causae passionum irascibiles. ~

Ar. 4. Vm ira sit cum Ratione?

¶ Vide q. non. i. q. ira (ut pote passio appetitus sensitivi) non sequit apprehensionem rationis, sed sensitivae partis. | 2. q. in animalibus brutis invenit ira | 3. q. ebrietas ligat rationem, et tamen adiuvat ad iram | Sed contra est Philosophus in .7. ethic. | Dicendum q. ira est appetitus vindictae, haec autem collationem importat poenae infligendae, ad revocamentum illatum, unde et syllogizans inferendo et progrediendo irascit ut dicit Philosophus in .7. ethic. ac proinde ira est aliquo modo cum ratione. | Ad. i. R. q. ira est cum ratione denunciante et manifestante iniuriam, non autem cum ratione precipiente, quae ad modum est voluntas, et sic appetitus sensitivus obedit rationi mediantem voluntate. | Ad. 2. q. bruta habent instinctum naturalem inditum ex ratione divina. Ad. 3. q. ira audit rationem sicut nunciantem, sed non audit perfecte, q. non servat regulam in respondenda iniuria, ac proinde, ebrii (nisi sint nimis ebrii) habent iudicium rationis, sed impeditum. ~

nam hi non irascuntur

Ar. 5. Vm ira sit Naturalior q. concupiscentia?

¶ Vide q. non. i. q. potius dicitur esse naturale homini q. sit animal mansuetum, ergo ira non est illi naturalis. | 2. q. ratio contra naturam dividit, ira autem est cum ratione. | 3. q. concupiscentia respicit delectationes ciborum, et venereorum, quae nobis sunt longinaturaliores, q. ira. | Sed contra est Philosophus in .7. ethic. |

Dicen

Summula 2. Thome

dicendum q. naturale dicitur quod causat a natura
 si ergo consideret causa passionis ex parte subiecti
 naturalior est nobis concupiscentia maxime cibo
 rum, et venereorum / Sed ex parte subiecti quodam
 modo est naturalior concupiscentia. ^{in na.} ~~sz~~ ^{sz} ex ratio
~~ne~~ ⁱⁿ ~~gnitica~~ quatenus homo est animal; et quodam
 modo est naturalior ira. ~~sz~~ secundum ~~rat~~ natu
 ram specificam, q. homo est rationalis, et ira est
 magis cum ratione, et etiam secundum natura
 individualem, quatenus homo dispositus secundum
 complexionem calidam est magis in promptu
 ad irascendum q. dispositus ad concupiscendum
 ut concupiscat. et obed. dicit Philosophus in
 7 ethic. q. ira magis traducit a parentibus in fi
 lios, q. concupiscentia. / Ad 1. R. q. ex parte ^{sua} com
 plexionis temperate homini non conuenit habere
 excellentiam aut irae, aut alterius passionis
 sicut contingit in multis animalibus; ex parte
 vero rationis est naturale homini, et irasij et
 mansuetiam esse in quantum, et ratio causat iram,
 et sedat eam ut dictum est. / Ad 2. q. ratio perti
 net ad ipsam naturam hominis, et ira est cum rati
 one. / Ad 3. q. procedit de ira, et de concupiscentia
 ex parte subiecti.

Ar. 6. Vm ira sit grauior q. odium?

Et uidet q. sic. 1. q. pp. 27. dicit q. ira non habet
 misericordiam / 2. q. odient contentus est eo suo
 suum, q. exosus patriae malum; iratus autem uult
 et q. patriae, et q. cognoscat malum, et de eo doleat.
 3. q. ira causat ex concursu plurimum passionum
 et q. est stabilior, et grauior q. odium. / Sed contra
 est

est q. August. in regula odium comparat trahij
 iram autem festucę. / Dicendum q. obiectum
 odij (licet sit idem subiecto cum obiecto irę) attamen
 odium tendit in malum sub ratione malij
 in quantum s. est malum inimici. sed ira respicit
 ut malum sub ratione iustij viriditę, desunt ta
 men ira q. non obedit rationis precepto inulciscē
 do. ac proinde multo deterius. et grauius est odiu
 q. ira / Ad. 1. R. q. quantum ad intensiorem alij
 impetuosior est motus irę propter ignes colerę in
 flammationem. Sed quantum ad id quod desidera
 t habet magis misericordiam. q. odium. et ira
 tus cum secundum suam estimationem aduertit
 vindictam excedere mensuram. miseret. / Ad. 2
 q. q. ira procedit in vindictam. idcirco iratus desiderat
 ut tormentum patiens percipiat. et doleat. videtur
 autem appetat malum absolute. ac proinde nihil
 amplius curat. et sepe tristamur minus de ma
 ioribus malis, sed sumus nobis voluntaria, et ut de ini
 iustia. et de imprudentia / Ad. 3. R. quia cau
 sa potest esse diuturnior, et permanentior q. mul
 ta. maxime si non accipiantur unius. rationis. et
 ita contingit in odio et ira.

Ar. 7. Vm ira sit solum ad illos ad quos
 est Iustitia?

Et videtur q. non. 1. q. ira quandoq. est ad res irra
 tionabiles. n. q. ad pernam. quia scribimus, uel ad
 equum. / 2. q. nobis metipsis irascimur. n. q.
 per poenitentiam. et tamen iustitia non est eius
 dem ad seipsum / 3. q. ira proprie est ad personam
 Sin

Summulae Thomae

Singulariorem, iustitia autem et iniustitia potest esse
alicuius, ad totum unum genus, aut integram co-
munitatem. Sed contrarium accipi potest a Philo-
sopho in 2. Rhetor. / Dicendum quod tam ex par-
te causa quae est lesus ab altero illata; quod ex par-
te vindicta, quam appetit iratus ad eosdem pertinet
et ira, ad quos iustitia, et iniustitia. Ad 1. R.
quod sicut in brutis in quantum naturali instinctu
per imaginationem mouentur est ira; ita et in ho-
minibus sunt motus irae ex sola imaginatione nu-
ciante et si sunt contra res irrationales, et etiam
contra homines mortuos, qui iam nec dolent nec de-
eri potest summi vindicta cum nequeant iniuriam
inferre. / Ad 2. quod dominus ad se ipsum est quae
dam metaphorica iustitia, et sic etiam ira, et vin-
dicta. Ad 3. Per cum Philosopho in 2. rhet. quod odi-
um potest esse ad aliquod totum genus, et sic odio
Sabernus ^{omne} totum genus Latronum, quod dissonat nostrae
dispositioni. Sed ira causatur ex eo quod aliquis nos lesit
lesus autem est actus, ac proinde personae singula-
ris, aut communitatis reputatae pro persona sin-
gulari, ut cum tota civitas lesit nos.
Ad 4. Vnde conuenienter assignentur tres species irae, a Damasceno.
Evidet quod non quod differentia specifica non sumitur
ex accidentibus et per accidens, sed se est principium
irae, et ira permanens vocatur mania, furor autem
est ira obsequens tempus iniuriam, ergo non
sunt diuersae species. / 2. quod secundum seu scandale-
tia secundum Iulianum est ira cito nasceris et transi-
ens, ac secundum Damascenum est idem, quod furor.
3. quod Gregorius 21. moralium ponit tres ^{gradus} species irae. scilicet
et non ra-
tione

iram sine uice, cum uice ~~attributa~~ ^{expresso}. et cum uice
 60. ut in uice in alio. s. qui irasit fratris sui est //
 ex q. insufficienter diuisit Damascenus iram, rei-
 sul ponens ex parte uicis. Sed contra est multitu-
 tas Damasceni et Gregorij Niceni / Dicendum //
 q. tres species ira ab his sanctis assignata sunt unum
 secundum ea, quae dant aliquod augmentum ira
 quod contingit tripliciter. scilicet ex facilitate motus et
 diu fel. et ex parte tristitia causantis iram. ^{scilicet}
~~uicis~~ quod diu manet. et s. i. dicitur mania. et ter-
 tio ex parte eius, quod iratus appetit. scilicet uindic-
 ta. et ita dicitur furor. et sicut in q. Philosophus
 in 4. ethic. quosdam irascentium uocat acutos
 alios amaros; alios difficiles / Ad. 1. R. q. per
 illa, per quae ira recipit perfectionem, non in uo-
 uente species appellari. / Ad. 2. q. scilicet motus utri-
 usque diuersus respectibus significare pot. quod scilicet
 contra magis pertineat ad primam speciem. scilicet fel.
 Ad. 3. q. illi gradus distinguunt secundum effectum
 irae.

Quaestio. 47. De causa effectiua
 irae. et de Remedijs eius.

in quatuor art. diuisa

Art. 1. Vm̄ semper motiuum ira sit factus
 contra eum, qui irascitur?

Euident q. r. n. i. q. deus irasit in peccatores
 qui tamen effectiue nihil contra eum faciunt -
 2. q. Ipse appetimus uindicare, de his quae con-
 tra alios fiunt / 3. q. Philosophi irascuntur contra
 parum affectus ad philosophiam, in quibus non eis ir-
 fertur incrementum / 4. q. uocat Christus. qui tacet con-
 tra contumeliantem magis ipsum ad iram prouocat
 et

Summula de Thome

¶ tamen nihil contra ipsum facit / Sed contra
est Philosophus in 2. rhetor dicens q. ira fit semper
ex his que sunt ad se ipsum. secus inimicitia / Di-
cendum q. cum ira importet vindictam, vindic-
ta non habeat locum nisi in his que sunt iniuris
sae nobis. sequit q. motuum istis semper sit aliquis
contra iratum factum / Ad. 1. R. q. in deo non est,
ira secundum passionem animi, sed secundum
iudicium iustitiae. et sicut peccator in multo deo ef-
fective nocet. agere tamen dupliciter contra deum
cum q. eius mandata contemnit. tum q. sibi vel
proximo sub tutela dei constitutus nocet. / Ad
2. q. facta contra alios, nos tangunt. si ipsi ad nos
quouis modo pertineant. / Ad. 3. q. illud cui stre-
demus reputamus ut bonum nostrum / Ad. 4. q.
tacere quicquid est parvipendere et iniuriarj //
Ar. 2. Vm sola parvipensio uel despectus
sit motuum irae.

¶ videt quoniam q. sine his potest homo iniuriam
pati ergo et irarij / 2. q. animalia bruta habent
iram, et tamen non parvipendere q. nec possunt
honorari / 3. q. Philosophus in 2. rhetor. plures
alias causas ponit irae. ut oblivionem, exultati-
onem in infortunijs, et impedimentum proprius
honoris et alia. Sed contra est idem Philosophus
hoc modo citato / Dicendum q. omnes causas q.
ira reducunt ad parvipensionem cuius tres sunt spe-
cies. 1. despectus. 2. epitaximus. i. impedimentum
voluntatis implendae et contumeliarum. cuius du-
plex est ratio prima q. ira appetit modum no-
cumentum alteri. Subtractione iustitiae iudicati. et
ita minus irascimur contra nocentes ex passione
aut

aut ex ignorantia, q̄ si ex industria aut electioe //
 nocerent. Secunda ratio est, q̄ parvipensio ex //
 cellentia Somnis opponit, excellentiam autem //
 ex omnib; bonis nostris querimus. / Ad. 1. R̄ //
 q̄ excepta parvipensione, quęcumq; causa arripiat //
 rationem iniuria et ex consequenti n̄ auget iram. //
 Ad. 2. q̄ bruta non appetit bonum ut sic, appe //
 tie tamen quandam excellentiam naturalem //
 et irascuntur contra impediētes eam. / Ad. 3. q̄ illa //
 omnia ad quandam parvipensionem reducunt //
 ut constat.

Ar. 3. Vm̄ excellentia irascentis sit cā ira?
 Fuit q̄ magis sit causa ira, defectus, q̄ excel //
 lentia, q̄ magis irascuntur qui tristantur ut infirmi, e //
 gentes, et impediti. / 1° q̄ ut dicit Philosophus //
 in 2. ethicor. tunc aliqui maxime irascuntur, quan //
 do in eis despicit id de quo potest esse suspitio, q̄ //
 uel non insit eis, uel q̄ sit in eis debilitat, ac huius //
 modi suspitio ex defectu prouenit. / 3° quia quę //
 ad excellentiam pertinent faciunt Somnes iocū //
 dos, ergo minime irascendos. / Sed contra est Phi //
 losophus lib. citato. / Dicendum q̄ ex parte multo //
 uis ira. S̄ parvipensionis excellentia est causa qua //
 re quis facilius irascatur, q̄ iniustius quis parvipē //
 dit in eo in quo excellit. N̄ q̄ in diuitijs, aut scien //
 tia, ex parte autem dispositionis quantalibet //
 timor in irascentie reliquit facilius irascuntur in //
 firmi, et defectum patientes, q̄ facilius loquuntur //
 et contristantur. et per hoc patet Responsio ad 1 //
 Ad. 2. q̄ ille qui despicit in eo in quo manifeste //
 multum excellit, non reputat se aliquam ialtu //
 ram.

Summula d. Thomae

ram pati. Et idem non contristat. Sed ex alia parte
quod sibi indignius despiciat. gravius irascitur.

Ad. 3. R^r per hoc idem per quod ad secundum

Ar. 4. Vm defectus alicuius sit causa
ut contra eum facilius irascamur?

Et videtur q. non. q. ut dicit Philosophus in. 2. rhe-
tor. magis miseresimur ad eos qui confitentur
poenitent. et humiliantur. 2. q. nullus est ma-
ior defectus q. mors. et ad mortuos desinit ira.

3. q. ad amicum si nos offenderit magis irascimur
non autem existimamus aliquem paruum ex
hoc q. sit nobis amicus. Sed contra est Philo-
sophus in. 2. rhetor / Dicendum q. quomodo

quanto quis dignior indignius despiciat. ita quan-
to est minor et indignior indignius despiciat. et ex
hac parte nobilis aut doctus magis irascit si despi-
cit ab ignobili. aut ab ignorante. Sincera paritas
diminuat despersionem indignam. dimittit et
placet iram. ut patet in his qui poenitent. et hu-
militer faciunt se deliquisse. et per hoc patet ad
i. / Ad. 2. R^r q. ad mortuos cessat ira tum q.
scimus eos non posse dolere. tum q. iam uiderunt
ad ultimum malorum peruenisse / Ad. 3. q. eti-
am despectus que est ab amicis. uidetur esse magis in-
digna.

Quaestio. 4. B de effectibus irae
in quatuor articulis diuisa.

Ar. 1. Vm ira causet delectationem?

Et videtur q. no. q. ira semper est adiuncta tristitia.
ut dicitur 7. et sic. 2. q. punitio quietat impetum
irae.

[^] defectuosus,
^ et auget iram.

ira delectationem pro tributa faciens, ut dicit
 Philosophus in 3. ethic. ex quo accipi potest qd //
 delectatio irata provenit ex punitione, punitio
 autem excludit iram, ergo adveniente delecta-
 tione ira tollit ac proinde non est effectus de-
 lectationi contrarius | 3° quod dicitur in 2. rhe-
 tor. delectationes impediunt iram. / Sed contra
 est Philosophus libro citato | Dicendum qd tri-
 buta et iniuria illataq; afferit remedium per vin-
 dictam quatenus causat delectationem. vindicta
 autem si fuerit praesens realiter fit perfecta delec-
 tatio excludens tristitiam, et quietans motum
 irae. Secus est si vindicta sit in spe tantum, aut se-
 cundum continuam imaginarietatem, quia et //
 ita delectationem aliquam causat | Ad 1°. R^r
 qd iratus tristat de iniuria, et delectat de vindicta
 unde tristitia se habet ad iram, sicut causa; delec-
 tatio autem sicut effectus, vel terminus | Ad 3°. qd
 delectationes praecedentes impediunt ne sequatur
 tristitia, et per consequens impediunt iram, sed
 delectatio de vindicta consequitur ipsam.

Ar. 2. Vm ira maxime causet fervorem
 rem in corde?

Sciendum qd non qd fervor pertinet ad animam qui
 est causa omnium passionum | 2° qd quae causant
 fervorem tractu temporis auferunt (ut amor) ac
 ira tractu temporis minuit, ut dicitur 3. rhetoric.
 3° qd fervor additus fervori auget fervorem, ac ira
 maior superveniens tollit Philosophus in 2. rhetor
 facit iram multiscere. / Sed contra est Damascenus
 Dicendum qd qd motus irae causat ex iniuria illata
 fit impetuosior ad praesentiam iniuriae et contrarij
 sic

Ad 2 R^r qd procedit
 de delectatione quae
 causat ex reali presen-
 tia vindictae, quae
 taliter tollit iram

Summula. D. Thomae

Sicut et motus aquae calidae et aqua calida fortius
congelat, et quod motus ire non est per modum re-
tractionis, et frigoris, sed per modum insecutio-
nis et caloris; consequenter motus ira est cau-
satus cuiusdam feruoris sanguinis, et spiri-
tuum circa cor. quod prouidetur. d. gregorius in 5. ma-
ral / Ad. 1. R. q. amor ipse non ita sentit, nisi qu-
ando eum prode indigentia. et feruor qui pecti-
ne ad calorem amoris est cum quadam lenitate et dul-
cedine. dine.
similis calori aeris, et sanguinis. (Sicut et sangui-
nei sunt magis amatiui) et feruor uero qui se-
quitur ad calorem ira est cum quadam amaritudi-
ne similis calori chylis et ignis / Ad. 2. q. cuius
causa minuit. etiam et ipsum minui necesse est
causa autem ira est memoria iniuriae illatae, quae
trahit temporis laborem, et sic minuit ira, in ira et
amor minuit in diuturna absentia rei amatae se-
cus est in praesentia amici, quae per tempus semper
multiplicat causa amicitiae, et similiter esset
de ira si continuus multiplicaretur causa ipsius
tamen de sua natura cum deficit ob sui uehementi-
am / Ad. 3. q. uis irascibilis ad uentem uia
ira (proprie sit maior) diuidit et in iras
pluribus intentas.

Ar. 3. Vnde ira maxime impedit ratio-
nis usum?

Et uidetur quod non. quod potius est cum ratione, ut dictum
est / 2. quod quanto magis impedit ratio tanto di-
minuit manifestatio, et secundum Philosophum
7. et sic iracundus non est insidiator, sed manifestus
7. / 3. quod ratio fit manifestior ex adiunctione con-
trarii, et ex hoc etiam crescit ira, quod non impedit ra-
tio

^
qualis esse solet con-
cupiscentis -

tionem. Sed contra est gregor. in 5. moralium //
 Dicendum q. quavis mens, vel ratio in se pro-
 pria actu non utat organo corporali. indiget tamen
 ad sui actum quibusdam viribus sensitivis, quorum
 actus impediunt corpore perturbato, ac ex consequen-
 ti perturbato corporali, et specialiter quae sunt per
 iram impedit iudicium rationis. iuxta illud psal-
 mi contritatus est ira oculus meus. Ad. 1. Re-
 spondet a ratione sit principium ira, quoniam ad motum
 appetituum, passio tamen ira preoccupat iudicium perfectum
 rationis. Ad. 2. q. iracundus dicit manifestus non
 q. sibi magis irascit et irascitur quod faceret
 sit iuxta rationem sit, sed q. quasi magnanimus
 et virilis operatur manifeste. quod aliter contingit
 in concupiscentibus, qui multa et puerilia solent
 operari. Ad. 3. q. sicut dicitur est irascitur a
 ratione incipit, et ides secundum idem appositum
 contrarij ad contrarium adiuvat iudicium ratio-
 nis. et auget iram, inopinata enim magis mouent, tunc
 q. impugna. tum ex vicinitate contrarij.

Art. 4. Vm ira maxime causet taciturnitate?
 Et dicit q. non. q. per incrementum irae ut patet
 matth. 5. etiam usq. ad Racha. et fatue peruenit
 // 2. q. pro. 25. immo q. impeditur iudicium
 quod maxime fit per iram. fit sicut quasi verba pa-
 tens sine muris in verba prorumpent. // 3. q. ex a-
 bundantia verborum (sicut perturbati per iram) os loquitur
 ut dicit matth. 12. // Sed contra est gregor. in 5. mo-
 ral. // Dicendum q. ira ut dictum est et est uen-
 tione et rationem impedit. et ex utraque parte potest ta-
 ci

Summula d' Thomae

certitudinem causare. qz ratio impedit inordinatam
loquellam aut effusam. et perturbatis eius demora
tionis impedit et perturbat linguam, ut dicitur in 1°.

Ad 1°. R. q. augmentum ira quandoqz est usqz ad
impediendam rationem a inhibitione lingue. quan
doqz autem uelera procedit usqz ad impediendum mo
tum lingue. et aliorum membrorum exteriorum. et
ex hoc patet ad 2. / Ad 3. q. superabundans per
turbatis impedit loquellam, alias prosumpt in
in verba. ^{ex ira.}

Quaestio 49 de Sabilitibus in gene rali qua ad substantiam eorum In quatuor articulos diuisa.

Ar. 1. Vm Sabilitus sit qualitas?

¶ Videtur q. non. 1°. qz Sabilitus dicitur ab Sabendo //
Sabere autem dicimus, et quantitatem, et pecu
nias, et alia multa, ergo non tantum pertinet
ad qualitatem / 2°. qz Sabilitus est unum ex
predicamentis, ergo non ponitur sub alio predica
mento, sz sub qualitate. / 3°. qz omnis Sabilitus
est dispositus ut dicitur in predicamentis. dispositus
autem dicitur situm, qui est aliud predicamentum
a qualitate / Sed contra est Philosophus in pre
dicamentis. dicendum qz Sabere potest sum du
pliciter. sz et prout homo uel alia res dicit Sabere
aliquid, ~~et prout aliqua res quodammodo dicit~~
~~Sabere in seipso~~ et hoc uel sine ulla modo sicut quom
libet subiectum Sabere quantitatem uel qualitatem
aut

[^]
ut est commune ad
diuersa genera /

Sabet

ornantis, et ornati

aut media sola relatione sicut amicus dicitur habere
 amicum, aut medox quasi actione et passione ut
~~inter~~ ⁱⁿ ~~inducuntur~~ ^{inductum} ~~in~~ ^{quo} ~~partis~~ ^{est} ~~predi~~
 camentum habetq. Secundo modo dicitur habere
 propter aliquam rem dicitur quidam modo habere se
 in se ipsa, et hoc pars habitus est quaedam quali-
 tas, de qua Philosophus in 5. metaph. dicit quod
 est dispositio secundum quam bene, vel male dis-
 ponitur. Et sic loquimur de habitu in presenti.

Ad 1. R. q. loquitur de habere communiter accepto

Ad 2. q. procedit de habitu predicamentis distincto

Ad 3. q. dispositio importat semper ordinem, aut

predica-
mentum

secundum locum, ut situs, aut secundum prepa-
 rationem potentiarum, et dispositiones in ordine
 perfectas, sed inclinatas scientis. N. g. aut virtutis.
 aut secundum speciem, et sic includit perfectas
 dispositiones, que dicuntur habitus, sicut scientia
 et virtus complete.

Ar. 2. Vm habitus sit determinata species
 qualitatis? et videtur quod non. 1. q. ~~quodlibet~~
~~dispositio~~ habitus prout est qualitas est dispositio
 que subiectum bene, aut male disponit, et hoc
 fit secundum quamlibet speciem qualitatis. N. g.
 figuram, aut caliditatem. ergo. 2. q. Philosophus
 in predicamentis, caliditatem, et frigiditatem
 dicit esse dispositiones, vel habitus, ergo sed calor,
 et frigus sicut in tertia specie qualitatis, ergo. 3.
 q. difficile mobile in se pertinet ad qualitatis generis
 sed ad actionem, et passionem, ergo nec habitus e-
 determinata species qualitatis. Sed contra est Phi-
 los.

que est differentia
habituum.

Sumula 2. Thomae

Philosophus in predicamentis 1. Dicendum q. qua-
 litas importat quendam modum substantiae et
 determinationem secundum aliquam men-
 suram secundum quam determinat potentia
 subiecti secundum esse accidentale; Sicut in di-
 versis determinatis ut in dicitur potest accipi vel
 in ordine ad ipsam naturam subiecti vel secun-
 dum actionem et passionem, quae consequuntur
 principia naturalia, quae sunt materia et forma
 vel secundum quantitatem. et secundum qua-
 litatem est quarta species qualitatis, quae quanti-
 tas secundum se, rationem, est sine motu, et si-
 ne ratione boni, et mali. Modus autem sine
 determinatione subiecti secundum actionem, et pas-
 sionem attendit in secunda et tertia specie qua-
 litatis, et idem in utraque considerat, quod aliquid fa-
 cile aut difficile fiat, vel quod sit cito transiens aut
 diuturnum. Non autem considerat in his aliquid
 pertinens ad rationem boni, et mali, quae motus et
 passiones non habent rationem finis. Sed modus
 et determinatus subiecti in ordine ad naturam rei
 pertinet ad primam speciem qualitatis, quae est
 habitus et dispositio. Habitus autem dicitur Philo-
 sophus in 4. phys. sine sit anime, sine corpore, quae
 sunt dispositiones perfecti ad optimum, perfecti id est
 quod est perfectum secundum naturam, quoniam
 anim autem habitus est modus conuenientis naturae
 et formae rei secundum quam bene aut male se-
 habeat, considerat in habitibus bonum, et malum, et
 etiam facile et difficile mobile mobile secundum
 quod aliqua natura est finis generationis, et motus

quod autem natura est prima, quod considerat
 in re, ideo habitus ponit prima species qualita-
 tis. / Ad. 1. Quod habitus et dispositio bene aut ma-
 le in ordine ad naturam sui proprie, reliqua autem
 qualitates secundum aliquem modum, eunt sic
 solent reduci ad habitus et dispositiones, et ad pri-
 mam speciem qualitatis / ex his patet ad 2. licet
 ab alijs aliter soluat, ut simplicius dicit in com-
 mento predicamentorum / Ad. 3. quod dispositio su-
 mitur et ut genus ad habitum, et ut in diuisa
 ad ipsum et sic secundo modo difficile mobile di-
 uerificat habitum non ab alijs speciebus qualita-
 tis sed a dispositione, tanquam perfectum ab imper-
 fecto, et sic dispositio potest fieri habitus, sicut pu-
 er fit uir. Secundo quia facile et difficile mobile
 conueniunt habitui secundum suam naturam ra-
 tione causarum immobilitatis, quas de se ex-
 cit, que non conueniunt dispositioni, et tunc par-
 te facile et difficile mobile. Sicet uideantur habe-
 re se tanquam differentes per accidentia ad qualitatem,
 designant tamen proprias, et per se differentias
 qualitatum; sicut et in genere substantiarum frequen-
 ter accipiunt differentias accidentales, hoc substan-
 tialium, in quantum per eas designant principi-
 a essentialia.

^
 dupliciter primo

Art. 3. Vm habitus importet ordinem ad
 habitum actum.

Fundat quod, quod unumquodque agit prout est in actu
 et habens habitum secundum Philosophum ad hunc
 est in potentia / 2° quod potentia est principium actus
 per se

Summula d. Thomae

parte. ergo prius et principaliter q̄ Sabitus. et 11
 Sic potentia erit prima species qualitatis / 3. q̄ 11
 Sanitas est Sabitus. et tamen non dicit ordinem
 ad actum. et idem videtur de maiestate. et pulchritu-
 dine. Sed contra est August. lib. de bono coniun-
 galy. et cōmeritabr. 3. de anima / Dicendum q̄
 omnis Sabitus importat ordinem non solum ad natu-
 ram rei. sed etiam ad operationem in quantum est
 finis ipsius nature. vel perducens ad finem. ac proinde
 de Sabitus secundum suam rationem dicit ordinem
 ad actum. ex parte etiam subiecti (in quo sunt) qui-
 dam Sabitus prius et principaliter important or-
 dinem ad actum. nimirum quando subiectio est
 potentia cuius natura (quam respicit Sabitus)
 consistit in ordine ad actum. Ad. 1. Pr. q̄ Sabitus
 est qualitas quaedam. et actus primus principius
 operationis. quod dicitur alio secundo. in 2. de anim.
 Ad. 2. quod non est de ratione Sabitus. q̄ respiciat
 potentiam. sed q̄ respiciat naturam. et q̄ natura
 precedit actionem. quam respicit potentia. id est pri-
 or species qualitatis potest Sabitus. q̄ potentia.
 Ad. 3. q̄ sanitas et alia de quibus ibi. dicunt Sa-
 bitus in quantum respiciunt naturam prout est
 principium alio. Sani. aut alterius exercendi.
 Ar. 4. Vm̄ sit Necessarium esse Sabitum?
 Videtur q̄ non. q̄ per solam formam suam quę si-
 bec res. bene vel male disponit. et est ens et bonus.
 2. q̄ potentia (ut patet in potentijs naturalibz) ^{sola}
 est sufficiens principium operationum / 3. q̄ siue
 potentia non semper agit. ita neq̄ Sabitus / Sed con-
 tra est q̄ Sabitus sunt perfectiones quędam ut dicit
 in.

L 2 0 9 0

perfectum

ad rationem habitus
tria requiruntur pri
mo q

in. 7 Physic / Dicendum q^o habitus sit dispositio
 alicuius in ordine ad aliud distinctum a disposito
 et ita non reperire habitus in des. Secundus sit dis
 positio determinabilis pluribus modis et ad diver
 sa, et ita in rebus naturalibus determinatis adu
 nam formam vel operationem non sunt habitus
 necessarij. Tertio q^o plura concurrant ad disponen
 dum subiectum ad unum eorum, ad quod est in po
 tentia, quod diversis modis commensurari possunt
 ut sic disponat bene, vel male ad formam, et ad
 operationem s^z vel secundum locum, vel secun
 dum potentiam, vel secundum speciem, ut supra
 dictum est. quia igitur multa sunt entium ad qu
 rum naturas, et operationes, necesse est plura eis
 currere, quod diversis modis commensurari poss
 unt. idcirco necesse est habitus esse / Ad. 1. q^o
 per formam perficit natura rei in se, sed in ordine
 ad operationem non determinatam ad unum indi
 get habitum / Ad. 2. q^o potentia determinata ad unum
 indiget habitibus, aliud est de determinatis et
 naturalibus potentijs / Ad. 3. q^o potentia una
 et eadem existens se habet ad bonum, et ad malum
 et propterea indiget habitibus, ut ad alterum eorum
 determinet.

Quaestio 50. De Subiecto Habituum?

In sex articulos divisa

Ar. 1. Vm in corpore sit aliquis habitus?

Suadet q^o non q^o habitus utitur cum volumus actus
 nes autem corporis non subiacent voluntati q^o sunt na
 turales. ergo / 2. q^o omnes dispositiones corporales sunt
 facile mobiles. ergo nulla est habitus / 3. q^o omnes dispo
 sitiones corporales subiacent alterationi, haec autem est

in predicamentis)

in tertia specie qualitatis, ergo nullus habitus est
 in corpore / Sed contra est qd. sunt sanitatem corporis
 vel infirmitatem insaniabilem habitum rationa-
 re dicit / Dicendum qd. quantum ad illas operationes
 que sunt a natura corporis non disponit per aliquem ha-
 bitum qd. virtutes naturales sunt determinatq. ad unum
 operationes vero, que sunt ab anima per corpus principa-
 liter sunt ipsius anime, et secundario corporis ac ex
 consequenti dispositiones habituales huiusmodi operati-
 onibus proportionatq. ut pote principaliter etiam sunt
 in anima in corpore autem habitando illud ad ope-
 randum et prompte deseruiendum anime. Si vero lo-
 quamur de dispositione subiecti ad formam sic habitu-
 ales dispositio potest esse in corpore, quod comparat ad
 animam sicut subiectum ad formam et hoc modo de
 sanitas, et pulchritudo, et huiusmodi, habituale
 dispositiones dicunt / Ad. 1. patet ex dictis / Ad. 2. qd.
 dispositiones corporales non sunt simpliciter difficiliter
 oiles. qd. corpus ipsum multipliciter est mutabile. et de-
 fectibile. quod secus est in qualitatibus anime. et ita
 rust. sanitatem non vocamus simpliciter habitum. sed
 dixit qd. est sicut habitus / Ad. 3. qd. sicut iam supra dictum
 est mensuratio ipsarum qualitatum passibilium se-
 cundum convenientiam ad naturam habentem rationem
 dispositionis; et ideo facta alteratione circa ipsas qd.
 ualitates passibiles (que sunt calidum frigidum
 humidum. et siccum) fit ex consequenti alteratio
 secundum qd. quietudinem, et sanitatem: primo au-
 tem et per se, non est alteratio secundum huiusmodi
 habitus, et dispositiones.

Ar. 2. Vm anima sicut subiectum habet
 secundum suam essentiam vel se ad
 dum suam potentiam
 UVA. BHSC

Et videtur q magis secundum essentiam q habitus
 dicuntur in ordine ad naturam, natura autem ma-
 gis attenditur secundum essentiam animi, q se-
 cundum potentias / 2° q accidentis non est ac-
 cidentis, sed potentia animi sunt de genere accide-
 ntium, ergo habitus qui est accidentis non est in ani-
 ma ratione suae potentiae / 3° q subiectum est prius
 q id quod est in subiecto, at habitus videtur prior
 q potentia cum lege sua in 2^a specie qualitates ille
 in prima. Sed contra est Philosophus in 1. et 2. sec.
 Dicendum q habitus proprie est dispositio in ordine
 ad naturam non potest esse immediate in essentia a-
 nime nisi sit ^{habitus} supernaturalis ut gratia. Pro ut-
 autem habitus est dispositio in ordine ad operatio-
 nem inuenitur habitus in anima (ut determinet
 ad unam operationem) medijs potentijs per quas ip-
 sa operat / Ad 1^{am} R^{on} q essentia animi pertinet ad
 naturam humanam, non sicut subiectum dispo-
 nit ad aliquid aliud, sed sicut forma et natura
 ad quam aliquid disponit / Ad 2^{am} q, etiam in acci-
 dentibus est ordo, ac proinde subiectum unius
 accidentis est subiectum alterius / Ad 3^{am} q habitus
 proportionatur potentiae sicut completum in completo, et
 alius potentiae, alius enim naturaliter est prior, q
 vis potentia sit prior in ordine generationis, et
 temporis, ut dicitur in 7. et 9. metaph.

q ipsa est comple //
 tua humani na //
 tura unde secun //
 dum hoc magis po-
 test esse aliquis ha-
 bitus, uel dispositio
 in corpore per ordinem
 ad animam, q in ani-
 ma per ordinem ad
 corpus ~

Ar. 3. Vm in Potentijs sensitivjs partes
 possit esse aliquis habitus?

Et videtur q non potest in potentia nutritiva, sensi-
 tivjs autem etiam sunt irrationalis / 2° q non po-
 tuit in brutis, in quibus etiam sunt sensitivjs po-
 ten-

Summula 2. Thomae

tentis / 3. q. in potentijs sensitivis non sunt ha-
bitus scientifici, quia sunt apprehensivi unice et
salvum, ergo neq. alij habitus virtuti appetitivij
Sed contra est Philosophus in 3. ethic. Loquens de
temperantia et fortitudine, quas dicit esse irra-
tionabilia partium. Dicendum quod in viribus
sensitivis (non ut operantur ex instinctu naturae)
sed ut operantur ex imperio rationis constituuntur
habitus / Ad. 1. R. q. vis nutritiva nullus mo-
do potest obedire imperio rationis, sicut rationalis
vis carij / Ad. 2. q. bruta operantur ex instinctu
naturae, q. si quando mansuescunt et obediunt
imperio rationis sumantur acquirunt quosdam
habitus similitudinarios / Ad. 3. q. appetitus se-
sitivus natus est moveri a rationali, sed vires
rationales apprehensivae natae sunt moveri ac-
cipere a viribus sensitivis apprehensivis, et ides
magis convenit q. habitus sint in viribus sensiti-
vis appetitivis, q. in viribus sensitivis appren-
sivis q. vis et in apprehensivis sensitivis interi-
oribus possint admitti aliqui habitus ad bene me-
morandum, cogitandum, et similes.

Art. 4. Vm in ipso intellectu sit aliquis ha-
bitus?

Et videtur q. non, q. habitus operationibus confor-
mantur, operationes autem hominis sunt conmu-
nes animae et corpori, sed intellectus non est actus
corporis, ergo in eo nullus habitus reperit / 2.
q. intellectus est forma sine materia, ergo habitus
qui habet potentiam simul cum actu quasi me-
diante inter utrumque existens, non potest esse in in-
tel

ac proinde q. vis
in eis sint aliquae
dispositiones mor-
dine ad naturam,
non sunt tamen ha-
bitus in ordine ad
operationes.

intellectu sed solum in uniuersis et inpositis ex a-
 nima et corpore / 3. q. ex bona dispositione cor-
 poris prouenit q. intellectus sit bene dispositus et sic
 dicit Arist. q. malle carie, bene apte mente uide-
 mus, ergo habitus cognoscitivi non exunt in ipso in-
 tellectu / Sed contra est Philosophus in 6. et sic
 qui scientiam, sapientiam, et intellectum, qui est
 habitus principiorum ponit in ipsa parte intellecti-
 ua anima. / Dicendum q. cum intellectus possi-
 bilis non sit idem in omnibus (ut quidam falso ar-
 bitrati sunt) et fiat singula cum reducit ad ac-
 tionem singulorum, per species intelligibiles tunc
 fit secundum actum, eo modo, quo sciens dicitur
 esse in actu per se ipsum considerans. est igitur tunc
 quidem potentia quodam modo, non tamen sim-
 pliciter, ut ante adducere, aut inuenire. ipse er-
 go intellectus possibilis est in quo est habitus scien-
 tia, quo potest considerare, etiam cum non con-
 siderat. q. quomodo ad modum eius est potentia, cuius
 est operatio, ita etiam eius est habitus, cuius est o-
 peratio: intelligere autem, et considerare est pro-
 prius actus intellectus, ergo et habitus, quo consi-
 derat est proprie in ipso intellectu / Ad. 1. R. q.
 procederet secundum opinionem aliquorum ex
 eo q. omnis operatio sumitur sic quodam modo con-
 iuncti. Sed ueritas stat in hoc q. cum habitus sit
 dispositio non obiecti ad potentiam, sed potentia ad
 obiectum, oportet q. habitus sit in ipsa potentia s. in
 intellectu possibili. et non in phantasmate co-
 muni anima, et corpori, quod comparat ad intel-
 lectum possibilem tanq. obiectum. / Ad. 2. q. sicut

intellectus
 ales -

po

Summula 2. Thomae

potentia ad esse sensibile conuenit materię cor-
porali, ita potentia ad esse intelligibile conuenit
intellectui possibili. vnde nihil prohibet in in-
tellectu possibili esse habitum, qui est medius in cor-
poream potentiam, et altum perfectum. Ad. 3. q.
¶ vires apprehensiuę interioris preparant obiectus proprios
intellectui possibili. ~~ergo~~ idem ex bona dispo-
sitione habitum virtutum, ad quam cooperatur bona dis-
positio corporis. redditur habitus ad intelligen-
dum ac proinde ~~secundarius~~ habitus intellectiuus
secundarius potest esse in istis uiribus, principali-
ter autem est in intellectu possibili. ~ ~ ~

Ar. 5. Vm̄ in voluntate sit aliquis habitus.
¶ Vnde q. non. qz non operatur per aliquas speci-
es, sicut intellectus. 2° qz in intellectu agenti rō
ponuntur habitus, ergo neqz in voluntate, qz est
maxime actiua, et mouet omnes potentias. 3°
qz est determinata ad unum sibi ad bonum ordi-
natum a ratione. Sed contra est qz habitus iusti-
tiae est in voluntate. ¶ Dicendum, qz in volunta-
te (ut pote potentia rationali, qz est diuersimodum
de potest ordinari ad agendum) est constituendus
habitui, ut bene disponatur ad suum actum, maxi-
me qz habitus dicit ordinem principalem ad uoluntatem,
est enim qui utitur cum uolumus.
Ad. 1. Rr qz sicut intellectus per species intelligibi-
les, ita uoluntas per habitus inclinatur ad suos actus
et ad ea, ad quę non est sufficienter inclinata de
se. et idem dixerit de alijs uirtutibus appetiti-
uis.

Ad. 2. q. intellectus agens est agens tantum. Sed
voluntas est mouens motum, sicut et quilibet
alia vis appetitiva. Ad. 3. q. illud bonum ordi-
natur a ratione multipliciter diuersificatur.

Ar. 6. Vm in angelis sit aliquis habitus?

¶ Vnde q. non. q. dicit maximus commentariorum di-
uisi. 7. cap. de celesti Hierarchia. q. oratione accideris
ab angelis reprobis. at habitus sunt accide-
ntia ergo. 2° q. ut dicit Dion. c. 4. de celest. Hie-
rarchia angelorum essentia super omnia alia deis
ritatem participant, sed semper id quod est per se
est prius, et potius eo, quod est per aliud. ergo ange-
lorum essentia per se ipsas perficiunt. et hoc idem
maximus ibi confirmare videt. 3° q. angelus sit
simpliciter substantia. ergo non disponitur per ha-
bitus. dispositio enim est habituum partes. Sed
contra est Dionysius. 7. cap. celest. Hierarchia.
dicendum. (et si quibusdam contrarium visum
fuerit) q. in angelis sunt constituti habitus, q.
quod in eis non sit potentia materia. est in eis
aliqua potentia (esse enim actum primum est
proprium dei) circa huiusmodi actum habitus ali-
ter se habet intellectus angelicus, et aliter intel-
lectus humanus. intellectus enim humanus cum
sit inferior in ordine intellectuorum. est in potentia
respectu omnium intelligibilium. sicut materia
prima respectu omnium formarum sensibilium
et ideo ad omnia intelligenda indiget habitu. in-
tellectus autem angelicus non se habet sicut pura
potentia. ac proinde in quantum est in actu per se
ser

Sentiam suam potest aliqua intelligere adrimin
 seipsum, et alia secundum modum suae substan-
 tia, et tanto perfectius, quanto est perfectior. Sed
 respectu dei, qui est purus actus indiget angelus
 tanquam in potentia existens. Habitus tam ex par-
 te intellectus, quam ex parte voluntatis ad pertin-
 gendum ipsum, et sic Dionysius dicit actus es-
 rum esse deiformes, quibus scilicet deo conform-
 ant. Habitus vero, qui sunt dispositiones ad es-
 se naturale non sunt in angelis, cum sint immat-
 teriales. / Ad. 1. R. q. maximus intelligendus
 est de habitibus, et accidentibus materialibus,
 Ad. 2. q. in quantum indigent participare aliquid
 ab exteriori. R. q. a deo indigent habitibus / Ad. 3.
 q. in eis non sunt partes essentiae, sed sunt partes se-
 cundum potentiam, in quantum intellectus es-
 rum per plures species perficit, et voluntas eorum
 se habet ad plura.

Quaestio. 51. De causa habituum qua-
 tum ad generationem ipsorum, in
 quatuor articulis divisa.

Art. 1. Vtrum aliquis habitus sit a natura?
 Et videtur quod non quod sic non subiaceret eius usus in-
 tentati. / 2° quod natura non facit per se, quod
 potest facere per unum, sed potentiae animae sunt
 a natura, sique habitus potentiarum, a natura
 essent habitus et potentiae essent unum / 3° quod
 natura non deficiat in necessariis, omnes habitus
 necessarios de se produceret et omnes essent a na-
 tura.

Sed contra est q. in .6. et sic patet intellectus prin-
 cipiorum (inter alios habitus) qui est a natura
 Dicendum q. aliquid potest dici naturale. vel secun-
 dum speciem. ut risibile homini. vel secundum in-
 dividuum ut egroratum sortis. et uterque modo
 dupliciter scilicet. q. est totaliter a natura. aut eti-
 am ab aliquo extrinseco principio. sic ergo si lo-
 quamur de habitu prout est dispositio subiecti in
 ordine ad naturam vel ad formam. quolibet pre-
 dictorum modorum contingit habitum esse natu-
 ralem. Sed habitus. qui est dispositio ad operationem
 cuius subiectum est potentia animata potest esse natu-
 ralis secundum naturam speciei (quatenus ipsa
 potentia tenet se ex parte animae dantis esse specifi-
 cum) et secundum naturam individui. ex parte
 corporis. quod est materiale principium. Sed tamen
 neutro modo contingit in hominibus esse habitus
 naturales. ita q. sint totaliter a natura. sicut in
 angelis in quibus sunt species naturaliter indita
 Sunt ergo in hominibus aliqui habitus naturales ta-
 q. partim a natura existentes. partim ab exteriori
 principio. In apprehensivis quidem potentijs secun-
 dum inclinationem. In appetitivis autem secundu-
 m quosdam. quos dicunt esse seminalia virtu-
 tum sicut principia iuris communis. ex parte enim
 corporis sunt secundum naturam individui sunt
 aliqui habitus appetitivi secundum inclinationes
 naturales. sunt enim quidam dispositi ex propria
 corporis complexionem ad castitatem. vel mansuetu-
 dinem. vel ad aliquos suosmodi. Ad. 2. R. q.
 procedit de natura prout dividit contra rationem et
 voluntatem. cum tamen ipsa ratio et voluntas ad
 na

Summula 2. Thomae

naturam hominis pertineant / Ad 2. q. si pote-
tia angelus per se ipsam cognosceret omnia et hoc si
multitudo, et actus omnium: quod soli deo conve-
nit, ac proinde non omne quod pertinet ad habitus
naturalem potest ad potentiam pertinere / Ad
3. q. natura non equaliter se habet ad causas
omnes diversitates habituum. et ideo non
omnes habitus sunt naturales /

Ar. 2. Vm aliquis ab ipso cause et ex actibus
E videt q. q. agens ex hoc q. agit potius ex se emic-
tat q. recipit, ergo ex proprijs actibus non potest in-
es habitus recipi et causari. / 2° q. sic idem esset
moveris et motum, agens et patiens, si per actum
proprium in se causaret habitum. 3° q. habitus no-
bilior est q. actus procedens ipsum (q. nobilior
actus producit) ergo non potest ab eo causari //
Sed contra est Philosophus. in 2. et sic / dicen-
dum q. in agente quando q. est solum principium
actuum suorum, ut in igne ad calefaciendum et
q. hoc actus non causat habitus. Invenitur autem
aliquid agens in quo est principium actuum, et
passivum sui motus, sicut patet in actibus huma-
nis, et in his contingit aliter, nam habitus virtutum
moralium causantur in appetitivis potentijs secun-
dum q. moventur a ratione, et habitus scientiarum
causantur in intellectu secundum q. moventur a primis
propositionibus / Ad 1. R. q. agens motum causat
et recipit habitum / Ad 2. q. secundum diversa i-
dem potest se ipsum movere / Ad 3. q. actus proce-
dens habitum in quantum procedit a principio ac-
tus

actus nobilior q. sic ipse
habitum generat.

22092

habitus

nobisiori
tius (sicut voluntate auctoris) quod sit ipse habitus
genitus. sicut a voluntate. Et intellectu principio

in intellectu prin
cipium

Art. 3. Vm per unum actum possit gene
rari habitus?

quidem

intellectus

Et videtur quod sic. 1. quod per unum actum demonstra
tionis scientificae generatur habitus scientiae. 2.
quod actus crescit per intensiorem sicut et per mul
tiplicationem. ergo unus actus intensus causat
habitum. 3. quod sanitas et egritudo sunt habitus
sed ex uno tantum actu contingit hominem sa
nari, aut egrotare, ergo. Sed contra est Philo
sophus in 1. et sic. dicens quod neque una iterum neque
una dies facit verum. Dicendum quod habitus generatur
per actum in quantum potentia passiva movetur ab
aliquo principio activo, quod si vero actu vincat pas
sivum assimilabit illud sibi, ratio autem quae est
principium activum non potest unum actu vince
re appetitivam potentiam, ex quo appetitiva poten
tia habet se diversimode ad multa, et ideo habitus
virtutis non potest causari per unum actum. In
apprehensivis autem potentibus et intellectu passi
bili uno actu vincit potentia per propositiones
res per se rotas et causari habitus scientiae. In passi
vis autem ut Aristoteles vocat rationem particula
rem sicut vim vegetativam cum memoria. et
imaginativa ad generationem habitus necesse est
actus multiplicari. habitus vero corporales possibi
le est causari ex uno actu, si activum fuerit mag
na virtutis, sicut quandoque medicina fortis statim
inducit sanitatem. Et per hoc patet Responsio ad
obiecta

Summula d. Thomae

Ar. 4. Vm aliqui habitus sine hominibus
infusi a deo?

Respondetur quod. quod deus equaliter se habet ad omnes
ergo si infundit habitus aliquibus, infundet et o
mnibus. 1. quod deus operatur secundum modum
convenientem naturae, at habitus a natura cau
santur, ergo nullus habitus erit infusus. 2. quod per
habitum infusum produceret homo alius qui ge
neraret alium habitum similem praesistenti, duo
autem forma eiusdem speciei non possunt esse in
eodem subiecto. Sed contra dicitur ezech. 15. imple
uicem dominus spiritu sapientiae, et intellectu.
Dicerendum quod habitus qui disponunt ad finem exce
dentem facultatem humanam naturam, quae est ulti
ma, et perfecta hominis beatitudo, taliter infundit
deus quod naturaliter acquiri nequeunt, ut sunt vir
tutes gratuita. Aliis tamen habitus infundit (ut
scientiam linguarum et scripturarum, quam immu
nicavit apostolus) quae naturali virtute possunt ac
quiri, et causari. Ad. 1. Respondeo quod deus quantum
ad suam naturam equaliter se habet ad omnes, sed
secundum ordinem suae sapientiae certaratione que
dam tribuit aliquibus, quae non tribuit omnibus.
Ad. 2. quod deus quaedam operatur praeternaturam, nihil
autem contra id, quod natura convenit. Ad. 3. quod
illi alius ab habitu infuso procedentis non generant
alium habitum, sed praesistentem corroborant, si
cut et medicinalia remedia ad sibi hominis san
tu per naturam, non causant aliquam sanitatem
sed sanitatem prius habitam corroborant et confir
mant.

2

Questio. 52 de causa habituum
in tres articulos diuisa -

Articulus 1. ^{An} habitus augeantur ~

videt q. non. primo q. augmentum solum est
circa quantitatem. 2. q. habitus est perfectus
importans finem. ergo nequit augeri. 3. q. in
habitibus non est alteratio. Sed contra de habi-
tibus fidei. dicit Lucq. 17. adauge nobis fidem -
dicendum q. sicut in corporalibus aliquid di-
citur magnitudo secundum quantitatem habitus quae
quantitatem. sic in spiritualibus magnitudo uoca-
tur quod ad debitam perfectionem deuenit per-
fectus autem formatus dupliciter considera-
tur scilicet secundum ipsas formas. et secun-
dum participationem subiecti. sed perfectus
specifica inindivisibile consistit. q. si recedi-
t ab illa. uel in plus. uel in minus fit alia spe-
cies. ut euenit in numeris; illi ergo formae se-
cundum se determinatae habent rationem
quae nec excedere. nec deficere possunt. si eade-
species remaneat. quae ex se. uel secundum a-
liquod sui speciem sortuntur sicut color. et dul-
cedo. quae etiam non dicuntur in ordine ad ali-
quod aliud. sed formae. quae speciem sumunt
ab aliquo. ad quod ordinantur ut motus et sa-
ritas diuersificantur in maius. et minus. et ta-
men permanent unius rationis specifica. et
huiusmodi possunt secundum se ipsas augeri
uel minui. et non prima. Sic etiam conside-
randas formas secundum participationem sub-
iecti. quaedam augeri. uel minui possunt. et

Summula d. Thomae

quodam non. nam forma substantialis non recipit magis. aut minus. cum de se speciem. sed id a quo species sumit oportet esse fixum et stabile. et quasi indivisibile. quantitas autem et figura. immediate substantiam sequuntur. ac proinde. nec ipsae recipiunt magis. uel minus. ob proproinquitate ad substantiam. sed qualitates a substantia magis remote. quae nunquam actus sui. et passivum. ut sanitas et albedo. uel quae ad pauca se extendunt ut scientia recipiunt magis et minus secundum diversam participationem subiecti. nam et scientia dicitur maior uel minor pro ut ad plura. uel ad pauca extendit. Et etiam secundum diversitas de participat

Ad. 1. ergo Rr q. nomen ~~magnitudinis~~ augmenti derivat etiam ad formas intelligibiles cuius terminus est magnus

Ad. 2. q. habitus est perfectus non tamen datus esse perfectum subiecto. nec in sui ratione terminum includit.

Ad. 3. q. alteratio primo quidem est in qualitate totius speciei sed potest per posteriori reperi in qualitatibus primae speciei.

ad alterationem enim secundum calidum et frigidum. sequit animal alterari secundum sanum et egrum

Articulus 2. Vm habitus augeantur per additionem?

Respondet sic. Primo. quod augmentum in quantitate non fit sine additione | 2. quod habitus non augeat nisi ab agente aliquo producente in passivo

3. P. sicut id quod non est album est in potestate ad album. ita minus album ad magis album.

Sed contra est Philosophus in 4. phys. dicens q. ex calido fit magis calidum. nullo facto in materia calido.

Dicendum q. sicut forme et habitus secundum se non augentur, sed ex parte subiecti. ita neque additionem suscipiunt secundum se. sed secundum participationem subiecti, in quantum scilicet subiectum ex intentione agentis, magis, vel minus participat eandem formam aut ad plura se

Ad. 1. R. q. etiam in magnitudine corpora li contingit augmentum absq. omni additione. sicut patet in his que ralesunt. ut dicitur in 4. phys. | Ad. 2. q. causa ^{agens} habitum semper facit aliquid, ~~minus in forma~~ sed q. subiectum perfectius ^{est} in se existentem participet | Ad. 3. q. minus album non est in potentia ad novam formam, sed ad perfectum forme participationis modum.

Articulus 3. Vm quilibet altus auget habitum?

Respondet q. sic. q. altus causant habitum et multiplicata causa multiplicat effectus | 2. q. sic si qui altus augent. argo quilibet q. sunt similes. 3. q. ~~quilibet altus est similis suo habitui et omnine simile suo simili auget~~ | Sed d. est q. 2. et si dicit altus negligenter procedentes ab habitui dimittere illum |

Dicendum q. non quilibet altus auget habitum

Summula 2. Thomae

quod usus habituum in voluntate hominum con-
sistit. sicut ergo contingit quod habens habitum
non utat illi, vel quod exeat in alium contrarium
ita potest contingere quod non utat habitu non se-
cundum proportionem correspondentem in te-
sioni habitus. si ergo intensio actus proportiona-
le intensio habitus sic quod super excedat, augetur illud
si aequat disponit ad augmentum, si deficit ad
diminutionem habitus. et ex his patet solu-
tio ad argumenta.

Quaestio. 53 De corruptione
et diminutione habituum in tres
articulos diuisa.

Art. 1. utrum habitus corrumpi possit?

Respondet quod non quod habitus inest sicut natura -
hinc autem manente subiecto corrumpi nequit

2. quod saltem habitus sciens nega contrarium quod spe-
cies intelligibiles sibi non contrariantur, nega ad cor-
ruptionem intellectus (qui est incorruptibilis) de
subiecto scilicet

3. quod virtutes permanentiores sunt quam discipli-
nae ut dicitur i. et sic. sed scientia nec motu ani-
mae (quae parte moueri non potest) nec motu cor-
poris (qui ad animam pertinere non potest) cor-
rumpitur. ergo / sed contra est Philosophus in
2. et sic /

Dicendum quod habitus qui habent aliquid con-
trarium, id est ex parte sua, vel ex parte suae cau-
sae corrumpi possunt per se; si vero non habeant
contrarium non possunt per se corrumpi. Un-
de

Unde si aliquis habitus sit in intellectu a
 gerente erit incorruptibilis perse et per accidens
 species enim intelligibiles in intellectu possi-
 bile existentes, non habent aliquid contrarium
 neq; verum in intellectu agente. qui est cau-
 sa eius, tales namq; sunt habitus primarij
 principiorum. tam speculabilium q; practiorum
 qui nulla obliuione. uel deceptione corrup-
 pi possunt. Sed si sit aliquis habitus cuius cau-
 sa contrarium habeat talis corruptibilis est
 per accidens. cum inhzreat corruptibili subiec-
 to. aut perse sicut scientia. que ex uero ratio-
 nis processu. ex falsa et fallaci ratiocinatione
 corrumpit

Ad. 1. Quod habitus non omnimode sed aliqui
 aliter assumptae naturae. ac proinde difficile
 remouet. / Ad. 2. q. sufficit q. amissionem
 et processum rationis de aliquid contrarium -

Ad. 3. q. scientia remouet per motum corporale
 non quod ad radicem habitus. sed quantum ad im-
 pedimentum atq; indiget enim intellectu uir-
 bus sensitiuis. dicunt autem uirtutes perma-
 nentiores qz earum usus continuus est per to-
 tam uitam. disciplinarum non item.

Ad. 2. Vm habitus possit diminui?

Et uidet q. non. qz ut forma simplex ergo
 diminui potest. diminui nequit / 2. qz si secu-
 dum se diminui possit. sequeretur q. ut prescinderet
 a subiecto. haberet aliquam proprietatem. et es-
 set ab eo separabilis. / 3. qz habitus secundum se
 habet esse in subiecto. ergo si secundum se non remit-
 t. neq; prout est in subiecto / Sed contra ut qz prout

Summula d. Thomae

test augeri. ergo et minus / Dicendum q. habitus diminui possunt. sicut et corrupti. Diminutio enim sua est ad corruptionem. Diminui ergo possunt dupliciter. sicut et augeri. prout supra dictum est.

Ad. 1. R. q. augere non ut forma simplex est. sed sed prout dicitur modo in subiecto participat.

Ad. 2. q. bene ponimus quamdam diminutionem essentiae habitus. non principiatam ab habitus. sed a participante / Ad. 3. q. accidens siue in abstracto. siue in concreto dicitur dependentiam ad subiectum. quod in abstracto inuenitur ab accidente ad subiectum. in concreto a subiecto ad accidens. Unde quod conuenit accidentibus ex parte subiecti. non attribuit eis in abstracto. et siuismodi est intensio. et remissio.

Ar. 3. Vm habitus corrumpat uel minuat per solam cessationem ab opere?

Et uidet q. non. qz passibiles qualitates per cessationem non corrumpunt. ergo neqz habitus. qui sunt permanentiores / 1. qz cessatio non importat causam aliquam inuenientem ergo nec corrumpentem aut diminuentem / 2. qz cessatio et uisus sunt supra tempus ergo ex temporis diuturnitate non corrumpunt / Sed contra est Philosophus in lib. de longitudine. et breuitate uitae. et. 3. et sic.

Dicendum q. cessatio corrumpit habitum non quasi mouens per se. sed per accidens tanqz remouens prohibentem. scilicet alium qui prohibet causas

Sas corrumpentes uel diminuentes habitus
 qui a contrario agente perse corrumpuntur
 uel diminuntur ut puta quando per longam
 cessationem ab opere uirtutis produciuntur.
 (ut necesse est) multaq; passiones et operatio-
 nes preter modum uirtutis. et similiter acci-
 dit ex parte habituum intellectualium, qui
 surgunt imaginatiues extraneas. et quando
 q; ad contrarium ducentes

Ad. 1. R. q; etiam calor per cessationem acci-
 dens faciendo corrumpere. si per illud cresceret fi-
 gidum, quod est calidi corruptiuum. | Ad. 2.
 patet. q; est causa remouens prohibens | Ad. 3.
 q; sufficit q; pars sensitiva anime subiacet
 tempori quantum ad passiones appetitus. et
 etiam quantum ad uires apprehensiuas

Questio 54 de distinctio- ne habituum in 4 articulis

Sos diuisa ~

Articulus 1. Vm multi habitus possint ~

esse in una potentia ?

Fundet q; non. q; potentia et habitus distin-
 guunt per actus | 2. q; potentia est unum sub-
 iectum simplex a quo est habitus. sed ab uno-
 simplici non est nisi unum. ergo | 3. q; sicut
 corpus formatur per figuram. sic potentia per
 habitum. sed unius corporis non est nisi una
 figura. ergo | Sed contra est q; in uno intellectu
 sunt habitus diuersarum scientiarum

Dicendum q; habitus qui sunt dispositiones ad na-
 turam

Summula d. Thomae

Artem possunt pluraliter in uno subiecto, quia
partes unius subiecti diversimode accipi pos-
sunt secundum quarum dispositiones dicuntur
et habitus. ut Summos ad sanitatem totius,
et macies uel fortitudo in partibus simila-
ribus. Ag. neruis. ossibus et carne in ordine ad
naturam. Si uero loquamur de habitibus qui
sunt dispositiones ad opera et proprie per-
tinent ad potentias, sic etiam contingit plu-
res habitus esse unius potentiae, quia unus habitus
habere potest cum enim subiectum habitus
sit potentia passiva in qua habitus generat
talis potentia moueri potest a multis obiec-
tis. Ad. 1. R. q. diuersitas subiectorum secun-

in naturalibus

dum genus (quae sumit a materia) facit diuer-
sitatem potentiarum. diuersitas uero subiec-
torum secundum speciem (quae in naturalibus
sumit a forma) facit diuersitatem actuum
secundum speciem, et per consequens habituum
qui diuersi possunt esse in eadem potentia.

Ad. 2. q. potentia est multiplex uirtute quam-
uis sit simplex secundum essentiam. Ad. 3. q. per
pres ~~terminat~~ formam per figuram sicut per pro-
priam terminationem. habitus uero non est
terminatus potentiae, sed dispositio ad actum sicut
ad ultimum terminum, et proinde intellectus non
potest actu multa inordinata simul intellige-
re. potest tamen simul habitus multa scire.

Ar. 2. Vm habitus distinguantur secun-
dum obiecta?

Unde q. non q. eadem scientia medicina est

circa

circa contraria scilicet sanum et egrum -
 2. q. diuersa scientia, ut pote naturalis et
 astrologica. demonstrant unum et idem scilicet
 terram esse rotundam | 3. q. idem actus
 potest pertinere ad diuersos habitus virtu-
 tum. ut dare eleemosinam pecuniam prop-
 ter deum ad charitatem. et obsequendum de-
 bitum ad iustitiam | Sed contra est q. alius
 distinguunt per obiecta. ergo et habitus qui dis-
 ponunt ad alius |

Dicendum q. habitus ut sunt quaedam for-
 me distinguunt specie secundum communem
 rationem forme. per diuersa principia acti-
 ua. Sed prout sunt habitus distinguunt specie
 secundum naturam ad quam ordinantur. et
 etiam secundum operationem consequen-
 tem naturam |

Ad 1. R. q. sanum et egrum non sunt contra-
 ria in esse scilicet. imo unum per alterum
 cognoscit. | Ad 2. q. Astrologus per figuras
 eclipsium uel alias, naturalis uero per mo-
 tum demonstrat illam conclusionem. Diuersa
 autem media sunt diuersa principia distin-
 guentia habitus scientiarum | Ad 3. q. finis sunt
 etiam obiecta. et finis in operabilibus habet se
 sicut principium in demonstratiuis.

Ar. 3. Vm habitus distinguantur secun-
 dum bonum et malum!

Et uidetur q. non q. idem habitus (ut diximus)
 est contrarius | 2. q. bonum est communissim-
 um et conuertitur cum ente. malum est priuatum
 ergo necesse est distinguere habitus | 3. q. circa idem
 obiectum contingit esse duos habitus bonos. aut
 malos

Summula d. Thomae

Sed contra est q. habitus bonus contrariatur
habitu malo, sicut virtus vitio.

q. disponunt ad
actus naturae con-
uenientes.

Dicendum q. habitus s. in principia, secundum
actus, et in ordine ad naturam distinguuntur
specie, et hoc ultimum vel secundum conue-
nientiam ad naturam, vel secundum dis-
convenientiam ab ipsa, et hoc modo distin-
guuntur specie habitus bonus et malus. aliter
autem distinguuntur q. habitus quidam dispon-
unt ad actus convenientes naturae inferi-
ori, quidam ad actus convenientes naturae
superiori, ut virtus humana, et divina.

Ad. 1. R. q. contrariorum potest esse unus ha-
bitus q. conveniunt in una ratione. Sed ha-
bitus contrarii non possunt esse unius speci-
ej. Sicut idem habitus potest esse bonus et malus.

Ad. 2. q. differentia distinctiva est bonum par-
ticulare, et malum distinguens non est pu-
ra privatio. Ad. 3. q. circa idem potest esse
convenientia ad duas diversas naturas, vel pos-
sunt esse diversa repugnantia ad id quod est
secundum naturam.

Art. 4. utrum unus habitus ex multis habitibus constituatur?

Fundetur q. sic q. generatus habitus fit successi-
ve explicitibus actibus. 1. q. multa assignantur
et partes fortitudinis, et temperantiae. 3.
q. multae conclusiones pertinent ad unam
sententiam. Sed contra est q. habitus est for-
ma simplex.

Dicendum q. habitus est perfectio potentiae
ad

ad altum et per consequens quemadmodum
 potentia ad multa se extendit prout con-
 ueniunt in aliquo uno obiecto. sic et habitus
 est ergo habitus multiplex ex parte eorum
 ad que ordinat, sed quia illa plura ordinant
 ad unum principale, ad quod respicit habi-
 tus inde prouenit quod habitus est una simp-
 lex qualitas non constituta ex pluribus
 habitibus

Ad. 1. Quod successio in habitu generando non
 est pars ad partem. sed quod subiectum non
 statim perficitur et immobiliter proficit.)
 Ad. 2. quod illa non sunt partes integrales, sed
 subiective, et potentiales.) Ad. 3. quod per se
 quentes conclusiones non aggerant non
 habitus. sed prout ad plura se extendit.

Questio. 55. de virtutibus quan-
 tum ad suas essentias in quat-
 tuor articulos diuisa.

Ar. 1. Vnde virtus humana sit habitus?
 Et uidetur quod non. Virtus enim est ultimum
 potentie. ~~virtus~~ ergo reducit ad potentiam
 2. quod est bonus usus liberi arbitrij ut dicit
 Augustinus. ergo actus. et non habitus.) 3. quia
 virtutibus non meremur, meremur autem vir-
 tutibus ergo sunt actus. et non habitus.) 4. quod se-
 cundum Augustinum virtus est ordo amoris
 uel ordinatio qua fueritis fruimur, et uten-
 dis utimur.) 5. quod virtutes naturales sunt po-
 tentie. ergo et virtutes humane.)
 Sed contra est Aristoteles in Eth. predicamen-
 tary

Summula d. Thome

Dicendum q. virtus est perfectio potentie
in ordine ad suum finem qui est actus ipsius
unde potentie naturales que secundum se ^{altius}
sunt determinate ad suos actus virtutes
appellantur. potentie autem rationales que
sunt proprie hominis, sunt indetermi-
nate ad multa ac proinde indigent habitibus
per quos determinantur ad actus et idem virtu-
tes humanas habitus sunt.

Ad. 1. R. q. virtus sumitur vel pro habitu vel
pro actu. vel pro obiecto et sic procedit argumē-
tum q. ad obiectum extendit potentia per vir-
tutem | Ad. 2. patet q. sumitur pro actu. |

Ad. 3. q. mereri dicimus. et actu. et principis
actus scilicet virtutibus et habitibus | Ad. 4.
q. procedit de eo ad quod est virtus q. per vir-
tutem ordinat amor in nobis | Ad. 5. patet
et ex dictis.

Ar. 2. Vm virtus humana sit ha-
bitus operativus?

Indee q. no. q. sanitas et pulchritudo que
sunt virtutes corporis no sunt habitus ope-
rativi. ergo nec alie | 2. q. ut dicit Philo-
sophus in. 1. de celo in naturalibus et virtus
ad esse. ergo et virtus humana non solum est
ad agere. sed ad esse | 3. q. virtus est dispositio
perfecta ad optimum. scilicet deum. ergo per
assimilationem et non per operationem
Sed contra est Philosophus in. 2. et sicrum
Dicendum q. et potentia ad esse et ad agere
dicit virtus. illa tamen tenet ex parte ma-
terie

^
rationali
lem

^
conueni
ti

terre. Nec autem ex parte formae et quiboniam
formam perfectam scilicet animam constituit
Sed in sensu esse distinctus ab alijs animalibus
(in quibus in materia corporis. et potentijs sen-
sitiuis communicat) id est virtus humana de qua
loquimur pertinet tantum, ad id quod est
proprium Animae. ac proinde non importat
ordinem ad esse. sed magis ad agere. et per
consequens est habitus operatiuus.

Ad. 1. R. q. virtus assimilatur pulchritudini
et sanitati. in quantum est dispositio operan-
tis, per hoc tamen minime excludit q. sit ope-
rationis principium. Ad. 2. q. virtus ad esse
non est propria hominis. Ad. 3. q. cum dei
substantia sit eius operatio. per operationem
(maxime beatificam) Sed in assimilatur.

Ar. 3. Vtrum virtus humana sit ha-
bitus bonus?

¶ Uidet q. non. q. etiam in peccato est virtus
iuxta illud Apostoli virtus peccati lex. 2. q.
potentia se habet ad bonum et malum ergo
et virtus quae potentiae respondet. 3. q. iuxta
Apostolum virtus infirmitate perficitur, in-
firmitas autem malum quoddam est. Sedis-
tra est Augustinus. lib. de moribus ecclesiae.
A Pseudo-philosophus. 2. ethic.

Dicendum q. virtus cuiuslibet rei determi-
nat ad ultimum, in quod res potest, ultimum
autem bonum esse oportet ac proinde virtus
humana quae est habitus operatiuus est bonus
habitue et boni operatiuus.

Ad

Sumula d. Thomae.

Ad. 1. R. q. bonum sicut et perfectum dicitur
& metaphysice, etiam in malis) Ad. 2. q.
cum defalturationis (ut in ebrietate) potest
esse aliqua potentia inferior perfecta ad id quod
est sui generis, nec tamen tunc talis perfectio
dicitur virtus Summana) Ad. 3. q. virtus
Summana quae rationi attribuitur, non in infirmitate
ipsius rationis, sed corporis, et inferiorum
partium perfici pertinet.

Ar. 4. Vtrum virtus recte definitur
cum dicitur bona qualitas mentis, quae
recte vivitur, quam nullus male, v
tut, quam deus in nobis sine
nobis operatur?

Fundat quoniam q. virtus est bonitas. bonitas
vero bona non dicitur / 2. q. bonum est commu-
nium q. qualitas ergo non debet poni ut differ-
entia qualitatis) 3. q. quaedam virtutes
sunt etiam irrationabilium partium. ut
dicitur in 3. ethic. / 4. q. rectum et iustum
idem sunt, iustitia autem specialis quaedam
virtus) 5. q. multi utuntur male virtutibus
dum de eis superbiunt.) 6. q. ut dicit Augu-
stinus super Iovannem qui creavit te sine te
non iustificabit te, sine te)

Sed contra est Augustinus ex quo desumit
assignata definitio precipue. 2. de lib. arbitr.

Dicendum. q. praedicta definitio est bona q. ^{et}
prehendit omnes causas virtutis in communi, sui
formalem ex parte materialis ex parte generis, finalis ex
parte differentis parte actus ad quem ordinatur) efficientem sui
sicut deum (haec enim definitio de virtute in su-
sa)

sa quantum ad illa verba. quam deus in nobis sine nobis operatur. sine quibus virtuti in communi conuenit.)

Ad. 1. R. q. ~~primo~~ sicut accidentia dicuntur entia. non quia sint. sed quia eis alia sunt. sic virtus dicitur bona non quia perse sit bona. sed quia per eam boni sumus.) Ad. 2. q. bonum tibi non sumus pro bono conuertibile cum ente, sed pro bono rationis.) Ad. 3. q. virtus non est in parte rationali animi. sed in quantum participat rationem ut dicitur in 1. ethic.) Ad 4. q. relictio ad res exteriores que in usum homini non ueniunt competit iustitie. relictio uero ad finem debitam et legem diuinam communis est omni uirtuti.) Ad. 5. q. uirtute nullus potest male uti tanquam principis rerum. sicut sic tanquam obiecto.) Ad. 6. q. deus operatur in omnium libertate et natura, et uirtutes infusas causat in nobis sine nobis agentibus. non tamen sine nobis consentientibus.

Quaestio. 56. de subiecto Virtutis

In sex articulos diuisa

Ar. 1. Vm Virtus sit in potentia anima sicut in subiecto.

Et uidetur q. non quia uirtus est qua recte uiuimus. vincere autem ad essentiam, non ad potentiam pertinet.) 2. quia sicut opus constituitur per potentiam. sic habens uirtutem per essentiam animi ergo idem.) 3. potentia est qualitas sicut uirtus, sed qualitatis non est

Summulad. Thome

est qualitas. ergo. | Sed contra dicitur in. i. de
coelo. q. virtus est ultimum potentie |
Dicendum q. virtus est in potentia anime
tunc q. perfectio eius. tunc q. est habitus o
perativus. et anima operatur media potentia
tunc tertio q. est dispositio ad operationem
vel ad aliquid ad operationem consecutum

Ad. 1. R. q. vivere quando q. sumit pro ip
so esse vivens. quando q. pro ipsius opera
tione. et hoc modo recte vivit per virtutem

Ad. 2. q. bonum operantis consistit nedium
in re adpta per operationem. sed et in ipsa
operatione virtutis. | Ad. 3. q. unum acci
dens potest esse in alio. quatenus alio me
diante inest substantie. sicut et color me
diante superficie ~

Ar. 2. Vtrum una virtus possit esse
in Pluribus potentijis?

Et videtur q. sic q. unus actus procedit a plu
ribus potentijis. ut ambulare a ratione
dirigente. a voluntate imperante. et
a potentia motiva exequente | 2° q. se
cundum Philosophum ad virtutem requi
ritur scire. et velle quorum alterum est intel
lectus. alterum voluntatis. | 3° Impuden
tia est in ratione recta agibilium. et etia
est necessarium cum bona voluntate. ergo

Sed contra est q. unum accidens non potest
esse in pluribus subiectis.

Dicendum. q. ex quo una virtus non po
test esse in pluribus potentijis. sed ordine quo
dam

nam in una scilicet principaliter. et in
altera per modum diffusionis. uel per mo-
dum dispositionis, secundum quod una uirtus
mouetur ab alia, uel accipit ab alia.

Ad. 1. R. q. idem actus diuersimode parti-
nere potest ad diuersas potentias / Ad. 2.
q. scire prefigit ad uirtutem moralem que
essentialiter in appetendo consistit. / Ad. 3.
q. prudentia est in ratione, sed presupponit
reluctationem uoluntatis.

Ar. 3. Utrum intellectus possit esse
subiectum uirtutis?

Et uideo quod non quod Augustinus in lib. de mo-
ribus ecclesie dicit quod omnis uirtus est amor,
qui est uoluntatis / 2. quod uirtus ordinatur
ad bonum, hoc autem est obiectum uolunta-
tis. Et non intellectus / 3. quod propter habitus
intellectuales, scientiam u. g. artem non
diuimus boni.

Sed contra est quod mens maxime dicitur intell-
ectus uirtus autem (ut dictum est) in men-
te consistit.

Dicendum quod aliqui habitus tribuunt facul-
tatem bene operandi. ut grammatica arte lo-
quendi. quamuis grammaticus possit barba-
rizare. Alii habitus tribuunt facultatem
esse faciunt quod quis facultate arte utatur uicinis
titia. u. g. et habitus huius secundis generis
simpliciter dicuntur uirtutes non primi quod
simpliciter faciunt bonum habentem sed se-
cundum

Dum aliquid. ac proinde subiectum suum
 habitum potest esse intellectus, vel practicus,
 vel speculativus sine omni ordine ad vo-
 luntatem. alij vero habitus qui simplici-
 ter reddunt bonum habentem, vel sunt in
 voluntate. vel in potentijs ab eamotis. Et
 quia intellectus etiam movetur a voluntate
 ut sic, potest esse subiectum virtutis simpli-
 citer. siue sit speculativus ut in fide. siue
 practicus ut in prudentia contingit.

Ad. 1. R. q. Augustinus intelligit de vir-
 tute simpliciter dicta, in quantum depen-
 det ab amore voluntatis) Ad. 2. q. verum
 cognoscere est finis intellectus, et bonum eius
 et virtus, ut ex dictis constat) Ad. 3. q. pro-
 cedat de virtute simpliciter dicta.

Ar. 4. Vtrum irascibilis et concupis-
 cibilis sint subiectum virtutis?

Et inde q. non quia sunt nobis communes cum
 brutis) 2. quia appetitus sensitivus utitur or-
 gano corporali. virtus autem de qua loqui-
 mur non potest esse in corpore hominis) 3.
 quia sicut anima regit corpus, sic ratio appetitum
 tota igitur ratio gerit et virtutis parti-
 rationali debet) 4. quia principalis actus
 moralis virtutis, scilicet electio, non potest
 esse nisi rationalis.

Sed contra est q. fortitudo ponitur in irascibilibus
 et temperantia in concupiscentibus.
 Dicendum q. in irascibilibus et concupiscentibus ponitur

Et quidam Subitus seu virtutes non inquan-
tiam sunt partes appetitus, sed in quantum a
ratione participant et ab ea mouentur, et ipsi
conferuntur

huiusmodi poteri-
te

Ad. 1. Quod dicitur potentia ut in nobis sunt
rationi obediens, non sunt virtutes communes

Ad. 2. quod dicitur uires in nobis et caro nostra ut
mota a ratione et instrumentum eius par-
ticipat bonum virtutis; quod uires secundum se

magis prebeat infelicitate formis) Ad. 3

quod anima regit corpus de proprio principatu, id
est sicut dominus seruum, ratio uero regit

pre dictas potentias principatu politico, quo
liberi gubernari consueuerunt, et proinde

in corpore non est subiectum virtutis / Ad. 4

quod uires intentio finis, que ad electionem requi-
ritur, circa passiones anime posuit bonam dis-
positionem irascibilis, et concupiscibilis.

in illis in quibus
nata est caro ei obe-
dientia

Ar. 5. Utrum uires apprehensiuæ sen-
sitivæ sint subiectum virtutis.

Et uideat quod inter uires sic, quod etiam in uo-
uere a ratione ei obediunt, et ab ea participat
ut patet in cogitativa, et memoria) 2. quod si

uires appetitus intellectualis scilicet uoluntas
potest adiuuari a sensitivis; sic et intellectus
ab apprehensiuis sensitivis) 3. quod secundum
Tullium memoria est pars prudentie)

Sed contra est quod omnes virtutes uel sunt intel-
lectuales, et hęc sunt in intellectu; uel morales,
et hęc omnes sunt in parte appetitiva.

Dicen

Summula d. Thomae

Dixerunt q. inter vires apprehensivas specia^{inter}
licet in memoria ponit quidam habitus ordinis
tridinalis sive per se ordinatus in memorando
unum post aliud. in ceteris autem viribus appre-
hensivis sensitivis non est habitus per se, sed a
aliquid annexum habitibus intellectuales partes, nec
si qui sunt habitus in predictis potentis habitibus virtutes
dici possunt, quia virtus in illa potentia est que
est consummatio boni operis. cognitio autem
non consummatur in visibus sensitivis appre-
hensivis, sed magis in intellectu vel ratione.

Ad. 1. Q. q. appetitus sensitivus movet a volun-
tate, et proinde in eo opus appetitivum virtutis
consummatur. sed vires sensitivae apprehensivae
habent se ut moventes respectu intellectus in quo
opus cognitionis terminatur. et per hoc patet
ad. secundum. Ad. 3. q. memoria tantum
ponit ut quid requisitum ad prudentiam, et
velut pars integralis eius non ut species sub genere

Ar. 6. Vm voluntas possit esse subiectum
virtutis.

Unde q. non qualesse tenentur in bonum ad
quod ordinat omnes virtutes, ergo nulla ei sup-
addenda est. 1. q. virtutes intellectuales
sunt in intellectu, morales vero in irascibilibus in appetitu
si autem concupiscibilibus, ergo. 3. q. omnes actus
summani sunt voluntarii, ergo ad singulos actus
essent in voluntate constituendos habitus virtutes
nullo modo, aut unus actus esse a duabus virtu-
tibus vel in nulla alia potentia esse aliqua virtus
Sed contra est q. maior virtus requirit in moven-
te

ad quas virtutes
ordinantur

te, qualis est voluntas, q̄ immoto quales sunt
inascibilis, et concupiscibilis.

Dicendum q̄ ad bonum proportionatum ipsius
Suntati non indiget habitū, aut virtute super
addita. Sed si offerat bonum uolendum ex ce
dere proportionem uolentis, siue quantum ad
totam speciem humanam, siue bonum diuinū,
siue quantum ad ~~quantum~~ ad individuum, si
ue bonum proximi; uoluntas indiget uirtute
qualis est Charitas, Iustitia et huiusmodi.

Ad .i. R̄ q̄ procedit de uirtute que ordinat
ad bonum proprium). Ad .2. q̄ uoluntas com
prehendit sub appetitu). Ad .3. q̄ ad passio
nes moderatas huius uel illius hominis nō
est necessaria aliqua uirtus in uoluntate, q̄
ad hoc uoluntatem est sufficit sola natura poter
tis

Questio. 57. De distinctione Virtutum intellectualium in sex articulos diuisa

Art. 1. Vm habitus intellectuales spe
culatiui sint Virtutes?

Et uidetur q̄ non, q̄ huiusmodi habitus non
sunt operatiui, ergo nec uirtutes). 2. q̄ per
huiusmodi. homo nec fit felix neq̄ beatus). 3.
q̄ ex Aristotele. tertio. topice. scientia et uirtus
distinguntur secundum duo genera non subalterna
tione posita. ergo).

Sed contra est Philosophus in 6. et sicorum
Dicendum q̄ prout habitus dicuntur aliquando

Summulae. Thome

Virtutes in quantum dant facultatem operandi; non tamen sunt simpliciter virtutes quoniam tribuunt rectum usum operationis, quod tamen actus bonum habituum ex charitate quando quod fuerit etiam in ipso est meritum. Unde Gregorius in 7. moral. ait quod contemplativa est maioris meriti quam activa.

Ad 1. R. quod speculativus habitus habet ordinem ad opus interioris intellectus, et hoc satis est ut ad propositum operativus dicat. Ad 2. quod virtutes intellectuales dicuntur virtutes quod sunt eorum per quos homo fit beatus, scilicet actuum meritorum, tamen quod sunt intellectus quoddam inchoatus beatitudinis, quod in contemplatione verius consistit. Ad 3. quod scientia dividit contra virtutem secundo modo dictam.

Ad 2. Vm sunt tantum tres habitus intellectuales speculativi scilicet sapientia, scientia et intellectus.

Et videtur quod inconvenienter sic dividantur, quod sapientia est quoddam scientia, genus autem non dividitur in species. 2. quod principium est ratio sciendi conclusiones, ergo intellectus qui est habitus principum, non debet distinguere contra scientiam, quod est habitus conclusionum. 3. quod etiam opinio deberet poni, quod ex syllogismo ratione dialectica causatur.

Sed contra est Aristoteles in 6. ethicorum

Di.

Dicendum q. cognoscibilium, quaedam sunt
 nota per se et habitus horum vocatur intel-
 lectus. alia sunt nota per aliud et per inquiri-
 tionem, quae habent rationem terminum, et ut
 termini, et sic dupliciter scilicet aut in aliquo
 genere et horum habitus est scientia, aut
 respectu totius cognitionis humanae, et horum
 habitus est sapientia. Sunt autem huiusmo-
 di ultima secundae generis magis nota in se
 licet ruber minus, q. cognoscuntur per alios
 similes causas, ac proinde sunt plures habitus
 rerum scibilium, cum tamen sapientia
 sit nisi una. " " " " "

scilicet per prin-
 cipia.

Ad. 1. R. q. sapientia est perfectior q. scientia
 q. de omnibus iudicat, etiam de primis pr-
 incipijs / Ad. 2. q. eodem actu videt obiectum
 et ratio obiecti. scilicet color et lux, et princi-
 pia secundum se considerata pertinent ad
 habitum principiorum, sed pertinent ad ha-
 bitum scientiae prout ex ipsius conclusiones de-
 ducuntur vel deducuntur in conclusiones, et sic
~~pertinent ad habitum scientiae.~~ prout dicitur ergo
 tres habitus ordine quodam se habent, neq. 3
 ex quo distinguuntur, quoniam scientia pe-
 det ab habitu principiorum, et sic a sapientia
 Ad. 3. q. illi soli habitus intellectus sunt virtu-
 tes intellectuales, quibus semper dicitur verum
 quod est bonum intellectus. suspicio autem
 et opinio possunt esse falsae.

Ar. 3. Vm habitus intellectualis quis
 est ars sit virtus? ~ et

Et videtur quod non quod arte multum valeat utitur.
 2. quod virtutes non est virtus, sed 3. ethicorum
 dicitur quod artus est aliqua virtus, ergo 3. quod ars
 liberalis ut pote speculativa deberet ammu-
 merari prout dicitur tribus habitibus articuli pre-
 cedentis.

Sed contra est Philosophus in 6. et sicorum
 Dicendum quod ad eum modum habeat ars quod sit
 virtus ad quem habitus speculativus; nec enim
 refert qualiter artifex se habeat ad appetiti-
 vam partem in quantum artifex est neque ad
 eius locum quod voluntate opus faciat sed
 quod opus quod fit in se bonum sit. sicut nec cum
 geometria demonstrationem conficit.

Ad 1. R. quod malum artificium non est opus ar-
 tis immo deficit ab ea, quia pars virtus est, si-
 cet ipsa non prebeat bonum usum. Ad 2. quod ars
 quantum ad bonum usum sui requirit aliquam
 virtutem moralem, ut opus suum fide-
 liter exequat. Ad 3. quod etiam in speculabilibus artibus
 ipsa constructio syllabarum, aut numeratio, vel
 congrua locutio sunt quedam opera, liberalia
 tamen, in quo cum arte conveniunt. Illi vero
 scientes que ad nullum huiusmodi opus ordi-
 nant simpliciter scientes dicuntur.

Ar. 4. Vm prudentia sit virtus distincta
 ab arte?

Et videtur quod non. quod etiam ars est rectoratio ope-
 rum, nec diversa genera operum faciens quod amit-
 tit rationem artis. 2. quod multi habitus specu-
 lativi qui minus conveniunt cum arte, quod pru-
 den-
 den

dentia dicuntur artes) 3. q. in quibusdam arti-
bus ut militari, et medicinali, maxime reperit
altus consiliarius, qui est proprius prudenti-
sed contra est Philosophus in 6. et sicorum.
Dicendum q. prudentia est virtus distincta ab
arte. est enim ratio rerum agibilium que
manent in agente. ac proinde respicit rectitu-
dinem appetitus et ipsam presupponit, artue
vero est ratio rerum factibilium, que tran-
seunt in exteriorem materiam, nec ita respicit
appetitum. Unde magis laudat artifex, qui
volens peccat, q. qui peccat nolens, magis au-
tem contra prudentiam est q. qui peccet vo-
lens, q. nolens.

Ad 1. Q. q. in prudentia est diuersa ratio ut
tactus ab arte, q. est ratio ipsorum agibilium
seu actuum humanorum) Ad 2. q. prudentia ma-
gis conuenit cum arte, q. cum habitibus specula-
tibus, q. est in operatiua parte et circa continget
aliter se habere. Sed ars magis conuenit cum ha-
bitibus speculatiuis, q. cum prudentia in ratione
virtutis). Ad 3. q. prudentia est bene consilia-
tua in spectantibus ad totam hominis vitam, ars
autem in his que pertinent ad aliquos fines pro-
prios et peculiare.

Ar. 5. Vm Prudentia sit homini necessaria?
Videtur q. non nisi forte tantum ad hoc q. vir-
tuosus fiat, quemadmodum neq. etiam ars est
necessaria ad opera iam facta, sed ut fiant. 2
q. altus prudenti, qui est consiliarius, non est ho-
mini necessarium, si sequatur consilia prudenti-

um -

3

Sumula d. Thomae

3. q. proprium est intellectuali virtuti semper dicere verum. at non est Summa prudentia q. nunq. erret. ergo neq. est Virtus intellectualis.

Sed contra est spiritus sanctus sapia. d.

Dicendum q. prudentia est virtus necessaria ad bene vivendum. q. ad bene vivendum est necessarium bene operari et ad bene operari bene eligere. et ad bene eligere est necessaria ratio intellectiva, que fit in parte appetitiva per virtutem moralem; et per virtutem ordinatam mediorum existentem in ratione q. est prudentia.

Ad 1. R. q. bonum artis attendit non in artifice sed in artefacto bonum vero prudentia in agente cuius perfectio est ipsum agere. ac proinde prudentia est homini necessaria. non solum ut fiat bonus. sed etiam ad bene vivendum.)

Ad 2. q. cum quis bene operat ex voluntate alterius non videtur est omnino perfecta operatio ipsius quantum ad rationem dirigentem et quantum ad appetitum moventem.)

Ad 3. q. verum intellectus practici accipit per confirmationem ad appetitum rationis que in necessariis locum non habet. siue sint agibilia siue factibilia et ideo circa sola contingentia proprie virtus intellectus practici, circa factibilia ars, circa agibilia prudentia.

Ar. 6. vni. eubolia synesis et quom. sint virtutes adiuncte prudentia.

Unde q. n. q. beneconsiliani quod pertinet ad

^
Sed in contingen-
tibus

ad euboliam. conuenit prudentie secundum
 seipsum) 2. qz synesis habet bene iudicare
 Sic autem altus est superior. ergo synesis pr
 tuis est uirtus principalis) 3. qz gromie etia
 habet iudicare; Sic autem fit per synesim. ex
 qz gromi superfluit) 4. qz Tullius ponit
 alias tres scilicet. memoriam. intelligentiam
 et prouidentiam. et Macrobius ponit cautio
 nem docilitatem. et alia Suiusmodi

Sed contra est Philosophus in. 6. ethicorum
 Dicendum q. principalis uirtus est inordina
 tis est que ad principalis actum ordinatur
 sunt autem tres actus rationis ordinati, scilicet
 et. consiliari. iudicare. et precipere; quorum
 duo prima sunt rationis speculatiue. et perti
 nent ad euboliam. et synesim. Tertius uero
 est practicus. et principalis pertinet ad prou
 dentiam; cui ex consequenti alie uirtutes an
 nectuntur

Ad. 1. R. q. prudentia perficit actum consili
 andi uirtute sibi subiecta, que est eubolia) Ad
 2. q. iudicium ordinat ad preceptum tanqz
 ad complementum in agendis.) Ad. 3. q. una
 uirtus sufficit ad bene consiliandum. qz sic fit
 per principia communia. iudicium autem fit ex
 principijs proprijs in quibus iam est distinctio. et
 sic uel secundum communem legem. quod perti
 net ad synesim. uel secundum ipsam ratione
 naturalem. in his in quibus deficit lex communis
 quod pertinet ad gromim) Ad. 4. q. illi omnes
 sunt sicut partes integrales, prudentie. tres autem
 de

de quibus est questio sunt veluti partes potenti
ales. 1. honorifica ~~audere~~ Regnativa. et ceteris
modi sunt partes subiective precedentis successi
vici ipsius.

Questio 58 De distinctione
Virtutum moralium ab in
tellectualibus. in quinque
articulos divisa.

Ar. 1. Vm̄ omnis Virtus sit moralis
Fundat q. sic. qz moralis dicitur a more. scilicet
suetudine. quod omnibus virtutibus convenit
2. qz omnis virtus est habitus electivus. et
in mediocritate consistit. sed hoc est definitio
virtutis moralis, ergo. 3. qz omnis est
habitudo in modum naturae rationi consenta
neus ut dicit Tullius in sua Rhetorica. ex
qz. Sed contra est Philosophus in 1. ethicis.

virtus

Dicendum q. mos dicitur quandoque consue
tudinem, quandoque inclinationem alicuius;
et ab hac secunda acceptione dicitur virtus mo
ralis, secundum q. mos significat aliquam in
clinationem naturalem, vel quae in natura
lem ad aliquid agendum. cuius similis est prima
significatio, inclinatio autem ad actum conue
nit in appetitibus, ac per consequens, non om
nis virtus est moralis. sed illa, quae est in vi ap
petitiva

Ar. 1. R. q. procedit de more in prima acceptione
Ar. 2. q. rectam electionem facit virtus quae est

in vi

in electiva animae. quamvis et alij actus uer-
tutum, sub electivitate cadere possunt) Ad. 3.
q. natura est principium motus, et mouere ad
actum conuenit in appetitu. et ideo assimi-
lari naturae inuoluntariae rationi. est propri-
um virtutum, quae sunt in parte appetitiua

Ar. 2. Vtrum virtus moralis distin-
guatur ab intellectuali?

¶ Funde q. non. q. secundum Augustinum. lib
de ciuit. dei. uirtus est ars recte uiuendi. ergo om-
nis est intellectualis) 2. q. plerumq. in definitio-
ne uirtutis moralis ponunt q. sit scientia. er-
go) 3. q. Augustinus in soliloq. dicit q. uirtus
est recta et perfecta ratio. ergo idem) 4. q. in
definitioe uirtutis moralis ponit intellectu-
alis, dum dicit q. est habitus electiuus immedio-
cratae consistens prout sapiens determinate
uit ergo.

Sed contra dicit. in. 2. et sic ubi summas
signat differentia virtutum.

Dicendum q. principium omnium humanor-
um operum est ratio, cui corporalia membra
in his quae sunt nata obedire debent et si despo-
tice sine seruiliter, neq. indigent uirtute su-
peraddita. q. tamen pars appetitiua rationi
obtemperat politice et non ad nutum indig-
et uirtute moralis. ut debite et recte obediat
rationi, ac proinde uirtutes intellectuales
a moralibus distinguunt.

Ad. 1. R. q. Augustinus communiter accipit
artem. prout qualibet reparatione, prudentia et
ceteris

Summula. d. Thomae.

ceteris) Ad. 2. q. illae definitiones ^{uel} processerunt
ex opinione falsa Socratis omnes virtutes intel
lectuales affirmantis, uel explicanda sunt de
Scientia, sicut diximus de arte) & similiter
dicendum est ad tertium -

Ar. 3. Vtrum sufficienter diuidat
virtus per moralem, & intel
lectualem?

¶ Unde q. rō. q. prudentia uidet intellec
tuales. & communiter etiam annumerat
moralibus). 2. continentia perseverantia
et etiam patientia nō annumerant intel
lectualibus, neque etiam sunt virtutes mora
les, q. nō tenent medium in passionibus
immo in eis passiones abundant. ergo)

3. fides, spes. et caritas, non sunt intellec
tuales, nec morales. ergo -

Sed contra est Philosophus in. 2. et sic
Dicendum q. virtus perficit hominem ad be
ne operandum. principium autem Summa
rationalium in homine non est nisi duplex
scilicet intellectus, siue ratio, et appetitus. ac
per consequens omnis virtus Summa est
perfectiva alicuius Summi principii. ac
subinde intellectualis. uel moralis

Ad. 1. R. q. prudentia secundum essentiam
est intellectualis, sed secundum materiam
conuenit cum moralibus) Ad. 2. q. continē
tia a delectationibus, et perseverantia a tur
bationibus

titij non sunt virtutes, sed aliquid minus //
 virtute, ut dicit Philosophus in 7. ethic. //
 Ad. 3. q. illę virtutes sunt supra humanas
 prout homo factus est particeps diuine gra-
 tie.

Ar. 4. Vtrum moralis virtus pos-
 sit esse sine intellectuali?

Inde et q. si virtus moralis est in modum //
 nature rationi consentaneus, natura autem
 in cognitione carentibus etsi consentanea
 cui superior rationi inuicenti non est illi
 conueniens in eodem, ergo et in homine potest
 esse virtus moralis quamuis eius ratio
 sit perfecta virtute intellectuali. Et quę
 se illi in quibus minus viget usus rationis
 sunt magis virtuosæ. 3. q. multi habent
 inclinationem ad bene operandum, quod
 est proprium virtutis moralis, sine ratio-
 nis iudicio, ergo.

habitus

Sed contra est Gregorius in 2. moralium
 sine prudentia virtutes non admittit.

Dicendum, q. sine prudentia saltem et intel-
 lectu virtus moralis esse non potest, q. sine
 ratione recte cōsiliante et iudicante non
 potest homo accipere ea que sunt ad finem

principia appre-
 hendente.
 et precipiente

Ad. 1. q. inclinatio in mere naturalibus ra-
 tione carentibus est sine electione, et ideo est.

Ad. 2. q. in virtutibus viget usus rationis nõ
 quantum ad omnia, sed quantum ad ea que
 sunt agenda secundum virtutem. Unde sicut

pru-

Summulae Thomae

prudenter sicut serpentes et simplices sicut columbae) Ad. 3. q. inclinatio naturalis est quaedam inclinatio virtutis, sed tanto periculosior quanto maior, nisi a recta ratione dirigatur. Sicut et equus effrenus quo uehementer curret, grauius impingit.

autem eius.

Ar. 5. Vtrum intellectualis virtus possit esse sine moralibus?

¶ uidetur quod sic quia primum (qualis est virtus intellectualis existens in ratione non dependet a posteriori) 2. quia artifex potest esse in materialibus artibus, ergo et prudentia sine agibilibus moralium virtutum) 3. quia multi bene uisitant per prudentiam, quibus tamen desunt morales virtutes)

Sed contra est quod opponit prudentiae quod quis uolens peccet uel dicat in. 6. et sic uelle autem malum facere opponit directe uirtuti moralibus

ergo malum illud non est prudentia.

Dicendum quod cum prudentia sit recta ratio rerum agibilium non solum in uersalis, sed etiam in particulari; procedere debet ex principiis non solum uersalibus, sed etiam particularibus a quibus pendunt actiones tanquam a fine. et ideo ad rectam rationem agibilium quae est prudentia requiritur quod homo habeat uirtutem moralem. Si ceterae uirtutes intellectuales sine moralibus esse possint) Ad. 1. q. ratio ut apprehendat suum finem procedit appetitum finem, sed appetitus finem procedit rationem rationem ad eligendum. Ad 2. q. artificialia non diiudicant bona uel mala ex dispositione appetitus) Ad. 3. q. prudentia habet etiam bene iudicare, et precipere, quod fit per moralem uirtutem

(ad quae homo se dicit per habitum intellectus uel scientiae)

Quaestio 59 De distinctione viz
 Virtutum moralium ^{per} compara
 tionem ad passionem ~

12

in 5 articulos diuisa

Ar. 1. Vm Virtus moralis sit passio?

¶ Videtur quod sic. qm medium est inter passiones
 medium autem est eiusdem generis cum
 extremis) 2. qz quaedam passiones ut ira
 sunt vitia, ergo quaedam etiam erunt virtu
 tes) 3. qz misericordia passio est scilicet tris
 titia de alienis malis)

Sed contrarium dicitur in 2. ecclie. q. scilicet pas
 siones nec virtutes sunt. neqz malitiae.

Dicendum q. ^{virtus} moralis non potest esse passio qz
 passio est motus appetitus. Virtus principium
 motus. Secundo qz passiones secundum se
 non habent rationem boni vel mali nisi secun
 dum rationem) Tertio qz dicitur q. aliqua pas
 sio se habeat vel ad bonum solum, vel ad ma
 lum solum, tamen motus passionis incipit
 ab appetitu, et terminatur in ratione, motus
 vero virtutis e converso se habeat)

Ad. 1. R. q. virtus non est medium, sed inter
 passiones medium constituit) Ad. 2. q. passio
 non potest esse vitium per modum habitus. Sicut
 possit esse vitium per modum actus vitiosi. vel qz
 contrariatur rationi, vel sequitur actum rationis)

Ad. 3. P. misericordia dicitur virtus id est virtutis actus.
 nec est inconueniens q. dicatur virtus si nominetur ha
 bitum, quo quis inclinatur ad miserendum. et idē

Di

Summula d. Thomae

dicendum est de similibus passionibus.

Ar. 1. Vm virtus moralis possit esse cum Passione.

Fundat q. non q. Philosophus dicit in 4to p^{ri}mo q. multus est qui non patitur, patiens vero qui patitur et non deditur) 2. q. virtus est ^{ut dicit Tullius} retinendo et sanitas animae, passio autem moratur ^{ergo} 3. q. rectus usus rationis impeditur per passiones, ergo et virtus moralis)

Sed contra est Augustinus in 14 de ciuitate dei ponens laudabiles passionum motus

Dicendum q. ut ait Augustinus 9. de ciuitate dei. Stoici Philosophi in virtuosos nullam admittunt passionem. Peripatetici ^{sec} uero ~~admittunt~~ ~~admittunt~~ ~~quod~~ ~~idem~~ ~~Augustinus~~ ~~ad~~ ~~concordiam~~ ~~reducens~~ ~~aut~~ ~~Stoicorum~~ ~~dogma~~ ^{bene} inde processisse, quod non distinguebant inter passiones appetitus sensitui, que uere dicuntur passiones, et inter affectiones uoluntatis. Unde in sapiente et uirtuoso, passiones seu inordinatae affectiones esse non possunt, possunt tamen esse passiones que iudicium rationis non subuertunt: ut putati subito ex presentia terribilis timore aut tristitia ^{constringat} aut aliqua affectione non inordinata uoluntatis

Ad 1°. R. q. loquitur Philosophus ibi, ut alibi solet ^{scilicet} Stoicorum, uel in alio loco de passione inordinata. Ad 2. patet ex dictis ^{q. Tullius de inordinata passione loquitur}

Ad

Ad. 3 q. passio proueniens si proualeat in
 animo impedit consilium et exco[n]tra ratio-
 nem. Si uero sequatur quasi ex ratione im-
 perata adiuuat ad exsequendum impe-
 rium ~~rationis~~ ^{eiusdem}.

Ar. 3. Vm virtus moralis possit esse
 cum Tristitia?

Quidem q. non. q. uirtutes sunt effectus sa-
 pientie cuius consilium non habet amaritu-
 dinem sapientie. 2) Si q. tristitia impe-
 dit bonam operationem ut ait Philosophus
 ergo potius contrariatur uirtuti. 3. q. tristi-
 tia esse Cicerone est quedam animus q. g. tu-
 do. Sed contra est q. in Christo domino fuit
 Tristitia ut dicit. Matt. 26.

Dicendum q. Stoici pro tribus alijs pertur-
 bationibus sapientis, tres bonas passiones si-
 ue eupatias inuenerunt. Sed pro tristitia
 negauerunt aliquid posse esse maximo sa-
 pientis. ~~tum~~ q. nullum malum putauerunt
 homini sapienti accidere posse. mala corporis
 pro nobis ducentes. Sed fallunt tum q. de
 malis corporis ordinare uolumus. tum q.
 sine leuibus animi defectibus uix ullus repe-
 rit. tum q. licet quis culpam promerit non
 habeat laudabiliter ^{tristitia} de peccatis dolet. uel de
 peccatis aliorum. ~~si tamen~~. ac proinde modera-
 ta tristitia cum uirtute esse optime potest. Immo
 sicut bona propter delectationem promptim
 querunt; ita mala propter tristitiam fortius fu-
 gunt.) Ad. 1. R. q. de sapientia sapiens
 non

preteri-
 to.

Summula d. Thomae

non tristat. sed de his que sunt impediti-
ua sapientie) Ad. 2. q. tristitia impedit ope-
rationem. de qua tristamur. sed adiuvat
ad ea promptius exequenda, per que tristi-
tia fugit) Ad. 3. q. procedit de passione im-
moderata.

Ar. 4. Vm̄ omnis Virtus moralis sit
circa passiones?

^ sive voluptas
^ rationale per par-
ticipationem sci-
entiae

Et videtur q. sic. q. ut ait Philosophus virtus
moralis est circa delectationes et tristitias.
2. q. appetitivus sensitivus est subiectum
passionum. et moralium virtutum) 3. quia
omni virtute moralis est invenire aliquam
passionem)

^ tam sensitivam, q.3
intellectuam volun-
tatis.

Sed contra est q. iustitia ut dicitur in 5. ethic.
non est circa passiones. "

Dicendum q. cum virtus moralis ordinet
partem appetitivam circa bonum rationis
non omnis est circa passiones sed quaedam
etiam circa operationes.

Ad. 1. R. q. virtus moralis non est ^{omnis} circa illa
tanquam circa materiam, sed tanquam circa aliquod
id consequens) Ad. 2. q. etiam voluntas
est rationale per participationem, in qua sunt
passiones ut dictum est) Ad. 3. q. non
in omnibus virtutibus passiones sunt propria
materia. ut inferius dicendum est

Ar. 5. Vtrum aliqua virtus mora-
lis possit esse absque passione?

Et videtur q. sic. q. quanto magis perfecta ma-
gis

quae superat passiones ergo in suo esse per
 fectissimo absque ulla erit). 2. quae tunc
 unumquodque est perfectum quando est
 remota a suo contrario, et ab his quae
 ad contrarium inclinant, quales sunt
 passiones). 3. quae secundum virtutem
 des conformamur qui operatur sine omni
 passione.

Sed contra est quod nullus iustus non gau
 det iusta operatione. ut dicitur in 1. ethicis
 et idem est de alijs virtutibus.

Dicendum quod sine inordinatis passio
 nibus vel affectionibus bene possunt esse vir
 tutes morales, non tamen sine passio
 nibus circa quas versantur tanquam circa mate
 riam. Sicut enim facerent appetitum sensi
 tivum ociosum. Virtutes vero morales
 quae non circa passiones, sed circa affectus
 vel ^{sunt} rationes ut iustitia sine passionibus inveniri
 possunt. quamvis ad iustitiam sequatur
 gaudium involuntate, quod non est passio
 nisi quatenus in appetitum sensitivum
 a voluntate reducitur.

Ad 1. R. quod virtus passiones immoderatas
 superat, et moderatas producit). Ad 2. quod
 moderatae passiones non inducunt ad peccata
 dam). Ad 3. quod deus et angelus non est ap
 petitus sensitivus ac proinde bona eorum ope
 ratio est sine omni passione.

Quod

Quaestio. 60. De distinctione virtutum moralium ad invicem

~ in quinque articulos divisa.

Ar. 1. Vtrum una tantum sit virtus moralis?

Et videtur quod sic quod ex parte rationis est una tantum virtus dirigens, scilicet prudentia ^{intellectuales}
a. ergo et ex parte appetitus una sufficit)
2. quod obiectum formale virtutis moralis est unum. scilicet modus rationis) 3. quod moralia recipiunt speciem a fine, qui est unus scilicet felicitas propriae enim sunt infiniti et virtutes infinitae esse non possunt. ^{communis}

Sed contra est quod unus habitus non potest esse in diversis potentijs appetitivis -
Dicendum quod species obiecti appetibilis, sicut et cuiuslibet rei attendit, secundum formam specificam, quae est ab agente ^{patientis} agens autem quando recipit formam secundum eandem rationem, quae est in agente; ut contingit in causis univocis; quandoque non sed secundum diversam proportionem materis ad agens ut in causis equivocis. et sic videmus ab eadem virtute activa solis generari per speciem factorem animalia diversarum specierum et cum vis appetitiva sit mota et imperata a ratione, non univoca quod non est rationalis per essentiam appetibilia. et virtutes morales sunt diversarum specierum, et non unius tantum

tum) Ad. 1. R. q. obiectum rationis est ve-
rum. est autem eadem ratio veri in omnib;
moralib; agibilib; , sed non eadem ratio boni;

Ad. 2. q. est diversitas ex parte recipientium,

Ad. 3. q. moralia specificant a finibus pro-
ximis, qui licet numero ^{sint} infiniti, non tamen
in specie.

Ar. 2. Vm Virtutes morales quae cir-
ca passiones sunt, distinguantur
ab his quae sunt circa operationes?

Indet q. non q. omnis virtus est operati-
ua. et tamen dicit Philosophus q. moralis est
circa delectationes et tristitias } 2. q. passio-
nes sunt principia operationum, ergo sunt
circa utrasq; } 3. q. motus appetitus senti-
tivi, seu eius operationes sunt passiones, er-
g.

Sed contra est auctoritas Philosophi

Dicendum q. operationes et passiones si compa-
rentur ad virtutes sicut effectus earum, sic om-
nis virtus est circa utrasq;. non tamen si com-
parentur ad eas sicut materia circa quam sic
enim in quibusdam virtutib; bonum et ma-
lum attendit per eorum operationem ad alter-
um, ut in iustitia et similibus versantur
circa operationes; in quibusdam per eorum
operationem ad operantem, et sic sunt circa
passiones. quoniam in eodem actu iustitiae
possit reperiri, immo de eadem re quae magis
tendit contrarietate) et ex his patet solutio ad
obiecta

Ar. 3. Utrum circa operationes sit v
nica tantum virtus moralis.

Et uidetur q. sic q. ad rectitudinem omnium ope
rationum exteriorum sola iustitia videtur
sufficiens). 1. q. operationes maxime diuer
se quales sunt ad unum, aut ad multitudi
nem non causant diuersitatem iustitie legalis
ab alia ut dicit Philosophus ergo). 3. q. ad
iustitiam pertinet in ualde diuersis generibz
commutatorum rectitudinem constituere
ergo). Sed contra est q. religio et pietas diffe
rent, quarum utraqz est circa operationes
Dicendum q. omnes virtutes que sunt circa ^{moralis}
operationes aliquod habent de ratione ius
titie, quatenus non respiciunt tam ad dispo
sitionem agentis, quam ad rationem equi
tatis et debiti rei in se ipsa: sed q. ratio
debiti diuersificat. ex pte ides religio qua
reddit debitum deo. pietas patri. et gratia
benefactoribz sunt differentes virtutes.
Ad. 1. R. q. Iustitia sumit communiter, et str
icte). Ad. 2. q. iustitia ad unum operat ^{ex} ad im
perium iustitie communis legalis, et proinde
non differt ab ea nisi ratione). Ad. 3. q. ius
titia stricte sumpta est eadem ratio debiti, et pro
cipue in commutationibz, forte enim distribu
tina est alterius speciei a commutativa, sed
de hoc infra dicitur

Ar. 4. Utrum circa diuersas passiones di
uersa sint virtutes morales.

Et

Et videtur quod non quod omnium unum est princi-
 pium, scilicet amor, et omnes ad unum fi-
 nem tendunt scilicet delectationes suaves
 et iustas | 2. quod alias virtutes morales,
 quod passiones, quod patet esse fal-
 sum quod fortitudo (ut interim alias omitta-
 mus) est circa diversas passiones timores
 scilicet et audacias | 3. quod temperantia
 est circa amorem, concupiscentiam, et de-
 lectationem, que specie differunt |

Sed contra est quod fortitudo est circa timores
 et audacias, temperantia circa concupis-
 centias, mansuetudo circa iras, ut dicitur
 in 3. et 4. et sicorum.   ))   ))

Dicendum quod cum diverse passiones pertine-
 tes ad diversas potentias puta concupiscibi-
 lem et irascibilem, non potest una virtus
 se circa omnes passiones, potest quidem esse
 circa passiones contrarias, quod est medium in-
 ter eas, et illae habent quodammodo et eundem
 modum repugnandi ad rationem. Et ideo
 diverse passiones concupiscibiles non per-
 tinent ad diversas virtutes morales, quod sunt
 unius ordinis. Passiones vero irascibiles non
 sunt unius ordinis, et ideo circa eas diverse
 virtutes constituantur.

Ad 1. R. quod licet omnes conveniant in uno
 principio et fine communi, non tamen in pro-
 prio / Ad 2. ^{sicut} quod contrarium eadem est ratio,
 et immutabilibus idem est principium, quo re-
 cedunt ab uno principio, et accedunt ad aliud; ita
 est / Ad 3. quod illae ordinantur ad idem obiectum
 ordine quodam

inratio-
 nalibus

Ar. 5. Vm Virtutes morales distinguuntur secundum diuersa obiecta passionum.
 Et uidetur quod non ^{nec} quia virtutes morales, quae sunt circa operationes distinguuntur per operationum obiecta ad eandem enim virtutem iustitiae pertinet emere vel vendere domum vel equum / 2° quia maior diuersitas requiritur ad distinguendos habitus, quae actus, passiones autem appetitus actus quidam eius sunt / 3° quia diuersa delectabilia, vel terribilia non differunt nisi secundum magis, et minus, ergo non exigunt distinctas virtutes / 4° quia sicut circa concupiscentias bonorum sunt diuersae virtutes sic deberent esse diuersae circa timores malorum. Sed contra est quod castitas, abstermentia, et cetera peccata ~~sunt~~ ^{per} diuersa delectabilia assignantur. Dicendum quod cum virtutes perficiantur et diuersificentur ex ordine ad rationem, passiones uero secundum ordinem ad appetitum sensitivum, obiecta passionum prout diuersimode ordinantur ad appetitum sensitivum causant diuersas passiones specie; prout uero ^{com}parantur ad rationem causant diuersas species virtutum respectu diuersarum passionum pertinentium ad diuersas potentias. quare Aristoteles undecim virtutes ponit, quae circa passiones versantur. scilicet fortitudinem contra maximos timores, ut sunt in periculis mortis, temperantiam circa delectationes gustus, et tactus; Liberalitatem circa mediocres sumptus, magnificentiam circa magnos, magnanimitatem

tatem circa spem et desperationem. Philo-
 trimiam (id est amantiam mediocri honoris.)
 mansuetudinem circa iras. Amicitiam, que
 alteri in factis. ueritatem per quem uisus
 alteri uerbis. aut factis se manifestat. euse-
 peliam, que decentiam seruat in iudis, tam
 in uerbis. qm in signis, et factis. ad quas uirtu-
 tes additur iustitia, que est circa operationes
 Ad. 1. R. q. omnia obiecta eiusdem operatio-
 nis secundum speciem eandem similitudine
 habent ad rationem. non autem omnia ob-
 iecta eiusdem passionis secundum specie-
 m operationis non repugnant rationi
 sicut passionis) Ad. 2. q. alia ratione di-
 uersificantur passionis. et alia uirtutes. si-
 cut dicitur est. / Ad. 3. q. magis et minus
 diuersificantur speciem propter diuersam simi-
 litudinem ad rationem) Ad. 4. q. bonum
 fortius et ad mouendum qm malum.

De Virtutibus Cardinalibus.

Questio. 61. in 5. articu-

los diuisa

Ar. 1. Vm Virtutes morales debeant
 dici cardinales, uel principales?

¶ uidet q. omni q. omnes uirtutes ex quo diui-
 duntur genus uirtutis. ergo nullę sunt principa-
 les) 2. q. uirtutes theologicę sunt circa pñe
 morales circa media. ergo illę sunt digniores)
 3. q. intellectuales pertinent ad rationale per
 es

Summularum. Thesore

essentiam. morales uero ad rationale per
participationem)
Sed contra est Ambrosius super Lucam. 6. 1
Dicendum quod simpliciter loquimur de
virtute. de humana intelligendum est. illa
autem perfecte habet rationem virtutis quae requirit
et causat rectitudinem appetitus. quales sunt
iustitia, temperantia et fortitudo intermo-
rales. quibus additur prudentia. quae sit intel-
lectuales secundum essentiam. quae est moralis
secundum materiam.

Ad. 1. R. quod diuisio virtutis in commune non est
generica sed analogica. ac proinde membradi-
uidentia non sunt ergo perfecta in ratione
virtutis. quoniam et in diuisione generis secun-
dum differentias specificas aliae species sunt
alijs principaliores. ut homo quod equus. Ad
2. quod virtutes theologicae sunt super summas
uel diuinae) Ad. 3. quod intellectuales sunt prin-
cipaliores quantum ad subiectum, sed non quae
antum ad obiectum quod est bonum.

Ar. 2. Vnde sunt quattuor virtutes car-
dinales.

Et uidetur quod non quod sola prudentia dirigit. ergo
ipsa sola est principalis, siue cardinalis) 2
quod ad operationes morales ordinamur. per ratio-
nem practicaem. et appetitum rectum. ergo duae
tantum sunt virtutes cardinales) 3 quod inter
virtutes multae sunt principaliores alijs. Secun-
do

non q̄ omnes. ergo) Sed contra est Gregorius
in 1. moralium)

Dicendum q̄ numerus aliquorum potest acci-
pi uel secundum formam. uel secundum sub-
iectum. et uerō q̄ modo sunt quattuor virtutes
cardinales. secundum formam q̄ est bonum
rationis in ipsa consideratione et sic est pruden-
tia. uel secundum q̄ circa aliquid ponit rati-
onis ordi ad reprimendam inordinatam passio-
nem boni ~~impedituam~~ ^{inordinatam} et sic est temperan-
tia. uel retrahentem a bono rationis et adhuc
est fortitudo) Secundum subiecta etiam
idem quattuor narius colligitur q̄ rationale uel
est per essentiam et in hoc est prudentia. uel
per participationem in uoluntate in qua est
iustitia. uel in concupisibili in qua est tem-
perantia. uel in irascibili in qua est fortitudo

Ad. 1. R. q̄ prudentia omnes excellit sed a-
liq̄ in suo genere) Ad. 2. q̄ rationale per
participationem est triplex uel dictum est) Ad
3. q̄ alie principales reducuntur ad p̄dictas qu-
attuor. quantum ad subiectum. et quantum
ad rationes formales)

Ar. 3. Vn̄ alie uirtutes magis debe-
ant dici principales q̄ istae?

Respondet q̄ sic q̄ magnanimitas maxime
in omnibus operat. ergo illa est principalior)

2. q̄ per similitudinem omnes uirtutes fir-
mantur secundum Gregorium) 3. q̄ patien-
tia est perfectissima. et perfectum opus habet
ut

et hoc uel circa ope-
rationes et sic est
iustitia. uel.

impellentem ad
contrarium ratio-
ni

et hoc tripliciter
videlicet uel

Summula d. Thome

ut dicit beatus Jacobus) Sed contra qd
q. Tullius in sua rhetorica ad Bas quattuor
omnes alias reducit.

Dicendum q. omnis virtus que facit bonum
inconsideratione dicit prudentia. et que facit
bonum debiti et recti in operationibus, dicit ius-
tia. et que cohibet et deprimat passiones dicit
et temperantia. et omnis que facit firmi-
tatem animi contra quascunq. passiones di-
cit fortitudo. ac proinde alie virtutes subsi-
tis continentur. dicuntur etiam principales ob
principalitatem materis quamvis alie vir-
tutes possint habere alias principalitates. et
sic cessant obeliones.

Et ad dicunt princi-
pales.

Ar. 4. Vm quattuor virtutes cardina-
les differant ab invicem?

Unde quoniam ^{immuit} q. ut ~~aut~~ Gregorius in. 22
moralium singuli et proprii singularum
effectus singulis earum recipere conveni-
unt. ergo.) 2. q. Ambrosius in lib. de of-
ficiis. illud quod est temperantia attribui-
t fortitudini. dicens ea iure fortitudo vo-
cat quando unus quisq. seipsum vincit. nul-
lus illecebris emollit. est. et temperantia
que sunt aliarum virtutum tribuit. ergo no-
sunt distincta) 3. q. Philosophus in. 3. ethi-
ad quamlibet virtutem tria requirunt que
sunt aliquarum virtutum propria. scilicet
q. sit sciens. eligens. et firmiter operans)

Sed

Sed contra est Augustinus in Lib. de moribus
ecclesie.

Dicendum q. predictae virtutes sumuntur
generaliter pro quibusdam animi conditio-
nibus et sic confundunt inter se se. Sed pro-
prie et specialiter sumpta distinguunt ab
invicem ut dictum est. secundum q. deter-
minant ad materias speciales in quibus spe-
cialiter laudat illa generalis conditio. a qua
nomen virtutis accipit.

Ad 1. R. q. Gregorius loquitur de his virtuti-
bus secundum primam acceptionem, vel in-
telligit secundum redundantiam unius
ad alteram. et Per hoc patet solutio ad 2.
Ad 3. q. illa tua non sunt propria singulis
virtutibus. sed possunt illis appropriari se-
cundum modum iam dictum.

Ar. 5. Vm virtutes cardinales conue-
nienter dividantur in virtutes politi-
cas, Purgatorias, Purgativa-
mi, & Exemplares?

Quid est q. non. q. secundum Macrobium
de somno Scipionis. exemplares virtutes sunt
quae in ipsa divina mente subsistunt, ac se-
cundum Phil. & ipsum inde consuevit dicitur
virtutes cardinales immo et dicitur dicitur
ipsi eas attribuere) 2. q. virtutes purgativa-
mi secundum eundem Macrobium sunt hi-
ne passivae) 3. q. idem dicit purgatorias et
se eorum qui fugientes sumantur, dicitur se in
se

11. 10. et 5
10.

Se inserunt; sed hoc iuxta Tullium in. 1. de officijs est culpabile. ergo) A qz ut idem Macrobius ait virtutes politicae sunt quibus cum mune Republicae bonum dirigat et gubernat; ad hoc autem sufficit sola iustitia legalis. ergo.

Sed contra est idem Macrobius ibidem citans Plotinum ^{cum} Platone Philosophi principem.

Dicendum qz virtutes praedictae secundum eminentiam sunt exemplariter in deo quem ut sermo virtuti sequi et imitari debemus, ut dicit Augustinus lib. de moribus ecclesiae. Et quoniam homo secundum suam naturam est animal politicum. Suius modi virtutes prout in homine existunt politicae dicuntur ut recte se habeat in rebus humanis. qz tamen deest hominem ut ad divina se transferat quantum potest. ut dicitur in. 10. et si uis necesse est ponere quasdam virtutes medias inter politicas, et exemplares quae purgatiue dicuntur: et nominibus prudentiae. Iustitiae. temperantiae et fortitudinis vocantur. Et quaedam tandem sunt virtutes diuinam similitudinem assequentium, quae dicuntur purgati animi. ut aut prudentia, sola diuina intueatur, temperantia terrenas cupiditates nesciat. fortitudo passiones ignoret. Iustitia cum diuina mente per patris foedere societur, eam scilicet imitanda.

quas

Loquitur

quas quidem virtutes dicimus esse beatorum
 vel aliquorum in hac vita perfectissimorum.
 Ad. 1. q. Philosophus de huiusmodi vir-
 tutibus prout precise sunt in rebus humanis,
 Ad. 2. q. virtutes eorum qui plenam bea-
 titudinem assequuntur, sicut sine passionibus
 Aliquid nisi per passiones intelligamus in
 ordinatos motus. dicit autem Plotinus q. pa-
 sitas virtutes passiones molliunt, purga-
 torum eas auferunt, purgationem animarum
 obliuiscunt, et in exemplaribus nefas
 est eas nominare. Ad. 3. q. desererent
 humanas in necessarijs virtutes sunt. Secus
 si in non necessarijs propter deum relinqua-
 t ut dicit ^{idem} Iulius et Augustinus. 19. de
 ciuitate dei. Ad. 4. q. iustitia legalis sola
 directe respicit bonum commune. sed per impe-
 ritum omnes alias virtutes ad idem bonum
 commune trahit, ut in 5. et sicorum dicitur,
 loquens ad politicas enim virtutes de quibus
 sic loquimur non solum pertinet beneope-
 rari circa bonum commune. sed etiam circa
 singularia communitatis.

Questio 62 de Virtutibus The-
 ologicis In 4. articulos diuisa.

1. uidetur q. non q. uel dicitur 6. et sic virtus est
 dispositio perfecta secundum naturam ad op-
 timum, theologicæ autem sunt supra naturam,
 2. q. virtutes theologicæ sunt diuine et ex-
 emplares ac prout dicitur in solo deo. 3
 q.

Articulus Primus
 Vn sint aliqua vir-
 tutes theologice?

Summula d. Thome

q. ad ordinandum Summam indeum tamq[ue]
in primum principium. et ultimum finem
Sufficit ipsa natura rationis et voluntatis
Sed contra est q. de actibus fidei, spei, et cha-
ritatis dant[ur] in sacra scriptura repetita pre-
cepta. 11

Dicendum q. quemadmodum Summa ad bea-
titudinem naturalem ordinat[ur] per natura-
lia principia. sic ad supernaturalem beati-
tudinem per principia supernaturalia cu-
diuino adiutorio debet ordinari. quibus ut
dicit. 2. Petr. 2. efficit[ur] consort[ur] diuine na-
ture. et huiusmodi principia dicunt[ur] vir-
tutes theologice, tamen q. dicit[ur] habent pro
obiecto, tamen q. ab eis solo infundunt[ur]. tamen q.
diuina reuelatione tradunt[ur] nobis.

Ad 1. R. q. huiusmodi virtutes conueniunt
Summi non secundum naturam suam es-
sentialem, sed participatam naturam. Ad
2. q. non dicunt[ur] diuine quasi deus ipse sit
virtus sua, sed q. ipse diuinam naturam par-
ticipamus. Ad 3. q. per intellectum et vo-
luntatem secundum suam naturam, non
ordinat[ur] Summa sufficienter ad deum prout
est obiectum supernaturalis beatitudinis.

Ar. 2. Vtrum virtutes theologice
distinguant[ur] ab intellectualibus
et moralibus?

Vnde q. non q. vel perficiunt partem in-
tellectivam, vel appetitivam. et secundo in-
tel

Intellectuales. aut morales) 2° q^o inter intel-
lectuales est sapientia quæ altissimam cau-
sam considerans ordinat nos ad deum ergo
non distinguitur) 3° q^o Augustinus lib. de
moribus ecclesie ostendit q^o quattuor virtutes
cardinales sunt ordo amoris. amor autem
charitas est)

Sed contra dictum est q^o distinguit illud quod
est secundum naturam, ab eo quod est
supra.

Dicendum q^o cum virtutes distinguantur secun-
dum rationem formalem obiecti, et obiectum
virtutum theologiarum sit ipse deus
propterea rationem naturalem excedit, fit
consequens ut ab alijs virtutibus secerneantur

Ad. 1°. R^o q^o hęc perficiuntur potentias super-
naturaliter) Ad. 2° q^o sapientia illa inves-
tigat diuina propterea humana ratione cognos-
cibilia sunt) Ad. 3° q^o quilibet virtus car-
dinalis est ordo amoris. hoc est ordinata affec-
tionis cuius radix et principium est amor
vel q^o omnes alię virtutes a charitate de-
pendeant.

Ar. 3. vñ conuenienter fides spes
et charitas ponantur virtutes
theologicae.

Et videt q^o non q^o una sola virtus natu-
ralis ponit inter ordinatas ad finem na-
turalem. scilicet intellectus principiorum
ergo

Summula 8. Thomae

ergo (una sufficit in ordine ad finem su-
pernaturalem) 2. q. in naturalibus
fides est minus q. virtus. et similiter
pes. q. est passus ergo nec sunt virtutes
supernaturales) 3. q. theologicis ordi-
nant animam ad deum. ad quod suffi-
cit una in intellectu. et altera in vo-
luntate. ergo.

^
virtutes

Sed contra est Apostolus. 1. corinth. 13.
triatice.) Dicendum ut supra, q. per
has virtutes ordinat homo ad finem su-
pernaturalem. quantum ad intellectum per
principia supernaturalia que de iuro lu-
mine capiunt, de quibus est fides. et qua-
tum ad voluntatem per motum intenti-
onis, tanq. in possibile consequi, quod
pertinet ad spem. et quantum ad quam-
dam unionem spirituales. per quam
quodam modo transformat in illum fi-
nem, quod fit per charitatem.

Ad. 1. R. q. natura voluntatis non suffi-
cit per se ipsam ordinari in finem supera-
turalem. et sic ex parte intellectus et vo-
luntatis ponit virtus elevans) Ad. 2. q.
fides et spes de excedentibus naturam ex-
cedit omnem virtutem humanam) Ad. 3. q.
ad appetitum duo pertinent scilicet motus
in finem. et conformatus ad finem per a-
morem.

Ar. 4. Vtrum fides sit prior spe
et spes charitate.

Et videtur quod non quod radix prior est. sed Apollus
 sus dicit in charitate radicati) 2. quod Aug.
 ustrinus. 1. de doctrina Christ. ait. si quis cre
 dit et diligat bene agendo efficitur speret, er
 go charitas precedit spem) 3. quod amor est
 principium omnis affectionis. ergo charitas
 prior est quam spes quod est quaedam passio.

Sed contra est ordo quo eas numerat Apollus
 sus) Dicendum quod ordine generationis im
 perfectum est prius perfecto. ut materia quam for
 ma. et sic ordine generationis (quantum
 ad actus habitos enim simul in fine))
 fides est prior spe. et spes charitate, sed ordi
 ne perfectionis charitas est forma principium
 et prima virtutum) et per hoc patet solutio
 ad Primum.) Ad 2. quod Augustinus lo
 quitur de spe ex meritis. et charitate formata
 potest autem quis sperare antequam habeat
 charitatem, non ex meritis. quod iam habet,
 sed quod sperat se habiturum) Ad 3. quod respec
 tu obiecti prior est charitas quam spes. sed respec
 tu eius a quo sperat bonum prior est spes quam
 ut postea ex ipso amore spes augetur.

...
 ...
 ...

Boni scilicet spera
 ti-

Quaestio 63. De causa virtutum?

In quattuor articulos diuisa,

Ar. 1. Vm virtus sit in nobis a natura?

Et videtur quod sic. quod sic affirmat Ambrosius Da
 masceus lib. 3. et Anonius in quodam ser
 mone. et glossa in illud euangely. circuibat
 Iesus et

Summula divi Thomae

¶ Quod bonum virtutis est bonum rationis, quod
est ipsa hominis natura) 3.º quod Job ait. 31. ca
pice ab infantia crevit mecum, miseratus
et de utero matris egressa est mecum.

Sed contra est, quod virtus non omnibus hominibus
communiter inest, et tollit per peccatum
ergo non est ab ipsa natura.

Dicendum quod quemadmodum formas corporea
les quaedam dixerunt omnino esse ab intrinse
co quasi latitarent in materia, alij ab extr
inseco, alij partim ab intrinseco partim ab
extrinseco agente. Sic etiam alij philosophi supra
to sunt circa scientias et virtutes. primus e
nim opinio fuit platoni. Secundus
Aviceana. et tertiam secutus est Aristoteles.

Sed cum naturale duas dupliciter subiect
ex parte forme sine speciei, et ex parte mate
ria, sive individui. tenendum est quod virtu
tes secundum quamdam aptitudinem. et
inchoationem sunt naturales. ex parte qui
dem speciei quod a natura inest intellectu
bitus principum tam intelligibulum, quod a
genitorum. ex parte vero individui esse quod qui
busdam hominibus ex diversa corporis com
plexione inest aptitudo et inclinatio ad has
vel illas virtutes. et ratione instrumentorum
ipsius corporis quibus virtutum actiones ex
ercere. Sed secundum perfectionem virtu
tes non sunt a natura. Virtutes tamen theo
logice omnino tam secundum inchoationem
quod perfectionem sunt ab extrinseco. et ex his

tres similes pro
cedentibus ponē
tes opiniones.

Involuntati in
clinatio ad bonum

pa

pateat solutus ad obiectiones qz primz due pro
cedunt de aptitudine nature specificz ad vir-
tutes. Tercia de aptitudine et inclinatione
individui ad hanc vel illam virtutem -

Ar. 2. Vm aliqua virtus causet in
nobis ex assuetudine operum?

¶ videtur q. non. qz Rom. 14. dicitur omne quod
non est ex fide peccatum est. sed fides non
causat ex assuetudine operum. ergo. 2. qz
peccatum non compatitur secum virtutem. at
Somo non potest vitare peccatum nisi per gra-
tiam dei. ergo virtutes solo dono dei causantur.
3. actus qui sunt sine virtute non possunt
causare virtutem; alias effectus esset perfecti-
or causa, ergo est.

Sed contra est Dionysius. 4. cap. de diuinis no-
minibus. qz ex malis actibus causatur habitus ui-
tiosi. bonum autem potentius est qz malum.
Dicendum q. virtus perficit hominem in ordi-
ne ad bonum. hoc autem ordinat vel per ra-
tionem humanam. vel per legem diuinam
quid quid autem per rationem humanam
regulat, regulat etiam per legem diuinam
sed non e converso. ac provide. virtus que
hominis ordinata ad bonum quod modifi-
cat secundum regulam rationis humanam
potest ex actibus humanis causari, alias cau-
sabitur per operationem diuinam. et idem Aug-
ustinus in definitione virtutes posuit, quam
deus in nobis sine nobis operatur. et de suis in
ordi. virtute primaz ratio procedit. Ad

Summula 2. Thomae

Ad. 2. q. virtus diuinitus infusa in sua per
sectio ne non compatitur socium peccationis mor- ^{maxim}
tale, secus humanitus acquisita, quae non cor-
rumpit quoad habitum per unum morta-
le peccatum) Ad. 3. q. principia virtutum
et semina quae in nobis existunt nobiles
et sunt, quae ipsae virtutes humanae, quae cau-
sant.

Ar. 3. Vm aliquae virtutes morales sint
in nobis per infusionem?

Et videtur quod non quia causari possunt sufficere
tissime a nobis, ergo nullae ^{sunt} immediate a deo
2. quia in operibus dei nihil est superfluum
sed ipse sufficienter nos ^{ad se} ordinat per virtu-
tes theologicas infusas, ergo) 3. quia deus
in se in nobis semina ~~causat~~ virtutum

ergo non oportet, quod eas per se ipsum causet.
Sed contra dicitur Sapientiae 3. Sobrietate
et iustitiam doceat prudentiam, et virtutem.
Dicendum quod cum effectus debeant proportio-
nari suis causis, quae ad modum morales
virtutes proportionantur suis principiis, secun-
dam oportet, quod virtutibus theologicas propor-
tionaliter respondeant alij habitus diuinitus
causati in nobis

Ad. 1. R. q. virtutes nostrae actibus acquisitae
non sunt proportionatae ad virtutes theologi-
cas obtinendas) Ad. 2. q. virtutes infusae ordi-
nantur ad multas res in ordine ad deum ad quae
theologice immediate diriguntur) Ad. 3. quia
principia et semina non sufficiunt, ut dictum

Ar. 4. Vm virtus quam acquiri-
mus ex assuetudine operum
sit eiusdem speciei cum
Virtute Infusa.

13

Et videtur quod sic quod non differunt nisi ex or-
dine ad ultimum finem. differentia autem
specifica in actibus et habitibus humanis
non sumit nisi a proximo fine. 2. quod
idem est actus temperantiae acquisitae et
infusae ergo. 3. quod solum differunt pariter
esse a deo facta immediate, et a creatura,
sed eiusdem speciei est homo a deo creatus, et
ab homine generatus, ergo.

Sed contra est quod illa differentia quam deus
in nobis sine nobis operatur non conuenit ac-
quisitis.

Dicendum quod virtutes distinguuntur secundum
speciales et formales rationes obiectorum circa
propria materiam in quibus concipiuntur
et habent materialiter quibus dicitur
modus imponit per temperantiam acquisitam
et regulam rationis humanam scilicet necibus
videat ualitudinem, aut rationem impediat
et per regulam legis diuinae scilicet ut quis
castiget corpus suum. Alio modo dicitur habitus
distinguuntur specie secundum ea ad quos ordi-
nantur sicut sanitas hominis et equi. et sic
etiam distinguuntur virtutes infusae et acquisi-
tae secundum quod ordinantur ad diuersas politicas
nimirum ad res humanas, aut ut simus cives
sanctos

N. g. temperantia
acquisita et infu-
sa

Species
duplex
scilicet
uol.

Ad. i. R. q. nō solum in ordine ad ultimum finem sed et in ordine ad propria obiecta differunt. Ad 2. q. ab eo modo modificat se perantia infusa et acquisita. Ad 3. q. de illis in terminem ad eundem altum faceret ad quem naturaliter geritur. quod in virtutibus non contingit. nec inveniunt q. deus miraculose per se ipsum virtutes acquisitas immediate producat (sicut et oculum cœcitate) eiusdem speciei. et ad eundem altum eū naturaliter producat acquisitas.

Questio 64 De medio Virtutum
in quattuor articulos diuisa.

Ar. i. Vm virtutes morales sint in medio. Et videt q. non q. est circa ultimum potentis ergo non in medio) 2. q. magnanimitas et magnificentia sunt circa maxima et non circa media. ergo) 3. q. alias nulli virtutes morales perficerentur tendentes in extrema. sicut perfectissima misericordia que omnino dat pauperibus. et perfectissima castitas omnes allectivas fugiens.) —————
Sed contra est Philosophus in secundo ethic.

Dicendum q. cum regula appetitus motus est ipsa ratio. a qua si deficiat aut excedat minus recte se habebit ac proinde cum inter defectum. et excessum mediocritas sit successiva. virtutes morales in medio esse videntur.

Ad. i. R. q. virtus consistit in medio in quantum

turn passionem circa quam est reducitur ad ratio-
nis medium, et conformitatem, quamvis et
ta conformitas diffinitati contraria sit et ut sic extremum.

Ad. 2. q. ille virtutis secundum aliquas cir-
cumstantias excedunt. Sed non in circumstan-
tijs. ubi, quando quomodo et propter quod
oportet, conformiter ad rationem. Unde Phi-
losophus dicit in 4. ethico. q. magnanimus
est quidem magnitudinis extremus et
autem q. ut oportet medius. Ad. 3. q. ille
virtutis in modo dictum est perfectissimus vir-
tutes si illis adsint proprijs circumstantijs
alias in vitia declinabunt. " "

Ar. 2. Utrum medium virtutis
moralis sit medium rei vel rationis.

Fundat q. si medium rei quomodo bonum
circum quod sunt est in rebus. 2. q.
virtus moralis magis consistit in medio
operationum et passionum. 3. q. medi-
um saltem iustitiae est secundum pro-
portione arithmetica vel geometri-
cam. rei scilicet arg.

Sed contra est Philosophus in 2. ethico.

Dicendum q. medium virtutis est medium
rationis (non quasi medium in ipsa actura
tionis existat ^{et} quia ipse ad medium redu-
cat) sed id quod a ratione ponit in aliqua
materia. quandoq. tamen contingit q. me-
dium rationis sit etiam medium rei ut in
iustitia quae est circa operationes, passiones
etc.

q. apprehensum
rationis -

Summula d. Thomae

etenim circa quae aliae virtutes versantur
diversimode se habent in diversis Summi
69) Et per hoc patet solutio ad obiecta
quod duo prima procedunt de ipso medio
rationis. et Tertium de actu iustitiae.

Ar. 3. Utrum Virtutes intellectua
les consistant in medio.

Et inde quod non quod sunt in ipsa ratione. ac
consequens non habent superiorem regulam
quae eis medium constituat. 1. quod mora
les determinantur ab intellectualibus. ergo si
istae determinantur ab alijs dabitur processus
intransitivus in virtutibus. 2. quod in intellec
tu non videtur esse contrarietas (omnis albus
et nigrum similes in eis existunt et ab eis ap
prehenduntur) ergo neque in eis est medium.
Sed contra est quod actus est medium. videtur
in 2. ethic.

Dicendum quod bonum rationis est verum prat
ticum vel speculative respectu rationis
practicae aut speculative quod regulatur a re ^{et men}
ipsa secundum quod conformatur ac praeven
de excessus constituit in affirmando quod non ^{surat}
est. et defectus in negando esse quod est. Ra
tio tamen habet rationem regulam, et mensuram ^{recta}
respectu appetitus. Unde idem medium est in
vis moralibus. et prudentia scilicet rectitudo ra
tionis, sed prudentia est istud medium ut
regulans, et mensurans. virtutis vero
moralis ut regulata, et mensurata.

Ad

Ad. 1. iam patet quomodo virtus intellec-
tualis habeat suam mensuram) Ad. 2.
q. mensura virtutis intellectus est ipsa res
in qua subsistit) Ad. 3. q. quamvis illudita
sit. nihilominus intellectu est contra-
dictio affirmativa et negativa, que in
rebus est opposita contradictionis.

Ad. 4. Vm virtutes ~~morales~~ ^{theologicae} consis-
tant in medio? ~~~

Fundit^{q. sic} q. alie virtutes in medio consis-
tunt ergo et theologice que alias in bo-
nitate excedunt) 2. q. virtus theologica
perficit intellectum et appetitum, ergo,
3. q. spes medium est inter desperationem
et presumptionem. et fides inter heres-
es ponentes in Christo domino vel una
tantum naturam, vel duas personas,
Sed contra est q. in virtutibus que in me-
dio consistunt contingit peccare per ex-
cessum. quod non contingit circa deum. circa quem sunt theo-
logice virtutes. q. est maior omni laude)

Dicendum q. in virtutibus theologice
est considerare duplicem mensuram
alteram ex parte ipsius virtutis. et hec
est deus ipse. fides enim regulat a divi-
na veritate. spes a ^{magnitudine} omnipotentia et pietatis eius
charitas vero secundum bonitatem ipsius
et circa hec non potest esse excessus. est ta-
men altera mensura vel regula virtutis
theologice ex parte conditionis nostre, et
sic

Summulae Thomae

Sic per accidens potest inveniri in medio
et extrema in virtute theologica.

Ad 1. R. ex dictis 1. Ad 2. q. virtutes the-
ologae perficiunt intellectum, et appe-
titum in ordine ad regulam et mensu-
ram increatam. Ad 3. q. nulla media sunt
ex parte nostrae conditionis, quia praesumi-
mus et desperamus, et non credenda cre-
dimus, nisi a deo manuducamur.

Quaestio. 65 de connexionione
virtutum. in 5. ar. Divisa

Ar. 1. Vm virtutes morales sint ad
in vicem connexae?

Et videtur quod quae quandoque causantur ex exer-
citu aliarum. Sed potest quis exerceri in
actibus unius virtutis, et non alterius
ergo 1. q. in multis virtutibus non pos-
sunt esse magnificentia, et magnani-
mitas, ut puta in pauperibus, ut dicit
Philosophus. in 4. ethic. 2. q. virtu-
tes intellectuales (quae perficiunt intel-
lectum, sicut morales appetitum) non
sunt connexae ergo 3. q. si essent conne-
xae idem esset quod connectitur ~~in~~ ⁱⁿ pruden-
tia, sed potest quis esse prudens circa haec
agibilia, et non circa alia. sicut et arti-
fex circa haec et non circa omnia factibili-
a) ergo)

Sed contra est Ambrosius super Lucam. Au-
gust. in 6. de trinitate. Gregor. 13. mor. et Iul-
lius

Suis. in. 2. de tusc. quest.) Dicendum,
 q. virtutes morales secundum esse sunt
 perfectum^{et} imperfecte scilicet quae sunt
 vel ex quadam inclinatione naturae
 vel aliqua consuetudine, non sunt
 commixtae. Quae sunt perfecte commi-
 xa sunt tum ex parte conditionum
 quae requiruntur ad actus singularum
 perfecte exercendos. tum q. commixtae
 e cum prudentia. quae ex recta inten-
 tione sunt, tanquam ex principio eligunt
 ea quae sunt ad finem: ac proinde est rec-
 ta ratio rerum agibilium, quae et ipsa
 sine virtutibus moralibus haberi non
 potest, sicut nec scientia sine habitu-
 principiorum.

Ad. 1. R. q. virtutes morales perficiunt.
 Summum circa communem modum uiuendi.
 et hoc esse perfectum commixtas esse quae
 loquens virtutes morales perficiunt in
 aliquo statu eminenti, et q. materiae
 exercitium circa eas non unicuique occur-
 rit communiter, possunt esse aliae sine
 his q. actu habent^{quis} habitus suus cernit
 di. virtutum loquendo de acquisitis, quas
 tamen (si alias habuerit) et lata occasio-
 ne facile etiam habebit. Et per hoc R.
 ad. 2.) Ad. 3. q. virtutes intellectua-
 les sunt circa diversas materias non ordi-
 natas. Sicce habent ordinem ad prima
 principia, et ideo dependent ab habitu prin-
 cipiorum

alae sunt quae

oportet

Summula d. Thomae

Ad. 4. q. agubilia sunt principia; et or-
dinata inter se. factibilia vero sunt ma-
teria non ordinantur inter se nec ipsa.

Ar. 7. Utrum morales virtutes
possint esse sine charitate?

Et videtur quod sic. quia Prosper in sententijs dicit
quod omnis virtus praeter charitatem po-
test esse communis bonis et malis. 2.
quia possunt acquiri ex actibus. charitas ve-
ro per solam infusionem a deo. 3. quia
conceduntur quatenus dependent a pru-
dentia, charitas autem eam super ex-
cedit. ergo.

Sed contra dicitur Ioannis. 2. qui mundi
legem manet in morte. ergo si in dilectio-
ne nulla est virtus.

Dicendum quod morales ^{virtutes} acquiri possunt
per opera humana quatenus sunt ope-
ratiua boni. qui non excedit facultatem
humani. sed secundum quod sunt operati-
ua boni in ordine ad ultimum finem
supernaturalem, quo pacto videtur per-
fekte. Sabent rationem virtutis non per
sunt actibus humanis acquiri in modo a deo
infunduntur, nec sine charitate esse pos-
sunt ^{nec} aut sine prudentia infusa et recta
ratione in ultimum finem supernatu-
ralem ordinata.

Ad. 1. R. q. virtutes ibi intelliguntur secun-
dum imperfectam rationem virtutis)

Ad

Ad. 2. q. procedit de virtutibus, moribus
libus acquisitis) Ad. 3. q. quamvis es
autas excedat, prudentia tamen depen-
det a caritate ne ultimum est. et per con-
sequens omnes virtutes morales infusq

Ad. 3. Vm caritas possit esse sine
virtutibus moralibus -

Fuere q. sic. q. sola caritas sufficit
ad omnia virtutum opera. ut innuit. i. ad-
corint. 13. ergo) 2. q. multi in carita-
te existentes sentiunt difficultatem
in actibus aliarum virtutum. quorum ta-
men est faciliter et delectabiliter opera-
ri. ergo) 3. q. multi sancti carent ali-
quibus virtutibus. de quibus vocat Be-
da magis. Similiter. q. de virtutibus quas
habent gloriantur. ergo

Sed contra est q. per caritatem tota lex im-
plet. ut dicit. i. corint. 13. lex autem im-
plet. per actus omnium virtutum. et
ad idem est Augustinus in quadam epis-
tola -

Dicendum q. quemadmodum in naturalibus
bus quando deus dat aliquod principium
operum sine eo q. de ea quibus sunt necessa-
ria ad eiusmodi opera exercenda. sic et
melius in supernaturalibus datur caritate que est bonorum o-
dat omnes virtutes infusas quibus opera per omnia principium
exerceant. ac prout de connexis sunt virtutes
sunt ob prudentiam. sed etiam ob caritatem
qua dependit. et ipsa amittunt. / Ad.

Summula d. Thomae

Ad. 1. R. q. ad bene operandum praeter vir-
tutem quae ordinat ad finem requiruntur
& virtutes disponentes circa ea quae sunt
ad finem scilicet morales, nec sine instru-
mento legitime operat agens principa-
le. Ad. 2. q. sicut habent scientiam rej-
patit difficultatem in intelligendo pro-
pter aliquod superueniens extrinsecum
impedimentum. infirmitatem. N.g. aut
somnolentiam. Sic in habentibus virtu-
tes infusas ob modum dispositio est preceden-
tibus relictas. quae in acquisitis non ita
manent, quae tolluntur per actus quibus ac-
quiruntur. Ad. 3. q. sancti dicunt illas
virtutes non habere ratione difficultatis
modo dictae. quam patiuntur.

Contra
21as

Ar. 4. Vtrum fides et spes pos-
sint esse sine charitate.

Et videtur quod non. quia digniores sunt quam virtutes
morales infusae. quae tamen sine chari-
tate esse nequeunt. 1. quia nullus cre-
dit (ut ait Augustinus) nisi volens. ergo
2. quia nullus sperat nisi volens. ergo
3. quia idem in enchiridion dicitur quod spes non
potest esse sine amore. Sed contra est quod
matt. 5. 1. dicit glossa quod fides generat spem
spes autem charitatem. sed generari po-
test esse sine genito. ergo.

Dicendum quod ut dicitur in 2. effectuum ad ra-
tionem virtutis perfecta pertinet non solum
quod bonum operemur, sed et quod bene operemur
Sic

Sic igitur secundum incarnationem et esse imperfectum, possunt esse fides et spes sine charitate non tamen in esse perfectis virtutis.

Ad. 1. R. q. virtutes morales dependent a prudentia. prudentia autem ita diffusa nec rationem prudentis habere potest absque charitate. ut pote deficiente habitudine ad primum principium, quod est ultimus finis. fides autem et spes secundum proprias rationes, neque a prudentia, neque a charitate dependent. Et fides sine charitate esse possunt. Sicut sine charitate non sunt virtutes ut dictum est. Ad. 2. q. procedit de fide perfecta. Ad. 3. q. procedit de spe perfecta que procedit ex meritis.

Ad. 5. Vm charitas possit esse sine fide. et spe?

Et videtur q. sic. q. deus naturaliter potest amari a nobis sine fide et spe. 1. q. charitas est radix ad alios. 2. in charitate radicati. Radix autem sine ramis esse potest. 3. q. in Christo domino fuit perfectissima charitas sine fide et spe. ut dicitur infra.

Sed contra est. hebr. ii. sine fide impossibile est placere deo quod fit per charitatem ad quam introducit spes. ergo.

Dicendum q. charitas non est tantum amor dei sed et amicitia que ad ipsum cum redactione et communicatione mutua ut dicitur. 8. et 9.

et

Sumula 3. Thome

Et quoniam Suius mundi amicitiam ad al
terum nullus potest habere nisi credat et
spere se societatem ^{sumes} eccōmunicatōriem
habiturum (quod respectu dei in hac vita
fit per gratiam et in futura per gloriam)
unde est q. Charitas sine fide et spe esse
non potest.

Ad 1. R. q. Charitas non est quicumquam
dei. ut dicitur est. Ad 2. q. est radix et
perficit fidem et spem. sed supponit illas. Ad
3. q. in Charitate boni fidei sunt clariora. et
boni spei comprehensiora. Unde fides et spes in
fuerunt in eis propter illud. quod dicitur in
perfectioris.

Quaestio 66. De equalitate vir
tutum. In 6. arti
culos divisa.

Art. 1. Vtrum virtus possit esse maior
vel minor.

Sed et q. non. dicitur enim Apocal. 12. q.
latera civitatis Hierusalem (per quos secundū
dum glossam intelliguntur virtutes) sunt
equalia. 2. q. consistit in maximo bono
et ultimo potentia secundum Philosophum
in 1. de celo. et 2. de lib. arbitrio. 3. q. de
bent virtutes omnes proportionari virtuti
uniformi et infinita dei ^{causantibus} ergo una non est
maior alia. Augustin
in full

Sed contra est q. in virtutibus invenit au
gmentum et superabundantia. ut in iuoc
matt. 5. et psal. 16.

Dicendum q. in virtutibus specie differenti
bus sine dubio alia est alia maior. ut pruden
tia omnibus moralibus q. perficit rationem
quod est causa et radix summi boni. et inter
eas

cas illa maior est quae magis ad rationem
accedit. Unde iustitia quae est in iustis iustitia
te preferat alijs. et fortitudo quae est in iustis
cibus preferat temperantiae, quae est in con-
cupiscibilibus. intra eandem autem speciem
virtus est maior aut minor. vel ex maio-
ri participatione ^{subiecti}, vel gradum maiora vel
minora se extendit. ut supra dictum est
neque enim exiguè ad rationem virtutis quae
attingat iusta rationis medium in indivi-
sibus ut Stoici existimabant.

Ad 2. R. q. equalitas non solum est in illa
legenda secundum gradum secundum quantita-
tem absolutam, sed et secundum proporti-
onem) Ad 2. q. illud ultimum non est
indivisibile, ut dictum est) Ad 3. q. deus
non operatur ex necessitate naturae, sed secun-
dum ordinem suae sapientiae iuxta illud ad
ephe. 4. unicuique vestrum data est gratia
secundum mensuram donationis Christi.

Ar. 2. Vni omnes virtutes simul
in eodem existentes sint aequales

Et videtur quod non aut enim Apostolus 1. cor
7. unusquisque habet proprium donum a
deo. alius quidem sic. alius vero sic) 2.
quod si in eodem essent omnes aequaliter in-
tense. qui excederet ceteros in una exce-
deret in omnibus, quod non videtur verum
cum aliqui sancti de una virtute, alij
de alia laudent. et de quolibet confesso-
re dicat ecclesia non est inventus similis
illis, ob aliquam virtutem specialem

3.

3. qz constat quod unus promptius exequi
 & altum unius virtutis qz alterius)

Sed contra est Augustinus in 6. de trinitate
 Dicendum. q. secundum rationem spe-
 cies sine diebus una est maior alia in eod-
 dem Semine. secundum vero partem
 partionem in subiecto prouincies in te-
 die et remittit sic etiam in eodem pro-
 portionaliter sunt eguales qz equaliter
 crescunt. et decrescunt. Sicut quantitas
 ad inclinationem naturalem possit
 esse in uno maior promptitudo qz in
 alio ad hanc uel illam virtutem

+ quem ad modum cres-
 cente semine equali-
 ter crescunt digitus in-
 quales -
 quibus habet ratio-
 nem materialis

Ad. 1. R. q. Apostolus intelligit uel,
 de gratia gratis data, uel de mensura
 gratie gratum facientis. secundum quod
 am unius abundat in omnibus uirtu-
 tibus plus qz alius, propter maiorem
 abundantiam precedentis, uel carita-
 tis in qua comedunt omnes uirtu-
 tes infusae | Ad. 2. q. illud contingit ob
 maiorem promptitudinem. et sic pa-
 tet ad 3.

Ad. 3. Vm Virtutes morales preemi-
 neant intellectualibus. ~ ~ ~
 Et uidetur q. sic qz sunt permanentiores
 et magis necessarie ad uitam | 2. qz
 morales faciunt seminem simpliciter
 bonum. intellectuales non item dempta
 prudentia | 3. qz finis est nobilior qz me-
 dia

dia que sunt ad finem. Sed virtutes mo-
rales faciunt rectam intentionem finis
ergo excedunt prudentiam que electio-
nem causat in medio!

Sed contra est q. virtus intellectualis
est in rationali per essentiam, mora-
les vero in rationali per participationem
ut habet. i. ethicorum.

Dicendum q. cum virtus habeat speciem
ex obiecto illa est simpliciter perfectior
que habeat perfectius obiectum, quia est
obiectum rationis. ac proinde virtutes
intellectuales. que perficiunt rationem
simpliciter sunt perfectiores q. morales,
que perficiunt appetitum. Sed respectu
actus ad quem morales appetit perfectior
est virtus moralis, et ratio virtutis
magis ei conuenit.

Ad. 1. R. q. obiecta intellectualium sunt
permanentiora ~~ut patet~~ q. sunt uniuersa-
lia. q. moralium vero non ita q. sunt
quedam particularia agibilia. Itaque mo-
rales sunt magis necessarie ad finem. ta-
men in intellectualibus est quedam beati-
tudinis inclinatio, que in veritatis cogni-
tione consistit. Ad. 2. ~~q. dicitur~~ dicitur
Sunt simpliciter bonius per morales virtu-
tes, ac proinde sunt meliores secundum
quid. Ad. 3. q. prudentia etiam prestatur
finem virtutibus. ut dicit. m. 2. ec. 6. ethic.

Ar. 4. Vm iustitia sit precipua in-
ter virtutes morales?

q. ex ordine ad actum

EF

Summad. Th. m.

¶ Videtur q. non q. maius est dare de pro-
prio quod facit liberalitas q. reddere a-
licuius. quod facit iustitia) 2. q. Jaco-
bi. 1. patientia opus perfectum habet) 3.
q. magnificencia magnum operatur
in omnibus virtutibus. ut dicit. 4. ethic.
Sed contra est Philosophus in. 5. ethicorum
¶ Videndum q. virtus iustitiae est principalior
q. ceterae morales q. in ea magis reluceat bo-
num rationis. tum ex parte subiecti quod
est voluntas. tum ex parte obiecti seu
materiae circa quam q. est circa operati-
ones alijs proficiuas. Post eam sequitur
fortitudo q. circa maiora bona exercet
scilicet vitam et mortem, quam sequitur
temperantia ad regulam quae subicit ap-
petitum rationi circa ea quae immediate
ordinantur ad vitam in rebus scilicet et vice

¶ Unde laudat in
bello, et pace

¶ Sic ut tres cum pri-
ncipales dicuntur esse
principales

¶ Potest tamen aliqua alia virtus
dici maior secundum quid (quatenus
ad minimum dignum praestat) sicut et
accidens substantia)

Ad. 1. q. liberalitas ad sui perfectionem
requirit iustitiam. est tamen secundum
quid dignior q. scilicet ornat eam) Ad. 2.
q. patientia est quaedam fortitudinis pars
et quicumq. est fortis est patienter licet non
e converso. fortis enim non solum patienter
et sustinet. sed et periculis se ingerit) Ad.
3. q. magnanimitas non potest esse bene
alijs virtutibus ut dicit in. 4. ethic. est tamen

se

Secundum quid maior qz est earum orna-
tus)

Art. 5. Vm Sapiaentia sit maxima
inter Virtutes intellectuales?

Et videt qz non qz prudentia ut colligitur
ex 1. et 6. ethicorum imperatej) 2. qz
per prudentiam regulantem Summas actus
peruenit ad felicitatem Sapiaentia autē
non considerat Summas actus. ergo) 3.
qz perfectiore cognitionem habemus per
sapientiam de rebus Summas qz de rebus
diuinis per sapientiam. sed cognitio quo
maior est eo perfectior est. ergo) 4. qz sa-
pientia est tria conclusiores dēductas ex
principijs in demonstrabilibus cuius sabi-
tus videlicet intellectus est perfectior)
Sed contra est Philosophus in 6. ethicis.

Dicendum qz obiectum sapientie est causa
altissima, ac proinde perfectius qz obiecta
aliarum intellectualium virtutum, ex
quo sequit qz ipsa sit perfectissima iudicis
et ordinans omnes quasi architectonica

Ad. 1. R. qz immo sapientia imperat qz
sapientia prudentia non se intermittit ad
diuina immo introducit ad ^{sapientiam} ~~causa~~, sicut
ostendit ad Regem) Ad. 2. qz sapientia ad
siderat ipsum obiectum felicitatis in qua
tunc indacuta ac proinde propinquius se
habet ad felicitatem qz prudentia) Ad. 3.
R. qz minor cognitio diuinorum nobilior est qz
ma.

quid dicitur
est.

maior cognitio Summarum) Ad. 4. q. cog
 nitio principiorum pendet ex cognitione
 terminorum. Sic cognitio quod sit totum et
 quod pars constat totum esse maius sua
 parte. sed sapientia intelligit commune
 ens et iudicat de partibus principijs, et non
 Summa concludit ex ipsis. unde est nobilior
 q̄ q̄ habitus principiorum siue intellectus
 Ar. 6. Vm̄ Charitas sit maxima inter
 virtutes Theologicas!

gr̄. videt ad eam
 parari sicut virtus
 intellectualis ad
 morales -

Et videt q. non q. spes et charitas sunt in us
 Sunitate. fides autem in intellectu. ergo
 fides est nobilior et perfectior utraq̄ -
 2. q. spes dicit propensionem in rem ama
 tam. ergo addit ad amorem et supponit
 charitatem tanq̄ imperfectiorem) 3. q.
 causa excedit effectum. fides autem et spes
 generant charitatem)

Sed contra dicit. 1. cor. 13. maior charitas
 Dicendum q. quamvis ex parte obiecti nō
 sit maior charitas q̄ fides et spes q. etiā
 earum obiectum est deus est tamen ma
 ior ex propinquitate ad ipsum quem im
 portat. est enim amatum in amante et
 amans per affectum tradit ad amationem
 ac proinde in deo manet et deus in eo
 fides autem et spes important quādam
 distantiam ab obiecto, cum illa sit de
 non visus, hęc de non habitus!

Ad. 7. R. q. fides non comparat ad spem et
 cba

Charitatem sicut virtus intellectualis
 ad morales quae sunt circa ea quae sunt
 infra hominem. Ethicorum vero sunt cir-
 ca ea quae sunt supra animam humanam
 in quibus cognitio dilectio nobilior est
 quae cognitio quae dilectio tendit in rem delecta-
 tam prout in se est. sed in rebus inferiori-
 bus anima cognitio est nobilior quae res
 est in cognoscenda et praeter hoc fides non
 moderat motum appetitus tendentem
 in deum (qui excedit omnem cognitionem
 humanam) sed ostendit ^{illi} obiectum) Ad. 2
 q. procedit de amore concupiscentiae cha-
 ritas autem est amor amicitiae, ad quam
 pervenit spe.) Ad. 3. q. causa dissonans
 (ut calor ad animam rationalem) non
 debet esse perfectior suo effectu. secus si sit
 causa perficiens.

Quaestio 67. De duratione virtu-
 tum Post hanc vitam. In sex
 Articulis Divisa.

Art. 1. Utrum virtutes morales ma-
 neant post hanc vitam?

Et videtur quod non quae dicitur matth. 22. ho-
 mines postea in gloria erunt sicut ange-
 li dei. in quibus ut dicitur in. 10. ethic. videtur
 sum est ponere morales virtutes). 2. quae
 virtutes morales sunt ad opera vitae acti-
 vae quae cessant in gloria. ut inquit Pre-
 gottus. in. 6. moral. 3. quae fortitudo et te-
 pe

Summula d. Thome

perantia sunt irrationalium potentia-
rum ut dicitur in 3. ethicis, sed he partes
consumuntur post hanc vitam. ergo -

Sed contra sapientia. 1. dicit iustitia immor-
talis et perpetua.

Dicendum quod licet Tullius ut dicit Augustinus in 14 dicitur negaverit post hanc vi-
tam manere quatuor cardinales virtutes
tenendum tamen est mansuras esse in
alio excellentiori modo. Non quidem quan-
tum ad materiale ipsarum scilicet cum
inclinacione partis appetitus ad passio-
nes vel operaciones; sed quantum ad for-
male. in quantum ratio uniuscuiusque
rectissima erit, circa ea que ad ipsum per-
tinent secundum statum illum. ut Au-
gustinus ibidem exponit.

Ad 1. R. q. Philosophus ^{loquitur} de virtutibus quan-
tum ad materiale earum qualiter se ha-
bent etiam operacione actus. per quod res-
pondet ad 2. / Ad 3. q. ante resurrectio-
nem in anima radicaliter et seminari-
ter erunt et manebunt morales virtutes
immu et iustitia in actu manebit quod
est in ipsa voluntate. Post resurrectionem
vero corporibus resumptis et potentijs ra-
tionalibus in organo corporeis unitis e-
runt et manebunt virtutes morales ad
modum dictum. ex quo patet quare speci-
aliter de iustitia dicitur quod est perpetua et
immortalis -

Ar.

Ar. 2. Vm Virtutes intellectua
 ~ Les maneant post sancuitam!
 Et uidet q. 3. q. 1. c. 13. scientia
 destruit q. ex parte cognosimus, sed ea
 dem ratio est in alijs virtutibz intellec
 tualibz. ergo) 2. q. in predicamentis di
 cit Philosophus q. scientia est difficile mo
 bilis a subiecto nisi aliqua forti transmi
 tatione nulla autem fortior q. mors. ex q.
 3. q. post sancuitam non manent phas
 tasmata ergo neq. speculatio intellectus,
 Sed contra est q. manet cognitio particu
 larium et contingentium ut constat luc
 16 de diuine) ergo multo magis manet
 cognitio vniuersalium. et necessarium
 Dicendum q. cum species intelligibiles sit
 formale in intellectu (et maneant im
 mobiliter iuxta Aristotelem in 3. de ani
 ma in intellectu) et non solum dum actu
 intelligit ut quidam existimauerunt Vir
 tutes intellectuales maneant quantum
 ad formales seu rationes post sancuitam
 quamuis non maneant quantum ad ma
 teriale scilicet phantasmata que sunt
 in corpore organo, et instrumentis. Si
 cut et de virtutibz moralibus dictum est.
 Ad. 1. R. q. Apostolicus est intelligendus qua
 tum ad materiale. et modum intelligendi
 per conuersionem ad phantasmata / Ad

Summula d. Thomae

Ad. 2. q. per illas transmutationes cor-
rumpit scientia quantum ad materia-
le. sed species intelligibiles semper ma-
nent in intellectu possibili. Ad. 3. q. anima
post mortem separata non intelligit per co-
versionem ad phantasiam, sed alio modo

Ar. 3. Vtrum fides maneat post
mortem? Sane vitam?

Unde ^{q. sic} q. nobilitas q. scientia, quae etiam
manet. 1. q. i. corint. 3. fides dicitur foun-
damentum, ergo si ipsa non manet omnia
ruunt. 3. q. cognitio perfecta et imper-
fecta (ut puta matutina et vespertina)
simul est in angelis, et in homine de eade-
re opinio et scientia, ergo et fides stat cum
clara visione.

Sed contra est Ap. 1. corint. 5. —

Dicendum q. contrarietas vel est secundum
oppositas formas ut in albo et nigro vel
secundum magis et minus et hoc duplici-
ter uno modo sic q. imperfecto consistit de-
tatione rei, sicut in magis calido et minus ca-
lido, alio modo ut sit de ratione eius sicut
defectus rationis est de natura equi et leo-
nis. et sic unum et idem manens non po-
test transire de minus perfecto ad magis
perfectum, et quoniam imperfecto cogni-
tionis est de ratione fides, q. est de non vi-
sus, sequit q. non possit esse manifesta cogni-
tio eadem numero manens. An autem possit
sit

perfectum

in spei) manet, filialis in beatis, et poena
 & in damnatis) 3° q^o desiderium quod est
 etiam futurum manet. iuxta illud. 1. Petri. 1.
 in quem desiderant angeli prospicere.
 Sed contra dicit Rom. 8. quod quis videt, quid
 sperat.

Dicendum q^o quem ad modum acquisito ter-
 mino cessat motus. sic ad optata beatitudi-
 nis gloria et quiete non manet spes -
 Ad. 1°. R^o q^o virtutes morales non manent
 quantum ad materiam passionum, sed qua-
 tum ad actus suos. qui se compatiuntur cum
 gloria, fidei ^{autem} aut spei ^{autem} non item) Ad 2°. q^o ti-
 mor filialis manet in gloria quantum ad
 actum reverendi deum, ne proinde timor
 qui opponit spei non manet ibi. in damna-
 tis vero manet timor futuri mali, quate-
 nus poena, alij alijs succedunt. quoniam
 nec sic est timor proprie, quoniam timor
 semper habet annexam spem evadendi
 Ad. 3°. q^o in beatis quantum ad gloriam a-
 nimam non potest esse desiderium pro ut est
 de futuro. sed sicut est esurire et sitis pro ut
 excludunt fastidium. nec proprie in ani-
 mabus beatis est spes de gloria corporum
 futura quoniam non proponit illis ut quid
 arduum. sed ut inevitabiliter evenitur.)
 Ar. 5. Vm aliquod fidei vel spei re-
 maneat in gloria?

Et videtur q^o sic q^o remota proprio suaveritate
 communis. licet rationale, manet Magis commu-
 ne

ne scilicet animal ergo remoto enigmata a fide
 (quae est cognitio enigmatica) manet quod
 in ea est cognitio. 2. q. adueniente
 lumine solis non perit lumen candlee er
 go nec adueniente lumine glorie cessat lu
 men fidei) 3. q. remota materia circa qua
 v. g. pecunia, manet habitus liberalitatis.
 ergo remoto h. non uiso. manebit fides ha
 bitus (inca prima necessitatem)

Sed contra est q. fides est quidam habitus sim
 plex. ergo si non totalis manet. totaliter ces
 sat.

Dicendum q. quidam existimant q. et si
 despe. n. d. remaneat in patria. tamen desi
 de manet cognitio. quod si de ratione gene
 ra cognitiuis intelligat uerum est, n. d.
 tamen de eadem numero aut specie cogiti
 one. quae est fides, hoc enim est impossibile
 neq. enim quemadmodum remota forma
 a materia manet substantia materia. ita
 remoto rationali potest remanere animal
 quoniam sicut rationale sumat a forma
 a denominat totum. et similiter animal
 sicut desumat ab eo quod a se habet ut mate
 ria. homo autem desumit ab utroq.
 Ad. 1. R. ex dictis) Ad. 2. q. lumen fidei et
 glorie opponunt sicut lumen aeris. et obscuri
 tas eius, non sic lumen candlee. et solis) Ad
 3. q. in gloria cum non uiso tollit possibilitas
 ad tale obiectum prout in illo statu, quod in libe
 rali non contingit.

Ar.

Ar. 6. Vm remaneat Charitas post
 Hanc vitam in gloria. ~ ~ ~ ~ ~
 Et videtur quod non potest ut dicitur. 1. corinth. 13. euacu-
 abitur tunc quod ex parte (id est imperfectum
 est. qualis est charitas in) 2. quod obiectum
 Charitatis est bonum apprehensum. sed in
 gloria est alia apprehensio. ergo alia cha-
 ritas) 3. quod alia charitas in per augmen-
 tum. (quod eiusdem rationis est) potest per-
 uenire ad perfectionem charitatis glorie. q
 uod non est possibile.

Sed contra est. 1. corinth. 13. charitas nunquam
 excidit

Dicendum quod de ratione charitatis non est a
 sequa imperfecto ac proinde est habitus. et
 non habitus visus. et non visus. eadem manens
 numero in patria que fuit in via.

Ad. 1. R. que modo dictum est imperfectum
 est de ratione amoris qui est charitas ac pro-
 inde euacuata imperfectio (que est eius
 accidens) adhuc manebit charitas) Ad. 3. quod
 visus est causa amoris. que in via non potest
 per quantumvis perfectam cognitionem cogni-

Quaestio. 68. De Donis. ~ in
 octo Articulis diuisa -

Ar. 1. Vm dona differant a virtutibus
 Et videtur quod non quod Gregorius. 1. moral. per septem fi-
 lios qui nati sunt septem accepit virtutes. et
 statim inducit septem dona que enumerantur

isa. 11.

2. q. Augustinus in illud Matt. 12 tunc
 uadit et assumit septem spiritus nequos
 resse ait. id est septem uicia contra septem
 uirtutes spiritus sancti. que sunt. Sep-
 tem dona. / 3. q. nomina ipsa donorum nomi-
 nant uirtutes. ut. Scientia. sapientia. in-
 tellectus. fortitudo etc.
 Sed contra est q. Gregorius distinguit ubi su-
 pra dona a uirtutibus theologis. et in 2. mo-
 raliu[m] distinguit ea a quattuor uirtutibus
 cardinalibus. que dicuntur significari per quattuor
 angulos domus Iob.
 Dicendum q. quidam dona a uirtutibus non
 distinguunt. Alij eo differre putant ~~differe~~
 eo q. dona pertinent ad liberum arbitrium in
 quantum est facultas rationis. uirtutes uer-
 o ad idem arbitrium pertinent in quantum
 est facultas uoluntatis. Alij distinguunt ex
 eo q. uirtutes ordinantur ad bonas operationes;
 dona uero ad resistendum tentationibus.
 Alij q. distinguunt eo q. uirtutes ad operan-
 dum recte sunt ordinata. dona uero ad imita-
 dum Christum dominum. in his precipue
 que passus est. Sed profecto predicti omnes
 propriam distinctionis rationem uel as-
 signant. Ac propterea dicendum q. in ho-
 mine est duplex mouens. aliud interius sui
 scilicet ratio; aliud exterius. quod est deus ipse
 cum autem omne motum proportionari de-
 beat suum motori. et in tali dispositione ipsius
 perfectio consistat. que tunc erit etiam per-
 fec-

3. q. definitio uir-
 tutis conuenit do-
 nis. et definitio
 donorum uirtuti-
 bus infusus que sunt
 dationes incredi-
 les. que p[er] p[ro]ph[et]am Phi-
 losophum definit
 donum ~~et~~

(et dicuntur dona
non solum qz
a deo data)

fectus quanto perfectius fuerit mouens. Hinc
est q, dona spiritus sancti que a spiritualita
te dicuntur disponunt Sommem ut efficiat
promptus et facile mobilis ab inspiratione
diuina, ad altiores actus qz sunt actus virtu
tium. Virtutes uero disponunt Sommem ut
prompte moueat ad actione ad re operan
dum in his que interiorius uel exteriorius agit.
et iuxta hoc etiam Philosophus dicit in capi
te de bona fortuna. q, his qui mouent per ins
tinctum diuinum non expedit consulari se
cundum rationem humanam, sed q, sequat
ur interiorem instinctum, qz mouentur a me
tiori principio. qz sic ratio humana.))

Ad. 1. Ar q, communij nomine dicuntur virtu
tes sed addunt ad virtutem. immo et Philo
sophus. in. 7. ethic. supra communem virtute
ponit Heroicam secundum quam aliquij
dicuntur diuini uixij) Ad. 2 q, uita aliter co
trariatur donis. aliter autem uirtutibz) Ad
3. q, illa definitio dat de virtute secundum co
munem modum uirtutis. donum autem pro
ut etiam distinguit a uirtute infusa potest
dici id quod dat a deo ut bene moueat ad su
os instinctus) Ad. 4 q, ceteri nomina sint eade
sapientia tamen uirtus operat ex uirtute ratio
nis. donum autem ex uirtute diuino. et sic
in alijs.

Ar. 2. Vtrum dona sint Somini
necessaria ad salutem!

et

¶ videtur q. non dona ordinant ad perfec-
 tionem que est supra communem ratione
 virtutis. et ex consequenti de consilio. er-
 go non de necessitate / 2. q. ad salutem
 sufficit q. bene se habeat homo ad divina
 quod fit per virtutes theologicas. et ad hu-
 mana. quod fit per morales. ergo / 3. q.
 gregorius in 2. moral. ponit dona danti
 contra defectus. quos suppleunt virtutes. ut
 prout sapientiam contra stultitiam. consi-
 lium contra precipitationem. etc.

Sed contra q. sapientie. B. sapientia pre-
 cept. eccij. i. timor. ergo et alia dona me-
 dia inter hec (que sunt extrema) sunt ne-
 cessaria

¶ Dicendum q. ~~quibus non sufficit ratio sed cogno-
 scit instrumenta divina necessaria sunt dona~~
 ratio ergo perficit per virtutes ad ea que non
 sunt supra naturam perfectam quatenus
 ad modum nature. per theologicas vero in
 ordine ad supernaturalia. ac per consequens
 minus perfecte eis afficit aut possidet. ad
 operandum igitur medijs moralibus virtuti-
 bus non eget aliquo superaddito preter divi-
 nam actionem que simul cum sua actione

¶ q. minus propor-
 tionabiliter ad na-
 turam, quamvis
 ipsa virtutes sine
 maioris perfectio-
 nis.

↑
 morales
 perfecte

¶ licet et ad
 hunc possit
 a deo super-
 abundan-
 ter per divi-
 nam insti-
 tutum ad
 inuicem -

¶ Sed ad opera superiora et heroica
 virtutum theologiarum spiritu dei aguntur
 homo et diuino instinctu doro. ac prout
 necessaria sunt dona. quibus ad illum disponat
 Ad. i. R. q. dona excedunt communem ratione
 virtutis

Summula d. Thomae

Virtutum. nō quantum ad genus operum
ut in consilijs et preceptis, sed quantum
ad modum motionis ab altiori principio.
Ad. 2. q. ultra illas virtutes indiget
no motione spiritus sancti. Ad. 3. q. indi-
get. Sed donis ut omnino defectus expel-
lat.

Ar. 3. Utrum dona spiritus sancti
sint habitus?

Unde q. non q. ut Gregorius in 2 moral
dicit in solo Christo domino Ioan. 1. et Isai
u. omnia spiritus sine eius dona requirit
se per modum habitus. 2. q. ut inueat ins-
trumentum non eget habitu in se nec ipse er-
g. nec homo in quantum agit spiritu dei. 3
q. donum prophetiae non aderat prophetis
per modum habitus ut dicit Gregorius
1. in ezechiel.

Sed contra dicit dominus Ioan. 14 de spiritu
sancto, apud vos manebit. scilicet cum donis.
Dicendum q. quem admodum virtutes mora-
les sunt quidam habitus quibus vires appe-
titivae disponunt ad prompte obediendum
rationi. Sic dona spiritus sancti sunt quidam
habitus, quibus homo perficit ad prompte o-
bediendum spiritui sancto.

Ad. 1. R. q. idem Gregorius ibidem se expli-
cat dicens q. dona necessaria ad vitam (quia
sunt spiritus sancti) semper manent in
sanctis. Ad. 2. q. procedit de instrumentis quod
solum agit et non agit. Ad. 3. q. prophetiae donum
non est

est de necessitate salutis, sed ad manifesta-
tionem spiritus.

Ar. 4. Vtrum convenienter dona
spiritus sancti enumerentur.

Unde q. non q. cum in illis ponat quæ tan-
quæ ceteras virtutes intellectuales. de arte
nihil dicit. et cum de fortitudine. et de timore.
qui pertinet ad iustitiam fiat mentio nihil
tangit de temperantia. 1. q. non spectat
sed ipsa iustitia debuisse enumerari, sicut
numerat fortitudo. et non aliqua eius pars.
3. q. debuisse ponere aliqua dona spectantia
ad virtutes theologicas, quod tamen non fit.
4. q. sicut timor ponitur donum. sic debuisse
poni amor. spes et delectatio. et conditio quæ
de deo sunt. 5. q. sicut intellectui addit sapi-
entia. fortitudini consilium. et pietati scien-
tia. sic debuisse timori adiungi aliquod dree-
tium eius.

Sed contra est auctoritas isaie undecimo cap.
Dicendum q. quid quid est in homine. naturæ est
inveniri a deo tanq. a superioris mente. et pro-
inde sicut in omnibus viribus humanis quæ
sunt principia humanorum actuum. sunt
sunt virtutes ita etiam sunt dona scilicet
et in ratione tam practica. q. speculativa. et
in vi appetitiva. ut consideranti dona pate-
bit. et idem patet q. hæc dona extendunt se ad
omnia quæ se extendunt virtutes. tam intell-
ectuales q. morales.

Ad. 5. R. q. ass. ordinat ad factibilia. / ^{ta} _{autē}

Summula d. Thomae

ta autem pertinet ad temperantiam qua
tenus peccata recedimus a delectationibus pra
uis) Ad. 2. q. nomen iustitiae imponit a rec
titudine rationis, et idem nomen virtutis quod
conuenientibus quod doni. nomen uero pietatis
importat reuerentiam quam habemus ad
patrem et patriam. unde et religio pietas
nominatur) Ad. 3. q. spiritus sanctus inuenit
inimicam securitatem quae aliquo modo ueni
t scilicet perfidiam, spem et caritatem. quae
sunt uelut radices donorum. quae ipsas de
terminant.) Ad. 4. q. illa habent pro obiecto
deum ac proinde transferunt ad virtutes the
ologicas. timor autem non habet pro obiecto
deum sed malum a quo perfectius retrahit
quod virtutes morales.) Ad. 5. q. ~~per sapientiam~~
~~inuenitur intellectus. Summus. et affectus. et de~~
ratio timendi deum praecipue sumit ex con
sideratione excellentiae diuinae quam conti
derat sapientia.

Ar. 5. Vtrum dona spiritus sancti
sint connexa?

et uidetur quod non. quod uidetur. s. ad corinth. 12. a
lij dat per spiritum sermo scientiae. alij ser
mo sapientiae. ergo) 2. q. August. in. 14. de
trin. dicit quod scientia non pollent fideles pluri
mi fidem autem comitatur aliquod donum,
3. q. Gregorius in. 1. moral. dicit quod minor est
sapientia si intellectus careat. et in uerbis in
tellectus sine sapientia. et sic procedit malis
donis. ergo) Sed contra est idem Gregorius
ubi

ibidem dicens q. filij septem¹⁰⁶. id est septem
 dona spiritus sancti se invicem pasunt.
 Dicendum q. sic ut virtutes morales quibus
 disponunt vires appetitus ut morceant
 a ratione committunt in prudentia ita
 dona quibus homo perficitur ut morceat a
 spiritu sancto committunt in caritate si
 ne qua esse non possunt /

Ad. i. R. q. procedit de scientia et sapienti
 a. prout sunt gratis gratis datz ad efficaci
 ter persuadendum. no ut donantur) Ad
 2. q. Augustinus eodem modo accipit. scilicet
 cetero pro gratia gratis data / Ad 3. q. probat
 q. singula dona mutuo se perficiunt, a deo q.
 si intellectus esset sine sapientia non posset
 esse donum. neq. sapientia sine intellec
 tu. sic ut de virtutibus moralibus dictum est

Ar. 6. Vtrum dona spiritus sancti

Remaneant in patria?

Et videtur q. non q. Gregorius in 2. moral
 dona dicit esse contra tentamenta at in
 patria non erunt tentamenta. ergo / 2°
 q. dona y actus non possunt esse in patria
 ut misereri s. q. qui est actus miserordie Pietatis
 q. illic non erit miseria. et misereri in a
 lijs. ergo / 3. q. quaedam dona perficiunt
 vitam altivam que in hac vita terminatur
 ut fortitudo. et pietas ergo /
 Sed contra est Ambrosius in lib. de spiritu sa
 ncto

Summula d. Thomae

Dicendum q. dona quantum ad essentia
perfectissime erunt in patria, quando homo
omnino erit subditus deo. Sed quantum ad
materiam circa quam versantur q. hic se
offert aliqua materia, que non in patria
non manebit, sicut de virtutibus cardinalibus
subius dictum est

Ad. 1. R. q. Gregorius loquitur de donis pro
ut in hoc statu tentamentis concutimur

Ad. 2. q. Gregorius ponit ibi aliquid in donis
quod fit in presenti, et aliquid, quod perma-
net in futuro ut patet si attendat in singu-
lis) Ad. 3. q. procedit de donis quantum
ad materiam.

Ar. 7. Vtrum dignitas donorum
Attendat secundum enumerati-
onem Isaiz. 11.

Inducit q. non q. deus maxime requirit
ab homine timorem, ut patet deut. 10. et
malach. ergo male ultimo locus enumerat
2. q. pietas est bonum universale, ut dicit
t. 1. timor t. 5. ergo male penultimo locus po-
nit / 3. q. scientia pertinet ad iudicium
quod pertinet inquisitioni ad quam est con-
siliium, ergo ante illud debuit enumerari /
4. q. fortitudo pertinet ad vim appetitivam
scientia ad rationem, ergo hęc debuit primo
q. illa enumerari / Sed contra est Augustinus
in lib

Summula d. Thomae

Dona perficiunt virtutes / Dicendum qd
Sicut virtutes intellectuales proficiuntur
moralibus, et regulantur eas, sic virtutes theo-
logicae proficiuntur donis spiritibus sancti et
regulantur ea per quae eod. dictum est omnes
vires animae disponunt ad obediendum mo-
tioni divinae. Sunt igitur in primo gradu per-
fectionis virtutes theologicae in secundo do-
na, in tertio virtutes intellectuales, et in
quarto virtutes morales.

Ad. 1. Patet ex dictis / Ad. 2. q. virtutes sunt
prioris ordinis generationis, sed non perfec-
tionis. Sicut et dilectio proximi quantum
ad altum precedit et disponit ad dilectionem
dei / Ad. 3. q. scientia et intellectu prioris sunt
dona spiritus sancti (sicut et caritate for-
mata) nullus male uti potest /

Quaestio 69 de Beatitudinibus

In quattuor art. divisa

Art. 1. Vm Beatitudines distinguantur
a virtutibus et donis?

Et videtur qd non qd Aug. in lib. de serm. domini
in monte arnumerat eas donis. et Ambrosius
super Lucam arnumerat eas virtutibus / 2.
qd Summa voluntatis non est nisi duplex re-
gula scilicet ratio. et Lex aeterna / 3. qd inter
beatitudines ponit. misericordia et
iusticia

quae disponunt -
vires appetitivas
ad obediendum ra-
tioni

+ per quas homo
unice spiritui sa-
ncto.

iustitia que sunt virtutes) Sed contra est
q. paupertas, sicutus, et pax, nec sunt dona
nec virtutes.

Dicendum q. beatitudo est ultimus finis hu-
manarum maxime supernaturalis, quem
dicit quis dicit propter spem habere quate-
nus per bona opera in ipsum tendit quod idem
beatitudines dicuntur de proximo differunt a
virtutibus, et donis, non sicut habitus ab eis
distincti, sed sicut actus distinguuntur ab habi-
tibus

et precipue super
naturalia.

Ad. 1. R. q. ibi attribuuntur donis et vir-
tutibus sicut actus habitibus / Ad. 2. q. non
sunt distincti habitus a virtutibus, et donis.

Ad. 3. q. illa sumuntur etiam pro actibus, et
sicut tunc videantur esse virtutes attribu-
untur tamen donis, quia etiam dona perfici-
unt hominem circa omnia, circaque per-
ficiunt virtutes, ut dictum est.

Ar. 2. Vni premia, que attribuun-
tur virtutibus ad hanc vitam per-
tineant!

Et videtur q. non, quia obiectum spei est beati-
tudo futura, et ergo hec premia ad futuram
vitam pertinent) 2. quia poene per oppositum
ad beatitudines, ut illud vis saturatus quod est
surrectus, et qui ridetur quod flebitur pertinent
ad aliam vitam, quia isti sic ducuntur de sum-
mis / 3. quia regnum velorum, et plena saturi-
tas

quod ad bona opera
cum spe facta sub-
sequuntur.

Summulae Thomae

quae sunt premia
enumerata -

tas. Et uisus dei ad futuram uitam perti-
nent.

Sed contra est Augustinus in lib. de sermone
domini in monte.

Dicendum q. alij aliter exultauerunt sci-
licet q. ad futuram, uel ad presentem, uel
partim ad utramq[ue] ^{uitam} praedicta premia perti-
neant. Sed tenendum q. cum spes de fu-
tura beatitudine habeat[ur] duob[us] modis in-
mirum per quamdam dispositionem me-
riti, uel per quamdam ueluti inclinati-
onem ipsius beatitudinis futurae, ut in ui-

uis perfectus des-
per affectum et
contemplatione
addictis -

uis perfectus. in his potest dici q. ad uitam fu-
turam praedicta premia iam pertinent.

Ad. 1. R. q. spes etiam est in hac uita de auxi-
lio quo eternam consequimur / Ad. 2. q. et
in hac angustiam spiritualiter in hoc mundo
ut dicit Augustinus et Aristoteles. et boni e-
conuersi etsi corpore uexentur spirituales re-
fectiones reficiunt etiam in hac uita centu-
plum accipientes / Ad. 3. q. omnia illa premi-
a perfecte quidem consumabunt in uita futu-
ra. Sed interim etiam in hac quodam modo
inchoant. ut discurrendo per singula uide-
dae.

Art. 3. Vtrum conuenienter beati-
tudines enumerentur?

3. q. nihil ponit[ur] in uide[re] q. non q. nulla ponit[ur] in actu contem-
directa ad fortitu-
dinem pertinent[ur] ad actum scientie uel consilij / 1. q. nihil inter eas ponit[ur] pertinet
ergo. scrip

Scriptura multaq; aliq; assignant beatitudines
ut Job. 5. beatus homo qui corripit aedes - /
et alibi ob alias causas sicut psalm. 1. et /
psalm. 3.

Sed contra videt q; superflue enumerent qz
tantum sunt septem dona beatitudines iuxta
ordo. et Propterea qz Luc. 6. tantum ponunt
et quattuor beatitudines.

Dicendum q; beatitudinem, quidam falsis in
vita voluptuosa constituerunt, alij in vita
activa; alij vero in contemplativa. et prop
terea ad excludendas illicitas voluptates po
nunt quaedam beatitudines, Aliq; ad ordinã
dam et rectificandam vitam activam ^{vel} quan
tum ad actus virtutum, vel quantum ad
effectus ex eis subsequentes / et circa contem
plativam vitam non ponunt beatitudines ta
q; merita, sed tanq; premia qz contempla
tio consummata et perfecta est ipsa beatitudo
finalis. contemplatio autem inchoata in hac
vita est veluti initium ipsius.

Ad. 1. q; pertinentia ad contemplati
onem exprimunt in premijs / Ad. 2. q; ac
tus donorum dirigentium qz ordinant ad
aliud non computantur inter beatitudines,
qz beatitudo habet rationem ultimam, sed ma
gis attribuuntur eis actus operativi, in quib;
dirigunt sicut scientis iugere, et consilio
misereri / Ad. 3. q; in attributione beatitudi
num ad dona possumus considerare autem
formitatem materiz; aut motiva ipsarum
et

Summula D. Thomae

Et secundum hoc sic deuersimode attribu-
tis / Ad. 4. q. omnes alie beatitudines redu-
cuntur ad has ut facile discurrere patebit.
Ad. 5. q. octaua beatitudo est quaedam mani-
festatio et confirmatio precedentium, ac
proinde ad eas quodammodo pertinet / Ad
6. q. Lucas narrat sermonem domini factum
fuisse ad turbas, ac proinde beatitudines nu-
merant ab eo secundum capacitatem tur-
barum, que solam uoluptuosam terrenam
et temporalem uitam nouerunt.

Ar. 4. Vtrum premia beatitudinum
conuenienter enumerentur?

Et uidetur quod non. qz in regno celorum omnia
premia intelliguntur ergo cetera superflua
2. qz Regnum celorum ponit in prima et in oc-
tava beatitudine ergo debuit poni in omnibus
3. in beatitudinibus ut ait Augustinus procedi
& ascendere in premijs uero descendere a ma-
gis dignis ergo inuenienter assignantur
Sed contra est auctoritas domini ea proponentis
Decidendum q. premia predicta conuenienter as-
signantur iuxta triplicem modum assignandi bea-
titudinem, ut supra dictum est. quoniam in tribus
primis proponuntur premia contraria beatitudi-
ni voluptuosa. in duabus sequentibus ea que in
uita aeterna felicem reddunt dominum. et in alijs
duabus ultimis ea proponuntur que ad uitam con-
templatiuam et consummatam pertinent

Ad. 1. R. q. omnia predicta premia diuina sunt
in re. diuersis nominibus ob sui excellentiam signi-
ficatum

Ad

Ad 2. q. octava est firmitas omnium beatitudinum. et proinde redit ad caput. uel in prima intelligit gloria animae. in octava gloria corporis / Ad 3. q. etiam perierit se ad invicem ex additione se habent. et constat ex ultima quia si inam dignitatem in domo Regis filius regis habet //

Questio 70. De Fructibus spiritus sancti in 4. Art. diuisa.

Art. 1. Vtrum Fructus spiritus sancti quos enumerat Apostolus ad Galatas. 5.

Sint actus?

¶ ^{q. non} Fuit et q. fructus non est fructus nec est proventus in infructum. sed actuum nostrorum est aliquis fructus / 2. q. voluntas nostra non debet fieri actibus nostris. ergo non sunt dicendi fructus / 3. q. caritas mansuetudo fides et castitas non sunt actus. sed virtutes et habitus ergo.

Sed contra est quod Matt. 12. ex fructibus cognosce arbor. id est homo ex operibus. Dicendum q. fructus est ultimum delectabile eius rei que possidet. N. g. arboris / potest autem fructus hominis dupliciter sumi. uel prout ab eo producit. uel prout ad ipsum illud. et hoc secundo modo ultima hominis felicitas dicitur eius fructus. primo uero modo eius operatio. uel in quantum procedit a ratione. et sic dicitur fructus rationis. uel in quantum procedit ab homine. secundum aliam uirtutem spiritus sancti. que est sermendicatio. i. Joannis. 3

Ad 1. 1.

Summula^s D. Thomae

Ad primum R. q. operationes ut ab opera-
te habent rationem fructus. ut uero ter-
dunt in beatitudinem rationem fructuum
iuxta illud. ecd. 24. flores mei fructus
sonorus et honoratus / Ad. 2. q. possumus
delectari in virtutibus propter se formaliter
sed in deo sine ultimo fine delectamur pro-
pter se. sine propter illud finaliter / Ad. 3.
nomina virtutum et habituum sumuntur
et pro suis actibus. Et sic dicimus q. fides est
credere. quod non uides est. " " "

Ar. 2. Vtrum Fructus a Beatitu-
dinibus differant?

Et uidetur q. non q. beatitudines attribuuntur
et donis et donis perficiuntur secundum se
dum q. mouet a spiritu sancto / 2. q. fruc-
tus uitae aeternae est ipsa beatitudo futura
ergo et fructus uitae praesentis est ipsa beati-
tudo praesens / 3. q. eadem est ratio seu defini-
tio fructus et beatitudinis scilicet ultimi
delectabile / " " " " " " "
Sed contra est q. habent diuersas species in
quas diuiduntur. ut ex enumeratione patet.
Dicendum q. beatitudines addunt supra fructus
perfectiorem. unde omnis beatitudo
est fructus sed non e conuerso. unde et prop-
terea beatitudines magis attribuuntur donis
q. virtutibus. ut dictum est / Ad. 1. patet ex
dictis / Ad. 2. q. fructus uitae aeternae est simpli-
citer

citer ultimis. Non autem fructus presentis
uitę) Ad. 3. etiam patet. qz aliquid am-
plius est de ratione beatitudinis.

Ar. 3. Vm Fructus conuenienter ab
Apostolo numerentur?
duodecim, ad gal. 5.

Fuisset qz non. qz Roman. 6. unus tantu
assignat scilicet sanctificatio. p. isa. 27. ut
auferat peccatum) 2. qz dominus tantu
ponit triplicem fructum. Mat. 5. 13. scilicet
trigessimum, sexagesimum, et centesimum
Sed contra uidetur qz diminute numerentur
qz non omnes beatitudines enumerantur
nihil sic dicit de sapientia) et tamen om-
nes beatitudines sunt fructus.

3. qz longanimitas et patientia
sunt in contristationibus. fides uero
est ultimum. ac
fructus est ultimum
et delectabile

Dicendum qz hi fructus conuenienter
enumerantur et concordat numerus illi
qui assignat Apocal. ultimo cum dicit
ex utraqz parte fluminis lignum uitę
afferens fructus duodecim, qz uero fructus
alter dicitur quatenus ex aliquo principio
procedit sicut ex semine et radice atten-
dit fructuum differentia ex diuerso pro-
cessu spiritus sancti in nobis. ut scilicet
primo ordine mens hominis in se ipsa. se-
cundo uero ordine ad ea, que sunt iuxta
terram ad ea que sunt infra. et quoniam
prima affectionum est caritas primo enu-
merat quam sequitur gaudium. et deinde
pax qua ab exterioribus conturbantibus mu-
rimur

Summula d. Thomae

nimur. et ab interioribus desideriis. De
inde sequitur benignitas. ^{per} et sic ~~ordinat~~
ordinat mens Dominus in seipsa /

Ad proximum autem bene disponemus
Dominus. per bonitatem affectus. et per
benignitatem effectus. et per mansuetu-
dinem tolerantiam mala a proximis il-
lata. et per fidem id est fidelitatem ne fa-
vidulerereis noceamus / per fidem vero
videlicet virtute emersam ordinat ser-
mo ad id quod est supra se intellectum deo
subdicendo.)

Ad id autem quod infra est disponit ser-
mo primo quidem per modestiam indu-
tis et factis. ^{et} per continentiam et castita-
tem. quantum ad interiores concupiscentias.

Ad. i. R. q. sanctificatio fit per omnes vir-
tutes. secundum quas etiam dicuntur mul-
ti fructus / Ad 2. q. ille triplex fructus ac-
tendit non secundum diversas virtu-
tes. sed secundum diversos gradus eius <sup>perfectio-
nis</sup>
dem virtutis. principium scilicet medi-
um. et finem / Ad. 3. q. hoc ipsum quod
est in tristitia non perturbat rationem
delectabilis habet. et fides etiam ut fun-
damentum habet quamdam rationem ul-
timum. et delectabilis. secundumque continet
certitudinem. unde glossa exponit fides
id est de invisibilibus certitudo / Ad. 4.

q. effectus donorum & virtutum alij pos-
sunt secundum quamdam convenientiam
tam ad huc reduci. Unde et alius sapie-
tis, et quorumcumque donorum ordinar-
tum ad bonum reducuntur ad charitatis
gaudium et pacem.

Ar. 4. Utrum fructus spiritus sancti
contrarietur operibus carnis?

Sicut et quoniam opera carnis (maxime quae
enumerat Apostolus) non sunt fructus. Contra-
ria autem sunt in eodem genere. 1. quia unum
est contrarium. Apostolus autem enume-
rat plura opera carnis quam fructus. 2. inter fruc-
tus spiritus primo enumerantur charitas, gau-
dium et pax, quibus non correspondent ea quae
primo enumerantur inter opera carnis, ut puta
fornicatio, immunditia, & impudicitia.

Sed contra est Apostolus ibidem spiritum car-
ni opponens.

Dicendum quod secundum communem rationem
fructus spiritus et opera carnis contrariantur, si-
cut et virtus sancti, et deusum. Secundum
autem proprias rationes singula singulis non
opponuntur. quoniam secundum quamdam a-
daptationem Augustinus super epistolam ad
galatas contra singula opera carnis opponat in
quibus fructus spiritus, ut quis comparando ea
connectari poterit.

Ad. 1. Respondeo quod opera vitiorum sunt contra ratio-
nem ac proinde eius fructus dici non possunt in
eis corruptiones. Ad. 2. quod bonum contingit in
modo malum non omni faciam. Ad 3. patet
Solutio

Quaestio. 71. De Virtutibus & Peccatis
in sex Articulos diuisa

Ar. 1. Vtrum vitium contrarie virtu-
tibus & non. qz unum contrarie
ac sed virtutes contrariatur peccatum et mali-
cia. Vitium autem ^{etiam} dicitur in debita dispositio
membrorum corporalium. uel aliarum rerum.
2. qz vitium nihil nominat ad potentiam
pertinens) 3. qz virtus est sanitas animae
secundum Tullium. ergo ei magis opponitur
egritudo, auer moribus)
Sed contra est Augustinus in lib. de perfectio-
ne iustitiae.

qz est bonis operati-
ua

Dicendum est qz virtuti secundum suam ra-
tionem (quatenus scilicet est dispositio perfec-
ti) opponitur vitium. Secundum autem bo-
nitatem quae ad eam consequitur opponitur ei
malitia. et secundum actum ad quem or-
dinatur opponitur ipsi peccatum; et sic inquit
Augustinus. in 3. de lib. arbitrio.

Ad. 1. R. ex dictis / Ad. 2. qz vitium oppo-
nitur virtuti secundum qz est dispositio eius cuius
est virtus ad bene operandum) Ad. 3. qz
vitium ut ibidem ait Tullius est habitus
aut affectus animi in tota vita inconstans. et
a se ipsa dissentiens. quod inuenit absqz mor-
bo. uel qz grotatorie (ut puta cum aliquis ex
infirmitate uel passione peccat) unde in plus
se habet vitium qz grotatus. uel morbus. sicut
etiam in plus se habet virtus, qz sanitas quae est
quod dicitur uirtus.

qz

Ar. 2. Vm vitium sit contraria natu-
ram?

et

Fundet q. non. q. virtutes quibus vitia
 trahantur non sunt nobis a natura. ergo /
 2° q. ea que sunt contra naturam non
 succedunt. ut Sapiens ferat sursum, ac mul-
 ti assuescunt vitijs / 3. q. vitia inveniunt
 et in hominibus ut in pleribus. ut dicit Mat-
 thei. 7 / 4. q. peccatum qui est actus vitij
 dicitur esse contra legem. que est supra na-
 turam. ergo et vitium. est.

Sed contra est Augustinus in lib. 3. de lib-
 arb. / Dicendum q. vitium virtuti con-
 trariatur. Virtus autem est dispositio rei se-
 cundum rationem. que est ipsa hominis
 natura ac ex consequenti vitium est con-
 tra ipsius naturam. ~~~

^ Sommes

Ad. 1°. R. q. virtutes et si non causent a na-
 tura sunt tamen habitus rationi consen-
 taneis. et ad id quod est secundum naturam
 inclinantes / Ad. 2. q. intelligit de his
 que sunt contra naturam prout est contra
 naturam opponit. Sed que sunt a natura

Ad. 3. q. in homine est duplex natura. Sci-
 licet rationalis. et sensitiva. ab hac autem incipit homo, et
 pervenit ~~homo~~ ad actus rationis. et plures ^{ides} sensiti-
 vam sequuntur, q. plures assequuntur principiu-
 rez q. consummationem / Ad 4. q. quodquid
 est contra rationem artificiali (scilicet ratio-
 nis humanam) est etiam contra rationem ar-
 tis scilicet legis divine.

Ar. 3. Vm vitium sit peius q. actus vi-
 tiosus? ~

Fui

Summula d. Thomae

Et videtur q. sic. q. sicut bonum quod est di-
utrumvis est melius. ita vitium sicut ma-
lum per modum habitus. q. diuturnius
erit peius) 2. q. habitus malus virtua-
liter est plures actus mali) 3. q. causa est
potior effectu tam in bonitate q. in malicia
et habitus est causa actus.

Sed contra q. pro actu virtutis iuste quis
perit et non pro solo habitu.

Dicendum q. habitus medium est inter
potentiam et actum tam in bonitate
q. in malitia. ac proinde sicut actus pro-
eminet potentie, ita habitus ~~proeminet~~
~~potentie~~ sed superat ab actu ad quem
tam potentia, q. habitus ordinantur. q. ^{et}
propter quod unum quod q. tale. et illud
magis.

Ad. 1. Ar. q. actus preeminet simpliciter
et de sua natura est diuturnior, habitus
vero preeminet secundum quid et est di-
uturnior in hac d. q. nostra natura) Ad. 1. per accidens

2. q. habitus secundum quid est plures actus

Ad. 3. q. habitus est causa actus in genere
causae efficientis. sed actus est causa habitus
in genere causae finalis secundum quam
attendit ratio boni

Ar. 4. Vm peccatum possit simul es-
se cum virtute?

Et videtur q. non. q. contraria non possunt es-
se

Se Simul in eodem / 2. q. peccatum est
 prius q. vitium, sed hoc non potest esse
 cum virtute, ergo neq. illud / 3. q. pec-
 catum in reb. naturalib. u. monstrum
 n. g. non contingit nisi corrupta aliqua
 virtute natural. ergo neq. in moralib.
 Sed contra dicit Philosophus in 2. ethi
 q. unus actus virtutis non causat vir-
 tutem, neq. unus actus peccati tollit vir-
 tutem cum non causet habitum contra-
 rium.

ergo

Decendum q. cum habitus existeris in
 anima non necessariu producat actus si-
 bi conformes, potest cum habitu virtu-
 tis stare actus peccati contrarius, neq.
 enim unus actus contrarius habitum
 virtutis corrumpit quod si fuerit actus
 peccati mortalis ^{quia} tollit radicem et cau-
 sam virtutum infusarum (scilicet cha-
 ritatem) tollit ex consequenti virtutes
 ipsas q. tum ad ~~habitu~~ esse virtutis
 et etiam quantum ad habitum, et omnia
 fide esse ~~quorum~~ quarum habitus
 manent informes.

acquisi-
ta

infusas

Ad 1. R. q. peccatum contraria virtu-
 ti non secundum se sed secundum suum
 actum / Ad 2. q. vitium dicitur contraria
 virtuti / Ad 3. q. virtutes naturales a-
 gunt ex necessitate nature ac proinde in-
 tegra existente virtute non potest peccati
 obij inueniri

Ar. 5. Vm in quolibet peccato
sit aliquis actus.

Et videtur sic. qz meritum non potest
esse sine actu. ergo / 2. qz omne peccatum
est voluntarium. ergo per actum vo-
luntatis / 3. qz alias ex hoc ipso qd ces-
sat quis ab actu peccare, et ex hoc sequi^{debetur}
erit qui continuo ab illo cessat continuo
peccare. quod non est dicendum -

Sed contra dicitur Jacobi. qd peccatum est
scientibus bonum facere et non facienti.

Dicendum qd hec questio movetur prop-
ter peccatum omissionis, ad quod ali-
qua actio interior non videtur fa-
cere. aut exteriori impeditiuam pre-
cepti requiri affirmari. alij nullum
esse necessarium putant. Et utraqz se-

curandum aliquid veritatem habere pri-
mita quidem si quis dicit omisso secun-
dum suas causas, vel sic qd actus dicit
referat in omissionem ut videlicet quis
non audire missam, vel sic qd ferat in
aliquid impossibile cum auditore
missa, ^{sive} vel anteccedens ipsam tempus mis-
se ut cum vult nimis vigilare ex quo
postea sopore deprimitur. vel si tempore
missa velit ludere aut aliud opus fa-
cere maxime cum advertit de missa
qz tunc est culpabilis omissionis. quamvis
istud.

vel occasiones omit-
tendi.

aut adverte tene

voluntatis

iste causę per accidens se habeant ad omni-
sionem (alias etiam causę et actus qui
cum peccato commissurus coniunguntur
ad ipsum posse pertinere) ac proinde
verius est dicere q. omissio non inclu-
dat actum.

Ad. 1. R. q. plura requiruntur ad bonum
q. ad malum, ac proinde meritum nō
potest esse sine actu / Ad. 2. q. volunta-
rium est etiam quod cadit in potestate
voluntatis, quatenus possumus velle
et non velle / Ad. 3. q. peccatum omissi-
onis est contra preceptum affirmatiuū
quod ^{non nisi} pro certo tempore obligat.

Ar. 6. Vm̄ conuenienter definiat
peccatum esse dictum, factum vel
concupitum contra legem et
-nam?

Et videtur q. non. q. non omne peccatum
importat actum, ut dictum est / 2. q. Au-
gustinus dicit peccatum esse voluntatē
contra iusticiam, ergo sufficiebat dicere
q. sic concupitum. / 3. q. peccatum cō-
sistit in auersione a fine ut immutatio
quæritur, de qua auersione in predicto
definitio nulla fit mentio / 4. q. mu-
ta sunt prohibita q. mala, ergo male
ponit contra legem dei / 5. q. malum ho-
minis est quod est contra rationem ergo
non debet dici q. peccatū sic contra legē
q. eam

in mul-
tis locis

et proximam)

Sed contra sufficit auctoritas Augustini
 Dicendum q. peccatum est actus humanus
 voluntarius uel q. elicitus a voluntate
 uel q. ab ea imperatus et hoc est materia
 actus in peccato formale uero in eo est quod
 sit contra regulam uel bonam generalem, qua
 lus est ratio, uel primam quales est lex
 eterna, et ideo recte definitur peccatum ab
 Augustino, per materiale actuum, et formale
 quod est esse contra legem dei.

etiam exteriores

Ad 1. R. q. affirmatio et negatio uel dictum
 et nondictum factum et non factum re-
 dicunt ad idem genus | Ad 2. q. in uolun-
 tate est prima causa peccati, q. imperat om-
 nes actus voluntarios, qui pertinent ex-
 trinsecum ad substantiam peccati | Ad 3. q.
 cum dicitur contra legem eternam tangit
 auersus a fine, et omnis inordinatus pecca-
 ti | Ad 4. q. omne peccatum est prohibiti-
 ure naturae, et diuinae, sicut non potest
 de quo procedit argumentum | Ad 5. q. pec-
 catum considerat a Theologo prout est of-
 fensa dei, a Philosopho autem prout est
 contra rationem, quae a lege eterna perdetur
 et in multis quae excedunt rationem huma-
 nam regulamur per legem eternam, si-
 cut in his quae sunt fidei

Quaestio 72 de distinctione
 Peccatorum in 9. Ar. diuisa
 Ar. 1. vni peccata differant specie, se-
 cundum obiecta.

Fundat q. qz actus Summani (quodhasit
 peccata dicunt boni aut mali percom-
 parationem ad finem. ergo) 2. qz priu-
 tiones distinguunt peries, formas opposi-
 tas, ut peccata sunt priuationes quoda)
 3. qz alias auaritia non possit esse circa
 diuersa genera rerum. et superbia non
 reperire in rebus temporalib; et spiritu-
 alibus. quod est contra Gregorium)
 Sed contra est q. actus distinguunt per obiec-
 ta. dicitur uicium factum et concupiscitum, ac-
 tus sunt.

Dicendum q. peccato conuenit perse q. sit
 actus uoluntarius tendens in tale uel ta-
 le obiectum ex comparatione ad peccan-
 tem cui actui coniungit auertit a deo
 et deordinatur a lege per accidens. quan-
 tum est ex parte peccantis. qz nullus in-
 tendens ad malum operatur. ac proinde pec-
 cata proprie distinguunt specie secundum
 obiecta

Ad. 1. Rr. q. finis est obiectum actus uo-
 luntatis) Ad. 2. q. peccatum non est peccata
 priuatio. sed actus priuatus rectitudine. et
 ut virtutes distinguunt secundum obiecta)

Ad. 3. q. illa omnia erunt diuersa in esse
 rei. sed conuenient in una ratione obiecti

Ar. 2. Vm conuenienter distinguantur
 peccata spiritualia a carna-
 libus.

Summula d. Thomae

^ iuxta illud ephes
4. renouamini
spiritu mentis vest
re.

¶ Unde quoniam qz ad galat. 5. enumerat
inter opera carnis omnia peccatorum ge-
nera 1. qz ut Rom 8. dicit quicum-
qz peccat ambulat secundum carnem
3. superius pars animae est spiritus Mens seu
ratio. sed omne peccatum procedit a ra-
tione ergo omnia erunt spiritualia 4
qz de solo peccato fornicationis dicit A-
postolus. q. qui fornicat in corpus suum
peccat cetera peccata extra corpus esse af-
firmans. 1. cor. 6. ergo sola fornicatio erit
peccatum carnale.

¶ Sed contra est Gregorius. 31. moralium
enumerans septem peccata capitalia
Dicendum. q. peccatum consistit in appe-
titu alienius delectabilis quod est vel
corporale vel spirituale. si ergo delectatio
consumitur in carne, quous habeat aliquid
de spiritu erit peccatum carnale. ut co-
tingit in luxuria et gula. et ceteris
si delectatio consumitur in spiritu erit pecca-
tum spirituale. quamuis aliquid habeat
de carne. ut constat in alijs quinqz capi-
talibus vitijs

Ad 1. R. q. ubi caro sumit pro homine
Et per hoc patet ad 2. / Ad 3. q. etiam
in peccatis carnalibus est aliquid ratio-
nis / Ad 4. q. qz in fornicatione ita anima
ut seruit corpori ut ex uehementia delec-
tationis nihil aliud cogitare liceat. id est. et
qz

qz ex ea corpus quoddam modo maculatur,
 sicut carnale peccatum, et ex deo homo
 in corpus subter peccare)

Ar. 3. Vm Peccata distinguantur
 specie secundum causas?

et videtur sic qz ab eisdem habent res et
 se et speciem. sed peccata habent esse a
 suis causis. argo 1. qz obiectum est si-
 cut causa materialis. sed hoc dat speci-
 em. ergo et alia causa multo magis. 3.
 qz Augustinus dicit qz omne peccatum
 aut ex timore male humiliante. aut ex
 amore male inflamante. et. 1. Ioan. 2.
 tres causas assignant. et Gregor. 31. mor.
 distinguit omnia peccata secundum sep-
 tem vitia capitalia. quae iudicantur carta
 re distinctiorem specificam.

Sed contra est qz omnia peccata habent ra-
 dicem superbiam. et cupiditatem ut
 dicit scriptura.

que in tam mul-
 tiplici sunt differe-
 tia.

Dicendum. qz causa materialis et forma-
 lis respiciunt substantiam rei. agens ve-
 ro et finis respiciunt operationes et mo-
 tus qui ex his causis specie distinguuntur
 naturales quidem a fine et agente qz ma-
 terialiter determinat ad unum. motus
 vero et operationes voluntarie qz non pro-
 cedunt ab agente determinatis. specifican-
 t ab obiectis quod habet rationem finis.

proprie

Ad. 1. Rr qz intentio finis determinat in
 bonum

Summula d. Thomae

Immo et finis et) ¹
 ²
 ³
 ⁴
 ⁵
 ⁶
 ⁷
 ⁸
 ⁹
 ¹⁰
 ¹¹
 ¹²
 ¹³
 ¹⁴
 ¹⁵
 ¹⁶
 ¹⁷
 ¹⁸
 ¹⁹
 ²⁰
 ²¹
 ²²
 ²³
 ²⁴
 ²⁵
 ²⁶
 ²⁷
 ²⁸
 ²⁹
 ³⁰
 ³¹
 ³²
 ³³
 ³⁴
 ³⁵
 ³⁶
 ³⁷
 ³⁸
 ³⁹
 ⁴⁰
 ⁴¹
 ⁴²
 ⁴³
 ⁴⁴
 ⁴⁵
 ⁴⁶
 ⁴⁷
 ⁴⁸
 ⁴⁹
 ⁵⁰
 ⁵¹
 ⁵²
 ⁵³
 ⁵⁴
 ⁵⁵
 ⁵⁶
 ⁵⁷
 ⁵⁸
 ⁵⁹
 ⁶⁰
 ⁶¹
 ⁶²
 ⁶³
 ⁶⁴
 ⁶⁵
 ⁶⁶
 ⁶⁷
 ⁶⁸
 ⁶⁹
 ⁷⁰
 ⁷¹
 ⁷²
 ⁷³
 ⁷⁴
 ⁷⁵
 ⁷⁶
 ⁷⁷
 ⁷⁸
 ⁷⁹
 ⁸⁰
 ⁸¹
 ⁸²
 ⁸³
 ⁸⁴
 ⁸⁵
 ⁸⁶
 ⁸⁷
 ⁸⁸
 ⁸⁹
 ⁹⁰
 ⁹¹
 ⁹²
 ⁹³
 ⁹⁴
 ⁹⁵
 ⁹⁶
 ⁹⁷
 ⁹⁸
 ⁹⁹
 ¹⁰⁰
 ¹⁰¹
 ¹⁰²
 ¹⁰³
 ¹⁰⁴
 ¹⁰⁵
 ¹⁰⁶
 ¹⁰⁷
 ¹⁰⁸
 ¹⁰⁹
 ¹¹⁰
 ¹¹¹
 ¹¹²
 ¹¹³
 ¹¹⁴
 ¹¹⁵
 ¹¹⁶
 ¹¹⁷
 ¹¹⁸
 ¹¹⁹
 ¹²⁰
 ¹²¹
 ¹²²
 ¹²³
 ¹²⁴
 ¹²⁵
 ¹²⁶
 ¹²⁷
 ¹²⁸
 ¹²⁹
 ¹³⁰
 ¹³¹
 ¹³²
 ¹³³
 ¹³⁴
 ¹³⁵
 ¹³⁶
 ¹³⁷
 ¹³⁸
 ¹³⁹
 ¹⁴⁰
 ¹⁴¹
 ¹⁴²
 ¹⁴³
 ¹⁴⁴
 ¹⁴⁵
 ¹⁴⁶
 ¹⁴⁷
 ¹⁴⁸
 ¹⁴⁹
 ¹⁵⁰
 ¹⁵¹
 ¹⁵²
 ¹⁵³
 ¹⁵⁴
 ¹⁵⁵
 ¹⁵⁶
 ¹⁵⁷
 ¹⁵⁸
 ¹⁵⁹
 ¹⁶⁰
 ¹⁶¹
 ¹⁶²
 ¹⁶³
 ¹⁶⁴
 ¹⁶⁵
 ¹⁶⁶
 ¹⁶⁷
 ¹⁶⁸
 ¹⁶⁹
 ¹⁷⁰
 ¹⁷¹
 ¹⁷²
 ¹⁷³
 ¹⁷⁴
 ¹⁷⁵
 ¹⁷⁶
 ¹⁷⁷
 ¹⁷⁸
 ¹⁷⁹
 ¹⁸⁰
 ¹⁸¹
 ¹⁸²
 ¹⁸³
 ¹⁸⁴
 ¹⁸⁵
 ¹⁸⁶
 ¹⁸⁷
 ¹⁸⁸
 ¹⁸⁹
 ¹⁹⁰
 ¹⁹¹
 ¹⁹²
 ¹⁹³
 ¹⁹⁴
 ¹⁹⁵
 ¹⁹⁶
 ¹⁹⁷
 ¹⁹⁸
 ¹⁹⁹
 ²⁰⁰
 ²⁰¹
 ²⁰²
 ²⁰³
 ²⁰⁴
 ²⁰⁵
 ²⁰⁶
 ²⁰⁷
 ²⁰⁸
 ²⁰⁹
 ²¹⁰
 ²¹¹
 ²¹²
 ²¹³
 ²¹⁴
 ²¹⁵
 ²¹⁶
 ²¹⁷
 ²¹⁸
 ²¹⁹
 ²²⁰
 ²²¹
 ²²²
 ²²³
 ²²⁴
 ²²⁵
 ²²⁶
 ²²⁷
 ²²⁸
 ²²⁹
 ²³⁰
 ²³¹
 ²³²
 ²³³
 ²³⁴
 ²³⁵
 ²³⁶
 ²³⁷
 ²³⁸
 ²³⁹
 ²⁴⁰
 ²⁴¹
 ²⁴²
 ²⁴³
 ²⁴⁴
 ²⁴⁵
 ²⁴⁶
 ²⁴⁷
 ²⁴⁸
 ²⁴⁹
 ²⁵⁰
 ²⁵¹
 ²⁵²
 ²⁵³
 ²⁵⁴
 ²⁵⁵
 ²⁵⁶
 ²⁵⁷
 ²⁵⁸
 ²⁵⁹
 ²⁶⁰
 ²⁶¹
 ²⁶²
 ²⁶³
 ²⁶⁴
 ²⁶⁵
 ²⁶⁶
 ²⁶⁷
 ²⁶⁸
 ²⁶⁹
 ²⁷⁰
 ²⁷¹
 ²⁷²
 ²⁷³
 ²⁷⁴
 ²⁷⁵
 ²⁷⁶
 ²⁷⁷
 ²⁷⁸
 ²⁷⁹
 ²⁸⁰
 ²⁸¹
 ²⁸²
 ²⁸³
 ²⁸⁴
 ²⁸⁵
 ²⁸⁶
 ²⁸⁷
 ²⁸⁸
 ²⁸⁹
 ²⁹⁰
 ²⁹¹
 ²⁹²
 ²⁹³
 ²⁹⁴
 ²⁹⁵
 ²⁹⁶
 ²⁹⁷
 ²⁹⁸
 ²⁹⁹
 ³⁰⁰
 ³⁰¹
 ³⁰²
 ³⁰³
 ³⁰⁴
 ³⁰⁵
 ³⁰⁶
 ³⁰⁷
 ³⁰⁸
 ³⁰⁹
 ³¹⁰
 ³¹¹
 ³¹²
 ³¹³
 ³¹⁴
 ³¹⁵
 ³¹⁶
 ³¹⁷
 ³¹⁸
 ³¹⁹
 ³²⁰
 ³²¹
 ³²²
 ³²³
 ³²⁴
 ³²⁵
 ³²⁶
 ³²⁷
 ³²⁸
 ³²⁹
 ³³⁰
 ³³¹
 ³³²
 ³³³
 ³³⁴
 ³³⁵
 ³³⁶
 ³³⁷
 ³³⁸
 ³³⁹
 ³⁴⁰
 ³⁴¹
 ³⁴²
 ³⁴³
 ³⁴⁴
 ³⁴⁵
 ³⁴⁶
 ³⁴⁷
 ³⁴⁸
 ³⁴⁹
 ³⁵⁰
 ³⁵¹
 ³⁵²
 ³⁵³
 ³⁵⁴
 ³⁵⁵
 ³⁵⁶
 ³⁵⁷
 ³⁵⁸
 ³⁵⁹
 ³⁶⁰
 ³⁶¹
 ³⁶²
 ³⁶³
 ³⁶⁴
 ³⁶⁵
 ³⁶⁶
 ³⁶⁷
 ³⁶⁸
 ³⁶⁹
 ³⁷⁰
 ³⁷¹
 ³⁷²
 ³⁷³
 ³⁷⁴
 ³⁷⁵
 ³⁷⁶
 ³⁷⁷
 ³⁷⁸
 ³⁷⁹
 ³⁸⁰
 ³⁸¹
 ³⁸²
 ³⁸³
 ³⁸⁴
 ³⁸⁵
 ³⁸⁶
 ³⁸⁷
 ³⁸⁸
 ³⁸⁹
 ³⁹⁰
 ³⁹¹
 ³⁹²
 ³⁹³
 ³⁹⁴
 ³⁹⁵
 ³⁹⁶
 ³⁹⁷
 ³⁹⁸
 ³⁹⁹
 ⁴⁰⁰
 ⁴⁰¹
 ⁴⁰²
 ⁴⁰³
 ⁴⁰⁴
 ⁴⁰⁵
 ⁴⁰⁶
 ⁴⁰⁷
 ⁴⁰⁸
 ⁴⁰⁹
 ⁴¹⁰
 ⁴¹¹
 ⁴¹²
 ⁴¹³
 ⁴¹⁴
 ⁴¹⁵
 ⁴¹⁶
 ⁴¹⁷
 ⁴¹⁸
 ⁴¹⁹
 ⁴²⁰
 ⁴²¹
 ⁴²²
 ⁴²³
 ⁴²⁴
 ⁴²⁵
 ⁴²⁶
 ⁴²⁷
 ⁴²⁸
 ⁴²⁹
 ⁴³⁰
 ⁴³¹
 ⁴³²
 ⁴³³
 ⁴³⁴
 ⁴³⁵
 ⁴³⁶
 ⁴³⁷
 ⁴³⁸
 ⁴³⁹
 ⁴⁴⁰
 ⁴⁴¹
 ⁴⁴²
 ⁴⁴³
 ⁴⁴⁴
 ⁴⁴⁵
 ⁴⁴⁶
 ⁴⁴⁷
 ⁴⁴⁸
 ⁴⁴⁹
 ⁴⁵⁰
 ⁴⁵¹
 ⁴⁵²
 ⁴⁵³
 ⁴⁵⁴
 ⁴⁵⁵
 ⁴⁵⁶
 ⁴⁵⁷
 ⁴⁵⁸
 ⁴⁵⁹
 ⁴⁶⁰
 ⁴⁶¹
 ⁴⁶²
 ⁴⁶³
 ⁴⁶⁴
 ⁴⁶⁵
 ⁴⁶⁶
 ⁴⁶⁷
 ⁴⁶⁸
 ⁴⁶⁹
 ⁴⁷⁰
 ⁴⁷¹
 ⁴⁷²
 ⁴⁷³
 ⁴⁷⁴
 ⁴⁷⁵
 ⁴⁷⁶
 ⁴⁷⁷
 ⁴⁷⁸
 ⁴⁷⁹
 ⁴⁸⁰
 ⁴⁸¹
 ⁴⁸²
 ⁴⁸³
 ⁴⁸⁴
 ⁴⁸⁵
 ⁴⁸⁶
 ⁴⁸⁷
 ⁴⁸⁸
 ⁴⁸⁹
 ⁴⁹⁰
 ⁴⁹¹
 ⁴⁹²
 ⁴⁹³
 ⁴⁹⁴
 ⁴⁹⁵
 ⁴⁹⁶
 ⁴⁹⁷
 ⁴⁹⁸
 ⁴⁹⁹
 ⁵⁰⁰
 ⁵⁰¹
 ⁵⁰²
 ⁵⁰³
 ⁵⁰⁴
 ⁵⁰⁵
 ⁵⁰⁶
 ⁵⁰⁷
 ⁵⁰⁸
 ⁵⁰⁹
 ⁵¹⁰
 ⁵¹¹
 ⁵¹²
 ⁵¹³
 ⁵¹⁴
 ⁵¹⁵
 ⁵¹⁶
 ⁵¹⁷
 ⁵¹⁸
 ⁵¹⁹
 ⁵²⁰
 ⁵²¹
 ⁵²²
 ⁵²³
 ⁵²⁴
 ⁵²⁵
 ⁵²⁶
 ⁵²⁷
 ⁵²⁸
 ⁵²⁹
 ⁵³⁰
 ⁵³¹
 ⁵³²
 ⁵³³
 ⁵³⁴
 ⁵³⁵
 ⁵³⁶
 ⁵³⁷
 ⁵³⁸
 ⁵³⁹
 ⁵⁴⁰
 ⁵⁴¹
 ⁵⁴²
 ⁵⁴³
 ⁵⁴⁴
 ⁵⁴⁵
 ⁵⁴⁶
 ⁵⁴⁷
 ⁵⁴⁸
 ⁵⁴⁹
 ⁵⁵⁰
 ⁵⁵¹
 ⁵⁵²
 ⁵⁵³
 ⁵⁵⁴
 ⁵⁵⁵
 ⁵⁵⁶
 ⁵⁵⁷
 ⁵⁵⁸
 ⁵⁵⁹
 ⁵⁶⁰
 ⁵⁶¹
 ⁵⁶²
 ⁵⁶³
 ⁵⁶⁴
 ⁵⁶⁵
 ⁵⁶⁶
 ⁵⁶⁷
 ⁵⁶⁸
 ⁵⁶⁹
 ⁵⁷⁰
 ⁵⁷¹
 ⁵⁷²
 ⁵⁷³
 ⁵⁷⁴
 ⁵⁷⁵
 ⁵⁷⁶
 ⁵⁷⁷
 ⁵⁷⁸
 ⁵⁷⁹
 ⁵⁸⁰
 ⁵⁸¹
 ⁵⁸²
 ⁵⁸³
 ⁵⁸⁴
 ⁵⁸⁵
 ⁵⁸⁶
 ⁵⁸⁷
 ⁵⁸⁸
 ⁵⁸⁹
 ⁵⁹⁰
 ⁵⁹¹
 ⁵⁹²
 ⁵⁹³
 ⁵⁹⁴
 ⁵⁹⁵
 ⁵⁹⁶
 ⁵⁹⁷
 ⁵⁹⁸
 ⁵⁹⁹
 ⁶⁰⁰
 ⁶⁰¹
 ⁶⁰²
 ⁶⁰³
 ⁶⁰⁴
 ⁶⁰⁵
 ⁶⁰⁶
 ⁶⁰⁷
 ⁶⁰⁸
 ⁶⁰⁹
 ⁶¹⁰
 ⁶¹¹
 ⁶¹²
 ⁶¹³
 ⁶¹⁴
 ⁶¹⁵
 ⁶¹⁶
 ⁶¹⁷
 ⁶¹⁸
 ⁶¹⁹
 ⁶²⁰
 ⁶²¹
 ⁶²²
 ⁶²³
 ⁶²⁴
 ⁶²⁵
 ⁶²⁶
 ⁶²⁷
 ⁶²⁸
 ⁶²⁹
 ⁶³⁰
 ⁶³¹
 ⁶³²
 ⁶³³
 ⁶³⁴
 ⁶³⁵
 ⁶³⁶
 ⁶³⁷
 ⁶³⁸
 ⁶³⁹
 ⁶⁴⁰
 ⁶⁴¹
 ⁶⁴²
 ⁶⁴³
 ⁶⁴⁴
 ⁶⁴⁵
 ⁶⁴⁶
 ⁶⁴⁷
 ⁶⁴⁸
 ⁶⁴⁹
 ⁶⁵⁰
 ⁶⁵¹
 ⁶⁵²
 ⁶⁵³
 ⁶⁵⁴
 ⁶⁵⁵
 ⁶⁵⁶
 ⁶⁵⁷
 ⁶⁵⁸
 ⁶⁵⁹
 ⁶⁶⁰
 ⁶⁶¹
 ⁶⁶²
 ⁶⁶³
 ⁶⁶⁴
 ⁶⁶⁵
 ⁶⁶⁶
 ⁶⁶⁷
 ⁶⁶⁸
 ⁶⁶⁹
 ⁶⁷⁰
 ⁶⁷¹
 ⁶⁷²
 ⁶⁷³
 ⁶⁷⁴
 ⁶⁷⁵
 ⁶⁷⁶
 ⁶⁷⁷
 ⁶⁷⁸
 ⁶⁷⁹
 ⁶⁸⁰
 ⁶⁸¹
 ⁶⁸²
 ⁶⁸³
 ⁶⁸⁴
 ⁶⁸⁵
 ⁶⁸⁶
 ⁶⁸⁷
 ⁶⁸⁸
 ⁶⁸⁹
 ⁶⁹⁰
 ⁶⁹¹
 ⁶⁹²
 ⁶⁹³
 ⁶⁹⁴
 ⁶⁹⁵
 ⁶⁹⁶
 ⁶⁹⁷
 ⁶⁹⁸
 ⁶⁹⁹
 ⁷⁰⁰
 ⁷⁰¹
 ⁷⁰²
 ⁷⁰³
 ⁷⁰⁴
 ⁷⁰⁵
 ⁷⁰⁶
 ⁷⁰⁷
 ⁷⁰⁸
 ⁷⁰⁹
 ⁷¹⁰
 ⁷¹¹
 ⁷¹²
 ⁷¹³
 ⁷¹⁴
 ⁷¹⁵
 ⁷¹⁶
 ⁷¹⁷
 ⁷¹⁸
 ⁷¹⁹
 ⁷²⁰
 ⁷²¹
 ⁷²²
 ⁷²³
 ⁷²⁴
 ⁷²⁵
 ⁷²⁶
 ⁷²⁷
 ⁷²⁸
 ⁷²⁹
 ⁷³⁰
 ⁷³¹
 ⁷³²
 ⁷³³
 ⁷³⁴
 ⁷³⁵
 ⁷³⁶
 ⁷³⁷
 ⁷³⁸
 ⁷³⁹
 ⁷⁴⁰
 ⁷⁴¹
 ⁷⁴²
 ⁷⁴³
 ⁷⁴⁴
 ⁷⁴⁵
 ⁷⁴⁶
 ⁷⁴⁷
 ⁷⁴⁸
 ⁷⁴⁹
 ⁷⁵⁰
 ⁷⁵¹
 ⁷⁵²
 ⁷⁵³
 ⁷⁵⁴
 ⁷⁵⁵
 ⁷⁵⁶
 ⁷⁵⁷
 ⁷⁵⁸
 ⁷⁵⁹
 ⁷⁶⁰
 ⁷⁶¹
 ⁷⁶²
 ⁷⁶³
 ⁷⁶⁴
 ⁷⁶⁵
 ⁷⁶⁶
 ⁷⁶⁷
 ⁷⁶⁸
 ⁷⁶⁹
 ⁷⁷⁰
 ⁷⁷¹
 ⁷⁷²
 ⁷⁷³
 ⁷⁷⁴
 ⁷⁷⁵
 ⁷⁷⁶
 ⁷⁷⁷
 ⁷⁷⁸
 ⁷⁷⁹
 ⁷⁸⁰
 ⁷⁸¹
 ⁷⁸²
 ⁷⁸³
 ⁷⁸⁴
 ⁷⁸⁵
 ⁷⁸⁶
 ⁷⁸⁷
 ⁷⁸⁸
 ⁷⁸⁹
 ⁷⁹⁰
 ⁷⁹¹
 ⁷⁹²
 ⁷⁹³
 ⁷⁹⁴
 ⁷⁹⁵
 ⁷⁹⁶
 ⁷⁹⁷
 ⁷⁹⁸
 ⁷⁹⁹
 ⁸⁰⁰
 ⁸⁰¹
 ⁸⁰²
 ⁸⁰³
 ⁸⁰⁴
 ⁸⁰⁵
 ⁸⁰⁶
 ⁸⁰⁷
 ⁸⁰⁸
 ⁸⁰⁹
 ⁸¹⁰
 ⁸¹¹
 ⁸¹²
 ⁸¹³
 ⁸¹⁴
 ⁸¹⁵
 ⁸¹⁶
 ⁸¹⁷
 ⁸¹⁸
 ⁸¹⁹
 ⁸²⁰
 ⁸²¹
 ⁸²²
 ⁸²³
 ⁸²⁴
 ⁸²⁵
 ⁸²⁶
 ⁸²⁷
 ⁸²⁸
 ⁸²⁹
 ⁸³⁰
 ⁸³¹
 ⁸³²
 ⁸³³
 ⁸³⁴
 ⁸³⁵
 ⁸³⁶
 ⁸³⁷
 ⁸³⁸
 ⁸³⁹
 ⁸⁴⁰
 ⁸⁴¹
 ⁸⁴²
 ⁸⁴³
 ⁸⁴⁴
 ⁸⁴⁵
 ⁸⁴⁶
 ⁸⁴⁷
 ⁸⁴⁸
 ⁸⁴⁹
 ⁸⁵⁰
 ⁸⁵¹
 ⁸⁵²
 ⁸⁵³
 ⁸⁵⁴
 ⁸⁵⁵
 ⁸⁵⁶
 ⁸⁵⁷
 ⁸⁵⁸
 ⁸⁵⁹
 ⁸⁶⁰
 ⁸⁶¹
 ⁸⁶²
 ⁸⁶³
 ⁸⁶⁴
 ⁸⁶⁵
 ⁸⁶⁶
 ⁸⁶⁷
 ⁸⁶⁸
 ⁸⁶⁹
 ⁸⁷⁰
 ⁸⁷¹
 ⁸⁷²
 ⁸⁷³
 ⁸⁷⁴
 ⁸⁷⁵
 ⁸⁷⁶
 ⁸⁷⁷
 ⁸⁷⁸
 ⁸⁷⁹
 ⁸⁸⁰
 ⁸⁸¹
 ⁸⁸²
 ⁸⁸³
 ⁸⁸⁴
 ⁸⁸⁵
 ⁸⁸⁶
 ⁸⁸⁷
 ⁸⁸⁸
 ⁸⁸⁹
 ⁸⁹⁰
 ⁸⁹¹
 ⁸⁹²
 ⁸⁹³
 ⁸⁹⁴
 ⁸⁹⁵
 ⁸⁹⁶
 ⁸⁹⁷
 ⁸⁹⁸
 ⁸⁹⁹
 ⁹⁰⁰
 ⁹⁰¹
 ⁹⁰²
 ⁹⁰³
 ⁹⁰⁴
 ⁹⁰⁵
 ⁹⁰⁶
 ⁹⁰⁷
 ⁹⁰⁸
 ⁹⁰⁹
 ⁹¹⁰
 ⁹¹¹
 ⁹¹²
 ⁹¹³
 ⁹¹⁴
 ⁹¹⁵
 ⁹¹⁶
 ⁹¹⁷
 ⁹¹⁸
 ⁹¹⁹
 ⁹²⁰
 ⁹²¹
 ⁹²²
 ⁹²³
 ⁹²⁴
 ⁹²⁵
 ⁹²⁶
 ⁹²⁷
 ⁹²⁸
 ⁹²⁹
 ⁹³⁰
 ⁹³¹
 ⁹³²
 ⁹³³
 ⁹³⁴
 ⁹³⁵
 ⁹³⁶
 ⁹³⁷
 ⁹³⁸
 ⁹³⁹
 ⁹⁴⁰
 ⁹⁴¹
 ⁹⁴²
 ⁹⁴³
 ⁹⁴⁴
 ⁹⁴⁵
 ⁹⁴⁶
 ⁹⁴⁷
 ⁹⁴⁸
 ⁹⁴⁹
 ⁹⁵⁰
 ⁹⁵¹
 ⁹⁵²
 ⁹⁵³
 ⁹⁵⁴
 ⁹⁵⁵
 ⁹⁵⁶
 ⁹⁵⁷
 ⁹⁵⁸
 ⁹⁵⁹
 ⁹⁶⁰
 ⁹⁶¹
 ⁹⁶²
 ⁹⁶³
 ⁹⁶⁴
 ⁹⁶⁵
 ⁹⁶⁶
 ⁹⁶⁷
 ⁹⁶⁸
 ⁹⁶⁹
 ⁹⁷⁰
 ⁹⁷¹
 ⁹⁷²
 ⁹⁷³
 ⁹⁷⁴
 ⁹⁷⁵
 ⁹⁷⁶
 ⁹⁷⁷
 ⁹⁷⁸
 ⁹⁷⁹
 ⁹⁸⁰
 ⁹⁸¹
 ⁹⁸²
 ⁹⁸³
 ⁹⁸⁴
 ⁹⁸⁵
 ⁹⁸⁶
 ⁹⁸⁷
 ⁹⁸⁸
 ⁹⁸⁹
 ⁹⁹⁰
 ⁹⁹¹
 ⁹⁹²
 ⁹⁹³
 ⁹⁹⁴
 ⁹⁹⁵
 ⁹⁹⁶
 ⁹⁹⁷
 ⁹⁹⁸
 ⁹⁹⁹
 ¹⁰⁰⁰
 ¹⁰⁰¹
 ¹⁰⁰²
 ¹⁰⁰³
 ¹⁰⁰⁴
 ¹⁰⁰⁵
 ¹⁰⁰⁶
 ¹⁰⁰⁷
 ¹⁰⁰⁸
 ¹⁰⁰⁹
 ¹⁰¹⁰
 ¹⁰¹¹
 ¹⁰¹²
 ¹⁰¹³
 ¹⁰¹⁴
 ¹⁰¹⁵
 ¹⁰¹⁶
 ¹⁰¹⁷
 ¹⁰¹⁸
 ¹⁰¹⁹
 ¹⁰²⁰
 ¹⁰²¹
 ¹⁰²²
 ¹⁰²³
 ¹⁰²⁴
 ¹⁰²⁵
 ¹⁰²⁶
 ¹⁰²⁷
 ¹⁰²⁸
 ¹⁰²⁹
 ¹⁰³⁰
 ¹⁰³¹
 ¹⁰³²

tra unius in altero cum excedentia et differētia. ut est in ternario. et quaternario

Ad. 3. q. sunt exterioria respectu peccantis. sed non respectu actus peccati. immo sunt propria obiecta ipsius.)

Ar 5. Vm diuisio peccatorum. quae est secundum Reatum diuersificet Speciem.

Et videtur q. sic. q. veniale et mortale in infinitum distant. ergo non solum specie sed etiam genere differunt. 1. q. quaedam peccata ex suo genere sunt mortalia ut adulterium. quaedam ex suo genere venialia ut risus superfluus. 2. q. premium ponderis virtutis alteri est velut finis ipsius et similiter poena respectu peccati. at peccata distinguuntur ex fine. ergo et ex diuerso reatu poenae.)

Sed contra est q. reatus sequitur peccatum sicut effectus suam causam.)

Dicendum q. diuersitas reatus non causat diuersitatem specificam peccatorum sed consequitur diuersa peccata. quamuis specie non differant. quoniam reatus peccati dicitur se habere respectu peccantis. qui tendit ad obiectum inordinatum. et poena est ab exteriori iustitia dei infligens eam. de ordinato autem potest contingere dupliciter scilicet per subtractionem principij ordinis. qui est ultimus finis. et hoc accidit per peccatum.

Summula d. Thomae

mortale quo auertimur a deo, aut extra
uersus rem ab ipso fine ultimum. sicut in ma-
bis mortalibus, destructivis, principia vite
et in alijs non destructivis, accidit, in natu-
ralibus, et in speculativis cum quis ~~casu~~ para-
raliter errat circa prima principia et
persuaderi non potest, aut errat tantum-
modo circa conclusiones

quod sit perueni-
ale.

Ad. 1. R. q. peccatum mortale et ueniale,
differunt ex parte auersionis, sed ~~non~~
possunt esse circa idem obiectum, ut adul-
terium et aspectus carnis, eiusdem mulie-
ris / Ad. 2. q. illud dicitur, talis differentia
potest inueniri in his etiam, que sunt ei-
dem speciei / Ad. 3. q. non est similis ratio
q. premium est de intentione merentis.

illo modo

Ar. 6. Vm Peccatum commissio-
nis et omissionis differat specie?
Et uidetur q. sic q. ephes. uidentur per oppositum
distingui dum dicitur cum essetis mortui de-
lectis (id est peccatis omissionis) et pecca-
tis uestris (scilicet commissiois. ergo) 2.
q. sunt contra diuersa precepta scilicet af-
firmatiua, aut negatiua. 3. q. ommissio
est negatio et non ens, ergo ~~non~~ distinguitur
peccatis

Sed contra est q. eadem auaritia rapit alie-
na, et non dat sua, quibus dare tenetur
Dicendum q. commissio et ommissio materia
licet quantum ad actus (eorumque que in
omissione, siue negatione species reperiri po-
test

test) specie differunt formaliter tamen e-
 iusdem sunt speciei. qz ab eodem motu ^{est} et
 ad eodem finem tendit. rapere. et illicite reti-
 nere. Ad. 1. Per ex dictis q. differunt ma-
 terialiter. Ad. 2. q. diversa precepta affir-
 mativa. et negativa non pertinent ad diver-
 sas species. sed ad diversos gradus virtutū
 quibus declinamus a malo et facimus bonū
 a quo sumus specificatis. Ad. 3. peccata
 et negatis quidem quamvis de se non
 habeant speciem. reducunt tamen ad speciem af-
 firmationis. quam sequit.

Ar. 7. Vnū convenienter dividatur
 Peccatum in Peccatum cordis. oris
 et operis?

Respondet q. non qz Augustinus in. 12 detri-
 nit tantum ponit. Uicibram, delictationem
 em. et consensum. que omnia pertinent ad
 peccatum cordis. Ad 2. qz Gregorius in. 4
 moralium ponit quatuor peccati gradus. si-
 licet Sacerd; Publicum. consuetum. presu-
 mptum seu desperatio. 3. qz non potest esse
 peccatum in ore. aut opere. quin sit in corde
 ergo non dividuntur ad iungem specie.

Sed contra est. Hieronimus super Ezechiel.
 Dicendum q. dicta divisio non est in species
 completas peccatorum. sed in diversos gradus
 peccati. quod in corde. in corde presumptum
 ore. et consumatur in operatione. ac prout dicitur
 eodem procedunt motu. et pertinent ad eam
 dem

dem peccati speciem) Ad. 1. R^o q^o peccato cordis ponuntur adhuc ubi tres gradus / Ad 2. q^o peccatum oris et operis quatenus in manifestatione conveniunt computantur pro uno. illi autem qui numerant a Gregorio sunt gradus peccati quibus crescit) - Ad. 3. q^o peccatum cordis non distinguitur a falsitate nisi quando in eo sistit. quemadmodum nec ~~motus~~ ^{partis} motus distinguitur a ~~motu~~ a toto motu. quando motus est continuus sed quando sistit in medio.

Ar. 3. vni superabundantia et defectus diversificent species peccatorum et videtur q^o sunt sicut magis et minus quae speciem non diversificant / 2° q^o falsitas non distinguitur specie q^o magis vel minus recedat a veritate, ergo nec peccatum q^o magis, vel minus recedat a ratione / 3. q^o illa coniunguntur minus peccato sunt enim quidam simul, illiberales, et prodigi / Sed contra est q^o contraria differunt specie sicut illiberalitas et prodigalitas - Dicendum q^o species peccati sumuntur ex parte actus pro ut tendit in obiectum, in quod fert intentio peccantis, et propterea ubi est diversum motuum inclinans est diversa species peccati. hoc contingit in peccatis secundum superabundantiam, et defectum. Sicut in intemperantia, et in insensibilitate patet / Ad. 5. R^o q^o superexcedere rationem, et deficere ab ea pertinent ad diversa peccata

se

Secundum speciem, in quantum sequuntur
 diversa motiva, non precise secundum ma-
 gis & minus) Ad. 2. q. intentio peccantes
 non est ut recedat a ratione, et ideo non ef-
 ficat eiusdem rationis peccatum superabū-
 dantia, et defectu propter recessum ab eadem
 rationis rectitudine) Ad. 3. q. illud erit res-
 pectu diversorum, ut puta cum quis est illi-
 beralis in accipiendo, quod non debet, et pro-
 dignus in dando, quod non debet.

Ar. 9. Vm Peccata diversificentur
 specie secundum diversas cir-
 - cunstancias?

Et videtur q. sic q. secundum Dionisiū
 4. de di. nom. malum est ex singula-
 ribus defectibus) 2. q. peccata sunt qui-
 dam actus Summi, actus autem Sum-
 mi ut dictum est, interdum accipiunt
 speciem a circumstantiis) 3. q. species
 quibus distinguuntur peres has circūstan-
 tias, prope ^{peres} laute, nimis, ardentem, studiose,
 sed contra est Philosophus in. 3. et 4. e-
 t sic dicens q. singularia vitia peccant a-
 gendo plus q. oportet, et quando non o-
 portet est

Dicendum q. peccata differunt specie pe-
 nes diversa motiva quae sunt fines di-
 versis et diversa obiecta, ac proinde si di-
 versa circumstantia inducant diversa

mo

Summulae Thomae

motiva causabunt diversitatem specificam in peccatis. alias non item.

Ad. 1. R. q. peccatum non sortit speciem a p[ro]p[ri]atione, sed ex conversione ad obiectum aliud / Ad. 2. q. circumstantia non mutat speciem nisi quando transfert in aliud motuum / Ad. 3. q. multi diversi peccati quidem sunt diversi motiva scilicet propter facilem conversionem vel propter appetitum delectationis. etc.

Quaestio. 73. De comparatione peccatorum ad invicem in decem articulis divisa.

Ar. 1. Vm̄ omnia peccata sunt con-
nexa?

Et videtur q. sic q. Jacobi. 2. dicit qui peccat in uno factus est omnium reus / 2. q. qui committit unum peccatum excludit virtutem illi oppositam. ergo excludit omnes q. virtutes sunt omnes / ergo habet omnia peccata virtutibus opposita / 3. q. sicut omnium virtutum principium est amor dei. ita omnium virtutum principium est amor sui. ergo sicut in illis virtutes. sic in istis peccata omnia committuntur

Sed contra est q. quaedam virtutes sibi invicem contrariae ut dicit Philosophus in 2. et sic.

Dicendum q. intentio agentis secundum

vir

virtutem est, ut ipsius regulam sequatur
 et recte rationi rerum agibilem (scilicet
 prudentie) conformetur ac proinde om-
 nes virtutes sunt connexae. In tentatione
 vero peccantis non est recedere ab eo quod
 est secundum rationem, sed convertere
 se ad bona immutabilia, quae inter se
 non sunt connexa. recedendo ab unitate
 ad multitudinem. Unde et vitia interdum
 inter ipsa sunt contraria -

Ad. 1. Per q. Iacobus loquitur de peccato ex
 parte auctoris visus à deo. non conversus
 ad obiecta) Ad. 2. q. non per quemlibet ac-
 tum peccati tollit virtus opposita ut suprà
 dictum est. tollunt autem omnes mora-
 les virtutes quantum ad esse virtutum
 ablata prudentia. et una virtuti quan-
 do q. plura vitia sunt contraria) Ad. 3.
 q. amor dei est congregativus à multitu-
 dine ad unitatem; amor vero sui disgre-
 gat ab unitate ad multitudinem.

Ar. 1. Vm̄ omnia peccata sunt pa-
 ria.

et videtur q. sic. q. facere quod non licet
 est proprium peccati; et hoc equaliter in
 omnibus reprehenditur) 1. q. omne pecca-
 tum est sine iam rationis transire. hoc
 autem (Sicut quis longius abscedat), non sus-
 cipit magis nec minus. ergo) 3. q. ut Tul-
 lius dicit omnes virtutes sunt parae. ergo
 et peccata

in parad
 xis ~

Summulae Thomae

Sed contradicit dominus ad Pilatum Ioan
8.6. qui me tradidit tibi in maius peccatum
Sabet.

Dicendum q. Stoicorum sententia fuit pec-
cata esse paria, ut hoc est dicit Trullius.
et sunt errorem tenuerunt quidam here-
etici, poenas etiam inferni asserentes esse pa-
ras. Stoici autem considerabant peccata
ex parte privationis, quam putabant non
recipere magis et minus, sed fallebantur
non aduertentes privationem aliam esse
simplicem quae consistit in privari esse ut mors
aliam vero quae consistit in privari, et hae
suscipit magis et minus ex parte eius quod
remaneat de habitu, sicut patet in egrotudi-
ne et tripitudine, et de hoc genere priva-
tionis sunt peccata, ac per consequens reci-
piunt magis et minus, neque enim omnino
auferunt ordinem rationis, sed commensurationem

Ad. 1. R. q. peccata sunt illicita propterea ^{ipsius}
siquam desordinationem, quae tamen non
est equalis in omnibus) Ad. 2. q. peccatum
non est pura privatio) Ad. 3. q. virtutes pro-
portionaliter sunt aequales, et datus q. om-
nino aequales essent, non tamen essent
qualia peccata, seu vitia quae sunt contra

Ar. 3. Vtrum Pravitas Peccatorum
varietur secundum obiecta?

Fundetur q. non q. gravitas est modus vel quae-
litas, obiectum vero materia peccati) 2. ^{circumquam}
q.

qz malicia peccati non sumit ex parte conuer-
sionis ad obiectum. quod est bonum appeti-
bile, sed ex auersione a deo | 3. qz diuersa
obiecta causant diuersa genera. que sunt au-
tem diuersorum generum non sunt compa-
rabilia. ergo

Sed contra qz peccata sunt alia alijs graui-
ora, et recipiunt speciem ex obiectis. ergo -

Dicendum. qz peccata sunt ueluti qzritudines
inter quas alie alijs sunt grauiores qz ma-
gis ledunt principium uite, et sic qz fines
ultimos (qui sunt obiecta ^{altimum} ~~ipsorum~~) sunt etiam ipsorum
actuum principia ~~et~~ qz ratio in
agibilibus omnia ordinat ex fine, id est secu-
dum diuersitatem obiectorum attendit di-
uersitas grauitatis in peccatis, ut potest
sit contra deum. aut contra id quod ma-
gis estimat in proximo est. et quoniam
peccata sortiunt speciem ex obiectis, graui-
tas que attendit per obiecta est prima et
principalis, quasi consequens speciem.

Ad. 1. qz obiectum subie etiam ratione
finis | Ad. 2. qz ex indebita conuersione
sequit indebita auersio, et diuersa malitia
in peccatis | Ad. 3. qz omnes actus humani
conuertiunt in uno genere secundum qz
ordinant ad ultimum finem, et proinde
omnia peccata possunt esse comparabilia

Ad. 4. vñ Grauitas peccatorum dif-
ferat secundum dignitatem virtutum
quibz opponuntur.

¶

Summula 3. Thomae

Et videtur quod non quod abundantior iustitia
vel dicitur in Mattheo 5. opponitur iniquitas, quae est mi-
nor culpa, quam homicidium quod prohibet a-
mensurata iustitia. 2. quod virtus est circa dif-
ficile. ergo maior virtus circa magis diffi-
cile. sed minus peccatum est deficere in ma-
gis difficili. ergo 1. 3. quod odium quod opponitur
est caritati. minus peccatum est, quam infideli-
tas, vel desperatio.

et probat
6 etiam

Sed contra est quod, ut dicitur in 3. ethicis optimus
opponitur pessimum.

Dicendum quod virtuti opponitur aliquod pecca-
tum directe quando sunt circa eadem obiectum
a quo sumitur specificatio. et sic maiori vir-
tuti maius peccatum opponitur, quasi ma-
xime ab eo distans in eodem genere. sed
si maiori virtuti consideretur quantum
ad sui extensionem, ex parte effectus ma-
iori virtuti minus peccatum est contra-
rium, quod illud etiam excludit et prohibet.

Ad 1. R. ex modo dictis. Ad 2. quod virtuti
quae versatur circa magis difficile opponitur
directe peccatum, quod versatur circa magis
difficile. ac proinde in eo ostendit voluntas
in malum proclivior. Ad 3. quod caritati non
opponitur directe quodcumque odium, sed odium
dei, quod est gravissimum peccatum.

Ad 5. Vm Peccata carnalia sunt
minoris culpa, quam spiritualia?

Et videtur quod non quod ut innuit per IV. 6. gravius
peccata

Peccatum est adulterium, quod est carnale
 q̄ furtum, quod est contra auaritiam. et
 spirituale) 2. q̄ Augustinus dicit super
 Leuit. q̄ diabolus maxime gaudet de pecca-
 to luxurie, sed de maiori culpa magis gau-
 det ergo) 3. q̄ ut dicit in 7. ethic. inor-
 tinens ira minus turpis est, q̄ incontinens
 concupiscentia

Sed contra est Gregorius dicens q̄ peccata car-
 nalia sunt minoris culpe, sed maiores infa-
 mie -

Dicendum q̄ considerata haec sola differentia
 spiritualitatis et carnalitatis (peccata spi-
 ritualia grauiora sunt, tum ex parte auer-
 sionis et ex parte subiecti, q̄ pertinent ad spi-
 ritum; tum ex parte cuius in quem peccatur
 scilicet dei et proximi, carnalia enim sunt
 contra proprium corpus; tum ex parte mo-
 tui, quod in carnalibus fortius ad peccandum
 impellit. Nec tamen ob id, quod libet pec-
 catum carnale, est minus graue, q̄ quodli-
 bet peccatum spirituale.

Ad. 1. q̄ adulterium est etiam contra ius-
 titiam personarum uxoratq̄) Ad. 2. q̄ illud est
 uerum, q̄ luxuria est maxime adfigren-
 te ut dicit in 3. ethic) Ad. 3. q̄ illa passio
 q̄ est nobis magis communis cum brutis est
 exprobrabilior. Et ut dictum est ex Gregorio
 maioris infamia -

Ar. 6. vñ Grauitas peccatorum at,
 1. tendat secundum causas peccati;

et

Summula d. Thomae

Unde quoniam quod maiori cause difficilius
resistit, ergo non habet peccatum quod auitate
ex parte sue cause) 2. quod super illud Ro-
man. 7. concupiscentiam restitutam esse di-
cit glossa dicitur lex concupiscentiam probi-
bet, omnem malum prohibet sed quatenus uen-
it homo a maiore concupiscentia est minus
peccatum. ergo) 3. quod peccatum uidetur proce-
dere ex defectu rationis. qui defectus quomodo
non fuerit, eo minus erit peccatum, ut con-
stat. ergo.

Sed contra est quod multiplicata causa multi-
plicat effectus.

Dicendum quod causa per se peccati est uoluntas
et hoc quatenus maior fuerit grauius erit pec-
catum. alie sunt cause uelut extrinsecas et
remotas, ex quibus uoluntas inclinatur ad pec-
candum; et hec si inducant uoluntatem se-
cundum modum uoluntatis (ut est finis)
causant grauitatem in peccato; sed ~~non~~ ^{si} erit causa
inducant uoluntatem ad peccandum ^{per} inclinanti-
ternaturam, et ordinem ipsius uolunta-
tis libere et rationabiliter postulac mo uen-
diminuant aut etiam tollunt rationem
peccati ut metus, ignorantia, infirmitas
etc.) Ad. 1. R. ex modo dictis) Ad. 2. quod non
procedit de concupiscentia. ut dicitur actu
uoluntatis et motum effrenatum ipsius
sed ut dicitur passus non impellentem appe-
titus) Ad. 3. quod procedit de causa diminu-
ente)

Ar. 7. Vm Circumstantia ag
grauet Peccatum?

Quid est quoniam, quod circumstantia est accidens
peccati: illi rursus datur speciem) 2. quod circums-
tantia si mala est peius est peccatum, si vero
bona non habet unde augeat peccatum) 3. quod
malitia summe exaceruatione, circumstantie
uers ex conuersione ad obiectum)

Sed contra est quod circumstantia diminuit pec-
catum ut patet in peccante ex ignorantia
ergo circumstantia etiam aggrauabit illud

Dicendum quod unumquodque naturam est aggra-
uari ab eo a quo procedit. peccatum autem
oritur ex defectu alicuius circumstantie qua ommissa
se recedit a ratione. quod potest contingere
re tripliciter. aut transferendo in aliud genus
peccati. sicut espula cum uxorata, aut rursus
transferendo sed aggrauando in latitudi-
nem eius peccati, ~~nam et~~ ^{nam et} grauior est equitudo
que plures partes corporis inficit, aut tertio
circumstantia aggrauat peccatum quod augeat
deformitatem procedentem ex alia cir-
cumstantia / sicut accipere alienum con-
stituit peccatum furti. si autem addat hęc
circumstantia. ut multum accipiat de
alieno erit peccatum grauius, quamuis
accipere multum uel parum deseruendi-
cat rationem boni, uel mali.

Ad. 1. R. quod bonitas rei rursusolum pensat
ex specie, sed ex circumstantia, quamuis
sit de genere circumstantiarum que rursus datur
speciem / Ad. 2. quod etiam si rursus mala po-
test aggrauare peccatum in ordine ad maliti-
am

transfert fornicatio-
nem in adulterium
actum, quando. N. g.
quis occidit hominem
patrem suum.

tram alterius circumstantia. nec oportet
 q. si sit mala per se constituat speciem peccati.
 Ad. 3. q. ratio debet ordinare actum. et qu
 antum ad obiectum, et quantum ad omnes
 circumstantias, alias interueniet auersio
 a regularationis. ad quam sequet etiam
 auersio a deo.

Ar. 8. *Q. Prauitas Peccati atten
 dat secundum maius nocume
 tum?*

Et uidetur q. non q. nocuumentum et effe
 ctus sequens peccatum constitutum. 1°
 q. nocuumentum solum infert proximo
 sibi enim nullus peccans uult nocere, et
 deo per peccatum nocere non potest. iam
 ergo peccatum in proximum grauius
 esset q. in deum. quod deo non potest. 2°
 q. alias inducens ad peccandum grauius
 nocuumentum infert, ut pote contra ui
 tam gratia, q. per ueniens corpus. sequeret
 q. esset grauius simplex fornicatio, q. ho
 micidium. quod admitti non potest.

Sed contra est Augustinus lib. 3. de lib. arb.
 Dicendum. q. nocuumentum si est prouisum
 et intentum directe aggrauat peccatum;
 si autem est prouisum sed non intentum
 aggrauat indirecte. si autem nec prouisi
 sum est neq. intentum. et per accidens
 sequit notia aggrauat directe. sed ob negli
 gentiam in proueniendo imputantur pec
 catis nocuumenta inde subsequuta. si uero
 per

per se sequat quodammodo sit prorsum
 neq; intentum, per se aggravat ut puta
 cum quis publice fornicat sequit per se
 scandalum. Si vero nocumentum sit poena
 se ~~et per se~~ ipse qui peccat, nec tamen
 prorsum neq; intentum, sed et per accidens
 se habens ad alium nec aggravat peccatum
 nec sequit maiorem gravitatem peccati.
 sicut si quis currens ad occidendum se dat
 sibi pedem. In nocumentum per se sequa
 t ad alium peccati, licet forte nec sit prorsum
 neq; intentum tamen maius nocume
 tum bonifacit gravius peccatum, sed e con
 versis gravius peccatum inducit gravius
 nocumentum.

Ad. 1. Et ex dictis qd prorsum nocume
 tum addit malitiam) Ad. 2. q. non ex solo
 nocumento sed ex ipsa peccati deordinatione
 ne est gravitas peccati. ~~et quodammodo~~
 et quamvis de nullius possit nocumentum
 inferre, infert tamen in his, quos deus vult
 qui contra fidem delinquit, et gravissimam
 a damnatione inferre, qui desperant, et
 se ipsos perimunt. Ad. 3. q. homicida direc
 te intendit nocumentum, et est efficax
 et sufficiens causa mortis per se, quod non
 contingit in morte spirituali ad quam est
 necessaria voluntas occidendi.

Ar. 9. Vm Peccatum aggravat rati
 one Personae in quam peccat?
 Videt q. non qd cum peccat in vicinum
 tum

^
cum peccatum
esset

Eum minus sed et quod equanimius fertur ergo minus
 2° quod magis peccaret contra magis propin- ^{est peccatum}
 quum, nihil autem est propinquius ho-
 mini quam ipse sibi, et tamen minus peccat
 cum equum suum occidit et perdit, quam
 cum occidit alterum. ergo | 3° quod pecca-
 tum aggravatur ex dignitate peccantis. ex
 quo etiam peccatum esset gravius, si esset
 contra divitem, quam contra pauperem, quod
 non videtur dicendum. ^{et sic enim deus esset acceptior}
 Sed contra est quod 3. reg. 19. Michas 7. et ^{sonarum}
 Job 34. vituperantur magis peccata in vi-
 ros iustos, propinquos, et indignitate
 constitutos.

Dicendum quod prima gravitas peccati sumitur
 ex obiecto seu fine. fines autem seu obiecta primi gradus
 sunt manus actuum sunt deus, ipse ho-
 mo, et proximus subordinate se habentes
 sic quod gravius peccat contra deum et contra
 personas ipsi sanctitate, aut officio coniu-
 ctas. deinde gravius contra seipsum et si ^{est contra}
 bi propinquos sanguine, affirmate, aut ^{seipsum}
 beneficiis; et tertio contra proximum et
 contra personas superiores qui alijs pre-
 sunt, quod sic ex consequenti plures offer-
 dunt, et similiter si peccet contra perso-
 nam famosam. et sic inveniunt littere
 sacre in multis locis. | Ad. i. R. quod peccat
 de se magis iniuriat cum contra iustum peccat
 licet iustus quod talis est minus conturbet

Ad. 2

Ad. 2. R. q. nocuumtum. quod quis inferre
sibi intus que subsunt dominis suq. volu-
tatis ut contingit in rebus possessis causat
minus peccatum, q. si inferat alteri. alia
no. gravius enim est se, q. alium occidere
etc. / Ad. 3. q. ibi non erit acceptio personarum
sed q. nocuumtum redundat in plures ut
dictum est.

Ad. 10. Vm magnitudo personae peccati
aggrauet peccatum?

¶ Videtur q. non q. minus imputantur pecca-
ta magis sanctis. et toto corde requiruntibus
dominum, ut dicit. 1. paralyt. 38. / 2. q. no.
est acceptio personarum apud deum. ergo no.
magis puniuntur pro eodem peccato. Sicut. q. illi,
3. q. ex bono reportaret quis incommodum. si
q. melius gravius peccaret.)

Sed contra est Isidorus lib. 2. de summo bono.
Dicendum q. peccata ex susceptione prouenien-
tia propter infirmitatem humane nature, mi-
nus imputantur meliori, quam minus negligit
ea reprimere. sed peccata ex deliberatione
materiae gratia perfectioribus et melioribus
imputantur. tum q. magis sciunt et possunt re-
sistere, tum q. se exhibent magis ingratos, tum
propter specialem repugnantiam peccati ad
personam, ut cum Princeps, aut iudex facit in-
iustitiam. tum quartus propter scandalum
ut cum sacerdos fornicat qui ad castitatem est
deputatus / Ad. 1. R. q. procedit de peccatis per
susceptionem negligenter commissis / Ad. 2. pa-
tet ex supra dictis / Ad. 3. q. incommodum non re-
portat ex bono, quod quis habet, sed ex malo
sui illius

Questio 74 De subiecto Peccatorum in decem art^{us} diuisa.

Art. 1. Vm voluntas sit subiectum peccati?

Et uidetur q. non q. dicitur q. cap de diuino dicit q. malum est prater voluntate et intentionem | 2 q. cum voluntas ferat in bonum commutabile q. appareat bonum magis est defectus rationis | 3 q. voluntas est causa efficiens peccati ergo non subiectum, causa enim efficiens, et materialis non coincidunt ut dicitur in 2. physice. Sed contra est Augustinus in lib. retractate. Dicendum q. actus transeuntis habent pro subiecto ^{exteriorum} Materiam in quam transeunt, actus uero immanentes ut uelle et intelligere manent in ipso agente. et huiusmodi sunt omnes actus morales quorum proprium est esse uoluntarius, ac proinde voluntas est subiectum peccati.

Ad. 1. R. q. probat uoluntatem non uelle malum sub ratione mali | Ad. 2. q. defectus apprehensio uirtutis non est peccatum nisi subiacet uoluntati | Ad. 3. q. procedit de causis que non mouent se per actus immanentes |

Art. 2. Vm sola uoluntas sit subiectum peccati?

Et uidetur q. sic q. Augustinus Lib. de uerbis apostolicis dicit q. sola uoluntate peccatur | 2. q. bonum aut malum ad rationem pertinet ~~per uoluntatem~~ est obiectum solius uoluntatis | 3. q. peccatum debet esse

voluntarius actus nec sufficit q. sic voluntarius ex motu voluntatis. sic in alijs potentijs contingit; sic enim et membra exteriora a voluntate mota essent subiecta peccati. quod est falsum)

Sed contra est q. aliqui vires a voluntate sunt subiecta virtutum. ergo et peccatorum. qz contraria sunt circa idem.

Dicendum q. actus voluntarij dicuntur voluntarii quia qui sunt in ipsa. sed etiam imperati, quales sunt actus aliarum potentiarum que ab ipsa moveri possunt. in quibus sunt habitus. et actus tam boni. qz peccatorum.

Ad. 1. R. q. voluntate peccat sicut primo movente, alijs vero potentijs, sicut ab ea motis)

Ad. 2. q. aliqui etiam potentis participant a voluntate. et ratione. et habent aliquid de terminatum bonum et malum)

Ad. 3. q. actus aliarum potentiarum a voluntate agunt et aguntur libere; membra vero exteriora sunt organa que non agunt sed aguntur serviliter et serviliter, transeundo in exteriorem materiam, ut patet in actu homicidij.

Ar. 3. Vm in sensualitate possit esse peccatum?

Et videtur q. n. qz sensualitas est homini communis cum brutis) 2. qz homo non potest vitare quoddam motus sensualitatis sic inordinatus ut inquit Augustinus. dicens q. per se per se tern significat. in. 12 de trinitate) ergo) 3. qz motus sensualitatis est sine deliberatione. ergo

Sed contra dicitur Roman. q. non enim quod visio

bonum hoc ago, sed quod ordinatum illud facio, ut explicat Augustinus.

Dicendum quod cum sensualitas (id est appetitus sensitivus) possit a voluntate moveri, ut dictum est, in sensualitate potest esse peccatum.

Ad 1. R. q. appetitivus sensitivus habet in nobis quamdam excellentiam, quam non habet in brutis / Ad 2. q. licet homo non possit

manet enim forma peccati, et origina la transitus reatus, sed remanet actu /

sic omnes motus sensualitatis vitare (quod dicitur ab uno, dicitur ^{motu} ^{sensualitatis} insurgere ab aliis) potest tamen in vitare singulis quod sufficit ad rationem peccati voluntarii / Ad 3. q. actus sensualitatis preveniens iudicium rationis est tantum peccatum veniale, et quod imperfectum in genere peccati.

Ad 4. Vm in sensualitate potest esse peccatum mortale.

Et videtur quod supra circa delectabilia sensualia peccat mortaliter. 1. q. in sensualitate sunt virtutes mobiles scilicet fortitudo et temperantia / 3. q. in sensualitate est peccatum veniale, quod est dispositio ad mortale, dispositio autem, et habitus sunt in eodem, ergo /

Sed contra est Augustinus in lib. retractat, et habet in glossa Roman. 7.

Dicendum quod cum ordinare, vel deordinare principium vite spiritualis, non pertinet ad sensualitatem, sed ad rationem, et voluntatem, in sensualitate non potest esse peccatum

qui est spiritus

catum mortale / Ad 1. R. q. licet sensua-
 litas concurret ad peccatum mortale, non
 tamen habet q. si mortale a sensualitate,
 sed a ratione. / Ad 2. q. actus virtutis non
 perficitur per id, quod est sensualitatis, sed per
 id, quod est voluntatis et rationis / Ad 3.
 q. dispositio ad aliud, quandoq. est idem cum
 eo, et in eodem; sicut scientia inchoata ad
 perfectam. quandoq. est in eodem sed non
 idem. sicut calor disponit ad formam ignis.
 quandoq. deniq. neq. est idem, neq. in eodem
 sicut bonitas imaginativa est dispositio
 ad scientiam, quia est in intellectu. et hinc
 tertio modo peccatum veniale sensualita-
 tis est dispositio ad mortale quod est in ra-
 tione.

Ar 5. Vm Peccatum possit esse
 in Ratione?

Et videtur q. non. q. defectus rationis. N. q. ig-
 norantia potius excusat a peccato) 2. q. pri-
 mum subiectum peccati est voluntas, ratio
 autem precedit voluntatem) 3. q. vigere
 aut deficere ratione, non est in nostra potes-
 tate. ergo est)

Sed contra est Augustinus in 12. de civitate con-
 tituens peccatum in ratione inferiori, et in
 ratione superiori.

Dicendum q. in ratione est peccatum velut
 proprium obiectum (in cognitione falsa rei qua
 sunt tenet) vel in directione aliarum virtutu
 earum actus imperando, vel post deliberatione
 non exercendo / Ad 1. R. q. defectus in dirigē
 do

Summula d. Thomae

do semper imputat rationi ad peccatum defectus autem circa proprium obiectum respectu eius, quod non potest scire, aut scire debet non item. Ad. 2. quod voluntas precedit rationem, et ratio indirigendo voluntatem, ut dictum est supra: unde et actus rationis dicitur voluntarius, et actus voluntatis dicitur rationalis. Ad. 3. patet ex dictis.

Ar. 6. Vnde Peccatum morosa delectationis sit in Ratione?

Et videtur quod non quia morosa delectatio est in vi appetitiva. 2. quia delectatio spiritus sancti est circa bona sensibilia tantum. 3. quia morositas temporis non videtur facere ad hoc quod aliquis actus pertineat ad aliquam potentiam.

Sed contra est Augustinus in. 12. de trinitate. intelligens per eam comedentem cibum uetitum rationem inferiorem.

Dicendum quod peccatum morosa delectationis dicitur esse in passione quatenus non solum dicitur actus exteriores, sed etiam interiores passiones, et hoc dupliciter scilicet, uel ipsas inordinante imperando, uel in debitas postquam deliberant non reprimendo.

Ad. 1. Quod delectatio est in vi appetitiva sicut in proximo principio, sed in ratione sicut in primo mouente. Ad. 2. quod ratio debet ordinare actus circa sensibilia. Ad. 3. quod delectatio non dicitur morosa ex diuturna mora temporis, sed quod ut ait Augustinus. 12. de trinitate, ea quae sunt illicita statim ut attingunt animum respici debuerunt. || ~ || ~ || ~ || ~ || ~ || ~ || ~ || ~

delectabilia

Ar

Peccatum / Articulus 7. Vm̄ consensus in ac-
tum sit in Ratione superiori.

¶ Fuit et q̄ non. q̄ consentire est appetitus
virtutis / 2. q̄ ratio superior semper inter-
dit rationibus eternis ut dicit Augustinus -
at quandoq̄ consentit in actum peccati nō
consultis, nec inspectis rationibus eternis -
3. q̄ consentit in delectationem cariorum
est ratio inferior secundum Augustinum
ergo et consensus in actum peccati / ¶ 4. q̄ alij
Quando ex sola imaginatione ex impro-
bitate facit actum movens manum aut pe-
dem, ergo ex sola ratione inferiori potest con-
sentire in actum peccati.

Sed contra est Augustinus in 12. de trinit. vbi
per eam suaderentem viro intelligit ratio-
nem inferiorem ad superiorem.

Diceridum q̄ cum ultima sententia tamen
speculativa, q̄ in practica debeat dari per
resolutionem ad superiorum iudicium
sive prima principia. consensus in actum
proprie pertinet ad rationem superiorem
quae eternis inspicendis interdicit. ad ratio-
nem inferiorem quae habet iudicium
perambulatum quod est de delectatione, q̄ quis
et debet iudicare posse superior ratio, q̄ quis
quid subdit iudicio inferioris subdit iu-
dicio superioris. sed non e converso

Ad 1. R. q̄ consensus est actus appetitus vir-
tutis proinde consequit actum rationis delibera-
tis. et iudicantis, sic proinde ad utramq̄ poten-
tiam pertinet / Ad 2. q̄ ratio ex ipso q̄ actus
non dirigit ut debet intelligi consentire dicitur
sive cogit de lege eterna, si non / Ad 3. q̄ con-
sen

Summula d. Thomae

Sensus in delectationem pertinet ad rationem
inferiorem, quando praevalens superiorum
per rationes temporales deliberat. Ad 4.
q. ille actus imaginativus est subitus et sine
deliberatione, q. si ratio inferior deliberet cum
se faciat in tempore, iam superior delibera-
re poterit. et tenebitur.

Ar. 3. Vm consensus in delectatio-
nem sit peccatum mortale?

Et videtur q. non q. eiusmodi consensus per-
tinet ad rationem inferiorem, quae non in-
tendit rationibus eternis. vel legidivinis.
2. q. delectatio sine opere ad plus est pec-
catum veniale. ergo consensus in eam non
erit mortalis, q. propter quod unumquod
q. tale.) 3. q. nec cogitatio interior. nec co-
sensus in eam est peccatum mortale. er-
go nec consensus in delectationem. delec-
tatio enim confirmat operationi, ad quam
sequitur. 4. q. sola delectatio in actu non est
peccatum. ut constat in actu matrimonial-
li. ergo consentire precise in eam. et non
in deordinationem non erit mortale.) 5.
q. nec consentire in delectationem quae se-
quitur ex cogitatione homicidij (quod gra-
vius est q. fornicatio) est peccatum morta-
le.) 6. q. Augustinus in. 12. dicitur. dicit
consensum in delectationem delectationes
se per orationem dominicam. quae tamen
ad venialia deputat.

Sed contra est Augustinus ibidem post pa-

uca

di

Solum!
 Dicendum q. quodlibet delectatio oritur ex aliqua operatione et tendit in aliquod delectabile, potest autem delectatio reflecti ad cogitationem ex qua sequitur, et tunc ex utroque peccatum veniale, aut nullum peccatum iuxta cogitationis naturam, qz. tamen delectatio ex cogitatione orta subest saepe pro obiecto aliam operationem, quasi rem cogitatum, erit peccatum mortale si fuerit de re mortifera. V. g. de fornicatione aut veniale si fuerit consensus in delectationem peccati venialis. Potest ergo consensus in delectationem esse vel de cogitatione. vel de re cogitata. Et sic reducunt ad unam videlicet duas oppositas opiniones, quarum altera nullum ibi admittit peccatum, altera vero sic, quod commune est.

quidem
 Ad. 1. R. q. ratio inferior non regulat sed regulat tamen per rationes, et Leges & normas et hoc sufficit ut in ea sit peccatum mortale sicut et in actibus exteriorum membrorum. Ad. 2. Respondet ex dictis. et consensus in delectationem quae est ex ipsa humana cogitatione fornicationis, ob sui imperfectiorem et venialitatem. Sed superveniens consensus deliberatus in actum aut rem cogitatum efficit mortalis, et reducitur ad suam naturam. Ad. 3. patet ex dictis. Ad. 4. q. consensus in actum exteriorum est mortalis. etiam si non statuat implendus. Ad. 5. q. etiam illa complacentia si est de ipso actu homicidij erit mortalis. Ad. 6. q. oratio dominica etiam pro mortalibus peccatis adhibetur

Ar. 9. Vm in Ratione superiorj
possit esse peccatum uentale se-
cundumq, est directiuu infe-
riorum Vitiu

¶ Vnde q, non potest scilicet consentit in ac-
tum peccati) q, inhereat rationibus eternis
ergo ex ipso q, non inhereat auertere, et erit pec-
catum mortale) 2. q, ratio superior est si-
cut cor in uita spiritali. in eode autem
quolibet moribus est letalis) 3. q, veniale
ex contemptu fit mortale. semper autem
deliberatq, desiderationi superioru ratio-
nis uideat annexus contemtuus. ergo

etiam peccati
uenciales

Sed contra est q, consensus in altum pertinet
ad rationem superiorem

Dicendum q, cum secundum Augustinu 12 de tri
ratio superior inhereat rationibus eternis
uel conspiciendis, quatenus eas speculat,
uel consuleris quatenus secundum eas
de alijs iudicat, et ordinat. si de ordinat
circa actum peccati uencialis q, non est
tra ditas eternas rationes, sed ppter ta-
tiumod peccabit uencialiter. et per hoc
patet ad. Primum.

Ad. 2. q, infirmitas in ipsa corpis substan-
tia est mortalis. sed non omnis q, q, circis-
tat ipsum per aliquam inordinationem
aut motum) Ad. 3. q, deliberatus consensus
in peccatum non semper est cum contemptu
legis diuinae

Ar. 10. Vm in Ratione Superiori possit
esse peccati uenciale sine ipsam?

Evidet qd non qd circa rationes qd ternas in
 potest esse venialis deordinatio / 2. qd om-
 nis eius actus sine ipsa est deliberatus.
 3. qd peccatum ex surreptione id est est veni-
 ale, qd in eo ut sic non recurrit ad aliquod
 aliud principium, ac ratio secundum se
 non potest ad aliud recurrere principium
 qd sit suum obiectum. ergo / 11.

Sed contra est qd motus surreptivus infideli-
 tatis (quod ad superiorem rationem pertinet
 secundum se ipsam) est venialis. 11.

Dicendum qd cum ratio superior verset circa suum
 proprium obiectum inspiciendo et deli-
 berando inspiciendo, tantum potest peccare
 venialiter ut in subito infidelitatis mo-
 tu. deliberando autem semper peccabit
 mortaliter. circa obiecta autem aliarum vi-
 rum quod dicitur peccabit mortaliter si
 actus fuerit peccati mortalis, aut venia-
 liter si fuerit venialis ex suo genere.

Ad. 1. R. qd potest esse peccatum veniale
 licet ex suo genere sit mortale. ob imperfectio-
 nem actus subiti / Ad. 2. qd ratio inspi-
 cendo potest habere subitum mortale / Ad
 3. qd circa altissimum obiectum potest esse
 ex parte cognoscentis, aliter consideratus,
 ex cuius diversitate provenit culpa esse
 mortalem aut venialem. nam et de omnes
 se cognoscimus per rationem naturalem
 et per fidem.

Quæstio. 75. De causis Peccatorum
 in

in Generali in quattuor ar-
ticulos diuisa ~

Ar 1. Vm Peccatum habeat causam
Et uidet q. r. q. d. u. n. s. i. u. s. 4. cap. de diuin
nom. dicit q. malum non habet causam
L. q. ad causam ex necessitate sequit ef-
fectus. ergo peccatum si habet causam non
erit uoluntarium. 3. q. si causa bonarum
erit causa malorum. si autem est mala maliti-
a poenae est consequens peccatum. si culpa
est ipsum peccatum. ergo non habet causam.
Sed contra dicitur Job. 5. nihil in terra sine
causa fit.

Sicut affirmatiouis
causa est affirma-
tiu. ita

Dicendum q. negatiuis et priuatiuis cau-
sa est negatiu. Sicut priuatiu. (quemadmodum
causa tenebrarum est absentia solis) eodem modo quo
huiusmodi causam habere possunt. iam er-
go peccatum ex parte actus habet causam a
gentem per se, ex parte uero priuatiuis an-
nexq. actui habet causam a gentem per ac-
cedens, scilicet uoluntatem carentem di-
rectorie regulam rationis tendentem in aliq.
uero bonum commutabile.

Ad. 1. R. q. peccatum non significat solam
ipsam priuatiuonem. Ad. 2. q. ad causam se-
quitur effectus impedibiliter tamen, alia s.
omnia ex necessitate euenirent. Ad. 3. q. pri-
mi peccati causa non est malum sed bonum
(scilicet uoluntas cum absentia alterius bo-
ri) quod non habet rationem mali poenae. nec
culpae anteq. app. succ. ad opus.

Ar. 2. Vm Peccatum habeat causam interiore? ~

Et videtur quod non quia id quod est interius
semper inest. ergo si causa est interior
non semper peccat. 2. quia interior motus
etiam est peccatum. nihil autem est
causa sui ipsius. 3. quia interior motus si
est naturale non est causa peccati. sicut
voluntarium est ipsum peccatum. ergo
sed contra est Augustinus dicens quod volun-
tas est causa peccati.

Dicendum quod duplex est causa peccati sui
licet proxima et remota. proxima est ra-
tio et voluntas. remota apprehensio se-
sitiva partis et appetitus sensitivus
qui ab aliis apprehensio remouet. tali-
ter quando quod ut trahat ipsam rationem
et voluntatem ad bonum apparentem mo-
tuum cum defectu debiti motus. ipsum
autem motum pertinet ad apprehen-
sionem sensus et appetitum. defectus ve-
ro sine absentia debite regule pertinet
ad rationem. perfectio autem voluntarij
actus pertinet ad voluntatem. itaque ipse
voluntarij actus premissus suppositus
iam est peccatum. Unde peccatum habet causam interiore.

Ad 1. Quod interior per modum actus non
semper inest. et sic nec actus peccaminosus
voluntatis. nisi precedentibus actibus appre-
hensio nis sensitivae partis, appetitus. et ces-
sationis actus rationis est.

Ad

Summula D. Thomae

Ad. 2. q. non omnes motus sunt de sub-
stantia peccati, eo modo quo actus volun-
tatis / Ad. 3. q. potentia ad peccandum
est naturalis non autem sic actus con-
currentes ad peccatum quibus deficiunt
quodammodo debet attendere -

Ar. 3. Utrum Peccatum habeat
causam exteriorem?

et videtur q. non q. voluntaria sunt eo-
rum quae in nobis, et intrinseca sunt / 2
q. motus in naturalibus, et peccata na-
turae non contingunt, nisi ex corruptio-
ne alicuius principij interni / 3. q. quia
sunt plura et maiora exteriora indu-
centia ad peccandum, minus est pecca-
tum, ergo.

Sed contra dicitur numer. 31. de peccato Iulianus
Dicendum q. causa interna peccati est volun-
tas ut persistens illum actum, ratio quantum
ad coherendum debita regulae, et appetitus
ut inclinans, potest ergo aliquid exterius
esse causa peccati vel sicut movens ratio-
nem sicut dicitur auctoritate diaboli, vel sicut mo-
vens appetitum sicut exteriora sensibilia
(voluntas enim non movetur nisi a deo, qui interior)
non potest causa peccati)

Ad. 1. q. exteriora movent insufficienter
tamen, et sic peccatum a nobis est / Ad. 2.
q. exterior causa causas mediante interna /
Ad. 3. q. ex illis pluribus inducentibus multipli-
cantur actus peccati, sed minus culpa, q. stin-
it

^
Sicut non suffici-
enter inducens

de ratō voluntarij. ~ ~ ~ ~ ~

Ar. 4. Vm̄ Peccatum sic causa Peccati?

Et videt q. non. qz causa materiales esse
 malis solum reperit in naturalibz corp-
 ribz. et finis habet ratōnem boni, peccatum
 vero ageris esse non potest. qz impotens ut
 dicit Augustinus Distinctus. 4. cap. de div. nom
 2. qz agere se bis simile est rei perfecte ut dicit
 in 2 methen. 3. qz et peccati causantis
 daret aliud causans. et sic procederet in in-
 finitum)

Sed contra est Gregorius super Ezechielē
 Dicendum q. secundum genus causę efficien-
 tis unum peccatum potest esse causa alterius quantum ad actum
 per accidens, scilicet ut removens gratiam et
 ut recundiam ad peccandum, aut per se qz
 disponit ad aliud simile facilius patrandū.
 secundum autem genus causę materialis pre-
 paratio materiam, sicut avaritia litigios. pecuniam
 secundum vero causam finalem in quan-
 tum unum peccatum committit ob aliud si-
 cut furtum propter fornicationem, et quo-
 niam in moralibz finis dat formam in pri-
 vido casu illud peccatum magis est forni-
 cationis, qz furti.

Ad. 1. R. q. ut dictum est peccatum quantum
 ad deordinationem, sed quantum ad actum
 potest habere causam iuxta omnia quattuor
 genera causaz. et materiam quidem non
 ex qua. sed circa quam. Ad. 2. q. peccatum
 in esse actus habet perfectionem naturę. et causę.
 Ad. 3. q. non omnis causa peccati est peccatum
 ut dictum est

tendit ex parte universum / Ad. 3. q. in
omni ignotum non potest fieri volun-
tas, bene tamen in illud, quod ex aliqua
parte ignorat.

Ar. 2. Vm ignorantia sit peccatu?

Et videtur q. non. q. nullum actum impo-
tat, neq. in interiori, neq. exteriori.

2. q. ignorantia est privatio scientie et
non gratis. ac proinde poenarationem

Sabens non culpā) 3. q. si est peccatu
erit voluntaria, ergo tam tunc peccatu

in ipso actu voluntatis consistit) 4. q. q.
omni tempore, quod quis ignorat conti-
nue peccare, quod non est dicendum

Sed contra q. ignorans meret ignorari
1. cor. 14. ergo est peccatum. //

Dicendum q. ignorantia ut dicit nescien-
tiam (quod peccatum etiam est in angelis ut

Hier. dionisius. 6. cap. celestis Hierarchus)
non est peccatum. Sed ut dicit privatio

scientie eorum quod quis seire tenet pec-
catum est propter negligentiam. non

autem si sit invincibilis, ^{aut} eorum, quod
quis seire non tenet.

Ad 1. R. q. peccatum est actus vel priva-
tio actus debiti. ut contingit in negligē-
tia ignorantis adiuncta) Ad. 2. q. etiam

negligentia preparandi se ad gratiam ha-
bet rationem peccati. q. si quis gratia voluit
actibus non acquirit, sicut scientia) Ad. 3

q

Sicut et pri-
vatio gratis
magis

4. q. q. omne pecca-
tum tollit per poe-
nitentiam Sed ig-
norantia transacto
reatu remanet actu
ergo aut non est pec-
catum. aut si est pec-
catum est peccatum
originale ~

Quaestio 76 De causis Peccati
in specialibus in 4. articulos diuisa

Ar. 1. Vtrum ignorantia sit causa peccati?

Et uidetur quod non quod est non est scilicet praeteritio
scientiae 2o quod ignorantia uidetur summi ex
parte auersionis. causalitas uero summi ex
conuersione, et actu 3. quod peccatum est ac-
tus uoluntatis tendens in obiectum cognitum
ergo ibi ignorantia locum non habet.
Sed contra est Augustinus in lib. de natura
et gratia.

Dicendum quod ignorantia non est causa peccati
peccati sicut generans est causa mouens gra-
ua et leuia. Sed per accidens ut remouens siue opor-
tuit prohibens scilicet scientiam ^{que} perficit ~~rationem~~ ^{remouens}
rationem, et quoniam ratio secundum du-
plicem scientiam est humanorum actuum
directiua. scilicet uniuersalem maioris pro-
positiuis, et particularem minoris ex qui-
bus colligitur conclusio singularis syllo-
gismi operatiui. ut si colligas nullum pa-
trem esse occidendum, et hunc esse patrem
ergo non occidendum. ignorantia utrius
quod praemissa uel alterius si remoueat sci-
entiam prohibentem actum parricidij erit
causa peccati. ~~Sed contra~~ autem ignorantia
a patris non est hinc causa peccati sed con-
uincit peccatum taliter quod, etiam si siue
occideret. uentilis non peccat propter ig-
norantiam. Sed peccat ignorans. ut dicitur
in 3. ethic / Ad. 1. Per quod non est remouens
prohibens / Ad. 2. quod scientia et ignorantia at-
ten

^
Sicut in peccato
motus prohiben-
tes.

q. sicut peccatum transgressivum non solum
consistit in actu voluntatis, sed et in actu
suo. Sic et omissivum consistit in actu volunta-
tis. et ipsa etiam omissivum (N. g. negligentia
sciendi) est peccatum q. est aliquo modo
voluntaria / Ad. 4 q. manet peccatum scientie
sed non negligentia secundum quam igno-
rantia est peccatum. / Ad. 5 q. solum pecca-
tur tempore quo occurrit obligatio acquire-
di scientiam. q. est preceptum affirmativum

Ar. 3. Vm ignorantia excuset exto-
to a Peccato?

Et videtur q. sic. quia causat involuntarium.
1. q. quod fit per ignorantiam fit prae-
ter intentionem. et per accidens. (Sine cognitione
3. q. ignorantia excludit scientiam et ratio-
nis discussum)

Sed contra est Augustinus in lib. de lib. arb.
dicens q. quaedam per ignorantiam facta rec-
te improbantur. ergo non omnino excusant.
Dicendum iuxta superius dicta q. ignorantia
excusat a peccato si est causa ipsius peccati.
Sic enim causat involuntarium aliis i-
riam si tantum committit aut sequatur
actum peccati facit non volentem sed non
involuntarium. ut dicit in 3. ethic. q. ta-
men aliquando non excuset totaliter pro-
pter provenire vel ex parte rei ignorat
q. licet aliquid ignoret manet tamen ali-
quid cognitum quod sufficit ad peccatum. ut
si percipiens alium nesciat esse patrem. su-
um tamen esse hominem. et idem est dicendum

percusus

Si circumstantia ignorata non faciat ad-
rationem peccati. ut si percutiens nesciat
q̄ se defendens repercutiat eum. quod si
sciret non percuteret. Alio modo non
excusat ignorantia ex parte ^{sui} ipsius
et hoc vel q̄ dicitur quis vult ignorare
vel ab alio dicitur peccat. vel q̄ vult ipsa
ignorantiam tridirecte volendo nimirum
laborare. ut addiscat quae facere tenet.

Ad .i. Per q̄ non omnis ignorantia causat
involuntarium. Ad .2. q̄ in quantum
remaneat de voluntario remanet de in-
tentione peccati. Ad .3. q̄ si ignorantia to-
taliter excludere usum rationis. ut in
amentibus, et furiosis, totaliter a pecca-
to excusare. alias non item.

Ar. 4. Vm̄ ignorantia diminuat
Peccatum?

potius

Tu dicit q̄ non q̄ est commune omni pecca-
to. omnis enim malus est ignorans ut di-
cit. in .3. ethic.) 2. q̄ ipsa est peccatum)
3. q̄ aggravat peccatum. ut dicit Ambrosius
super illud Apostoli. an ignoras. q̄ benigni-
tas dei est) 4. q̄ etiam ignorantia quae
sic usum rationis auget peccatum. dicit e-
nim Philosophus in .2. ethic. q̄ ebrius me-
ret duplicem maledictionem. ergo nulla
ignorantia peccatum minuit)

Sed contra dicit. s. ad Timotheum primo. mise-
ricordiam consecutus sum. q̄ ignorans feci.
Dicendum q̄ ignorantia quae committit aliu
pecca

peccati non est causa ipsius ac proinde cum non augeat, nec minuat voluntarium ex consequenti. nec augeat, nec minuet peccatum. Sed ignorantia autem quae totaliter tollit voluntarium totaliter excusat a peccato. P. si fuerit directe voluta ut quis libenter peccet augeat peccatum: si autem fuerit voluta indirecte ut si quis voluit laborare ad addiscendum, aut biberit immoderate vinum. ex quo sequitur q. peccatum aliq. quod committat diminuit illud

Ad. 1. P. q. illa ignorantia communis omni peccato. non est eius causa, sed consequens causam peccati. N. q. passionem. et q. Ad 2. q. unum peccatum homicidij s. obre facti praeponderat ebrietati et homicidio ex ea subsequens iuxta dicta. Ad. 3. q. Ambrosius intelligendus est. vel de ignorantia affectata. aut de beneficiorum ingratitudine. vel de ignorantia infidelitatis. Ad. 4. q. meret duplicem maledictionem. q. dupliciter peccat. quoniam non peccet gravius. vel q. ebrius pluries nocet. ut dicit in 2. po. litterarum. 11 -

Quaestio. 77. De causa Peccati
ex parte appetitus sensitivi. in
octo articulos divisa.

Ar. 1. Vm voluntas moueat a Passione appetitus sensitivi.

Fundat q. non q. obiectum voluntatis non est bonum appetitus sensitivi, sed bonum rationis. 2. q. voluntas est motor superioris mens

uero appetitum. sicut propterea superior inferiorem uel dicitur in 3 de anima. ergo ratio uel a passione ipsius) 3. quod nullum immateriale quales est uoluntas, potest uero ueri a materialibus vi appetitus sine passione

ergo
Sed contra. Daniel. 13. concupiscentia subiecit artuum.

Dicendum quod cum omnes animae uires in una animae essentia radicentur, necesse est quod quando una potentia in suo actu intendit alia remittat, uel totaliter in suo actu impediat

Sic ergo quando uis appetitiua intendit afficere ~~magis in se ipsa~~ ^{etiam} ~~etiam~~ ~~magis~~ ~~in~~ ~~se~~ ~~ipsa~~ ~~etiam~~ ~~magis~~ ~~in~~ ~~se~~ ~~ipsa~~

petitus rationalis. ex parte etiam obiecti-

Secundum idem cernitur quod obiectum uoluntatis est bonum ratione apprehensum, in iudicio uero rationis impeditur per uoluntatem et

inordinatam apprehensionem imaginariis, et iudicium uirtutis et stimulum.

Ad 1. Quod indirecte illa passio immutat eam.

Ad 2. quod indirecte superior uel ab inferiori

Ad 3. similiter

Ar. 2. Vtrum Ratio possit superare a Passione contra suam scientiam?

Fundetur quoniam quod contra ob suam certitudinem est fortissimum omnium, quae in nobis sunt. Passio autem debilis et cito transiens

Et quod aut passio trahit in uere bonum et secundum est contra scientiam, aut in apparens bonum, et secundum est contra rationem. Hoc enim est scientia rationis, quod ei uideri ergo

Indicat quod trahit

Sensitiua
aliqua pars
sua

rationis
et

quod uoluntas se
quod

etiam per quamdam
distractionem, et in
directe remittit
aut impedit tota
liter.

Seu iudicium
contrarium

trahit rationem scientiam in vniuersali ad
scientiam in particulari. Contra quod vniuer-
salis et particularis propositis si opponantur
opponuntur contradictorie. Sed duae opinioniones
contradictoriae sunt etiam contrariae, ut di-
cit in 2. Perihierem. ergo iam quis sciret
simul duas opinioniones contrarias, quod est im-
possibile. 3. quod qui scit vniuersale scit
singulare sub ipso contentum ut sciens om-
nem mulam esse sterilem, scit hanc mulam
sterilem esse, ergo qui scit in vniuersali nul-
lam fornicationem esse faciendam, scit etiam
hunc actum esse fornicarium, ac ex hoc sequi-
tur quod in particulari sciat. 4. quod uices sunt sig-
na conceptuum, sed saepe quis etiam in passi-
one existens confitetur id quod dicitur esse etiam
malum in particulari, ergo passio non po-
test trahere rationem contra scientiam in
vniuersali.

Sed contra est Apostolus ad Romanos. 7.
Dicens quod Socrates ut dicit Philosophus
in 7. ethicorum, existimauit quod scientiam
quod posset superari a passione, asserens om-
nes virtutes esse scientias, et omnia pecca-
ta esse ignorantias, sed quamuis non
omnino, a ueritate tamen defecit, quod
contrarium inuenit Iacobus. 4. cum dicit
quod scienti bonum facere, et non facienti
peccatum est vitium, et idem habet Iacobus. 12.
tenendum ergo quod duplex est scientia se-
cundum quam uoluntas in suis ope-
ribus regulatur scilicet vniuersalis, ut
quod nulla fornicatio sit admitterenda, et
particularis huius fornicationis in par-
ti

particulari. et ex defectu cuiuslibet deor-
 dinate voluntas. ~~ac primum potest~~
 deinde etiam ad iudicandum est q. aliqui
 id potest ex grossi etiam in particulari
 habitualiter sine eo q. actu consideret
 vel propter defectum intentionis. vel
 propter aliquod impedimentum exte-
 rius scilicet occupationem. aut interig-
 g. infirmitatem. aut passionem. et
 sic ad hoc tripliciter primo q. passio
 distrahit ut explicatum est. Secundo
 per contrarietatem quod contrarium
 eius ad quod scientia universalis indi-
 cat. et tertio per quamdam immutati-
 onem. ut in somno. et ebrietate contin-
 git; quod legantur rationis. et per is-
 tum modum passio trahit rationem ad
 iudicandum in particulari. contra scie-
 ntiam quam habet in universalibus.

inveni
 versah
 et

particula
 211

aut opinio

quam scilicet
 esse passio
 proponit

Ad. 1. R. q. scientia universalis non habet
 principalitatem circa operationes. sed potius
 scientia particularis. quod circa singularia ver-
 passio ~~potest~~ est tamen contra scie-
 ntiam universalem. Ad. 2. q. contingit ex aliqua
 potest haberi scientia vera de universalibus
 affirmativis. et falsa opinio in actu de par-
 ticulari negativis. actus enim directe non
 contrariatur habitui. sed actui. Ad. 4. q. peccatus
 concludit sub alia universalibus ab illa. quam
 ratio dicitur. scilicet sub hac subesse delectatis
 nem esse sectaridam. et propterea dicit Philo-
 s.

Sophus in .7. et sic. q. incontinentis syllo
gizat in quattuor propositionib; Ad. 5.
q. incontinens sentit contra id quod ore profert
passione existens. sicut ebrius.

Ar. 3. Vm Peccatum quod est ex passio
ne debeat dici ex infirmitate?

Et uidetur q. non q. passio est quidam uehe
mens et potens motus. ergo non infirmitas
2. q. infirmitas in Somno magis attē
ditur circa corporis defectus. ergo non ex
passione animae) 3. q. peccatum ex passio
ne subdit Somno uoluntati. ut inuicē
gener. 4. ergo non potest dici ex infirmita
te.)

Sed contra est **Influit** in .4. lib. de tuscul.
questionib; passiones q. quidam uocant
Dicendum q. quemadmodum huius aut
membrum dicitur infirmum cum impēdie
re propriam exercet operationem bene
a natura regulatus. Sic et anima cum
medijs potentijs ~~impeditur~~ impeditur a
ratione regulata debitas exercet altis
nes. quod contingit quando irascibilis. aut
concupiscibilis aliqua afficit inordinata
passione. et propterea Philosophus in .1.
et sic. comparat incontinentem Paralyti
co. cuius partes mouere in contrarium
eius. quod ipse disponit. .)). .)).

Ad 1. q. maior impetus passionis est maior
infirmitas animae) Ad. 2. q. cum peccatum
dicitur esse ex infirmitate. ad infirmitatem
animae magis q. corporis referendum est
res

Nec tamen negandum est ex corditis
 ne carnis passionet insurgere in anima. et
 propterea infirmitas animi dicitur infirmi-
 tas carnis. Ad. 3. quod voluntate maritum celi
 bona. eius assensus. uel dissensus impeditur
 per passionem. // // //

17

Ar. 4. Vm amor sui sit Prin-
 cipium omnis peccati?

Videtur quod non quod est bonus. et debitus.
 2. quod glossa Rom. 7. dicit quod concupiscentia
 operatur omne peccatum. et concupiscentia
 est alia passio ab amore sui. 3.
 quod peccatum ut ait Augustinus etiam est
 ex timore male summittente. 4. quod etiam
 peccat propter inordinatum amorem pro
 ximo. ergo

Sed contra est Augustinus in. 14. de ciuitate
 dei. Dicendum quod propria et perse causa
 peccati sumit ex parte conuersionis ad
 se quod inordinabile bonum quod quis in
 ordinatè propter se ipsum amat ac per
 consequens inordinatus amor sui est cau-
 sa omnis peccati.

Ad. 1. R. quod amor sui inordinatus est qui
 ponit causam peccati. non ille qui est ordina-
 tus et debitus. Ad. 2. quod illa concupiscentia
 reducitur ad inordinatum amorem. Ad. 3.
 quod illud etiam est ob amorem sui ex inordi-
 nata fugam ali. Ad. 4. quod amicus est al-
 ter ego. et amor amici quasi proprius am-
 or

sibi aut

1.

Ar. 5. Vm conuenienter assignent
 causa peccatorum concupiscentia car
 nis, concupiscentia oculorum, et
 superbia vitæ?

Et uidetur quod non. q. Apolosus. 1. ad Timot. 5. ul
 timo dicit q. radix omnium malorum est
 cupiditas, superbia autem uitaq. subcupidita
 te non continet.) 2. q. concupiscentia car
 nis uidetur idem cum concupiscentia oculorum
 ex ea enim excitatur) 3. q. concupiscentia est
 etiam delectabilis appetitus oculorum sen
 suum, et non solum oculorum) 4. q. secuti
 uo inducit ad peccandum ex concupiscentia
 boni, sic et ex fuga mali, de qua sic non
 fit mentio
 sed contra dicitur. 1. Ioannis. 2.)

Dicendum q. in ordinato amore sui includit
 inordinatus appetitus boni quod sibi quis
 amat. Sic autem ~~bonum~~, aliq. est eorum, qui
 bus natura corporis sustentat tam in indi
 uisio q. in specie. et sic dicitur concupiscentia
 carnis. Alius autem est appetitus seu concu
 piscentia animalis, quæ non sunt sic delec
 tabilia sicut præcedentia. Sed secundum ap
 prehensionem imaginationis aut alicuius
 eiusmodi acceptoris, sicut pecunia, et or
 natus uestium. et hæc dicitur concupiscentia
 oculorum. Appetitus autem boni addit parti
 rit ad superbiam uitaq. unde patet q. ad hæc
 tria reduci possunt omnes passiones quæ sunt

cau

causa peccati: tam inconcupiscibilis, q̄ mir
 asibilis. Ad. 1. R. q. ad presens superbia
 utq̄ sub cupiditate continet. Ad. 2. q. per
 by oculoy intelligit delectatio cuiuslibet
 apprehensio virtutis. Ad. 3. q. visus ob sui
 excellentiam ponit pro omnib; sensibus.
 immo secundum Augustinum extendit
 ad omnes apprehensiones interiores. Ad. 3
 q. fuga malij reducit ad appetitum bonij.

Ar. 6. Vm Peccatum alleviatur
 propter Passionem.

Et videt q. non q. augmentata causa potius
 auget effectus. passio vero est causa peccati.
 2. q. quanto quis ex maiori bona passione
 facit bonum opus. scilicet ex maiori mise
 ricordia magis meret. ergo e contra est. 3.
 q. passio quo maior intensius facit volun
 tatem ferri in peccatum.

Sed contra est q. maiori tentatione prostratus
 minus peccat.

Dicendum q. peccatum essentialiter consis
 tit in actu liberi arbitrij. qui est facultas
 luntatis et rationis. Appetitus autem se
 sitivus, et eius passio si habeat se antecede
 ter ad liberum arbitrium minuit peccatu
 q. trahit et inclinat illum. Si autem se ha
 beat consequenter peccatum auget. cuius sal
 tem est signum maioris peccati. quatenus
 voluntas ferventius a semet ipsa in peccatu
 fert. Ad. 1. R. q. augmentata causa per
 ac

per accidens (qualis est passio respectu peccati,
non statim auget effectus) Ad. 2. q. bona pas-
sio consequens iudicium rationis auget me-
ritum, non tamen si precedat et dictum iudi-
cium diminuat) Ad. 3. q. passio ne illam
uebit uoluntas intensius, sed non ad mo-
dum uoluntatis ^{et} Liberior.

Ar. 7. Vm Passio totaliter ex-
cuset a peccato?

Et uidet q. sic q. causat in uoluntarium
ut dicitur ad galat. de concupiscentia) 2. q.
causat ignorantiam in particulari, quae ut
dictum est omnino excusat a peccato) 3. q.
passio corporis (ut frenesis, omnino excu-
sat a peccato, ergo multo magis infirmitas
animitae

Sed contra est Apostolus Roman. 7. passio-
nes peccatorum uocatis, quae peccata cau-
sant, ergo non omnino excusant.

Decendum q. passio in uoluntaria quae om-
nino tollit usum rationis totaliter excu-
sat a peccato. Si tamen fuerit uoluntaria
in ipsa imputantur peccata ex ea subsequuta
Sicut omnino tollat ^{usum} usum rationis quae
ta peccata sunt indizelte uolita in sua cau-
sa. q. si passio non omnino priuet usum ra-
tionis excusabit, non a toto, sed a tanto
quatenus ratio et uoluntas potuerunt a
malo diuertere)

Ad. 1. R. q. illud ut non quae cumq. uultis d
La

La faciatis non est referendum ad actus,
 exteriores, sed ad interiorum concupiscentiam
 motum, vellet enim homo nunquam concu-
 piscere et sic quod odit malum illud agit
 ut dicit Rom. 7. Vel referendum est ad vo-
 luntatem precedentem passionem / Ad. 2.
 q. ignorantia excusans est circumstantia quae
 sciri non potuit, sed passio causat ignorantiam
 in rebus in particulari et eam passionem
 quae in universis scientia particulari non ap-
 plicat ratio repellere potest / Ad. 3. q. pro-
 cedat solum de infirmitate in voluntaria
 corporis.

Ar. 3. Vm Peccatum, quod est ex
 passione possit esse mortale? 1).
 et videtur q. non. q. in se habet causam ve-
 niam, ergo erit veniale) 2. q. causa non
 est potius sui effectus in sensualitate autem
 et passione non est peccatum mortale) 3.
 q. passio abducit a ratione cuius est averti
 vel converti ad deum /

Sed contra Romani. 7. dicitur q. passiones fr-
 ustrificant mortem /

Dicendum q. cum aliquis ex passione proce-
 dit ad actum peccati, vel ad consensum de-
 liberationem, tunc subito et aucterato divertere
 ab illis non possit, ac proinde peccatum
 ex passione potest esse mortale. et sic multa
 homicidia, et adulteria per passionem comit-
 tunt / Ad. 5. R. q. veniale peccatum dicitur
 tripliciter.

tripliciter. scilicet aduentu qd remittit per
penitentiam; ex causa qd committit ex passio-
ne. et meretur ueniam. et ex genere et hoc pro-
prie opponit peccato mortali. argumentum
uero procedit de secundo. Ad 2. q. passio res-
picit conuersionem ad obiectum. ratio autem
peccati mortalis sumit ex auersione. Ad
3. q. passio non semper tollit libertatem to-
tam arbitrij. ut dictum est.

Quaestio 78 De causa Peccati quae
est malitia in 4 ar-
ticulos diuisa.

Art. 1. Vm aliquis peccet ex certa
malitia?

Respondetur q. non. qd omnis peccans est igno-
rans et errans. ut dicitur per 1. 14. et etiam as-
serit Philosophus. arg. 5. nullus peccat ex ir-
rationali. 2. qd ut dicitur dicitur. 4. cap. de
diu. nom. nullus intendens ad malum ope-
rat. 3. qd malitia ipsa est peccatum ergo
et malitia esset alia malitia in intellectu
Sed contra dicitur Job. 34. quasi de industria
Dicendum q. peccatum contingit ex defectu
aliquo ex principiis humanorum actuum
scilicet intellectu. scilicet per ignorantiam aut
appetitus sensitivus per passionem. aut de-
iuncta uoluntatis per malitiam. et hoc tunc
fit cum scienter contempts aut parumper
so maior bono scilicet spirituali profero
cum

cum animis de trimerito bonum tempore
 Le. ^{et hoc} quod est malum spirituale (quod simpli
 eligere) ^{uicem} est malum)

Ad. 1. Quod quidam peccant ex ignorantia
 uic causa, alij cum ignorantia. Alij uero
 ignorantes et errantes ex malitia) Ad. 2.
 Ad q, malum non potest per se interdici ab
 aliquo, nisi ad uitandum aliquid malum
 aut ad consequendum aliquid bonum, sicut
 dictum est) Ad. 3. q, peccare ex malitia potest
 intelligi uel ex habitu malitioso, uel
 ex male electioe, aut alio actu qui se in
 litate peccatum. sicut cum quis impugnat
 fraternam gratiam ex inuidia. et tunc
 nec idem est causa sui ipsius, sed alius inte
 rius exterioris, aut peccatum erit causa
 peccati. deueniendo tamen ad unum pri
 mum peccatum, quod non causetur ab alio

Ad. 2. An quicumque peccat ex ha
 bitu peccat ex certa malitia?

Quid uero q, non quod sic semper grauissime
 peccaret. cum tamen uideamus ex ha
 bitu dici mendacium leue esse) 2. quod ac
 tus generantes habitum non sunt ex certa
 malitia. ergo neque actus ab habitu proceden
 tes quod habitus ad similes prioribus inclinatur
 3. quod non deuenirent sic peccantes immo
 sicut conuulsus licet facientes semper
 gauderent post peccata, quod constat esse
 falsum) Sed contra est q, peccatum ex
 certa

Summula de Thomae

certa malitia dicitur quod est ex electione
malis. ut contingit in peccantibus ex ha-
bitu.

(S habitus enim est quod utimur
cum uolumus) Dicendum q. aliud est peccare Sabentem
S habitum, quod potest contingere ex igno-
rantia aut passione. et aliud peccare ex
S habitum quod est peccare ueluti consuetu-
dinaliter. et ad modum naturae delecta-
biliter ex electione malis. ac proinde qui
peccat ex S habitum semper ex certa malitia
peccat.

Ad. 1. R. q. nec peccata uenialia. neq. ha-
bitus ipsorum possunt dici simpliciter ma-
la. Ad. 2. q. actus procedentes ab habi-
tu sunt similes illis a quibus. est generatus. in specie
sed differunt in perfectione bonitatis aut
malitiae. Ad. 3. q. peccans ex S habitum gau-
det quandiu S habitum utitur. sed postea uertens
ratione poenitet. Plerumq. tamen peccan-
tes ex S habitum non poenitent. q. peccatum
eis displiceat. sed propter aliquod inco-
mmodum. quod inciderunt.

Ar. 3. Vm ille qui peccat ex certa
malitia peccet ex S habitum?

Et uidetur q. sic q. dicit Philosophus in 5.
ethic. q. non est cuiuslibet iniusta face-
re. qualiter iniustus facit. scilicet ex e-
lectione. sed solum Sabentis S habitum.
2. q. origenes dicit q. non ad subitum qu-
is euacuatur aut deficit. ergo per multam
consuetudinem et S habitum peruenit
ad

usque
tatis
malitia
se.

ad peccandum ex malitia. B qz ~~quoniam~~
 natura potentia ex se non inclinat
 ad malum, ergo ex habitu superue-
 niente malitiae peccat.
 Sed contra est q non habens habitum bo-
 num potest habere electorem boni. er-
 go ~~si~~ habitu vitioso potest eligere m-
 lum.

Dicendum q voluntas ex se met ipsa et ex
 natura sue potentia inclinat ad bonum rationis
 q ergo inclinet ad malum contingit. uel ex
 ignorantia intellectus, uel ex passione ap-
 petitus sensitui, uel ex qz ~~gritudine~~ ~~supra~~
 rationem est uidere in multis, qui ex aliquo
 corporis deordinatione specialiter in aliq-
 ua uita sunt propensius uel ex habitu in
 ipsa anima existerente. uel tandem ex eo
 q non rem uel prohibens. ut cum quis qui
 spe beatitudinis non delinquit ⁱⁿ desperati-
 onem labit. ex quo constat q non omnis
 qui peccat ex malitia. semper peccat ex
 habitu.

remota spe uel
 timore.

Ad 1. R qz procedit de peccante ex habitu
 cum certa malitia et delectabiliter. Ad 2.
 patet ex dictis. Ad 3. similiter. Ad 4. q ma-
 lum nunqz est sine bono natura, sed bonum
 potest esse sine malo culpa perfecta.

Ar 4. Vm ille qui peccat ex certa ma-
 litia grauius peccet qz qui ex pass-
 Fuit q non qz habet maiorem ignorantia
 su.

Summula 2. Thome

scilicet malam exultationem definire
qui est principium inoperativus. ut dicitur in
7 et sic | 2. q. peccans ex malitia peccat
ex fortiori impellente. Sicut enim vehe-
mentius impellit, q. passus | 3. q. etiam qui
peccat ex passione peccat ex electio-
ne malis. ergo non peccat minus |

Sed contra est q. peccatum ex ipso q. ex indus-
tria committit graviosem meriti poenam
ut constat Job. 34

Dicendum q. peccatum ex malitia gravi-
us est q. quod est ex passione. primo ex par-
te motus ipsius voluntatis, qui est a se ipsa
vehementius. Secundo ex parte habitus a quo
diuturnius procedit. tertio ex eo q. peccans
ex malitia peius afficit circa finem, qui est
principium in operabilibus, ac per consequens
est peccatius.

Ad. 1. R. q. ulla ignorantia electivus ne-
q. excusat. neq. diminuit peccatum. ut sup-
ra dictum est | Ad. 2. q. per habitum inclina-
ta voluntas liberius quasi ab interiori |

Ad. 3. q. peccans ex passione peccat eligens
malum, sed peccans ex malitia ex ipsa ma-
li electione.

Quaestio 79 De causis exterioribus
peccati in 4. articulos divisa.

Ar. 1. Vm Deus sit causa Peccati?

Et videtur q. sic. q. Roman. 1. dicitur tradidit il-
los deus in reprobum sensum. glossa inclin-
an

ando sive in bonum sive in malum) 2°
 q^o sapiens .i. dicitur creaturę dei factę sunt in
 tentationem animę hominum. ergo) 3°
 q^o deus est causa causę. scilicet liberi arbi-
 trij. ergo est causa causati scilicet peccati
 4° q^o deus est causa mali poenę ut dicitur i
 sai. 45. deus creans malum. et Amos. 3. er-
 go et mali culpa)

Sed contra dicitur sapientię .ii. nihil odisti
 eorum. quę fecisti. et sapię. 14.

Dicendum q^o homo est sibi et alteri causa
 peccati vel directe seipsum, aut alium in-
 clinando ad malum; aut indirecte non re-
 trahendo cum debet. Deus autem nec si-
 bi nec alij potest esse directe aut indirecte
 peccati causa. q^o inclinatur ad seipsum. et
 ad ordinem rationis. et non subtrahit au-
 xilia necessaria. ^{et} quamvis aliquando nõ
 prebeat auxilia ad evitanda peccata illud
 facit secundum ordinem sue providentię
 et iustitię. neq^o gubernator manus dicitur
 causa si miseris eius, q^o non gubernat
 sed q^o subtrahit gubernationem potens
 et debens.

Ad. 1. De Paulum et glossam (quę ex Au-
 gustino sumpta est) debent intelligi iuxta
 modo dicta. q^o deus non prohibet illos esse

^{causaliter} quod tamen procedunt ex eorum demeritis
 et wise
 et utitur
 Ad. 2. q^o si in tentationem non intelligi
 t^o sed occasionaliter ex hominum malitia
 et insipientia ut ibidem dicitur) Ad. 3. q^o ef-
 factus

fectus causaeque prae ter ordinem autē
tra ordinem causae prima non reducitur in
ipsam. Sicut si minister faciat contra mā
datum domini) Ad. 4. q. poena opponitur
bono aius, qui puniunt. qui prius quocum
q. bono. Sed culpa opponitur bono ordinis
qui est in deo.

Ar. 2. Vm actus peccati sit a deo?
Et videtur q. non q. dicit Augustinus lib. de
Civitate dei in iustitia, q. actus peccati nō
est res aliqua, ergo nec a deo. 2. q. bono
ideo solum dicitur causa peccati, q. est causa
actus ipsius, neq. enim intendit ad malum,
3. q. aliqui actus secundum suam speciem
sunt mali et peccata. ergo est

Sed contra est q. actus peccati est quidam
motus liberi arbitrii. et deus (ut dicit Au
gustinus. 3. de trin) est causa omnium mo
tu humanorum.

Dicendum q. deus est causa actus peccati in
quantum est ens et in quantum est actus
q. omne ens reducitur ad primum ens. et
omne ens actu reducitur ad primum actum.
defectus tamen et deformitas actus pecca
ti non tribuitur deo. Sed liberi arbitrii de
ficiendi. Sicut quidquid est motus in clau
dicatore reducitur in virtutem motuam
sed defectus autem claudicantis in vir
tutem tibi.)

Ad. 5. R. q. Augustinus intelligit non esse
rem simpliciter ad modum substantiae / Ad

Et q. licet dicitur non intendat malum cau-
satis actum est causam malum. Ad. 3. q. pri-
uatio pertinet ad speciem actus consequen-
ter, et non tanquam differentia specifica.

Ar. 3. Vm deus sit causa inducatis
nis et execrationis?

Et videtur q. non q. August. Lib. 83. q. q. dicit
q. deus non est causa q. homo fiat detestatur
2. q. ut dicit Fulgentius deus non est aucto-
ritas eius, cuius est ultor. ac uersus obdura-
tionem ut patet. eccle. 3. ergo 3. q. con-
traria non sunt causa eiusdem sed ma-
lita execrat. et etiam diabolus ut dicit
Sap. 2. et. 2. uirtut. 4. ergo non execrat
deus

Sed contra inuicem Isai. 6. et Roman. 9
Dicendum q. obduratio et execratio impo-
nuntur deus scilicet motum animi in hunc
modum. et subtractionem gratie. quantum
ad primum, sicut deus non est causa pecca-
ti sic nec obdurationis. et tamen eius cau-
sa q. gratiam subtrahit (qua illuminat in-
tellectus, et emulget affectus) illis qui impe-
dimenta opponunt, non sicut sol qui (quia
indit non agit) non dicitur causa obscura-
tionis cum quis apponet impedimentum
claudendo ianuam. et quoniam ad cogniti-
onem intellectus maxime deseruuntur visus
et auditus ille quidem ad inuentionem, iste
ad disciplinam. idem quantum ad visum po-
nit

swindi
to

duo sensus
scilicet

Summula di. Thomae

niū excecatus, q̄ntum ad auditum aurium
aggravatus. et quantum ad affectum ob-
duratus.

Ad. 1. R. q. bonis deterior factus per cul-
pam, obdurat quod est poena quaedam) Sed
L. q. procedit de obduratōne prout est cul-
pa) Ad. 3. q. diabolus excecatur inducendū
ad culpam. quae est causa meritoria excecā-
tionis)

Ar. 4. Vm̄ excecatus et obduratus se-
per ordinat̄ ad salutem eius, qui ob-
durat et excecatur.

Et videt̄ q. sic q. Aug. in enchir. dicit q. deo
non permittit mala nisi ad eliciendā bona
ergo maxime in obduratōne, quam ipse
causat) L. q. sapiens. i. dicit q. deus non
delectat̄ in perditione impij. ergo sicut
medicus non delectat̄ ratiōnabiliter in
potione amara. nisi quatenus ordinat̄
ad salutem infirmi ita et deus. est) 3
q. deus non est acceptor personarum, er-
go sicut excecationem quorundam
(N. g. iudaeorum qui Christum occiderunt
et postmodum conversi sunt) permittit
ad eorum salutem. sic et omnium
Sed contra est q. dicit̄ Rom. 3. non sicut
facienda mala. ut evocent̄ bona)

Dicendum q. excecatus est perambulans
ad peccatum. et quem ad modum hic per se
ordinat̄ ad damnationem eternam. et

lex

~~Per accidens~~ ex divina preordinatione et
 misericordia ad sanationem quorundam
 peccatorum qui occasione a pecca-
 to commissa accepta Summiliant, sic et ex
 cogitatio. etc.

Ad 1. R. q. mala que deus permittit or-
 dinant in bonum uel alterius, uel ius-
 titie deus, uel uniuersi, non tamen semp
 in bonum eius, in quo est malum) Ad
 2. q. deus delectat non ipsa Summiliant per
 uitiose, sed in bonis, ex ea elicitis) Ad
 3. q. deus ex eo q. misericordiam imperi-
 titur, et non illis, non est personarum
 acceptor, ut in primo dictum est /
 Ad 4. q. mala culpa non sunt facienda, ut
 eueniant bona /

Quæstio. 80. De causa Peccati
 ex parte diaboli:
 in 4. ar. diuisa

Ar. 1. Vm̄ diabolus sit Summiliant
 directe causa Peccati?

Et uidetur q. sic q. August. 4. de trinitate di-
 cit q. diabolus suę societati malignos af-
 fectus inspirat; et idem inuit Isidorus
 desumo bono, et Beda super actus / 2. q.
 Hieronimus dicit q. sicut deus est perfectus
 boni, sic diabolus est perfectus mali / 3. q.

Philb

Philosophus in ethicis dicit q. oportet esse
quoddam extrinsecum Summari consuly
principium. ergo sicut deus ~~est~~ mo-
uet ad consilium bonum directe, sic et
diabolus ad malum

Sed contra est Augustinus. in. 1. et 3. de
lib. arbitrio.

Dicendum q. cum peccatum sit quidam
actus voluntarius. eo modo aliquo erit
directe causa peccati. quod fuerit causa vel principium
actus. principium autem actus uel est in-
terius inclinans qualis est ipsa uoluntas
et deus qui non potest esse causa peccati.
uel est ^{extra} obiectum mouens ipsam uolunta-
tem. aut proponens illud. uel etiam su-
adens ad illud. et cum uoluntas ex ne-
cessitate a nullo obiecto moueat nisi
ab ultima fine. relinquitur q. a nullo nisi
si a seipsa directe moueat ad peccandum
Ad. 1. R. q. omnes auctoritates sunt in-
telligendae. sic q. diabolus suggerat. et sua-
deat tantummodo. Ad. 2. q. diabolus causat
aliqua. non tamen interius mo-
uenda. Ad. 3. q. deus est uniuersale pr-
incipium omnis interius motus Summa-
ri ad bonum. non sic uoluntas nec dia-
bolus

Ad. 2. Vnde diabolus possit inducere
ad peccatum interius instigando
et

Et uidet q. non q. non potest esse princi-
 pium intrinsecum actus vitalis ipsius
 Seminis / 2. q. diabolus non potest aliq-
 uid operari nisi secundum ea que a sen-
 sib; exteriorib; originem trahunt. alia sa-
 gere ut deus preter ordinem nature / 3.
 q. in intellectum imprimere non potest
 neq. uidet q. in imaginationem. aut ps-
 antasiam q. cum non possit in sensu ex-
 teriore ut dicitur et qui sunt magis-
 materiales.

Sed contra est q. alias nunq. tentaret nisi
 exterius apparendo, quod est falsum -
 Dicerendum q. intellectus per se mouet ab ali-
 quo illuminante ipsum, diabolus autem ip-
 sum ob tenebrare intendit. et cum corpora
 sua in his que penderit a motu localis ad nutu
 obediunt creature spirituales et demonib;
 nisi a deo impediunt. Hinc est q. immu-
 tando phantasmata et imaginationem
 per motum sensibilem specierum, aut
 immutando appetitum sensitivum ex
 corruptione passionum (unde puenit q. id
 quod p. ponit imaginationis p. sequendum
 uidetur) diabolus interius inducit ad peccatum.

Ad .i. R. q. ad opera utq. etiam operat ali-
 quod exterius agens / Ad .2. q. illa apparitio
 formarum, neq. est preter ordinem nature
 nec per imperium, sed per motum localem

Ad

Ad. 3. q. formae illae sunt a sensibus primor
dialiter acceptae.

Ar. 3. Vñ Diabolus possit necessi-
tatem inferre ad peccandum?

¶ Videtur q. sic. qz videtur Job. 41. non est
potestas super terram, quae ei possit comparari
27. potestas autem maior potest necessitate
removet) 2. qz omnia nostra cognita
incipit a sensibus, et sensibilibus exterioribus
in quibus diabolus se immisceet mirabiliter
in mutationes causans, ut ponderat Aug
ustinus. lib. 33. qq. 1 3. qz concupiscentia
carnis potest excitare, in qua ut ait
Augustinus nonnullum peccatum est.

Sed contra dicitur. 1. Petri ultimus. circumda
bolus. sed resistite fortes est.

¶ Dicendum q. diabolus nisi a deo impediatur
potest necessitate hominem ad faciendum
aliquem actum, qui de suo genere sit pec
catum. ut N. g. Sicut blasphemiam aut
homicidium in acceptis. non tamen
necessitate ad peccandum, qz si manserit
ratio libera resistere poterit ut dictum est

Ad 1. Q. q. solus deus hominis voluntate
movere potest, ut dictum est / Ad. 2. q. ille
modo non semper omnino ligatur usus ratio
nis / Ad. 3. q. concupiscentia carnis non se
per est peccatum, sed materia exercendi
virtutis cum peccato resistit.

Ar. 4. Vñ omnia peccata hominum
sint ex suggestione diaboli?

¶ Ligando usum
rationis tota
liber

Fundat q. sic. q. dicitur Diomitus. 4. cap. de
 un. nom. q. multitudo d. q. m. m. est causa
 omnium malorum, sibi et alijs / 2. q. qui
 facit peccatum servus est peccati. ergo se
 paratus a diabolo / 3. q. id est peccatum dicitur
 habere ut dicitur Prognosis est sine remissibili
 le. q. peccatum nullis suggerente. ergo his
 modis qui remissibiliter peccant. semper
 delinquent d. q. m. m. suggerente
 Sed contra s. Augustinus. Lib. de ecclesiast
 dogmatibus.

Dicitur q. in dicitur in primo peccato pri
 mi Parentis diabolo ut dicitur in peccato cau
 sam, sicut causa est combustio in lignis
 qui ea succurrit. Sed non causa dicitur in
 quibus non peccata. quoniam in d. q. m. m.
 esset ut ait Origenes possant Somines Libero
 suo arbitrio et sensualitate peccare.

Ad. 1. R. ex dictis / Ad. 2. q. est qui in tu
 pio peccat fit servus peccati et diabolo subdi
 ctus / Ad. 3. q. d. q. m. m. peccatum fuit in nate
 diabolo q. nullis suggerente. et ex nulla pu
 nitate et precedenti suggestionem causata
 peccavit.

Questio. 81. De causa Peccati ex
 parte Somines in 5. art. 3. divisa
 Ar. 1. Vm primum peccatum Pri
 mi Parentis traducatur per originem
 in Posteris?

et

Et videtur quod non. quia ex eodem. et dicitur quod si
 semens non portabit iniquitatem patris
 et accidens non traducit nisi traduc
 to subiecto. quia non transit de subiecto
 in subiectum. sed anima rationalis non
 traducit per originem. ergo / 3. quia
 quod traducit per originem humana
 causae ex semine. Semen autem (ut
 carens rationali parte animae) non
 potest causare peccatum. ergo / 4. quia
 caro non inficit animam sibi iam uni
 tam. (aliter nunquam ab origine mundi
 nec) ergo nullum minus inficit semen /
 5. quia propter naturam ut ait Philo
 sophus nullus increpat, ergo quod est per
 originem non est increpabile, aut pecca
 tum.

omnes in Adam
 peccaverunt →

^{dictum}
 Sed contra est Apostolica Romana. 5. quod
 non est intelligendum per modum imi
 tationis. vel imitationis. sed per originem.

Dicendum secundum fidem quod peccatum
 primi Parentis transit in posterum, unde
 et peccati recentis nati baptizantur ut ab
 eo munderent. non quia anima sit ex traduc
 tione; neque est modo tantum quod lepro
 sus generat leprosum (sicut in semine
 talis defectus non sit lepra) ut alij exis
 timarunt. considerantes animae et corpo
 ris mixtum inter se communicari. ut cum ex

dispositiones

Podm

Podagricus nascitur podagricus. ut ex fatuo
 fatuus. dato enim quod anima esset extradi-
 trone adhuc similes defectus non essent pec-
 cata. nisi haberent aliquid involuntarij -
 et propterea dixit Philosophus quod nullus
 improperabit equo nato.

Considerandum ergo quod quomodo cum
 omnia membra hominis efficiuntur cum
 capite unum hominem in naturalibus
 sic etiam ~~in~~ omnes homines
 cum capite suo Adam. considerantur ut
 unus homo. (Sicut etiam dicitur unalivi-
 tas. et plures homines participatio spe-
 cies dicitur unus homo) et quomodo
 dum manus non dicitur peccare nisi ut mo-
 ta a voluntate. et non secundum se ipsam;
 sic etiam peccatum originale traditum
 in singulis homines voluntate Adam
 communicata per mutum generatum. quod
 communicatur natura. ac proinde peccatum
 originale dicitur peccatum nature. et inde
 ad eptus. 2. dicit Apostolus Erasmus na-
 tura filij inq.

Ad. 1. R. q. filius per originem sit partici-
 ps culpe patris. sicut derivat peccatum ac-
 tuale per imitationem / Ad. 2. q. semendus
 ponit ad animi infirmitatem. et per virtu-
 tem seminis traditum humana natura / Ad
 3. q. humana natura infusa est virtute in
 se

peccata ac-
 tuale

Serrine / Ad. 4. q. semen magis pertinet
ad naturę propagationem q̄z caro que perti-
net ad personam / Ad. 5. q. impicitur pecca-
tum sicut sormi ut membrum Adami. si-
cut et quis nascitur cum ingrossatione suo-
rum progenitorum.

Ar. 2. Vñ alia peccata Primi Paren-
tis. uel proximorum parentum tra-
ducantur in Posteris?

Et uidetur quod sic quod filij puniuntur pro peccatis
proximorum parentum. exod. 20. deus ze-
lotes uisitat iniquitates parentum in fi-
liis. et lege Summana exheredant filij pro-
curatoribus ~~esse maiestatis esse~~ Parentum
poena uero debet culpa ergo / 2. quod si uero
traducit in filium. peccatum quoddam ab
ab Adam. ergo multo magis. quod committat
a seipso / 3. quod ex eo contractum pecca-
tum ab Adam. quod fuimus in eo sicut in pr-
incipio nature corrupto. sic autem etiam
sumus in proximis parentibus. et magis
corruptus. ergo

Sed contra est quod merita proximorum pa-
tris non transeunt in posteris. ergo nec pec-
cata.

Dicendum quod Augustinus Sane quęstione
talem in enchirid. in soluta reliquit.

Sed tenendum quod cum homo generet sibi simi-
lem in specie et non in proprietatibus. nec per-
sonalibus (sicut sic in personalibus pertinen-
tibus

quod grammaticus non
generat grammati-
cum

libq ad dispositionem naturę quando gene-
rans est fortis et sic ingeniosus generat in-
geniosum et uelox uelocem. Ea peccata
que consequuntur in diuinales proprietates
et adus personarum non traducuntur in pos-
terit. et quoniam huiusmodi sunt omnia
peccata dempto primo primi hominis pecca-
to (cui etiam pro se et pro posteris fuit colla-
ta originalis iustitia) idem illud solum in
posteris diffundit et promanat.

et pertinent ad
personam secun-
dum se ipsam -

Ad. 1. R. q. licet non poena spiritualis corpora-
le tamen (sine culpa propria) et lege humana
et iudicio diuino puniuntur filij pro peccatis
parentum, in quantum quod ad corpus sunt
aliquid patris / Ad. 2. q. quamuis peccatum
aduale habeat quod esse non est traducibile
Ad. 3. q. primum peccatum corrumpit natu-
ram corruptione ad ipsam naturam perti-
nente /

Ar. 3. Vm peccatum primi Parentis
transcat per originem in omnes pos-
teros?

Inducit q. non q. non omnes morientur. ut
videt colligi. 1. Thessal. 4. de illis qui in
iudicio uiuere reperiuntur / 2. q. baptizatus ho-
mo non habet iam originale, ergo nec dat illi
sua peccata. 3. q. donum Christi non tran-
sit in omnes, ergo nec peccatum Adę.
Sed contra est Apostolus Ius Rom. 5. mors in omnes
pertransijt, in quo omnes peccauerunt.

Deum -

Decendum secundum fidem. q. omnes ho-
mines qui nati sunt ab Adam in ista genera-
tione sunt Christi dominus deus, contra
sunt peccatum originale.

Ad 1. R. q. omnes morientur statim resurre-
cturi / uel dicitur (ut alijs placeat reference He-
rommo) quoniam sint mortui habebunt ta-
men reatum mortis. a qua specialiter libe-
rabuntur a deo / Ad 2. q. originale peccatum
per baptismum auferit quantum ad reatum
sed permanet actu. q. tum ad spiritum. quod
durante quod nati et generamus / Ad
3. q. etiam gratia Christi traditur in omnes
qui ab eo spiritualiter generantur abundantius
scilicet ad remissionem originalis actua-
lium peccatorum et introductionem ad gloriam

Ar. 4. Vm si aliquis ex humanacar-
ne miraculo se formaret contra he-
ret originale peccatum?

Et uidetur q. sic. q. ut dicit quidam gl'osa
genus. 3. in summis Ad q. fuit tota posteritas
corrupta q. non est prius separata ~~pauis~~
in hoc usq. sed postea in hoc exiliij. ~~hominis~~ homo u-
t predicto modo formatus separaretur in hoc
exiliij. ergo contra heret originale / 2. pec-
catum originale causatur ex infelicitate ani-
me a carne. tota autem caro hominis est
infelicitata ergo / 3. q. etiam homo se forma-
tus fuisset in Adam secundum carnem /
Sed contra est q. non fuisset in Adam secundum

Ra

Rationem seminales) Dicendum quod cum homo sic formatus non moueret ab Adam per modum generationis uirtutis seminalis non contraheret peccatum originale sicut nec mater peccaret nisi a uoluntate libera moueret.

Ad. 1. Ar. q. Adam non fuit in loco exilij nisi post peccatum. Unde et non propter locum exilij tradidit originalis culpa. / Ad. 2. q. caro non infuse animam nisi prout est principium generationis aliuam / Ad. 3. q. Homo ille fuisse in Adam solum secundum materiam substantiam et non secundum seminalem rationem)

Ar. 5. Vnde si Adam non peccasset, eua peccante filij originale peccatum contraherent.

Et uidetur quod sic. quia sicut preexistimus in Adam sic preexistimus in eua. que est ratio contrahendi originale. ut innuit Apostolus Roman. 5. in quibus omnes peccauerunt. / 2. tunc filij passibiles et mortales nascerentur quibus preueniret ex necessitate materis, et sunt peccata peccati / 3. quia Damascenus lib. 3. dicit quod spiritus sanctus Mariam purgavit, et filij concupiscerent originalis. que purgatio non esset necessaria si originale non contraheret ex matre

ut dicit Philo plus.

Sed contra est Apostolus Roman. 5. per unum hominem peccatum intravit in mundum. Dicendum quod principium aliuam generationis sumit a patre, et prout de Adam non peccante filij

filij non contraherent originale peccatum
Sicut etiam peccasset quae materiam ministravit.
et solo Adamo peccante originale contrahere-
mus.

Ad. 1. Quod in matre prope filius tanquam
in principio materialis, et passivus / Ad. 2. quod
nec passibilitas nec necessitas moriendi esset
in posteris (in alio casu ut quibusdam visum
est non recte) cum omnino originali culpa
carenter a qua defectus predicti defectus ema-
narent / Ad. 3. quod illa purgatio propeccatis
in uirgine non requirebat ad auferendam
transfusionem originalis peccati. sed ad mito-
rem et dignitatem talis matris.

Quaestio 3. 2. De Peccato origina-
li quantum ad suam essen-
tiam in 4. art. 1. diuisa.

Art. 1. Vtrum originale peccatum sit
habitus?

Proinde quoniam quod est carerit originalis in-
tatis secundum Anselmum de conceptu uirginis
2. quod plus habet de peccato actuale quam origi-
nale. sed nullus habitus actualis peccati
habet rationem culpa. ergo / 3. quod in malis
habitibus (ut pote quia sunt infirmitate) sem-
per procedit malus actus. ac nullus alius pro-
cedit originale.

Sed contra est Augustinus in lib. de baptismo
parvulorum. quos uocat concupiscentes. sed non
concupiscentes.

Dicendum quod habitus dicitur dupliciter scilicet
uel

vel quo inclinatur potentia ad agendum ut
 scientia et virtus. Vel dispositio naturæ ex
 multis compositis secundum quam bene se
 habet aut male. ~~est~~ ut sanitas et equi-
 tudo. Et secundum peccatum originale est
 habitus et desideratus primordialis harmonie
 unde et langor Naturæ dicitur.

Ad 1. q. peccatum originale dicitur et prima-
 tum in iustitia. et inordinatam dispositio-
 nem partium animæ. sicut et equitudo corporalis
 est. Ad 2. q. originale est inordinata dispo-
 sitio naturæ. actualis uero peccatum est in-
 ordinata dispositio actus personalis. Ad 3.
 q. procedit de habitu prout est inclinatus po-
 tentiæ. et taliter non est habitus originale pec-
 catum. licet ex ipso sequantur aliquæ ~~inordinatio-
 nes~~ inordinatio-
 nes in actus inordinatis. et non
 dicitur habitus acquisitus (nisi forte ex actu pri-
 mæ parentis) neque infusus, sed innatus.

Ar. 2. Vm̄ in uno homine sint
 plura originalia peccata?

et videtur q. sic q. in psalms. 50. dicitur. et
 cœnim in iniquitatibus conceptus sum
 et in peccatis concepit me mater mea.
 2. q. unus habitus non inclinatur ad con-
 traria. at originale peccatum etiam in eo-
 dem homine inclinatur ad contraria pecca-
 ta. 3. q. in se diversas immo omnes par-
 tes animæ. quæ sunt subiecta diversorum pec-
 catorum. Sed contra est Joan. 1. ecce ag-
 nus

mus dei qui tollit peccatum mundi -
id est originale quod est unum, ut ibi dicit
glossa.

et in omnibus
hominibus unum
proportione
et illud unum in
posteris transfu-
sum tantummodo

Dixerunt q. in uno homine est unum
peccatum originale. quod ostendit ex par-
te causae scilicet peccati primi parentis qui
fuit unum. ostendit etiam ex ipsa essen-
tia originalis peccati; in omni enim in-
venitur dispositio (ut in egritudine) u-
nitas speciei considerat ex parte causae. u-
nitas vero secundum numerum ex parte
subiecti. cum ergo causa originalis pecca-
ti sit una specie scilicet peccatus iustitiae
originalis in uno est unum numerum
in diversis autem hominibus est unum
specie, et proportione, sed dicitur unum

Ad. 1. R. q. ponit originale pro singula
v. vel q. principium multorum peccatorum.
vel q. in eis fuerunt plures deformitates
vel q. per eum multae partes infirmantur
Ad. 2. q. videtur eadem habitus potest ad-
contraria inclinare et per accidens scilicet
per remotionem prohibentis. sicut solutio ar-
morum corporis mixti elementatendunt
in loca contraria / Ad. 3. q. ille partes in-
firmant in quantum sunt unius totius
sicut est una febris gravans omnes par-
tes corporis.

Ar. 3. Vm Peccatum originale sit con-
cupiscentia?

et

Et videtur quod non quod peccatum ut dicit Damascenus
 lib. 2. est contra naturam. concupiscentia
 vero est actus naturalis appetitus concupiscibi-
 lis / 2. quod per originale sunt in nobis mul-
 teque alie passiones ut dicit Rom. 7. ergo rati-
 magis est hec quam alie / 3. Item quod per illud
 de ordine anime omnes anime partes inter qui-
 as precipua est intellectus, ut dicit Arist. 10. eth.
 ergo potius erit ignorantia quam concupiscentia.
 Sed contra est Augustinus in lib. retractat. /
 Dicendum quod species peccati originalis ut dic-
 tum est sumit ex parte sue cause scilicet ex
 privatione originalis iustitie. ordinata autem
 originalis iustitie in hoc precipue consistebat, quod
 voluntas omnino subdebat deo movens cete-
 ras partes in ipsam. Unde formale in origina-
 li peccato est privatio iustitie originalis. inor-
 dinata autem ceterarum virtutum est materia-
 le, que communi vocabulo concupiscentia dici
 potest.

Ad 1. Quod quod inordinata concupiscentia non
 est in nobis naturalis / Ad 2. quod concupiscentia
 est principalior passio, et in qua alie que-
 dam modo includuntur / Ad 3. quod sicut in bonis
 intellectus, et ratio principalem obtinet,
 ita in malis inferior pars principalem inve-
 nit, que obrucibat et trahit rationem. sicut
 dictum est

Ar 4. Vnde Peccatum originale sit quod
 qualiter in omnibus?

Et videtur quod non quod inqualiter concupiscentia,
 2. quod equitudo corporis recipit magis et minus
 pecca

per quam voluntas
 subdebat deo

Peccatum vero originale equitudo et indige
 situ quaedam est anime | 3. q. Augustinus
 in lib. de inupt. et concupisc. dicit q. libido tras
 mittit peccatum originale, ac libido maior
 est in uno generante, q. in alio)

Sed contra est q. est peccatum naturae, quae equi
 liter est in omnibus.

Dicendum q. in originali duo possumus attē
 dere scilicet privationem iustitiae (et sic q.
 totaliter privat formam non recipit magis
 et minus) et relationem suam defectus seu
 privationis ad peccatum primi parentis, quae
 etiam in omnibus est equalis, neq. enim rela
 tio suscipit magis aut minus. Et igitur origi
 nale peccatum in omnibus est equalis.

Ad. 1. q. illud contingit non ex ipso peccato
 originali, sed propter diversam corporis comple
 xionem, et diversam dispositionem potentiarum.

Ad. 2. q. in equitudine corporali eiusdem speci
 ej. non semper causa est equalis, ut in origin
 ali contingit | Ad. 3. q. libido qua transmit
 tit originale in omnibus est equalis, non e
 nim est actualis, sicce enim virtute divina nul
 la talis libido sentiret, transfunderet origina
 le peccatum.

Questio 83. De subiecto originali
 Peccati in quattuor articulis divisa

Art. 1. Vm Peccatum originale sit magis
 in carne, q. in anima?

Fuisset q. magis in carne, q. lex peccati est in me.
 bus ut dicit Rom. 7. et radix repugnantiae in car
 ne consistit | 2. q. anima inficit originale a ca
 ne.

3. q. seminaliter fuimus in Adam non secū
dam animam, sed secundum carnem / 4.
q. si anima magis inficere peccato origina
li. esse ex sua creatore. et ex consequenti
a deo creante. quod dici non potest / 5. q. nul
lus sapiens legem peccatorum in inquinato
uere infundat ergo neq. deus animam sine
peccato peccatorum in carne obnoxia pec
cato infundit
Sed contra est q. carnis non est subiectum virtu
tis. ut dicit Roman. 7. ergo neq. peccati.
Dicendum q. aliquid potest esse in alio uel tū
q. in causa. uel tanq. in subiecto. Peccatum er
go originale fuit in Adam sicut in causa princi
palis. in semine sicut in causa instrumenta
li. in anima uer. tanq. in subiecto q. apta est
mueri. Libere ab Adam esse subiectum culpe
ac proinde quid quid peruenit de corruptio
ne peccati ad animam ut potentem libere
in state Adam potiri. Sabet rationem culpe
quod autem peruenit ad carnem ut pote in mi
me libertate pollentem (sicut necuis anime
nutritiua) Sabet rationem poenę. et non culpe
Ac proinde subiectum peccati originalis est ani
ma. et non caro.

Ad 1. R. q. ~~semis~~ Apolosus loquitur de homi
ne redempto sui liberatus a culpa manet sub
iectus poenę. ut dicit August. in lib. retractat.

Ad 2. q. originale causat ex semine tanq. in
instrumento. in quo non est necesse ratione
peccati uel effectus formaliter mueri.

Ad 3. q. anima istius hominis fuit in Adam
non ut in principio productus. sed dispositus
et sic sufficit / Ad 4. q. ~~peccatum~~ originalis
pec

peccati infectio non a deo sed a solo peccato
 primi parentis causat per carnalem genera-
 tionem. ac proinde subiectu respectu non ad
 deum infundentem, sed ad carnem cui in-
 fundit. Ad. 5. q. bonum commune praefert
 particulari ac proinde melius est summi.
 Sic esse servatis ordine universi qz si nullo
 modo esset. praecipue cum per gratiam possit
 damnationem evadere.

Ar. 2. Vm Peccatum originale per-
 prussit in essentia animae qz in pote-
 tijs?

Respondetur q. non prussit in essentia qz anima
 non est apta subiecti peccato nisi ut movetur
 a voluntate. 2. qz originale in substantia erat
 in aliqua potentia. quae est subiectum virtu-
 tis. 3. qz originale peccatum derivat a car-
 ne ad animam. et ab anima ad potentias. er-
 go sicut magis est in anima qz in carne. sic et
 magis erit in potentijs qz in anima. 4. qz
 in potentia est in ipsis potentijs.

Sed contra est q. originale est peccatum na-
 turae, anima autem est forma et naturatur-
 poris secundum suam essentiam. et non se-
 cundum potentias.

Dicendum quod peccatum originale cause
 est per originem. illud animae quod primo attingit
 ab origine summi est subiectum proprium
 originalis peccati. attingit autem originem
 animae secundum quod est forma corporis quod de iure
 venit secundum essentiam propriam ac pro-
 inde

inde anima secundum essentiam est primum
subiectum originalis peccati.

Ad. 1. Per q. motus generativus primo perve-
nit ad essentiam anime, sicut motus volunta-
tis personae ad eius potentias primo derivatur.

Ad. 2. q. etiam originalis iustitia per prius
pertinebat ad essentiam anime, tanquam donum
divinitus ipsi humanae naturae concessum.

Ad. 3. q. anima est prior materia ordine per-
fectivus et naturae sicut non ordine genera-
tivus. Est tamen prior generatione, et perfectio-
ne quam potentia. Ad. 4. q. concupiscentia habet
se materialiter. et veluti ex consequenti in
peccato originali. ut dictum est.

Ar. 2. vñ Peccatum originale per prius
infectat voluntatem quam alias potentias?

Et videtur quod non. quia causas per actum gene-
rative potentiae. ergo ad illam magis pertinet.

1. quia per se in carnale causas. cui sunt a-
liae potentiae propinquiores scilicet magis ma-
teriales. 2. quia si infectat omnes anime poten-
tias infectat primo intellectum. quia intellectus
prior est voluntate.

Sed contra est q. originales iustitia ut dicitur
Salmus de conceptu virginis per prius respi-
cit voluntatem, quam alias potentias.

Dicendum quod peccatum originale quan-
tum ad infestivum primo respicit essentiam
anime, quantum vero ad inclinativum ad
altus prius respicit potentias. et inter illas
pri

primo voluntatem, quae in actibus prima
tunc tenet.

Ad 1. Rr q. peccatum originale causat per
actum generativae potentiae parentis, non vice
2o per potentiam generativam proles / Ad 2
q. ut voluntas est potentia immediata essen
tiae animae ac proinde ad ipsam primo pertinet
quae infectio originalis peccati. / Ad 3. q. ut
voluntas primo movet intellectum, quantum
ad actum, quae motu magis pertinet ad pecca
tum.

Superior est

primo movet ab
intellectu quan
tum ad obiectum.
sed

Ar. 4. Vm prefatae potentiae sint ma
gis infecta q3 alia. ^{Abba}

Et videtur q. sic. qz voluntas magis est sub
iectum peccati q3 alia / 2. generativam
non est apta obedire rationi, ergo non est in
xime infecta per originale / 3. qz visus est
spiritualior et propinquior rationi, ut di
citur in 1. metaph., ergo magis infecta q3
tactus.

Sed contra est Augustinus in 14. de civi
tate dei insinuans q. infectio originalis pecca
ti maxime pertinet ad ista tria scilicet
potentiam generativam, vim concupis
cibilem, et sensum tactu.

Decendum q. corruptio originalis peccati
dicitur infectio quatenus malus transfert
sicut lepra et scabies. Sicut autem omnes
partes animae dicantur esse corruptae, specia
liter tamen tres praedictae dicuntur corruptae
et infectae, quasi magis generationem con
cer

predic
taset originem
naturalem

cernentes / Ad 1. R. q. peccatum origina
le ea ratione qua traducitur in prolem per
ante propinquam ad potentiam q. ad usum
tatem / Ad 2. q. infectio originalis peccati
non derivat (sicut in actuali) a volunta
te eius qui illud contrahit. sed per origine
naturalem / Ad 3. q. per visum apparet species
concupiscibilis, sed delectatio in tactu perficit
et ides ei magis attribuitur infectio

Quaestio 84. De causa peccati secun
dum q. unum peccatum est causa al
terius in quattuor art. diuisa.

Ar. 1. Vm cupiditas sit radix omnium
peccatorum?

Fuisset q. non q. nec liberalitas que ei op
ponitur est radix omnium virtutum / 2. q.
cupiditas est appetitus eorum que sunt ad fi
nem. (N. g. diuitiarum) ergo supponit aliam
radicem que sit appetitus finis / 3. q. cupidi
tas esse potest ex ambitione aut ex appetitu
gulae est /

Sed contra est Apostolicus i. ad Timotheum ultimum
Dicendum q. cupiditas uel sumit pro inordina
to appetitu diuitiarum. uel pro inordinato ap
petitu cuiuscumq. boni temporalis. et sic est
genus omnis peccati; uel pro inclinatione na
turae corruptae ad bona corruptibilia inordina
te appetenda. et hoc tertio modo dicunt quidam
esse radicem omnium peccatorum. Sed tenendum
q. primo modo accepta est peccatorum radix
ut ex Apostolo ueritate manifeste colligitur

et sic est speciale
peccatum.

q.

qz per diuitias acquirit bonis facultatem
perpetrandi quodcumq; peccatum. et adhiben-
di de desiderium cuiuscumq; peccati. qz pecunia
obediunt omnia. ut dicitur ecclē. 10.

Ad. 1. R. q. non ab eo demone uirtus et pecca-
tum; et sicut cupiditas ponit radice peccati
sic caritas incommutabilis boni radice uirtutū

Ad. 2. q. licet pecunia non quezant propter se
tamen uelimus finis, inducunt tamen ad plu-
ria acquirenda. Ad. 3. q. dicit radice que
in plurimum alia uicia ab ea oriuntur non
tamen tollit per hoc q. ipsa quandoq; ex alio
peccato originem trahat.

Ad. 2. Vm̄ superbia sit initium omnis
peccati;

Et uidet q. non qz radice et initium idem sunt
sed cupiditas est radice. ergo superbia non est in-
itium. 1. qz ecclē. 10. dicitur initium super-
bie est apostatare a deo. 3. qz amor sui est qui
facit omnia peccata ut dicit Augustinus 14
de ciuit. dei.

Sed contra dicitur ecclē. 10. Initium omnis pecca-
ti superbia. Dicendum q. superbia sumit
tripliciter. uel pro appetitu excellentiē singula-
ris. et sic est speciale peccatum; uel pro contemptu
pot. actuali dei quantum ad hoc quod est nol-
le subdi eius precepto, et sic est generale pecca-
tum. uel tertio prout importat inclinationē
ad suum modum contemptum ex corruptione na-
ture. et isto modo dicitur quidam esse initium
omnis peccati. et differre a cupiditate in hoc
q. cupiditas considerat ex parte uersus ad
obiec

oblectum commutabile, ex quo peccatum tanq[ua]m
 a radice nutritur, Superbia uero ex auersione
 a qua sumit rationalis. Sed tenendum est,
 q[uo]d primo modo sumpta superbia est initium o-
 mnis peccati, ut ex verbis totius capituli sapie-
 citati colligitur. estque in actibus uoluntarijs
 duplex ordo scilicet intentionis, et sic est initi-
 um superbia, et est ordo executionis, et sic est
 radix peccatorum cupiditas. Et per hoc R^r
 Ad. primam.) Ad. 2. q[uo]d Apostasia ibi ac-
 cepte prout est generalis conditio omnis peccati,
 uel prout est prima species superbiae a qua alij
 originem ducunt. Ad. 3. q[uo]d amor proprius co-
 incidit cum superbia, quia quis propriam excel-
 sentiam inordinate appetit.

Ar. 3. Vn[de] p[ro]ter superbiam et auari-
 tram sint alia peccata spiritalia
 quae debeant dici capitalia?

Et ad id quod non quae capiunt in animalibus est si-
 cut radice in plantis, ergo cupiditas quae est ra-
 dix sola erit uirtutum capitale. 2. quae caput
 influat positive peccatum uel dicitur prima
 eorum disordinatio, ergo nullum est ca-
 pitale. 3. quae in singulis generibus quaedam
 peccata capite plebunt, et ex uis sequentis sunt
 capitalia, ergo capitalia uirtutum sunt deter-
 minata secundum speciem.

Sed contra est Gregorius in. 31. moralium
 Dicendum q[uo]d ~~unum~~ uirtutum capitale
 le uirtutum dicit q[uo]d poena capitis punitur ad p[ro]p-
 ter uerum quod est principium maxime dicitur
 uirtutum

in unum aliorum peccatorum. sic enim et summes
qui alios gubernant capitaneum dicuntur. et sic
dicitur peccatum capitale ex quo alia peccata
oriuntur et precipue secundum originem cau-
sam formalem. quae est formalis origo. et prout
Gregorius. 31. moral. eiusmodi peccata du-
cibus exercituum comparat.

^
Sicut auaritia
et superbia.

Ad 1. Quod q. capitaneus dicitur non secundum
omnimodam capitis proprietatem. sed etiam
secundum aliqualem similitudinem. Ad
2. q. peccatum ex parte consuetudinis dicitur ha-
bere ordinem in quantum respicit quoddam
bonum. Ad 3. q. procedit de capitalibus prout
dicitur a reatu peccati. de quo non loquimur.

Ar. 4. Vnde conuenienter dicantur
Septem vitia capitalia?

^
recte numerentur
scilicet. inanis glo-
ria, inuidia, ira
auaritia, tristitia
gula. et luxuria

Unde dicitur q. non. q. vitia principales qui-
bus vitia opponuntur non sunt nisi quattuor
2. q. passiones quae sunt causas peccatorum
sunt tantum quattuor. de quarum duabus
in septem capitalibus vitiis manifestantur. scilicet
de spe et timore. 3. q. ira non est prin-
cipalis passio. ac per consequens non debuit
poni inter principalia vitia. 4. q. siue
peccata auaritia. sic inter capitalia debuisse
superbia annumerari. 5. q. cum peccat ex
ignorantia. aut ex bona intentione sit factum
obdandam elemosinam. a nullo peccatum
septem sumit initium ergo.

Sed contra est auctoritas Gregorij. 31. moral.
predicto modo enumerantis.
Dicendum q. capitalia vitia possunt attendi
vel

eorum qui

vel ex ordine finium peccant. et hic quod est fe
re in finem non cadit sub arte; vel ex ordine
finium ipsorum vitiorum, quatenus alia a
liis sub ordinantur et ab alijs oriuntur. et secundum
hunc ordinem illa peccata quae habent prima
vias quasdam rationes inveniendi appetitum
capitalia dicuntur. et secundum has distingui

rationes
in modo
appetitum

~~et movet autem appetitum ad bonum
directe ad prosequendum illud, malum autem
indirecte ad fugiendum.~~

Aliter modo indi-
recte et quasi per aliud. ut cum quis aliquod
malum prosequatur ob aliquod bonum ad iunc-
tum. vel fugit bonum ob adveniendum mali.

bonum ~~autem~~ ^{vero} ~~hominis~~ est triplex scilicet cari-
tas. et haec inordinate prosequitur inanis gloria
aliud est bonum corporis. et haec si pertinet ad
conservationem individui sicut cibum et po-
tus inordinate prosequitur gula. si vero pertinet

1.
1.

ad conservationem speciei inordinate prosequi-
tur luxuria. Tertium bonum est exterius sui-
licet divitiae. et ad hoc ordinatur avaritia. et ea-
dem quattuor vitia inordinate fugiuntur quae
tandem mala contraria.

Vel movet appetitus
a felicitate seu claritate quam appetit su-
perbia vel inanis gloria. de alius sortitione
est sufficientia quam appetit avaritia in
divitijs ~~et~~ ^{tertio} ~~est~~ ^{de} ratione eius delectatio

de cuius ratione
primo est quaedam
perfectio

ut dicitur in 1. et 10. ethic. et hanc appetunt
gula et luxuria. Fugere autem bonum
ob aliquod adiunctum malum contingit

vel respectu boni proprii. et sic est accidia. aut respectu
boni alieni sine insurrectione. et perti-
net ad invidiam. aut est cum quocumque in se
recti

rectore ad vindictam et sic est ira. Et ad eadem vitia pestime prosecutus mali op
positi

uel ad ratio
nem

Ad. 1. R. q. virtutes causantur ex ordine ad
bonum incommutabile. et inde est q. non
est eadem ratio originis in virtutibus. et vitij
^{et id est} non oportet q. principalia vitia opponantur
et principibus virtutibus. Ad. 2. q. delec
tatio est virtus principalissima pas
sivus ad quas transit et spet. immo et passio
nes concupiscibiles ordinantur. Ad. 3. q. ira

Et in eis nomina
si censent

habet peccatam rationem appetivi motus
selicet iustitiam vindictivij. Ad. 4. q. ~~superbia dicitur esse~~
~~initium omnis peccati secundum rationem~~
finit. et innumerat alijs non ut universa
le vitium. sed ut regina omnium vitiosij
Ad. 5. q. frequentius ex dictis aliquando
tamen ex alijs causis peccata oriri possunt.
vel dicens q. ignorantia. et etiam illa
bona intentu ad accidiam. seu negligen
tiam sciendi necessaria reducunt.

Questio 85. De effectibus peccati in
sex articulos divisa.

Art. 1. Vm peccatum diminuat bonum
Naturam?

Et inde q. si gratiam in demeribus post pecca
tum naturalia integra remanserunt ut di
ce Dionis. 4. cap. Sed in. rom. 2. q. trans
mutatis accideritibus supervenientibus (qualia
sunt peccata) non transmutat substantiam rei
aut naturam preexistens voluntatis. 3. q. pec
cati

caturum est alio. Diminutio autem passio, nul-
lum autem agens ex se ipsis, quod agit patitur
potest autem contingere, quod in se ipsum agat, et
ab alio patitur. 4. quod nullum accidentis agit
in se ipsum subiectum, quod iam est in actu
sicut talis accidentis.

Sed contra est glossa Bedae super Luc. 10 de exposita
to in gratia, et iudicatur in naturalibus
dicendum quod bonum naturae dicitur tripliciter
scilicet ipsa principia naturae et proprietates
eam consequentes, et hoc bonum nec tollitur
minuatur per peccatum. 2. inclinatio ad bonum
et haec per peccatum minuatur ad uenientibus in
trahit actibus uirtuti. Tertio bonum naturae di-
citur ipsa originalis iustitia, quae per peccatum
primum hominis omnino est ablata.

Ad 1. R. quod procedit de ipso primo bono naturae
Ad 2. quod licet natura non uariet, uariat tamen
eius inclinatio prout ordinat ad deum. Ad 3.
quod actus uoluntaria procedit ex diuersis potentis
quarum altera est actiua, altera passiva, ut
dictum est supra. Ad 4. quod accidentis non agit ef-
fectiue in subiectum, sed formaliter sicut albe-
do dicitur facere album, inordinat nobis minus
agens quatenus obiectum potentias mouet
et in eas agit, et una ex eis aliam deordinat.

Ar. 2. Vm Totum bonum Summae

Natura possit auferri per peccatum?
Indec quod, si est, quod continue diminui potest, ergo
et totaliter consumi, quod quod finitum est. 2.
quod totum Summae naturae est uniforme, sicut a
qua

Summula D. Thomae

qua et aer. ergo cum eius pars possit auferri potest auferri et totum / 3. q. inclinatio que minuitur per peccatum, in damnatae omnino tollit. ergo tollit bonum naturae /

Sed contra est Augustinus in enchyridion. dicens q. peccatum semper est in bono. scilicet natura.

Dicendum q. bonum naturae quod per peccatum minuitur est inclinatio naturalis ad virtutem

et hęc potest considerari ex parte radicis a qua procedit et sic diminui non potest / uel ex parte

termini (scilicet virtutis) ad quem tendit et sic diminuitur, q. tamen hęc diminutio pro

uenit ex parte impedimenti que apponitur ne pertingat ad terminum, et hęc in infirmitate

possunt apponi potest quidem ipsa ut sic minui sed non totaliter auferri. sicut in diaphano

semper manet inclinatio ad susceptionem lucis quantumvis multiplicentur tenebre. Per

ter q. q. etiam continuum per partes oppositas nales (quamuis sit finitum) potest in infirmitate

diuidi. Ad. 1. Per q. procedit de diminutione per ablationem non per appositionem impedimenti /

Ad. 2. q. inclinatio naturalis est quidem in se unum sed ut dictum est cum dupliciter petit scilicet ad radicem et ad terminum /

Ad. 3. q. etiam in damnatae manet naturalis inclinatio ad virtutem (ut testatur remota

conscientia quem habent) sicut et in homine est aptitudo ad uiderendum, impedita tamen est

Ad. 3. Vm conuenienter ponantur uoluntate nature ex peccato consequentia infirmitas ignorantia malitia, et concupiscentia

et

et

quod non potest non esse in homine eo ipso q. rationalis est

Fuit et q. inveniuntur q. per dicitur sunt can
 se peccatorum ut dicitur et. ergo non sunt an
 numeranda in effectibus / 2. q. malitia ipsa
 est quoddam peccatum / 3. q. concupiscentia
 est actus naturalis virtutis concupiscibilis /
 4. q. concupiscentia est quoddam passio. et dic
 tum est q. idem est peccare ex infirmitate et ex
 passione. ergo concupiscentia non debet can
 infirmitatem distingui / 5. q. Augustinus in
 lib. de natura et gra. ponit duo poenalia can
 uccanti / n. scilicet ignorantiam et difficultatem, ex
 quibus oritur error et cruciat. ergo illa non rede
 assignantur.

Sed contra est auctoritas Bedae. Dicendum
 q. amissa iustitia originali iures inferiores non
 subdantur rationi nec ratio des. ac proinde hic
 iuxta ordinem desertis dicitur vulnerati
 nature. que in ratione (contra prudentiam) est
 ignorantia, in voluntate (contra iustitiam) est
 malitia, in concupiscibili (contra temperan
 tiam) est concupiscentia, et in irascibili (con
 tra fortitudinem) est infirmitas. et ista sunt
 quattuor vulnera generaliter humani natu
 re ex peccato primi hominis provenientia. Sed
 quoniam ex peccato actuali inclinatus ad vir
 tute in quolibet virtute diminuitur ex alijs peccatis sequit hebe
 tudine in ratione, induratus in voluntate, ma
 ior difficultas bene agendi. et maior concupis
 centia /

Ad 3. R. q. id quod est unius peccati effectus po
 test esse causa alterius peccati / Ad 2. q. malitia
 sic non sumit pro peccato, sed pro quadam propen
 sione

tata ad malum de qua genes 6) Ad. 3. q. concu-
piscencia intantum est somnatio rabis, in qua
tum subdit ratorij) Ad. 4. q. procedit de infir-
mitate communissime sumpta pro quavis passi-
one) Ad. 5. q. Augustinus sub difficultate in-
cludit. malitiam, infirmitatem, et concupis-
centiam. error autem et dolor sunt vulnera
consequencia.

Ar. 4. Vm privatio modi speciei, et ordi-
nis sit effectus peccati? ~ 11 ~

Et videtur quod non. quia dicit Augustinus in lib. q.
ubi hec magna sunt magnum bonum et
ubi parva paruum, ubi nulla nullum, at
peccatum non privatur bonum nature. ergo
non privatur **Modum** speciem, et ordinem.

denatio
conij.

ut dicit Augustinus
lib. de naturabo-
rij.

2. quia nihil est causa sui. peccatum autem ip-
sum est privatio predictorum) 3. quia diversa pec-
cata diversas habebunt privationes, ergo
omnia peccata suis privantur.

Sed contra est quod infirmitas corporis modum spe-
ciem, et ordinem privat. ergo et animus mor-
bus est.

Discedum quod predicta tria omne bonum et
ens creatum consequuntur. bonum autem p-
tinens ad ipsam re naturam nec privatur
nec minuitur per peccatum, inclinatus nisi bonum
nec ut dicitur est, et est bonum virtutis - ^{tamquam} et
et gratie, quod etiam habet suum modum
speciem et ordinem, et hoc totaliter tollit
per peccatum mortale. et est tandem quod
dam bonum, quod est ipse actus ordinatus ha-
bens suum modum speciem, et ordinem. et hu-
ius

ius privatio est essentialiter ipsum peccatum. unde patet Responsio ad duo prima argumenta. / Ad. 3. Per q. modus species et ordo ut supra dictum est consequuntur semutis ac propterea simul privare, et diminuire.

Ar. 5. Vm mors et alij corporales defectus sint effectus peccati?

et videt quoniam q. in quibusdam suis modis de defectus magis abundante, ^{ti} cum peccatum originale sit equaliter in omnibus. / 2. q. ad huc remota omni peccato per baptismum, et poenitentiam. ^{ti} ad huc remanent eiusmodi defectus, ergo non sunt effectus peccati. / 3. q. peccatum actuale, quod magis habet de seipso non causat similes transmutaciones aut corporis defectus, ergo nec originale. Sed contra est Apostolus Roman. per peccationem mors est. / Dicendum q. causa aliter est duplex scilicet ^{imp} perse intendens effectum, et ^{imp} per modo moris et alij defectus non causantur a peccante nec a peccato. alio modo per accident sicut remota causa columnam est causa descensus lapidis in olla superpositi: et huius modo peccatum originale (per quod sublatum est iustitia originalis, que iures inferiores et totum corpus rationi subdebat. ex cuius absentia natura deordinata et corruptibilis est effectus) causat per ductorium effectum, et quamvis huiusmodi defectus non sint intenti a peccante.

sunt

Sicut tamen ordinati secundum iustitiam dei
punientis.

Ad. 1. R. q. procedit de equalitate cause
per se, alias enim non equaliter des-
cendent iniquales. Sapiens superpositus
luminis, licet ille equaliter impulerit remoue-
ant ac proinde existente equali peccato
regenerati iuxta iniquales corporis imper-
fectiones sequuntur iniquales effectus, aut de-
fectus / Ad. 2. q. culpa originalis et actualis
remouet ab eodem, a quo remouentur et huius
modi defectus, ut dicitur Rom. 8. per inhabitam
tem spiritum eius est sed secundum ordinem
diuinae sapientiae congruus tempore conforma-
ti prius passionibus Christi / Ad. 3. q. pecca-
tum actuale ex parte actus causare potest et-
iam motum, hoc nimirum est, aut vitium
sed ex parte culpa prouat gratiam, quae da-
t et nimirum ad rectificandum animam actus, non
autem ad cadendum defectus corporales
Sicut originalis iustitia obprobatur, et ides pec-
catum actuale non causat huiusmodi de-
fectus, sicut originale

Ad. 1. ad. 2. de
defectus.

Ad. 6. Vm mors et alij defectus sint ho-
mini naturales?

Prode q. sic. q. est eiusdem generis cum a-
nimalibus corruptibilibus / 2. q. corpus huma-
num est compositum ex contrariis / 3. q. vita
hominis conseruat per calidum et humidum,
calidum uero naturaliter consumit huius-
modi. ergo / Sed contra est q. deus fecit quid
quid

quod est in ordine naturale, et tamen non
fecit mortem, ut dicitur sapientia. 1. 2. q. 1. m. 1.
et similia sunt poena peccati, ergo non natu-
ralia. 3. q. anima hominis, et finis beatitudi-
nis ad quem ordinat sunt perpetua, ergo et eis
corpora naturaliter incorruptibilia.

Dicendum q. corruptio est contra naturam par-
ticulari, quae dicitur virtutem actuam esse con-
servativam ^{est} virtutis cuius q. 2. 1. non tamen
contra naturam universalem, quae dicitur
virtutem actuam in aliquo universalis pro-
incipio naturae scilicet corpore celesti aut
superiori substantia, unde et deus a quibus-
dam dicitur natura naturans, lege enim virtutis
intendit conservativam universi, ad quam
requiritur alternatio generativis, et corrup-
tivis, quae sunt naturales saltem secundum
inclinationem materis, unde et dempta anima
rationalis quae ei non est omnino subiecta, et
terre forme quae in materia recipiunt sunt corrup-
tibile, et totis hominis corruptibiles et quae
contrariis constant: Tres ^{ergo} ~~autem~~ prima
rationes procedunt ex parte materis hominis
tres autem posteriores ex parte forme, de
autem ex principio suppletis defectus natu-
rae dedit ex dono iustitiae originalis corpori
incorruptibilitatem quamdam, et secun-
dum hunc dicitur q. deus mortem non fecit, et
quod mors est poena peccati, et ex his patet
solutio ad omnia pro utraque parte obiecta

Quaestio 36. De macula peccati in
duos articulos divisa.

Ar. 1. Vn peccatum causet aliquam maculam in anima?

¶ Videtur quod non quia natura animae est superior ad commutabilia ad quae conuertitur per peccatum ergo non maculatur ab eis, sicut nec radices solus a locus foetidus / 1. quia peccatum est in voluntate, et voluntas ut dicitur in 3 de anima est in ratione sed ratio ex intellectu ne quouscumque potius perficitur quam maculatur, ergo non maculatur voluntas / 2. quia eiusmodi macula non est quod positivum esset enim depositum aut habitum et his transeuntibus adhuc maneret macula ut cum quis de uno peccato transit ad aliud contrarium, nec dicendum est quod sit pura privatio sic et enim omnium peccatorum esset una macula / Sed contra est quod eccle. 47. salomonis macula peccati tribuit et ephes. 5. ab ecclesia remouet Dicendum quod quemadmodum ex adhaerentia ad res terribiles maculatur uestis aut aurum in hoc amittit sic ex adhaerentia animae ad aliqua contra rationem et legem dei in hoc eius deperdit et detrimentum ex tali contractu proueniens animae macula metaphorice nominatur

(qui est uelut actus)

Lumen /

Ad 1. Per quod anima se ipsam per suum actum conquinat / Ad 2. quod res intellectuales trahunt ad intellectum ad inuicem ipsas, et sic non conquinant, sed voluntas fertur in res, et fit abominabilis sicut ea quae diligit ut dicitur oseq. 9 Ad 3. quod macula non est pura privatio, sed privatio in hoc ordine ad ^{hoc} peccatum, uel illud et sic diuersificatur sicut umbra ex oppositione

di

diversorum corporum ad idem lumen solis.

19

Ar. 2. Vm macula maneat in anima post actum peccati?

Et videtur q. non q. post actum animus nihil maneat in ea nisi habitus, aut dispositio / 2. q. transeunte corpore (ut modo dictum est) non manet umbra. ergo nec illa / 3. q. effectus dependet a sua causa. ergo transeunte peccato, macula non manet /

Sed contradicit Iosue. 22. de macula expectato in Belphegor /

Dicendum q. quem ad modum cum quis elongat ab alio non statim ut cessat motus fit ei propinquus. nisi accedat per motum contrarium. Sic transeunte actu peccati deperditur nobis gratia per recessum a lumine rationis et legis diuinae donec per actum contrarium ad illud redeat. et conuertat homo.

Ad. 1. R. q. post actum peccati nihil positive remanet in anima, nisi dispositio uel habitus remanet tamen. dicta privatio / Ad. 2. q. transeunte obstaculo corporis diaphanum manet in eadem dispositione ad corpus illuminans, sed non sic anima remota actu peccati. / Ad. 3. q. sicut cessante motu locali uel dictum est non statim tollit distantia localis. sic nec transeunte actu peccati tollit macula.

Questio 87. De Reatu poenae in octo articulos diuisa.

Ar. 1. Vm Reatus poenae sit effectus peccati?

Et

manet

uel habitudine

[Faint handwritten notes in the bottom right corner]

Et videtur quod non quod omnino per accidens et
 praeter intentionem peccantur se habere ad
 peccatum / 2. quod poena bona est ergo non est
 effectus peccati quod est malum / 3. quod inor-
 dinatus animus poena est ^{sibi} ergo non causat
 reatum alterius poenae sic enim procedere
 est in infinitum

Sed contra dicitur Rom. 2. tribulatio et angus-
 tia est.

Dicendum quod in naturalibus et humanis ex-
 perimento constat quod qui contra alium insur-
 git ab eo detrimendum vehementius pa-
 tiat et sic aqua calefacta magis congelat
 et sic homo magis opprimere opprimentem
 se. cum ergo peccatum sit contra ordinem
 Rationis propriae aut contra ordinem exte-
 rius gubernantis iurisdicte vel politicae
 aut contra ordinem diuini regimini, tri-
 plicem poenam incurrit. unam a se ipso
 scilicet remorsum conscientiae, aliam ab
 homine et tertiam a deo.

Ad 1. R. quod poena sequitur peccatum ex parte
 deordinationis et per accidens sicut et ipsa deor-
 dinatio per accidens est ad intentionem pecca-
 ti / Ad 2. quod ipsa poena quae iuste ab homine
 vel a deo infligi potest non est effectus peccati
 directe, sed ipsi infliri poena dignum / Ad 3.
 quod illa poena respondet deordinationi contra
 rationem ex qua fit homo cuius poenae a deo
 scilicet vel homine infligenda.

Ad 2. Vm peccatum possit esse poena
 Peccati.

enim
 neque est malum
 quod dicitur deus deo
 musius. cap. 4. de
 diuin. nom.

et peccatum

alterius

Fundet q. non. qz poenae sunt indultae uel
 minus reducuntur in bonum uirtutis ut dicit
 10. et sic. 2. qz poenae iuste sunt a deo
 ut dicit August. lib. 33. qq. 1. 3. qz de rati
 onis poenae est q. sit contra uoluntatem
 Sed contra est Gregorius super ezechielem
 Dicendum q. per se peccatum non potest esse
 poena peccati. qz de ratiōe poenae est in uolū
 tatiōe. Per accidens autem potest esse poe
 na tripliciter. ~~subiect~~ primo per modum re
 mouentis prohibens ~~peccatum~~ scilicet gra
 tiam excusans absentia sequit peccatum.
 ut dicit Thom. 1. Secundo ex parte substan
 tiae actus, quae afflictionem inducit sive in
 teriorem ut ira. et inuidia. sive exteri
 orem qz lassant multi in uia iniquitatis.
 Tertio modo respectu effectus consequentes.
 et sic ultimis duobus modis peccatum non
 solum est poena precedentis peccati. sed etiam
 respectu sui.

Ad. 1. R. q. permissio dei ut Ermines cadat
 in peccatum ordinat ad bonum ipsorum uel
 caritatis resurgant. et ad bonum aliorum
 qui ex talibus casibus resurgunt. in alijs uel
 in duobus modis consistat poenam ordinari ad
 bonum et emendationem peccantium / Ad
 2. q. procedit de peccato secundum se. et simi
 liter. R. ad tertium.

Ar. 3. Vn aliquod peccatum induc
 at reatum aeterna poena?
 Fundet q. non. qz peccatum est temporale

20

2° qz poene sunt medicinae ut dicitur in 2° et
 1° 4. ergo ordinatae ad finem. ergo non infini-
 ta ut dicitur in 2°. politicos 1. 3. qz deus non
 delectatur in hominum perditione ut dicitur
 sapiens 1. ergo non poenae poenas semper
 facit 4 qz poena est per accidens. nihil autem
 per accidens est infinitum ergo

Sed contra dicitur Matthei 25. de igne eterno.
 et Marci 3. de blasphemante in spiritu s^m.

Dicendum qz quando in peccatore perverti-
 tas ordinis ~~ita dicitur~~ est necesse est ut re-
 maneat reatus poenae. pervertitas autem
 ordinis si corrumpat ipsum ordinis princi-
 pium debet esse ultimum finem cuius charita-
 tem quantum est de se irreparabilis est. et
 ides quaecumque peccata quae auerunt a deo
 charitatem auferunt. quantum est de
 se inducunt reatum qz eterne poenae.

¶ In fine

Ad 1°. R^r qz poena in nullo iudicio equatur
 culpe secundum durationem. quoniam ad-
 ulterium in momento commissae punitur
 carcere perpetuo. aut poena mortis quae te-
 nus perpetuo privat hominum consortio.
 proportionaliter ergo puni peccati. et in
 suo eterno uel dicit Augustinus non gradus
 quo peccat in eternum dicitur. sed qz ex
~~quo peccat~~ ^{finem} in peccato contulit habitus
 suntatem in eternum peccandi / Ad 2°. qz non
 semper poenae legibus humanis infligitur sunt
 medicinales puniuntur. ut cum suspendit la-
 tris. ut emendetur alij. qz uel dicitur proxi. 19
 peccante flagellatus multus sapientior erit

Ad 3

Ad. 3. q. deus non in poenis. sed in ordine
 suavitatis. qui eas requirit. delectat / Ad
 4. q. poena quamvis per accidens ordinatur
 ad naturam. per se tamen ordinatur ad priva-
 tionem ordinis. et ad dei iustitiam

Ar. 4. Vm Peccato debeat poena in-
 finita secundum quantitatem?
 Et videtur quod sic. Hierem. 17. dicit corripe me
 domine in iudicio et non in furoris tuo. ne
 forte ad nihilum redigas me. ad nihilum
 autem infinitatem dicit / Et quod deuterio
 25. dicit pro mensura delicti erit et pla-
 garum modus. peccatum autem contra
 deum infinitum infinitum est. ergo
 3. quod duratio est poena infinita. ergo
 et quantitate

Sed contra est quod sic omnium peccatorum
 mortalium poenae essent aequales. quod di-
 citur impossibile.

Dicendum quod peccatum ex parte auer-
 sionis a deo infinito bono debet infinita poe-
 na scilicet carentia divina visionis. ex
 parte vero conversionis ad bonum comu-
 tabile debet ei poena finita sensus. tum
 quod bonum commutabile est finitum. tum
 quod ~~ad~~ peccatum ex hac parte finitum est
 neque enim actus creaturae infiniti esse
 possunt / Ad. 1. R. quod in nihilum redigi
 repugnat perpetuitati poena. in nihilum
 ergo redigi est bonum spiritualibus privari. ut
 dicit. 1. cor. 13

Ad 2. q. procedit de peccato ex parte a
aversivis / Ad 3. q. duratio poenae debetur
peccato ex parte maculae quae durante ma
nere reatus poenae, accerbitas autem poenae
respondet gravitati culpa. ~

Ar. 5. Vm omne peccatum inducat
reatum poenae aeternae?

Unde q. sic. qz nullum peccatum differt
in infinitum ab altero qz sunt alius finiti. er
go si uni debet poena temporalis, nulli de
bet poena aeterna / 2. qz peccatum origina
le est minimum peccatum. et eius poena mit
tissima ut dicit Augustinus in enchir. ac
originale punire perpetua poena. ut dicitur
Joan. 3. ergo / 3. qz peccatum veniale cum mor
tali coniuncto punire poena aeterna. qz in in
ferno nulla est remissio. ergo secundum se
etiam illam meret. cuiuslibet enim peccati sua
poena propria respondet

Sed contra est Gregorius. in 4. dialogorum
Dicendum q. cum multa peccata non dicantur
inordinatim circa ipsam finem sed circa
medietate saluatis ordinem finis (ut cum quis mi
nus afficit circa aliquod temporale inlensta
ment pro eo deum offendere faciendo contra
preceptum) non debet eis poena aeterna. sed te
poralis

Ad 1. q. unum peccatum uel dictum est potest
differt in infinitum ab alio. non ex parte a
uersivis. sed ex parte auersivis a deo. qui in
infinitum distat a quolibet temporali / Ad 2.
2. q. peccato originali non debet poena aeterna
ra

ratione sui gravitatis sed ratione conditionis
subiecti. quod sine gratia reperit, per quam
suum fit remissio poenae / et similiter R ad 3.

Ar. 6. Vni Reatus poena remaneat post
Peccatum.

Et videtur quod non quia remota causa scilicet pecca-
to remittitur effectus scilicet reatus / 1° quia
remoto peccato. Sermo manet in gratia. ergo sine
reatu poenae / 3. quia ablata infirmitate non ad-
hibentur medicinae. ac poenae sunt medicinae /
Sed contra dicitur 2. reg. 12. de peccato dimisso
Dauidi. et morte (in poenam) pueri subsecuta
Dicendum. quod in peccato possumus considera-
re actum ipsum. et maculam. et ratione
utriusque cessante manet reatus poenae
nam actus transiit in actualibus peccatis
necessarium est ut sicut ad deum redeat
per actus oppositos satis faciens divinae ius-
ticiae. sicut et apud homines fieri consuevit.
si autem loquamur de ablatione peccati
quantum ad maculam cum hoc auferat
ex eo quod deus voluit deus per voluntatem
tollit non potest nisi voluntas deum in or-
dinem divinae iustitiae acceptae sibi ipse poenam
satisfactoriam imponere. (quae simpliciter
ut poena est et est in voluntaria licet secundum
quod voluntaria) vel a deo oblata accep-
ter. ac proinde remota macula culpe potest
quidem remanere reatus poenae simpliciter
sed satisfactorie

Ad 1. R. quod cessante actu manet macula et re-
atus. sed cessante macula non manet reatus
secundum eandem rationem / Ad 2. quod vir-
tutes

tuus non debet poena simpliciter, sed satis
factoria. Ad 3. q. ablata macula sanatum
est vulnus voluntatis, sed requirit poena ad
sanationem aliarum vizium, ad equitati-
tem iustitiae, et ad amovendum scandalum
aliorum, ut in dauide contingit.

Ar. 7. Vm̄ omnis poena sit propter
aliquam culpam?

Et videtur quod non. q. Ioan. 9. dicit neque hic pec-
cavit neque parentes eius, ut egeret nasceretur.
et post baptismum multiplicari patiuntur
febres etc. et ante baptismum patiuntur hi
et non illi. ergo 1. q. impij prosperant ut dicitur
et in psalms. Job. 21. et Machuc. 1. eiusdem
autem rationis est q. aliqui innocentes pu-
niantur. 2. q. Christus dominus qui pecca-
tum non fecit, ut dicitur. 1. Petr. 2. pro no-
bis passus est.

Sed contra dicit Job. 4. et August. 1. retr
adlat.

Dicendum q. licet poena satis factoria non sem-
per dicat ordinem ad culpam propriam, q.
est enim quis pro altero satisfacere; poena
tamen simpliciter dicta semper dicit ordi-
nem ad culpam propriam vel actualem
vel originalem et sic dupliciter scilicet pr-
incipaliter in quantum homo sibi relinquitur
et destitutus auxilio iustitiae originalem
vel consequenter in quantum ad illud con-
sequuntur omnes poenalesitates. Sciendum
tamen quod cum poena sit malum dicens pūna
tis

tionem alicuius boni. si bona exteriora. N
 q. pecunie amittantur ob bonum corpus -
 uel etiam bona corporis ob bonum animae
 illa mala non dicuntur poenae. neq; reducun-
 t ad culpam, sicut ad causam, nisi pro quā
 oportet humana natura medicinas poena-
 les exhibere ob corruptionem naturae, quae
 est poena originalis peccati.

Ad. 1. R. q. illi defectus sunt poena peccati o-
 riginalis. et non sunt equaliter in omnibus
 propter naturae diuersitatem. ordinantur au-
 tem ad salutem patientium, uel aliorum. Et
 ad gloriam dei / Ad. 2. q. temporalia tollun-
 t a deo bonis seruatis ordine diuinae proui-
 dentiae ut eius bona spiritalia exerceantur
 et conuertantur accidit peccatoribus. quos de-
 tenuit superbia / Ad. 3. q. Christus dominus
 sustinuit poenam satisfactoriam, non pro
 suis, sed pro nostris peccatis.

Ar. 3. Vm aliquis puniat pro pecca-
 to alterius.

Et uidetur q. sic. q. exod. 20. dicit deus. Re-
 tet uisitare iniquitatem patrum in fi-
 liis. et matth. 23. ut ueniat super uos o-
 mnis sanguis iustis. q. est. e. s. terram / 2
 iustitia humana quae derivat a diuina pro-
 pter filios pro parentibus puniunt ut in
 crimine leste manifestis / 3. q. si dicat q.
 filius punitur pro peccatis in quantum imitatur
 situm ad etiam. et sic de quolibet posset dici
 quantum uis extraneus /

Sed

Quaestio 88. De Peccato veniali et
mortalis in sex articulos diuisa.

Art. 1. Vn veniale peccatum conueni-
enter diuidat contra mortale?

Vnde q. 101. q. August. 22 contra Iustum
definitur generaliter peccatum dicit esse contra
legem eternam, ergo cum in de sumat q. sic mor-
tale, omne peccatum mortale erit / 2. q. 1.
ad Rom. 15. dicit omnia in gloriam dei facite
sed qui cumq. peccat facit contra hoc preceptum,
ergo cum faciat contra, peccat mortaliter / 3.
q. quicumq. ut cumq. peccat adheret bono et
mutabilis non utendo (q. illud ad finem ul-
timum non refert) ergo fuerit in quo con-
sistat summa peruersitas. ut dicit August. lib.
33. qq. / 4. q. quicumq. accedit ad unum ter-
minum scilicet bonum inmutabile recedit
ab altero scilicet deo. sed per veniale acceditur
ad tale bonum. ergo /

Sed contra est Augustinus in Simil. 7 super to-
arnem ubi distinguit crimen scilicet mortale
a veniali.

Dicendum q. mortale et veniale in naturalibus et proprie-
tate non oportunt nec contingere sub eodem genere
sicut nec videre et crescere nisi videre summa
et metaphorice. prout quod est fructus in prat-
tu. Si tamen mortale et veniale sumantur
metaphorice prout in peccatis inueniuntur
oppositiorem habent. dicit enim mortale quod
od dicit inordinatum nem esse quod sunt ad finem
non seruato ordine finis, quod reparari non potest
est

in quo consistit mors
spiritualis

et ex ipso fine

est (quod opponit principium vite) per aliquod in-
 ceptum intrinsecum sed solum per virtutem
 divinam. sicut error qui accidit circa conclusio-
 nes per veritatem principiorum. defectus ergo ordinis
 ultimi finis. non potest per aliquid aliud repa-
 rari. quod sit principalis. sicut neque error qui
 est circa principia. et ideo huiusmodi peccata di-
 cuntur mortalia. quod predicto modo irreparabilia.
 Peccata vero que dicuntur inordinatorem circa
 ea que sunt ad finem servato ordine finis dicuntur
 venialia. quod reparabilia.

Ad. 1. Quod peccatum non generice sed arabe
 que dicitur de mortalibus. et venialibus hinc erimur
 est contra sed preter legem et preceptum. quod
 non observat modum rationis. quem lex in-
 tendit / Ad. 2. quod illud est preceptum affirma-
 tivum non obligans ~~sed~~ semper quod ad hanc
 actualem relationem operum in gloriam dei.
 Sufficit enim quod habitus taliter ~~et~~ omnia inde
 veniant referantur ad hoc ut non peccet mortali-
 ter. et hoc fit per charitatem cuius habitus
 non excludit peccatum veniale. quamvis
 excludat actualem inordinationem in gloriam
 dei / Ad. 3. quod utrum bonum commutabile non quidem
 referendo actualiter in finem ultimum. sed
 habitus / Ad. 4. illud bonum commutabile non
 est terminus contrapositus incommutabili bono
 Ar. 2. Vnde peccatum mortale et ve-
 niale differant genere?

Et videtur quod non quod non differunt materia vel
 obiecto. quod aliter enim bonum commutabile
 potest hinc diligere ultra eum. vel ultra

deum

2. qz mortale & veniale differunt peres
 reparabile et irreparabile. quod est peres
 comitti ex malitia, aut ex infirmitate, vel
 ignorantia. Hec autem differentia non est
 ex genere, sed ex causa, ergo! 3. qz subiti
 ustus tam sensualitatis, qz rationis sunt
 peccata venialia, sed subitustus inveniunt
 & in quolibet peccati genere ergo non sunt
 aliqua venialia peccata ex genere!

Sed contra est Augustinus in sermone de
 purgatorio.

Dicendum qz veniale dicitur vel ab eventu
 qz per poenitentiam dimissum est. vel ex cau-
 sa qz ex parte meret veniam ut pote qz ex
 ignorantia vel ex infirmitate commissum
 vel tertio dicit veniale ex genere qz non fert
 illud ordinem charitatis dei, vel proximi
 et de hoc tertio loquimur in presenti quo-
 nam sic conditio ad mortale ex genere
 quod scilicet tollit charitatem, ut fert in
 obiectum immutabile charitati repugnans.

in obiectum cha-
 ritati repugnans
 nec,

Sed qz actus morales ~~in~~ recipientes etiam
 rationem boni et mali, non solum ex obiecto
 sed et ex aliqua dispositione agentis; hinc
 est qz veniale ex genere potest fieri mortale
 ex parte agentis, ut cum quis ordinat verbu
 otiosum ad adulterium, vel qz in illo bono
 immutabili ultimo finem constituit, et
 similiter peccatum mortale ex genere fit
 veniale ex parte agentis, qz actus non est
 perfectus, id est non deliberatus ratione que
 est principium proprium malitiae, ut patet
 in

Summula d. Thome

in subitis motibus infidelitatis. / Ad. 1. R. q. qui eligit aliquid repugnans divinitate
ritati. convincitur illud ipsum plus amare
q. deum. et sic ex genere suo est mortale.)

Ad. 2. q. procedit de veniali ex causa.)

Ad. 3. q. procedit de veniali ob imperfectu
nem actus.

Ad. 3. Vm peccatum veniale sit dis
positio ad mortale? ~.

Et videtur q. non q. opponitur. ergo unum non
disponit ad alterum. 2. q. actus generat
similes habitus vel dispositiones secundum
speciem. ut dicitur in 2. ethic. veniale autem
differt genere a mortali. ergo / 3. q. etiam

bona opera disponunt ad peccata mortalia
ut etiam ait Augustinus in regula superbia
bonis operibus insidiat. ergo et bona opera
sunt peccata venialia.

Sed contradicitur eccl. 18. qui spernit minimu
pauclatim defluit.)

Dicendum q. peccatum veniale ex genere direc
te non disponit ad peccatum mortale ex gene
re. sed indirecte disponit ad illud tanq. re
mouens prohibens. q. scilicet pretermittit
aliquem ordinem rationis quo conserua
ret in bono. Potest tamen perse disponere
ad peccatum mortale ex parte agentis per
quamdam consequentiam, intantum enim
pauclatim potest libido peccandi crescere q. il
le qui peccat finem suum constituit in pecca
to veniali.

Ad. 1. R. q. mortale et veniale non distingu
tur

q. species diffe
rent.

ter sicut due species. sed sicut substantia et
accidens. et bene potest accidens disponere ad
substantiam / Ad 2. q. non sunt similia
in specie sed in genere defectus debet ordini
et hoc est satis / Ad 3. q. bonum opus licet
possit esse materia vel occasus peccati morta-
lis. non potest ullo modo disponere ad illud /

Ar. 4. Vm Peccatum veniale possit
fieri mortale?

Unde q. sic q. Augustinus dicit super Isā
q. peccata minima, si negligant occidunt /
2. q. motus sensualitatis ante consensum
rationis est venialis. et post consensum mor-
talis / 3. q. morbus curabilis (qualis est
peccatum veniale) potest fieri morbus in-
curabilis. ergo / 4. q. dispositio potest fieri
habitus. ergo et veniale mortale /

Sed contra est q. ea que differunt in infinitum
non possunt transmutari ad invicem. sicut
tem differt mortale a veniali.

Dicendum q. veniale fieri mortale potest in-
telligi tripliciter. primo sic q. idem actus
suntatus immutatus manens de veniali fiat
mortale et hoc esse non potest. nec dicitur unus
actus moralis si voluntas mutet. quamvis
etiam actus sit continua secundum naturam
Cui qui continuat carnes comedere abhorra-
re de prima vltis feria quinta usq. ad primam
feriam sextam sequentis / Secundo modo potest intelligi q.
veniale ex genere ut expossum est supra pot-
est fieri mortale ex genere, quod possibile est. et
tertio potest intelligi utrum ex multis uenia-

Si

Sibus posse fieri unum mortale! et hoc est im-
 possibile, etiam si concurrant omnia genera
 sua mundi, quod patet ex parte durationis
 poenae & terrae. et ex poena damni mortali cor-
 respondente. Sic est forte quod ad poenam
 ignis non sint improporcionabiles poenae,
 et quidem dispositio ^{tamen} venialia faciunt mor-
 tale / et sic intelligit Augustinus adductus
 in primo argumento / Ad. 2. q. non ille metac-
 tus sensualitatis fit mortalis, sed actus ratio-
 nis consentientis / Ad. 3. q. actus peccati tra-
 sic et resum non potest. in vobis autem cor-
 poris est dispositio manens, que potest mutari
 Ad. 4. q. dispositio que fit habitus ^{habet se ad eum} ~~est habitus~~
 sicut imperfectum in eadem specie.

Ar. 5. Vm circumstantia possit facere
 de veniali mortale? ~

et videtur q. sic. q. Augustinus dicit in sermo-
 ne de purgatorio. q. ira et ebrietas ex diuturni-
 tate transeunt in peccata mortalia / 2°
 q. delectatio ex mora temporis fit mortalis /
 3° q. circumstantia de bono opere facit ma-
 lum (ut puta si deo elemosina ob inane
 gloriam) ergo multo magis facit de veniali
 mortale.

Sed contra est q. circumstantia est quoddam ac-
 cidens actus peccati ac proinde non potest da-
 re speciem.

Dicendum q. circumstantia ut sic non potest
 facere de veniali mortale. nisi afferat de-
 formitatem alterius generis sive speciei pec-
 cati. ut puta cum quis ~~in ebrietas~~ accedit ad sollicitu-
 com.

peccati

committere fornicationem. si autem ad eam ipsam
 naturam addit deformitas adulterij opposita
 iustitiae, qua ita ad se alienum. et tunc cir-
 cumstantia accipit ut differentia specifica
 actus.

↑
 oppositam castita-
 ti

Ad. 1. Per q. dicitur mita sola non reddit ira-
 cundiam mortalem. sed ex circumstantiis quod
 per iram intendit colligere utrum ex genere
 sit mortalis, an venialis. Si enim rudimentum
 leuescent erit venialis, nisi forte per accidens
 puta si ex hoc grave scandalum, aut quod si-
 mile sequatur. ebrietas autem ex genere suo
 est peccatum mortale, quia fert usum ratio-
 nis, nisi quis ignoraret effectum vini, aut cre-
 deret se non inebriandum ex potestate. quod
 tunc solum peccaret ex abundantia potestatis.

Ad. 2. q. delectatio morsa vini est peccatum
 mortale nisi in his, quae ex suo genere sunt mi-
 tana. in quibus si non sit morsa erit venialis
 ex imperfectura actus. Ad. 3. q. circumstantia
 transmutat debonum actum malum, nisi constitua-
 ens speciem peccati, ut dictum est. //

↑
 subiectione ap-
 probante)

Art. 6. Vini peccatum mortale possit
 fieri veniale?

Unde ex q. sic. q. veniale potest fieri morta-
 le. q. q. si fornicat ignorans fornicationem
 si simplicem esse peccatum mortale. in culpa
 ratis illam non committere. se sciret ex morta-
 li facit veniale ut ad eum deliquit creatu-
 ram. ergo. 2o. q. actus de venialis, nec sci-
 dere Dominum potest fieri bonus. a iudice. ergo
 et mortale veniale, q. minus distat. Sed

Sed contra est q. eternum non potest fieri te-
porale. ac mortale meret poenam eternam
Dicendum q. mortale et veniale differunt
sicut perfectum et imperfectum. imperfec-
tum tamen sicut veniale per additionem deformatam
potest fieri perfectum et mortale. ut sequis ^{is pertine}
dicat verbumociosum ad fornicandum - ^{tis ad pecc}
sed perfectum per additionem imperfecti ^{tratum}
non minuit. immo auget. ut si quis forni-
cet ne dicat verbumociosum. ac proinde
mortale veniale effici non potest. nisi ut
dictum est ob imperfectum actus, et sub-
tractionem quamdam deliberationis ^{per}.

Ad. 1. q. differunt sicut perfectum a per-
fecto. sed ex puer sic vir. non est ueritas.

Ad. 2. q. si ignorantia sit inuincibilis ubi
nullum est peccatum, alias ignorantia ipsa
est peccatum. Ad. 3. q. ut dicit Augustinus
in lib. contra mendacium. ea que sunt seun-
dum se mala nullo fine benefici possunt. si-
cut homicidium quod est occisio hominis in-
nocentis. secus est de occisione hostis a mi-
lite, uel latronis a iudice.

Quaestio 89 De Peccato ueniali se-
cundum se in 6. articulos diuisa

Ar. 1. Vm Peccatum ueniale causet
maculam in anima?

Et uidee q. sic q. Augustinus dicit in lib. de
penitentia. q. si multiplicentur peccata ueni-
alia exterminant deum nostrum. | 2°

qz

qz macula in mortali causat ex desordinatione
ne actus et affectus. sed in veniali reperitur
eius modi desordinatione. ergo / 3. qz in peccato
veniali inordinatus amor contingit esse
poralis.

Sed contra est glossa super illud ephes. 4. nō
habentem maculam. id est aliquod peccatum
criminale.)

Dicendum qz sicut in corporalibus macula indu-
cit ex contactu aliquis rei corporis sic in spiritali-
bus. qz autem duplex inibi. scilicet habitua-
lis et intrinsecus proveniens ex debita dispo-
sitione membrorum et colore. et alter extrinsecus
et actualis. et hunc impedit peccatum venia-
le. neque enim destruit habitum charitatis sed
adhibere obstat. ne proinde non causat ma-
culam simpliciter in anima, sed secundum
quod /

Ad. 1. R. qz Augustinus intelligit quatenus
disponunt ad mortale / Ad. 2. qz est ualde dis-
similis desordinatione in veniali / Ad. 3. qz per
peccatum veniale homo non adhaeret reijtem-
porali. tanqz firmo ultimo.

Ar. 2. vñ Peccata venialia conue-
nienter per lignum ferum et sti-
pulam designentur?

Videtur qz non. qz venialia sunt praeter spiri-
tuale edificium (sicut et quaelibet falsae opini-
ones) praedicta autem dicuntur super edificari
spirituali fundamento / 2. qz qui praedicta
edificat salvabit quasi per lignum. ac qui
mit

mittit veniale, quando qz non saluabit etia
 per ignem. ut puta cum decedit simul cum
 mortalibz / 3 qz illa tria conuoluntur ab edi-
 ficantibz aurum, argentum, et lapides prei-
 osi, et tamen eiusmodi committunt peccata ve-
 nialia. ut dicitur. i. Isai. i. si dixerimus qz peccati
 non habemus etc. / ¶ qz plures qz tres sunt dif-
 ferentia peccatorum venialium. ergo -
 Sed contra est Apostolus. i. ad cor. 3.

Dicendum qz per lignum ferum et stipulam
 non sunt (ut quidam voluerunt) intelligen-
 da peccata mortalia edificata supra fidem mor-
 talem. nec bona opera quibus miscentur pecca-
 ta venialia ut consideranti contextum A-
 postoly patebit. sed intelligenda sunt ipsa
 venialia peccata que admisceruntur peccatis
 terrena cum aliqua immietate. subdes-
 tamen. Designant autem per lignum ferum
 et stipulam, quia hęc in domo inueniuntur
 et non sunt de eius substantia. immo domo
 manente comburuntur. ~~et sic~~ et sic peccata ve-
 nialia per tribulationem ignem temporalem,
 Ad. i. R. qz venialia peccata non supra sed
~~in~~ edificium spirituale dicitur, sed iuxta
 illud superedificari dicuntur. sicut in psalm.
 super flumina babilonis. id est iuxta / Ad
 2. qz sic decedens non edificat supra fundamē-
 tum spirituale (scilicet fidem formatam sic
 enim intelligendum est iuxta illud ephes. 3
 in charitate radicati / Ad. 3. qz abstracta curis
 secularibz et si committant venialia cito feruo-
 re charitatis delent. ^{quod} qz non sic contingit in ve-
 nialia

scilicet

sunt leui-
 et

nialibus que committuntur temporalibus et terre-
nis occupati / Ad .4. q. i. dicit Philosophus
in .1. de celo omnia reducuntur ad principium
medium, et finem, et sic venialia ad lignum
quod magis dicitur in igne. Stipulam que
et citissime igne consumitur, et ad ferrum quod
ad medium modo se habet.

Ar. 3. Vm homo in statu innocen-
tia potuerit peccare venialiter.
Et videtur q. sic. super illud .1. ad Timotheum .2.
Adam non est seductus, dicit glossa q. diuina
seueritatis in expertus falli potuit ut crede-
ret veniale esse commissum. ergo potuit ve-
nialiter peccare / 2. q. Augustinus .2. sup
generatum dicit q. in Adam ante deiectionem
in qua constitit peccatum mortale precessit
elatus, et aliqua experientia peccati ui-
dens mulierem cum primo comedit non
fuisse mortuam. immo et in ^{fuit} ista
infidelitatis. que omnia sunt venialia
3. q. peccatum mortale magis repugna-
bat integritati illius status. sed peccauit
mortaliter. ergo potuit peccare venialiter.
Sed contra est q. nihil poenale esse po-
terat manente illo innocenti statu. at
peccato veniali aliqua poena debebat.
Dicendum q. cum in statu innocenti appeti-
tus et inferiores vires essent omnino sub
dignatione. et ratio deliberativa et ~~liberativa~~
~~inordinata~~ des. cumq. inordinata
circa media seruato ordine finis ex eo pro-
ue

ueniat qz que sunt ad finem non ordinantur
 & infallibiliter sub fine. qui tenet summum
 locum, quasi principium in appetibilibus
 inde est qz in illis innocentijs statu rursus
 tunc esse peccatum ueniale.

Ad. 1. Qz qz ueniale sumit ibi (rursus
 ut a nobis accipit) sed pro facile remissibj
 g/ Ad. 2. qz illa elatus fuit mortalis. Si
 iusmodi autem ~~impeditur~~ secuta est cu
 peditas experienti in viro et dubitatis
 in muliere quingualiam elationem rō
 obediendi des prōrupit / Ad. 3. qz peccati
 mortale omnino destruit integritatem
 illius status est.

elatione

Ad. 4. Vm Angelus bonus uel ma
 lus possit peccare uenialiter?

Et uidet qz sic qz dms secundum partem
 superiorem animę (in qua secundum Pre
 gorum cum angelis conuenit) potest
 uenialiter peccare / 2. qz supstat bonum
 creatum supra deum diligere. quare nō
 possit citra ad eum. et sic peccare uenialiter
 3. qz angelus malus irritat dms ad
 peccata uenialia. ergo et ille solus ueni
 aliter peccabit.

Sed contra est qz maior est perfectio angelj
 qz dms in statu innocentię. in quo nō
 potuit ut dictum est esse ueniale peccati.
 Dicendum qz cum angeli rō discernant
 sed conclusiones p̄uic sunt in principij sin
 tely.

intelligant (et cum fines sint ut principia et
 ea que sunt ad finem sicut conclusiones)
 mens angelus non refertur in media nisi pro
 ut stant subordinatis ac proinde malus
 angelus non potest deordinari circa media
 servato ordine ad finem. nec bonus aliq
 uod velle nisi servato recto ordine finis ac
 per consequens neuter potest peccare ex
 liber. quin imo mali angeli semper peccant
 mortaliter in omnibus que propria voluntate
 agunt. Secus autem est de appetitu na
 turalis boni. qui est in eis. ut i. p. dicitur est
 Ad. 1. Pr q. concernunt sed differant immo
 do intelligendi / Ad. 2. q. non potest creatu
 ram minus diligere q. deum nisi ipsam in
 indeum referat / Ad. 3. q. in illis etiam
 levibus intendunt errare trahere ad suam
 familiaritatem ut peccent mortaliter.

Demones

Ar. 5. Vm Primi motus infidelita
 tis in fidelibus sunt peccata mortalia
 Et videt q. sic q. Apostolus Rom. 8. nihil
 damnationis inquit esse in suis modis. et
 his solis. qui non secundum carnem am
 bulant. et in Christo sunt. infideles vero
 non sunt in Christo / 2. q. Ambrosius in
 lib. de liber arbitri dicit q. qui non sunt in
 Christo sentientes carnem. sequuntur damna
 tionem. sed carum sentit in primis motibus /
 3. q. idem sanctus ibidem ait. q. debitorum
 non sentendi concupiscentiam remissum
 est homini per gratiam baptismale. originis
 infidelij
 sed

Sensualitatis

Anselmus
de gratia et

Sed contra est quod dicitur. 2. dicitur quod non est acceptor peccatorum datus. ergo cum fidelibus non imputentur ad mortale peccatum mortis. nec infidelibus imputabuntur.

Dicendum quod cum natura sensualitatis sicca dem in infidelibus et fidelibus in qua secundum se non est peccatum mortale. et rationabiliter diceret quod primum mortis sensualitatis in infidelibus sine mortale. nisi eis conserteret quod ad modum et in fidelibus. immo ratione status et dignitatis personarum gravius delinquentur fideles. ut. ex. 1. ad Thimotheum 1. et hebreorum. 10. constare potest.

Ad. 1. R. quod Apostolus tantum vult quod fomes peccati manens in fidelibus non est signum damnationis. sicut in infidelibus, quibus originale peccatum non est dimissum.

Ad. 2. per eundem R. / Ad. 3. quod illud debitum non concupiscendi erat per originalem iniquitatem. ac proinde quod opponit tali debito non pertinet ad peccatum actuale. sed ad originale.

Ad 6. Vniuersale possit esse in aliquo cum solo originali.

Tripletur quod sic. 1. quod est dispositio ad mortale ergo in infidelibus cum illud originale non fuit remissum poterit esse ante mortale. 2. quod minus habet de connexionem veniale cum mortale. quod unum mortale cum alio. ergo sicut potest committere unum mortale sine alio. sic et veniale sine mortale. 3. quod per unum

20

cum pervenerit ad usum rationis potest sta-
re per aliquod breve tempus sine eo qd peccet
mortaliter. ergo in illis poterit venialiter
peccare

Sed contra est qd non esset locus ubi ille sine
decederet punitur qd deberet ei aliqua pœ-
na sensus. quæ non esset inferni. Neqz in lim-
bo pueri invenit.

Dicendum qd Sabens originale ante usum ^{Ad}
rationis perveniat non potest peccare mor-
taliter. et multo minus venialiter. post
qz autem pervenit ad rationis usum tene-
t eo quod potest modo ^{se} in debitum finem or-
dinare. alias peccabit mortaliter. Si autē
se ad finem se ordinaverit faciendis quod in
se est per gratiam consequetur remissio-
nem originalis peccati. et ex consequenti
cum solo veniali esse non potest. //

Ad. 1. qd veniale non est dispositio per
se ad mortale / Ad. 2. qd distantia vel con-
venientia non facit ad presens. sed defec-
tus usus rationis / Ad. 3. qd licet per aliquo-
d tempus possit puer liberari a talibus mor-
talibus non tamen a prædicta ommissione
convertendi se in deum cuius præceptum
affirmativum protunc occurrit iuxta il-
lud Zacharie. 1. Convertimini ad me. et
ego convertar ad vos.

Questio. 90 De Legibus in quat
tuor articulos divisa.

Ar. 1. Vm lex sit aliquid Rationis?
et videt qd no. qz Rom. 7. dicit Paulus in
deo

des aliam legem in membris meis. nihil
 autem rationis est in membris / 2. q.
 Lex non est ipsa potentia rationis, neq.
 habitus ut virtus est, neq. actus quali-
 as in dormientibus non esset lex. ergo ni-
 hil est rationis / 3. q. Lex movet ad agē-
 dum. et est (ut dicunt iuris periti) pluri-
 tum Principis. ergo magis pertinet ad vo-
 luntatem /

Sed contra est q. Lex est imperare. et pro-
 hibere.

Dicendum q. Lex est regula humanorum
 actuum et dicitur a ligando quatenus pro-
 cipit aut prohibet. regulare autem actus
 humanos pertinet ad rationem. quae or-
 dinat ad finem. qui est principium agen-
 dos ac per consequens Lex pertinet ad ra-
 tionem.

Ad 1. R. q. Lex est in ratione tanq. in regu-
 lance et mensurante. in alijs vero virib.
 aut membris sicut in regulatis et men-
 suratis, per quamdam participationem /

Ad 2. q. sicut in factibilib. est factus et ip-
 sum factum. ita et in speculabilib. intel-
 lectus. et ipsum intellectum. ut puta de
 finito. proposito. et syllogismus. et ad
 eundem modum in ratione practica sicut
 in speculativa est considerate propositiones
 practicas ordinatas ad actus. quae propo-
 sitiones habent rationem legis. siue activa
 licet considerent. siue tantum habentia
 termente tenentur / Ad 3. q. ~~non habent~~ habent
 vim movendi a voluntate finis. sed ratio-
 impe

imperat de bonis quae sunt ad finem. unde
voluntas ut habeat rationem legis oportet
ut sit a ratione regulata.

Ad. 2. Vm Lex ordinet semper
ad bonum commune?

Et videtur quod non. quia precipere et prohibere
quae sunt actus legis ordinant ad
quosdam singularia bona. 2. quia lex di-
rigit homines ad agendum, actiones ue-
ro sunt particularium. 3. quia dicit
Isidorus lib. 1. et 1. Lex est quod ratio-
ne constituitur, sed ratio non constituit nisi solū
quod ordinat ad bonum commune, ergo.
Sed contra est idem Isidorus. lib. 3. et 1. m. l.
Dicendum quod sicut ratio est principium hu-
manum actuum. sic in ea est aliquid quod
est principium omnium aliorum
principium autem principium in se ipso
rationis, quorum est ratio practica. 2.
est finis ultimus scilicet beatitudo vel
felicitas communis ad quam omnes par-
tes totius ordinantur, ut proinde cum sit
licitas communis in suo genere (sicut
et calor ignis in genere caliditatis) sic ma-
xime talis, quodcumque preceptum de par-
ticulari opere non habeat rationem legis
nisi prout ordinat ad bonum commune
ut prosequitur Philosophus in 5. ethicorum
Ad. 1. R. quod ad bonum commune, qui perti-
net ad legem est applicabilis ad particulares
fines quod fit per preceptum. Ad. 2. quia par-

trouantia referunt ad bonum commune
 rō communitate speciei, sed causā formalis.
 Ad. 3. q. sicut in speculationibus nihil habet fir-
 mitatem, nisi per resolutionem ad prima
 principia. Sic nec in practiciis nisi per ordina-
 tionem ad ultimū finem, quod est commune
 bonum. Et hoc quod hōc modo ratione con-
 tae legisationem habet.

Ar. 3. vñ Ratio cuiuslibet sit facti-
 ua legis? ~ 11 ~

Et uidetur q. sic q. Roman. 2. dicit qui legem
 non habent ipsi sunt sub lex. et loquitur de
 omnib; / Et q. ut dicitur in 2. et sic. intentus
 legis est inducere ad uirtutem. hoc autem in
 quo uis dominice reperit / 3. q. sicut guber-
 nator ciuitatis sic Pater familias familiae
 suae leges imponit.

Sed contra est Isidorus in libro etymo-
 logiarū. et habet in decretis. distinct. 2

Dicendum q. cum lex respiciat ordinem
 ad bonum commune, conderere legem pertinet
 ad totam multitudinem, id est personam uices
 multitudinis gerentem. ordinare enim in
 finem ad eum pertinet, cuius proprius est
 finis. / Ad. 1. Et q. lex inquitlibet est sicut
 in regulato et participatiue. ut etiam ibi ad
 dicit Apostolus / Ad 2. q. persona priuata potest
 mouere ad uirtutem, sed non efficaciter et
 ualente. sicut publica / Ad. 3. q. Pater fami-
 lias (sicut et eius domus) est pars communita-
 tis. et licet possit facere aliqua precepta uel
 statuta; non tamen. quae habeant uim legis

Ar. 4. vñ Promulgatio sit de Ratione
 Legis?

^
 Et communiter
 perfectam.

Fuisset q. non q. lex naturalis (que maxime est lex) nulla indiget promulgatione. 2. q. non solum terrarum legibus, illi etiam quibus promulgantur, sed etiam animalij. 3. q. Lex ut iuris periti dicunt etiam futuris necessitatem imponunt. promulgatas autem non fit nisi presentibus.

Sed contra dicitur in decretis. q. dicitur neq. leg. instituerentur cum promulgantur.

Vicendum q. lex est mensura et regula que regulat debet regulata applicari. quod fit cum ad eorum institutionem ex promulgatione pervenit. ex quibus deducit definitio legis. scilicet q. est quaedam ratio ordinata ad bonum commune, ab eo qui curam civitatis habet promulgata.

beat

Ad 1. Per q. promulgata legis naturalis est q. deus in mentibus hominum inseruit eam naturaliter ut quod scerendum. Ad 2. q. illi civitatem quibus non promulgatur Lex tenet ad eam extra titia promulgationis habitata. Ad 3. q. promulgata legis manet in futurum q. scribit. Et propterea ⁱⁿ ab ~~isidoro~~ ~~lex~~ ~~ale~~ gendo dicta est.

Questio 91. De diversitate legum in sex articulos divisa.

Art. 1. Vn sit aliqua lex eterna?

Fuisset q. nis q. ab eterno fuit solus deus. et non ulli, quibus Lex imponeret. 2. q. nulli potuit promulgari ab eterno. 3. q. nihil est eternum, quod ordinat ad finem, solus enim ultimus finis est eternus.

Sed contra est Augustinus. Lib. de Lib. arbi.

(d)

Dicendum qd sicut dicitur in praktice rationis
in Principe qui gubernat aliquam civitati-
tatem perfectam est Lex. sic et in deo ipsa ra-
tio gubernationis universi habet rationem
Legis. et qd divina ratio nihil incipit extem-
pore (ut dicitur per v. 8) Suiusmodi Legem opa-
tet dicere eternam.

Ad. 1. R. qd res fuerunt progreditur a deo ab
eterno ad quas gubernandas eius conceptus
ordinat. vocat enim ea, que non sunt, sicut
ea que sunt. ut dicitur Roman. 4. Ad. 2. q. ex
parte verbi eterni. et scripturae libri vite legis
dicitur promulgatus est eterna. Licet non ex par-
te creature. Ad. 3. q. lex a deo ordinat infi-
nitem active. non tamen passive ipsa ordinat
in finem. nisi per accidens quando (ut in his
miser finis est alius ab ipso gubernante. Lex
autem dei eterna ~~est~~ finis illius. non est aliud
sub ipso deo.

Ad. 2. Vm in nobis sit aliqua lex
Naturalis.

Et videtur qd non qd superflua cum ad o-
mnia lex eterna sufficiat teste Augustino
primo de libero arbitrio. 2. qd homo a quo
rationem et libere. ergo non per legem na-
turalem sive naturaliter. ut animalia
bruta. 3. qd quanto quis liberior est minus
legi subicit. et homo liberior est qd
animalia bruta. que legi naturali non sub-
duntur.
Sed contra est glossa super illud Roman. 2.
gentes que legem non habent. naturaliter
que legi sunt faciunt. Dicen

Dicendum q. Lex eterna dei in providen-
 tiis participat ⁱⁿ omnibus creaturis quatenus ex ea habent
 sed specialiter in homine qui et ipse est ^{indinationes in}
 providentis particeps ut sibi et alijs pro ^{proprios actus}
 videat iuxta illud psalmi quis ostendit
 nobis bona? et addit signatum est super
 os lumen vultus tui domine. ^{scilicet} quod discer-
 nimus. quod bonum. ^{est} et quod malum. qua-
 si per impulsionem divini luminis in nobis.
 ac proinde Lex naturalis nihil aliud est
 q. participatio Legis eterna in rationali
 creatura.

Ad. 1. R. q. Lex naturalis non distinguitur
 a lege eterna. sed est participatio eius. / Ad
 2. q. prima directio actuum nostrorum fit per
 ipsam legem naturalem. et originatur in ra-
 tione a principiis naturaliter motis. et inus-
 sultate ab appetitu ultimo finis / Ad. 3. quod
 la participatio legis eterna in irrationali
 creatura. non fit rationaliter ac subinde
 nec legaliter. unde proprie non dicitur Lex
 nisi per similitudinem.

Ad. 3. Vnde sit aliqua lex humana?
 Et videtur q. non q. Lex naturalis est participa-
 tio legis eterna. que sufficit ad omnia huma-
 na ut dicit Augustinus. lib. de lib. arbit. /
 2. q. ratio humana magis habet rationem
 mensurati q. mensurae. ut dicit. in. 10. et 6.
 3. q. Lex debet esse certissima ut dicit. 10. me-
 taphysic. ac ditamen ratio humana
 incerta providentis ^{est} ut dicit sapientia. 9. -

Sed

Sed contra est Augustinus. in. 1. de lib. ar.

Dicendum q, sicut ex principiis videmus ^{primis} ^{et.}
trahilibus procedit in scientiis ad conclu-
siones ex ipsius perinvencionem, et discip-
nam deductas. Sic ex preceptis et principiis
legis naturalis necesse est q, ratio practica
procedat ad aliqua in particulari dispo-
nenda. et huiusmodi particulares dispo-
sitiones (servatis alijs legis conditionibus)
Lex humana dicuntur. et propterea dicit
Tullius q, in iure iuris est a natura pro-
fectum.

insua Rhetorici
ca -

Ad. 1. R. q, lex ratio humana non potest par-
ticipare ad plenum debitam rationis divi-
nae. Sed quantum ad prima principia tam
in speculativo, q, in practico: ac proinde
necessarium ^{est} q, humana ratio procedat ad
particulares legum sanctiones. Ad. 2. q,
ratio humana non est regula principiorum
que naturaliter insunt, immo talia prin-
cipia sunt mensurae. et ratio ipsius modum
tibi eorum, que agenda sunt. Ad. 3. q, ra-
tio practica est circa operabilia contingen-
tia et singularia ac proinde non possunt
leges humanae eam certitudinem habere
quam habent conclusiones demonstra-
tive. est ergo mensura certa eo modo, quo
in suo genere esse potest.

est mensura

Ad. 4. Vm fuerit necessarium esse
aliquam legem divinam?
Evidet q, non q, lex divina est eterna. ^{idem quod}
er

1° propter assignatas leges non est neces-
 saria alia divina / 2° quia eccle. 15. dicit quod
 deus reliquit dominum in manu cuius dicit
 sui. ergo nulla alia lege quam humana indiget
 3° quia irrationalis creaturae post natura-
 lem inderationem non habent ullam le-
 gem divinam, ergo neque dominum post legem
 naturalem. aliam divinam habebit.

Sed contra est David dicens Legem pro me
 si domine est.

Dicendum quod propter legem naturalem et hu-
 manam indiget dominum legem divinam. primo
 quod ordinat ad finem omnium supernaturalium
 legem. Secundo ut iudicium dominum ex di-
 sitate legum non confundat. sed firmiter
 in bonum et stabiliter dirigat. Tertio quod
 non indiget etiam interius perfici. et ad in-
 teriores actus perficiendos lex humana non
 sufficit / 4° quia lex humana non potest (ut
 dicit Augustinus lib. 1. de liber. arbit.) non
 potest omnia que male fiunt punire vel
 prohibere. quia dum ^{enim} vult auferre omnia
 mala. multa etiam bona tollere. et
 iste quattuor causas divinae legis tangunt
 in psalms cum dicit. Lex domini immacu-
 lata. concertet animas. et firmum in do-
 mini fidele. id est certissimum. Sapientia
 prostrans parvulus. quod ordinat dominum ad
 supernaturalem. et divinam finem.

Ad 1°. R^o quod lex divina est necessaria ut lex
 eterna participet alio modo quo dominum di-
 rigat ad ultimum finem / Ad 2° similiter
 quod est

q. est necessarium addere precepta legis di-
uinae ad debitam inquisitionem. et direc-
tionem / Ad. 3. q. irrationabilia non or-
dinantur ad alterum finem, sicut dicitur

Ar. 5. vñ lex diuina est una tm̄
Et uidetur q. sic q. unus Regis ad unum
regnum est una tantum lex. sic autē
se habet deus ad totum humani generis
iuxta illud psalmi Rex unus est et
deus / 2. q. deus unum intendit in om-
nibus. scilicet omnes saluos fieri ut dicitur
1. ad Timoth. 2. ergo una tantum est
lex / 3. q. lex diuina propinquior est
q. eterna q. naturalis. sed naturalis est
una. ergo et diuina.

quae est una

Sed contra est Apostolus ad hebraeos 7. ubi
ostendit duplex sacerdotum. et duplex
lex diuina, scilicet uetus. et noua. -
Dicendum q. distinctio est causa numerus.
distinctio autem uel est specifica. uel tan-
q. perfecti ab imperfectis ut differt uir
a puero et sic secundo modo distinguit
lex noua a ueteri ad galat. 3. attendit
ueru eiusmodi perfectus in tribus que ad
legem pertinent. prima ex bono uisioni
quod in lege ueteri erat sensibile et tem-
porale. ut habetur exod. 3. in lege autem
noua intelligibile et eternum. ut immu-
re matt. 5. 4. et Augustinus ponderat
in. 4. contra Faustum. Secundo ex direc-
tione q. noua dirigit adus interiores et
am

animum ut Sabee matt. 5. lex uero
 uetus actus exteriores et manuum. Ter-
 tio q lex uetus inducebat ad obseruan-
 tiam preceptorum per timorem. rursus
 autem per amorem. ut Augustinus p^o
 dicit contra Adamantion manichej
 discipulum.

Ad. 1. R^o q. et idem pater familias aliam
 legem assignat pueris. q^o uiris adultis /

Ad. 2. q. Lex salutis per Christum data e-
 rat ut dicit act. 4. in ueteri uero ta-
 q^o disponente exant quaedam salutis p^o
 Libamina / Ad. 3. q. lex naturalis est co-
 munit et quantum ad quaedam communi-
 a omnes dirigitur in quibus tam perfecti.
 q^o imperfecti conueniunt. diuina uero
 lex non sic.

Ar. 6. Vm sit aliqua Lex formis?

Et uidet q. non q. ut dicit Isidorus in 2 ethi
 Lex ratione consistit. at non sic formis / 2°
 q. lex obligat. formis autem fugiendus est / 3°
 q. lex ordinat ad bonum commune, formis ue-
 ro ad bonum priuatum.

Sed contra est Apostolus Roman. 7 uidet q.
 am legem in membris meis repug. l. m. meq.

Uendum q. lex essentialiter inuenit in re-
 gularitate et mensurante. Participatiue autem
 irregularitate et mensurata prout Sabee incli-
 nationem ex subordinatiue legis. Suis
 modi autem inclinatio potest esse uel directe
 inclinante, uel indirecte quatenus aliquis
 des

1
 a legisla
 tore

destituit aliquam dignitatem. ex quo sequitur
 q. transcat sic destitutus in alium ordinem
 sicigitur sub deo legislatore diuersae creature
 diuersas immo contrarias habent inclina-
 tiones naturales et leges. Lex autem quam
 homo ut talis est sortitur ex ordinatione diui-
 na est ut secundum rationem operetur. prout
 ut autem a deo recessit incurrit in hoc q. fe-
 rat secundum impetum sensualitatis. qui
 in brutis est lex ~~autem~~ (eo modo quo infra
 subus lex esse potest) secundum directam in-
 clinationem. In hominibus autem eiusmo-
 di sensualitatis inclinatio, quae fomes dici
 potest indirecte habet rationem legis in qu-
 antum ^{ipsi} destituti sunt originali iustitia.

et secundum suam
 conditionem

in quantum est
 poenales. et

Ad. 1. Rr q. fomes non dicitur lex ut inclinat
 ad malum, sed ut sequit ex iustitia diuinae
 legis / Ad. 2. q. procedit de lege prout in se
 est regula et mensura / Ad. 3. q. procedit de
 fomite quantum ad suam inclinationem
 secundum q. ex rationis ordinem. non quo
 ad suam originem. Et quidem sensualitas
 in brutis ad bonum commune ordinat. immo
 et in homine si ratio subsitiat.

Quaestio. 97 De effectibus legis
 in duos articulos diuisa.

Art. 1. Vm effectus legis sit facere
 homines bonos?

Fuisset q. non quia sola virtus facit homines
 bonos ut dicitur in 2. et sic. et haec sola de da-

ter

2

2° qz lex non potest nisi obedienti. obedi-
entia autem. que preexigit legi facit bonum
ingr. ut respicitur lex | 3 qz quidam se habent
bene in ordine ad bonum commune. qui ta-
men in seipsis. et in proprijs boni non sunt
4° qz ut dicit Philosophus quaedam leges
tyrannice sunt. et ad solum commodum legis
latoris.

Sed contra est Philosophus in. 2. ethicis
Dicendum qz lex est dictamen rationis in
Principe qui subditos gubernat. subditos
autem virtus (que bonum facit habentem
consistit in his qz subiciant principanti
ut dicitur in. 1. politica. et hinc vel simpli-
citer ut cum lex ordinat in commune bonum
vel secundum quid. ut putati ordine ad
propriam legislatoris utilitatem. Suius
modi enim bonitas consistit etiam dici
esse in perse malis. ut cum quis dicit bonum
latro

Ad. 1. R. qz lex dicit ad dirigendum actus hu-
manos. qui ad virtutes infusa disponunt
et aquisitas ex assuetudine faciunt. et
sic lex facit homines bonos | Ad. 2. qz non
semper quis obedit legi ex virtute perfecta
sed quandoqz ex timore. quandoqz ex solo
dictamine rationis | Ad. 3. qz bonitas civis
sicut et civis vis partis consistit in debita
proportione ad bonum commune totius civi-
tatis. ~~non~~ ^{et} bonum commune civitatis bene se
habere non potest nisi civis sint virtuosij
ad minus illi quibus convenit principari suff-
ficiat autem quantum ad bonum communita-
tis

tas q, alij in tantum sine virtute q, Princi-
pium mandatis obediunt. et propterea dicit
Philosophus in 3. politicae q, eadem est vir-
tus Principis et boni viri. non autem eadem
est virtus cuiuscuq; civis et boni viri.

Ad. 4. q, lex tyrannica non est simpliciter
Lex. nec simpliciter facit bonum Sabente
sed obedientem quantum ad illud regimen

Ar. 7. Vm legis actus convenien-
ter assignentur?

Scolus imperare, vetare, permittere et
Punire?

Et videtur q, non q, ut dicit iuris consultus lex
est communi preceptum. idem ^{vero} est impera-
re quod precipere. ergo alij tres actus super-
flui sunt. 2. q, consilium est de meliori bo-
no q, preceptum. ergo magis pertinet ad le-
gem consilium q, precipere. 3. q, punire
non minus est legis q, punire. 4. q, qui timore
servuli obedit non benefacit. ergo per
punire non facit lex bonus. neq; ad eam puni-
re pertinet.

Sed contra est Isidorus in lib. 2. et similibus.
Dicendum q, sicut enunciatio est ratio nis
dictamen per modum enunciandi. sic et lex
per modum precipiendi circa actus huma-
nos. actus autem humani vel sunt boni
ex genere et circa hos est precipere vel impe-
rare legis. Alij sunt mali ex genere. et de
his est prohibitio. Alij sunt indifferentes ex
genere (qui dicuntur etiam illi actus, qui sunt
vel parvi boni, vel parvi mali) et respectu
suis

in speculabilibus

Sorum Lex habet permittere. inducit autem
Lex ad sui obedientiam per timorem poenae
et sic legis effectus est punire.

Ad. 1. Rr q. lex universaliter preceptum di-
cit, et recessus a malo habet rationem boni.

Ad. 2. q. consilium pertinet etiam proprie ad
personam privatam. et sic dant consilium

dicit Paulus. 1. ad corinth. 7. ego dico non domi-
nus / Ad. 3. q. etiam premiare et persone
privatas, non sic punire / Ad. 4. q. etiam ex
timore poenae assuescunt homines ad bene

et dispo-
nuntur

Questio 93. De Lege eterna in sex articulos divisa.

Ar. 1. Utrum lex eterna sit summa
ratio in deo exstans.

Et videtur q. non q. lex eterna est una, ratio-
nes autem quibus deus res facit sunt plures
ut dicit August. lib. 83. qq. 1. 2. q. decretu
ne legis est q. verbo promittitur, sed verbum
iudicium dicit personaliter ratio autem
essentialiter. ergo s. q. iuxta Augustinus
lib. de vera religione. legem supernam
nostram. scilicet eternam, vocat veritatem
at non est eadem ratio veritatis et rationis
sed contra est Augustinus lib. 1. de lib. arb.

Dicendum q. sicut in artifice preexistit ra-
tio sicut exemplar faciendum. Ita dicitur
ars. sic et in gubernante ratio est ratio qui
et que ordinanda sunt ad finem, que dicitur

Lex

Lex. Unde sicut ratio divinae sapientiae in quantum per eam sunt creatae ^{omnia} et .i. parte dictum est) habet rationem artis. et exemplaris. vel ideq. ita ratio divinae sapientiae inveniendi omnia ad debitum finem habet rationem legis.

Ad .i. Quae respiciunt rationes proprias sive naturales; lex vero communis omnium

Ad .2. q. lex appropriat filio propter convenientiam quam habet ratio ad verbum ^{et} quamvis enim verbum dicat personaliter omnia tamen exprimitur et sunt

Et dicit respectum ad patrem dicentem ipsum. et ad omnia quae dicuntur ipso sive ut declarata, sive ut producta.

unde dicitur ars patris. et ad hoc est Augustinus. 15. de trinitate.) Ad .3. q. intellectus divinus est verus secundum se, et ratio eius est ipsa veritas. et ab intellectu divino res habent veritatem. intellectus autem humanus mensurat a rebus et ab eo quod res est vel non est operis eius est vera vel falsa

Ad .2. Vnde lex eterna sit omnibus nota?

Unde quod non immerito. quod ut dicitur .2. ad corinthios .2. quae sunt dei nullus novit / 2. quod ut dicit Augustinus in lib. de lib. arb. Lex eterna est quae iustum est. ut omnia sint ordinatissima. hoc autem non omnes cognoscunt

3. quod Augustinus dicit in lib. de vera religione q. lex eterna est de qua homines iudicare non possunt. ergo eam non cognoscunt / Sed contra est Augustinus in lib. de lib. arb.

de cognitibus enim iudicare possumus ut dicitur in .1. et dicitur

Di.

Dicendum q. lex eterna in se ipsa a solo deo
 et uidentibus eum per essentiam cognoscitur
 in suis autem effectibus. et per quamdam ue-
 ritates irradiationem cognoscitur, in primis
 quidem principijs ab omnibus. in illis au-
 tem quae a principijs deducuntur quidam pl^u
 quidam minus eam cognoscunt prout ma-
 gis aut minus participant de cognitione
 ueritatis.

^
 sicut sol
 ab oculis

^
 omnibus

Ad 1. R. q. inuisibilia dei in effectibus eius
 cognoscuntur a nobis. ut dicit Roman. 1. Ad
 2. q. lex eterna cognoscitur quidem modo pre-
 dicto sed non comprehenditur a nobis. Ad 3. q.
 unusquisque iudicat de cognitis iudicio spe-
 culatiuo. an scilicet sint uera. necne. non
 autem possumus iudicare iudicio practico
 superioris de speculative cognitis. et secund-
 lus potest iudicare de lege eterna.

Ar. 3. Vm omnis lex a lege eterna
 deriuatur?

Et uidetur q. non. q. lex formatur ei non subici-
 t ut dicit Roman. 8. ergo neq. ab ea deriuat
 2. q. ut dicit Isai. 10. quaedam leges sunt
 iniquae. 3. q. etiam leges bonae ut dicit Au-
 gustinus in lib. de lib. arb. permittuntur quae
 per diuinam prouidentiam. siue legem eter-
 nam uindictant.

Sed contra prout dicitur diuina sapientia dicit per
 me Reges regnant etc.

Dicendum q. in innocentibus uindicta secundum
 non mouet nisi motum a primo et sic in arti-
 ficia

ficialibus & stantes lapides aut ministeria exe-
quentes per ordinem ab Architectore dirigun-
t et movent: Et similiter a prima gubernan-
te (cuius ratio est lex eterna) movent inferior
res gubernantes et omnes gubernandi ratio-
nes quae in eis ^{sunt} ~~reperiuntur~~ a lege eterna deri-
vantur. ut dicit Augustinus in. 1. Lib. de liber
arb.

^ Reges dicuntur

Ad. 1. R. q. fornes habet rationem legis ut de-
rivat a divina iustitia. rō ut inclinatur ad pecc-
tum) Ad. 2. q. lex in qua recedit a ratione et
non est lex. nisi secundum quod pro quavis
obediatur superiori etiam disto. ortus enim
potestas a domino deo est. ut dicit Rom. 13)

Ad. 3. q. lex humana eterna perfecte atte-
qui non potest. et propterea quatenus ea per-
mittit, quae dirigere non potest a lege eterna
(quae ut superior omnia dirigit) derivatur

Art. 4. Vm necessaria est eterna
subiciant legi eterna.

Et videtur q. sic q. omne rationale ratio-
ni (sicut legi eterna) subicitur. at voluntas
divina est rationalis. ergo | 2. q. filij
dei ut dicit. 1. cor. 1. subicitur erit deo
patri cum tradiderit ei regnum. ergo et legi
ipsius. qui enim subdit Regi subdit et
legi Regis | 3. q. multa necessaria (sicut
permanencia spirituum. et verbum) sub-
duntur divini providentia)

Sed contra est q. necessaria aliter se habere
non possunt. ergo nec prohiberi est

Dice

Dicendum q. Legi eterne subdunt omnia
 que diuine gubernationi subdunt, qua
 lia sunt omnia que sunt in rebus a des-
 creatis, siue sint contingenta siue necessa-
 ria. que uero pertinet ad essentiam uel
 naturam diuinam legi eterne non subdun-
 t sed sunt ipsa eterna lex. sicut neq. legi hu-
 mane subiecta sunt, nisi ea que per homi-
 nes fieri possunt.

Ad. 1. R. q. uoluntas dei subdit legi eterne
 non in se. sed quantum ad ea que uult circa
 creaturas. et sic dicitur rationalis, alias est
 ipsa ratio / Ad. 2. q. procedit de filio dei pre-
 cise quantum ad humanam naturam, ab-
 as est ipsa lex eterna. ut dicit Augustinus
 lib. de uera religione. / Ad. 3. q. procedit
 de necessarijs creatis. et sic concedimus) -
 Ad. 4. q. uel dicit Philosophus in 5. metaphi-
 que dicitur necessaria habere causam sine ne-
 cessitate. et hoc ipsum est uoluntatis efficacis-
 sima.

Ar. 5. Vni contingentia subdunt
 ~ Legi naturalib. eterne
 Euidet q. non q. legis promulgatus solis
 creaturis rationalibus fieri potest / 2. q.
 naturalia contingenta cum sint pure r-
 rationalia. nihil de ratione. nec de le-
 ge participant / 3. q. lex eterna est effica-
 cissima. in contingentib. uero naturalib.
 plurimi contingunt effectus / Sed

^
 naturalia

Sed contra dicitur psalm. 8. Legem ponebatur
 quis. ne. te. filius tuus.

Dicendum q. lex hominis non se extendit nisi
 ad creaturas racionales. que homini subhi-
 ciunt. nam enim suis actibus legem imponit
 quibuslibet autem agunt circa usum rerum
 irrationabilium homini subiectarum agunt
 per actus ipsius hominis inuentus eius
 modis. deus autem irrationabilia guber-
 nans. per suam uidentiam suam eis legem
 imponit et tota nature. eis quaedam ^{scilicet} princi-
 pia imprimens per suam altitatem. iux-
 ta illud psalmi preceptum posuit. et non per-
 teribit. non tamen intelligunt (sicut rati-
 onales) diuinum preceptum.

Ad. 1. R. q. principium intrinsecum imperij
 sui creatoris rationalis. est sicut primum
 uulgatum legis. Ad. 2. q. creature irrationa-
 les non mouentur ratione humana. sed di-
 uina. que ad plura se extendit. et sicut mem-
 bra corporis mouentur ad imperium rationis
 et non participare de ratione. ita creature
 irrationales mouentur a deo. nec tamen ob
 id sicut racionales. Ad. 3. q. ubi defectus
 non subterfugunt ordinem causarum u-
 niuersalium. precipue cause prima cuius
 prudentis omnia subiacent.

Ar. 6. Vni omnes res humane sub-
 iaciantur Legi eterne.

Et uide quoniam ad galat. 6. dicitur si spiritu
 dei ducimini non estis sub lege. iustitiam
 spiritus dei agunt et sunt filij dei. ut dicitur Rom.

2. q. prudentia carnis (que in multis uiget)
 ut dicitur Roman. 8. Legi dei subiecta non est)
 3. q. ut Augustinus inuit in lib. de lib. arb.
 Lex eterna est qua meremur uel demeremur
 at damnari. et beati. nec merent. nec demere-
 tur. ergo in eis non est lex.

Sed contra est Augustinus lib. 9. de ciuitate dei
 dicendum q. ut dictum est in rationales creatu-
 re subduntur legi eterne per modum actus
 et passus per principium interius mouens ^{inclinans}
 Rationales autem creaturas per modum cog-
 nitus. Sabent enim et utq. inclinationes
 naturalem ad uirtutem. q. uis deperata
 (sicut et uoluntatem) per habitus uirtutis
^{uerunt tamen} ~~quasi~~ etiam in istis quod deficit de actu re-
 supplet ex parte passus. quatenus tunc
 patitur quantum deus Lex eterna disponit
 et sic peccatores iniquitate subsunt legi eter-
 nae. Iusti autem perfecte. q. et uoluntate na-
 turales ^{eorum} perficit perfidem. et naturalis incli-
 natio ad bonum per gratiam. et hoc docet
 Augustinus lib. 1. de lib. arb. et libro de ca-
 thetizandis rudibus.

Ad primum R. q. filij dei siue sancti non sunt
 sub lege quasi sub onere. et timore seruili
 uel q. opera spiritus sancti ut sic (sicut neq.
 ipse spiritus sanctus) non censent esse sub
 lege. iuxta illud. 2. corint. 3. ubi spiritus
 domini ibi libertas / Ad 2. q. prudentia car-
 nis non tollit omnino ⁱⁿ naturam ad bo-
 num. et ex parte passus subdit legi diui-
 ne iustitiae / Ad 3. q. per legem eternam me-
 remur. et auferuamur in premiis. sicut la-
 pis

scilicet beati-
 tudine uel miseria

pus per eandem gravitatem invicem ad cen-
trum, et quiescit in eo.

Quaestio 94 De lege naturali
in sex articulos divisa.

Ar. 1. Vm lex naturalis sit habitus.
Et videtur q. sic q. necesse potentia neq. passio
et non restat nisi habitus iuxta Aristotelem
in 2. ethic) 2. q. Basilus dicit q. conscientia
sive synderesis est lex. Synderesis autem
est habitus / 3. q. semper in homine manet
ergo non est actus /

Sed contra est q. habitus ut ait Augustinus
de bono coniug. est quod agere aliquid iuris
pus est. in parvulis autem et damnatus est
lex naturalis. qui tamen per eam agere
non possunt.

Dicendum q. lex naturalis non est habitus su-
mptis habitus proprie et essentialiter. habitus
enim est quod agimus. Lex autem est quid ac-
tum. et tamen ^{lex} habitus. id est aliquid quod
habitui tenet. sicut et prima principia spe-
culabilia non sunt habitus ipsorum prin-
cipiorum. sed principia quorum est habitus.

Ad. 1. R. q. Philosophus ibi inquirebat genus
virtutis cui correspondere esse principium actus
et ides illa tantum tua enumerat, quae sunt
actuum principia, praeter quae sunt etiam in
anima alia. ut actus potentiae. et proprie ta-
tes naturales / Ad. 2. q. Synderesis dicitur lex in
tellectus nostri in quantum est habitus conti-
nens precepta legis naturalis quae sunt princi-
pia

quomodo
et fides dicit id
quod fide tenet

pra Summarum altium) Ad. 3. q. lex natura
 lis Sabitraliter tenet / Ad. 4. q. aliquando
 propter impedimenta non possumus uti eo qu
 od Sabitraliter tenet. sic puer Sabitu intellu
 tus principij. et legem naturam ut non potest
 ob defectum etatis.

Ar. 7. Vm Lex naturalis contineat

Plura precepta uel unum tantum
 Fuit q. d. quoniam q. lex est in genere precep
 ti. ergo si sunt plura precepta. et plures leges
 1. q. tota natura humana est una. si autem
 q. habet plures partes multiplicanda est lex
 etiam que sunt de inclinatione concupis
 cibilis pertinerent ad legem naturalem) 3
 q. in Simone est una tantum ratio. ergo et
 unum tantum preceptum.

Sed contra est q. etiam in demonstratiuis
 principiis sunt plura.

Dicendum q. precepta legis naturalis eodem
 se habent in practico sicut principia in de
 monstrabilia in speculatiuis. que sunt perse
 nsta. sunt autem que dam perse nsta in se
 (q. scilicet predicatum est de ratione subiec
 ti) que tamen non sunt nsta omnib; sed sa
 pientib; u. g. u. scientib; terminis. ut q. ange
 lus non sit circumscriptione in loco. In his
 autem que in apprehensione Simul non ca
 dunt. reperit ordo. primum enim apprehendit
 ens cuius intellectus includit in omnibus
 que quis apprehendit. et idem primum prin
 cipium in demonstrabile est q. non est simul
 affirmare. et negare. et sicut primum quod

ut dicit Boetius lib
 de hebdomadibus.

fundatum in ipso ente
 scilicet

quod cadit in apprehensione simpliciter
 est ens. ita primum quod cadit in apprehen-
 sione rationis practica est bonum sine fine
 supra quod fundat primum preceptum legis
 naturalis. scilicet bonum est faciendum. et
 malum fugiendum. illa ergo ad que homo
 inclinatur ut ad finem naturaliter, appete-
 dit ut bona et prosequenda. contraria uero ut
 mala et fugienda. inest ergo homini incli-
 natio seu lex naturalis ad conseruandum
 esse cum omnibus substantijs communis. Secun-
 do inclinatio magis specialis communis cum
 animalibus circa ea que natura omnia ani-
 malia docuit. qualis est mors et ferrum
 coniunctio. Tertio inest homini naturalis
 inclinatio secundum rationem. quatenus
 homo est ut ueritatem cognoscat. in
 ueritate uiuat et ueritati inuentionem
 inferat uirtutem sequens.)) —)) —

Ad 1. R. q. omnia precepta in quantum ad
 unum primum referuntur habent rationem
 unius legis naturalis / Ad 2. q. multae
 illae inclinationes et precepta referuntur
 ad unum et communicant in una radice
 sicut in seipsis sine plura / Ad 3. q. ratio
 in se una est ordinata omnium. que
 ad homines spectant. et secundum hoc
 sub lege rationis continent omnia eo
 que ratione regulari possunt.

Ad 3. Vm omnes actus uirtutum sunt

de lege natura?

Fuider q. non q. quidam actus uirtutum

ut

ut in actibus temperantia patet ordinant
 ad bonum particulare) 2° q^o si sic, omnia
 peccata essent contra naturam. quod tamen
 de quibusdam specialiter concedit / 3. **Itaque**
 quod est virtuosum unum q^o non alteri.
 Sed contra est Damascenus. in 3. libro
 Dicendum q^o actus virtutis in quantum to
 les sunt de lege natura, et ad legem natura
 pertinent. q^o naturale est homini agere secu
 dum rationem. Si autem considerent secun
 dum proprias virtutum species in seipsis, sic
 non omnes sunt de lege natura. multa ete
 rum secundum virtutem sunt ad que natu
 ra non primo inclinatur, sed per rationis in
 quisitionem ea homines invenerunt.

librum et
 potum)
 ut dicit
 Damasc.
 lib. 2

Ad. 1. Q^o q^o temperantia versat circa ea que
 ordinant ad bonum commune (scilicet tenere
 ream, sicut et alia legalia ad bonum commune
 mortale) Ad. 2. q^o omnia peccata sunt contra
 naturam propriam hominis. aliqua tamen
 sunt specialiter contra naturam hominis sibi
 cum brutis communem. ut comixtus masculu
 rum dicit contra naturam) Ad. 3. q^o p^ocee
 dit de actibus secundum seipsos)

Ar. 4. Vm lex natura sit una apud
 omnes?

Et dicit q^o non q^o in decretis dicitur. i. dicit
 lex natura quod in lege et in evangelio conti
 netur. et non omnes obediunt evangelio ut dicit
 e Rom. 10 / 2° q^o in 5. ethic. dicit q^o nihil est
 tam iustum, quod apud aliquos non diversifi
 cet

ce. / 3. q. diversi naturaliter ad diversa
inclinantur /

Sed contra est Isidorus in lib. etymologiae
Dicendum q. in speculabilibus eadem est veri-
tas apud omnes in principiis et in conclu-
sionibus ex eis deductis, quoniam rursus
sunt aliter se habere et procedunt ex necessa-
rijs. quamuis veritas ab omnibus rursus
rursus in conclusionibus sed solum in prin-
cipijs. In Practicis autem non est eadem ve-
ritas apud omnes quantum ad communia sed
non quantum ad propria. ~~nam quae magis~~
inimius quo magis descendit a principiis eo
inimius veritas et rectitudo invenitur magis
deficere. q. descendit ad contingentia et quae
aliter se possunt habere. sicut etiam natu-
ra generabiles et corruptibiles ob impedime-
ta (sicut in paucioribus) solent deficere.
unde ut refert Julius Caesar in lib. de bello
gallico apud germanos Latrocinium quod est
expressè contra ius naturae non reputabatur
iniquum.

Ad. 1. Per q. multa quae in evangelio continentur
et sunt de lege naturae. et huc interdum ob-
truncus ut statim exemplificat ut faciamus
quae vobis fieri volumus. alias in evangelio
plurima sunt supra naturam / Ad. 2. q. Phi-
losophus loquitur de illis quae sunt iuxta nos
ut principia. sed ut intelletus vult. quae deficere
possunt / Ad. 3. q. huc est apud omnes com-
mune rectum ut secundum rationem dirigantur

^
In quibus est
eadem quantum
ad propria non
est semper eque
nota

^
patet igitur q. quan-
tum ad communia pr-
incipia rationis si-
ue speculativa si-
ue practica est ea-
dem veritas recti-
tudo siue lex apud
omnes et equali-
ter nota.

^
a quibus
dam -

^
dicunt

hoc omnes Summum inclinationes ~ ~ ~ ~ ~

Ar. 5. Vm Lex naturę mutari pos-
sit?

¶ Vnde q. sic. q. ecclē. 17. immut. glossa
legem naturalem corrigi posse. ergo et mu-
tari. 2. q. Abraham precipit occidere
innocentem filium geris. 27. et filijs israel
furarari ad egyptijs. exod. 12. et osee. 1. du-
cere fornicariam. que omnia sunt contra le-
gem naturę. 3. q. isidorus dicit in lib ethi-
mologiarum. q. communis possessio rer. et de
iure naturę contra quam est rerum propri-
etas introducta.

Super illud addit eis
disciplinam. et se-
geturucta.

Sed contra dicit in decretis definitione 5.
Ducendum q. legi naturalib. bene possunt alig-
ua super addi adiutam summam necessariam
vel utilia. ut factum est tam per legem diuinā
q. per summam legis. nihil tamen potest
ab ea subtrahi quantum ad principia comu-
nia. quamuis quantum ad conclusiones ex
talib. principijs deductas ab emergentia im-
pedimentis ut in pauciorib. ~~mutatis~~
aliquando mutet.

Ad. 1. R. q. lex naturalis corrigi dicit per scriptam.
tam. q. addit ad illam. et q. docentur ignora-
tes de illis que de lege naturalib. non omnino
intelligebant. Ad. 2. occisus innocens, acce-
ptus alieniq. rei. et accessus ad quamcunq. ex
mandato dei. qui est dominus universiq. et
sunt conformia iuri naturę. et non solum in
rebus humanis. sed et in naturalibus quidq.
vid

quid a deo sit est naturale quodam modo
ut .1. p. dictum est / Ad .3. q. cōmunitas re
rum et libertas sunt de iure natura. non q
natura ad illud inclinac. sed qz non inclinac
ad contrarium (sicut q. si mites incederent
mud.) ac proinde mutari potuerunt eius mo
di non per subtractionem. sed per additionē

Ar. 6. Vm lex Natura possit a corde
Sominis aboleri?

Fundat q. sic qz Rom. 2. glossa dicit q. lex
iustitiz scribitur in homine. quam d. elegerat
culpa. lex autem iustitiz est lex naturalis.
ergo / 2. qz lex gratie est efficacior. et ta
men d. elector per culpam / 3. qz multa iuste
ab hominibz sunt instituta contra legem
naturam.

sed contra est Augustinus. lib. 2. confess
Dicendum q. lex naturalis quantum ad
ratiōnissima principia a corde hominum ab
oleri non potest. bene tamen quantum ad
particulare operabile in quantum propter
concupiscentiam, aut aliam passionem im
pedit ratio cōmunia principia ad particu
laria applicare. sicut et in speculabilibus
errores contingunt circa propositiones ali
as necessarias sive conclusiones ex prin
cipijs deductas /

et quantum ad
secundaria pre
cepta aboleri po
tēst

Ad .1. R. q. delec ut dictum est / Ad .2. q.
sicut gratia sit efficacior non tamen homini
essentialior qz natura / Ad .3. q. contra secun
da precepta legis naturę aliqui legis latore con

viderunt Leges iniquas ~ ~ ~ ~ ~

Quaestio. 95. De Lege Sumana ~
in quattuor articulos diuisa

Ar. 1. Vm̄ vtile fuerit aliquas leges
ab hominibus constitui?

Fundat q̄ non q̄ homines melius inducunt
e ad bonum mori sine legibz. q̄ e ad p̄
illas / 1. q̄ ut dicit in. 5. ethicorū iudex est
iustitia animata ad quam homines conseruiunt
ergo superflua lex. q̄ melior est amicitia ius
tra / 3. q̄ singularia dirigerda non sufficit
lex communis. Sufficit autem vni prudentis ar
bitrium et semper est necessarium

Sed contra est Isidorus in lib. et Simologiaz
Ducendum q̄ homini a natura inest appetitudo qu
edam ad virtutem. sed ipsa virtutis perfectio
necesse est ut opti adueniat per aliquam disci
plinam (Sicut et in cibo et potu indiget ad iuu
u quamuis a natura habeat rationem et manū
ad quærendum illa) Suius modi autem discipli
na in propriis ad virtutem actus. ex dispositione
naturæ. consuetudine. uel precipue ^{lex} muneris
diuini sufficit sic paterna per monitionem tā
tum, sed ad uincendos proteruos uhibendo eos
amabo quod est necessarium ad virtutem et
pacem conseruandam necessaria fuit legem
Sumana y instituta. ut dicit in. 1. Politicorū
Ad. 1. Patet ex dictis / Ad. 2. q̄ iustitia animata
non inuenit in multis, et flexibilis est. ac proin
de necessarium fuit paucos sapientes leges conseruare
et decernere in generalibz ^{et} multis rebus conseruare
ratis

Summula d. Thomae

circa

ratis futura quantum fuit possibile provide
re quod iudicandum sit. paucissima hominum
arbitrio committendo) Ad. 3. que ibidem Phi
losophus ait quaedam singularia, que legem
possunt comprehendere, necesse fuit hominum
arbitrio relinqui. ut puta de eo quod factum
est esse vel non esse. et de alijs istiusmodi.

Ar. 2. Vm omnis lex humanitas po
sita a lege naturali derivet?

Et videtur quod non quod dicitur in 5. ethic. quod iustum
legale in principio non refert utrum sit vel
aliter fiat. que autem oriuntur a lege natura
li multum refert sic vel aliter fieri) 2.
quod ius positivum ut dicitur Isidorus lib. ethicor.
et Ar. 5. ethicor. dicitur contra ius naturae
ergo non derivat ab eo sic enim ad illud potui
rere) 3. quod sic leges humanae essent eadem
apud omnes) 4. quod omnium que a lege natu
rali derivant potest ratio assignari, non sic
autem omnium legum ut dicitur iuris pe
riti.

Sed contra est. Iulius in sua Rethorica
Dicens quod lex iustantum est lex inquantum
iusta, et iustantum iusta inquantum con
formis rationi recte cuius prima regula est
lex naturae. a lege autem naturali potest al
quid derivari dupliciter scilicet per modum
clusionis. ut ex hoc quod nulli est damnatum
ferendum sequitur quod non sic iste occidendus. et
huiusmodi habent vim a lege naturali. A
lia derivant a lege naturae sicut determina
tiones eius (sicut in artificialibus formam ed

mu

ut dicit Phil
sophus. i. ethicor

alias esse leges
conruptelas

quamvis huma
na lege statuatur

A
iure na
ture

munem domus determinat artifex ad hanc
domum construendam) ut ex eo q. qui pec
cat est puniendus determinat iudex puniti
onis sui peccantis. et hęc ex sola lege,
Summana vim sibi vendicant.

Ad. 1. R. q. Philosophus loquitur de determi
nantibus legem naturę) Ad. 2. q. procedit de
his que derivant a lege naturę tanq. conclu
siones) Ad. 3. q. principia commutata diversi
mode possunt applicari per diversas leges) -
Ad. 4. q. dicitur iuris consulti aut iuris perito
rum intelligendum est, in his que introducta
sunt a maioribus circa particulares determina
tiones legis naturalis. ut innuit Philosophus
in. 6. et seq.

Ar. 3. Vm Isidorus convenienter qualita
tatem legis Positivę describat.

Dicens q. sit honesta, iusta, possibilis, secundu
naturam, secundum consuetudinem patrię
loci temporisq. conveniens, necessaria, utilis
manifesta, et que nihil per obscuritatem in
captione contineat, nullo privato modo sed
pro communi utilitate civitatis scripta. Et vi
det q. non. q. in ^{iam} ~~quatuor~~ ^{tribus} conditionibus supra
omnes communi fuerat, scilicet q. lex ratione
constans, ^{sic} religione congruens, disciplina con
veniens, et saluti prospiciens) L. q. iustitia
teste Tullio in lib. Officiorum est pars honestatis
ergo vult q. sit honesta superflue addit iusta)
3. q. lex contra consuetudinem dicitur tibi
dicitur) 4. q. necessarium simpliciter non subdi
tur

tur legi humanae. necessarium uero ad finem
est eodem quod uale, ergo superflue addit ne-
cessaria et utilis.)

Sed contra est auctoritas ipsius Isidori.
Dicendum q. res ordinata ad finem debet habere
reformatam sibi proportionatam (sicut est for-
ma serrae ad finem sectionis) et quolibet res
regulata et mensurata debet proportio-
ri suae regulae et mensurae. Lex autem hum-
ana ordinat ad finem, et regulat a superioris
regula quae duplex est scilicet lex diuina, et
lex naturalis, et finis legis humanae est uti-
litas hominum, et ex his colligunt tres le-
gis conditiones quas primo posuit Isidorus
et ad quas ceterae omnes reducuntur, scilicet
q. delictum congruat in quantum est propor-
tionata legi diuinae, q. sit disciplinae conueni-
ens in quantum proportionat legi naturali
et q. salutis proficiat in quantum est propor-
tionata utilitati humanae.] Ex his patet
solutio ad obiecta -

Ad 4. vñ Isidorus conuenienter as-
signat divisionem humanarum legum.
Et uide q. rñ q. sub eis ponit ius gentium quod
ad omnes ferentes pertinere dicit ac p̄uiri-
da magis pertinebit ad ius naturale.) 2. q.
Plebis scita et senatus consulta quae ponit se-
cum differunt materialiter, et sic possunt in-
infinitum leges differentes multiplicari. 3.
q. sicut ponit ius militare, ad milites, et Pu-
bli

Quoniam ad Principes sacerdotes & magistratus
potuisset multiplicare ad alia personarum
genera. 3. qz lege accidit q. ab hinc vel illo
constituit ergo inconuenienter diuiditur
in Fabuliam. Corneliam etc.

Incontrarium auctoritas Isidori sufficiat
Dicendum q. unumquodqz perse diuidit secon-
dum id quod in eius ratione continet sicut
animal (in cuius ratione continet anima)
in rationale et irrationale. Sunt autem mu-
tae de ratione legis humanae. Primo q. sic de
nata a lege naturae. et sic diuidit in ius gen-
tium tanqz in ius uenerabilem et in ius
ciuile tanqz in determinatiuam iuris natura-
lis. Secundo est de ratione ductae legis q. ordine
et ad bonum commune. et sic diuisio haec accip-
it a personis publicis qui ad hunc finem ordinan-
t et bono communi incumbunt. ut sacerdotes
Principes etc. Tertio est de eius ratione q. or-
dinet a gubernante communitatem. Ciuitatis
quae si est Regnum gubernat ab uno et sic sunt
constitutioes Principum. Aliud regimen est A-
rbitratia id est regimen optimorum ut responsa
prudentium. et senatus consulta. Aliud est re-
gimen paucorum. quod dicit Oligarchia. quod est
ius praetorium. Aliud dicit Democrazia. i. po-
puli regimen siue Plebisita. Aliud tyranicum
quod potius est legis corruptio. Aliud mixtum
ex dictis quod est optimum et secundum hunc
nate lex. quam maiores ^{nate} sanxerunt simul cum
plebibus. ut Isidorus dicit. Quarto de ratione humanae
Legis est q. sic directiuum actuum. et sic distinguen-
t leges ex materijs quas tractant. Sicut ab
aucto

1
de Arist
3. polit.

authoribus quandoque nominentur, ut Julia de adulterijs. Lex Cornelia de sicarijs etc.
 Ad. i. Rr q. ius gentium convenientiam habet cum iure naturae, sed differt sicut dictum est. Ad alia solutus patet ex dictis.

Quaestio. 96. De Potestate legis Humanæ in 6. articulos diuisa.

Ar. 1. Vtrum lex humana debeat poni magis in cõmuni q̃ in Particulari.
 Et videtur q. in singulari: q̃ dicit Philosophus in 5. ethic. q. legalia et sententia sunt circa singula ~~magis~~ singularia. 2. q̃ est directiua actuum. ergo circa singularia. 3. q̃ est regulatiua. ergo ut sic certa debet circa singula esse. et in singulari.

Sed contra est q. ne dicit Iuris consulti leges ferri debent de his que ut implicumum continentur.

Decendum q. cum lex ordinat ad bonum cõmune oportet q. cõmuniter multa respiciat secundum personas. negocia. et tempora. ut dicit Augustinus in 2. de ciuit. de j.

Ad. i. Rr q. Philosophus in 5. ethic. ponit tres species iuris legalis. quod est ius posituum. Sci licet cõmune simpliciter. et cõmune quantum ad aliquid. et quantum ad aliquid ut prius ^{singula} legalia. Et addit quaedam esse legalia circa particularia negocia ^{sunt} siue facta. que non iura. sed determinationes que pro iure habent. et propterea subdit. et sententia. Ad. 2. q. ad singula

gubernet actus dant singularia precepta pre-
sentium. Lex autem communis, communis et
unica mensura plurimum esse debet / Ad. 3
q. ad legem sufficit certitudo ut in pluribus re-
solvitur in omnibus rebus equalis certitudo
est querenda /

omnia enim que
sunt in aliquo ge-
nere aliquo uno
mensurantur ut di-
citur in 10. metaph.

Ar. 2. Vm ad Legem Humanam per-
tineat omnia vitia cohibere.

Fundet q. sic q. ides sunt leges humane secu-
dum visum lib. ethicor. ut in sibi aut da-
cia / 1. q. finis legis est hominem facere vir-
tuousum. q. esse non potest nisi careat omnino vitio
3. q. lex humana dicitur a legem natura. cui
omnia vitia contrariantur

Sed contra est Augustinus lib. de lib. arbit.
ubi ait q. rate lex humana permittit que de iuste
iudicat.

Dicendum q. lex humana est mensura actuum
humanorum mensura autem debet esse huma-
norum mensurata. et propterea lex humana
debet imperari secundum conditionem homi-
num inter quos pauciores sunt qui perfecte
virtuti adherent. ad vitia abstinere ac sibi in
de lege humana non omnia vitia cohibere
Sed graviora. a quibus possibile est communiter
omnes homines abstinere. et precipue que pacem
et societatem perturbant sicut homicidia et
adulteria et huiusmodi.

possibile

pertinet

Ad. 1. q. per auidaciam intelligit inuasi-
onem et perturbatiorem / Ad. 2. q. lex inducit ad
virtutem paulatim et per eamque imperfecti pos-

Sunt
Ad

Ad 3. alias in deteriora laborerent. ^{quod qui} multum emungit elicit sanguinem. ^{quod} pro x. 30
 et vinum novum. id est precepta vite perfecte
 missum in veteres peccatores non rumpe
 rec eos ut dicit matth. 9. Ad 3. q. lex huma
 na deficit a lege eterna (quae per legem natura
 lem in nobis participat) ac proinde lex huma
 na non omnia potest prohibere quae lex naturae
 ut dicit Augustinus. lib. 1. de libero arbitrio

Ad 3. Vm lex humana precipiat ac
 tus omnium virtutum?

Et videtur quod non quod actus virtutis si virtus sit oppo
 nunt. ac non prohibet omnes actus virtutis.
 ergo) 1. quod virtus est finis legis. ergo nec ip
 sa nec actus eius cadit sub lege. 3. quod quidam
 actus virtutis tantum ordinantur ad privatum
 bonum. et non ad commune legis.

Sed contra est Philo sophus in 3. ethicis
 Dicendum. quod omnia obiecta virtutem possunt
 ordinari. vel ad bonum commune vel ad bon
 um privatum. ut si quis ea quae sunt fortitu
 dinis exequatur propter patriam. vel propter
 amicum. et tunc nulla virtus est de cuius ac
 tibus lex humana precipere non possit. Non tamen
 precipit de omnibus actibus omnium virtutum
 sed de ordinabilibus ad bonum commune imme
 diate. vel ^{etiam} mediate. V. g. in hoc ordine ut pax
 et iustitia disciplina conservetur.

Ad 5. Quod lex humana prohibet aliquos actus
 singulorum virtutum, sicut et precipit quosdam
 actus singularum virtutum. Ad 2. q. lex pre
 cipit

capit aliquis actus virtutum non est modo quo
virtus sua operatur. sed est quo opera virtutis ap-
pellari consueverunt. Ad. 3. q. omnis actus
virtutis est ordinabilis ad bonum commune
vel mediate. vel immediate ut dictum est.

et actus procedit a
virtute, que est
finis legis ~ 112

Ar. 4. Vm Lex humana imponat
Somin necessitatem in foro consue
F uide q non. qz inferre potestas non pot
est imponere necessitatem aut legem in iudi
tio superioris potestatis qualis est divina in foro
consuetudine. 1. 2. qz quandoqz preceptum divi
num est mandatum ^{dei} ut dicitur per leges huma
nas. ut in iudic. 1. 15. iudicium fecistis ma
datum dei propter trad. vras. ergo non obli
gat in conscientia. 3. qz leges humane se
pe inferunt calumnias et oppressionem ho
minibus ut Isai. 10. dicit ergo non obligant.
Sed contra dicit. 1. Petri. 2. Hec est gratia et

Dicendum. q. si leges humane iuste sint qz
solummodo ordinant ad bonum commune iustitia
bene obligandi in foro conscientie a lege ter
na a qua derivant. ut dicitur. ps. 118. 8. Si au
tem sint leges iniuste. scilicet aut per contra
rietatem ad bonum. aut ~~per~~ ex fine qz ad
propriam utilitatem vel gloriam statuantur
vel ex auctoritate cuiusvis legem fert vel a tibi
commissam potestatem. vel ex forma cum in
equaliter onera multitudinis imponunt qz
ordinant ad bonum commune. ut ait August. lib
de lib. arbit. non obligant in foro conscientie
nisi forte ob vitandum scandalum qz tunc de
bet quis iuris se cedere. secundum illud mat

et ferunt ab auct
tate habente potes
tatem. secundum
proportione debi
tam onera imponen
tes subiectis

aut turbationem,

legi

thomae. s. si quis angariauerit te mille passus
uade cum ullo alia dicitur. et qui abstulerit fructum
titanicam da ei et pallium. Ipsi leges sunt in
iure ex contractu ad bonum diuini
nullo modo obligantur. q. ut dicitur. actus 4. q.
obedire oportet deo. magis q. hominibus.

Ad 1. R. q. ut dicitur Roman. 13. qui potesta-
tis est sub. Cum omnis potestas a deo de-
ordinata non resistit. Ad 2. q. procedit de le-
gibus que sunt contra mandatum dei. Ad 3.
q. procedit de lege iniusta grauius in
ponente. cuius scilicet ^{ad deo} scandalum possunt resistere

Ar. 5. Vni omnes subdiciant Legi?

Et uidetur q. non. q. 1. ad Timotheum. 1. dicitur q.
iustus non est imposita lex. ergo iusti non sub-
dicuntur legi. 2. q. Urbanus Papa. et habet
19. q. 2. dicit q. qui lege priuata (scilicet spiri-
tus sancti) dicitur publica non astringat. sed
spiritus sanctus dicitur filij dei sine iusti ergo. 3.
q. iustus peritus Principem solutum esse dicit
a legibus. ergo.

Sed contra est Apostolus Rom. 13. omnis ani-
ma subdita sit potestati etc.

Dicendum q. omnes qui subdunt potestati
subdunt etiam legi quam fert potestas tanquam
regulati regula. q. si quis potestati non subda-
t. q. est de alia ciuitate uel regno. uel q. regi
superiori lege. ut puta si quis dispenseret a Prin-
cipe in his que subdunt consue. Legi non subdi-
cet. sed q. alio modo potest dici quis legi sub-
iectus sicut dicitur cogenti. De modo mali. et
non

aut maius detri-
mentum -

non boni subiciuntur legi quod bonorum voluntas
 semper legi consonat. aqua discordant ma-
 gis. Ad. 1. R. q. procedit de subiectione
 primordium voluntatis. Ad. 2. q. uiri sancti
 non subduntur legi nisi quatenus conformes
 est ipsi voluntati spiritus sancti. sic etiam sub-
 iecti sunt omni humanae creaturae propter
 deum. ut dicitur. 1. Petri. 2. Ad. 3. q. Princeps
 non tenet legem quantum ad uiam uoluntariam
 cum sibi ipse non subiciat. ut glossa expo-
 nit in illa psalmi. 50. tibi soli peccavi. tene-
 tamen quantum ad uiam directiuam et sub-
 dit legi & sua propria uoluntate. ut dicitur extra
 de constitutionibus. cap. cum omnes. et matth. 23.
 Est tamen Princeps supra legem ut pos-
 sit in ea dispensare pro loco et tempore.

Ad. 6. Vm ei qui subditur legi si-
 ceat preter uerba legis agere?
 Et uidetur quod non quod dicit Augustinus in lib.
 de uera religione. q. post leges factas non
 licet hominibus deus iudicare. iudicauerit
 autem si omissis uerbis intentionem
 sequerentur earum. 2. quod ad subditos le-
 gi non pertinet eas interpretari. ergo nec
 preter uerba earum agere. 3. quod sapien-
 tes (quales sunt legislatores ut dicit pro-
 uerb. 8) non aliter explicent suam inte-
 tionem quam per uerba. maxime legum.
 Sed contra est Hilarius. in. 13. de trinitate. di-
 cens

non res sermo
ni. sed

cent, q^{uod} sermo rei debet esse subiectus, et
causa legis pensanda.

Dicendum quod cum lex intantum vim legis ha-
beat in quantum ordinat ad bonum commu-
ne. cumq^{ue} legis latores non possint dispo-
nere de omnibus casibus in singulari co-
tingentibus. si aliquando contingat ex obser-
uatione Verborum legis in commentibus
ad communi. non est quod ad verba seruan-
da. recurrendum tamen est ad Principem
aut auctorem legis ut dispenset aut inter-
pretet. nisi subitum occurrat periculum
tunc enim ipsa necessitas dispensatione
habet annexam. q^{uia} necessitas non subdit
Legi | Ad 1. R^{espondeo} q^{uod} ~~legislator~~ ^{tunc} non iudicat
de lege. sed de casu singulari occurrente.
Ad 2. q^{uod} qui sequit^{ur} intentionem legisla-
toris non interpretat legem simpliciter.
si autem dubium sit de intentione, ver-
bis legis standum est. aut ad eundem et id
solvendus legislator | Ad 3. q^{uod} legislator
quantumvis sapiens non potest omnes ca-
sus futuros aut singulares providere et
dato posset nec confusorem causaret no-
omnes enumerandi et recensendi essent
sed legem ferre deberet secundum ea. que
ut in pleribus accidunt.

Quaestio. 97. De mutatione legum
in quattuor articulos diversa.

Ar

Ar. 1. Vm lex humana aliquo modo mu-
tari debeat?

Fuideo q. n. q. derivat a legem natura immu-
tabily) 2. q. est mensura que debet esse per-
manens ut dicitur in 5. ethic) 3. q. est iusta
et recta. quod autem semel est rectum semper
est rectum. ergo et lex semper est lex)

Sed contra est Augustinus in 1. de lib. arbi.
Dicendum q. cum lex humana sit dictamen ra-
tionis regularis humanus actus potest duply-
citer mutari scilicet ex parte rationis que
currit temporis tam in speculabilibus q. in
practicis plura et perfectius assequit. et ex
parte actuum humanorum quibus pro tempo-
rum diversitate et personarum varia dispo-
sitione diversas contingunt leges adaptari. ut
dicit Augustinus in 1. de lib. arbitis.

Adigen
dis

Ad. 2. R. q. lex natura tanq. participatio
legis que est immutabilis contingit q. pri-
ma principia immutabilia. lex vero humana
est mutabilis et circa multa particularia
contingentia) Ad. 2. q. mensura debet esse
permanens quantum fuerit possibile in rebus
mutabilibus) Ad. 3. q. rectum in rebus corp-
ralibus quantum ex de se semper erit rectum
sed rectitudo legis respicit utilitatem communem
variabilem.

Ar. 2. Vm lex humana semper sit
mutanda quando occurrit aliquid
melius?

Fuideo q. sic q. et in artificialibus que etiam

Summula d. Thomae

a ratione procedunt. occurrente meliori semper fit mutatio) 2. q. experimur leges antiquas legibus fuisse mutatas ob sui viciosa tesa, ergo et modo similiter) 3. q. circa irregularia (circa quae est lex) per experientiam induci melior edocemur. ut dicit in 2. ethic)

Sed contra dicitur distinctione. 12. Ridiculum est esse.

Dicendum q. lex humana in tantum debeat mutari in quantum propter utilitatem convenit. non statim a aliqua necessitate aut evidentiissima utilitate (ut iuris perit dicitur) non est mutanda). consuetudo enim ad observantiam legum plurimum valet. et cum lex mutata auferat consuetudo. et ex consequenti vis constituta legis. ac proinde lex mutari non debet nisi fiat reimpensatio huius damni per necessitatem. aut utilitatem dictam.

Ad. 1. R. q. ea quae sunt artis habent vim a sola ratione. quae vero sunt legis etiam a consuetudine. ut dicit in 2. politici) Ad. 2. R. q. concludit legem esse mutandam non pro quacumque sed pro magna necessitate. aut utilitate. et similiter R. ad. 3. m)

Ar. 3. Vm consuetudo possit obtinere vim legis?

Et videtur q. non. nec legem amovere. q. lex humana derivat a lege divina et naturalibus. haec autem non potest humana consuetudo mutare ergo) 2. q. q. primum facit contra legem male facit. ergo multiplicatis alijs malis actibus con

contra legem. ipsa non potest aboleri. 3. qz
facere legem non pertinet ad privatas perso-
nas. private autem persone sunt que mul-
tiplicantur adus consuetudinis.
Sed contra est Augustinus in epistola ad Ca-
sulanum.

Dicendum q. cum lex oriat a ratione et vo-
luntate legislatoris. que exprimitur verbis
eius forte vel tollit. vel etiam factis per alios
scilicet multiplicatis. qui voluntatem et
rationem declarant. per ipsos aboletur lex. et
inducit nova. aut interpretat antiqua.

Ad. 1. Quod lex naturalis et divina procedit
a voluntate divina immutabiliter ~~mutabiliter~~
summa ne possit non potest per hominis
voluntatem immutari. vel per consuetudinem
ut dicit Isidorus in synonimis. Ad. 2. qz
per consuetudinem ostendit q. lex ulterius non
est utilis. et cum leges humane aliquando de-
ficiant etiam in primo actu non peccatur. ma-
nente autem adhuc ratione legis non con-
trahit legem. sed lex vincet consuetudinem
nisi forte tanta foret consuetudinis vis ut
legis observatio impossibilis redderet. Ad. 3.
q. multitudo est libera et potest legem facere verbo
potest etiam facere per consuetudinem et con-
suetudinem. Si autem multitudo sit superior sub-
iecta etiam ipsius consuetudinis vim habet le-
gis quatenus a superiori coram approbatur.
Ad. 4. Vni Rectores multitudinis pos-
sunt in legibus humanis dispensare.

Deuteron. 1.

Et videtur quod non quod Lex est pro bono incommuni
 ut dicit Isidorus. commune autem bonum divi-
 nius est ut dicitur in 1. et sic ergo cum nullus
 privatum debet dispensari ut contra legem
 communem agat. Et quod superioribus prae-
 ceptis ne per bonas accipiant. ergo non debent cum
 hoc facere quod manifestant cum illis. 3. quod dicitur
 Lex humana debet congruere legi divinae et
 naturali. in quibus nullus potest dispensare
 Sed contra dicitur. 1. ad cor. 9. dispensatio mihi
 creditae est.

Dicendum quod dispensatio est applicatio alicuius
 iuris communis ad singula. contingit autem
 quod id quod est preceptum ad unum multitudine
 videtur ut in pluribus, non sit unum huius
 vel illius immo ex eius observatione sequitur
 et maius damnum. aut impeditur bonum
 et tunc ille qui habet regere multitudinem
 potest dispensare fideliter id est cum inten-
 tione ad bonum et prudenter rationem dis-
 pensandi sciret. sicut dicitur. Luc. 12.

Ad 1. Pr. ex modo dictis. Ad 2. quod tunc non
 est acceptio personarum. quod conuenit specialis
 ratio ad specialem gratiam concedendam.
 Ad 3. quod Lex naturalis quantum ad principia
 communia non est dispensabilis per hominem
 bene tamen. ~~videtur~~ quae a communibus principijs
 tanquam conclusiones deducunt. ut quod mutuum
 non reddat pro ditorum patris. In preceptis er-
 go iuris diuini quae sunt a deo nullus potest
 dispensare.

quantum ad ea

dispensare nisi deus. vel ille cui ipse specia
licet committeret.

Quaestio 98. De Lege veteri in sex
Articulos diuisa.

Ar. 1. Vm Lex uetus fuerit bona?
Et uideo quoniam quod ex eccl. 20. dicitur dedit eis.
precepta tua bona. et precepta in quibus non
uidentur. 2. quod lex uetus magis fuit iusti-
cia et mortifera. quod salutifera ^{enim} dicitur Rom
7. sine lege peccatum mortuum erat etc. et
Roman. 5. Lex subintravit ut abundaret de-
lictum. 3. quod lex uetus non fuit possibilis ad
obseruandam neque secundum naturam. ne-
que secundum humanam consuetudinem. Vn
de ad Ro. 13. dicitur Petrus iugum esse imposita-
bile.
Sed contra est Apostolus Rom. 7. itaque lex
quidem sancta est. et mandatum sanctum
iustum et bonum.

Dicendum quod cum lex ratio esset consona et
concupis carnem reprimeret. ut constat ex od
20. bene dubio bona erat. et hoc dicit Aposto-
lus Roman. 7. consentio legi quoniam bona
est. etc. Sed notandum quod bonum est du-
plex scilicet perfectum quod per se potest du-
cere in finem. Et imperfectum quod per se non
potest adducere in finem licet ad illum con-
ducatur et adiuetur. est autem alius finis legis
summarum. et alius legis diuinae. Illius enim
finis est tranquillitas temporalis ciuitatis
ad quam conseruandum lex summaria publi-
cat exterioris actus perturbantes pacificum
sta

Statum. finis autem legis divinae est perdu-
cere hominem ad statum felicitatis & eterne
qui impeditur per quodcumque peccatum etiam
interius. ac proinde prohibetur peccatum et
Pena apponitur quod fit per legem humanam
non sufficit ad perfectionem legis divinae. sed
oportet qd hominem totaliter fruatur donec
ad participationem felicitatis & eterne. quod
fieri non potest nisi per gratiam spiritus sanc-
ti diffusam per Christum in diebus nostris
quod quidem non fecit lex vetus. qz nihil
ad perfectum duxit. fuit tamen bona. lex
vetus sed imperfecta. // . // . //

ut dicitur hebr.
7

Ad. 1. R. q. procedit de preceptis veteris ma-
libz quibus gratiam homines illius status
non conquirebant. immo se inimicos os-
tendentes / Ad. 2. q. lex occidebat non effe-
tine sed occasionalmente occasione accepta
ab hominibus non data. et ita lex subintravit
ut ut abundaret delictum. sumptis. ly. ut
consequenter. in quantum homines occasio-
nem accipientes a lege abundantius pecca-
verunt. qz gravius est peccatum post datam
legem et qz propensius cupimus ut ita no-
bis et negata. / Ad. 3. q. iugum legis ferri
non poterat sine gratia adjuvante, quam
lex non dabat. // . // . //

dicere pollui

Ad. 2. Vm lex vetus fuerit a deo?
Et videtur q. non. qz dicitur. 32. dicitur dei perfecta
sunt opera. lex autem vetus fuit imperfecta.
2. 2. eccle. 3. dicitur q. omnia opera eius fecit deus
perseveravit in eternum. non sic autem lex ve-
tus

ut dicitur ad hebr. 7 / *q. quare lex
 occasus fuit peccati ad perfectam autem legis
 laborem pertinet et peccata, et peccatorum oc-
 casiones tollere / *q. q. 1. ad Timot. 2 dicitur dicit. Job. 36.
 et q. deus vult omnes homines salvos fieri ad
 quod lex vetus minime sufficiebat.**

Sed contra dicit dominus matth. 5. non transe-
 cubis mandatum dei; et ante ad ultimum fuerat
 honoratiorem tuam, et matrem tuam etc.

Dixerunt q. lex vetus a bono deo et patre do-
 mini nostri Iesu Christi data est. ~~q. q. perhibe~~
 bat testimonium de eodem ~~Christo~~ ~~ut~~
 dicit. luc. ultimum / et Joannis. 5. si crederetis mihi
 ysi forsitan crederetis et mihi dicit enim ille
 scripsit. ~~et secundo q. dispone~~
 bat ad eundem q. retrahens homines a cul-
 tu idolatri excluderat eos sub cultu veri-
 dei a quo salvandus erat humanum genus
 per Christum ut dicit ad galat. 3. et idem ab
 eodem deo a quo facta est salus hominum per gratiam
 Christi. Lex vetus data est.))))))

ad quem Christi
 ordinabat dupli-
 ceter. primo q.
 secundo —

Ad. 1. q. lex non fuit perfecta simpliciter
sed secundum temporis conditionem / Ad.
 2. q. opera dei perfecta que ipse fecit ut perse-
 verent in perpetuum manent. lex autem re-
 probat non ut mala, sed ut infirma. unde
 ad galat. 3. dicit ubi venit fides iam non
 sumus sub pedagogo / Ad. 3. q. deus sicut per-
 mittit peccatores cadere ut similes erent. sic per-
 misit homines sub illa lege premi, ut suam
 insufficienciam agnoscentes auxilium gra-
 tie postularent / Ad. 4. q. simul cum lege ada-
 rat

rat fides mediatoris a deo data per quam sal
uiferebant antiqui patres. et sic deus rursus
fidebat quin daretur hominibus salutis auxilia

Ar. 3. Vm Lex vetus data fuerit per
Angelos.

et praeipue salu
tis.

Fu idem q. non qd angeli ministri sunt de iur
lege in psalmis et alijs scripturis dicit. at exo
di. 20. Locutus dicit dominus ipse sermo
sui. et alibi similiter. 2. q. Ioan. 1. dicit
lex per moysen data est. Moyses autem im
mediate cum deo loquebat et eam ab eo accepit
sic dicit. exod. 33. 1. 3. q. legem dare ad p
prium spectat. et non ad ministros. quales sunt
angeli. Sed in tradit ad galat. 3. data lex
per angelos. et alium. 7. in dispositione ange
lorum.

communiter

Dicendum q. ut dicitur dicitur. q. de diu. non
diuina debent ^{communiter} dari hominibus mediatoribus
angelis. Lex tamen specialiter data est a deo
per angelos medius. q. quem ad modum in operibus
artis superior artifex perfecta opera per se ip
sum exequat. ut n. q. ipsam rursus compagi
nationem. materiam autem preparat per
subministrantes artifices siue operarios. Ita
legem veterem disponentem ad salutem per
fectam dandam generi humano per Christum
dedit. deus per angelos. Legem uero rursus de
dit. ipse deus homini loquens rursus ut dicitur legi
1. 1. Ad. 1. q. angelus ibi loquebat expere
na domini dantis efficaciam loquellae. et ideo
ut ait Gregorius dicit loqui dominus ipse. Ad
2. que ait Augustinus. 12. super genitum mo
ysi

ysiquuebat dominus facie ad faciem iuxta
opinionem papie. nunquid uideret dei essen-
tiam. aut immediate ad deum intraretur
per hanc uiam. uel per uisionem faciei intel-
ligere quod dicitur emittens contemplatus et fami-
liaris infra essentiam diuine uisionem. Ad.
3. q. Princeps sua auctoritate legem condit.
sed per ministros promulgare consueuit.

Ar. 4. Vm lex uetus debuerit dari
soli Populo iudeorum?

Et uidetur quod non quia salus ad quam lex illa dicitur
ponebat futura erat communis omninationi
ut dicitur. Isai. 49. 2. quod ut dicitur alt. 10. non
est acceptor personarum deus. ergo omni gen-
ti per legem debuit uiam salutis aperire.
3. quod lex data est per angelos. his autem deo
omnibus nationibus exhibet ut dicitur. eccle. 17
et ultra hanc bona temporalia omnibus genti-
bus communiat que minus sunt circa deo
quod spiritualia.

Sed contra dicitur Roman. 3. crediturunt iudeis
et gentibus. Et in psalmo. non fecit taliter om-
ninationi est.

Dicendum quod quamuis diu posset quod deus populo
iudeorum specialiter dedit legem quod alijs ad
idolatriam conuersus remansit in cultu uiri-
u ueri dei. Non tamen ^{hanc} est ratio sufficiens. quoniam
nam et ipsi iudei post acceptam legem ido-
lis seruierunt. ut Sabec. exod. 33. et hinc. 5. et hinc. 9.
et alijs. Ratio ergo dandi legem fuit promissio
sua ad eos. facta Patribus. Abraham Isaac. et Iacob
ut

sub iuramento

ut habet expresse deuteronomi. 9. et ad galatas.
 3. Abraham et sermone eius. et de Christo
 ex eis nasciturus / decebat enim ut populus
 ex quo dominus nasciturus erat speciali sane
 officatione polleret. ut immut. Genit. 19.
 nec ex merito proprio Abraham ^{et alij} acceperunt legem
 talem promissionem sed ex gratuita mise-
 ricordia dei et uscatone ut dicit Isai. 41.
 Si autem quare potius huic populo quam a
 alijs talia concesserit? Respondendum cum
 Augustinus super Lamentum. noli uelle diuidi
 care. sermone eius errata.

Ad. 1. R. q. oportuit Christum qui pro om-
 nibus uenerat ex unum populo nasci pro-
 gatiuis condicere ut dicit Roman. 9. Ad
 2. q. acceptis personarum non habet uerum
 in his que ex mera liberalitate. et gratia co-
 ferunt ut docet August. in lib. de predestin.
 sanctorum / Ad. 3. q. beneficia gratuita au-
 ferunt propter peccata hominum. Sed non
 beneficia naturae interque sunt ministeria
 angelorum que ipse naturarum modo requi-
 rit (ut scilicet per media gubernent infim.)
 et etiam corporalia subsidia. uide in psalm
 dicit Fortiter et iumenta saluabis domine

Ar. 5. Vm omnes homines obligent
 Seruare ueterem legem?

Et uidet q. sic. q. data est a Rege uniuersa ter-
 ra / 2. q. sine lege iudgi non poterant salua-
 ri ut dicit. deuter. 27. ergo si alij potuissent
 sine ulla lege saluari perisfuisse iudicorum
 conditio / 3. q. ut dicit. exod. 12. gentiles
 ad

admittentur. si masculi circumciderentur
 et. frustra autem ad ceremonias legales
 admittentur. eius modi homines si sine ipsis
 saluari potuissent. ergo nullus sine legis
 servatione saluari poterat.

Sed contra est. Divinus. 9. cap. celestis Hier.
 dicens q. multi gentilibus per angelos sunt
 rediit in deum.

Dicendum q. lex vetus manifestans precepta
 legis nature quaedam alia superaddit pro
 pria. ad illa ergo que erant de generatione om
 nes nationes tenebant nongresserit in lege
 veteri precepta. ad superaddita vero solum
 obligabant illi. (scilicet iudgi) ad quorum
 specialem sanctificationem erant constitu
 ta. sicut et Clerici. et Religiosi specialibus
 attinguntur preceptis. que non tenent secu
 lares. quod immo dicitur. id. et. 26.

Coipso

Ad. 1. Per q. subdit Regis tenent lege quam
 ipse pro omnibus statuit. Ad. 2. q. populus et
 le. qui magis deo coniunctus et lege eius astri
 ctus erat melioris conditionis. ut dicit dicit
 4. sicut et Clerici. et Religiosi. q. laici et se
 culares. Ad. 3. q. gentiles seculares. conseque
 ntur salutem sub regimine legis. sicut
 et laici si efficiantur Clerici. et seculares efficiantur
 et Religiosi.

Ar. 6. Vm Lex vetus convenienter da
 ta fuerit tempore Moysis?

Et videtur q. non q. disponebat ad salutem da
 tam per Christum. quia homo indignus statim
 post peccatum. ergo tunc debuit dari. Et q. lex
 data est in sanctificationem et a quibus Christis

Dominus erat descensusus. Sed Abraham in
capite fieri promissio de Christo gen. 12. ex
q. tunc debuit dari / 3. q. sicut Christus
non est natus ex alijs descendentijs, & ne
nisi ex Abraham. sic nec natus est ex alijs fi-
lijs Abraham. nisi ex dauid cui est promissio
renuata ergo post dauid debuit dari sicut
data est post Abraham.

ut dicitur 2. reg
23

Sed contra est Apostolus ad galat. 3. q. lex est
dicendum q. lex convenienter data est tem-
pore moysi. tum ad corrigendos malos.

(quia de potentia
et sapientia effe-
rebant)

et eorum retundendam superbiam dum igno-
rantes quid agere deberent. et infirmi ex
se ipsis per legem sunt demonstrati. tum ad
auxilium et instructionem bonorum qui
ne peccatis crebescerent tunc obicerent
aut loquerentur: Et quoniam ab imperfectis
rebus ad perfecta per media procedit lex ser-
ipta data est post legem naturae. et ante le-
gem gratiae

Ad. 1. R. q. tunc adhuc homo non cognosce-
bat se legem indigere de servatione iustis-
tiae quia adhuc delectationem legis naturae non
erat obtebratum per consuetudinem pecca-
di / Ad. 2. q. lex populo multiplicata et libera-
to a servitute debuit dari. nam servi non dicitur
in. 3. potest. non sunt pars populi sine civita-
tis, cui legem dare oportet. Tempore autem
Abraham nondum populus multiplicatus data
sunt domestica quaedam. & familiaria pre-
cepta / Ad 3. q. lex danda erat toti uni-
versis et non tantum illis qui promissionem ac-
ceperunt. Et id oportuit ante dauidem dari po-
pulo

(circumcisione sig-
nata. quae fuit sig-
num promissionis
Abraham factae et ab
eo credite. ut dicitur
Roman. 4.)

abilia que sunt ad alterum (ut dicitur 9. 7. ethic) sumuntur ex amicitibus que sunt ad se. ^{unde} illud in argumento adductum et explicatio predicti mandati de dilectione que est finis legis.

^
moralia?

Ar. 2. Vm lex vetus contineat precepta ceremonialia?

^
sicut et fides

Et videtur quod non quod distinguitur a lege naturali ad quam pertinent precepta moralia. 2. quod lex diuina qualis est vetus lex sic currit in his ad que naturalis ratio non sufficit. sed ad moralia precepta sufficit naturalis ratio. ergo 3. quod lex vetus diuina littera occidit. 2. ad currit. 3. precepta autem moralia uiuificantur. ut dicitur in psal. in ipso uiuificastime

Sed contra est. eccle. 17. et glossa ad hebr. 12

Dicendum quod quemadmodum interitio legis Summarie est facere amicitiam inter homines ad inuicem: sic intentio legis diuine est facere homines amicos deo et cum deo ~~non~~ fieri nequeat sine uirtute, oportet precepta legis de actibus uirtutum dari. et hec sunt moralia legis veteris precepta.

Ad. 1. Rr quod lex vetus distinguitur a lege naturali non sic aliena ab ea, sed sicut eam supponens. nam et gratia supponit naturam. Ad. 2. quod lex diuina conuenit prouidere homini non solum in his ad que non potest attingere. sed etiam in illis a quibus potest impedi per obscuritatem et mentis errorem qua

conclusiones
 qualia sunt ~~que sunt~~ de iure nature deducit
 a principijs communissimis. quemadmodum
 dum de fide proponunt nobis ratione
 lum ea. ad que ratio non pertinet qua
 le est deum esse trinum. sed etiam ea que
 lumine nature assequimur quale est
 deum esse unum. Ob rationis humanę ex
 rorem, qui circa hec acciderebat in multis.

Ad 3. q. sicut Augustinus probat in lib
 de spiritu et littera. etiam quantum ad
 precepta moralia littera legis dicebat occi
 dere occasionaliter. in quantum scilicet
 precipiebat quod bonum est. non prebens
 auxilium ad adimplendum.

Ar. 3. Vm lex vetus pretermoralia conti
 neat ceremonialia precepta?

¶ uidet quod non quod lex mundat nisi ad dirigendos
 actus morales qui sunt actus humani 2. q.
 ceremonialia ad cultum dignum et ad actus iur
 tutionem pertinent, ut dicit Iulius in sua rethori
 ca. ergo non debent distinguui a moralibus precep
 tis 3. q. ceremonialia erant figurativa sine
 significatiua aliquos. ac significare ut ait Aug.
 de doct. christiana precipue conuertit in cibis
 ergo ceremonialia superfluent.

Sed contra dicitur deuteronom. 10. decem verba est
 ceremonialia. et iudicia. etc.

¶ Dicendum q. leges humanę ordinantur ad uis
 uandam amicitiam et pacem inter homines. et
 ad hec multa inserunt de diuinis ut etiam a
 pud gentiliu leges constat. Lex autem diuina
 intendit homines ad unire et unitos seruare et
 que hec fit non solum per alios interiores. fidei. N

inter se ad inuicem
 ordinare,

.g.

g. Spei & caritatis. sed per exteriorem etiam
ad cultum dei spectantur. quae ceremonie dic-
untur (uel à Cerere dea frugum. eoq. ex fructi-
bus terrae primum oblationes desuebant uel ut
dicitur Valerius maximus ab oppido prope Ro-
mam Cere nominata. ubi studisse Romanis
Roma a gallis capta sacra faciebant.) oportuit
in lege praeter moralia ceremonialia etiam
praecpta constitui.

Ad. 1. Patet ex dictis / Ad. 2. q. praecpta legis-
naturae determinant. et per legem humanam
et per legem diuinam positam. quem ad mo-
dum hoc praecptum iuris naturalis. deus esse
colendum. pertinet et tales ceremonias. / Ad. 3.
que dicitur diuis. 1. cap. de celesti Hierarchia
q. diuina manifestantur diuinis sicut sensibili-
bus similitudinibus. haec autem magis mouent
animum si non tantum uerbo sed etiam uisus
offerant.

Ad. 4. Vnde Praeter praecpta moralia
et ceremonialia sunt etiam iudicialia.
Funde q. non q. Augustinus contra Faustum
dicit q. in lege ueteri erant praecpta uitaq. agen-
da & praecpta uitaq. significanda. quae sunt
moralia. et ceremonialia / 2. q. glossa in
illud psalmi a iudicis tuis non declinans
dicitur ab his quae constituisi regulam uincendi.
3. q. Iudicium est actus iustitiae (iuxta illud
psalmi iustitia conuertat in iudicium) sed
actus iustitiae pertinet ad praecpta moralia et
q. non distinguere a iudicialibus.

Sed contra dicitur deuter. 9. haec sunt praecpta
(scilicet moralia quae antonomastice praecp-
ta

et alia similia
praecpta moralia
pertinentia ad
iuris naturae.

Explicit
tit.

ta dicuntur) ceremonie atq; iudicia. Illa
 dicuntur q. precepta iudicialia in omni unigen
 tinent ad iudicium legis naturalis. hęc autē
 determinant per precepta ceremonialia qua
 tum ad cultum dei. per iudicialia uerō
 quantum ad actus iustitiz inter homines ex
 ercenda. unde cum apostolus Roman. 7. di
 xisset q. lex est sancta. subiungit q. manda
 tum est iudicium bonum et sanctum. iustu
 quantum ad iudicialia. sanctum quan
 tum ad ceremonialia et bonum id est hu
 nestum quantum ad moralia.

Ad. 1. R. q. tam moralia q; iudicialia diri
 gunt altus et pertinent ad precepta iura
 genda. Ad. 2. q. iudicialia continentur cū
 moralib; et uerō ceremonialib; q. determi
 nant utraq; eorum. et propterea aliquan
 do subsistunt comprehendunt moralia ut os
 tat deuter. 5. Aliquando ceremonialia
 ut leuit. 18. Ad. 3. q. actus iustitiz in omni
 ni pertinet ad moralia. sed determinatiue
 in pertinet ad precepta iudicialia.

Ar. 5. Vm aliqua alia precepta contine
 ant in lege preter moralia ceremoni
 alia. Et iudicialia.

Respondet q. sic q. ceremonialia pertinent ad
 religionem et cultum dei. iudicialia ad ius
 titiam circa homines. sed preter has duas sūt
 alie multę virtutes et actus earū. ergo et quę
 talia precepta in lege veteri. 2. q. deuter
 11. enumeratis. predictis tribus addunt. man
 data. 3. q. deuter. 6. addunt. testimonia.

4°. q. in psalms addit iustificaciones. per
 quas glossa intelligit legem. ubi. in nobili-
 uis earum iustificaciones tuas in q. eternum -
 Sed contra est q. deuter. 6. precepta cere-
 niq. et uictoria tantim modo enumerantur.
 Dicendum q. in lege aliqua ponunt tanq. pre-
 cepta. aliqua uero tanq. ad preceptum im-
 pletum non ordinata. et precepta quidem sunt
 de agendis ad que inducuntur ex auctori-
 tate precipientis. quod manifestat deuter. 6
 et genes. 1. 7. tunc ex utilitate impletur. ut
 patet deuter. 28. et huiusmodi dicuntur iusti-
 ficaciones secundum q. deus aliquos iuste pu-
 nit uel premiat. Agenda autem sub precep-
 to non cadunt nisi prout habent aliquand-
 o rationem. uel ^{scilicet} secundum rationem regu-
 lam. uel legis determinatam. unde in d. et
 distinguitur duplex iustitia nimirum mora-
 le. et legale. debitum uero morale duplex et scilicet
 aut necessarium ut ordo uirtutis seruare. et ad
 hoc sunt precepta. aut utile et huiusmodi -
 sunt mandata ut de pigro reddendo ante
 solis occasum ex d. 22. unde Hieronymus dicit
 q. in preceptis est iustitia in mandatis uero
 caritas. debitum autem ex determinatione
 legis in diuina pertinet ad ceremonialia. in hu-
 manus autem ad iudicialia. possunt uero di-
 ctam testimonia. ea que pertinent ad penam
 uel premia in quantum sunt potestates que
 dant diuine iustitie. et omnia legis precepta pos-
 sunt iustificaciones appellari. in quantum ex-
 ecutiones sunt legalis iustitie. et precepta pos-
 sunt specialiter dici que dantur a deo. mandata
 uero

non quae ab hominibus ut nomina ipsam
fiant. ex quibus constat q. omnia legis uice
in precepta ad predicta tria reducuntur. reli-
qua autem non habent rationem precepti
non sed ordinant ad eorum observationem.

Ad. 1. Quod inter uirtutes sola iustitia impor-
tat rationem debiti uel religionis, uel ad ho-
mines / Ad. 2. et 3. patet ex dictis.

Ar. 6. Vnde lex uetus debuerit indu-
cere homines ad obseruantiam precep-
torum per promissiones tempora-
les et comminationes.

Et uidetur quod non quae dicit August. lib. 3. q. 99.
uenientiam charitatis est cupiditas, ergo peris-
ta temporalia magis homines adducerent
ad ea. 2. quod lex humana per predicta in-
ducit. ergo lex diuina tanquam excellentior per
sublimiora debet inducere ad sui obserua-
tiam. 3. quod temporalia bona uel dicitur eccle-
siae quae contingunt bonis et malis.

Sed contra dicitur Isai. 1. si audieritis me bona
terre comedatis. etc. usque denudabit uos.

Dicendum quod quem ad modum in scientijs speculatiuis
perducunt homines in scientiam reuelatus
num per media syllogistica notoria et eis
proportionata. sic in operabilibus ad obser-
uantiam preceptorum perducunt per medi-
a eis proportionata. et sic sub lege erant ho-
mines illius status tanquam pueri sub pedagogo et imperfulti.
uolunt ad galat. 3. inducendi erant minus
culti rerum temporalium quatenus appetere
t. in ordine ad deum (in ipis enim se habere per

uersum esset). Perfectus autem hominis est
 ut neglectis temporalibus spiritualibus inhaerere
 reat ut dicitur philip. 3. posteriora relinquens.
 Ad. i. Quod procedit ex ratione constituitur in
 temporalibus bonis. aliam uiam psalmus dicitur
 confitebitur domino deum benedixerunt ei. Ad 2
 q. Lex diuina induit per media ad deo danda
 que intus sunt excellentiora, qz que dantur
 ab hominibus. Ad 3. q. homines in statu legis
 ut ex scripturis scripturis uisitat. precepta ser
 uabant prosperis fruebantur inimicus aduer
 sus. q. si qui legem seruantes temporaliter af
 fluebantur. hoc erat uel qz tanqz alijs per
 fectiores deus eis probabat ut proficerent: uel
 qz exterius legem custodiuntur nimis affe
 re temporalibus adhererent. ut dicitur isai
 9. populus hic labijs meis honorat, cor autem
 eius longe est a me.

^ temporalia
 ^ temporalia

- Quastio. 100. De Preceptis mora
 libus ueteris legis in duode
 cim articulos diuisa.

An i. vni omnia precepta moralia
 pertineant ad legem naturalem?
 Et uidetur q. non. qz ecclie. 27. addidit illis
 disciplinam. disciplina autem est ex aq
 sitione et non ex natura. 2. qz lex huma
 na addit aliqua ad bonos mores supra legem
 naturalem ergo et multo magis lex diuina. 3.
 qz sicut ratio induit ad bonos mores. sic
 et fides que supra eam est. ergo non omnia
 precepta moralia pertinent ad legem natu

Sed contra est Apostolus Rom. 2. gentes
que legem non habent naturaliter ea
que legis sunt faciunt. etc.

Dicendum q. moralia a ceremonialibus
et iudicialibus distinguuntur moralia enim
sunt que ratione conveniunt legem
ad bonos mores per se spectant. quemadmo-
dum autem in spectulativis exprimitur prin-
cipijs deducunt aliqua ita factibilia intel-
lectu q. ab omnibus cognoscuntur. Aliqua
vero que discretu indigent et a sapienti-
bus comprehenduntur. Sic et in practicis cum
autem omne iudicium a ratione natura-
li quodammodo deriver. necesse est q. omnia
precepta moralia pertineant ad legem natu-
re sed diversimode. nam que dam omnibus
innatescunt ut precepta decalogi de huncoran-
dis parentibus. et diligendis etc. que dam
vero subtiliori indigent examine et disci-
plina ut q. coram caro capite sit assurgē-
dum et alia istiusmodi. Et alia sunt ad

et diindi
cantur

Seilicet
circa cre-
denda -

que ratio humana divina indiget instructi-
one ut illud in refaces tibi scriptile. non
assumes nomen domini tui in vanum -
Et per hoc patet Responsio ad obiecta. ~ 11 ~

Ar. 2. Vn Precepta moralia legis
sunt de omnibus actibus virtutum?

Et videt quod non quia in psalms eiusmodi precepta
iustificationes appellantur. iustificationes tunc
(dicit) custodiam. at iustificationes sunt actus
solius virtutis iustitie. 2. q. id quod preceptum
habet rationem debiti. ergo ad solam iustitiam
per-

Ar. 3. Vm omnia precepta moralia
 veteris legis reducuntur ad decem
 precepta decalogi? *Ar.*
 Et videtur q. non q. principalia legis precepta
 ut habetur matth. 22. sunt diliges dominum
 deum tuum et proximum tuum. at hec duo
 non sunt de decalogo / 2. q. ceremonialia
 ad moralia (et non eorum uerba rediici debent)
 at inter decem precepta decalogi habet unum
 ceremoniale. scilicet memineris ut diem sab
 bati sanctifices. ergo / 3. q. in decalogo ut pa
 tet discutitur idem ponuntur alius virtutum
 iustitia /
 Sed contra est glossa in illud matth. 5. beati estis
 cum maledixeritis iobis etc.
 Dicendum q. precepta decalogi dicuntur que deus
 per se ipsum dicit populo proposuisse. alia uero
 precepta proposuit populo per moysen. sicut er
 go precepta decalogi illa que statim ex primis
 principijs communibus in diuina consideratione
 cognosci possunt (et iterum illa que statim ex
 fide diuinitus infusa innotescunt) Prima
 principia sed tunc ad precepta decalogi. no
 ta et continentur in eis tanq. principia per se
 nota in conclusionibus. Alias uero que per sapi
 entes cognoscuntur et maiorem indagacionem ex
 posunt continentur in illis preceptis sicut conclu
 siones in principijs.

(que tanq. a natu
 ra indita non in
 degent precipi)

Ad. 1. R. q. illa duo sunt principia per se nota ad
 que omnia alia precepta reducuntur / Ad. 2. q.
 illud preceptum quantum ad taxacionem tem
 poris est ceremoniale, alias est morale / Ad. 3. q.
 ra

ratus debet in actibus aliarum virtutum
ita patet, sicut in actibus iustitiae, ac propterea
propter hunc alium iustitiae specialiter cadunt
precepta decalogi, quae sunt prima legis elem-
entaria.

Ar. 4. vñ Precepta decalogi conue-
nienter distinguantur?

Et videtur quod non nam in primo insinuatur
aliter dilatarum instructionem scilicet fidei cum
dicit non habebis deos alienos et latra cum
dicit non facies sculptile. ergo sunt duo precep-
ta. 1. Quod ego sum dominus deus tuus. et
quod subdit non habebis deos alienos. est ne-
gatum, ergo male ponitur ab Augustino
sub uno precepto. 3. quod non concupisces. Rom
7. ponit tamen unum preceptum. ergo male
distinguitur tria.

est affir-
mative

Sed contra est Augustinus in exod. ponens tri-
a precepta pertinentia ad deum. et septem ad
proximum.

Dicendum quod alij aliter distinguunt decalogi
precepta ut ex eis Levit. 26. et ex Hiero-
nimo Osee. 14. constat. et etiam ex origine.
Sed quod facere sculptile vel similitudinem
non est prohibendum, nisi secundum hoc ut in
hanc pro dijs. nam in tabernaculo deus prece-
pit fieri imaginem seraphim, ut dicit exod. 25.
Conuenientius Augustinus ponit sub uno pre-
cepto non habebis deos alienos. et non facies
sculptile. Similiter etiam concupiscentia u-
xoris alienae ad coniunctionem pertinet ad con-
cupiscentiam carnis. Concupiscentia autem

alij

Aliarum rerum que desiderantur ad possiden-
dum pertinent ad concupiscentiam occultam
Unde etiam Augustinus ponit duo precepta
de non concupiscendo rem alienam. et ux-
rem alienam. Et sic ponit tria precepta in
ordine ad deum et septem in ordine ad pro-
ximum. Et hoc melius est.

Ad 1. Per q. latra est que dam pro testatu
fidei ac proinde de eis non sunt danda dixer
sa precepta et potius sunt danda precepta de
latra qz de fide que supponit in ordine su-
per naturaly. sicut et cetera principia in
ordine natura / Ad. 2. q. precepta affirmati-
ua distinguunt a negativis quando unum in
comprehendit malis. sicut in horum natura ne pa-
rentum non includit q. nullus homo occidat
neq. converso. credere autem in deum. et non
in alios deos sub eodem precepto continet. si-
ue alterum in altero / Ad. 3. q. Apostolus ge-
neraliter locutus est de concupiscentia. Et
proinde unum tantum insinuat preceptum
Augustinus vero specialiter. quod patet concu-
piscencie specie distinguunt. vel ex parte actus
num. vel ex parte concupiscentiam. ut dicitur
et. in. 10. et huius.

et
sicut delectus de j

Ar. 5. Vm Precepta decalogi conven-
nienter enumerentur?

Et videtur q. non. qz peccata distinguuntur quatuor
contra Deum contra seipsum. et contra proxi-
mum. ergo et de preceptis debuisse aliquod da-
re quatuor recte ordinem circa seipsum. quod ta-
men

Summula d. Thomae

men non fit) 2. q. sicut ponit observatio
sabbati sic et aliarum festivitatum. et re
rum spoliarum ad ritum sacrificiorum debuisse
3. q. sicut peccat contra deum peierando
sic et blasphemando. et false dogmatizando
ergo debet debuisse etiam specialia precep
ta constitui | 4. q. finis precepti est caritas non
solum parentum. sed et filiorum et aliorum er
go de defectu etiam filiorum. et aliorum de
buisse poni distincta precepta | 5. q. inveni
entia circa futurum et ad ulterius ponit
et duo precepta et non circa alia quibus peccata
cum in malis vide et opere peccetur |
6. q. sicut ponuntur precepta circa inordina
tionem concupiscibilis, sic etiam debuisse
poni circa deordinationem irascibilis. quod
tamen non fit ergo inveniuntur enume
rante decem precepta.

Sed contra dicit deuter. 10. ostendit vobis pactum
et decem verba est.

Dicendum q. ^{sicut} precepta Legis humane ordinant
Civilitatem et bonitatem ad quamdam communi
tatem humanam. ita precepta Legis divine or
dinant eam ad quamdam communitatem seu
Reipublicam subdes. Ad hanc autem ut quis
bene gubernet oportet ut habeat se ordinare ad
eum qui preest. et ad consocios subditos pre
sidenti. Deus autem qui preest omnibus debet
fidelitas. honor. et famulatus. et hinc unde
ore et opere. Reuerendo et confitendo unitatem
veritatem. et bonitatem ipsius. ex quibus tri
bus ternariis colliguntur tria prima precepta
pri-

primae tabulae decalogi. Ad proximos autem
 et legi subdicitur habet se homo vel quantum
 eis specialiter aliquid debet. et sic dat quartum
 preceptum de honore parentum, vel inquan-
 tum generaliter omnibus est debitor. taliter
 q. nulli opere. ore. aut corde nocumentum in-
 ferat. et sic quantum ad hoc dant reliqua
 precepta. nocumentum enim opere potest infer-
 ri. vel quantum ad personam ipsam proximi q.
 similitudinem est. vel quantum ad personam ej-
 us similitudinem per necessitatem, vel quantum ad res
 possessas per fructum et ad hoc dant alia tria pre-
 cepta. nocumentum autem oris prohibet per
 octavum preceptum. nocumenta **Deus** cordis
 prohibent **vi** dicitur non concupisces est.
 Ad. i. R. q. ad seipsum diligendum non vide-
 bat hinc preceptis indigere. vel q. in dilectione
 dei et proximi includit res ordinatae sicut sig-
 nificat q. non ita facile intelligitur q. quis sibi ipsi a-
 liquid debeat cum circa se videat omnimoda
 habere libertatem. ac proinde precepta quae ordinant
 ad deum et proximum **quae** statim mente te-
 nentur data sunt immediate a deo deuter. 10. quae
 vero ordinant ad se ut pote indigentia discussionis
 sapientium non pertinent ad decalogum. Ad.
 2. q. pretermisissis alijs solemnitatibus est facta
 specialis mentio de sabbato quia in eo remem-
 rabatur preceptum ex beneficijs preteritis scilicet
 creationis ut habetur exod. 20. et precipuum
 ex futuris prefigurabat scilicet quies perma-
 nens in hac vita per gratiam. et in futura per
 gloriam. ut dicitur Isai. 58. cetera autem quae
 per reliquas solemnitates vel rememorabantur vel

Beneficia

pre

Summula d. Thomae

^{vel} prefigurabant ^{vel} transeuntia erant ut pas-
 sus domini. ^{vel} ad duo dicta reducuntur. Ad. 3.
 q. in falso iuramento etiam includit falsa doc-
 trina una enim glossa explicat illud manda-
 tum dicens. non affirmabis Christum esse cre-
 aturam. vel ducendum. q. iuramentum omni-
 bus est commune et ideo de eo datur preceptum fal-
 sa doctrina ad paucos pertinet. Ad. 4. q. Statim
 ratio naturalis dicitur q. nulli debet inferendum.
 nocumentum. sed q. sic aliquid pro alio facien-
 dum non statim. nisi presupponat ratio de-
 biti ex beneficijs. quod filijs parentibus acce-
 pisse est manifestum. et non e converso pare-
 tes a filijs. quamvis dici etiam possit q. filius
 est aliquid patris ut dicitur. d. et sic. et propterea
 non datur preceptum de benefaciendo filijs. sicut
 nec de benefaciendo sibi. Ad. 5. q. homicidium
 et falsum testimonium non sunt perse appe-
 tabilia. sicut delectatio adulterij. et uoluntas
 diuitiarum. ac proinde in his etiam specialiter uo-
 luntatis prohibet non in illis. Ad. 6. q. passio-
 nes irascibilis derivant a passionibus ration-
 piscibilis. et ideo etc. sufficit de his datur preceptum.

in decalogo

seu peccatum cor-
dis

Ad. 6. Vm convenienter ordinentur
Precepta decalogi.

Et videtur q. non q. dilectio proximi quem uide-
 mus est preambula ad dilectionem dei inuisi-
 biles ut inquit. 1. Isaias. 3. ergo in ordine
 riuenter ponuntur precepta de dilectione dei -
 2. q. precepta affirmatiua precipiunt altius vir-
 tutum. negatiua uero prohibent altius vitiorum
 prius autem et extirpare vitia. ut dicit Boetius

q3 plantare virtutes. ego in preceptis pertinen-
tibz ad proximum prius debuissent pernegari
tua q3 affirmativa. 3. q3 priores sunt altis
ordis. ergo inveniuntur ultimum hoc ponunt
& precepta de non concupiscentis)

ut etiam constat
ex illis psalmi de
clina a malis et
fac bonum

Sed contra dicit Roman. 13. que a deo sunt or-
dinata sunt. decern autem precepta sunt im-
mediate (ut dicitur est) a deo data.

Incendium q3 cum ordo rationis a fine incipiat/
gravior tunc dubium est de ordinatio a fine ac pro-
inde prius debuerunt precepta de ipsi fine sci-
licet deo constitui. quem ad modum et in rex
cuius prima ordinatio debet pensari ex subiecti-
one ad ducem. et deinde ad constitutores et socios
deus autem prius debet fidelitas. secundum revere-
tia. et tertio famulatus de quibus sunt tria pri-
ma precepta. In preceptis autem ordinantibus
ad proximum constat q3 magis repugnat rati-
onem de ordinatio circa parentes. deinde magis of-
fendit proximum opere q3 ore et corde. et inter
peccata operis gravius est homicidium q3 adul-
terium per quod impeditur certitudo proles nascitu-
re. et hoc gravius q3 factum. quod pertinet ad
externa bona.

Ad 1. q3 ad sensum magis est proximus
sed dilectus dei est rati dilectus proximi. Ad
2. q3 sicut deus est principium essendi omnibus
ita pater est quoddam principium essendi filio
et sic ad precepta circa deum immediate sequit
de honore parentum. Et quod quod sic in execu-
tionem. in cognitione tamen prior est virtus q3 pecca-
tum. et per ratiorem cognoscitur obliquum. ut dicit
1. de anima. et Rom. 5. / Sed ad hunc non est ista ra-
tio

ut in nu-
ut in psal. tunc
et usai. 1.

tu ordinis, sed quae supra posita est / Ad. 3. q. et
 si peccatum videtur sic punitur in executione eius
 tamen prohibetur potenter cadit in ratione

Ar. 7. vñ. Precepta decalogi conveni-
 enter traduntur?

Et videtur quod non. quia negativa retrahuntur à vi-
 tijs. affirmativa autem inducunt ad actus
 virtutum. sed circa quamlibet virtutem oppo-
 nunt sibi virtutes. Et infra, ergo in quibus debent
 precepti debuit poni affirmativum et nega-
 tivum. 2. quia teste Isidorus omnis lex rati-
 one constat. ergo in omnibus. et rati in solum in
 primo et tertio debuit rati assignari. 3.
 quia precepta debent omnibus actibus virtutum
 etiam inveniuntur pariter tantum in primo
 et quarto precepto. 4. quia lex vestra erat à
 ratione. ergo in omnibus debuit rati
 assignari. Et rati solum in primo et secundo.
 5. quia ut dicitur ps. 3. omnia precepta in me-
 moria retinenda sunt. ergo inveniuntur
 in solo tertio firmamentis de memoria.

Sed contra est quod sapient. 2. dicit deus curata
 fecit in numeris, potidere. Et mensura.
 Dicendum quod ut dicit deuter. 4. lex sapientis
 sime ordinata est. et ex consequenti optimo
 modo, et ordine servata.

Ad. 1. Per quod affirmativum sequitur ne-
 gativum et non converso quoniam affirmativum
 ad plura se extendit. sequitur enim est albi
 ergo non est nigrum. sed non converso est al-
 bum ergo est nigrum quia autem aliquid debet
 ac est albi affirmativum importat. et pro
 pre

scilicet circa solium, tertium & quartum preceptum
 sunt affirmativa circa observantiam sab
 bathi. et honorem parentum, quibus nul
 lum debet, et p. d. ethicosy) Ad. 2. q. precepta puzemora
 lia habent manifestam rationem sui, sed quibus
 dam addit ceremoniale determinatum. puz
 ceptum morale commune, ut primum et tertium. Ad
 3. q. in recedendo a parentibus nulla expectat
 utilitas, et in recedendo ab idololatris videtur
 utilitas ex communicatione cum deorum neq;
 impediri, et propterea in primo et quarto puz
 cepto premia proponuntur. homines enim semp
 utilitatem desiderant. Ad. 4. q. primus duos
 preceptis addit comminatio, qz specialiter ho
 mines ad idololatram erant primum et ad peie
 randum. Ad. 5. q. tertium preceptum est de
 rememoratione preteriti beneficii, et habet de
 terminationem adiunctam, que non est de
 lege naturalis.

ob frequentiam in
 ramenti &

Ar. 3. Vm Precepta decalogi sunt dis
 pensabilia.

videtur q. sic. qz sunt de iure naturali, quoad i
 ure naturam humana defectibus subiacet. quibus
 causa dispensandi ut dictum est. 2. qz homo
 potest dispensare in lege a se lata ergo et deus
 aut Prelatus vice dei in preceptis decalogi dis
 pensare ^{poterit} ut innuit Apostolus. 2. ad corinth. 2)
 3. qz in homicidiis videtur homines dispensare
 puzta cum latrones suspenduntur etc. 4. qz uedi
 ut i. maccab. 2. contra observantiam sab
 bathi pugnant sunt. Sed contra dicitur isai. 24
 disti

(ut dicit in 5. ethic)

iuste
 in sab
 batho

Summula d. Thome

distipauerunt foedus sempiternum. et quod
de preceptis decalogi intelligendum est.

Dicendum q. tunc habet locum dispensatio
legis quando in aliquo casu particulari ex
observatione verborum ipsius fuerit contra
legis latorem intentio. Unde si lex ipsam
legis latorem intentioem preferat. et ex
primat indispensabilis est. (Sicut potest dicat
non esse iniustitiam faciendam. aut civitatem
hostibus tradendam) et quoniam precepta de
calogi ipsam continent dei intentionem in
dispensabilia sunt.

Ad. 1. R. q. Aristoteles non loquitur de ipsa iure
naturae. sed de modo illud observandi. qui in
aliquibus fallunt. Ad. 2. q. deus se ipsum re
gare non potest. (etiam in his que ad homines or
dinate) ut dicit. 2. ad Timoth. 2) Ad. 3.
q. latrones iuste auctoritate divina occidunt
illud enim non est indebitum. nec bonum in
neque ordinem virtutis per quod tale bonum conser
uat. Sic Egyptij spoliati sunt a hebreis. Sic et
Abraham auctoritate dei qui est dominus iugiter
mortis tentavit imbricare filium suum. et
Osee sumens sibi fornicariam. sicut adulteram
non est medicatus nec fornicarius. q. accessit ad
suam securum mandatum dei. qui est auctor
matrimonij. Sic igitur precepta ipsa decalogi q.
quantum ad rationem iustitiae quam continent
inmutabilia sunt. sed quantum ad aliquam
determinationem per applicationem ad singu
lares actus. quandoque quidem sola auctoritate di
vina in eis scilicet que a solo deo sunt instituta
Sicut in matrimonio. et in alijs huiusmodi qua
do

23
 2093 etiam auctoritate humana in his scilicet
 de quibus sunt commissae hominum iurisdic-
 tioni. quatenus enim ad hoc homines ge-
 runt iudices deo. non autem quantum ad
 omnia / Ad .4. q. illa non fuit violata sed
 interpretata precepti iuxta in necessarijs
 ad salutem. ut dominus ostendit. Matth. 12.
 Ar. 9. Vm. modus virtutis cadat
 sub precepto?

Et videtur q. sic in pentec. 16. precipitur
 iuste quod iustum est exequaris / 2. q.
 intentio legislatoris est virtuosos facere
 ut dicitur .i. ethic. virtuosus autem est vir
 tuose agere / 3. q. modus proprius virtu-
 tis est ut quis voluntarie et delectabili-
 ter operetur. hoc autem precipitur in psal-
 ms. seruite dominum in letitia. ec. 2. adu-
 runt. 9. non ex tristitia est.

Sed contra est q. non potest quis es modo
 operari quod virtuosus operatur nisi habe-
 at habitum virtutis. ut patet in .2. ec.
 5. ethic. Nam ergo si modus caderet sub
 legis precepto omnis qui non operaretur
 ex habitu mereret poenam quod est om-
 nino falsum.

Dicendum q. ut dicitur in .10. ethic. illud
 proprie cadit sub precepto legis pro quo poe-
 na legis infligitur. quod autem lex humana
 solum iudicat de actibus exterioribus solum
 pro illis poenam infligit. Lex autem divina
 iudicat et poenam infligit etiam interiores quod

Seru

Secundum corda. Quia deus. Secundum
 hoc ergo advertendum. q. modus virtu-
 tis quantum ad aliquid habet de lege
 humana et divina. scilicet si aliquis o-
 peretur sciens. quantum ad aliquid respi-
 cit ad legem divina et non humanam. Scilicet
 ut quis operetur volens cum intentio-
 ne virtutis. et electione. Et quantum
 ad aliquid modus operandi neq. ab huma-
 na neq. a divina lege respicitur ut q. quis
 firmiter et immobiliter operetur. hoc esse
 non nascitur ex habitu iam radicato. Et quantum
 hoc tertium modus virtutis non cadit
 sub precepto legis humanae nec divinae.
 Ad. 1. R. q. modus actus qui cadit sub pre-
 cepto est sic fiat secundum ordinem iuris
 Ad. 2. q. preceptum est de actu ad finem
 ordinato non autem de ipso fine. qui est
 virtutis habitus. Ad. 3. q. operari cum
 iustitia est operari volenter. sed delectabi-
 liter operari solum cadit sub precepto qua-
 tenus sequitur delectatio. ex delectatione de
 de proximo. qui cadit sub precepto. est enim
 actus delectabilis vel propter finem. vel
 propter convenientiam ad habitum. ut
 dicitur in. 2. ethicorum.

↑ iustitia
 ↑ virtus

Ad. 10. Vm. modus Charitatis cadat
 sub precepto divinae Legis.
 Et videtur q. sic. q. ad iustitiam est necessaria obs-
 ervatio mandatorum ut dicitur matth. 23.
 sed sine modo charitatis nihil prodest ut dicitur
 1. corinth. 13. ergo / R. q. 1. ad corinth. 13.
 dicitur

dicit omnia in gloriam dei facite. qui est
modus Charitatis / 3. quod alias precepta
impleri possent sine Charitate. et ex eo
sequenti sine gratia que semper Charita
tis est adiuvata. quod est Pelagij error, ut
dicit Augustinus. lib. de Hæresibus)

Sed contra est q. quicumq. non servat præ
ceptum peccat mortaliter. ac per ut seq.
uens peccaret mortaliter quicumq. præcep
tum, vel aliquid opus exequeret sine Cha
ritate, quod est inconueniens.

Dicendum q. modus Charitatis siue actus Cha
ritatis potest considerari dupliciter, uno mo
do secundum q. quidam actus per se. et hoc
modo cadit sub precepto quod de hoc specia
liter dicitur. scilicet dilige dominum deum
tuum. et proximum tuum) et est possibile
ad observandum. quod homo se potest dispone
re ad habendam Charitatem. et habita uti.
Et sic Vera est quorundam opinio. Alio
modo potest actus Charitatis considerari se
cundum q. est modus actuum aliarum vir
tutum. secundum q. actus aliarum virtu
tum ordinantur ad Charitatem, que est finis præ
cepti. ut dicitur 1. ad Timotheum. 1. intentio etc
nimis (ut dicitur est supra) est quidam
modus formalis superioris ordinis actus or
dinati in finem. et sic non cadit sub præcep
to. ut tenent aliorum opinio. adimple enim
preceptum, qui patrem honorat quamvis non
habeat Charitatem. et si sic transgressor præcep
ti, quod est de actu Charitatis. propter quam trans
gressionem merebitur poenam

Ad

Ad. 1. R. q. Matth. 19. ad uitam omnia
 precipiuntur mandata semari interque est
 dilectio dei, et proximi / Ad. 2. q. preceptum
 caritatis impleri non potest nisi deus ex
 toto corde diligat et omnia referant in ip-
 sum. sed ex ~~huius~~ precepti ~~autem~~
~~hinc sequentes~~ ~~consequenter~~ de honora-
 tione parentum non tenet, quia eos ex chari-
 tate honorare ac proinde potest quis imple-
 re preceptum hoc affirmatiuum sine eo qd
 transgrediat aliud affirmatiuum de dilec-
 tione. aut modo caritatis / Ad. 3. q. omnia
 precepta impleri non possunt nisi impleat
 preceptum de dilectione. quod si negata fieri
 non potest. ac proinde errauit Pelagius ~
 Ar. 1. Vm conuenienter distinguan-
 tur alia precepta legis moralis pre-
 ter Decalogum?
 Et uidet q. non q. in duobus preceptis de
 dilectione dei et proximi uel dicitur Matth.
 22. pendet uniuersa lex et prophetae. et hi-
 dus explicare sufficerent per decem deca-
 logi. 2. q. communia precepta moralia
 uel decalogum continent. uel ad ipsum pre-
 supponunt. in diuina ^{uero} ~~et~~ et ceremoni-
 alia determinationes moralium sunt / 3.
 q. sicut in lege preter decalogum distingun-
 tur moralia pertinentia ad Iustitiam. Liber-
 tatem misericordiam et castitatem. sic
 debuissent ad diuina pertinentia ad
 suas virtutes uel fortitudinem sobrietatem
 et. quod tamen non fit
 Sed contra est q. in ipsa dicitur lex dominum

culata est. immaculata autem servatur
 anima non solum per moralia decalogi, sed
 et per alia moralia. ergo convenienter addit
 Dicendum ut ex dictis iam patet quod iudicia
 sua et ceremonialia ex sola institutione le-
 gis vim habuerunt. moralia uero ex ipso
 rationis dictamine. sunt autem in tripli-
 ci differentia quaedam communissima et fi-
 nes preceptorum, que nulla editore aut in-
 iustitiae re indigent. in quibus nullus po-
 test errare secundum iudicium rationis. que
 dam magis determinata que statim appre-
 hendunt ut precepta decalogi alia tamen
 que sapientium indaginem exposcunt. et
 huiusmodi sunt moralia precepta populo
 per Moysen data que tanquam ad manifestis-
 ra reducunt ad ea que sunt decalogi que
 super addunt. Primum enim preceptum addit
 prohibitio idololatrie. deuter. 10. Secundum
 preceptum super addit prohibitio blasphemie et
 falsae doctrine. leuit. 14. et deuter. 13. Ter-
 tum preceptum addit ceremonialia omnia. et
 quartum preceptum addit honor seniorum et reue-
 rentia maioribus, aut aequalibus exhibenda
 leuit. 19. Quintum preceptum super addit prohibi-
 tio Violationis aut odij contra proximum le-
 uit. 19. Sextum preceptum addit prohibitio mere-
 tricij. et peccati contra naturam. deuter. 24
 et leuit. 18. Septimum preceptum super addit pro-
 hibitio usure et fraudis. deuter. 18. et 25.
 et omnis Rapina. et calumnia. Octauum precep-
 tum super addit prohibitio falsi iudicij et menda-
 cij. exod. 23. et detractionis leuit. 19. Alijs

^
moralia

beneficia
 uel minima
 tribus.

au-

autem duobus ultimis preceptis nullas
per addunt. qz per ea vitiosissimè omnis
mala concupiscentia prohibet.

Ad. 1. R. q. ad illa duo quaedam secundum
manifestam rationem debitorum manent quæ
dam uero secundum rationem magis oc-
cultam / Ad. 2. q. superaddita decalogi sunt
determinativa decalogi ex uinaturalis in-
tendunt. u. d. italia uero et cetera naturalia
ex sola institutione legis / Ad. 3. q. de virtu-
tibus ordinantibus ad alterum. qz sunt ad bonum
commune dantur precepta superaddita inter
quas est castitas. qz generatim ordinat ad co-
mune bonum speciei. de actu uero fortitudi-
nis etiam dicitur dicitur ut exhorrent in bello
deuter. 20 / et similiter adus quibus prohibe-
tur committitur. monitorum patrum. tamqz contra
uicium bono domestico. deuter. 21.

Ad. 12. v. m. Precepta moralia legis
ueteris iustificarent.

Et uide q. sic dicit etiam Roman. 2. v. m.
Audientes sed factores legis iustificabunt
2. qz leuit. 18 dicit q. faciens iudicia et
leges custodiens uiuificabit / 3. qz et in ob-
seruatione legis humanæ est quædam
iustificatio. ergo a fortiori in diuina ob-
seruantia

Sed contra est. 2. ad cor. 3. littera occi-
dit quod secundum August. lib. de spiritu
et littera. etiam de preceptis moralibus
legis intelligendum est.
Dicendum q. sicut sanctorum significat primum
id.

id quod habet sanitatem. et secundario id
 quod sanitatem significat sic iustifica
 tio primaria significat ipsam iustitiam
 factiorem. et secundario sive improprie
 ipsam iustitiam significatiorem. uel dis
 positionem ad illam et sic moralia pre
 cepta iustificabant disponendo ad iusti
 ficatiorem fieri per Christum et ipsam
 significatiorem. Si autem loquamur de us
 titia pro predicta potest sumi et pro ipso
 habitu iustitiae acquisito. uel infuso. et
 ita moralia non iustificabant quod talem
 iustitiam non causabant. sed potest etiam
 iustitia sumi iustitia pro ipsa executione
 operis iusti et sic iustificabant precepta
 moralia legis quod continebant id quod est se
 cundum se iustum. immo et sic iustitia
 sua uel ceremonialia iustificabant in qua
 tum haec generaliter continebant iustiti
 am ad cultum dei et ex deo tunc fauor
 tum; illa uero continebant iustitiam in
 specialibus in ordine ad homines.

ut dicit Augustinus
 contra Faustum.

de quo modo
 loquimur.
 de quo est sermo
 et loquitur Paulus
 Roman. 4. ~~quod~~
~~habentur~~
~~in iustitia~~

in eis

Ad 1. q. accipitur iustificatio pro executio
 ne iustitiae. Ad 2. q. uidebantur quod evita
 bant poenam mortis ut immunitatem. 3.
 Ad 3. q. precepta legis sumariae iustificat
 iustitia acquisita de qua ad presens non
 loquimur.

Quaestio. 101. De Preceptis ceremo
 nialibus secundum se in quattu
 or articulos diuisa.

Ar. 1. Vniversatio preceptorum ceremonialium
 in hoc consistat quod pertineant ad
 cultum dei.

Unde quoniam quae praecipua quaedam uide
abstinentia a quibusdam cibis. Leuit. xi / et
a quibusdam uestibus. leuitic. 19. et num
15. non sunt moralia nec iudicialia, ergo ce
remonialia. nec tamen ordinantur ad cul
tum dei ergo est. / 2. quia ceremonialia a
ceruis dicebantur. quia pertinebant ad solempni
tates. sed multa alia praeter solempnitates
pertinebant ad cultum dei. ergo / 3. quia ce
remonialia graece salutaria dicuntur. at
praeter illa multa alia ad salutem pertine
bant / 4. quia ut dicit Rabbi moyses ceremo
nialia dicitur quorum ratio non est mani
festa. at multa pertinentia ad cultum dei
habent rationem manifestam. sicut sabbat
i ubi observatum celebratum Phasce. et scensphi
gis. quorum ratio assignatur in lege.
Sed contra dicit exod. 13. ostendas populo
ceremonias. et ritum uolendi.

Dicendum ut ex supra dictis patet quod cere
monialia determinationes quaedam sunt
moralium in ordine ad deum. quod sic per
debitum cultum ipsius, ac proinde ceremo
nialia ad ipsum dei cultum pertinent.

Ad. 1. R. q. etiam preparatoria ad aliquem
finem pertinent ad ipsum. et sic illa praecipua
ta pertinent ad ceremonialia. quia preparabantur
ministrantes. et ad eorum huiusmodi pertine
bant / Ad. 2. q. illa rationis expositio parum
facit. praeterquam quod non ceruis. sed luminicosae praeparabantur. sicut in leuit. 24. et in solempni
tibus omnia etiam alia spectantia ad cultum dei
observabantur / Ad. 3. q. ratio non est quia cum praeparantur
et ceremonialia specialiter ratione possunt dici sa
lu

accensus

quae gerant ad dei
cultum.

ad cultum dei

Inteferat et regula salutis quatenus specialiter ordinant ad cultum dei / Ad 4. q. illa ratio est probabilis quodammodo. et consequens quod ceremonialia erant figuralia. et si videatur ratiō non adeo manifesta.

Ar. 2. Vni Precepta ceremonialia sint figuralia? ~

¶ Videtur q. non. q. ad doctorem pertinet et maxime ad legislatorem ut manifeste patet ut. ut ait Augustinus. 4. de doctrina christi. et de lege dicit Isidorus q. debet esse manifesta ergo in nullis figurata / 2. q. figuratim facere aut dicere indecorum et theatricum esse videtur / 3. q. ut ait Augustinus in enchirid. deus maxime colitur fide. spe. et caritate. sed precepta quodammodo deus non sunt figuralia ergo nec ceremonialia sunt figuralia / 4. q. Joannes. 4. dicit spiritus est deus. et qui adorant in spiritu. et veritate adorare oportet. ergo non in figura.

aut poeticum.

Sed contra est Apostolus ad Coloss. 2. ne quis iudicet vos in verbis. etc. usq. umbra futurorum.

Dicendum quod homo vivit ex anima et corpore ita duplici cultu subicit interiori et exteriori debemus obedere. iuxta illud psalmi cor meum. et carnis mea exultaverunt in deo in vinum. et quemadmodum corpus ordinat ad deum per animam; ita cultus exteriori dei ad interiorum. contingit autem interiori cultus in hoc q. anima coniungat deo per affectum. et intellectum. veritas autem divina in statu glorie et vite beata manifeste cognoscet et manifestabit. ac proinde cultus exterioribus

non

non consistit in aliqua figura. in presenti
autem uita ueritas ~~est~~ diuina ut ait d. Augustinus
1. cap. celest. Hierarch. in istis uerbis
sub quibusdam uelaminibus et figuris. in
lege quidem ueteri uiam etiam ipsam qua
ad manifestam ueritatem quibus peruenit
ad umbrantibus. ut dicit Apostolus ad Hebr. 7
scilicet Christum dominum. quem in statu
nunc legi praeteritum aut presentem uel
prefigurata uerbis et ueridum reuelata ueri
tate futuris glorie. Unde Apostolus Hebr. 10
legem ueterem umbram. Legem ueterem uel uiam
imagini comparat

Ad. 1. R. q. 2. in uerbis reuelanda sunt diuina
iuxta eorum uiam capacitatem sub ru
dibus figuris. ad hunc tamen deus / Ad. 2.
q. in poeticis defuit ueritas. et in diuinis cla
ritas. et sic idcirco q. conueniunt figuris

Ad. 3. q. Augustinus loquitur de interuoculatu ad
quem exteriorum conuenit ordinari / Et
similiter ad 4. q. 2. in uerbis plenius ad deum
tunc per Christum dominum sunt introduci.

Ad. 3. Vm debuerint esse multa ce
renonialia Precepta?

Et uidetur quod non quia unus est deus ad quem o
mnia. et unus Christus per quem omnia. et
quod ut figuris conueniant multiplicanda / 2.
quod multiplicatio ceremonialium praebet oc
casionem transgressionis. ut dicit Petrus ac
t. 4. 15. in quem quod nec nos nec patres nostri
portare possumus / 3. quod cultum exteriorum
debuit lex minuire tanquam ordinans ad Christi
qui docuit deum in spiritu. et interiori uerita
te uelare. arg. / Sed contra dicitur osee 3. et Iob

Dicendum q. ceremonialia oportuit multi-
plicari tum ex parte malorum qui idolo-
latru inseruiebant ut illis intentia males
adibz retraherent. tum etiam ex parte bo-
norum ut auidius et cum maiori assidui-
tate ad bonum instruerent, precipue cum
multiplices utilitates per Christum afferende
multipliciter prefigurari necesse esset.

ceremonialibz

Ad. 1. R. si unum sufficit ad finem rursus
multiplicanda medio sicut nec medicina
si una sufficiat ad salutem. ceremonie autē
ueteris legis erant imperfecte. Finalide ut
dicit ad hebr. 7. Ad 2. q. prudentis legisla-
toris est minus transgressurus occasionem
permittere, ut maiores transgressiones (qua-
les erant idolatrie vitarentur ut dictum est)
Ad. 3. q. multo magis potuisset lex uetus cor-
palem cultum augere in quibus diminuit ut
notauit Rabbi moyses egyptius. ut q. non in-
omnibus neq. a quibuslibet sacrificia offer-
rentur etc.

Ar. 4. Vm ceremonie ueteris legis co-
uenienter diuidantur in sacrificia, sa-
cramenta, sacra, et obseruantias?

Fi uidet q. non q. prefigurabant Christum, ut dicit ephess. 5. in imo
ad quod sola sacrificia sufficiebant. 2. uetus
lex ordinabat ad ritum in qua unum est sa-
cificium et sacramentum altaris. 3. q. sa-
cramentum dicitur de dicatione sicut tabernaculum
et uasa. at omnia ceremonialia erant de dica-
ta ergo omnia ueniunt cum sacris. 4. q. obserua-
tia ab obseruandis dicuntur. at omnia precepta
legis obseruari debebant. ut dicit deuter. 8. ergo
obseruantie ritus una pars ceremonialium

5.

5. quod solemnitates, oblationes et munera
inter ceremonialia computantur ut habetur ad-
colos. 2. et hebr. 9. quae tamen sub nullis pre-
dictorum continentur. ergo est.

Sed contra est quod singula praedicta ceremonie
vocantur sacrificia quod in. numer. 15. / sa-
cramentum ordinis leuit. 7 / sacra exodi.
38 / observantiae etiam dicuntur ceremonie
3. reg. 9

Dicendum quod in cultu dei ad quem cerem-
oniae ordinantur. possumus considerare cultum
ipsum. volentes. et instrumenta co-
lendi. cultus consistit in sacrificiis. ins-
trumenta autem pertinent ad sacra. ut
vasa etc. / in volentibus autem est conside-
randa eorum institutio. quae fit per quam-
dam consecrationem. vel populi. vel mini-
strorum et adhuc pertinent sacramenta.
et eorum consecratio singularis. per quam
distinguntur a non volentibus deum. et adhuc
pertinent observantiae. puta in cibis. ves-
timentis. et alijs huiusmodi.

Ad. 1. Quod sacrificia per aliquos homines
et incertis locis. et cum certis modis offerenda
et sic significabant Christum et quae in
via lege futura erant / Ad. 2. quod ad tamen ex-
cellens mysterium. erant in veteri lege sa-
crificia sed etiam et sacramenta / Ad. 3. quod
quaedam erant simul sacra sacrificia et
sacramenta. sed quaedam specialiter tantum
communi nomine sacra dicebantur / Ad. 4. quod
quaedam speciali nomine observantiae dice-
bantur ut dicitur est. et per quamdam conse-
crantiam ceremonialia dicebantur / Ad. 5. quod

Secundum quam-
dam idoneitatem.

quod unum est sig-
nificandum)

quamvis etiam qui-
busdam consecrati-
onibus quaedam sa-
crificia adiungere
tur ~

Solemnitates tamq[ue] tempora in quib[us] sa-
crificia offerbantur ad sacra pertinent. Si-
cut et sacrificiorum loca / oblationes ve-
re et munera computantur cum sacrificijs
ut innuit Apostolus ad hebr. 5.

Quæstio. 102. De causis ceremo-
nialium præceptorum in sex
Articulos diuisa?

Ar. 1. Vn cerimonialia Præcepta
Sabeant causam.

Et uidetur quod non quod glossa super illud ephes. /
2. legem mandatorum decretis euacuans
dicit decretis. id est præceptis euangelicis, quæ
ex ratione sunt. ergo cerimonialia non
erant ex ratione, aut causa / 2. quod et in le. /
1. genaturæ ut dicit Augustinus. 8. super ge-
nes. fuit præceptum de ligno uictus sine
ulla causa. solum ad probandam hominis
obedientiam. ut patet in lege scripta. quæ
legi naturæ successit similiter etc. / 3. quod
alias a mortalibus non distinguerentur. quæ
a ratione, siue causa sunt.

Sed contra est quod in psalmo. de omni præcepto
dicit quod est lucidum illuminans oculos. id
est habens rationabilem causam.

Dicendum quod cum cerimonialia præcepta
sapienter a deo ordinata sint. in aliquem
finem tendunt. et per media rationabilia
ad ipsum finem proportionata, exquirunt
dicit electio eorum et necessitas. ut in. 2.
physicorum dicitur sumenda est.

Ad 1. Per quod licet obseruantur ex natura sua
non

Summula d. Thome

non haberent causam: ut quæstis non fi-
eret explana et limo. Habebant tamen ex
ordine ad significantiam. Sed decretarum
vel legis, que præcipue consistunt in fide
et dilectione. ex ipsa natura alius ratio-
nabilia sunt / Ad. 2. quod illud præceptum hi-
ce non in se habuit tamen rationem sine
causam in ordine ad aliud / Ad. 3. quod mora-
lia habent rationabiles causas ex se. cere-
monialia uero ex ordine ad aliud. ut dictum
est.

↑
prefigurandum)

Ar. 2. Vñ Præcepta ceremonialia
habeant causam litteralem uel
figuralem tantum?

Indicet quod figuralem tantum quod inter ce-
rimonialia præcipuum locum obtinebat
circumcisio. et immolatio agni pascha-
lis. que tantum causam figuralem ha-
bere uidebantur ut colligitur genes. 17. et
exod. 13 / 2. quod ceremonialia omnia
sunt figuralia in seipsis / 3. quod multa ex
cerimoniis non referebat utrum sic uel
aliter facerent: ut erat numerus animalium
sacrificandorum etc. ergo non habebant
causam litteralem.

Sed contra est quod etiam hiis ueteris legis ob-
sequia figurabant (omnia enim in figuram
trahuntur illis) et tamen habebant causam
litteralem. ergo et ceremonialia /

Dicendum quod cum ratio eorum que sunt ad
finem sumat ab ipso fine. et finis ceremoni-
alium esset duplex (sicut et uerborum pro-
phete

phetarum) scilicet cultus dei pro illo tem-
 pore, et figurare Christum futurum. pro
 tunc habebant causam litteralem. et fi-
 gurativam ad Christum et ecclesiam. quod
 pertinet ad allegoriam. siue ad mores quod
 pertinet ad moralitatem populi Christiani. si-
 ue ad statum future glorie per Christum. quod
 pertinet ad anagogiam.

Ad. 1. R. q. sicut metaphorica locutio perti-
 net ad litteram. sic et q. circumcisio signifi-
 cat pactum initum a deo cum Abraham. et ce-
 lebratus fuisse liberationem ex egypto / Ad
 2. q. etiam dabant ad deum presentaliter co-
 lendum / Ad. 3. q. aliquę ceremonie rite ha-
 bent in particulari causam litteralem, ha-
 bent tamen, illam in generali. sicut et in le-
 gibus humanis multe conditiones particula-
 res ex arbitrio solo instituentium pendunt si-
 cut in universali causam habent.

Ad. 3. Vm Possit sufficiens ratio
 eorum que ad sacrificia pertinent?
 Et videt q. r. animalia enim, et panes qui
 ibi offerbantur ad sustentationem vite perti-
 nent. quibus deus non eget iuxta illud ps-
 almi numquid carnes taurorum mandu-
 cabo est / 1. q. inter animalia multa e-
 rant rubicunda bobus, ovibus capris, turturibus
 columbis, et passeribus, que communiter offere-
 bantur / 2. q. etiam turrimini datum est de
 minimum percium ergo innumerantera
 sacrificia excluderentur / 3. q. sicut indiffe-
 renter mandabant offerri turtures aut co-
 lum)

conueniens
 assignarij.

Summula D. Thome

magis

Summa sic debuissent offerri et pulli tur-
 turum) 5. qz deo qui est auctor uitę et
 mortis etiam animalium ut dicitur genes. 1
 ergo non debuerunt offerri animalia ma-
 licia qz uicia. immo strauicens ut dicit
 Roman. 12) 6. qz impertinenter uidetur
 assignari modus occisionis eorum. leuit. 1/
 7. qz claudum equum. et maculosum ani-
 mal. magis sunt in uia ad mortem ergo
 magis apta aut saltem non minus debuis-
 sent iudicari ad sacrificia. siquidem occulta
 offerrebar) 8. qz inuicententer (sequi-
 dem ut dicitur 1. cor. 10 offerentes participare
 debebant de sacrificijs) eis denegabat sar-
 quis adeps pectus uolum. et armus dexter)
 9. qz inuicententer in hostijs pacificis et
 pro peccato offerrebar animalia foemina
 scilicet et non in hostijs caustis. et in hostijs pa-
 cificis non offerrebar aues) 10. qz cum om-
 nes hostie pacificae eiusdem generis esse uideat
 et inuicententer quodammodo carnes pro-
 hibent. ueseri in craticulo quodammodo uis
 leuit. 7) 11. qz pro omnibus peccatis unum
 genus sacrificij debuisset offerri. cum omni-
 a a deo uenerant. in hoc qz a deo auertunt)
 12. qz omnia animalia uno modo (scilicet
 occisa) offerrebar in sacrificium. ergo deter-
 re nascentibus non debuisse diuersimode
 fieri oblatio scilicet. respicis. simula. pari-
 bus, incliuar. sartagine. et craticula est)
 13. qz omnia a deo accepimus ergo de omni-
 bus offerri debuerunt. et non solum panis, ui-
 num oleum. thuris sal) 14. qz in sacrificijs

et pro ordine in
ipsum offerent

interiori plus est de dulcedine ergo si mel
fuisse potius esse mel et fermentum quod
sapidum reddit panem. q3 sal mundi est
quod est amarum.

Sed contra dicit leuit. s. oblata adolebita
cerdos est. que ^{sine} sapientia desumpta
cuisserit. ut dicit sapientia. 7. ergo

Dicendum q. in ceremoniis erat ratio
litteralis. et figurativa. litteralis quia

presentia
licet exhi
ban. A dum
proprium

ordinabant ad cultum dei et sic dupliciter
mirum mentem des applicando et uni
endo in cuius signum de rebus possessis sa
crificia et dona offerbant. et mentem a
vitijs retrahendo in cuius signum post pec
catum id oblatum et adorationis tunc
lex et precepta populo data sunt. Figu
ratis autem ratio erat in sacrificijs uete
ris legis qua precipuum inter omnia dona

Christum
dominum

dei et excellens sacrificium ^{Christi domini}
multiplicata cum essent ~~sed~~ imperfecte
~~non~~ prefigurabant. et ad illud ordinabant
que omnia ex. 1. paral. 29. exod. 22. He
rem. 7. Ioannis. 3. et ad ephess. 3. colligunt
admodum erit difficile.

ue dicit
isa. 1.

Ad. 1. R. q. deus non obsui indigentiam ul
la postulabat. sed obsui utilitatem
eamentis ordinem ipsum. et propter
significatiuam Christi domini uenturi
uedictum est. Ad. 2. q. illa et rna
lia animalia immolabant. Perinde ad ex
cludendam idolatriam. q3 illa ulebant e
gyptij. uel eis ad maleficia utebant unde
exod

dicunt

Exod. 8. abominabiles Egyptiorum imitabimus deos nostros. et duos specialiter sicut et agriculturam inter ^{res} sacras Egyptij computabant. 2. quod similes modicam malia congruunt ordinatum meritis in deum quod invida domestica et ad vitam necessaria ^{sunt}. Aves autem ille imitabat quod habebant inopia in terra promissionis. 3. quod in vitulis carnis superbia. in agris irrationabiles motus. in flego laserna conpunit. in turture castitas offert in ariis sinceritas et veritas. in columbarum titas et simplicitas. 3. quod congruunt significationi Christi. qui est vitulus laboriosus et innocens, agnus innocens, Aries principatus. Hercules similitudinem peccati turtur et columba induabus naturis, aut castus et amabilis. Et in similitudine asperis credentium per aquam baptismi figurabat.

additus

Ad. 3. quod Pisces alieni sunt a circumciditum. et extrahi ab aqua statim moriunt unde sacrificium ineptum erant / Ad 4. quod ut ait Rabbi Moyses in turture majoris sunt meliores. in columbis eorum veritas / Ad. 5. quod animalia occisa ne mune in visum dominum ne comedant et idem cremabant quod per ignem deo data apta est in reddunt. et quod significabat oculum peccatorum. immo et mors sine occisione Christi / Ad. 6. quod rostrum occisum exprimit errorem rostrum occidentium ad idolatriam. et in turrostrum occisum ponebat ad vitandam

in misericordiam offerentium. Et de
veneratione ipsorum animalium. Ad
quod quod maius sa de pellibus abari solent
et similiter presunt pro tribus et carnis
hae ante septimum diem. quati in quidum
firmiter consistentia

ut dicit Rabbi
Moyses.

Ad. 8. q. triplex erat sacrificium gen
salute sub caustum et tunc combustum in
Solem et amorem dei. ut et tunc hinc up
si offerat. et significabat statum perfe
ctum. 2. pro peccato. et satis factum ut in
pars deo pars sacerdoti cuius minister
facienda erat. et significabat statum poeni
tentium. 3. pro peccato populi aut sacerdo
tis sic fiebat sacrificium nulla sacerdo
ti eius pars obveniebat sed tunc combu
rebat. 3. genus sacrificiorum erat
Sicut pacifica pro gratia et amore. vel
pro salute et prosperitate offerentium. ex
debito beneficii accepti aut accipiendi. et
significabat statum proficientium in im
pletionem mandatorum. cuius una pars
deus alia sacerdoti. alia offerenti dabatur.
quod etiam offerens de nomine operabatur.
Sanguis autem effundebatur ad crepidinem
altaris ad excubendam idolatriam esse
dentum adipes et bibentium vinum liba
minum. ut dicit in psalms. Item assusa
guinis prohibebat ut sanguinis effusione
ad hunc erent iusta dicitur genes. 9. et essig
adipes propter lasiviam Ezechiel 34. ter
tio hae prohibebant ob divinam reverentiam
qz

cedebat

siue in
cupienti
um ~

et adips
combure
batur ~

quorundam

qz vita in sanguine est. et ad eps ab un //
 tantiam significat. **De** **Stijs** uero
 Pacificus. sacerdoti pectuscularum et armis
 dexter debet ad excludendam quā
 dam diuinatōis speciem. que pectuscula
 manna uocabat. et in osse etiam pectus
 fiebat // **Et** qz sapientia pectus et humeris
 uon fortitudo dextera sacerdotis est ma
 gis necessaria.

Ad. 9. q. qz hō bcaustum erat perfectissimum
 sacrificium in eum offerbat. nisi masculi
 lus qz femina dicitur imperfectum. hic
 tutes autem et uoluntate in gratiam paupere
 rum. et hōc in uoluntate pacificus. qz erat uol
 untarius. sed in hōc uoluntate. et pro peccato
 et qz alia uoluntate. et gemitu et uoluntate pro can
 tate // Ad. 10. q. hō bcaustum primum te
 rebat hōm. id est qz hōm uoluntate hōc.
 secundum hōm pro peccato. que in medebat
 ipsa die a sacerdotibus in altis. Tertium hōm
 hōc pacificus pro gratiarum actione. que uol
 debat ipso die. sed ubiqz in Hierusalē
 quartum hōm pacificus que fiebat ex uol
 untate carnis poterant etiam in altis
 manducari. hōm autem gradum ra
 tione qz hōm primo obligat hōc ob eius
 maiestatem. Secundo ob offensam in missa.
 Tertio propter beneficia tam suscepta. et qz
 propter beneficia sperata.

Ad. 11. q. qz peccata aggrauantur ex statu pec
 catis pro diversis personis diuersa offerantur
 sacrificia. ut capra pro idolatria. Vitulus
 pro ignorantia sacerdotis. et pro negligentia Pr
 in

incipit Hieron. Notant autem Rabbi Moyses .q. quanto gravius erat peccatum vili
species animalis offerebat pro eo.

Ad. 12. q. lex in sacrificijs providere vo-
luit pauperem irrogare et sic ordinavit ut
vel animalia. vel aures. vel parus. farina
aut spica offerrent. erat enim parus figura
Christi. in spica fidei patrum. in fide prophete-
tarum stercula. firmatus in summatate car-
nis. de vitis igne spiritus sancti in ubi-
na virginalis uteri. vel igne in cartagine
per labores. In cruce vero tanquam in cuba
adustus. Ad. 13. q. de teris nascentibus
offerebat panis qui traditur medendum. vinum
ad bibendum. oleum et sal que sunt ad con-
dimentum. et thus ad medicamentum. sig-
nificabat autem panis Christi carnem. vinum
suis sanguinem. oleum gratiam. sal sapi-
entiam. et thus orationem.

Ad. 14. q. mel offerebat in sacrificijs id
bonum et designat voluptatem carnalem
fermentum etiam offerebat id est. et digni-
ficat voluptatem sibi annexam. sal uer-
o corrupturam impedit. sapientiam eccar-
nis mortificationem significat. et thus de-
votionem mentis et odorem bonae fame. et
quoniam sacrificium Iehu typus non proce-
debat ex deuitate sed magis ex suspicio-
ne. ides in eis non offerebat thus.

Ar. 4. Vm assignari possit certa
Ratio ceremoniarum que ad
sacra pertinent?

¶

Et videtur quod non quod altare. 17. dicit Paulus
 quod secundus sit dominus celi et terre et
 in manufactis templis habitat. ergo in
 uenienter institutum est tabernaculum
 2. quod tabernaculum designabat statum
 veteris legis. hec autem per solum Christum
 est mutata. ergo et tabernaculum non
 debuit mutari per adificationem alicuius
 templi. 3. quod ad cultum dei pertinent
 multa templa et altaria. ergo in uenienter
 exco. in lege fuit unum tantum. 4. quod
 tabernaculum designabat et colebat des-
 uinitatem et simplicitatem. ergo in uen-
 uenienter. per quosdam uela distingue-
 bat. 5. quod uertus primi inuentus de
 primo apparet in oriente. ergo potius circa
 illam partem debebat respicere quam uertus
 occidentem. 6. quod exod. 20. sculptile et sim-
 litudines prohibebant fieri quod uisum ergo in
 templis fuerunt imagines thronorum. Archa
 propiciatorium. candelabrum. mensa. et
 duplex altare. 7. quod exod. 20. precipitur fieri
 altare de terra. ad quod dominus ascenderet per
 gradus. cuius contrarium precipitur exod. 27
 et 30. scilicet quod haberet gradus. et fieret de
 lignis sethim. 8. quod in operibus dei nihil
 debet esse superfluum. ergo impertinenter
 tabernaculo apposita sunt plura operimen-
 ta scilicet uita. sagasiliuina. pelles arie
 horn rubricatæ. et pelles hyacinthina. 9.
 quod consecratio exteriorum interuerna ani-
 me sanctificationem significat. ergo in uen-
 ue

ubi in
 pitmly

uenerunt vasa vitrea et inanimata ex
terius consecratur / 10. qz in psalm. dicit
et benedicam dominum in omni tempore
ergo inuenerunt certa tempora festi
uitatum. ad id deputabant.

Sed contra est Apostolus ad hebr. 8. et
mysticum fac secundum exemplar quod
ad tibi in monte monstratum est.

Dicendum qz exterior cultus per deter
minata et specialia debet fieri ut ma
gis et minus interius alluciant et pro
rea quem admodum ad Regium detra
hant, et amplius domus. et preciosa ve
indumenta et uasa conficiunt. sic et in le
guntur ad dei cultum. preter qz quod ad
Christum dominum figurandum specialia
et specialia debebant assignari.

Ad 1. Reg. 3. homines deum adentes taber
naculo indigebant tunc ut mouerent ad
maiores reuerentiam. tunc ut ex eo diu
initatis excellentia aliquo modo exprimeret
et orationes ex deuotione conuenientium
ficerent magis exaudibiles. ut dicit 3. reg.

Ad 2. qz ^{ueteris legis} figuratus non fuit muta
tus qz tunc ad impletionem legis. Sed quan
tunc ad aliquas conditiones populi quierat
sub lege tamen in deserto. iam tempore salu
nis templum in hoc sacrificij. Abrahæ de
nato edificantis. ex quibus sumitur ratio
litteralis. Figurata autem ratio est qz per
tabernaculum presens uita, per templum fu
tura describit. uel per tabernaculum status
ueteris legis per templum autem status legis
gra

hec enim
facta est
per Chris
tum ~

degeritis et uero
rantes. et cum hos
tibus pugnantis.
ubi facta est structu
ra tabernaculi mu
tabilis nondum ex
istente hoc diuini
cultus determinato -

gratie. unde et q. tabernaculum fabricatum
 est a solis iudeis. ad templum uero coopersa
 ti sunt etiam gentiles. scilicet Tyrij et sidonij
 Ad. 3. q. ratio litteralis. unius templi erat
 ad significandum unum deum colendum.
 gentiles enim diuersis dijs diuersa templa
 dicabant. et secundo ut ostenderet q. uisus
 ralis cultus, tunc non propter se erat deo
 acceptus, ut in noua lege. et idcirco perse
 cutus super passim ubiq. sacrificia offerrent -
 ad spirituales quidem cultum erant in
 illis antiquo statu diuersae synagoga ad do
 cendam doctrinam legis et prophetarum. si
 uerum nunc plures ecclesie. unde ecclesia nos
 tra succedit in locum templi et synagoga. q.
 ipsa non sacrificium ecclesie spirituale est. ac
 propterea non distinguitur a quodam loco sa
 crificij a loco doctrinae. Ratio autem figura
 les esse potest, q. pertinet figurabat unitatem ec
 clesie. uel militantis, uel triumphantis -

Ad. 4. q. in ueritate templi uel tabernacu
 li unitas dei uel ecclesie significabat. dmi
 debet autem in duas partes tabernaculum scilicet
 in sancta que erat uersus orientem et
 significabat presentia secundum et in sancta
 sanctorum que erat uersus occidentem et sig
 nificabat seculum superius spirituale
 substantiarum. Seuerabantur uersus utraq.
 partes per quoddam uelum quattuor diti
 tuum et coloribus significantibus quattuor ele
 menta. bysso. id est terra. purpura de uiridibus
 maris. Hyanthum. uel uis aeris. et cocco
 bis tincto. designante ignem. In sancta sanc
 to solus sacerdos uisus semel in anno intro
 ibat

in qua sunt plures
 ecclesie. et altaria
 multa.

in quibus erant in arca scilicet legis tabulae
 virga Aaron et manna significabant
 tres omnium facultatumque in deo sunt
 et in illis seculis clauderent sicut effectus
 in suis causis. nimirum sapientia. potes-
 tas regiminis, et vita in manna. uel eti-
 am significabat tria deo attributa scilicet
 sapientia in tabulis, potentia in virga. et
 bonitas in manna. quae omnia in visione
 Isai. 6. explicari uidentur.

In exteriori uero tabernaculo alia tria
 continebantur correspondencia tribus quae erant
 in arca. et expressus ea significantraque
 sunt in illis quae degunt in mundo sensibilis
 mundo sunt materia ostendenda. erat
 quoque manducatum a parte australi uenit sep-
 tem in latitudinis significans lucem quae ab illa
 parte coeli communicat mundo a septem
 planetis. et denotabat sapientiam cuius
 ponderabatque legis tabulis. in medio erat al-
 tare benedictionis directe correspondens
 in arca. ad excludendam idolatriam
 et significabat sanctitatem sacerdotum
 et ex odore thymamatum quae in escam
 creabantur fugabat malum carnium sacri-
 ficatarum odor. et significabat bonam con-
 mitorum famam, per mensam cum duodecim
 decim panibus significabat nutrimentum
 vitae correspondens manna. erat quoque pa-
 nis in. pro duodecim tribubus. erat autem
 mensa media inter mensam et arca
 brum. quae sapientia et uirtus debet a sa-
 cerdotum sanctitate ministrari. In

q3 man
 tabernaculo
 tres mela
 sa -

erat autem mensa
 ad sinistram alta-
 ris. quae nutrimentum
 corporale minus
 est estimandum quae
 mentis doctrina

at.

Atrio uero extra tabernaculum. erat al-
 tare. Et hoc castrorum inquit possessa a pro-
 pheta animalia mactabant, et ibi populus
 intrare poterat ut per manus sacerdotum
 offerret sacrificia. deus uero et sancti-
 tas populi in tabernaculo interiori a sa-
 lis sacerdotibus ingredierentibus offerrebat
 erat etiam atrium extra templum ad ex-
 cludentiam idolatriam gentilium quibus
 milia altaria intra templa fabricabant.
 Et quales autem predictorum rati assigna-
 re potest ex significatioue ad Christum
 qui signabatur per pistrinum cuius as-
 sistentes et quiescentes adorant angelus dei. figu-
 rabat etiam per arcam deliquis septem
 id est purissimus et inuictibilis mem-
 bris deauratam retris et foris. per sapie-
 tiam. et Charitatem. Intra archam uero
 erat uirga id est anima sanctissima ha-
 bens manna. id est plenitudinem sanctita-
 tis. et diuinitatis. et uirgam potestatis sa-
 cerdotalis, cum tabulis testamenti ad de-
 signandum. q. ipse est Legus Lator. Signifi-
 cabat etiam per candelabrum septem cala-
 murum. q. erat lux uera cum septendo-
 nis spiritus sancti. significabat per mensam
 q. erat panis uerus. significabat per alta-
 re hoc castrorum quibus carnem mactabant
 et per altare huminum quibus deus perfec-
 tiora opera deus uerois offerunt. LII
 Ad. 7. q. altare erat ad cultum dei et susce-
 ptationem ministrum faciendum quidem de
 terra

terra uel lapidibus non sectis. et sine al-
 titudine graduum ad excludendam idola-
 triam gentium existimantium in alta-
 ribus ipse esse aliquid diuinitatis. et gra-
 cendentes per gradus eorum introirem
 Priapi populo puerenda nudabant. sed
 postea concessu usu terminalium sacer-
 dotibus gradus in altari permittunt. et fac-
 to tabernaculo ad introitum dei non erant
 timendae occasiones idolatrie. et idcirco
 dicit dominus q. fructu altare huius causo-
 y. de gre. et altare terminatus de auro
 Ad. d. q. altarium operimentum taberna-
 culi ratio litteralis erat protectio taberna-
 culi ut in reuerentia Sabere. Secundum
 autem quosdam per primas uirtutes ta-
 bulas operientes designabat uolumside-
 reum diuersis stellis uariatum. per secu-
 dum operimentum sagoy significabant
 aque que sunt super firmamentum per
 tertium operimentum de pellibus ru-
 bricatis uolum empyreum in quo sunt an-
 geli. Per operimentum autem de pel-
 libus Hyacinthinis uolum sanctissimum tri-
 nitatis. Figuratiue autem per tabulas
 tabernaculi significabant Esus fideles
 qui tegunt uirtus quattuor uolum uir-
 tute scilicet caritatis, superne cupidita-
 tis, patientie in passibus, et dilectionis
 erga deum et proximum. Per operimen-
 ta uero designant Prælati et doctores. in-
 bus debet remittere celestis uersatus sig-
 nificata per pelles Hyacinthinas, Præmpri-
 tu

et instituit ali-
 qua altaris alti-
 tudo qua per gra-
 dus portabiles tra-
 ra sacrificij ad
 illud ascenderet

techi

interim

modo ad martyrium pellem rubricatam
austeritas uicq et tolerancia aduersorum
que significatur per sagaculima que erant
plurimjs et uentis exposita.

Ad. 9. q. tabernaculum et uasa ad reue-
rentiam tabernaculi consecrari oportebat.
per quod significabat spiritualis sanctifi-
catis fidelium. 11

Ad. 10. R. q. in ueteri lege erant septem
festiuitates temporales. et una continua
ut uisitat numer. 28. et. 29. erat enim
continuum et iuges sacrificium agni ma-
ne et uesperis. Sabbathum erat in qua-
libet hebdomada. que uisitat beneficium
creationis. quolibet mense erat memo-
ria ad commemorandum opus. queber-
nationis. Saucum uisitat monumentum. in-
uoluntarium et non implendum ad euita-
dam idolatriam. hinc. producte autem duae
festiuitates que erant in commemoratum
beneficium omnium totius humani ge-
neris. Sepius iterabant. Alia uisitat
quae festa celebrabantur semel in anno ob bene-
ficia specialiter exhibita illi populo. N. q.
Passio primogenite in memoriam liberatio-
nis ex egypto. Festum Pentecostes post quin-
quaginta dies ob legem datam. Alia festa
celebrabantur menses septimum qui ferretus
erat solerimus. siue eodice septimus. Pri-
ma enim eius die erat festum tubarum ob
liberationem Isaac a sacrificio. Alia cum
aues apparuit hierens uisitat. Et proinde uis-
ni

que representaba-
t perpetuitas eter-
nae beatitudinis.

nebulis buccinabant. Decima die erat festum expiatorum. quando deus prospicitur est pro peccatis adorationis iudei ad preces moysi. Post hoc erat festum scetus pegue siue tabernaculorum de arboribus frondosis et pulcherrimi fructu. in memoriam introitus per desertum et introitus in terram delictosam. Octava die celebrabatur festum collectae siue cetui ad colligendas expensas cultui diuino necessarias. Et significandam iudiciam, et pacem populi in terra promissionis.

figurata autem horum ratio erat. q. per iuge sacrificium figurabat perpetuitas Christi. Per sabbatum spiritualis requies per ipsam. ut habet hebr. 1. et 4. Per rogationem illuminatio nostra per Christum. Per Pentecostem descensus spiritus sancti in Apostolos. Per tubas predicatio Apostolorum. Per expiationem emendatio populi Christiani. Per festum tabernaculorum peregrinatio nostra in hoc seculo. Per collectam siue cetum quod dicebat sanctissimum congregatio sanctorum in gloria et hoc tua festa conuersenter obsequium significandam firmitatem consequentur.

Ar. 5. Vm sacramentorum veteris Legis conueniens ratio esse possit?

Respondet quod non quod cultores idolorum cultus se incedebant. ut dicitur 3 reg. 18. Et dominus precepit deuter. 14. non uis uide tuus est ergo inuenerunt est institutio circumcisio / Et quod grauitas et inuoluntaria

in omnibus laudat unde in psalm. dicit in //
 populo grati laudabo te. at Levitatis esse
 iudex q. agnum festinanter manducarent
 exod. 17. et cum alijs cereris rursus. q. q. i
 bi recensent / 3. q. in lege agnus Pascha
 tis figurabat sacramentum eucharistie
 ut dicit. 1. cor. 5. ergo similiter debuerit
 precedere figurę aliorum sacramentorum
 4. q. quantum ad corporale apud deum
 nullum reputat immundum. ut immu
 di. 1. ad Timoth. 4. ergo in convenienter
 purificabant. ex vitulo mortui. et simi
 lia / 5. q. vitulam rufam ad sacrificium
 occidebat. ciniburebat. aut cineres collige
 bat reddebant immundi. ut dicit. numer.
 19. ergo in convenienter ibi preceptum fuit
 ut immundi cinere ipsius aspersi munda
 rent. Ut enim dicit eccl. 34. ab immu
 do quid mundabit / 6. q. peccata de feris
 possunt deleri ad locum. ergo in convenienter
 ter super unum vicum ea desinebant ut
 portaret in desertum. et per vicum quis si
 mul cum vitulo utebatur ad purificationes
 immundi reddebant / 7. q. quousiam
 data carn. Linnus lepra vel dormo alia rursus
 purificatio adhibebat. ut dicit. Levit. 14 /
 8. q. spiritualis munditia non iudex posse
 per corporalem lotionem manuum et pedu
 et pilos. vel aquam lustrationis auferri. ut manu
 rasuram / hac sacerdotibus in vase gilex exod. 30. et le
 vitis. numer. 8 // 9. q. quousiam per id quod
 minus est scilicet munditiam corporalem sa
 nctificari poterat maior scilicet sacerdotes et
 levites. Levit. 8. et numer. 8 / 10. q. deus
 in

Summula d. Thomae

intuere. exteriora autem uestimenta
et defectus corporis ut macula. coxitas aut
claudicat sine curritas, nihil ad rem uide
t facere. de quibus tamen precipit. exod. 20
et leuit. 21.

Sed contra dicit. leuit. 20. ego dominus sa
nctificans est. Et in psalmo omnia in sa
pientia fecisti.

Dicendum q. sacramenta erant conse
crations que tam quibus summes illius statu
ad cultum dei deputabantur. inter que circum
cisio ad omnes generaliter pertinebat. ali
a uero quaedam ad ministros specialiter. Et
circa utroq. erant tria necessaria. Primum
ipsa instituta in statu uolendi deum; que qu
antum ad omnes fiebat per circumcisio
ne. quantum ad ministros per sacerdotum conse
crationem. Secundo requirebat usus eor
que pertinent ad diuinum cultum. et sequ
entium ad omnes erat essus agni Paschalis
quantum ad sacerdotes oblatio uictimarum
essus panum propositionum etc. Tertio req
uerebat armis impedimentorum tunc in
mundiciis ad predicta exercenda. Et quan
tum ad populum erant quaedam purificati
ones; quantum ad sacerdotes uero. Et leui
bas erat instituta ablutio manuum et pedu
et rasis pilorum. In quibus habebant
rationabiles causas. litteralem quidem ex
ipso cultu dei. figuralem uero ex ordine ad
cultum diuinum.

Ad. Primum R. q. circumcisio nis ratio hi
teralis Principalis fuit cultus iuniueri dei

et

Peccatorum ex
piationes.

Et quoniam Abraham primus in seque
 lam ipsius segregavit se ab idolis, et re-
 liquit Patriam, et credidit in se contra
 spem cum esset senex et uxoris eius anno-
 sa. idcirco ei datum est signum circumcisi-
 onis et semini eius in p^{ro}testationem fi-
 dei ^{ut dicitur} dei genus. 17. fiebat autem octavo die
 quod antea parvuli essent nimis tenebri et
 postea possent retrahi et a se ipsis et a pa-
 rentibus ob amorem magis iam radicatum
 a circumcisione timentes dolorem. Postea
 etiam dicitur quod fiebat ad reprimentam vici-
 ositatem, et in detestationem Priapi, ne-
 querrimam ista circumcisiō similis erat in
 usibus gentium.

Figuratus autem ratiō circumcisiōnis erat
 corruptio ablati quae causata est ex
 corruptioe carnis parentum, et auferretur
 octavo die, scilicet resurrectionis, ac primum
 de una parte corporis et in tempore fiebat
 ut dicitur ad Coloss. 2.

Ad. 2. R. quod esset agni significabat bene-
 ficium edictum et exitum de egypto
 cuius sanguine liberati sunt, quasi protes-
 tantes se arietes non venerari ut illi facie-
 bant, erat autem in eis illa festinantia
 quod cogebat illos egyptij ut exirent et im-
 minebat perniciem, et non poterant obe-
 am eam causam ferre, et sic a prima
 comedebant, et agnum assum quod sic facilius
 parabat / erat similiter festinantia quae
 antum admodum, scilicet accipit illi

et sine ossium
 fractura.

27

ij, calceati. cum baculis, festinanter in
 medietate in unam domo, qz xenia mittere
 ad alios non uocabat. et cum lactucis
 agrestibus, in quibus amaritudines, quas
 patti fuerat irruere secebat.

Figuralis autem ratio erat imitatio
 Christi. d. Thomae. ut dicitur. i. cor. 5. eius
 sanguine. id est fide super postern utrumque
 saluet cordis et oris. Liberat ab exteriori
 natura. i. Petri. 1. / carnes igne assqz eam
 dem carnem Christi igne passionis com-
 edendam in eucharistia significabant. pa-
 nes azimi puram uincem saluarem wine
 dentium. i. uincem. 5. in zimis sinceris ta-
 tis est / Agrestes lactucę poenitentiam et
 lacrimas imedientium degre. calcea-
 menta patrum mortuorum exempla. ba-
 culi in manibus Pastoralis curam, et qz uine
 dicit in unam domo. hoc est in una salute
 claria. Et non in uentibus segetibus
 uis.

↑
 prefigurabant

Ad. 3. R. qz in ueteri lege erat a
 liqua sacramenta uisus respicientia
 nam circumcisio baptismus. uini
 agri eucharistiam, purificatiores uini
 trozum Poenitentiam. consecratorum
 Pontificis et sacerdotum ordinem. Con-
 firmationi autem qd dicit perfectam fidei
 stabilitatem nullum correspondebat sa-
 cramentum. nec extremę uictu qz
 uelut immediatus transitus ad gloriam.
 Matrimonium autem in lege erat institu-
 tum in ius sacramentum, sed inaffirmum.

na

Naturę unde non habebat indisolubi-
litate[m]. immo permittebat subellus re-
pudiij. qui est contra sacramenti ratione[m]

Ad. 4. R. q. purificatio[n]es ieiunue-
bant impedimenta cultus diuini uel spi-
ritualis. ut Somnium idolatrię et incestus
non exirent quare in se haberent. sed
q. erant quedam Redemptoris protestatio-
nes. a cultu uero exteriori impediebant homines
per quasdam exteriores immundicias hu-
manum. animalium. domusium. et uati-
um. & Terronum quidem uel ex scriptis
q. uisum morte. uel lepra. uel ex conta-
ctu rerum immundarum. Similiter et for-
mę fluxum sanguinis patientis. uel
natura. uel conceptione. uel menstruo erant immunda
quoniam et uiri fluxum seminis laborantes
uel per infirmitatem. uel per uisum. uel
pollutionem nocturnam. Homines uero
uero erat immundicia ex contactu quarum
cunq[ue] rer[um] immundarum.

Sorum autem ratio litteralis sumebat ex
cultu diuino. ad quem homines mundos ac-
cedere oportet. et quoniam illę immunditię
crebro incurrerent raro accedebant ad con-
tingenda sacra. Ex uero sequenti uimina
uiri reuerentia. pręter q[ue]q[ue] ex fuga immu-
do[rum] et leprę contagio[rum] audius accedebant
ad diuina. et uidebat idolatriarum cultus
qui in suis ritibus quandoq[ue] humanis sanguini-
ne. et semine utebantur. expiabant autem
per

Presfatq immunditia per solam aspersione
aque uel si maiores erant per aliquod sa-
crificium.

figuralis uero predictorum ratio erat fuga
mortis in contactu cadaveris, figiessis in
lepra contagiosa et fallaci qz miscebat uera
falsis, per sanguinis fluxum immundicia
a idolatrie. per seminis immundicia uo-
ca uoluntatis, qz semen est uerbum dei, per
uicium immundicia originalis peccati et
similiter per immundiciam mulieris pa-
ruentis per meretricium immundiciam
ut uoluptate emulget. Et deniqz per im-
mundiciam contactus designabat immu-
dicia consensus in peccatum alterius se-
cundum illud. 2. ad cor. 6. exite de medio
eorum etc. Et extendebat etiam ad res in-
animatas sic qz quidquid tangebatur immu-
dus immundum reddebat. et tenuit
Lex super intrusionem gentibus in qui etiam
ex uoluntate aut aspectu portebant im-
mundiciam causari. ut dicit Rabbi moyses
de muliere menstruata. erat ergo lepra
domus et uestium quaedam scilicet corrup-
tio eorum que si dicebatur comburebantur uel destru-
ebantur qz immunda. et qz in illa corruptione gen-
tibus suis deus peractos uolebant. erat similiter
immundicia uasorum N. g. non habet
tuum operimentum. numer. 19. qz eius
modi facile possunt inquinari. erat etiam
tunc preceptum ad uitandam idolatriam. qz ge-
ntes putabant uasa uel aquas in quibus ca-
derent

immundicia
contactus.

uel legaturam

deverit mures. uel Laertes quos ipsi dijs
immolabant esse eisdem dijs gratiosa.
Sancem autem figuratus ratio potest
explicito assignari. ut ex glossis constat. et
disuersu poterit indagare.

Ad. 5. R. q. immunditia corporis uel ani
mi tollebat per aliquod sacrificium. quia
mura erat. sed immunditia ex uirtute
rei immunde. q. mura erat per aspersio
nem uisus d. m. aquae. de qua n. m. 19
immolata et uirtute d. m. aqua Rufa extra
castra et aspersio sanguine contra pressa.
n. d. m. i. d. g. sacerdotis in t. m. i. c. m. t. r. a.
id. d. m. i. a. m. c. m. e. d. e. n. t. i. e. m. s. e. m. i. l. e. m. s. a. n. g. u. i. n. e. m.
et contra peccatum adoratum. u. i.
t. u. h. n. o. m. i. n. e. e. m. i. n. u. a. c. e. p. o. p. u. l. u. s. i. l. l. e. a.
d. o. m. i. n. u. s. i. g. n. i. f. i. c. a. b. a. t. O. s. e. e. 5. e. t. 10. e. t. e. r. a. t.
i. m. m. u. n. d. i. t. a. c. o. n. t. r. a. c. t. a. e. x. u. i. m. b. u. s. t. u. r. e. u. a. c.
c. e. e. t. u. l. l. e. c. t. u. r. e. c. i. n. e. r. u. m. ^{imms} e. t. a. s. p. e. r. g. e. r. s. a. q. u.
a. s. i. n. q. u. i. b. u. s. i. l. l. e. u. i. u. s. p. o. n. e. b. a. t. i. m. m. u. n. d. i. t. a. t. e.
p. u. e. a. b. a. n. t. u. t. o. s. t. e. n. d. e. r. e. q. q. u. i. d. q. u. i. d. a. d. i. d. o.
S. a. t. u. r. a. m. p. e. r. t. i. n. e. e. q. u. a. t. i. i. m. m. u. n. d. u. m. e. s. t.
a. b. i. u. e. n. d. u. m. a. b. S. a. c. a. u. t. e. m. i. m. m. u. n. d. i. t. a.
p. u. r. i. f. i. c. a. b. a. n. t. p. e. r. d. e. l. a. m. i. c. e. s. t. i. m. e. n. t. i. o. n. e. m. a. b. l. u. t. i.
o. n. e. m. s. i. n. e. a. s. p. e. r. t. u. r. e.

Figuratus autem Ratio est representatio
Christi dormim. in humanitate assumpto
Rufi, et tunc integre. et uita. adducti ad
moysem q. impetrabant ei legem moyses te
ansgressorem. traditi in manus Eleazar
sacerdotis. q. in manibus sacerdotum occisi
immolati extra castra. q. extra portam pal
sus

Sus est. intingebat ices ^{scilicet} digitus discretus
 nis in sanguine eius. qd discrete misteriu
 patiens est considerandum. aspergebat
 autem sanguis contra tabernaculum sui
 sicut contra iudgos in condemnationem
 incredentium & credentium purifica
 tionem. Septies propter septem dona spiri
 tus sancti dona. uel septem dies. quibus
 praesens seculum uoluit. Sunt autem
 omnia que ad passionem Christi spectant
 igne deuotius conseruanda sicut consi
 deranda. Et ices cineres combustoris col
 ligenda sunt a uis mundo qd reliquid
 passus peruenit ad gentiles. qui non
 fuerunt culpabiles in Christi morte. et ap
 portunt cineres in aqua scilicet baptismi.
 colligeris autem cineres immundis uacca
 et ambulans immundi erant usqz ad ves
 peram. scilicet iudgi crucifigentes domi
 num usqz ad finem mundi quando reli
 quis israel salus fuerit.

Ad. 6. R. q. quia multi non multum qu
 rabant de sacrificijs specialibus pro peccatis
 immundicijs. Et institutum fuit
 ut semel in anno decima die Septimie
 sis fieret sacrificium expiationis pro
 bo populo. Et qd sacerdotes etiam sunt
 peccatis obnoxij ut dicit hebr. 7 propterea
 primum offerebat vitulum pro sacerdotibus
 pro seipso in commemorationem peccati sta
 non in inflatione vituli aurei. Caricem
 in

in Sotocantuum per quod significabatur
 q. sacerdotis prelatu qui est dux gregis
 erat ordinanda ad Laurentidaj. Deinde
 offerebat duas Sixas scilicet pro pecca-
 tis pro pulch, alteris comibus. altera uers
 in desertum missa ad significandum pec-
 catuum remissionem. et Christi domi-
 ni passionem per quam nobis pax regni
 aditus. uel duas Chustionaturas alteram
 impassibilem et diuinam libere euolante
 alteram passibilem, immolatam. et labo-
 ribus obnoxiam.

Ratio autem figurata erat q. Christus per vi-
 bulum et arcetern gregis ducem significa-
 bat. et per Sircum ob similitudinem car-
 nis peccati. Per Sircum autem emittari-
 um ipsa diuinitas exprimit libere et sine
 lesione manens. uel intelligit concupis-
 centia mala quam debemus a nobis absi-
 cere. multus autem virtuosos dominum immo-
 lare.

Ad. 7. R. q. per ritum legis le-
 pratus non emundabat a lepra. sed emu-
 datus ostendebat. ut significat. Leuit. 14
 cum sacerdos inueniret lepram esse mu-
 datam et restituebant tamen consortio
 dominum post septem dies. offerebat au-
 tem lepratus duas passeret uiribus pro et
 ligna cedrim, ex quibus alter passer uirum
 liber dimittebat. Radebant autem pul-
 et deinde sacrificium offerebat de cuius san-
 guine

Summula d. Thomae

quine tingebat extremum auriculae
parsi et pollices manus dextrae et pedis dextrae
quoniam in his partibus primo lepra dignoscitur
et sentitur. ad Sibilanum autem tres her-
res scilicet oleum, sanguis, et aqua vi-
ua.

Figuralis autem ratio erat quod per duos
passeres significatur divinitas et huma-
nitas Christi altera immolata in aqua
viva. altera evolarite generari non
poterat. vivus autem passer simul cum
legno cedrus. et uccus vermiculus et bys-
sus. id est fide spes et caritate mittitur in
aquam ad aspergendum. quod in fide dejet
Spiritus baptizamus. Lauat autem in
baptismo per aquam baptismi et lacrymarum
vestimenta sua. id est opera et omnes pi-
los id est cogitationes. et tingit extremum
auriculae ut recte audiat. et pollices ut
sint eius adtores sanctique. Alia uero quae
ad hanc purificationem pertinent. uel
etiam aliarum immunditiarum non
habent aliquid speciale. praeter alia sacri-
ficia pro peccatis. uel pro delictis.

Ad B. Rex quae sunt populus instituebatur
ad cultum dei per circumcisionem. ita et
tribus per aliquam specialem purifica-
tionem. uel consecrationem. unde et sepa-
rari ab alijs quasi specialiter deputatis pre-
cipiunt. ~~et~~ circa quos tria fiebant in eo-
rum

rum institutione. Primum enim purifica-
bant. Secundo ordinabant, et consecra-
bant. Tertio applicabant ad usum mi-
nisterij.

Leuit. 8

Figuralis autem ratio huiusmodi erat quod
Secrari ad spirituale ministerium Chris-
ti debent primo purificari et adire plures
pauarum cogitationum. et debent ordi-
nari virtutibus, et consecrari oleo spiritus
sancti et aspersione sanguinis Christi
et sic debent esse intenti ad exequenda
spiritualia ministeria ~ x

Ad 9. q. exterosa et
que inferiores ordines
(ut pote corpora) erat
exprimebant que ad
emundationem inte-
riorem spectabant.

Ad 9. q. sicut iam dictum est intentio
legis erat inducere ad reuerentiam diui-
niculq; et multo magis in ministris a
quibus necessarium uidebat abesse o-
mne illud quod minus idoneis, aut con-
temptibiles in oculis Domini efficeret
et ita genus eorum. ornatq; uestium et
corporis depositu attendebat. In specia-
li autem secundu q; Pontifex habe-
bat octo ornamenta scilicet uestim lineam
Secundo tunicam Hyacinthinam in cuius
exterioritate uersus pedem ponebant per
circuitum tintinabula que dantur et mala
punica facta ex Hyacinthis et purpura et co-
lis tribus. Tertio superhumerales ex auro
et Hyacinthis et purpura et cois tribus et
byssis reueta. et superhumeros habebat duos.
omnibus in quibus erant sculpta uirgines
fi

filiorum israel. Quartum erat rati-
 onale super pectus, quadratum et ex eadē
 materia confectum. circumflexumq; super
 humeros. Et in eo erant duodecim lapides
 preciosi distincti in quibus erant etiam
 sculpta nomina filiorum israel. quati-
 est in humeris et cogitatione portaret. In ^{sacerdos}
 quo etiam rationali mandavit dominus ^{continuo}
 poni doctrinam et veritatem. Quintum
 erat Baltheus. hoc est cingulus ex puer-
 tis quattuor coloribus. Sextum erat Tya-
 ra et mitra quædam de bysso. Septimum
 lamina aurea pendens in fronte eius in
 qua scriptum erat nomen domini. Osta-
 uerunt erant fœderalia lineæ ut operiret
 tripertitum inermi carnis sue, cum accederent
 ad sanctorium, uel ad altare
 ex his autem uestibus minores sacerdotes quat-
 tuor habebant. scilicet fœderalia, tunicam
 lineam, baltheum, et tyaram.
 Horum autem ornamentorum quidam rati-
 onem litteralem assignant. quati in ueste
 Pontificis tanq; in ministerio creatoris totus
 continetur orbis terrarum. ut sapientia dicitur
 sic q; fœderalia delimit terram, baltheum
 gæti oceanum, tunica Hyacinthina aerem, ^{significat}
 tintinnabula tonitrua, malus granata cor- ^{gant.}
 ruscationes, superhumeralia obscuram uari-
 etatem uelum sydereum. Duo Onychium
 duo Hemisphæra uel solem et Lunam. duo
 olearum gemme in Pectore duo decim signa zo-
 dia

diacj. quę erant irrationali. qz in eis sunt
 rationes omnium rerū ite immut. Job. 38
 cydaru uen uel Tyara significabat Em-
 pyreum celum. Laminam deum omni-
 bus presidentem.

figuratis uel Ratio defectuum quobz red-
 debant ad ministeria inepti scilicet. si il-
 ludus. gibbus. lippus cęcus. habens albu
 genem in oculis. iugem scabiem uel impe-
 figuram. quę serē dolore corpus occupat. uel
 si flexus uel. facile intelligit

si quis esset

Per ornamenta uel quattuor quę habebant
 sacerdotes scilicet fœnoralia. tunicam
 lineam, et tyaram significant quattuor
 uirtutes nimirum castitas. uita puritas,
 moderatō discretiois et rectitudo inten-
 tionis. Ultraquas debet esse in Pontifice
 alie quattuor. scilicet laminam iugis me-
 morie dei. supportantiam populi in super
 humeris. affectus eiusdem cordialis in
 rationali. tunica Neapolitana uersatio-
 nis celestis cum tintinabulis diuinae doctri-
 ne. et malis pinnis uirtutis fidei charita-
 tis et pacis.

Ar. 6. Vm fuerit aliqua rationalis
 causa obseruantiarum cere-
 monialium?

Indet quoniam quomnis creatura dei est bona
 ut dicitur. 1. ad Timotheum. 4. et nihil Reiciendū
 quod cum gratiarum actione percipit. ergo
 inuenienter dicitur. ut prohibet usus qui
 non

Summula d. Thomae.

^
Fadeps qui ex
eo gignitur -

2. in idam animalium tanqz immundis
2. qz etiam de herbis debuerunt aliqua
tanqz immunda prohiberi. maxime cum
quedam sint venenosae / 3. qz sicut san-
guis induat immundus sic debuit et im-
munda omnis caro iudicari. Et etiam adeps
quz ex sanguine generantur / 4. qz ut dicitur
in Math. 10. non sunt timendi qui occidunt
corpore nihil aliud faciunt. ergo multo mi-
nus refert in animali occisis q. esciat he-
dus in lacte matris sue. ut prohibet exod
23 / 5. qz pueri genita dicebantur dominis
ergo inconvenerunt Leuit. 19. precipitur
ut pueritia id est pueri genita puerum
ingressi fuerint terram promissionis ha-
beant tanqz immunda / 6. qz uestimentu
extrastrinera ut ergo inconvenerunt
quedam uestimenta prohibent. scilicet ves-
tis ex duobz. vestis virilis femine et e contra
feminea viri. et uestis ex lana et lino Le-
uit. 19. et dicitur. 20 / 7. qz memoria
mandatorum dei ad mentem pertinet et non
ut ponat ligata in manibz. vel frontibus
domini. aut uestimentis firmiter. ut pre-
cipit deuter. 6. et numer. 15 / 8. qz. 1. ad
cor. 6. dicit q. desunt cura de bobus sive
animalibz. ergo inconvenerunt. deuter. 22
dicit non teribus immundo matrem cum filiis
et deuter. 15. non alligabis os bovi trituran-
ti. et Leuit. 19. non permittas animalia
tua vivere cum alterius generis animalibus /
9. qz inter plantas non iudicabatur aliqua
immunda. ergo nec circa culturam earum

^
brutis

debuisset aliqua decretis adhiberi. ut leuit.
 19. agrum non seres diverso semine. et
 deut. 12. non seres vineam tuam altero
 semine et non arabis simul in boue et
 asino / 10. q. in animata ut argentum, et
 aurum maxime sunt hominibus subiecta. et
 q. in inuicem inter arces hominum ab eis ex-
 quibus fabricata sunt idola, et ab alijs que
 in idolorum domibus inueniuntur, precepto
 legis deut. 7. et Ridiculum q. egestio-
 nes suorum operirent in terra. deut. 23 /
 11. q. laudat Ithobias de pietate et inter
 esse fimeribus defunctorum. et quare dicitur
 etiam ad pietatem pertinet. q. quis in uxore
 rem ducat meretricem. et q. precepta in
 inuicem inter presbiteros sacerdotibus. leuit.

21
 Sed contra dicit deut. 18. in autem ad-
 mittere deus aliter institutiones. est.

Dicendum q. et populus ille et specialiter
 sacerdotes ad cultum dei ordinabantur. et
 per consequens obseruantia quibus uteba-
 tur. Preter q. q. figurabant substantiam
 vicari

Ad. 1. R. q. principaliter quantum ad a-
 nimam nulla genera ciborum immunda
 sunt vel inquinare possunt secundum sua
 naturam. ut dicit matth. 15. sed per accidens
 in quantum nimie. vel contra preceptum
 vel ad luxuriam comedunt est. secundum
 autem corporalem immundiciam. aliquae car-
 nes animalium immundiciam habent sicut
 porci

Summula de Thomæ

cus mures & talpæ etq; leones, et aues,
rapaces, et de piscibus non habentes pen-
nas, et scamas, ut Anguilla, et huiusmo-
di. Permittunt autem animalia quæ ha-
bent temperatam complexionem, et ami-
cibilitatem et simplicitatem inuersandi
modum. Alia sunt ratio dicitur ratio
idolatriæ, et Tertia ratio ad tollendam
nimiam sollicitudinem in querendis ciba-
rijs unde illa concedunt quæ defacili et
promptus haberi possunt. Prohibebatur
vero essus sanguinis ad uitandam idolatriam
eorum qui sanguine congregabant, et etiam
crudelitatem, propter quod animalia suffoca-
ta, et stragulata non comedebant quia inesse
manserat sanguis, et quia morte simili ani-
malia nimium afflictabant. Adipernere
autem prohibebant comedere, tum quia gentes il-
lum comedebant in honorem idolorum, tum
quia exornabat in odorem dei. Nec verum
comedebant quia exsulta emarunt per deum sacro-
genes. 32. ¶

^
Sanguis et A-
dips ut ait Rab-
bi moyses non
generant bonum
nutrimentum -

Figuralis uero ratio est quia per animalia pro-
hibita aliquæ peccatorum species figurantur
ut dicit Augustinus contra Faustum quam-
uis natura nullum animal immundum
sit, quæ enim non findit unguem, et ru-
miant discretione, ^{aut} meditatore carit-
querum utrumque ad uirtutem necessarium
est. scissæ autem unguis, uel distinctio
duorum testamentorum, uel Patris et filij, uel
duarum naturarum in Christo per figuram

Semi

erant qui
prohibe
batur -

significans

volans
terrena

herba

Similiter Pisces mundi pernicitas et scelerata,
 erant qui mas habebant. scilicet contemplationis
 sublimitatem, et poenitentiam austeritatem
 Inter aves Aquila superba. Grifonum
 velis. et Halietus qui in montibus pascit sui
 luce pauperes detorans, milium insidians,
 vultur qui in montibus pascit, et cuius de
 litus sit et carnalis maleque affectus ad ar
 cam non rediens. Anas terrena et spiri
 tualibus vacans, multorum ad temporalia
 acuta ad spiritualia et lucida hebes. Sar
 in aere volans, et in aqua natans eosdem,
 uel baptismum et circumcissionem iene
 rantes. Accipiter Rapax. Bubo nocturnus
 reus delicta carnis. Mergulus gulosus
 ubi que serpentibus pascit forte et vicina
 inuida. Cygnus Hypocrita. Onocrotalus
 Auarus. Porphyrus natans in aqua pede
 sat. et alter ut per dix ambulans in terra
 qui morsu bibit, et omnem cibum aqua
 intingit. Herodius sine falo rapax. Cal
 oris loquax. Vpupa fetida triaspis et tristis
 et vesperilus circa tenam sapientis // Circaus.
 Satilia autem et quadrupes illa sola con
 cedunt, quia posteriora crura longiora habet,
 ut salire in altum possint. In sanguine
 uer. Adipe. Frenus. intelligit prohibe
 ri. crudelitas. voluptas. et fortitudo sine a
 nimositas ad peccandum.
 Ad: P. R. q. terre nascentia ut pote simplicis
 ra et que sponte aut parua cura gignuntur
 permissu deus etiam ante diluuium gener
 2.

esset uero carniem
post diluuium ut.

8. immo: Et propterea volens deus ad simplicem cultum Summes. reducere animalia comedenda multa prohibuit. uel qz immolabant idolis. Ad. 3. patet ex dictis Responsis.

Ad. 4. R. q. licet hec dicitur mortuus nihil sentiret. ex parte cognentium crudelis erat illum cognere. et in lacte matris magis corrumpere. qz ad illius nutrimentum erat a natura processum. preter qz q. illud pertinebat ad idolatrorum ritus. uel ex exod. 23. colligi uidet.

Figuralis uero ratio erat q. Christus dominus non erat inferus occidendus. Nec peccator blanditijs alliciendus. uel delirius.

uel ad magis
usus combure-
bant ~

Ad. 5. R. q. illi primitiuis fructus gentiles dijs immolabant. Et de hebreis prohibentur. fructus autem quartis anni siue poma offerebant deo. Et poma quinti anni siue fructus iam comedebant. Figuralis autem ratio est. q. post tres status legis scilicet ab Abraham usqz ad dauid. a dauid usqz ad transmigrationem Babylonis. et a transmigratione usqz ad Christum. Christus dominus erat offerendus deo. Vel q. primordia nostrorum operum debent nobis esse suspecta ob sui imperfectum.

et specialiter qz

Ad. 6. R. q. etiam in exteriori uestimento oportuit illum populum ab alijs distinguere et ei illa indumenta prohiberi quibz idolatry utebantur in cultu martis mulieres utebantur armis et uestibus uery. in cultu ueneris e conuerso, et quibz prebet libidinis incenti-

uum

uum. Figuratus uero ratio est ne simplici-
tas cum malitia inuestimenter misceat. Et
ne mulier sibi usurpet doctrinam aut auc-
toritatem viri. aut e contrario vir ad femine
am declinet molliciem.

Ad. 7. R. q. ut ait Hieronimus in mattheu
per illas Hiacinthinas fimbrias in quattuor an-
gulis pallij seceiebatur ille populus ab alijs
et inducebatur in memoriam. Sicut Leges. et de
calogus ut ipsi faciebant. Et in legis erat gi-
gandus cum membranis in fronte, sed in me-
ditatione gestandus. et in manu operationis.
In Hiacinthinis autem vittis que pallijs inse-
iebatur significat celestis intentio.

Ad. 8. R. q. licet securidum affectum ratio-
nis non refert quid bonum circa animalia a-
gat qz sibi sunt plerumque subiecta iuxta il-
lud psalmi omnia subiecisti sub pedibus eius
tamen securidum affectum passionis miseri-
cordie decet ut brutorum patientium poenas
sentiat. et per hoc a fortiori diffinat ad commis-
rendum proximo. ac prout dominus in lege
prohibuit ne equeret hircus in laticinibus
sue. et q. alliget os boni tritoranti. Et q. occide-
ret mater cum filijs. Et ultra hoc egyptij sup-
erstitiose non timebant bonos de fugibus time-
dere. Et maleficia uocabant multa matre et
pallus quibus incubabat.

circa mixtionem uero animalium diuersarum
specierum Ratio literalis prima est qz egyptij ad i-
dolatriam cultum et planetarum diuersis mixtionibus
ucebant. Secunda ad exhibendum concubi-
tum contra naturam. Tertia ut dicit Rabbi mo-
yses

yses ad tollendam in hominibus occasionem
concupiscentie. quod bruta diverse speciei rite.
hominibus instigantibus non facile commiscetur.
ex quo et ipsi ad concupiscentiam exultantur.
figuralis vero ratio est. quod Predicatorum danda
sunt necessaria quod ut dicitur in eadem
muri. ut inquit. i. corint. 9. dimittenda est
quandocumque mater. id est litteralis observantia
et retinendi filii sive est spiritualis sensus -
et iumenta. id est populus ignorans et rudis
non est. permittendus cum ludis aut hebre
thicus consuetudinem habere. est.

gentilibus

Ad 9. quod omnes ille commixtiones in agricul
tura sunt prohibita quod Egyptij simulibus
mixtionibus utebantur ad superstitiones et
mixtionem consuetudinum stellarum signi
ficandas. Et similiter dicitur de mixtis
re vestium. Et visus animalium. que spe
cialiter prohibebantur ad detestandum vi
tium contra naturam.

culturam

Ad 10. quod illa suas
habent figurales ra
tiones propter quod abs
tinentium est ab occa
sionibus peccandi et
rebus que scandalo ex
citaverunt
ad idolatriam

figuraliter autem hoc est quod vinea sive
ager ecclesie non est seminandus doctrina
falsa sive diversa. nec fatuus scilicet asi
nus in predicatione sociandus sapienti sub
dit boni. ne illum impediat

Ad 11. quod Egyptij utebantur carnibus et ossibus
mortuorum. et idem mirantibus sacerdotibus tantum
in mortibus valde pinguis ut pote pa
tris et matris permittebat conquinari -
Pontifex vero quod semper debebat esse paratus
ad ministerium sanctuarii. totaliter prohib
ebat accedere ad mortuos quantumvis pro
pinguis. Prohibetur etiam erat eis detestari
cern

qui per certatim
per intrabant
sanctuarium

conducere aut repudiata, tum ob reverentiam sacerdotum, tum ne filijs esset ad dignitatem qui tunc in sacerdotu succedebant. Rasura uero capitis et barbe, et in usu carniu prohibebat, quibus utebatur sacerdotes gentiliu, ut immo Baruch

et. 3. re
gum. 18

6. in cultu desy.
spiritualiter autem significabat qd sacerdotus debent esse immunes ab operibus mortalium peccatoru, et non debent deponere sapientiam capitis, nec barbe, id est sapientie perfectiorem, nec scindere uellem aut carnes per crimen scissura.

Quaestio. 103. De Duratione Preceptorum ceremonialium, in quattuor articulos diuisa.

Art. 1. Ceremoniae Legis fuerint ante Legem.

1
viii

Et uidetur qd sic qd sacrificia et huiusmodi que ad ceremonias pertinent fuerunt tempore Cham et Abel. genes. 4. et Noe genes 8. et huiusmodi casta domino, et Abraham etiam genes. 22. ergo. / 2. qd genes. 13. et 28. qd Abraham edificauit altare domino, et Isaac unxit lapidem fundens oleum desuper / 3. qd circumcisus et sacerdotium fuerunt ante legem ut patet genes. 17. et. 14. melchise deus sacerdos est. / 4. qd munda et immunda animalia precipuerunt septena, aut bina intruduci in arcam genes. 7. multo ante legem. Sed contra est deuter. 6. haec sunt precepta et cere

Summula d. Thome

monis que mandauit dominus deus noster
ut doceremus.

Dicendum q. per ceremonias determinat
hominibus ad cultum dei. per iudicialia uero
ad recte uiuendum inter homines. Et cum
omni tempore hec duo fuerint necessaria an
te legem fuerint etiam uero et iudicia. nō
ex precepto legis diuine datz. sed ex iurium
conductu et ratione maxime inter aliquos
iuris iustos spiritus prophetas et sanctitate
pollentes quibus figurabatur etiam Chris-
ti aduentus

Ad. 1. Pr. q. ulla offerrebar ut dictum est
et in cultum dei qui est omnium principium
et finis. Ad. 2. q. ob eandem causam que
dam sacra et hec diuino cultu mancipa-
runt. Ad. 3. q. circumcissio ante legem fuit
diuino precepto instituta. Vnde non dicitur sa-
cramentum legis quasi in lege institutum
sed quasi in lege obseruatum. ut dicitur Isai-
7. erat etiam sacerdotium ante legem apud
israelites deum secundum sanguinem decerni-
nationem. qui hanc dignitatem primo geni-
tus attribuebat. Ad. 4. q. tunc anima-
lia erant munda aut immunda nunquam
tamen ad esum. sed quantum ad sacrificia qz
transferebantur de omnibus. ut inuenitur genes 9. q.
si quantum ad esum. nunquam lege prohibita
sed qz in se uidebantur abominabilia ad com-
edendum. Quin que in uita prouincia mini-
me comedunt in alij esse solent pro cibo

et animalia

Ar. 2. Vnde ceremonia ueteris legis
Saberent uirtutem iustificandi tem-
pore legis.

Fuider q, sic. qz expiatus et consecratus
 que tunc fiebat quendam iustificationem
 importare videt ut immue exod. 29. et leu
 26) 2. qz per ceremonias homo placet
 deo ut colligitur leuit. 10. quomodo potui pla
 cere domino mente lugubri) 3. qz ceremo
 niis magis pertinere videbantur ad animam
 qz ad corpus qz sunt diuini cultus. sed per
 illas ceremonias mundabat leprosus ex
 terius ut dicit leuit. 14. ergo et interius
 iustificabat)

Sed contra est. Apostolus ad galat. 2. si lex
 iustificaret Christus gratis (id est sine causa
 meritis esset

Dicendum q, ab immunditia sine regula
 ritate corporali auctoritate legis inducta
 mundabantur legis ceremonie. scilicet a le
 pra et contactu mortuorum. ut dicit leuit. 9
 et proinde ille ceremonie dicuntur iustitie
 carnis. non tamen expiabant ab immun
 ditia culpa. qz hoc reseruabat virtuti Chris
 ti et passioni exhibite. ut immue ad galat.
 ubi agna et infirma elementa vidantur.
 Poterat quidem mens fidelium tempore le
 gis per fidem in iungere Christo incarnato et
 passio et ita ex fide Christi iustificabantur
 cuius fidei protestatio erat eiusmodi ceremo
 niarum observatio in quantum erant figure
 ipsius Christi. ut immue leuit. 4. et 5. ora
 bit sacerdos cum obtulerit hostias et dimitte
 t ei. quasi dicat ex deo tunc offerentiam
 ipsa autem expiatio quam faciebant ut dicitur

Summulad. Thomae.

est erat figura expiationis facienda spiri-
tualiter per Christum dominum.

Ad. 1. R. q. illa expiatio et consecratio erat
ad tollendam immunditiam corporis. et in
figuram futuræ. Unde et sanctuarium ex-
piari dicitur. quoniam subiectum culpa esse
non poterat. Ad. 2. q. sacerdotes placebāt
de ~~ex~~ ~~ferre~~ de uirtute et obedientia in m-
fide rei prefigurata. Ad. 3. q. ille ceremo-
niæ non adhibebant ad sanandam lepram
ut dicit leuit. sed mundatam supposebāt
et ad id iudicandum accedebat sacerdos. q.
si quando errabat sacerdos in iudicando et
lepra tollebat illud fiebat miraculose. sicut
et q. putresceret femur mulieris adulteræ
bitis aquis in quibus sacerdos maledicta
ingesserat. ut habet numer. 5.

Ad. 3. Vn̄ ceremonia ueteris legis
cessauerunt in aduentu Christi.
Et uidet q. non q. Baruch. 5. dicit fūc est
liber mandatorum des. et lex que est in q-
ternum. ergo ad semper ceremonie legis ce-
sant duraturæ. 2. q. etiam in lege ueteri
precipit leproso mundari ut oblationes de sacerdo
ferat. 3. q. etiam in ueteri lege sumerati-
nabiles cause ad euitandum, q. uisces
sauerunt figuræ ad Christum. 4. q. fides
Abrahæ, beneficium creationis. et alia bene-
ficia semper sunt recedenda. ergo circuncisio
observatio sabbati. et alie festiuitates non
debuissent cessare.
Sed contra est Apolosus ad coloss. 2. et hebr. 8

Dicendum q, secundum differentiam cultus, interius diversificat cultus exterior. Ita quibus per fidem
 tus autem interior cultus in triplici dif-
 ferentia considerari potest scilicet aut qua-
 tenus est per fidem et spem futurę beatitu-
 dinis et futurorum beneficiorum, quibus,
 in ipsam sumus introducendi et hic perti-
 net ad legem veterem. aut quatenus est per
 fidem et spem futurę beatitudinis et bene-
 ficiorum quibus in ipsam introducendi su-
 mus iam preteritorum aut presentium,
 et hic est status legis novę. aut quatenus
 tam ipsa beatitudo eterna beneficia q, ipsa
 beatitudo actu possident et hic erit status
 glorie in quo nihil futurum creditur aut
 speratur. ceremonię igitur primi status, cessa-
 re debuerunt secundo ritus legis advenien-
 te.

Ad. 1. R. q, lex veteris dicitur esse in eternum quā-
 tum ad moralia simpliciter et absolute. quā-
 tum ad ceremonialia secundum res figuratas tantum.

Ad. 2. q, mandavit illud dominus leproso
 q, ubi dominus vivente et preduante vive-
 bat simul lex et evangelium. donec dixit mat-
 thei. 19 consummatum est. quando legalia res-
 solverunt in cuius signum scissum est templi
 velum. Matt. 24 / Ad. 3. q, ille ceremonię

omnes cultus erant in fide venturi. et sic ipso ad-
 veniente cessaverunt / Ad. 3. q, quādiu se-
 men in quo benedicendū erant gentes erat futu-
 rum oportebat fidei per te et fidem Abrahę
 quantum ad id per circumcissionem. sed postea
 successit ei baptismus ut dicit coloss. 2. Festum

vero

uerus sabbati inmutatum est in dominicum
diem in quo commemoratur noua creatura incho-
ata per resurrectionem. et alijs festivitatibus
aut alijs in noua lege succedunt. scilicet. festi-
uitas Pasche Passio et resurrectio Christi, datum
Legis Pentecostes. Rogatione festa Virginis ma-
rie. festa tubarum festa Apostolorum. expia-
tionis festa martyrum, et confessorum. taber-
naculus consecratus ecclesie. si festus ceteris sine
colleto succedit festum angelorum. uel om-
nium sanctorum.

Ar. 4. Vm Post passionem Christi
legalia possunt seruari sine morte
si Peccato?

¶ Videtur quod sic quia Apostoli post acceptum spiri-
tum sanctum non poterant peccare mortaliter.
et tamen post. actum. 16 Paulus circū-
cidit Timotheum. et act. 21. idem Apostolus
de consilio Iacob cum aliquibus uiris purifica-
tus est. 2. quia ad galat. 2. legitur quod Petrus ec-
clesie Princeps segregauit se a gentilibus uenie-
tibus Antiochiam. 3. quia Preceptum Apostolorum
statutum est ut abstinerent gentiles a immo-
latis simulacrorum, suffocatis et sanguine.
Sed contra dicit ad galat. 5. si circumcidamini
Christus nihil uobis proderit.

¶ Dicendum quod quamuis eadem esset fides antiquo-
rum Patrum et nostra scilicet de Christo domi-
no diuersimode tamen significabat. tamen fac-
tus cultus. quod uerbis. ipsi enim venturum et pas-
surum protestabantur. Nos autem iam natum et
passum. Ac proinde quem admodum falsum o-
mni

minimè nunc esset dicere Christum mundum
venisse, sed esse venturum et morturum
sic etiam mendacium permissum et morta-
le peccatum esset factis istud idem profiteri
et per legalia antiqua protestari. ut ponderat
Augustinus contra Faustum.

Ad. i. R. q. Hieronimus duo tempora cir-
ca legalia distinxit. alterum ante passionem
viventis Christi dominus, quo tempore non e-
rant nec expiatiua, nec mortua quasi non
habentia vim obligandi nec mortifera quasi
peccata observando ea. et Alterum post passi-
onem a qua statim ceperunt esse mortifera
itaq. quicumq. ea observabat peccabat mor-
taliter et consequenter abs erunt q. Apostoli
non observauerunt ea. nisi pra. quada. si-
mulati. ne scandalizarent iud. et
eorum conversionem impedirent. sed q. si
mulati pra. minus placet. Conuenientius dice-
dum est cum Augustino q. legalia in triplici
tempore consideranda sunt scilicet ante Christi
passionem in qua neq. erant mortua, neq. mor-
tifera. et post euangelium divulgatum in
quo legalia sunt mortua et mortifera. Ter-
tium autem est tempus medium scilicet a
passione Christi usq. ad divulgationem e-
uangelij in qua erant quidem mortua sed
non mortifera. Et propterea conuersi ad Chri-
stum ex iudeis poterant illa legalia licite ob-
seruare dummodo non sic perirent spem in
eis, ut ea sibi reputarent necessaria ad salute.
conuersus autem ex gentilitate non erat cau-
sa ut ea observarent. Fidei Paulus circumcidit

Ti.

Timotheum ex matre iudga (sicut ex patre gentili) natum. Titum autem ex genti-
libo natum circumcidere voluit. ut osten-
deret ritus gentilium semper fuisse illiciti
os. sed quod in uero in Christi passione fuis-
se completus et tunc cessasse. quia in eis fi-
guratim fuerant instituti.) Ad. 2. q. 1. Pe-
trus nimis fuit in obseruatione legalium
ne iudeis scandalizaret ac proinde non si-
mulatione. sed uere fuit reprehensibilis a
Paulo gentium doctore. ad galat. 2.) Ad. 3.
De q. illa prohibebantur (ut quidam dicunt
quod significabant. homicidium. rapinam et
idolatriam. uel. ut ait Hieronymus quod sig-
num erant gulae. sed primum horum minus
placet quod homicidium et rapina etiam gen-
tibus erant prohibita. et secundum non uide-
t ad rem quod alij cibi possent conuenientius
ut pote delicatius ob uitandam gulam pro-
hiberi. Ac proinde De q. illa prohibebantur
gentilibus uel eorum conuersatione ualesceret
cum iudeis quibus ob horum consuetudinem
illa fuerant abominabilia. Fornicatio ue-
ro prohibetur tanquam perse mala. uel quod genti-
les non reputabant illam esse peccatum

Veritaliter ta-
men.

Quaestio. 104. De Preceptis iudi-
 cialibus in 4. articulos diuisa
 Ar. 1. Vnde Ratio preceptorum iudi-
 cialium consistat in hoc. quod sunt
 ordinantia ad Proximum.
 Et uide quoniam quia iudicium dicunt. et multa
 que

que non pertinent ad ordinationem iudicialium ordinantur Summe ad proximum /
 2. qz per multa moralia ordinantur Summe ad proximum, ut patet in septem preceptis secundę tabule / 3. qz quamvis ceremonialia ordinantur ad deum, multa tamen ex illis ordinantur Summe ad se ipsam, ut ratio quorundam ciborum. ergo et iudicialia non ex hoc solum dicuntur, qz ordinantur Summe ad proximum.

et uestimentis

Sed contra dicitur Ezechiel. 19. si iudicium uerum fecerit inter uirum, et uirum. etc. Videndum qz moralia habent uim obligandi ex ipso dictamine rationis. iudicialia uero sunt determinationes moralium ex institutione diuina in ordine ad Summes inter se inuicem, ceremonialia uero determinationes moralium ex eadem diuina institutione in ordine ad deum.

Ad. 1. R. qz ex iudicio Principum qui leges condunt non solum licet componere, sed etiam uoluntarij contractu. et omnia que ordinare possunt recte Summes inter se inuicem / Ad. 2. qz procedit de preceptis ordinanti bus ad Summem ex solo dictamine rationis -

Ad. 3. qz qz Summe ipse totus est dei, et ordinat ad illum tanqz ad finem ^{etiam} quedam moralia dicuntur a Patre fide firmata. ut qz deus sit uel plus et amandus. ceremonialia autem que habent uim obligandi, ex diuina institutione sunt etiam illa omnia, que eos reddunt ministros ad debitum dei cultum. Unde et qz iudicialia

que sunt in se ipso recte instituta et ordinant ad Deum

et non sic ordinat ad proximum

quamuis illos in se nec ipsos ordinant tantummodo uideantur ut ratio quorundam ciborum. et uestimentorum

nulla dicunt ordinare hominem in seipso sed
ad proximum. Sciendum tamen q. q. ordo ho-
minis ad proximum magis sibi acceratur
m. q. ordo hominis ad deum. ideo plura in
vetere precepta moralia perque ordinat
hom ad proximum, q. perque ordinat ad deum
et propter hoc etiam s. postulat plura esse cere-
monialia in lege q. iudicialia

Ar. 2. Vm Precepta iudicialia a
Siquid figurent?

Sciendum q. non q. illud est proprium ceremoni-
alium. / 2. q. nec iudicialia alijs natu-
ribus data aliquid figurabant / 3. q. iudicia-
lia pertinent ad ea que ratum imperantur. si-
quere autem multa supra rationem est
sed contra est q. exod. 21. iudicialia precepta al-
legorice et moraliter exponuntur.

Dicendum q. ceremonialia erant figurativa
per se et ex sui institutione, iudicialia vero
ex consequenti in quantum ordinabant statum
illius populi qui figuratus erat. ut dicitur. 1. cor.
10. omnia in figura contingebant illis.

Ad 1. Res dicitur / Ad 2. q. ille populus a deo
ad Christum ordinabat figurative ut dicitur
est non autem alij. unde etiam bella illius
figurative exponunt q. vis sunt minus cla-
ra q. aliarum gentium. / Ad 3. q. ordo ad pro-
ximum q. visum ut in se. tamen ut referebat
in cultum dei superabat rationem.

Ar. 3. Vm Precepta iudicialia veteris
Legis perpetuam obligationem habent

¶ Iudicij q. sic q. sunt executiones iustitia
iustitia autem est perpetua ut dicitur sapiē. 1.
2. q. et iudicialis leges Sumanae. quae mi-
noris auctoritatis sunt, habent perpetuam
obligationem) 3. q. ad hebr. 7. reprobatur
vetus mandatum. ob sui infirmitatem et
inutilitatem, quod de ceremonialibus in-
telligendum est. ac iudicialia efficacia
et utilia sunt ad iustitiam exigendam
et servandam. ergo.

et. 9.

Sed contra est q. dicitur hebr. 7. translatio
sacerdotii (scilicet ab Aaron ad Christum)
necesse est ut legis translatio fiat.

Dicendum q. iudicialia iuris erant figu-
ralia quae ad modum ceremonialia accipi
inde possent observanda a Principe vel ali-
quo legis latore pro populi. non ut haberentur
ex lege veteri sed secundum q. congruerent
ordinationi Dominum ad invicem interse-
se. quod de ceremonialibus ut ex dictis con-
stat dici minime potest.

Ad 1. q. determinatio ipsa iustitiae servanda
de (licet ipsa iustitia sit perpetua) oportet q.
nunc secundum Summum statum) Ad
2. q. iudicialia erunt perpetua manente es-
dem statu regimini non enim est eadem le-
gis univocitas in democratia. quae est potes-
tas populi. et in oligarchia. quae est potes-
tas divitum ut dicitur Philosophus in sua po-
litica) Ad 3. q. post Christum oportuit iudi-
cialia mutari, in quo viderat futura distributio
gentilis, et iudicij // Ar. 4. Vm Precepta
iudicialia possint habere aliquam certam

Et videtur quod non. Illa perque Summes ordi-
nari possunt videtur infinita ergo 1. q.
moralia. Cuius prout sunt indicabatur. Sed
videtur habere certam distinctionem, ergo
nec iudicialia. que sunt eorum de termi-
nationes 1. 3. q. in lege nulla eorum assign-
nat' differentia. sicut fit de ceremoniali-
bus, quorum quaedam iurant' sacrificia. que
dam observantia est.

Sed contra q. ubi est ordo debet esse distinc-
tio. ac per iudicialia populus ille ordinabatur
Dicendum q. cum lex sit velut quaedam
Summa iura instituerit vel ordinand' si-
cut in qualibet arte est distinctio regularium
sic et in qualibet lege oportet esse preceptum
distinctionem (interque iudicialia ^{utro} ~~contine~~
~~contine~~ Summes ordinabatur inter se) ^{distinctio} quod
dupliciter esse potest. scilicet vel principis
ad subditos. alia subditorum ad invicem
alia populi ad extraneos. et quartas ad do-
mesticos, sicut Patris ad filium uxoris ad vi-
rum, et domini ad servum. Et secundum
has quattuor differentias assignantur in lege
iudicialium preceptorum differentie.

Ad 1. R. q. illa que videtur infinita reduci pos-
sunt ad certam regulam ordinationis Summe
Ad 2. q. iudicialia & ceremonialia habent
viam obligandi ex divina institutione, ac prout
aliam rationem distinctionis, q. moralia que
habent viam a ratione. ac prout de distinguendo
secundum communia precepta decalogi. Ad 3.
ex ipsis rebus que ordinantur in lege per iudicia-
lia

Haec praecpta inuicem lex eorum distinctiorem
 Quæstio 105. De Ratione iudi-
 cialium Praceptorum in quat-
 tuor Articulos diuisa.

Art. 1. Vñ lex uetus conuenienter
 de Principibus ordinauerit?

Fuider quoniam quæ dicitur in 3. politic. ordi-
 natu populi praecipue perdet ex maximo Pr-
 incipatu. at in lege de institutione summi Pr-
 incipis non fit mentio. sed de Principibus in
 feruoribus. exod. 28. numer 11. et deuter. 1.

2. quæ optima gubernatio est Regis unius
 sicut et unius dei ergo a lege debuit unus
 Rex constitui. et non relinqui populi electio-
 ni ut inuicem deuter. 17. cum dixeris cons-
 tituam super me Regem. cum constitueris / 3.
 quæ Regni diuisio fuit causa destructionis et sic
 dicitur Matthe. 12. ergo inuicem illi
 populus diuisus est in Reges diuisa auctoritate diui-
 na per Abdiam sybinitem prophetam. 3. regu.

4. quæ sicut sacerdotibus et leuitis assignantur
 decime et primitiæ. quæ populum gubernant in
 suis. quæ ad deum sunt. hebr. 5. sic debuissent
 assignari aliqua Principibus gubernantibus in
 suis quæ ad homines spectant. quibus tamen eti-
 am munera accipere est prohibitum. exod. 23.

5. quæ ius tyrannicum pessimum est et tamen
 sic institutum uidetur cum dominus dedit illis
 Regem. 1. reg. 8. ius regis Regis qui uobis impe-
 raturus est. et quæ filius uester tollere est. //
 Sed contra est quod populus israel de plenitudine or-

Summula d. Thomae

diratvris is mendat. numer. 24 q. pulchra
sunt tabernacula tua Jacob. etc.

Dicendum quod docet Philosophus in. 1. et 3. q.
Sicut circa bonam gubernationem Principum
attendenda sunt duo scilicet de monarchia qua po-
pulus eligit. et ex populo debet esse eligendus
ut sic omnes participant de Principatu. et se-
cundo Aristocratia q. scilicet meliores ad re-
gimen assumant. quod in illo populo altum
est dum Moyses et eius successores quidam
veluti Regni regimine gubernabant adhi-
bitis septuaginta duobus senioribus secundam
virtutem. et alijs similiter. ut dicit deuter
1. et exod. 18.

Ad. 1. R. q. populus ille sub dei ipsius tu-
tela gubernabatur ac proinde ipse elegit Mo-
ysen, et iudices salvatores suscitabat. et re-
gem ^{it} ~~eligebat~~ ut constat. deuter. 7. numer. 27
et iudicum. 2. | Ad. 2. q. q. Reges ob pleni-
tudinem potestatis insolere solent et in ty-
rannidem declinare. et precipue iudges crude-
les erant. Et ad anaristiam prom. ^{et} ides doming
distulit illis Regem dare et indignatus de-
dit ut constat. 1. reg. 8. cum dicit ad samu-
elem non te abiecerim. sed me ne regnem
super eos. ordinavit nobis iudices a principi-
bus quales Reges essent eligendi scilicet de
populo. et qualiter electi non deberent curas
multiplicare. nec agros aut uxores aut immen-
sas divitias. Et qualiter se deberent ad deum
habere ut scilicet semper cogitarent de lege dei
et qualiter non declinantes a iustitia recte se
deberent ad subditos gerere. Ad. 3. q. Reg-
nem

num diuisum est in poenam peccatorum ^{et} speci-
aliter insubdientis ^{et} tradatum iustum de-
gem commissam. ut inuit osee. 13. et. 8. reg
nauerunt et non ex me) Ad. 4. q. sacerdo-
tes et leuita per successorem originis sacris
deputabant. ut in maiori essent honore. et
ides assignatq sunt eis decime. et Primitiue
Principes vero possessores proprias habebant
et diuitiarum congregatis illis prestabant
ne ad principatum grassarent et afficerent
multi) Ad. 5. q. ubi non dicit q. illud esset.
ius Regis. sed inuit Tyranti in Regibus
sueti. ut populus a petitione Regis abstinere
ut ex contextu constat. quamuis et ea de
quibus ibi fit mentio ob communi bonum pos-
sint licite Reges a subditis exposcere.

Ar. 2. Vtrum conuenienter fece-
rint tradita Precepta iudicialia
quantum ad Populatum conuictu.
Fundet q. non. Pacipere alienum sine
sensu dormiri peccatum est at denter. 23. di-
cu ingressus vineam proximi tui comedere uas
quantum tibi placuerit) 2. q. ut dicitur. 2
Pote destructis multarum ciuitatum contem-
puit. ex eo q. possessiones ad mulieres perueniant.
quid lege permittit. Numer. 27. huiusmodi
mortuus fuerit absqz filio est) 3. q. perem-
ptionem. et uenditionem terrarum ciuitates. et
regna ad inuicem commutarent. et conseruarentur ut dicit. 1. Polit.
Sed huc lex prohibuit. dum precepit q. possessione
dita reuertetur ad uenditorem. in 50. annis subleij
ergo) 4. q. impedire mutuum est in detrimentu

con

^
 et exod. 22. si
 animal mortuum
 fuerit et tunc
 ^
 ne fraudentur de po-
 sita maxima cau-
 tela est adhibenda
 ut dicitur 2. mach.
 13.

boni uenturum. quod faciebat lex dum repe-
 titiorem prohibet debiti anni remissionis. de
 ucer. 15. et acceptiorem pignoris non concedit
 ut constat deuter. 24. nec pignoris perne-
 tationem apud creditorem. quae omnia a
 mutuario retrahunt ut patet 1. 5. q. in
 lege parua cautela circa deposita adhibet
 ut constat exod. 22. ubi in amissione depo-
 siti statuit solus iuramentis eius apud quem
 factum est depositum / 6. q. sicut locat ope-
 ra mercenarij. sic locat et domus. sed huius
 precium non statim reddit. ergo et opus mer-
 cenarij potuisset remanere apud debitorem
 usq. mane quod tamen prohibet. leuit. 19.
 7. q. ad iudicem debet esse facilis accessus. ex
 quo inconuenienter deuter. 17. statuit ut i-
 ent ad certum locum expetitur iudicium de
 suis dubijs / 8. q. de facile dies et plures co-
 ueniunt ad mentendum. ergo inconueni-
 enter deuter. 19. stat. testimonio duorum uel trium
 9. q. poena debet respondere gravitati culpe ^{et} secundum
 ut dicit deuter. 25. et tamen exod. 22. ²² pro uero ^{et} equalitate
 bove iubet fieri quinq. restituere. et quattuor
 oues pro una oie. et numer. 15. pro leui pec-
 cato lapidatur qui uollegit ligna in sabbatis.
 et deuter. 21. mandat lapidari filius proter-
 uus ex eo solum q. uacabat in uinijs et come-
 satibus / 10. q. ut Augustinus. 21. de u-
 nit dei refert ex Tullio octo pariter legibus
 genera poenarum. scilicet. Damna. vincula
 verbera. tallionem. ignem mirram. exilium
 mortem. et seruitutem. ex quib. sex priores
 statuebantur in lege. Damna quidem sicut cur-
 sui uindemnat ad quintuplum. uel quadru-
 plum

plum. Vincula numer. 15. Verbarum dexter
 25. ignominia Volenti accipere uxorem fra-
 tris defuncti. mori leuit. 20, Poenatalis
 nis exod. 21. de exilio autem et seruitute sex
 poenam non statuit ergo diminute procedit
 11. q. bruta culpam habere non possunt
 ergo inuenerunt eis imponere poena ex
 21. eos lapidibus obruet. et leuit. 21. cum
 entum occidit cum quis concubuerit mulier
 17. q. nisi hominis lingua grauior est q. m^{is}
 bruta ergo inaequaliter poena statuit pro
 occisione hominis (quando occissor non ap-
 pare) q. malter a feris viris populi vitula
 que in ignem igne in valle aspera atq. saxo
 sa. deuter. 21 / maxime cum dominus pecc
 pare q. homicidium homicidii puniatur exod. 21.

Sed contra est q. pro speciali beneficio in psalm
 in memorat non fecit taliter omnino ac in
 vitia s. n. m. eis.
 Dicendum q. cum Populus (ut ait Augustinus
 2. de ciuitate. ex Tullio) sit ceteris hominum
 societate coniunctus et inter se communicans.
 cumq. communicatio huiusmodi fieri possit
 et quatuor personas auctoritate Principis cui
 subditur. et quantum ad res possessas a per-
 sonis, quod consensu possidentium fieri potest
 quantum ad utrumq. lex recte disposuit si
 licet circa iudices. si de iudicij. numeru
 tybium et Poenas delinquentium. deuter.
 1. et 16. exod. 23. et deuter. 17. et 19 -
 circa Res uero possessas statuit earum distinc-
 tionem siue diuisionem. et communicatorem ad
 proximos uel amicos, uel pauperes. cum spe

siue legis
satoris.

et remunera ac
ciperent

re

Summula d. Thome

remuneratibus. Vel recuperatibus. vel
libera omnino donatione. Relinquend
egenis terrarum scientia septimo anno. cum
differentia ^{etiam} contractuum. scilicet faciendis
mentuorem de locatione. venditione de
positis, mutuo et de quibus dicitur. num
34. et 36. deuter. 20. leuit. 17. deuter
24. exod. 23. et leuit. 26

^
Et q. mulieres
nubere viuis
suis tribus ne
possessores con
funderent -

^
omnibus

^
nonqueque
sua sunt

Ad. 1. Pr q. qui diligit legem implerit
et q. caritas ^{et} ~~caritas~~ bona et facit co
munia, ad assuefaciendum operibus cha
ritatis. quibus veritas et pax inter homines
componitur et conservatur. permittit lex illi
ingressum in vineam proximi, maxime qz
iudicium erat dationis. / Ad. 2. q. mu
lieres non succedebant nisi in defectu filiorum ^{in bonis}
et sic cum limitatone. scilicet q. nubere vi
uis tribus suis / Ad. 3. q. exuendit vrbibus ^{possessio}
limitates civitatum de ^{et} ~~multis~~ populis ^{num}
dissoluit dum ad paucos omnia in possessionem
deuoluunt. ac prout de lege circa huiusmodi
modum. et tempus revertendi ad antiquos
possessores statuit. ne sortium confusio sequer
etur. Domus autem urbanae qz non erant sor
te dividitae. nec certo numero necessariae cum
proficiunt poterant in perpetuum vendi. non
sic autem suburbanae. qz ad usum diarium posses
sionum. et in eorum numerum computaba
ntur / Ad. 4. q. Pax et amicitia populorum
etiam in mutuatione consistit. et idcirco ab
ea retraherent. lex statuit modum seruandum
anno remissionis appropinquante. deuter. 15 -

Exemplaria circa pignora recipienda mandata. De usuris non ex
 deuter. 23. et 24. ~~neque de usura~~ // excorsis cum fra
 tribus et et
 exod. 21. et ne nimia exactio petan
 t immo ^{et} annu septimo liberaliter restitu
 erint. exod. 23. et deuter. 24.

circum animalia Item mutuatam ordinaba
 t. ne quod mutuatarij pro illis redderent si
 absq; eorum culpa perijissent. maxime si
 precus essent conducta q; si conductam non
 essent illud ad summum exigi poterat pro
 quo illis tempore conducti potuissent.

aut fuis
 serie debi
 litata -

Ad quintum R^r q; mutuum est inutilitate
 quis cui mutuat. depositum uero magis in
 utilitatem deponitur. ac proinde ex mino
 ri negligentia tenebat mutuatarius q; de
 positarius. qui non tenebat nisi ex facto
 dum tamen de animalibus a bestia occisis de
 ferret ad dominum partem que supererat
 ut de facto constaret.

Ad. 6. q; mercenarij locantes operas suas
 egent mercede earum ad uictum cuius li
 bet diej, non sic ut in plurimum domos lo
 cantur aut alias possessiones q; ditiores esse
 solent.

Ad. 7. R^r q; cause minoris difficultatis ad
 minores iudices. qui per singulas tribus erat
 constituti deferbantur. difficultiores uero ad
 summum sacerdotem, et supremum iudicem
 ut dicit deuter. 17. Sic et nunc per appel
 lationem ab inferioribus iudicibus fieri consue
 uit. neq; illud (maxime q; erat raro) erat
 admodum difficile.

Ad 8. R^r q; in actibus humanis et negotijs non

potest semper haberi demonstrativa proba-
 tio, ac proinde sufficiens videtur quando fit
 duobus testibus probis, et non facillan-
 ter et diligenter examinatis. Item ad modum
 disponit deuteronom. 19. et tunc est vel maxime
 quae Augustinus super Iudicium. 8. dicit
 per duos vel tres infallibilis veritas trium
 personarum significabat.

Ad 9. q. non solum ob maiorem gravitatem
 culpa in se ipsa. sed etiam ob quantitatem pec-
 cati. vel consuetudinem, vel multam con-
 cupiscentiam. et facilitatem committendi il-
 lud gravius poena debet ei. Unde aliter pu-
 niebat voluntarie peccans. aliter ignorans
 ignorantia facti (nam ignorantia divini pre-
 cepti non admittit) ut dicit deuter. 20
 et leuit. 4. et aliter ex superbia. ~~aliter~~
~~superbia~~. aut rebellionem contra legem. tunc
 enim occideris erat. / boves ergo quod difficili-
 us custodiuntur ideo circa furtivum est gravius
 poena statuitur scilicet quintuply (nisi esset re-
 periturus apud furtivum quod tunc duplum
 tantum redderet presumptum enim poterat quod
 vellet redire) oves vero aliquando facilius
 quod gregatim pascunt. et ideo apponitur fu-
 ranti poena quadruply. / nisi velimus cum
 glossa dicere quod illud sic ordinabat quod bos ha-
 bet quinque utilitates scilicet. quod immolat. a-
 rat. pascit carnibus. lac dat. et vinum post-
 tem diversis usibus ministrat. Ovis autem
 quattuor habet utilitates. scilicet. quod immola-
 tur. pascit. lanam dat. et lac ministrat. filius
 vero non quod immodebat. sed ob contumaciam de
 ei

credibatur. colligeris uers lignatamq; infide-
lis scilicet Sabbathi uolator in commemora-
tionem fidei ueritatis mundi instituta

quod
Ad. 10. q. lex in grauiorib; criminib; indu-
xit poenam mortis. In minus grauib; poena
talibus ut in percussuris. et mutilationib;
in alijs autem minorib; poenam flagella-
tionis. Poenam autem seruitutis in diu-
rarijs. Scilicet quando septimo anno remissis-
mus seruus uolebat beneficio legis utens li-
ber exire. et secundo fieri quando non habe-
bat quod posset restituere. ut habet. exod. 22
Lex autem exilij uniuersaliter non est sta-
tuta. quoniam eiecit ab illis populus exet pe-
ccatum idolatrando inter alias nationes. un-
de. 1. reg. 26. dixit dauid ad Saul maledicti
qui eiecerunt me foras. ut non habuerim in-
hereditate domini. dicentes. uada serui dijs
alienis erat tamen aliquod exilium parti-
culare ut in confugentib; ad ciuitates re-
fugij constat. deuter. 9.

Ad. 11. q. animalia ^{si} ob culpam propriam occidebant
sed in poenam dominus sui, uel ne ipsa
animalia uisa horrorem inexciterent

Ad. 12. q. ad explorandum homicidam quine
in plurimum et de ciuitate propinquissima fie-
bat illa inquisitio. cum inramentis seruis
et damno domini utitur. marce terra in qua
occidebat. in culta per quod inditratuerebat
et retraherant homines a delictis committendis,
uel fiebat ad detestationem peccati considerato
modo et circumstantijs occisionis. / mystice uero
per uitulam de armento sine iugo peccati est sig-
m.

26

non est aliquid pravam, neq; perversum
 Dicendum q. Iudqi Sabebant se ad extraneos
 vel pacifice. vel hostiliter. Pacifice quidem
 tribus modis nimirum si transibant per
 terram eorum. vel in ea habitabant ut adve
 neq; neq; admittabant ut lineq; et hoc terti
 o modo Sabentes aliquam affinitatem ad
 iudgos ut egyptij et idumei qui erant de
 filijs esau post tertiam generationem admit
 tebant. Amoritae vero et Moabici q; hosti
 liter ad eos se Sabuerant nunq; poterant ad
 mitti. Et minus Amalecites qui nullam
 cum hebreis contraxerant affinitatem immo
 ut adversarij perpetui computabantur. ut di
 citur exod. 17

de quibus dicitur
 exod. 22. et 23.

Similiter quantum ad hostem communi
 tatem ~~in hostibus~~ lex communitate statuit
 Primum ut bellum iuste mittere exod. 20. obla
 ta primum hostibus pace. Secundo ut initium
 prosequerentur fortiter animati a sacerdote cu
 fiducia in domino tertio armis et
 remittendo in domum eos qui possent impe
 dire. Quarto ut parva victoria moderatente
 rent parcendo mulieribus et parvulis. Et
 ligna fructifera non incidendo

Ad 5. R. q. lex nullius gentis homines ex
 cludit a suo cultu in spiritualibus et ad
 salutem necessarijs dummodo circumcide
 rent et alia servarent. ut dicitur exod. 12. si
 cet quantum ad communionem politiam
 servarent supra dicta. Poterat tamen dypsi
 sa

Dux filiorum
Amnon ~ et o
mnis successio
generis eius ~

viles et muti
et personae.

Saturae quis in eo legimus populi admitti
propter aliquod excellens virtutis opus. si
vult Achior Iudaeis. 14. et Ruth morabi
tis. quomodo dici posset, quia prohibito
non extendebat ad mulieres, quibus
non videretur simpliciter esse cives ~

Ad. 2. R. q. ut dicit Philosophus in. 3.
polit. civis dicitur dupliciter: uno modo sim
pliciter ut illi qui possunt dare consilia
et praesere civitati. alio modo secon
dum quod ut pueri, decrepiti, et mulieres
et inter hos computabatur pueri usque ad
decimam generationem. et eunt hinc
hoc maxime in illo populo in quo cultura
conservabat per carnus generationem.
quoniam et apud gentes ut dicitur 2. Polit. qui
multos genuerant filios aliqui insigni
ebant honore. In his tamen quae ad grati
am spectabant non excluderentur amicti
ut dicitur usque 56. /

Ad. 3. q. usura ob avaritiam Iudaeis ut
posset negociari permittitur cum ex
tranis non numerat de intentio legis

Ad. 4. q. in civitatibus hostium de iustis si
bi ab ipsis deo promissis. nulli omnino par
cebat quod hebraei iniurias irrogarent. sed
in civitatibus remotis expugnatis occidebat
et masculis qui contra eos pugnaverant.
et servabantur pueri et mulieres. Signa vero
fructifera non succidebantur quod futura essent
usui hebraeis /

Ad. 5. q. illi ex amissione
eorum

vicinorum
ut dicitur
t. deuter
9.

eorum quibus iam iam erant potiturum. Et si
licet eorum consanguineis. dum personis
sibi charis es tempore privarent affe-
rent tristitia. quae et cunctas ad bellum
exanimaret. et remanentes deterreret.
Ad. 6. q. timidi remittebant. ne eorum ex-
emplis alij timidi redderent.

Ar. 4. Vm lex uetus conuenienter
praecepta dederit circa domesticas
Personas.

Et uidet q. non q. seruus semper debet
esse domini. ergo inuenienter manda-
uit lex ex od. 20. q. septimo anno seruus di-
mitteret liber) 2. q. de seruo praeceptum
deuter. 23. ne tradas eum domino suo si
ad te confugerit) 3. q. lex diuina mitior
est q. humana. ergo inuenienter ex
21. Statuit q. si quis percuserit seruum vir-
ga et eum die superuixerit. non subiacet
poena. q. pecunia illius est) 4. q. alius
est principatus Patris ad filium ac domini-
ad seruum. ergo inuenienter permisit
lex q. quis uendat filiam suam in famula
uel ancillam) 5. q. contra potestatem pu-
nitivam patris Statuit deuter. 21. q. ducat
filium suum ad seniores civitatis punien-
dum) 6. q. contra Praeceptionem deuter. 7. et
1. esdr. 10. concedit deuter. 21. ut alienige-
nas ducant in uxores) 7. q. contra praecep-
tum leuit. 18. de quibusdam affinitatis gra-
dibus non commissurus in coniugio, mandatur

et per consequens de-
terminatus dissimu-
lare nimias seruorum
afflictiones

ut dicitur
1. et. 3
Politica

deuter. 25. q. frater mortui sine liberis aig
 uxorem accipiat / . D. q. contra indissolubi-
 litatem. et equalitatem matrimonij per-
 mittit deuter. 24. libellus repudij uxoris
 et q. eam amplius recuperare non possit
 D. q. sicut ad investigandum uxoris adul-
 terium institutum est sacrificium et obsequi-
 u. numer. 5. ita debuisse aliquod sacrifi-
 cium institui ad investigandam iniuriam
 filij in Patrem, aut domini in seruum
 Sed contra est q. dicitur in psalmo iudicia domi-
 ni iura iustificata in semet ipsa

Dicendum q. in munus domesticarum perti-
 nentium et circa quotidianas operationes qui-
 bus vita conservatur uel individui. per uictu-
 et uestitum et alia ministeria personalia
 et ad hoc indiget homo seruis. uel ad conser-
 uationem speciei. et sic est conuersatus uxoris
 uel liberi pro creatura. Ac proinde in domesti-
 ca communiōne sunt tres combinationes scilicet
 domini ad seruum. uiri ad uxorem. et pa-
 tris ad filium. et circa has omnes disposuit
 conuenienter lex. Quantum ad seruos quidem
 deuter. 5. et exod. 21. et deuter. etiam. 15.
 qualiter subiecti sunt tractandi. castigandi mo-
 derate. et liberandi cum uestimentis et viaticis di-
 mittendi / Circa uxores etiam. numer. ultimum
 deuter. 23. 24. et 25. ut scilicet dicitur
 uxor fratris defuncti. Non ducat alienigena
 nec nimis propinqua. q. non asperum tractent ne-
 que eximie falsis a iuris infamem. q. diligan-
 ter. aut repudient / Circa filios etiam educa-
 tionem disponit. exod. 12. et deuter. 25. ut in
 zig

ut dicitur
 in. i. do
 litate

anno sep-
 timo

rigant et debite a Parentibus educere mo-
ritus salutaribus edocti.

sed ad cer-
tum tempus

Ad. 1. R. q. filij israel a dominis deseruitu-
te egypti liberati non erant fictici serui in
perpetuum. ut dicitur leuit. 25. / Ad. 2. q. pro
cedit cum seruis quibus uel ad occidendum
uel ad peccatum patrandum / Ad. 3. q. circa
lesionem certis seruis scilicet in utilitatem
aut mortem in ipsa castigatione secutum pœ-
nam statuebat lex dominis amissionis serui
et homicidij. Secus cum in casu argumenti
lesus non erat omnino certum q. lesus a domi-
no processisset. nec in eo casu tenebat dominus
ad expensas curationis. sicut cum liberus imper-
cusset / Ad. 4. q. hebreus non poterat nec
filium aut filiam. nec se simpliciter uende-
re in seruum. sed in mercenarium ad tempus
si forte necessitate impulsus est ut dicitur
leuit. 25. / Ad. 5. q. Principatus, ut dicitur in
is. ethic. non habet uim ualidam sicut lex
ad puniendum grauiora de quibus procedit ar-
gumentum / Ad. 6. q. dominus prohibuit
alienigenas ducere ob periculum seductionis
si tamen ritus legis uellent seruare ut Ruth.
et capti in bello cessauerunt radere uirgines cir-
cuncidere bestem in qua fuerant capti et depo-
nere. et patrem et matrem flere. (per quod
designabatur idolatru perpetua abiectio) po-
terant cum israelitis in matrimonium
coniungi / Ad. 7. q. israelite omnia pro pre-
senti uita faciebant ac proinde ad mitigatio-
nem afflictionis ex morte fratris fratris uero
alteri permittit uxorem de fratre acipere

tanq̃s

paternus

ut dicit Chrysost. in
matts. immittigabile
malum erat mors apud
iudeos -

tum quod ei magis impetebat domum fratris
 statuire. tum quod filius matris magis poterat sic
 dici filius defuncti. cuius personam uiuus fra-
 ter representabat. / Ad. 8. que dicit dominus
 matth. 19. repudium fuit permissum ma-
 trimonio. non ex incontinentie legis tanquam bonum
 Ad. 9. que infidelitas mulieris adulterii causa
 et ex delectatione. quam modis omnibus solet oc-
 cultare. Infidelitas uero sine peccato filij
 aut serui non sic occultat quod procedit ex ma-
 iora.

~ Quæstio. 106. De lege euange-

~ lica. qua dicit lex noua. Secu-

~ dum se in 4° articulos diuisa

Art. 1. Vm lex noua sit lex scripta?

¶ uidet quod sic. quod euangelium scriptum est
 ut credamus. sicut dicit Iohannis. 20 / 2°

quod esse inditum est proprium solius legis na-
 turalis uel dicunt Roman. 2 / 3. uidet quod sic

indita quod hec ^{indita} est communis legi uiuæ et tige-
 ri. dicit enim sapientia. 7. quod diuina sapientia

per naturas inanimatas sanctas se transfert
 est. sed contra quod lex noua que est in uita

mentis est indita in uide. ut Apostolus dicit
 ad hebr. 8. inducens auctoritatem Hierem

31.

Dicendum quod unaquaque res id est quod

uidet Philoss. est in ea potissimum. potissimum autem
 plus. in. 10. ethic in lege noua est gratia spiritus sancti que da-
 tur per fidem Christi fidelium mentibus. ut A-

postolus ponderat ad Roman. 3. et 8. et Au-
 gustinus. in lib. de spiritu et littera. Habet

ta

tamen lex nova quaedam disponit ad
gratiam, et ad usum spiritus sancti perti-
nens, quae in ea sunt, quasi secundaria
de quibus oportuit in ista Christi fideles. Ver-
bis et scriptis. tamen circa credenda quae circa ope-
randa. ac propterea lex nova principaliter
indita est. secundario autem est lex scripta.

Ad. 1. Quae in scriptura euangelij non
continent nisi ea quae disponunt intellectui
~~per fidem~~ per fidem, vel affectum per eos
contemptum mundi qui ut dicit Iohannes
14 non potest capere spiritum sanctum, usque
vero spiritus gratiae est in operibus virtu-
tum, ad quae multo per scriptura noviter
tamenti homines exhortat. Ad. 2. quae lex
nova dicit indita non quae ad ipsam humani
naturam pertinet. Sed quasi superadditum
gratiae donum indicans faciendam, et adiu-
uans ad faciendam, et implendam / Ad. 3.
quae nullus unquam habuit gratiam spiritus san-
cti nisi per fidem Christi implicitam, vel
explicitam ac prouta unquam fuit lex
gratiae indita secundum hanc pertinebat ad
novum testamentum.))))

ad gratiam spiritus
sancti, scilicet

(scilicet mundi
amatores.)

Ad. 2. Vnde lex nova iustificet. Et
videtur quod non quod nullus iustificatur nisi obe-
diat, ut dicitur ad hebraeos. 5. ac euangelium non
facit ut omnes obediant ei. Roman. 10. non
omnes obediant euangelio / Et quae lex uetis
operabatur itam occasionaliter ex peccatione
tione eius ut dicitur Roman. 4. ac multo ma-
gis itam huiusmodi operatur lex nova uenit
ad

etiam

ad hebr. 10° ergo minus iustificat / B. quia
iustificare est proprius actus dei. ergo cum lex ve-
tūs fuerit ab eo non magis iustificat uno
uā q̄ uetus.

Sed contra est quod Apostolus dicit Roman. 1.
non erubescis euangelium est. virtus enim
dei est in salutem omni credenti. est.

Dicendum q̄ lex noua quantum ad id quod
in ea est principale scilicet gratia spiritus
sancti iustificat. ut dicit Augustinus de spi-
ritu et littera. Sed quantum ad secundariū
scilicet documenta et precepta non iustifi-
cat. immo sola littera sine spiritu etiam in
euangelio occidit. ut dicit idem Augustinus
ubi supra ~~explicans~~ Paulus explicans. 2
ad cor. 3

ordinantia sum-
marum actus exte-
rius proposita

Ad. 1. R. q̄ procedit deus quod est secunda-
rium in lege / Ad. 2. q̄ lex noua de se suf-
ficiens auxilianda ad non peccandum et
ut a maiorem iram merer qui illam transg-
dit (nec tamen ob hoc dicit iram operari)
non tamen confirmat in bono. q̄ hoc perti-
net ad statum gloriosum / Ad. 3. q̄ utramq̄ le-
gem dedit deus aliter tamen. et aliter. ut
dicit. 2. cor. 3. et Augustinus de spiritu
et littera. in morm. uel in tabulis lapideis
in morm. uel in tabulis cor-
dis carnalibus in morm. uel in tabulis

Ar. 3. Vm̄ lex noua debuerit dari
a Principio mundi?

Et uidet q̄ sic q̄ omnes peccauerunt et
egerit gratia dei ut dicit Rom. 3 / 2. q̄ deus
mult

vult omnes homines salvos fieri ut di-
cit. 1. ad Timoth. 2. et omnia vobis manda-
vit euangelium predicari. Matthe. ultim.
et marc. ultim. ergo. et omnitemporale
fuit dari lex euangelij / 3. quod omnia
que attinent ad salutem corporalem dedit
deus hominibus a principio mundi. ergo a fr-
turi. que pertinent ad salutem spiritua-

erant -
ei danda - Sed contra dicit. 1. Cor. 15. non prius quod
spirituale, sed quod animale est.

Dicendum quod lex nova gratie conveniens
fuit ut dicitur postquam a principio mundi
Primo quod oportebat ut ad id prius tolleretur
impedimentum peccati consummata redem-
ptione per Christum. ut dicitur Joan. 7. et
Rom. 8. / Secundo quod ad perfectam rationis
si per quamdam successum venerent. ut
ad virilitatem per pueritiam. quod immui-
t ad galat. 3. / Tertio ut homo cognita
sua imperfectione in lege ueteri, subintr-
ante gratia frueretur abundantius. ut dicitur
Roman. 5.

Ad. 1. Quod quod humanum genus meruit per
peccatum privari gratia. ac proinde quibus
non datur est ex iustitia quibus datur est in
gratia sine acceptioe personarum. ut dicitur
Augustinus lib. de perfectione iustitiae / Ad. 2.
quod diversa loca rationem variant statum humani
generis, sicut uariat per temporum successi-
onem / Ad. 3. quod ea que pertinent ad salutem
corporalem deseruiunt hominibus quantum ad
na

naturam, quae non tollit per peccatum

Ar. 4. Vm lex noua sit duratura usqz ad finem mundi?

Et uidet qz sic qz 1. corint. 13. dicit euacua-
bit quod ex parte est. ad ibidem dicit qz ex par-
te cognoscerimus ergo / 2. qz dominus Ioh
16 promissit discipulis in aduentu spiritus
sancti cognoscere omnem veritatem, sed no-
dum ecclesia in lege uia cognoscat omnem
ueritatem. ergo est / 3. qz lex uetus uidet
correspondere Personae Patris qz tunc in te
debent Summes generationum. et lex noua
correspondet ueritati filij. ergo alius est fu-
turus status qui correspondeat spiritui sanc-
to in quo Principent uiri spirituales / 4. qz
matt. 24. dicit predicabit euangelium in
uniuersis orbe, et tunc ueniet consummatu -
sed iam est sic predicatum, et tunc uenit
consummatu. ergo alia lex est expectanda -
sed contra. et auctoritas matt. 24. cum ex-
positione Chrysostomi. non preteribit gene-
ratio hec donec omnia fiant. est.

in qua Presbiteri
et sapientes domi
nartur

Dicendum qz mundi status potest uariari du-
pliciter scilicet uel quantum ad ipsam legem
et hoc modo nullatenus uariabit neqz alia
succedet euangelio qz est immediatum et
propinquum finis ultimi ad quem inuadu-
ut ut dicit Apostolus ad hebr. 10. Poterit ta-
men uariari eiusmodi Summum status se-
cundum qz pro differentia temporum locorum
et personarum perfectius se habebunt ad eam
dem legem obseruandam. Unde Apostoli pri-
mi

mundi uel

mitras spiritus acceperunt ut glossa dicit
Roman. 8. q. tempore prius. et ceteris abun-
dantius.

Ad. 1. q. p. procedit de statu legis gratie res-
pectu status glorie ut dicit dicitur. de eccles.
Hierarch. / Ad. 2. q. p. missus domini de
spiritu sancto dicitur in ipso Apostolo imple-
ta est ut dicit Augustinus contra Faustum ut ex Joannis. 7. alio
non in Presulla de Montano (ut ipsi dixerunt rum. 1. et. 2. pla-
heretice sententias. nec expectandus est a ne constat.
suis status in hac vita spiritus sancti conue-
niens. edicti ergo sunt Apostoli de omni veri-
tate ad salutem necessaria tam in agendis
q. in credendis. quamvis non de omnibus fu-
turis eventibus. ut dicit. alio. 1. / Ad. 3. q.
lex veteris etiam fuit Christi in illa figurata ut
ipse dicit Joannis. 5. et Lex nova est etiam
est spiritus sancti ut dicit Roman. 8 / Ad. 4
q. cum dominus dixerit appropinquavit regni
celorum stultissimum est dicere. q. euange-
lium ipsius non sit euangelium regni. fuit
ergo predicatum in toto orbe etiam extemp-
te Apostolorum quantum ad divulgationem. ut
dicit Chrysostomus et secuta est consumatio
scilicet destructio Hierusalem. non ta-
men adhuc est ~~plene~~ predicatum in toto orbe
quantum ad plenum effectum. ut dicit Au-
gustinus in epistola ad eusebium.

Questio. 107 De comparatio-
ne legis novae ad veterem in
quattuor articulos divisa
Ar. 1. Vm Lex nova sit alia a lege
veteris.

Et videtur quod utraqz dicitur fides Sabebat
 tribus ut dicitur hebr. 11. sed eadem est fides an-
 tiquorum et nostra. ut dicitur glossa Matthei. 23.
 ergo) 2. quod nec distinguitur lex nova a ve-
 teri per amorem et timorem ut dicitur Augustinus
 contra Adamantium Manichei disci-
 pulum. siquidem in veteri ^{erant} etiam precepta
 de amore, nec per promissa temporalia et
 spiritualia ut idem Augustinus distinguit con-
 tra Faustum. siquidem et in lege nova tem-
 poralia promittuntur. Matthei. 10. et ad hebr. 11.
 ergo) 3. quod Apostolus Roman. 4. videtur
 legem veterem a nova distinguere quia
 sic factum, hec vero fidei. sed illa etiam
 erat fidei ut innuitur hebr. 11. et nova lex
 est factum. Matthei. 5. benefacite his qui odier-
 unt. et Luc. 20. hoc facite in meam com-
 memorationem. Sed contra est Apostolus ad hebr. 7. trans-
 lato sacerdote. necesse est ut legi transla-
 tio fiat.

dicens brevis dicit
 inter utram
 qz amor et timor -
 ut patet eodem. 19
 et deuter. 6

Dicendum q. Lex veteris et nova non dis-
 tinguntur quia ordinata ad diuersos fines sic
 enim specie differunt. sed secundum q. ~~non~~
 ordinata ad eundem finem propter quod
 aut remotius ^{quo potest} ~~legis~~ ^{et} ordinantur vel in-
 truentur per eos, aut inueniuntur sine viis per
 fectos ad eundem finem boni communis ut
 dicitur ad galat. 3. Lex autem nova est lex
 perfectioris, quod lex charitatis, de qua dicit A-
 postolus 19. est vinculum perfectioris.
 Ad. 1. R. q. procedit de unitate finis. Sabebat
 tamen fides in lege veteri alium statum, Ad
 2. q. omnis differentia inter utramqz legem
 de

scilicet deum si
 ne ipsius honore
 differre dicunt

desumit peres perfectum et imperfectum
 et quod uetus inducibat ad uirtutem obsequia
 due remuneratiuam extrinsecam. rursus
 uera ex habere charitatis. illa dicit lex noua
 us. et lege habere promissa spiritualia. et
 lex uetus dicitur prohibere manum non
 numum. nec tamen ob hoc negandum est in lege ueteri
 fuisse aliquos qui habebant charitatem et
 gratiam expectantes promissiones spiritu-
 ales et eternas. et secundum hoc pertine-
 bant ad legem nouam. ^{sicut} et in ueteri testam-
 entis sunt aliqui carnales mundum pertinē-
 tes ad perfectionem noue legis induceri
 ad uirtutem ^{per} poenarum timorem. et per ali-
 qua temporalia promissa. Ad. 3. q. prin-
 cipaliter legis noue ~~probat~~ infide. quatenus
 consistit in gratia que dat credentibus. et se-
 cundario consistit in factis. et in ueteri autem
 lex uetus. illi uero qui in ueteri testamento de-
 fuerunt accepti per fidem ut sic ad nouum
 testamentum pertinebant. ut de moysi di-
 cit Apostolus ad hebr. 11.

Ar. 2. Vm lex noua ueterem le-
 gem impleat. ~

Et uidetur quod non. quod impletio contrariat et
 uacuat. Sed lex noua euacuat ueterem
 ut dicit galat. 5. / 2. quod in noua lege sunt
 quedam contraria legi ueteri ut matth. de
 dimissione uxoris. et iuramento in tallu-
 ribus prohibitione et iuramento. et iudicium in
 iudicium. et de cibis matth. 15. rursus dicitur
 trat ius iniquum dicitur in ergo / 3. quod
 Christus. uita legem facit tangens leprosum
 matth.

Summula J. Thomae

Matt. 8. et sabbatum plures iustitiae ut
dicebant iudges Matt. 9. ergo Christus non im-
plevit legem veterem per novam. & qd
Matt. 5. ubi dominus quantum ad aliq-
ua legem implevit nullam facit mentionem
de iudicialibus, et ceremonialibus. ergo est

Sed contra dicitur Matt. 5. non veni solvere
legem, sed ad implere. et subdit ista unum
aut minus aper non praeterbis a lege donec
omnia fiant.

Dicendum qd Lex nova tanqz perfecta ad
implevit veteris imperfectiorem duplici-
ter videlicet quantum ad finem qui erat
~~per se~~ ^{et sic} dominum iustificatum ut
videtur Roman. 8. et 2. Tim. 1. / et im-
plet etiam quod lex veteris figurabat ad istos
2. dicitur de ceremonialibus qd erant umbra fu-
tura. corpus autem Christi. Secundo
ad implevit legem quantum ad eius precep-
ta opere, et doctrina. opere quidem seipsum
circumcissioni subducendo, doctrina autem
in adulterio, et homicidio voluntarium ma-
num. sed et carnium abstergens. Et similiter
circa iuramentum ne assuetudine publi-
citer in periculis addidit iurare
re omnino nisi necessitate urgente. et tan-
dem ad supererogationis consilia et perfec-
tionis opera suadens. Matt. 19. uade ven-
de quae habes et da pauperibus

Ad. 1. Quia qd Lex nova non evanescit nisi vere
novitia quatenus erant figurata ac pro-
inde ad invicem veritate, figurata tolluntur
cum implevit / Ad. 2. qd ut ait Augustinus
con

et alia legalia
observando. ut
dicit galat. 4

contra Faustum illa domini precepta
 sunt precepta legis contraria quibus potius in illis
 uelut modum taxauit. excepit ~~id est~~
 diuortium fornicationem, et modum uir-
 ditatis in talibus, et ^{omnino} arcens a iuramento vicini
 amonens ^{offensum} ^{a uindicta} cederemus in periculum, et circa odium ex-
 clusit falsum modorum intellectum ne
 persona odii haberet sed culpa. et circa cibos
 declarauit nullas secundum naturam sed
 solum secundum figuram immundas es-
 se ut supra dictum est.) Ad. 3. q. dominus
 qui erat mundator legis regularitate
 legis ex illis uicibus mittere non potuit.
 sabbatum autem operatione diuina ut
 ca salutem animarum ^{in eo} et uisum interdictis
 minime soluitur, nec urgente necessita-
 te prohibebant in eis machabei pugnare
 et apostoli spicas colligere ut habet in eu-
 gelio. quamuis Iudaei superstitiose aliter
 intelligerent contra intentionem legis) Ad
 4. q. de ceremoniis tanquam de omnino
 exclusis non fecit dominus mentionem -
 de iudicialibus uero expressit taliter (et
 sub ea cetera) ponens eius poenam non ob
 suorum expetendam uindictam, sicut in lege ueteri
 sed propter amorem iustitiae, qui in lege uo-
 ua manet.

Ar. 3. Vn Lex noua in ueteri conti-
 neatur?

Et uidetur quod non quod precipue in se de consuetu-
 ne dicitur Roman. 4. de multa credenda pro
 ponant in noua quae non in ueteri. ergo. 1. 2.

92

qz que dam glossa matt. 5. in illud. quis dicit
sicut unum de mandatis istis minimis est,
dicit q. in lege veteri erant minima man-
data in nova vero maiora. at maius nō
continet in minori. ergo 1. 3. qz sequere
e q. Sabita veteri lege in ea Sabere et no-
tia ut pote in ea contenta quod videt factum
sum.

Sed contra dicit ezech. 1. Rota erat intro-
ta. id est in unum testamentum in veteri
ut Gregorius exponit.

Dicendum q. lex nova continet in veteri
non actu sicut beatum in hō. sed virtute
Sabitu et potestate quem ad modum fructus
in semine. ut dicit Chrysostomus marci
4. exemplum terrę que vltis prima herbā
fructificat in lege nature. deinde spicam
in lege scripta sive mysis. et tandem ple-
num fructum in euangelio.

Ad. 1. R. q. explicita credenda in euange-
lio. implicita et tanqz in figura continen-
tibus in lege veteri. / Ad. 2. q. precepta
euangelij sunt maiora quā situm ad ex-
plicitam eorum manifestatorem. nec
inveniunt maius in minori contineri. si-
cut arborem in semine / Ad. 3. q. operatur
implicita in lege veteri continenda. explicita
in nova ~~explicari~~ manifestari.

Ar. 4. Vm lex nova sit Grauior qz
vetus?

Respondet q. sic. qz Chrysost. matt. 5. dicit q.
man

mandata moysi multo facilia sunt ut non
 occides non adulterabis, mandata vero
 vetera difficilia sunt, ut non irascaris, non
 concupisces. 1. 7. quod facilius est temporali
 prosperitate gaudere, quam legis observatio
 nibus conferbat, quod angustijs et tribula
 tionibus gravari quod servantibus, evange
 lio committitur, ut dicit, 2. corinth. 6. 13
 quod lex nova addit ad veterem, scilicet
 ad non peccandum, nec omnino iurare
 ad non dissidendum cum uxore nisi cum
 libello repudij, omne dissidium, ut patet
 matth. 5. secundum expositionem Augus
 tini - ergo est gravior
 Sed contra est matth. 6. venite ad me om
 nes, qui laboratis, et onerati estis, et ibi ex
 ponit Hilarius.

Dicendum, quod quantum ad actus exteriores
 virtutum lex vetus gravior erat ^{in casibus} quod
 et plures, et pluribus instituti ceremonijs quod
 in lege nova, sed quantum ad actus inter
 iores virtutum quod promptitudinem expos
 tunc gravior est lex nova quod etiam matth.
 interius vetuit ut dicitur est, et operariis
 ta iuste ^{exequi} dicit in 5. et sic est iudicium de diffi
 le. unde illud. 1. psalm. 5. precepta eius
 graviora non sunt explicat Augustinus di
 cens quod graviora non sunt amanti.))))

in qua preter ea quod
 sicut de iure nature
 pauca addunt, et
 Augustinus monet
 in inquisitione ad
 Iannarium etiam
 a doctoribus et Pre
 latis quanto pauciora
 fuerit possibile sup
 addant

Ad. 1. Quod procedit de expressa constitutio
 ne interiorum virtutum, Ad. 2. quod illa tribu
 latio non imponit lex licet amore legis faci
 le

Se tolerent. ut ponderat Augustinus lib. de
 verbis domini / Ad. 3. q. ille additio nes fa-
 ciunt ad faciorem observantiam eorum qui
 in lege precipiebant. ut Augustinus dicit
 ac proinde potius legem novam faciorem
 ostendunt.

Quaestio. 108. De His quae continen-
 tur in lege nova in 4. art. divisa
 Ar. 1. Vm lex nova aliquos exte-
 riores actus debet precipere aut prohibere
 Et videt q. non q. lex nova est evangelium
 regni ut dicit matth. 24. Regnum autem
 dei intrans est. ut dicit Luc. 7. et Roman.
 14. ergo nihil debet circa exteriora disponere
 2. q. lex nova est lex spiritus ad Roman. 8
 ubi autem spiritus ibi libertas. ut dicit. 2
 corint. 3. non stat autem cum libertate q.
 quis ad exteriores actus obliget / 3. q. lex no-
 va in eo differt a veteri q. veteris iurium
 nova autem prohibet amicum
 Sed contra est q. lex nova facit filios lucis. ut di-
 cit Ioannis. 12. quis dicit sic filios lucis am-
 bulare ut dicit ephes. 5.

Dicendum q. ^{cum} principalitas legis novae consistat
 in gratia quae manifestatur in fide per dilectio-
 nem operante ^{per} cuius verbum ipsum invi-
 sibile dei filium hunc factum suum
 di gratia hinc miribus ad operandum com-
 munitur ut dicit Ioannis. 1. necessarium fuit
 in lege nova quaedam exteriora opera insti-
 tui. vel inducerentur ad gratiam succedunt
 opera sacramentorum. vel ut ex institutu gra-
 tiae

oportuerit

tate emanantia. interque quaedam habent
 necessariam convenientiam. ut contrarie
 tatem ad interiorem gratiam. que infide per
 dilectionem operatur. qualia sunt precepta et
 prohibita. ut dicitur. in matth. 10. qui confite
 bitur me coram hominibus confitebitur et ego eum
 coram patre meo. et qui negaverit me coram hominibus
 negabo et ego eum coram patre meo. Alia
 vero sunt opera nec precepta nec prohibita
 ex ipsa lege institutione. que legistatui Chris
 ti dominus gerentibus aliorum curam de
 terminanda reliquit. prout expedire pe
 verunt. Et secundum hoc lex evangelij dicitur
 lex libertatis. Lex enim veteris multa determi
 nabat. et pauca relinquebat hominum
 libertati determinanda | "   "

Ad. 1. Per ex dictis quod ad interiorem gratiam
 sunt aliqui actus exteriores omnino necessa
 rij. Alii vero indifferentes. ut qui comedant
 si aut illi cibi. Et sic dicit Apostolus quod regnum
 dei non est esca aut potus | Ad. 2. quod lex no
 va dicitur lex perfectae libertatis tamen quod mul
 ta indifferentia de se determinanda reli
 quit. tamen quod ea que precipit ex institu
 tibus gratia naturam perficientis libere
 implere et exequi facit | Ad. 3. quod pro
 liberando animum prohibet etiam exteri
 res motus inordinatos. que ab animo profi
 cisunt.

Ar. 2. Vm lex nova sufficienter ex
 teriores actus ordinaverit? ~

Et videtur quod non. quod ad eam pertinet fides que
 per dilectionem operatur ut dicitur ad galatas 5. et

Summula d. Thomae

1° sicut super addidit quaedam explicita, credenda tunc de mysterio trinitatis, sed debuit super addere aliqua alia moralia. 2° quod in lege moysi videntur sacra aliqua circa consecrationem templorum vel uasorum sacrorum instituta sicut in ueteri. ergo. 3. quod in noua lege aliquae obseruationes sunt institutae circa ministros dei ut matth. 10. rubice portare aurum neque pecuniam in uos uestros et alia. et similiter Luc. 9. et 10. et tamen circa populum nullae obseruationes uidentur institutae. quod tamen lex uetus facit. 4. quod in ea nulla iudicialia traduntur sicut in ueteri. ergo insufficiens circa exteriora opera ordinantur.

Sed contra dicit Matth. 7. qui audit uerba mea et non facit, similabitur uis sapientis edificanti. q. d. nihil necessarium non habenti.

Dicendum quod gratiam ex uerbis conferre qui non possumus tales Christus dominus sacramenta, per quae uerbis conferret instituit. uetus autem gratiae usus est per opera caritatis quae secundum quod sunt de precepto pertinent ad moralia, quibus in noua lege non fuit necessarium aliquid super addere. ceremonialia uero quae determinantur circa cultum dei et iudicialia circa homines relicta sunt superiorum iudicio disponenda. ac proinde lex noua circa moralia tanquam de se pertinet ad rationem uirtutis precepta constituit. Ad 1. R. quod ad ea quae sunt fidei non possumus peruenire nisi per gratiam. ac proinde

quod sunt supra naturam

deinde oportuit superaddi aliqua credenda sed
 ad opera virtutum diriguntur per rationem
 naturalem / Ad. 2. q. sacramenta quae con-
 ferunt gratiam necessaria sunt ut a Domino
 instituerentur. Sacramenta fidelium arbitrio
 instituenda reliquit / Ad. 3. q. illa ratione
 observantur sed ad moralia pertinebant ex
 modum accipiendi necessaria virtuti prom-
 nere praedicationis debite sicut dicit Augustinus
 de consensu evangelistarum. et ubi dicitur sta-
 tuta quaedam Circalij sancti dicuntur pro illis
 praedicationis tempore data a postulis, quibus
 maiori deinde perfectione adeptis dicitur Lucae
 22. qui habet sacculum tollat similiter et
 petam ut totaliter suo dimitterent arbi-
 trio in his. quae non sunt de necessitate vir-
 tutis / Ad. 4. q. iudicialia etiam secundum
 se considerata non sunt de necessitate virtu-
 tis quantum ad talem determinationem;
 sed solum quantum ad communem rationem
 Dominus instituit. ne proinde Praelatus ecclesiae determi-
 nanda reliquit. et quaedam de iudicialibus
 in legentibus explicavit propter malum in-
 tellectum Praesertim.

Ad. 3. Vm lex nova hominem cir-
 ca interiores actus sufficienter ordinat.
 Quod dicitur quod non. quod solum circa tria ex de-
 cem praeceptis decalogi Dominus ordinavit
 scilicet circa homicidij prohibitionem. a-
 dulterij. et perjurij. ergo / 2. quod nihil in ea
 circa iudicialia ordinat. nisi circa repudi-
 uxoris, poenam tabularum. et circa persecutio-
 nem inimicorum / 3. quod nec circa ceremonialia
 alij.

aliquid ordinavit / 4. q. multa sunt alia
 temporalia bona q. favor humanus. et multa
 etiam sunt alia bona opera q. ieiunium ele
 emosina. et oratio. ergo inveniuntur et
 sunt circa haec bona opera docuit dominus q. d.
 riam suam manifestavit in vita. / 5. q. sollicitu
 do uelut et uelutis est conformis naturae conser
 uationi unde et pp. 6. Formica decem laudat
 ergo inveniuntur a domino in euangelio
 psalms / 6. q. iudicium est actus uirtutis. in
 ta illud psalmi. quousq. iustitia conuertat
 in iudicium. ergo inveniuntur prohibet
 in lege noua. nolite iudicare etc.

lib. de.

Sed contra est Augustinus in sermone dominum in monte
 Dicendum q. ut ex Augustino citato constat do
 minus in sermone de monte montem in forma
 tionem proposuit. Obstantia uita. nam post
 declarationem beatitudinis finem. et comenda
 tam apostolicam dignitatem. ordinat homi
 nem ad se ^{ipsum} quatenus uelut Sabat intentio
 nem. et electionem. Et etiam ordinat illum
 ad proximum ne similitudo deus iudicet etc.
 et tandem proponit modum adimplendi eu
 angelicam doctrinam. scilicet implorandi diu
 num auxilium. Et apponendo uelut naturam ad
 intrandum per angustam portam mandata
 4. sine sed uelut. non enim sufficit sola fi
 dei confessio uel miraculorum operatio. aut
 solus auditus.

et eius interioris
 iustus

Ad. i. Et q. dominus circa illa precepta
 adimplendum apponit. q. scribit et Ba
 ruit specialiter errabatur existimantes
 appetitum uel et uincupiscentia esse inno
 bis

ad tria reducuntur scilicet ad ieiunium quod
 bonum recte ordinat in se, ad eleemosynam
 quae recte ordinat in proximum, et ad ora-
 tionem quia recte ordinat in deum, et ides
 de predictis dominus specialiter benedixit.
 Ad. 5. q. dominus non prohibuit sollicitu-
 dinem ordinatam, sed ininiam, quae contin-
 get quadrupliciter primum quod finis ponitur
 in abundantia temporalis, 2. secundo quod despe-
 rat de diuina auxilio. Tertio presumit
 de proprijs viribus ad illa acquirenda,
 quarto quod preoccupat tempus sollicitudine
 praesenti quae ad crastinum. Unde ad legem
 quattuor excludenda. quattuor dominus
 in euangelio addit. contra primum, nolite
 sacrificare. contra secundum, scit enim pater
 uester, est. contra tertium, nemo potest ad
 iurare iurabit ad statutam suam, et co-
 tra quartum, nolite solliciti esse in crastinum.
 Ad. 6. q. dominus tantum prohibet iudij-
 um inordinatum. — — — — —
 Ar. 4. vñ conuenienter in lege noua
 aliqua determinata consilia?
 Sint proposita.
 Et uidet q. non quod non omnibus in ordine ad
 finem eadem omnino conueniant. 2.
 quod non sunt determinati gradus in alijs
 boni, de quibus debent esse consilia. 3. quod etiam
 obedientia pertinet ad perfectionem uitae
 et tamen nullum de ea dat consilium.
 4. quod nec omnia consilia ponunt, neque a pra-
 ceptis distinguunt, quod dilectio inimicorum est
 de

de consilio et de precepto et similibus alia
que a domino traduntur discipulis matth. 10.
Sed contra est q. consilia sapientis amici scilicet
Christi domini dolentur cor. ut dicitur pro
verb. 27

Dicendum q. Precepta sunt de necessarijs
ad finem salutis eterne consequendum. Co
nsilia vero in optime ponuntur illius cui dan
t ut expeditius et promptius pertingat ad
finem. Et autem homo in mundo constitutus
inter inter temporalia et spiritualia bona
sic q. quanto plus unum eorum inhiere tanto
magis recedit ab altero. neque totaliter re
linquitur mundo. hinc dantur precepta. Sicut
non sit necessarium ut totaliter derelinqu
at et contemnat ad quod dantur consilia
bona autem mundi hinc vel pertinent ad
divitias. vel ad delicias. vel ad honores. ut
patet. 1. Ioan. 2. cum dicitur quidquid est in mu
ndo aut est concupiscentia. verborum est. et
hinc totaliter derelinquere simpliciter perti
net ad consilia evangelica de castitate
castitate et obedientia. In aliquibus ca
sibus particularibus secundum quod ne puta
rum quis hic et nunc dat eleemosinam ad
quam invenies obedientiam. aut abstinere ab ali
qua licita delectatione. vel remittere iniuri
am de qua poterat iuste satisfactionem exi
gere

Ad. 1. R. q. consilia dantur secundum dyss
situationem recipientium. non quasi indiffe
renter omnia omnibus conveniant. ut de pau
peritate constat. matth. 19. et de castitate un
di.

Convenientiam

Dicit Qui potest capere capiat. et de virginitate
 te. 4. sunt. 7. hoc ad utilitatem vestram di
 co etc. / Ad. 2. q. melius a bona particula
 riter in singulis non sunt determinata. sed
 sic in omnium. ad que particularia reducuntur
 Ad. 3. q. dominus dedit etiam consilium obe
 dientie dicens. et sequar me. unde Ioan. 10
 oves meae vocem meam audiant. et sequantur
 me / Ad. 4. de debilitate ieiuniorum iam
 diximus q. secundum animi preparationem
 est preceptum. ubi autem que ponuntur Ma
 th. 10. Luc. 9. et 10. iam diximus fuisse
 concessiones quasdam et precepta discipline
 pro illis in eodem tempore. ac proinde inter
 silia non imputantur.

^
 Matt. 5. et Lu
 ca. 6.

Questio 109 de exteriori principio
 Summariorum actuum scilicet de
 gratia Dei. in 10. articulos diuisa
 Ar. 1. Vm homo sine gratia aliquid
 verum cogitare possit?

Et uideat q. non q. Ambrosius super. 1. ad
 cor. 10. dicit q. omne uerum a quo unquam est
 a spiritu sancto est / 2. q. nullus potest ui
 dere oculis corporis sine lumine solis. ergo
 nec cogitare oculis mentis sine illustrati
 one diuina. que ad auxilium gratie perti
 net / 3. q. ad intellectum non sicut a spiritibus
 nem ut ait Augustinus. 12. de trinitate est nec
 essaria cogitatio. sed Apollonius dicit. 2. cor. 3.
 non sumus sufficientes cogitare aliquid a ui
 sis quasi ex hominis. ergo
 Sed contra est Augustinus in lib. retractat

Dicendum q. cognoscere veritatem est usus
 quodam vel alius intellectualis luminis
 ut dicitur ad ephes. 5. intelligere vero et uelle
 (sumptis large ratione motus) deest in
 his in 3. de anima quoniam ad modum autem
 motus corporales pendunt a primo mobilis
 Celi. ita omnes motus corporales et spiritua-
 les pendunt a primo mouente simpliciter qui est deus
 et ipsum reducunt. et proinde omnis in-
 telligens in sua actu dependet ad eum quantum
 ad duo scilicet quantum ad formam qua a-
 git; et in quantum ad ipsam mouet ad agendum
 quolibet autem forma creata habet efficaciam
 respectu alicuius actus determinati. ultra
 quem non potest nisi virtutes superaddita
 sic ergo intellectus Summus de se sufficit ad
 quaedam intelligibilia luminis naturalis pro-
 portione in quantum motum potest per
 sensibilia deuenire. Altra vero indiget
 fides aut prophetis lumine. quod dicitur lumine
 gratie quatenus naturae superaddit. quam-
 uis et deus aliquando deus miraculose ab
 quis instruat de his quae naturaliter cognos-
 cere possunt. sicut et quandoque miraculose
 facit quaedam, quae natura facere potest
 Ad. 1. Prædictis / Ad. 2. q. ipsum lumen
 naturale anima creditum est illustratio dei
 quae sine alia sufficit ad ea cognoscenda. quae
 naturalem capacitatem non excedunt / Ad.
 3. concedimus quod actu intelligere est cognoscere
 ut constat ex Augustino. 14. de trinitate. ad quod
 semper iuxta dicta (hoc uel illud modo) indige-
 mus diuino auxilio.   ))   ))   ))

Ar. 2. Vn homo possit uelle facere
bonum sine gratia?

Et uidet q. sic q. nihil est tam in hominis po-
testate, q. ipse uoluntas altus. 2. q. per
se potest peccare, cum peccatum sit contra na-
turam (ut dicit Damascenus lib. 2) ergo nul-
lo magis uelle, et bonum opus facere quod est
secundum naturam. 3. q. intellectus po-
test percipere et intelligere uerum (quod est
eius obiectum) ut dicit in 6. ethic) ergo etiam
potest per uoluntatem percipere uelle et
facere bonum.

Sed uictradiunt Rom. 9. non est uolentis (sci-
licet uelle) neq. currentis (scilicet currere)
sed dei misericordis. Et ad idem est Augusti-
nus in lib. de uoluntate, et gratia.

Dicendum q. ante peccatum indiget homo
virtute gratia supra addita naturae quan-
tum ad iurum, scilicet ad uolendum, et ope-
randum bonum supernaturale (poteratete-
rum per sua naturalia uelle et operari bonu
sue naturae proportionatum quale est bonum
virtutis acquisita) Sed in statu naturae in-
ruptae post peccatum indiget auxilio super-
naturali quantum ad diu. scilicet ut sane-
t. (aliter q. deficit a sua natura non potest
totum bonum naturae proportionatum operari
quamuis aliqua possit) Et ulterius, ut bonu
supernaturale virtutis operet, quod est meri-
tuum. In utroq. autem statu indiget homo
auxilio diuino, ut ab ipso moueatur ad bene a-
gerendum.

Ad. 1. Rr q. quamuis homo sit dominus suo
uoluntate

rum altum, primordiale tamen debet mo-
 ueri ab aliquo exteriori principio, quod sit su-
 pra naturam scilicet deus / Ad. 2. quoniam
 quod res creata de se habet quod possit deficere
 quoniam habet esse a se peccare autem quod
 dam deficere, et tendere in irribulum est. /
 Ad. 3. quod etiam uerum non potest deus cog-
 noscere sine auxilio diuino ut dictum est, ma-
 gis tamen est corrupta natura per peccatum
 quantum ad appetitum, quam quantum ad cog-
 nitum uerum.

boni

Ad. 3. Vm homo possit deum diligere
 super omnia ex solis naturalibus,
 sine gratia?

Et uidetur quod non quod est aliter proprius chari-
 tatis, quam per se ipsum homo habere non pot-
 sed permissus uerum ad deum ut dicitur Rom. 5 /
 2. quod nulla natura sibi reuera et ex se po-
 test supra se ipsam / 3. quod deus ut potest summus
 bonus debet summus amor, qui sine gratia
 omnium haberi non potest.

et principalis

Sed contra est quod secundum quosdam primus
 homo in solis naturalibus fuit constitutus
 ex quibus dilexit deum, non minus nec eg-
 ualiter quam se, quod sic peccasset, ergo magis quam
 se et super omnia. // // //

Dicendum quod unumquodque operatur secundum
 quod aptum naturam est esse, sic dicitur in 2. phy.
 bonum autem partu est propter bonum in-
 tuis cuius uis seruatur non sibi ipsi prop-
 nit. et inde dicitur lib. de diu. nom ait. quod de
 us

ac proinde omnis
 natura etiam irra-
 tionalis commo-
 quod potest, magis
 amiat deum quam se.

us omnia concedit ad amorem sui ipsius
et propterea dicendum est q. homo in statu
naturalis integre non indigebat ^{domo} auxilio gra-
tie super addita naturalibus bonis, ad dilig-
endum deum naturaliter super omnia.
Sicut indigeret auxilio dei ad hoc ex modo
uentus. Sed in statu naturae corruptae in-
diget homo etiam ad hoc auxilio gratiae sa-
nantis

Secundum appe-
titum volunta-
tis rationalis)

Supernaturaliter -

Ad. 1. R. q. ex charitate diligit deus super omni-
a eminentius, et delectabilius, et secundum
q. est obiectum beatitudinis supernaturalis

Ad. 2. q. probat naturam non posse in actu
excedentem propriam virtutem, non tamen
q. non possit in actu obiectum seipsam ex-
cedentem. intellectus enim naturali cogno-
scit ^{etiam} deum / Ad. 3. q. amovendum
sumus non solum quantum ad gradum sed
etiam quantum ad rationem diligendi, et
delectandi modum.

charita-
tis.

Ar. 4. Vm homo sine gratia per sua
naturalia legis precepta implere
possit.

Et videtur q. sic. q. gentes que legem non tra-
bunt ut dicit Rom. 2. naturaliter que le-
gis sunt faciunt. 1. q. alias impossibile
esset dominum illa servare, quod est falsum
et contra Hieronymum in expositione ca-
tholicae fidei / 3. q. ut dicitur maximum
mandatum scilicet de dilectione dei super om-
nia potest homo implere ex solis naturalibus /
Sed contra 48 Augustinus lib. de haresibus
asse-

asserens esse Negressim Pelagianam illud af-
firmare.

dicendum quod in statu nature integre potuisset
in omnia mandata seruire quantum ad
substantiam operum (alias non potuisset
peccare) sed non quantum ad modum scilicet
ut ex charitate fiare. In statu uero nature
corrupte neque quantum ad substantiam
nec precepta potest seruire sine sanan-
te gratia. ut ostendit Augustinus in lib. de
corruptione et gratia. indigne in his
in utroque statu auxilium dei mouentis ad ma-
data explenda. ut dictum est.

Ad. 7. Quod cum Augustinus in lib. de spiritu et
littera. quod naturaliter non excludit spi-
ritum gratie instaurantis nos. Ad. 7. quod
dicit in. 3. et sic quod per amicos possunt per
nos posse deum. et ad idem est. Venerimus
Ad. 3. patet quod preceptum dilectione dei non
potest impleri ex puris naturalibus. prout ex
charitate impletur.

(et maxime au-
xilium dei)

Ar. 6. Vn homo possit seipsum ad
ad gratiam preparare absque auxi-
lio gratie?
per seipsum?

Et uidet quod sic quod alias non diceret robusta
quod potentibus non dicitur ad me. et ego
in extar ad nos

Ar. 5. Vn homo possit mereri uitam
eternam sine gratia?
Et uidet quod sic quod in nostra potestate esse uidetur
in

iuxta illud Matth. 19. si uis ad uitam ingre-
di serua mandata. 2. q. dominus est finis
suis operum quibus reddenda merces pro-
mittit Matth. 5. et in psalm. reddet deus
unicuique secundum opera sua. 3. q. uita
eterna est finis uitae humanae. quae libere
res naturalibus uiribus potest ad suum
finem peruenire

Sed contra dicit Apostolus ad Rom. 6. gratia
dei uita eterna. et ibi glossa.

Dicendum q. alius perueniens ad finem o. por-
tet esse firmus pro posterioribus. et nullus actus
excedit uirtutem principij actus. Et ideo si-
ne gratia homo non potest producere opera
perducentia ad uitam eternam. Licet bene
possit sine ea facere opera perducentia ad al-
quod bonum. Sicut in naturalibus. ut labora-
re in agro habere amicum, et alia eiusmodi
ut dicit Augustinus. in contra Responsione
tra Pelagianos.

Ad. 1. q. opera meritoria quae homo sua uolun-
tate facit eget auxilio gratiae preparantis.

Ad. 2. q. ut glossa in d. illis dicit etiam
opera quibus uitam eternam meremur ad
gratiam dei pertinet.

Ad. 3. q. procedit
desire naturalis. Homo autem ob suam excellen-
tiam ad altum finem eleuat. quem ut per
seipsum queat attingere. Sicut et ille homo
est melius dispositus ad sanitatem qui aliqui-
bus auxilijs medicinae carnis sequi potest. q. b.
ille qui non potest. ut dicitur. in. 2. de uerbis

Ad. 6. Vm homo possit seipsum ad gratiam
per seipsum preparare sine exteriori auxi-

VVA. B. gratia. ?

Meritoria ipsa
libere

Quid est q. sic. qz nihil homini a deo imponitur quod sit ei impossibile. et tamen salutar. i. dicitur conuertimini ad me, et ego conuertar ad vos. 2. qz fauente quod ipse est deus non denegat gratiam. immo ut dicit matth. 7. dicit spiritui bonum petentibus se. 3. qz si sine gratia ad gratiam non se posset preparare daret proce-
sus in infirmitate, dum ad illam quae se prepara-
rat esse unus alia necessaria est. 7. qz
ps. 16. dicit, Dominus est preparare animam
suam. ergo in eius potestate.

Sed contra dicit Dominus Ioan. 6. nemo potest uenire ad me. nisi pater meus traxerit eum.

Dicendum q. uoluntas hominis preparat ad be-
ne operandum et deo fruendum per gratiam
habitualem. ad susceptiorem autem huius
habitualem domi. spatioque presupponi aliquod au-
xilium gratuitum dei interioris animam mo-
uentis inquisitum, alias enim procederet in
infirmitate. Cum autem secundum ordinem
agentiarum sit ordo finium. ad ultimum fi-
nem mouet. Sicut et conuertitur per motus
nem puri in suentes, sicut miles ad acquire-
dam uictoriam ex motione ducis. ad aliquam
specialem factionem ex motione tribuni. i.
uertit ergo deus secundum communem inter-
torem boni ut dicitur deus dedit. non. sed
iustis sicut ad quendam specialem finem quibus
eis ad ferere bonum est. ut dicit in psalms.
ac prouida homo nisi deo conuertente in ipsu
reduci non potest. Hoc autem est preparare se
ad gratiam quasi ad deum conuertenti. sicut ille
se

Summula J. Thomae

se preparat ad recipiendum lumen visus
qui oculos in ipsum converterit.

Ad. 1. R. q. conuersus hominis ad deum fit
quidem per liberum arbitrium et sic prece-
pit ei. Sed liberum arbitrium conuertendi
potest ~~conuertendi~~ nisi deo ipse conuertente
ue dicit Hierem. 33. et thieroz. ultimus)

Ad. 2. q. sine deo nihil possumus facere ut
dicit Ioh. 5. ac proinde homo facit quod in se
est in quantum motus ad eum / Ad. 3. q. pro-
cedit de gratia habituali. ad quam ut ad alias
formas requiritur dispositio requiritur in infini-
tum / Ad. 4. q. hominis est animam prepara-
re dormiente.

Ar. 7. Vm homo possit resurgere a
peccato sine auxilio gratie?

¶ Fuit de q. sic qd illud preceperit ante gratiam et eius.
ut dicit Ioh. 5. exurge a mortuis et illu-
minabit te Christus / 2. q. homo peccat
tem nature et principia vite, sine extero-
ri medicina reparat ad sanitatem / 3
q. aqua calefacta per suam virtutem redu-
cit ad pristinam frigiditatem q. calidus est
ei contra naturam, sicut et peccatum homi-
ni.

ad iustificatio-
nem.

Sed contra illique ad quod 2. q. si lex aut
natura sufficeret Christus gratia (id est si
ne causa) mortuus esset)

Dicendum q. resurgere a peccato non solam
dicit cessationem ab eo. sed reparari hominem
ad eam que peccando amisit. et quantum ad
triplex damnum quod per peccatum incurrit

(Sci

(scilicet maculam corruptionem naturalis
boni et reatum poenae aeternae) indiget
in auxilio gratiae. quia nec divinum lumen
nec naturae ordinatio, nec remissio poenae aeternae
potest esse nisi a deo illuminante, ordi-
nante, et tanquam iudice remittente.

Ad. 1. ^{orig} Quia homo per liberum arbitrium
a deo in vitam surgere et natam recipit lumen gra-
tiae iustificantis / Ad. 2. quia ratio naturalis
non est sufficientis ~~ratio~~ sanitatis, quae fit in
hominem per gratiam / Ad. 3. quia natura corrup-
ta non potest reparari etiam ad bonum sibi
proportio naturam et vivere iens, nec deo ad su-
per naturale et excedens.

Ad. 4. Utrum sine gratia homo possit
non peccare

Uidet quod sic quia si existens in peccato mor-
tali non potest vitare peccatum videt quod pec-
cando non peccet quia nempe peccat ut dicit Au-
gustinus in eo quod vitare non potest.

2. quia frustra virgaret quia in peccato exis-
tens peccat ob eandem rationem / 3. quia ec-
cles. 15. dicit ante hominem vita aeterna
bonorum aeternorum, quod placuerit ei dabi-
t illi. sed peccando quis non desinit esse
in ergo.

Sed contra est Augustinus in libro de perfectio-
ne instituta.

Dicendum quod in statu naturae integrae sine gra-
tia habitabili potuisset homo non peccare nec
mortaliter, nec venialiter, quamvis non pos-
set

hoc
Quantum ad
Substantialem
et quantum ad
interiorem dei
instrumentum.

tanquam

primum

Sic in bono conservari sine auxilio gratiae
 In statu autem naturae corruptae iradigeo
 Sicut gratia habitualis sanante naturam
 ad hoc quod omnino a peccato abstinere eius
 modi vero sanatus sit in presenti vita appe
 titu carnali mundum omnino reparato. ut
 inquit Roman. 7. ac proinde poterit homo
 abstinere ab omni peccato mortalitatis, omnino tamen
 ab omni carnali propter irruptionem infa
 rui appetitus sensualitatis cuius quidem
 motus singulis ratione regimere potest (eccl. 7.
 Sic habent rationem voluntarij et peccati)
 non tamen omnes, quodum unus resistere
 nititur, forte alius insurgit, nec ratio semper
 potest sic esse pervigil ut singulis nitatur.
 Similiter etiam et ante quod dominus ratio
 in qua est peccati mortalitatis reparare per gra
 tiam iustificantem potest singula peccata
 mortalia devitare. et secundum aliquid
 tempus (quod non est necesse, quod continuo peccet
 in actu) sed quod diu maneat absque peccato
 mortalitatis esse non potest. ut dicit Gregorius
 super Iob. 22. et cetera.

Ad. 1. Prædictus / et quod ex dominus defuit
 est quod ad gratiam recipiendam se ipsum non
 preparat / Ad. 2. quod ex relictione bonitatis
 aut flagellante voluntas cum dei auxilio abs
 tinet a peccato. ut ait Augustinus lib. de cor
 reptione et gratia. unde dicitur necessaria
 est non tamen sufficiens sine dei auxilio. et
 et propterea eccl. 7. dicit. considera opera
 dei quod non possit corrigere, quod cum ille despe
 xerit

Ad.

Ad. 3. R^o secundum Augustinum in Hypo-
 theton q^o procedit de Lamine in statu rati-
 onis integritate. quin et rursus quid quid vult
 homo dat ei, sed hoc q^o bonum velit habet
 ex auxilio gratie.

Ar. 9. Vn^o ille qui carnem consecutus
 est gratiam possit per se ipsum ope-
 rari bonum, vitare peccatum abs-
 q^o auxilio gratie.

Indic^o q^o sic q^o gratia ad illa dat, ergo a-
 lia vel est frustra data, vel imperfecta. 2.
 q^o per gratiam spiritus sanctus omnipotens,
 inhabitat in nobis. ut dicit i. i. i. 3. 3.
 dato q^o homo ad predicta indigeat auxilio
 gratie, illi auxilio iam consecuto, alio auxi-
 lio indigebit. et sic procedet in infinitum.
 Sed contra est Augustinus in lib. de natura
 et gratia. ponens exemplum ira oculis, qui
 quantumvis sanus sit. videri non potest, nisi
 si candore lucis adiutus.

Decidit ex supradictis q^o homo in gratia
 existerens non eget ad recte operandum alio
 gratia d^o habituali superaddita. sed gra-
 tie auxilio si ce divina motione. contra
 tione generalis qua voluntas perdet a primo
 motu. et in specialibus ob conditionem sta-
 tus humanæ nature quantum ad carnem in-
 fert. ut dicit Roman. 8. tunc ob ignorantiam
 remanentem in intellectu, ut dicit. Roman. 8.
 et sapientie. 9. et propterea renatus in filiis
 dei convenit repetere orationem dominicam.

Ad

quantum ad
 id ad quod est,
 (sicut rursus
 omnino perfe-
 ta in hac vita
 qd hominem
 stabiliter sanat)

Ad 1. R. q. ex illis non arguitur aliqua gratia
 imperfecta, nam et in statu glorie quando
 gratia erit omnino perfecta homo auxiliis
 dei indigebit.

Ad 2. q. spiritus sanc-
 tus propter effectum quem causat per donum
 habitualis gratia. movet nos et protegit. Si-
 mul compatitur et filius. Ad 3. q. concludit
 q. homo non indiget alia habituali gratia.

Ar. 10. Vm homo in Gratia constitu-
 tus indiget auxilio gratiae ad
 Perseverandum?

Et videtur quod non qd perseverantia est nimis
 qd virtus. sicut continentia ut dicitur in 7
 et sic. sed homo iustificatus non indiget
 alio auxilio gratiae ad habendas virtutes ex
 q. 2. qd omnes virtutes simul infundun-
 tur. ergo et cum illis datur perseverantia. 3
 qd Adam accepit unde posset perseverare
 at in bis plus datum est per tribulationem. ut dicitur
 in Roman. 5

sed contra est Augustinus in lib. de perseve-
 rantia adducens Cyprianum et ad id expli-
 cans illud oratorius dominice (sacrificet
 monumentum)

Dicendum q. perseverantia sumit tribus mo-
 dis quandoq. enim significat habitum men-
 tis firmum contra vicantes tristitias. sicut
 et continentia contra concupiscentias ut di-
 citur in 7. et sic. quandoq. significat habitum
 perseverandi in bono usque in finem. et utroq.
 utrum modum infundit eum gratia si-
 cut

ent continentia & ceteris virtutibus. Aliter
 de deo continuatur quaedam boni usque ad
 finem vita et ad talem perseverantiam.
 Sicut iustificatus indiget non alio habitu
 gratie sed tantum auxilio ipsius protegente
 & dirigente.

Ad 1. R. q. procedit de primo modo perseve-
 rantie. Et secundum argumentum proce-
 dit de secundo. Ad 3. q. homo in primo sta-
 tu accepit datum per quod perseverare posset
 non tamen ut perseveraret. Nunc autem
 per consuetudinem multi accipiunt utrumque ho-
 num. Verum quidem est q. homo in primo sta-
 tu potuisset fortius perseverare quod tunc mi-
 la erat rebellis carnis ad spiritum. quod nunc
 bis non auferet nisi in patria ubi homo non
 solum potest perseverare sed etiam peccare
 non potest.

Quaestio. 110. De Patria dei quan-
 tum ad eius essentiam in quattuor
 articulis divisa.

Art. 1. Vm Patria ponat aliquid
 in Anima?

Respondet q. non quod patria hominis nihil po-
 nit in alio homine. sed solum in eo. sicut
 charus ponit quendam acceptatorem. sicut
 lucus generis. 3. q. dominus dedit Ioseph gratiam
 in respectu principis carceris. 2. q. deus
 est vita animae sicut & anima corporis ut dicitur
 deuter. 30. ac anima immediate sine alio a
 li.

aliquis iustificat corpus. ergo et deus est?
 3. q. Roman. i. glossa per gratiam ibi in-
 telligit remissionem peccatorum. Sed remis-
 sio nihil ponit in anima. Imo dicit solam
 non imputationem peccati a deo ut dicit in
 psalm. beatus vir cui non imputavit domi-
 nus peccatum. ergo est.

Sed contra est q. gratia est lux animae ut
 dicit August. lib. de natura et gra. Lux au-
 tem aliquid ponit in illuminato. ergo.
 Dicendum q. gratia tripliciter accipitur
 ut scilicet pro dilectione alicuius ad alij-
 quem. 2. pro dono alicuius uelati. et pro gratia
 actuose per beneficijs receptis. Ex quorum
 primo sequit secundum. et ad secundum
 tertium. Et in dicitur ultimus acceptum
 gratia ut constat aliquid ponit in eo qui gra-
 tiam accipit. Sed in prima est differentia
 inter dilectionem deij. et proximi. quoniam

scilicet essentia bonitas dei et eius dilectio est causa bonitatis;
 rationale per dilectionem in re dilecta ponit in ea aliquid. Sed dilectio et
 naturalis. uel in bonitate diuina in re dilecta ponit in ea aliquid. Sed dilectio et
 participatiuam dilecta preexistente. et proinde ~~causat~~ ^{non} causat
 diuini boni per- in ea bonitatem totaliter sed presupponit
 dilectionem spiri- ipsam uel in parte uel in toto. Ex quibus
 tualem. Secundu- patet q. cum dicitur. Ego gratiam dei habeo
 quam dicit aliquis re significat aliquid supernaturale in
 diligere simpliciter. bonitate a deo proueniens. Aliquando ta-
 men gratia dei sumit pro ipsa dei dilectione
 eterna sicut dicit gratia predestinationis
 ephess. i.

Ad. i. R. ex dictis / Ad. 2. q. deus est cau-
 sa per modum efficientis qui in bonitate
 sub

Subiectum per se ipsum sed per formam qua
causat in materia / Ad 3. ex Augustino
lib. retract. q. ad gratiam dei non solum per
tinet remissio peccatorum sed et multa alia
bona. ut pax reconciliatio etc. nec remissio
peccatorum fit in rebus sine aliquo effectu
divinitus causato.

Ar. 2. Vm Gratia sit qualitas aig?

Et videt q. non q. nulla qualitas agit in
suum subiectum gradu qualitatis non est
sine actu in subiecto. sed gratia agit in hunc
modum iustificando ipsum / 2. q. gratia est
bilis q. anima (que est substantia) ergo non
est accidentis sive qualitas / 3. q. gratia re
manet corrupto subiecto, alias diceretur anni
hilari si quidem creat et dicitur in creatura
ad galat. ultimus.

per se solum

Sed contra est q. q. ista in illud psalm. ut
exsilare faciem in nobis. gratiam vocat in
re in anima.

Dicendum q. ex gratuita dei voluntate ad
inuat h. in dupliciter. Nimirum per
torem et per habitum gratie. quemadmodum
dum et re naturalibus non solum operatur
tanquam in se eas, sed etiam dant formas ad
operandum. quibus fiunt eius operationes
in naturales ad proprios fines consequen
dos ut dicit sapientia. 8.

passive recep
ta in creatura est
instus

Ad 1. q. gratia agit in animam per
dum sicut albedo album. non vero ef
ficienter / Ad 2. q. gratia est participatio
divine bonitatis et sic visibilis anima in
men

ad bonum
et finem
superna
naturalem

Summula 3. Thome

men quantum ad modum essendi quod sub-
stantia esse non potest, cum sit supra naturam
eius cui communicatur / Ad. 3. quod ut dicitur
in 17. metaph. exponitur Boetius. acciden-
tus esse est transire itaque non est ens sed ens
et quod aliud est. et quod eius est fieri vel unum
pro cuius est esse. De gratia dicitur creari ex aliis
mentibus secundum ipsam creari. id est in
no. esse constitutum ex rebus. id est non
ex meritis. secundum illud ad ephes. 2. cre-
ata in Christo Iesu in operibus bonis.

accidens dicitur fieri
vel unum pro aut
annihilari prout
subiectum secun-
dum illud incipit
aut desinit esse in
actu - et

Ar. 3. Vm Gratia sit idem quod
Virtus?

Et videtur quod sic quod ut dicitur Augustinus in
lib. de spiritu et littera. est idem quod fides
que per debet bonum operari. 2. quod defini-
tiones supra adducte de virtute scilicet quod
faciat bonum scientem. et sit bona quod
sicut mentis conveniunt gratia. 3. quod
non est in quarta specie qualitatis. neque
in tertia. quod non est in parte sensitiva. ne-
que etiam est in secunda specie quod est poten-
tia vel impotentia naturalis quod est supra
naturam. et non se habet ad bonum et ad
malum, sicut potentia naturalis. ergo re-
linquitur quod sit in prima specie. scilicet sa-
bitus aut dispositus. habitus autem sunt
virtutes sicut dictum est.

esse theologica
et tamen

Sed contra est quod neque est fides neque spes
neque caritas ergo.

gratis datur et

Dicendum quod licet quibusdam ut magister
in 2. sent. dicitur. 16 visum fuerit quod gratia
sit virtus non secundum quod facit habitum
Deo

des gratum. sed secundum q, perficit ad bene
operandum. Tenendum tamen est q, non
est virtus. sed potius lumen altius ad quod
disponunt virtutes infusae ut in rebus pro
rum parte operantur, quemadmodum et
virtutes acquisitae disponunt ad recte ope
randum in ordine ad naturale lumen ra
tionis.

(et participatio
divinae naturae
ut dicitur. 2. Pe
tri. 1.)
x que et ad illud
ordinant et de
rivant ab illis

Ad. 1. R. q, procedit q, altius fidei per dilec
tionem operantis est primus, in quo gratia
manifestat. Ad. 2. q, gratia facit bonum
radicaliter non dispositivae sicut virtutes in
ordine ad aliquam naturam praesistentem,
vel essentialem vel participatam. Ad. 3.
q, reducit ad primam speciem qualitatis de
bet habitudo quaedam quae praesupponit vir
tutibus sicut earum principium et Radix.

Ar. 4. Vm. Gratia sit in essentia
anima tanquam in subiecto, an in
aliqua potentiarum?

Et videtur quod non in essentia. dicit enim Au
gustinus q, habet se ad voluntatem sicut
liberum arbitrium, sicut sessor ad equum
ergo est in voluntate. 2. q, ex gratia
procedit meritum, meritum autem est ac
tus alicuius potentiae. 3. q, si anima in
quantum habet essentiam est subiectum gra
tia. sequitur q, omnis anima esset lapsa gra
te. 4. q, cum fructu a praesentelligat et sit
prior potentibus posse esse grata sine potentibus
vel grata sine illis intelligi.

in Hypothesis

Sed contra est q, per gratiam regeneramur in
fi

filii dei generatus uero prius terminatur
ad essentiam q̄ ad potentias.

Dicendum q̄ si gratia esset uirtus eius subiec-
tum foret potentia cum autem sit prius uir-
tute et insubiecto potentis priore scilicet
anima essentia et sicut fides perficit cogiti-
tionem intellectus et charitas amorem uolun-
tatis sic natura anime sub gratiam partici-
pat diuinam naturam per quamdam rege-
nerationem siue refectionem

per quas poten-
tia mouentur

Ad. 1. R. sicut potentia effluunt ab anima
sic uirtutes a gratia. de propterea gratiam
uoc uoluntatem sicut sessor equum / Ad.

2. R. similiter q̄ gratia est principium me-
diarum uirtutum / Ad. 3. q̄ essentia anime
est subiectum gratie inquam intellectualis
et sic a gratia excluduntur anime brutae et
insensibiles / Ad. 4. q̄ anima non potest
esse sine suis potentis q̄ eam naturaliter
consequuntur. datur tamen q̄ sine illis esset se-
cundum suam speciem et radicaliter intel-
lectualis et rationalis diceret

operatio
num.

Quaestio. III De diuisione Gratiae

in quinque articulos diuisa

Ar. 1. Gratia conuenienter diuidatur

Per gratiam gratum facientem et

Gratiam gratis datam?

Et uidetur q̄ nulla sit gratia gratum faciens
q̄ idem datur aliquid homini gratis a deo q̄ ipse
homini est gratus et uero contra / 2. grati-
am natura datur gratis. ergo est gratia gratis
da

1
um

data quod est falsum cum nec sit de genere
gratie | 3. q. gratia gratum faciens etiam
dat gratis ut dicit Roman. 3. ergo non videtur
iudicari a gratia gratis data)

Sed contra est q. ex Ephes. 1. et Roman. 2. ubi
ligitur quomodo et gratum facere, et gratis da-
ri gratia attribuat.

Dicendum q. quae a deo sunt ut dicit Rom. 13
ordinata sunt. ad ordinem autem diuinae pro-
uidentiae pertinet ut dicit Dominus. de celesti
Hierarchia, ut quidam per alios reducant in
deum. ac proinde duplex est gratia scilicet gra-
tum faciens qua homo deo coniungitur, et gra-
tis data supra meritum etiam, et naturam
recipientis ut cooperet ad aliorum iustifica-
tionem. de qua. 1. Cor. 12.

Ad. 1. Quae gratia facit gratis formaliter non
efficitur ut dicit Scot. 1. | Ad. 2. q. debitum
est duplex, scilicet naturale sicut homini q. ut ra-
tionalis et hoc in quo deus ad id obliget sed
generatorem subiecti debet ut in ea diuina or-
dinatio impleatur. Aliud est debitum ex meri-
to personae, et utrumque excludit gratia et do-
na spiritualia, et ideo specialiter sub nomine
gratie uenduntur | Ad. 3. q. gratia gratum
faciens addit ad gratis datam, quae quoniam
nisi perfecta retinet commune nomen ut in
speciebus aliuini generis fieri consuevit.

Ad. 2. ubi gratia conuenienter di-
uidatur in operantem et cooperantem.
Et uidetur q. non quod est accidens et non potest ope-
rari nisi in subiecto | 2. q. Roman. 14. dicitur A-
ug.

Augustinus q. qui creavit te sine te non in-
 terficabit te sine te. ergo nulla gratia debet
 dici simpliciter operans / 3. qz gratia est
 principale operans in nobis. et non liberum
 arbitrium, ut dicit Arman. 8. ergo non de-
 bet dici cooperans. qz hoc inferretatem de-
 notat / 4. qz idem potest operari et coope-
 rari. ergo non videtur induritur / ~

Sed contra est Augustinus. in lib. de lib. ar-
 bitrio dicit. Cooperando deus in nobis per-
 ficat quod operando incepit. etc.

Dicendum q. cum gratia ut ex dictis constat
 accipitur et pro motu dei. et pro habituali
 dono animae, utroque modo dividitur in operantem
 et cooperantem. in illa enim effectu in quo mens
 nostra est mota et non movetur. Solus autem
 deus movetur operatio deo attribuitur et secun-
 dum hoc dicitur gratia operans in illa autem ef-
 fectu in quo mens nostra. et movet et movetur
 operatio non solum deo. sed etiam animae attri-
 buitur et secundum hoc dicitur gratia cooperans.
 est autem in nobis duplex actus primus quidem
 interior voluntatis. et quantum ad istum ac-
 tum voluntas se habet ut mota. deus autem
 ut movens. et praesertim cum voluntas inci-
 pit bonum velle. quae prius malum volebat
 Et idem secundum q. deus movet humanam
 mentem ad bene actum dicitur gratia operans
 Alius autem alius est exterior qui cum a vo-
 luntate imperat ut supra habitum est et
 sequens est q. ad bene actum operatio attrib-
 uatur voluntati. Et qz etiam ad bene actum
 deus non adiuvat. Interius confirmando vo-
 luntatem

praecipue cum
 voluntas incipit
 bonum velle
 quae prius
 malum volebat

Libertatem ut ad actum perveniat. Et exterioris
 facultatem operandi prebendis. Respectu huius
 actus dicitur gratia cooperans ut de post primum
 sa verba subdit Augustinus. Ut autem velimus
 operari. Cum autem volumus ut perficiamus
 nobis cooperari. Similiter si gratia accipia
 + pro habituali dicitur duplex est eius effectus
 suus et unusquis alterius forme scilicet ani
 mam sanare, et iustificare et sic dicitur operari,
 et esse principium operis meritorij. quod ex
 libero arbitrio procedit. et sic dicitur cooperari
 Ad. 1. R. q. gratia ut qualitas agit in anima
 non efficitur sed formaliter. Ad. 2. q. licet res
 iustificemur sine motu libero arbitrij ille tamen
 motus non est causa gratie sed effectus. Ad. 3.
 R. q. cooperari dicitur aliquis officij non solum
 sicut secundarium agens principali agenti, sed
 sicut adiuvans ad presuppositum finem. In
 quo autem per gratiam operantem adiuvatur
 ad id ut bonum velit. et id presuppositum
 tam sine consequens est ut gratia nobis coo
 peret. Ad. 4. q. operans et cooperans est ea
 dem gratia que distinguitur ex diversis effecti
 bus ut ex supradictis patet.

Ar. 3. In Gratia convenienter di
 vidat in Prævenientem et subse
 quentem.

Et videtur q. non est effectus divine dilectio
 nis que semper nos sequitur. ut dicitur. 1. Ioan
 4. 2. q. gratia gratum faciens est una et suf
 ficiens. 2. cor. 12. sufficit tibi gratia mea. 3
 q. sic gratia dividetur secundum effectus. et
 eius

eius effectus sunt infiniti. ac proinde ab arte
relinquendi.

Sed contra est q. gratia ex misericordia dei pro-
uenit quae dicitur preveniens et subsequens in
psalms

Dicendum q. secundum diversos effectus sicut
dicit operans et cooperans sic etiam dicit gra-
tia preveniens et subsequens sicut autem
quingz effectus gratia ordinati scilicet ut ani-
ma salvet. Communebit. efficaciter peret. ita
bono perseveret. et quiritus ut ad gloriam esse
satur. et ita dicit preveniens ut causat effectum
prorem ad alterum. immo respectu eiusdem
effectus dicit preveniens ad subsequentem
ex illis. et subsequens ad antecedentem illi-
ne pariderat August lib de natura et grati-
a. dicens Prevenit ut sanemur. subsequi-
t ut sanati vegetemur. prevenit ut vive-
mur. subsequit ut glorificemur.

Ad. 1. Q. q. dilectio dei dicit aliquid eternu
gratia vero effectum temporalem. Ad. 2. pa-
tet ex dictis. sicut et caritas una est in via
et manens in patria. Ad. 3. q. effectus nume-
ri infiniti reducunt ad determinatas speci-
es. Ar. 4. Vm Gratia gratis data
convenienter ab Apostolo dividit.
Et videt q. r. q. infinita sunt dona que
gratis nobis a deo conferunt. nec nos gratis
ipsi reddunt. 2. q. fides pertinet ad gra-
tiam gratum facientem iuxta illud Rom.
3. iustificati ex fide. ergo manifeste ex-
ponit inter gratis datas. maxime cum in
il-

et ideo non est
simile
imm -

illis. rōn. conuenienter. spes et cha-
 ritas / 3. q. si attendantur dicitur dan-
 t. pueris his dedit dicitur est. in uice
 ter. diuidi uident gratia sanitatum
 & genera linguarum contra opera-
 tionem uirtutum. & interpretatio
 sermonum contra sermōnem sapien-
 tiae et scientiae / 4. q. sicut sapientia
 et scientia sunt quaedam dona spiritus
 sancti. sic etiam intellectus, et uisum
 pietatis, fortitudo. et timor. et q. loca. et
 debent poni inter gratias gratis datae
 Sed contra est apostolus. 1. cor. 12.
 uide ibi. alij per spiritum datur sermō sa-
 pientiae. et q. sermō. 11. 11.
 Dicendum q. quoniam gratia gratis data de-
 bet ut quis. alium ad deum reducat. et
 sic impossibile facere sicut deus interig
 sed exterius mouendo. Ad quod triare
 quoniam primo ut sciat, secundo ut pos-
 sit dicitur probare. tertio ut possit uincere
 inter amicos. proficere. et lingua ex-
 ponere. ex quibus colligitur facile suf-
 ficiens. et amicum deus gratis
 gratis data ^{que} assignata uerbo citata ab
 apostolo. 11. 11. 11. 11. 11. 11.
 Ad. 1. q. gratia gratis data dicitur
 q. excedunt facultatem naturae. Ad
 2. q. fides ut sic sumit importat quam
 dicitur super eminentem certitudinem
 fides. ex qua homo fit idoneus ad instru-
 en

et instruat in his
 que sunt supra
 rationem.

sive confirmare

et caritas

erudum alios de pertinentibus ad fidem
spes autem ad affectum d. minoris spec
tant ut hinc in deum ordinem / Ad 3.
q. in illis reperiri differentes rationes
inducendi ad fidem et ad deum / Ad
4. q. sapientia et scientia communiter
aliter (q. in deo) inter gratias gratas
datur scilicet per d. in quorundam
super eminentiam et ablatam d. nam
in se habet ad se, sed ut alii doceat et
contradictoria revivunt et ponderat
Augustinus in 14. de trinit.

Ar. 5. In Patre gratia data
sit dignior q. gratiam faciens.
Et videtur q. gratia data q. ordinatur
ad bonum generis hinc d. minoris quod
est dignius in deo. in 1. et sicoy / 2.
melius est lumen quod non solum ha
bentem sed etiam alios illuminat si
cut de iustitia intermixtum edicit d.
Isidorus 5. et hoc ergo / 3. q. gratia
gratia data est proprium d. minoris melius
res in ecclesia gratia com. gratiam
faciens omnibus bonis est communis
Sed contra est. Ap. 1. cor. 13. ubi
ubi enumeratus gratias gratias datus sub
dit ad huc excellentiorem viam vobis.
demonstrat est ubi d. quod de charitate
q. pertinet ad gratiam gratiam facien
tem. Dicendum q. gratia gratiam faci
ens d. minoris immediate ad excel
len

ergo illa est nobili
or sicut et sentire
q. d. minoris mi
nus nobile est q.
Rationarij ~

con
quisit

hanc enim finem scilicet coniuventuram
cum ipso deo gratis uero datam adque
dantur per ambula ad illum finem et
quod sequitur gratia gratum faciens sit
nobilis et excellentior.

Ad 1. R. q. gratia gratum faciens or
dinat ad bonum commune separatim
scilicet deum. qui ut ait Philosophus
in 11. metaph. est nobilior q. bonum co
mune quod est in ipsa multitudine.

Ad 2. q. gratia gratis data non potest
causare in alio quod gra
tia gratum faciens causat in se ipso sicut
nec in igne calor manifestatur in
specie eius. per quem agit ad inducen
dum calorem in alia et nobilior q. for
ma substantialis ipsius. Ad 3. q. gra
tia data et in se ipsa ordinat tamen
ad bonum commune minus nobile et
et in uero sentire ordinat ad futurum quod est minus co
mune et magis
nobile.

ac subinde est
minus nobile

ut ibi di
cit

quod est minus co
mune et magis
nobile

Quaestio 117. De causa gratiae
in quinque articulis diuisa

Art 1. Vnus solus deus sit causa
gratiae.

Et uidet quod non quod sub nomine Christi
per quem gratia et ueritas dicitur facta
Ioannis. i. intelligitur etiam humanitas
assumpta. quae est creatura. Et quod sacra
menta uel legis causant gratiam. 3.
quod

quod ut dicitur dicitur. de ecclesiis Hierarchia
angelis superiores purgant illuminant
et perficiunt inferiores, et homines, quod
videtur fieri per gratiam.

Sed contra dicitur in psalmo. gratiam et gloriam
dabit dominus.

Dicendum quod nulla res potest agere supra
suam speciem, et providere oportet quod causa
sit potentior suo effectui, dicitur autem gra-
tia excedere proportionem cuiusvis natu-
rae creatae, quod est participatio divina, ac per
consequens a solo deo causari potest, quod
est admodum, et solus ignis potest igni-
re. Ad 1. Quod humanitas Christi domini
est sicut organum et instrumentum coniu-
nctum divinitatis, dicitur Damasc. lib. 3. virtu-
te principalis agentis causans in propria

Ad 2. quod sicut humanitas in instrumentum
entium per gratiam, caros et sacramenta, tanquam
et sacramenta, tanquam instrumenta dei
per virtutem spiritus sancti, ut dicitur Ierem.
3. renascitur enim ex aqua et spiritu
sancto. Ad 3. quod illa tria faciunt angelos
non iustificandi, sed per quamdam illius
trahentem ut dicitur dicitur. 7 cap. de divi-
nitate.

Ad 2. Vnde requiritur aliqua dispo-
situs et preparatio ad gratiam ex
parte hominis?

Et videtur quod non quod Roman. 4. dicit ei qui
operatur merces non imputat secundum
gra

gratiam sed secundum debitum) 2.
 q. etiam actualiter in peccato pugnat
 veniti (ut Paulus ait. 9) dat gratia) 3.
 q. cum agens scilicet deus et infante
 virtutes nullam requirit dispositionem
 in materia immo nec materiam ipsam
 ut patet in creatione.

Sed contra dicit Arnob. 4. preparare in se
 cursum dei sui. ut 1. reg. 8.

Dicendum q. ad gratiam prout est donum
 habituale in anima requiritur dispositio
 et preparatio ~~in~~ ex parte hominis. sicut
 et ad quamlibet formam ex parte mate-
 rie. Sed ad gratiam prout est auxilium

dei movens nulla preparatio precedit ip-
 sed ~~sed~~ sicut in materia libera arbitrij moti a deo di-
 a suavitati) ut dicitur preparari ad gratiam suscipiendam
 iuxta illud psalm. 138. Dominus est prepara-
 re animam. sicut principaliter a deo mo-
 uente et dirigente gressus eius.

Ad 1. q. quaedam preparatio dicitur
 ad gratiam habendam. et simul cum ipsa
 infusione gratie. et talis preparatio est
 meritoria in quantum est gratie que iam
 habet. sed quare est autem alia prepa-
 ratio imperfecta precedens gratiam.

Ad 2. q. deus aliquando paulatim ali-
 quando subito movet et perficit ad sub-
 tam et perfectam preparationem prout
 replacitio voluntatis sue. sicut contingit
 Paulo. ut invenit ecel. 11. et Iovannis. 6.

Ad 3. q. ad hoc ut deus gratiam infundat
 animam nulla preparatio necessarius exi-

ge

get. quam ipse iustificat sed tamen
 secundum ordinem rei carisande
 in ipso causat. et materiam. et dispo
 sitionem debitam ad formam.

Ar. 3. Vm necessarius de gratia
 preparanti se ad illam. uel facien
 ti quod in se est.

Et uidet q. sic q. glossa Rom. 5. in illud
 iustificati ex fide pacem habeamus di
 cit q. deus recipit eum. qui ad se confu
 git. aliter esset iniquitas in eo. Et
 q. August. lib. de ciuitate diuini cam cau
 sam non recipit nec diabolus nec recepe
 rit gratiam. quod sicut eam accipere. ex
 q. uolenti necessarius dat. Et q. bonu
 est sui communicariam. ut ait de iust
 q. de dia. non. ergo cum forma natura
 lis necessarius de materia disposita. e
 formi et forma gratia.

Sed contra est q. Dion ad deum compara
 o sicut lucem in materia figurat. Lucem
 autem quantumuis dispositam non ne
 cessarius accipit formam a figurat.
 Dixerunt q. preparatu ad gratiam pro
 ut est aliter arbitrium non habet
 necessitatem ad gratia consequentem
 habet tamen necessitatem non uolun
 tis. sed facultatis. in quantum et ad
 mouente cor hominis ea intentione ut
 gratiam consequatur. iuxta illud Rom.
 6. omnis qui audit a patre et didicit ue
 nit

Hieron
 31.

uita ad me / Ad. 2. R. q. procedit de au-
 tate liberi arbitrij gratia informati ut di-
 ximus, uel de confugio permissi uel
 diuina in infalibilibus. Ad. 2. q. prima
 causa defectus gratie est ex nobis, sed pri-
 ma causa collationis gratie est a deo
 ut dicit Osee. 13. / Ad. 3. q. etiam in
 rebus naturalibus dispositio materue nō
 ex necessitate consequitur formam, nisi
 per virtutem agentis, qui dispositionem
 causat.

Ad. 4. Vn. Gratia sit maior in
 uno quam in alio?

Quod est q. 1. q. causat ex dilectione
 diuina que equaliter est erga omnes. Ut
 enim dicit sapiens. 6. equaliter illi est
 cura de doctis / 2. q. gratia dicitur quod
 simum, scilicet in unum uel in unum
 subtransfert / 3. q. est uita amica uiue-
 re ad eam non dicitur secundum magis
 et minus ergo /

Sed contra. Et ipse. 4. q. dat secundā
 diuinitatem in unum uel in unum /
 Dicendum q. gratia ex parte spiritus uel ob-
 iecti (cum bono uel in inferiori uel in
 gratia) non potest esse maior in uno q. in a-
 lio. Et tamen maior ex parte subiecti
 in quantum in unum perfectius illustra-
 tur. Summe gratie. Et si uel diuersitatis
 ratio licet aliquo modo possit desumi ex
 ipsa liberi arbitrij preparatione ad eam

maiori

Pri-

in ecclesia

Prima tamen ratio est ex parte dei
ut preparantis et merentis. Libentius
libentius, qui diversimode sua gratia de
na dispensat ad consummationem sanc-
torum in edificationem corporis Christi
ut dicit ad corinthios. 4.

Ad. 1. R. q. cura divina in se est unguis
plex alius equalis ad omnes. Sed dicitur
ex parte dantis, quae creaturis ex divina
cura praeveniunt. Ad. 2. q. procedit de
magnitudine gratiae ex parte subiecti et
finis. alius enim ex parte subiecti maior
reperit et minor ex parte finis et minor
gloria. Ad. 3. q. unita gratia non est sub-
stantialis (ut natura est) sed accidentia-
lis ac primum magis et minus recipiens.

Ad. 5. Vnde homo possit scire se
Sapere gratiam

ut dicit Augustinus
12. super genes ad
litteram -

Et videtur q. sic q. certissima cognitio ani-
mae. Inest enim quae mensura per sui es-
sentiam quibus est gratia et dicitur
L. q. qui ad vitam venientem accipit a deo
sic se illam habere ut immo sapit
7. ergo ut qui habet donum gratiae. 3.
q. venientia peccati minus est cognoscibi-
lis ut tamen scit quis se esse in peccato
ergo et in gratia maxime gratiae. 5. di-
cit dominus q. manifestare lumen est. 4.
q. reddunt. 2. dicit nos spiritum qui
a deo est accepimus ut sciamus quae a
deo donata sunt vobis. 5. genes. 22. di-
cit

quod lumen
gratia.

et dominus ad Abraham non cognovit.
 (id est cognoscere se feci) quod timor dō-
 minum timore servit castus qui est
 cum gratia ex q̄
 Sed contra dicit eccle. 9. nemo scit quid erit
 vultu vultu redignus sit.
 Dicendum q̄ per unam revelationē
 et ex speciali dei providētia bene potest
 quis cognoscere se esse ingratus sicut
 Paulus dicitur et. 2. cor. 12. sufficit tibi
 gratia mea) ut scire etiam in sacra
 gaudeant et confidentius et fortius vir-
 tutum opera exigant. Illam enim per se
 ipsum certitudinaliter nullus potest cog-
 noscere se habere gratiam. cum cognoscit
 principium eius scilicet deum. qui vult
 ut Job. 36. vincit scientiam suam
 ac proinde eodem modo capite si venerit ad
 me non uidebo eum. Et si abierit non
 intelligam. Per unum tamen libellum
 et imperfecte potest cognoscere se gratiam
 habere. quia tunc in deo delectat res mu-
 danas contemnit. et sibi peccata sua
 sicut visus non exhibet imperfecta tamen
 Sicut modo cognitus est. q̄ sic ait Apō-
 st. 1. cor. 4. nihil mihi visus sum
 sed non in hac iustificatione sua. Imp-
 alius. delicta quae intelligit ad occul-
 tus meos mundane domine.
 Ad. 1. R̄ q̄ procedit cum per experientia
 alium cognoscimus ea quae sunt in ani-
 ma ut per uelle et vivere voluntatem et

Vitam) Ar. 2. q. certitudo intellectus
 est de ratione scientiarum et fides non sic est
 de gratia et charitate et alijs diuisioni-
 bus que perficiunt vim appetitivam.
 Ar. 3. q. principium et obiectum pecca-
 ti sunt vobis nota / Ar. 4. q. Apostolus
 loquitur de donis glorie que speramus et
 certitudinaliter speremus / uel lo-
 quitur de iustitia privilegiata per reuelationem
 ut ibi subdit / Ar. 5. q. dicitur
 ad Abraham in obsequio de quadam ius-
 titia experimentibus per alium deuen-
 ire. uel patet ad reuelationem referri.

Quaestio 113. De effectibus gra-
 tiae in 10 articulos diuisa.

Ar. 1. Vnde iustificatio impij sine
 Remissio Peccatorum.

Et uideatur quod non quod peccatum non solum
 iustitiae sed etiam alijs virtutibus apponitur
 1. q. quod per fidem iustificam et charita-
 tem remittuntur peccata ut dicitur alibi
 15. et q. 10. ergo eis tanquam principalis
 ratio debet remissio attribui et non ius-
 titiae / 3. quod remissio peccatorum uideatur
 se uocari. uideatur enim quid distat, distat
 autem quis ad se per peccatum sed iustitia
 procedit iustificationem secundum
 sed Rom. 8. quis uocatur. huius et iustifica-
 uit. ergo iustificatus non est remissio pecca-
 torum. / Sed contra est glossa in illud Rom. 8
 quis

quos uocant. Sed et iustificauerunt scilicet re
missioe peccatorum.

Dicendum q. iustificatio passive accepta im
portat meritum ad iustitiam. sicut caliditas
ad caliditatem. Iustitia autem importat
rectitudinem quamdam ordinis. sicut
ad ad singularem personam quod parte
est specialis iustitia. sicut in ordine ad bonum
commune sicut iustitia legalis. ut dicitur
1. et sic. Alio modo dicitur iustitia prout
importat rectitudinem quamdam ordinis
in ipsa in certis similibus dispositione, et
hoc etiam dupliciter. scilicet per rationem
simpliciter generationis de operatione ad
ipsam formam. uel per
tum a contrariis in habente peccatum
accidit dicitur iustificatio de qua fit sermo
Roman. 4. et quod dicitur dicitur a ter
minis ad quem est dicitur transmutatio
iustificatio appellat.

Ad. 1. R. q. quod dicitur peccatum potest dici
iniquitas et iniustitia ut dicitur. 1. Iohan.

Ad. 2. q. Iustitia importat genera
lem rectitudinem. non autem fides uerba
ritas. Ad. 3. q. uocatio refert ad auxilium
dei inuenit quod dicitur est ipsa remissio, sed
causa ipsius.

Ad. 2. Vnde ad remissionem culpa que
est iustificatio requiritur gratia.

Et uidetur q. q. inter statum culpa, et statum
pecca

metaphorice se
cundum Philo
sophum ibi

peccati. medius est status innocentis in
 quo potest sibi. / 2. q. de remissione dicitur
 Latini non imputatur peccati in
 illis psalmis beatus vir tui non imputa-
 bunt dominus peccatum. / 3. q. per unum
 peccatum (transiit peccata sunt op-
 posita ut auaritia et prodigalitas) Libe-
 rat quis ab oppositis sine gratia ut patet
 Sed contra dicitur. Quia 3. iustificati gratia
 per gratiam ipsius.

Dicendum q. peccatum remittit secundum
 q. dicitur non peccat et eius modi peccatum
 indubitanter deus ad nos. que quantum
 ad actum non est gratia quantum ad
 effectum in nobis est gratia que per pe-
 ccatum tollit in peccato sequens non potest
 Sed intelligi remittit culpam non ad deum
 Sed infusa gratia.

Ad. 1. Ad. q. licet hominibus peccare po-
 terit esse sine gratia et sine culpa. post
 peccatum tamen non potest esse sine cul-
 pa nisi gratiam habeat plus enim requi-
 rit ad hoc q. offendenti remittat offensa
 q. ad hoc q. simpliciter aliquis non offen-
 dens non habeat ad deum. / Ad. 2. q. licet ip-
 sum quod est peccatum non imputari de-

licet procedit ex divina dilectione que im-
 portat in homine effectum gratie. / Ad. 3.

Ad. 3. Quia Augustinus lib. de nuptiis
 et concupiscentia q. peccatum transit ac-
 tu sed remanet reatu ac proinde peccatum op-
 positum non potest esse simul quantum ad
 actu

actum bene tamen quantum ad reatum
non enim opponitur ex parte auctoris
adeo unde peccatum habet reatum.

Ar. 3. Vm ad iustificationem im-
pij Requiritur motus Liberi
Arbitrij

Et videtur quod non quod parvulus in baptismum
iustificatur. immo et quidam amicus
Augustini (cuiuslibet est. q. d. in festo
In infirmitate sine sensu baptizatus est
et renatus, ac deus non alligavit pote-
tiam suam sacramentis. ergo. / 2. qz
3. reg. 3. et 2. paral. 1. Salomon dicitur
ans accepit a deo donum sapientie. ergo et gratiam petuisse et
3. qz per eamdem causam gratia produci
et conservari. ut innuit Augustinus
3. super genes. Sed sine motu Liberi arbi-
trij gratia conservari in Deo. ergo e-
tiam producit /

et ammentes -

accipere 2

Sed contra dicit Isaias. 6. omnis qui
audivit a patre et didicit venit ad me. dicit
cere autem actum dicit in infirmitate Libe-
ri arbitrij

Dicendum q. deus omnia movet secundum
conditionem suarum naturarum (ut patet
in gravibus deorsum & in levis sursum)
Sic autem secundum suam naturam est
Liberi arbitrij. ac per consequens in pote-
tibus uties deus non infundit gratiam quin
etiam moveat Liberi arbitrium ad ac-
ceptandum eam / Ad. 1. R. ex dictis. remittit

impar
mentes
et furios
1. 3. vel
amentibus

tralem regenerationem, qz contractum est sine voluntate propria per generationem naturalem. Ille uero adultus habuerat actum antecedentem baptismi suscipiendi, et acceptum susceptum. | Ad 2 q. in salutaria peccata in vigilia desiderium scientie, unde dicitur deus dicitur sapienter dari, et datur est nobis sensus. Vel dicitur qz ille fuit terminus prophetie cuius dicitur usus liberi arbitrii, ut dicitur numerus. Peccata qz non est similis ratio de dono sapientie, et de dono gratis qz sapientia per se est intellectum qui est prior voluntate et proinde potest haberi sine plerumque libero arbitrii. Datum uero gratis precipue ordinat hominem ad bonum quod ad uoluntatem pertinet, quod dicitur Is. 33. -

Ad 3. q. in infusione gratia est quedam transmutatio animae. in conseruatione uero eius tantum est continuatus influxus diuini ac proinde non est simile -

Ad 4. Vm ad iustificationem impii requiratur motus fidei.

Et uidetur quod non requiratur magis qz motus timoris charitatis, humilitatis et misericordie quibus etiam remissis peccatis non tribuit. ecd. i. Luc. 7. Paul. 4. et pr. 15. | 2. qz fides in tantum requiritur ad iustificationem in quantum in deo peccata uoluntate sed etiam uoluntate per rationem naturalem. et per donum

Sa

Sapientia ergo / B. quod debentur in iudicio
 iudicari. De omnibus articulis fidei
 cogitare quod longam exposcere non
 sed contra est quod dicitur Romani. 5. ius
 tificati igitur ex fide, pacem habent cum
 deo.

Dicendum quod deus iustificat dominam
 convertendo eam ad seipsum iudicium
 in plura. Primum autem iudicium
 iustitiam dominam in deum sic patet
 ut ait Apostolus ad Hebr. ii. viderimus
 nos fidei requiritur ad iustificationem.

Ad 1. R. quod aliter dominam iustitiam in
 iudicium in iustificationem non accipitur
 tuncque iustitiam et exaniam a deo liberam
 adhibere esse diuersam iustitiam se
 cundum quod imperat et alia impera
 t. Aliter autem iustitiam iudicium vel pice
 die preparando ad iustificationem. vel imple
 cione iustitiam aut sequit eam permissu
 satisfactionis et sic etiam operat circa
 peccatum / Ad 2. quod cognitio naturalis
 est insufficientis ad iustificationem. et ad
 num. operatur prae supponit cognitionem
 fidei / Ad 3. quod ad iustificationem quod
 requiritur ut operatur et dicitur de iustitiam
 iustificationem dominam per mysterium
 Christi.

Ar. 5. Vtrum ad iustificationem
 impy requiratur iustitiam liberi arbi
 trij in Peccatum?

e

Videtur quod non quod delectationem pec-
 cati sola caritas sufficit ut dicitur per
 10. obiectum autem caritatis non est
 peccatum. 1. Quod tendens in antea
 in peccatum. Posteriora scilicet peccata
 debet relinquere ut dicitur Philipp. 3. et
 quod neque peccatum debet remitti. 2. Quod
 quod si quidem ex aduerso desiderium expec-
 tationem. ergo oportet quod omnino
 peccatum relinquitur memoria quod lon-
 gius requiritur tempus aut obliuio
 ueniam quod sequitur non possit -
 Sed contra dicitur in psalmo dixi confitebor
 aduersum me. sonus. 2. et. l. r. imp. m.
 Decedens quod sicut in motu localis corpus
 recedit ab uno termino et accedit ad al-
 lum. Sic per motum libera arbitrij quod
 recedit deus in iustificatione recedit a
 peccato per detestationem et accedit ad
 deum per desiderium et delectationem
 exponit Augustinus sepe per Iamnes.
 Ad. 1. R. q. eadem virtus persequitur u-
 num oppositum et fugit ab alio. Ad
 2. quod Posteriora non debet remitti
 per amorem sed per detestationem et
 sic ab eo recedit. Ad 3. quod in tempore
 precedente iustificationem oportet ut
 deus singula peccata quod in memo-
 riam habet detestetur. ex qua consideratio
 ne consequitur in anima quodam detes-
 tatio

siue timorem

maxima pecca-
 ta

tas generatibus omnium peccatorum in quibus
 etiam solita concludunt de quibus
 contereat si memoraq occurrerent. Et
 iste motus conuenit ad iustificatiuam

Ar. 6. Vm Remissio peccatorum
 debeat numerari inter ea que
 Requiritur ad iustificatio-
 nem impij.

Et uidet q. non q. substantia rei non
 connumeratur his que ad rem requirunt
 ergo nec remissio iustificatiuam sequi
 dem et ipsa iustificatiuam substantia
 2. q. idem est gratie infusio et culpa
 remissio. Sicut idem est illuminatio et
 tenebrarum expulsio. 3. q. remissio
 peccatorum sequitur tanq. effectus ad motu
 liberi arbitrij. ea autem que connumerantur
 tanq. quasi adiuuantes ad motu sunt si-
 mul natura.

Sed contra est q. Remissio peccatorum
 est finis in iustificatiuam impij ut in
 riuo Isai. 27.

Dicendum q. in quolibet motu, quo unum
 ab altero mouet tria inueniuntur scilicet
 motus mouentis, motus mobilis et particu-
 la ad terminum. hinc motus est in
 1. ex infusio gratie. ex parte liberi arbitrij duo motuum
 motus fidei mouentis et detestatiuam in pec-
 catum. et quartus Remissio culpa in hinc

Utrum iustificatus consistat

Ad. 1. R. q. iustificatus impij dicit esse ipsa remissio peccatorij q. omnis motus accipit speciem a termino / Ad. 2. q. in se ipso gratia est remissio culpe quantum ad substantiam sunt idem alij. sed differunt ex parte obiecti. sicut et in naturalibus idem motus est generatus unius et corruptus alterius / Ad. 3. q. instanti est connumeratus secundum divisionem generis in species quam requirit simultas. sed secundum differentiam eorum que concurrunt ad complementum aliorum

Ad. 4. Utrum iustificatus impij fiat in instanti, vel successive

Et videtur q. successive q. adus liberi arbitrij qui est eligere requirit deliberationem. et deliberatio expostulat in quantum temporis / 2. q. impossibile est multa simul intelligere adus ad iustificationem autem connumerat motus arbitrij in diversa scilicet in deum. et in peccatum

3. q. gratia est forma suscipiens magis et minus. ergo successive suscipitur in subiecto sicut et color aut albedo / 4. q. motus liberi arbitrij concurrens ad iustificationem est meritorius. ergo prius infusa gratia, q. ab illa ut meritorius procedat / 5. q. in uero instanti videtur infundi gratia. et in alio instanti remitti

in illi culpa. (non enim fuit in eodem) sed
interdum instantia mediatur tempus ergo
sed contra est glossa aliorum 2. q. res dicitur
da in limina spiritus sancti gratia unde
ut ibi dicitur factus est repente de deo bonus
langz adueniens spiritus reuerentis.
Dicens uero q. iustificatio impij originari-
ca consistit in gratia infusione qua
liberum arbitrium mouet. et culpa remit-
tit. gratia autem infusa fit instanti
quod deus infundit virtutes ^{in instanti} in instā-
tiā animā disposuit. (Greg. in magis et alijs
partibus propter eam quā dicitur) ^{causa} ^{si autem etiam}
^{in instanti} ^{causa} ^{si autem etiam}
in illi infundit. ^{in instanti} ^{causa} ^{si autem etiam}
posita et recipitur in diaphano. facit
ergo deus p̄ dicitur dispositionem suffi-
cientem ad gratiam ^{in instanti} ^{causa} ^{si autem etiam}
de q. uero successione in dicitur et de p̄ dicitur
iuxta dicta iustificatio impij a deo fit in in-
stanti. Ad. 1. R. q. motus liberi arbitrij
qui concurret ad iustificationem de se
requirit motum licet aliquando illam p̄
cedentem supponat sicut illuminatio mo-
tum loquens et generatio alterationem.
Ad. 2. q. duo simul possunt intelligi per
indivisibiles ut puta subiectum et p̄
dicatum motus autem liberi arbitrij in
peccatum ordinat in motum liberi arbitrij
in dicitur. et quidem corpus recedens per
motum loquens ad unum locum accedit ad alium.
Ad. 3. q. magis et minus posse inesse non est
Ratio quare forma in subiecto subitō oritur

per quam iustifica-
mur -

Et maxime ad alium
liberi arbitrij quide
scripto instanties
se potest.

Summula. d. Thomae

recipiat. hoc enim lumen non subito recipit
vel in aere. Ad 4. q. in eadem instantia
quo forma acquiritur incipit res operari
secundum naturam sicut ignis statim cum
est generatus movet aerem et si aliter
tunc esset instantaneus in eadem instantia
generationis ignis completet. Ad 5. q.
quod successus durium oppositorum aliter con-
sideranda est in his que subiacent tempo-
ri. Et in his que sunt supra tempus illa
enim determinat per privationem non esse. et in
apparentia per privationem superesse. quod videtur
inter tempore duo instantia immediata sunt
probata in 6. phisicorum. Successus vero affec-
tionum vel intellectuum ut in angelis
non mensurat tempore continuo, sed discre-
to. deinde in illis dicitur ultimum instans
in quo prima effectus fuit. et primum instans
in quo est effectus sequens. Et hoc modo etiam
contingit in affectionibus et intellectibus
mentis humanae, quae secundum se su-
pra tempus est. quod tamen in corpore intel-
legit per ordinem adphantasiae materiae per
accidens subiecti temporis. Ac primum dicit
dare primum instanti, in quo gratia inest
in toto auctem tempore iterum culpa. tali-
ter quod illud inest instanti est in toto secum
gratia quae incipit esse in subiecto et est ex
tunc secum culpa procedenti. sicut in gene-
ratione rei naturalis.

in eodem subiecto

istud continetur

in illis casibus...
et non...
et non...

preceden-
te

Ad 8. vni Gratia infusio sit Prima
ordine naturae inter ea que requiruntur
ad justificationem

Et videtur quod non. quod prius est recedere a malo
 quam facere bonum ut dicitur in psalmo sed
 remissio culpe pertinet ad recessum a
 malo. et sic quod gratia ad prosecuti
 onem boni est. 2. quod motus liberi ar
 bitrij est dispositus ad formam gratie et
 hoc procedit a natura. 3. quod prius est remissio
 re impedimenta motus quam motus sequa
 tur et hoc prius est remissio culpe quam motus
 liberi arbitrij. Sic prius est remissio gra
 tie

Sed contra est quod gratia (ut dicitur est)
 est causa omnium aliorum que ad ius
 tificationem concipiuntur.

Dicendum quod inter quatuor que dicitur
 rursus ad ius tificationem de dicitur
 est simultas temporis. videtur tamen et prius
 ritas naturalis. Primum enim est motus in
 ventus dei per infusionem gratie. secundum
 motus mobilis sive dispositus liberi arbitrij
 in deum et inde in peccatum. et tandem
 terminus ad quem per dicitur dicitur sci
 licet peccati remissio.

Ad 1. Primum quod ex parte mobilis prius est recessus
 a tenebris sive a termino a quo quam recessus
 in formam sive terminum ad quem sicut
 in aere cum illuminat prius est ex par
 te sua quod purget a tenebris. Sed ex parte
 agentis per formam prius est ipsa introductio
 in formam ac prius ex parte solis prius est natura
 luminis in dicitur in aere quam expulsio te
 ne

neque. Sicut utrumque sit simul tempore
 ac proinde cum ex parte dei sit et infusus
 gratie et culpa remissio pueri natura est
 infusus. vel potest dici q. terminari in infu-
 sione. Sicut culpa sicut a quo. et in-
 stantia sicut ad quem. gratia vero est causa
 remissionis culpa. Et ad aptitudinem in infu-
 sione.

Ad. 2. q. dispositio sub eadem procedit suscep-
 tionem forme ordinationis. sequitur tamen
 actionem agentis. per quam etiam ipsa
 subiectum disponit. Et idem motus liberiar-
 bitrij naturae ordine procedit consecutione
 gratie. sequitur autem gratia infusionem.

Ad. 3. q. in motibus animi (qualis est motus
 liberi arbitrij) ut dicitur in 2. physice
 ordine procedit motus in principium spe-
 culationis uel in finem actionis. Sicut
 in exterioribus motibus remotus impedi-
 ta procedat a seccutione effectus. // //

Ad. 9. Vm iustificatio impij sit
 maximum opus dei. //

Eundem q. maius est glorificatio per qua
 consequitur gratiam Patris. 2. q. crea-
 tio respicit bonum commune totius mundi
 ergo est maius opus. 3. q. maius uide-
 tur ex nihilis aliquid facere quod nihil
 est operari agentis. sed in iustificatione
 operatur liberum arbitrium. ergo. //
 Sed contra dicitur in uoluntate ecclesie omnipo-
 tentiam tuam parcendo maxime et mise-
 ran-

tando manifestas. et impietatem miserabilem
nec eius super omnia. et Augustinus
prope Joannem. 14. in illud miraculum
faciet

Ad. 1. Dicendum q. ex parte mundi faciendi
maius opus est creatio q. ex nihilo. sed
ex parte rei facta sicut eius quod sit maius
q. ex creatio impij. q. hoc terminat ad
bonum q. terminat bonum. illa autem ad
bonum nature mutabilis. Sed sciendum
q. secundum quantitatem absolute
maius est deum gloriare q. deum gratia
sed secundum quantitatem proportionis
maius est deum gratia iustificantis. im
primis q. magis excedit gratia dignitatem
vel indignitatem impij. q. deum gloriare
vel dignitatem iusti qui tamen non est. in
de his citatis dixit Augustinus q. quatenus
creatio. Et iustificatio sunt equalis potestatis
Sic tamen de maius inter se
qui patet de deo ad Joannem

Ex diuina partem
patronis

(Sicut dicit mons
paruus et milium
magnum)

Ad. 2. q. bonum commune uniuersis maior
est q. bonum particulare eiusdem generis.
Sed non q. bonum particulare gratie. Ad
3. q. procedit ex parte mundi agendi sic au
tem maximum opus est creatio.

Ad. 10. Vtrum iustificatio impij
sit miraculosa

Vnde q. sic q. de conuicta ex auctoritate
Augustini induita. est maius opus q. alia
ope

opera miraculosa. 2. q. quando deus
operatur aliquid in rebus naturalibus contra
inclinacionem naturae operatur miraculose
ergo et quando iustificat peccatorem qui
iniquitatem culpae tendit in naturam. 3.
q. miraculosa est q. quis subito sine stu-
dio sapientiam assequatur. ergo.
Sed contra est q. opera miraculosa sunt su-
pra potentiam naturalem. Augustinus
ait in lib. de predestinat. sancti. di-
cit q. postea habet fidem sicut et postea
habet edacitatem naturae est summum.
Dicendum q. operibus miraculosis tria
considerantur in merito. quantum unum
est ex parte potentis agentis. et sic omnia
quae a solo deo fiunt sunt in creatis et
iustificatis miraculosa dicuntur. Aliud est
ex parte subiecti recipientis quando scilicet
est forma reducenda et supra naturalem
potentiam naturalem. sicut in suscitatio reu-
lvi uita est supra naturalem potentiam ta-
lis corporis. et quantum ad hoc iustificatio
impii videtur miraculosa q. anima natu-
raliter est capax gratiae. Ex enim ipso q. facta
est ad imaginem dei capax est dei per gra-
tiam. ut dicit Augustinus. Tertio modo in-
uenit aliquid in operibus miraculosis pro-
ter ordinem ordinem et modum causandi
sicut quando dicitur et non Paulatim quis
ad deum mouet et conuertit ad perfectam
seuotionem charitatis. ut contigit Paulo.

23

admirabile
inclinacionem
naturae
operatur
miraculose
ergo et
quando
iustificat
peccatorem
qui
iniquitatem
culpae
tendit
in naturam
3. q. miraculosa
est q. quis
subito sine
studio
sapientiam
assequatur
ergo.
Sed contra
est q. opera
miraculosa
sunt supra
potentiam
naturalem
Augustinus
ait in lib. de
predestinat.
sancti. dicit
q. postea
habet fidem
sicut et postea
habet edacitatem
naturae est
summum.
Dicendum
q. operibus
miraculosis
tria
considerantur
in merito
quantum
unum
est ex parte
potentis
agentis. et
sic omnia
quae a solo
deus fiunt
sunt in
creatis et
iustificatis
miraculosa
dicuntur.
Aliud est
ex parte
subiecti
recipientis
quando
scilicet
est forma
reducenda
et supra
naturalem
potentiam
naturalem
sicut in
suscitatio
reulvi
uita est
supra
naturalem
potentiam
talis
corporis.
et quantum
ad hoc
iustificatio
impii
videtur
miraculosa
q. anima
naturaliter
est capax
gratiae.
Ex enim
ipso q.
facta
est ad
imaginem
dei capax
est dei
per gratiam.
ut dicit
Augustinus.
Tertio modo
inuenit
aliquid
in operibus
miraculosis
proter
ordinem
ordinem
et modum
causandi
sicut
quando
dicitur
et non
Paulatim
quis
ad deum
mouet
et conuertit
ad perfectam
seuotionem
charitatis.
ut contigit
Paulo.

Summula d. Thomae

referant. Et pro opere iustitiae reddunt. ius-
titia autem simpliciter non reperit nisi
inter aequales (Ex opera & qualitas quaedam
est) cum ergo Dominus ad deum respicit
sic esse simpliciter & qualitas, sed secun-
dum quendam proportionem et secun-
dum quendam suppositionem divinae ordinatio-
nis. ita ut ad deum consequatur a deo per se
non operatur eam quatenus eadem ad quod
ei deus virtutem operandi deputavit. Si-
cut etiam res naturales hinc consequuntur
per proprias virtutes et operationes ad quod
a deo sunt ordinatae. differenter tamen
quod creatura rationalis. scilicet ad deum
ad agendum per se debetum. accipit
inde sua actus subiectivum meriti. quod
non est in alijs creaturis.

non potest esse sim-
pliciter iustitia sed
proportionalis et
veluti dominati-
va et paterna ut
dicitur in 5. ethic.

Ad. i. Quod actus iustitiae debetur et ut me-
ritum. Ad. 2. quod deus neque ex virtute o-
peris. neque ex suis aliud quod sit quod virtutem
suam. et sic non merebitur deum propterea
operari. Ad. 3. quod deus efficit debetur
suis ordinatorem ut ipsa adimpleatur.

Et manifestatio-
nem suae bonitatis

Ad. 4. Vnde aliquis sine gratia pos-
set vitam eternam merei.
Et inde ergo quod ad illam secundum suam
naturam a deo ordinat, et illam natura
licet appetit. Quod si non est data gra-
tia numeribus beneficijs et affectus ergo
bene operando magis meretur quod operatur
non

Siminem

minus obligatus et minus debetur. 3. quoniam
nisi homo apud alterum, cuius gratiam
nunquam saluere potest mereri, ergo multo
magis apud magis misericordem deum.
Sed contra est. Apud Ius. Homo. gratia de
uita eterna.

Dicendum quod homo in statu naturae integre
ante peccatum sua non potest mereri gratiam
nitentem quod certum mereri. certum ratio est quod
uita eterna est bonum quoddam excedens
proportione naturae creatae, eius etiam magis
nitentem ~~proportione~~ ^{et} ut dicitur. 2. ac
propter hoc per naturalem negatur esse primum
incipium actus meritorij. In statu peccati
additur secunda ratio subiecti peccati in
pedimentum a quo per gratiam prius in
dignetur ^{homo} remunerari. alias enim ut dicitur
in 6. stipendia peccati non sunt.

insubstant

ut ait Apolos
bolus.

Ad 1. Item quod deus ordinavit hominem ad
beatitudinem per alius tamen aduina
gratia promittentes consequendam. Ad 2.
quod sine gratia (esto illud merum sit) non potest
esse saluere quod quidem opus, illi qui est cum gra
tia. Ad 3. Quod in ista prima ratione est
opus actus quod homo ut tunc merendi ha
bet a deo sine qua erga deum mereri non potest
est. ratio autem potest mereri circa homi
nem quod non habet ab homine uitam bene
faciendi. etiam per secundam rationem. R.
quod homo in affectu alterius hominis existens
nisi si salu faciat, circa eum mereri etiam
poterit.
Ar.

malidat manet
- 3000000000

inrobustal

Ad 3. q. gratia spiritus sancti quam habemus in hac vita quamvis non sit equalis gloria in alio. est tamen equalis in virtute sicut semina arborum. ac primum dicitur pignus hereditatis quod dicitur 2. ad corinthios. 1.

Ad 4. Vm Gratia sit Principium meriti principalis per Charitatem quod Res alias virtutes.

Et videtur quod non. quia merces ut dicitur mattheo 20. debet operi. sed quae libet virtus est principium operis virtutis. ergo. Et quia. 1. ad corinthios 3. unusquisque accipit mercedem secundum proprium laborem. Sed minus sentit laborem qui ex charitate operatur ut ponderat Augustinus in lib. de verbis dominici. ergo. 3. quia magis meritorij in deo dicitur fides et patientia pro quibus usque ad mortem martyres delectantur.

Sed contra est quod charitas. 1. diligenter mittit Christus dominus manifestatione sui operis. et.

Dicendum quod ratio meriti in operatione tamen ex parte operationis divinae. quia ex parte liberi arbitrij qui sunt propter libertatem animalibus libere per se voluntarie agere principalis in charitate consistit. tamen quod id quod examina facimus maxime voluntarie facimus. tamen quod alius omnium aliarum virtutum in ordine ad fructum suum in deo a charitate imperatur.

Ad 1. R. q. charitas. ut pote quae principaliter

ter

ter est ad finem imperat Sabstibus, ad quos
 pertinet ea que sunt ad finem / Ad 2. q. 1
 laborum sum dicitur quod dupliciter scilicet ex
 parte ipsius operis. et hoc auget meritum
 nec diminuit a charitate immo magna
 operat si est (ut dicit Gregorius in quada
 Similia. Alius est labor ex parte sperantis
 quod non prompta voluntate facit. et hoc di-
 minuit meritum. Ad 3. q. adus fidei in
 si per charitatem operetur meritis non caret
 et similiter adus patientis aut fortitudi-
 nis ut dicit. 1. cor. 13.

Labo

Ad 5. Vm homo possit sibi mereri
 Primam Gratiam?

Et videtur quod sic. quod Augustinus dicit quod fides
 merita iustificatorem. 2. quod deus non
 dat gratiam nisi dignis. 3. quod ut apud ho-
 mines potest esse quod pro merito equum. si
 bene modo eo in seruicio dominum. ergo et
 gratiam poterit quis mereri per opera sub
 sequentia.

iam acceptum

Sed contra est quod ratio gratia repugnat
 mercedi operum. ut Roman. 4. constat.
 Dicendum quod nullus potest sibi mereri
 primam gratiam. sive consideret ut gra-
 tuitum donum. sive secundum ipsam
 naturam rei que donat. quod excedit natu-
 ram. et in statu sub peccato impedit ho-
 mo per illud. gratia accerniam Sabitaru
 potest sub merito cadere quod merces est ter-
 mi

omnes operis, gratia uero principium. Si uero uirtute gratie procederet quis aliqui ad donum mereat iam illud non erit gratia

Ad. 1. R. q. Augustinus ut ipse dicit in lib. retractat. deceptus fuit existimans meritum iustificatum esse a nobis. conuictum uero a deo. Per fidem ergo iustificat. Sed quatenus fides ad iustificationem conuertitur sicut dicitur est.

Ad. 2. q. deus dat gratiam dignis qui seis per gratiam facti digni. Solus enim ipse potest facere mundos de immundo conceptos seminare. Ad. 3. q. omne bonum opus hominis procedit a prima gratia sicut a principio non autem procedit a quocumque. Summarum uero ac prouide non est simile.

Ad. 6. Vn. Unus homo possit alteri mereri primam Gratiam?

Et uideat q. sic q. glossa in illud matt. 9. uideris lesus fidem illorum etc. dicit q. ne dum fides propria sed aliena ualuit ut in tuis. et extra deus sanaret hominem. Et q. Iacob. ultimo dicit orate pro fratre meo ut saluemini. saluari autem quis requirit sine gratia. B. q. Luca. 16. facite uobis amicos de mammona iniquitatis. ut cum defeceritis recipiant uos in eterna tabernacula. Sed contra Hierem. 15. si steterit moy ses et samuel in uertice montis anima me

mua ad Populum istum sed adherant viri
sancti. ergo etc. // // //

Dicendum q. meritis condigni solus deus
potest mereri alij quam gratiam q. eius
anima sanctissima vult ut a deo per gr
tiam non solum ut opse perveniret ad
gloriam. sed etiam ut alius tanq. caput
ad eam perduceret. ut dicitur 1. 2. sed
merito congrui bene potest quis alteri pri
mam gratiam mereri. q. congruum est
ut deus sanctus propter simplicitate. nisi ex
parte eius pro quo petuntur sit impedim
entum peccati. obstitens. Et in hoc casu
procedit auctoritas Hieronima ultimo in
ducta.

Ad. i. R. q. procedit de merito congrui.

Ad. 2. q. impetratio orationis imitatio
misericordie. et meriti autem condigni
imitatio iustitie. ut daniel. 9. neque enim
in iustificationibus nostris posterrimus
preces ante faciem tuam. sed in miserati
onibus tuis multus.

Ad. 3. q. pauperes
recipiunt darces sibi elemosinas vel im
petrando per orationes. vel merendo ex
congruo per alia bona opera. vel etiam ma
terialiter loquendo. q. per ipsa opera imi
sericordia. que quis in pauperes exercet me
re accipi in eterna tabernacula.

Ad. 4. Vm. Somno possit sibi mereri
reparationem post lapsum?

et idem non sem
per impetrat

in eterna taber
naculo.

tus per peccatum sequens. quoniam ad modum
et causas naturales a suis effectibus deficiunt
ob superuenientia impedimenta).

Ad 8. Vm homo possit mereri aug-
mentum gratiae uel charitatis.
Et uidetur quod non quia in illis augmentis recipis
sicut homo mercedem suam. ut Math. 6. dicit
et nihil ultra esset sibi tribuendum. quod deo
non potest. / 2. quia nihil agit ultra suam
speciem. ergo nullus potest mereri maiorem
gratiam. uel charitatem quae habeat. / 3. quia
sicut per quemlibet actum a gratia seu chari-
tate procedentem meretur homo tale augmen-
tum (sicut meretur uitam aeternam) quod
terminatur in eo inuenientia quae quoad gra-
tiam charitatem sunt terminus. foris uel quae
non possint charitatem subitum augere.

et consequeret
voluntatem

Sed contra est Augustinus super epistolam
Iohannis dicens quod charitas meretur augeri. ut
dicitur meretur perfici.
Dicendum quod illud cadit sub merito condigni
ad quod motus diuinae gratiae se extendit. siquidem
auctorem non solum se extendit ad ultimum
terminum motus scilicet ad uitam aeternam
sed et ad istos terminos progressum qui in
augmentis gratiae et charitatis consistit ut
in motu proximo. de maiori est. Ac prout
de prole. quod augmentum gratiae cadit sub me-
rito condigni.

Ad 5. Quod quod merces fauoris Summari de qua
auctoritas loquitur. Et ultimus terminus. Sicut qui
finem

terea perseverantia glorie que est terminus
prodest in istis cadit sub merito. non autem
perseverantia iustitiae que pendet solum ex
motu divinae gratiae est principium omnis
meriti

pro se uel pro
alijs

Ad. 1. Respondeo quod etiam ea quae non meremur
orando impetramus et peccatores deus au-
dit peccatorum ueritatem patentes quam tamen
non merentur ut super Barnabam dicit Aug.
et Luc. 18. in Publicano colligitur Ad. 2.
et 3. patet ex dictis

Art. 10. Vnde Temporalia bona cadunt
sub merito?

Et videtur quod sicut quod deuter. 28. promittitur
(tanquam merces iustitiae) Quod si deus illa
tribuit proseruitijs tibi exhibitis ut ex d.
1. cum glossa Gregorij de oblationibus con-
stat. et ex d. 19. de rege Babylonis. in
de pro eo quod laborauerit tibi dicit dominus
dedit ei terram aegypti etc. / 3. quod pro iustis
peccatis affliguntur aliqui propter peccato-
rum ueritatem de Sodomitis gen. 19. ergo et cir-
ca bona temporalia cadunt sub merito
Sed contra est quod bona temporalia et mala temp-
oralia simpliciter se habent ad bona et mala
ut dicitur eccl. 9.

Dicendum quod illud quod sub merito cadit est
premiu[m] uel merces quae habet rationem boni
bonum autem est duplex scilicet simpliciter
sicut ultimus finis et ea quae in ipsum
ordinant ut dicitur in ipso. iuxta illud
psalmi nisi autem adhaerere deo bonum
est

Summis

est. Aliud autem est bonum secundum
quod homines est illud quod est bonum ut
nunc. et huiusmodi non cadunt simpliciter
sub merito nisi in quantum a deo da-
tur et ordinantur ad ultimum beatitudinis
finem. quamvis in his interdum homines
non habeant rectam intentionem.

Ad. 1. R. quod ait August. lib. 4. contra
Faustum. illa promissa temporalium sunt
figura spiritualium bonorum. Unde scripta
est in lingua sed et uita illorum propheta
fuit. Ad. 2. quod ille retributiones dicuntur
esse diuinitus factae secundum comparatio-
nem ad diuinam meritorum. non autem
secundum respectum ad malitiam uolun-
tatis. mercedis minus oblectamentum,
et praecipue intentionis Regis Babylonis
qui non impugnavit tyrum quasi uo-
lens deo seruire. Ad. 3. quod iustus tempo-
ralia mala non sunt poenitentia. sed potius me-
dicina quod per illa iurant ad uitam eter-
nam, secus uero se habent in peccatoribus
qui per illa non iurant ad gloriam sed
supradictum est. Ad. 4. quod illa eque
utresque exercent quantum ad substan-
tiam ipsam bonum uel malum tempo-
ralium. sed non quantum ad finem quod
boni per hoc manuducunt ad beatitudi-
nem.

Summa summa. d. Th. 1. 2. finis

et hae simplici-
ter cadunt sub
merito

Homines, legis
ueteris facta.

[Faint handwritten text, possibly a list or index]

[Faint handwritten text, possibly a list or index]

[Faint handwritten text, possibly a list or index]

[Faint handwritten text, possibly a list or index]

[Faint handwritten text, possibly a list or index]

[Faint handwritten text, possibly a list or index]

UVA.BHSC

UVA.BHSC

UVA. BHSC

UVA. BHSC

UVA.BHSC

UVA.BHSC

UVA.BHSC

UVA.BHSC

UVA.BHSC

UVA. BHSC

UVA. BHSC

UVA.BHSC

UVA.BHSC

UVA.BHSC

UVA.BHSC

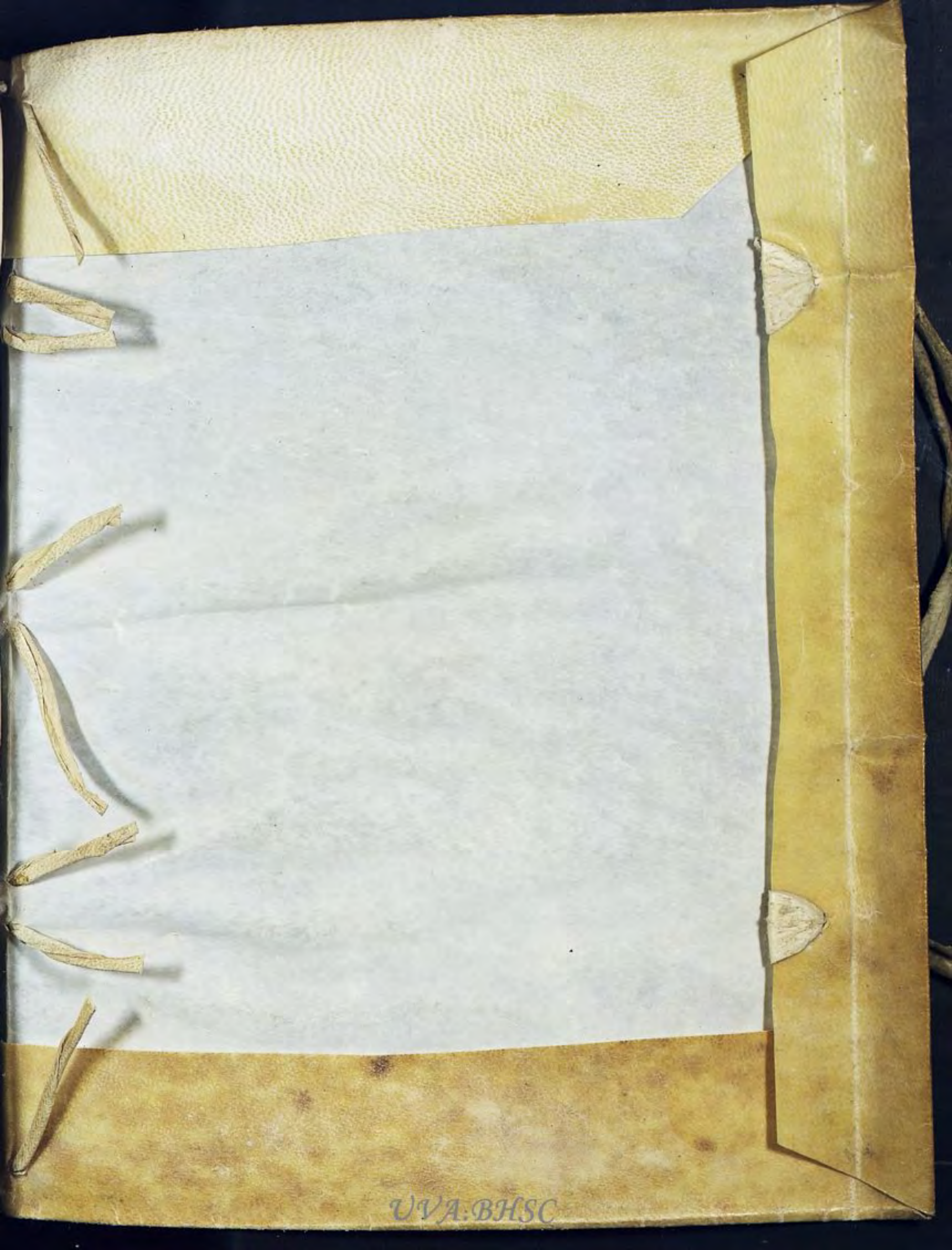

UVA.BHSC

UVA.BHSC

UVA: BHSC

346